

COMITETUL DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ
AL JUDEȚULUI PRAHOVA
COMPLEXUL MUZEAL AL JUDEȚULUI
PRAHOVA

anuarul

MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

studii și cercetări

III

PLOIEȘTI, 1986

ANUARUL
MUZEULUI DE ISTORIE
ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA
III

PLOIEȘTI, 1986

Colectivul de redacție :

ZOE APOSTOLACHE STOICESCU
MARIA DULGHERU — redactor responsabil
ANA IORDACHE
RUXANDRA IONESCU
ION JERCAN
EUGEN STĂNESCU

Orice corespondență
va fi trimisă pe adresa :

Toute correspondance
doit être adressée :

MUZEUL DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

2000 Ploiești
Str. Teatrului nr. 10
telefon 971/4 44 37

R — 2000 Ploiești
10, rue Teatrului
ROMANIA

Coperta : MONICA CHIRIAC

„Istoria poporului nostru, de mai bine de 2000 de ani, de la daci pînă în prezent — care demonstrează cu putere aceasta — este istoria luptelor împotriva asupririi străine, a luptelor pentru libertate și independență, pentru progres economic și social. Iată de ce, în munca politico-educativă, de formare a omului nou, cunoașterea istoriei patriei constituie una din laturile de importanță excepțională ale întregii activități“.

NICOLAE CEAUȘESCU

.

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Muzeul de istorie și arheologic Prahova a editat :

1. **Anuarul Muzeului de istorie și arheologie. Studii și cercetări**, I, II, Ploiești, 1984, 1985.
2. **Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al județului Prahova**, I, II, III, Ploiești, 1968—1970.
3. **File din trecutul istoric al județului Prahova**, Ploiești, 1971.
4. **Contribuții la istoricul presei prahovene**, Ploiești, 1968.
5. **Documente privitoare la istoria comunei Starchiojd**, Ploiești, 1968.
6. O.D. Brezeanu, I. Jercan, N.I. Simache, M. Vulpescu, **File de istorie. Din trecutul comunei Teișani**, Ploiești, 1971.
7. Idem, **Documente de pe Valea Teleajenului**, Ploiești, 1972.
8. **Pagini din trecutul istoric al județului Prahova**, Ploiești, 1971.
9. **Colecția de covoare a Muzeului de istorie al județului Prahova**, București, 1970.
10. **Izvoare Istorice Prahovene, Contribuții la istoria mișcării muncitorești, 1918—1928**, vol. I, Ploiești, 1975.
11. **Izvoare Istorice Prahovene, Contribuții la istoria mișcării muncitorești, 1929—1933**, vol. II, Ploiești, 1976.
12. **Prahova Vatră de Istorie, Studii și cercetări**, volum dedicat Centenarului independenței de stat a României, 1877—1977. Ploiești, 1977.
13. **Case și locuri istorice legate de mișcarea muncitorească și revoluționară din Valea Prahovei**, Ploiești, 1978.

S U M A R

Cuvînt înainte

pag.

11

ARHEOLOGIE, ISTORIE

1. EUGEN COMȘA, <i>Date privind evoluția tipurilor de locuințe din epoca neolitică din Muntenia</i>	13
2. MARIA COMȘA, <i>Monede din cimitirul medieval de la Bucov — Ploiești</i> . . .	33
3. CONSTANTIN BEJGU, <i>Sistemul calendaristic geto-dacic — expresie a specificității vieții materiale și spirituale a acestui popor</i>	45
4. MIHAI RACHIERU, <i>Drumul Teleajenului sau Calea Vălenilor</i>	55
5. GEORGE TUDORICA , <i>Monumentul Independenței din Ploiești</i> .	63
6. MAGDALENA BANU, <i>Contribuții la cunoașterea evoluției tehnologiei de prelucrare a fierului în perioada 1900 — 1908</i>	73
7. CONSTANTIN BONCU , PETRE TURLEA, <i>Industria petrolului românesc în perioada 1916 — 1919</i>	85
8. CONSTANTIN DOBRESCU, GHEORGHE BOROVINA, <i>Greva lucrătorilor de la atelierele Creditul Petrolier din Cimpina de la începutul anului 1912</i> .	93
9. FLORICA DUMITRICA, <i>Contribuții la istoricul construcției liniei ferate Ploiești — Tîrgoviște</i>	99
10. EUGEN STANESCU, <i>Ziare locale legale și ilegale editate de organizația locală P.C.R. și U.T.C. în Valea Prahovei, în anii 1921 — 1944</i>	105
11. IULIA STANESCU, <i>Lupta împotriva fascismului, a războiului, pentru apărarea independenței și suveranității patriei, reflectată în unele materiale de propagandă ale organizației P.C.R. Prahova</i>	121
12. TRAIAN LAZAR, <i>Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944 în orașul Ploiești și localitățile suburbane</i>	133

ISTORIA CULTURII, ARTĂ, ETNOGRAFIE

13. MIHAI APOSTOL, <i>Fișe pentru un dicționar istoric al județului Prahova, II</i> .	149
14. MARIA DINULESCU, <i>Inceputurile școlii primare nr. 5 de fete, din municipiul Ploiești</i>	163
15. PAUL POPESCU, <i>Stăruința — Contribuții la istoria presei pedagogice prahovene</i>	171

	pag.
16. ION STAN, <i>Aspecte ale activității social-politice și cultural-artistice în presa prahoveană interbelică</i>	183
17. <u>CONSTANTIN BONCU</u> , <i>Aspecte urbanistice din Ploiești. Casa în care a copilărit Caragiale</i>	191
18. ALEXANDRU BADULESCU, <i>George Enescu și legăturile sale cu județul Prahova</i>	199
19. LEONIDA BREZEANU, <i>Etno-folclorul în preocupările lui Nicolae Iorga, II</i> .	209
20. CONSTANȚA MICLESCU, <i>Istoria unui tablou</i>	215
21. RUXANDRA IONESCU, <i>N. Tonitza — motive dobrogene în colecția Muzeului de artă Ploiești</i>	219
22. MIHAI NICULAESCU, <i>Filozera în județul Prahova</i> . .	223

VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL AL JUDEȚULUI PRAHOVA. CONSERVARE

23. ZOE APOSTOLACHE-STOICESCU, <i>Nicolae Iorga — Contribuții la teoria și practica muzeografiei românești</i>	229
24. ION JERCAN, <i>Incerări muzeistice în județul Prahova în perioada interbelică</i>	235
25. MARIA DULGHERU, ANA IORDACHE, <i>Catalogul cărților vechi românești din biblioteca Muzeului de istorie din Ploiești, II</i>	241
26. ELISABETA SAVU, <i>Medalii suedeze rare din colecția Muzeului de istorie și arheologie al județului Prahova</i>	257
27. DOINA POPESCU, <i>Aspecte ale vieții economice din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, reflectate în medaliile deținute de Muzeul de istorie din Ploiești</i>	265
28. MIHAI APOSTOL, <i>Alexandru T. Stamatiad — contribuții documentare</i> . . .	273
29. <u>MELANIA ZVIRID</u> , <i>Repertoriul ceasurilor de buzunar din patrimoniul Muzeului de ceasuri din Ploiești, II</i>	333
30. DUMITRU NEDELEA, <i>Unele probleme privind salvarea și conservarea patrimoniului de orologerie pe plan național</i>	361

IN MEMORIAM

31. PETRE TURLEA, <i>Constantin M. Boncu — o viață de intelectual</i>	373
---	-----

SOMMAIRE — CONTENTS

	pag.
Avant propos	11

ARCHEOLOGIE, HISTOIRE

1. EUGEN COMȘA, <i>Quelques données sur l'évolution des types des habitations néolithiques de la Munténie</i>	13
2. MARIA COMȘA, <i>Les monnaies découvertes dans le cimetière médiéval de Bucov — Ploiești</i>	33
3. CONSTANTIN BEJGU, <i>Le système du calendrier géto-dace — expression spécifique de la vie matérielle de ce peuple</i>	45
4. MIHAI RACHIERU, <i>La route de Teleajen ou la Voie de Văleni</i>	55
5. [GEORGE TUDORICA] , <i>Le monument de l'indépendance à Ploiești</i>	63
6. MAGDALENA BANU, <i>Contributions à l'étude de l'évolution de la technologie du mise en oeuvre du pétrole dans la période 1900—1908</i>	73
7. [CONSTANTIN BONCU] , PETRE TURLEA, <i>Le pétrole roumain dans les années 1916—1918</i>	85
8. CONSTANTIN DOBRESCU, GHEORGHE BOROVINA, <i>La grève des ouvriers de l'atelier le „Crédit pétrolier“ de Cîmpina du début de l'année 1912</i>	93
9. FLORICA DUMITRICA, <i>Des contributions à l'histoire du chemin de Fer Ploiești — Tirgoviște</i>	99
10. EUGEN STANESCU, <i>Des journaux légales et illégales édités par l'organisation locale P.C.R. et U.T.C., dans la Vallée de Prahova pendant les années 1921—1941</i>	105
11. IULIA STANESCU, <i>La lutte antifasciste de la guerre, pour la défense de l'indépendance et de la souveraineté de la patrie, reflétée dans les certains matériaux de la propagande de l'organisation P.C.R. Prahova</i>	121
12. TRAIAN LAZAR, <i>The Antifascist and Anti-imperialist Revolution for Social and National Liberation of August 1944 in the Town of Ploiești and Suburban Localities</i>	133

HISTOIRE DE LA CULTURE, ART, ETNOGRAPHIE

13. MIHAI APOSTOL, <i>Des fiches pour un Dictionnaire historique de district Prahova, II</i>	149
--	-----

	pag.
14. MARIA DINULESCU, <i>Les débuts de l'école primaire pour jeunes filles n° 5 de la municipalité de Ploiești</i>	163
15. PAUL POPESCU, <i>Stăruința — des contributions à l'histoire de la presse pédagogique du district Prahova</i>	170
16. ION STAN, <i>Des aspects socio-politiques et culturelles-artistiques dans la presse de Prahova l'entre deux guerre</i>	183
17. [CONSTANTIN BONCU], <i>Des aspects concernant la ville Ploiești. La maison où a passé son enfance I. L. Caragiale</i>	191
18. ALEXANDRU BADULESCU, <i>Georges Enesco et ses liaisons avec le district de Prahova</i>	199
19. LEONIDA BREZEANU, <i>L'ethno-folklore dans les préoccupations de N. Iorga, II</i>	209
20. CONSTANȚA MICLESCU, <i>L'histoire d'un tableau</i>	215
21. RUXANDRA IONESCU, <i>N. Tonitza — Les motifs de Dobroudja présents dans la collection du Musée d'art de Ploiești</i>	221
22. MIHAI NICULAESCU, <i>La filoxère dans le district Prahova</i>	223

LA VALORIFICATION DU PATRIMOINE CULTURELLE NATIONAL DE DISTRICT PRAHOVA, LA CONSERVATION

23. ZOE APOSTOLACHE-STOICESCU, <i>N. Iorga — Contributions à la théorie et pratique muséographique roumaine</i>	
24. ION JERCAN, <i>Des musées du département de Prahova dans la période interbelique</i>	235
25. MARIA DULGHERU, ANA IORDACHE, <i>The Catalogue of Old Romanian Books Existent in the History Museum of Ploiești, II</i>	241
26. ELISABETA SAVU, <i>Des médailles relatives à la regne de Charles XII dans le patrimoine du Musée d'histoire et archéologie du département de Prahova</i>	257
27. DOINA POPESCU, <i>Quelques aspects de la vie économique de Roumanie pendant la deuxième partie du XIX-e siècle reflétés sur les médailles détenues de Musée d'Histoire et Archéologie du district Prahova</i>	265
28. MIHAI APOSTOL, <i>La fiche personnelle et autres documents regardant, sur Al. T. Stamatiad</i>	273
29. [MELANIA ZVIRID] <i>Le répertoire des montres de poche</i>	333
30. DUMITRU NEDELEA, <i>A propos de la conservation du patrimoine d'horlogerie dans notre pays</i>	361

IN MEMORIAM

31. PETRE TURLEA, C. Boncu — <i>Une vie d'intellectuel</i>	373
--	-----

CUVINT INAINTE

Într-o perioadă în care problemei cercetării științifice i se acordă o deosebită importanță de către partidul și statul nostru muzeele au datoriat să-și aducă o contribuție sporită la cunoașterea și punerea în circuit a valorilor patrimoniale pe care le dețin și le studiază.

Județul Prahova dispune de numeroase vestigii istorice, de un trecut frământat în lupta pentru libertate, de valori artistice, științifice și literare, creații ale unor ilustre personalități ce-au trăit și trudit pe aceste tărîmuri.

Prezentul volum — al treilea de la organizarea Complexului muzeal — înmănușiază un important număr de lucrări referitoare la arheologie, istorie modernă și contemporană, istoria muzeografiei, istorie literară și artistică, valori de patrimoniu, conservare, etc.

Autorii, sînt atît specialiști de-ai muzeelor cît și colaboratori cu preocupări în cercetarea patrimoniului prahovean.

Dorim ca acest volum — cu un conținut atît de bogat și variat să dea posibilitatea celor interesați de viața spirituală a județului nostru să-și îmbogățescă orizontul de cunoaștere spre o mai amplă și permanentă prețuire.

Dr. Zoe Apostolache Stoicescu

.

DATE DESPRE EVOLUȚIA TIPURILOR DE LOCUINȚE DIN EPOCA NEOLITICĂ DIN MUNTENIA

EUGEN COMȘA

Săpăturile arheologice sistematice din diverse așezări din epoca neolitică de pe tot întinsul Munteniei, efectuate și pe suprafețe mai mari, inclusiv prin cercetarea în întregime a unor stațiuni, au dus la rezultate ce permit aprofundarea diferitelor probleme din evoluția culturilor din epoca amintită.

În lucrarea noastră am adunat și interpretat din punct de vedere istoric feluritele date despre evoluția tipurilor de locuințe din timpul fiecărei culturi neolitice documentate în Muntenia.

Cele mai vechi comunități neolitice documentate, până în prezent, pe teritoriul Munteniei sînt cele ale purtătorilor culturii **Starčevo-Criș**, ale căror așezări se află în vestul și nordul provinciei¹. Se cuvine făcută precizarea că, în realitate, avem de-a face cu două grupuri de comunități neolitice timpurii, cu ceramică pictată. Primul grup este mai vechi și a pătruns, încă de timpuriu dinspre Oltenia. Cel de la doilea grup de comunități datează de la sfîrșitul culturii Starčevo-Criș și a pătruns mai tîrziu, dinspre SV Moldovei, în regiunea de dealuri din NE Munteniei. Ambele grupuri amintite au ales pentru stațiunile lor margini de terasă, relativ joase.

În așezarea de la Tirgșor s-au descoperit și studiat amănunțit trei locuințe semi-bordei.

— Primul (fig. 1) avea groapa de formă ovală, neregulată, aproape triunghiulară, cu axul lung orientat NV—SE. Dimensiunile sale erau de 3,26 m × 2 m. Fundul gropii, plan și puțin înclinat spre SE, se afla la 0,25—0,45 m adîncime față de vechea înclinare a terenului. În partea de NV a gropii, la 0,40 m distanță de marginea ei, s-a delimitat o albiere, rotundă, cu diametrul de 0,42 m și adîncimea de 7—8 cm față de podină. În jurul adînciturii și, mai ales, în interiorul ei se aflau pietre arse, oase de animale, cărbuni, bucățele de lipitură arsă și foarte multe cioburi. Fără îndoială adîncitura reprezintă locul unde se făcea focul. În afara semi-bordeiului, în dreptul celor 3 „extremități”, la 0,40 m distanță de

marginea gropii, s-au delimitat 3 adâncituri rotunde, care, probabil au servit la fixarea celor trei pari ai acoperişului, de formă piramidală sau conică, învelit cu trestii.

— A doua locuinţă semi-bordei a fost cercetată în parte, avea diametrul mare de 6,35 m şi adâncimea maximă de 0,40 m. Alte amănunte lipsesc, locuinţa fiind distrusă parţial de gropi din epoca romană şi prefeudală.

— Al treilea semi-bordei a avut şi el groapa de formă ovală. Alte amănunte lipsesc ².

Locuinţele descrise de la Tîrgşor se aseamănă ca tip cu cele timpurii din nivelul inferior Starčevo-Criş de la Verbiţa (jud. Dolj), dar se deosebesc de cele târzii, de suprafaţă, din aşezarea de la Bontăeşti (jud. Vrancea).

Resturile de locuinţe Starčevo-Criş de la Bontăeşti aparţin celui de al doilea grup de comunităţi. În punctul „Pe Jitie” s-au descoperit masate bucăţi de lipitură arsă (conţinând în amestec multă pleavă şi chiar boabe de cereale). Pe unii bulgări pe o faţă a lor, s-au păstrat imprimate urme de nuiiele. Între bulgării de lipitură se aflau cioburi specifice Starčevo-Criş, ca şi un fragment din feţiala unei vetre simple ³. Evident, rămăşiţele descrise au făcut parte dintr-o locuinţă de suprafaţă.

Pe teritoriul Munteniei, la sfîrşitul neoliticului timpuriu şi la începutul celui mijlociu, erau răspîndite comunităţile culturii Dudeşti, cu trei faze de evoluţie ⁴. Pînă în prezent s-au făcut puţine săpături în astfel de complexe. În primele două faze (Malul Roşu şi Fundeni) aşezările lor erau pe margini de terase joase, înşirate de-a lungul Dîmboviţei şi altor riuri din cîmpie.

Din timpul fazei Malul Roşu se cunoaşte o locuinţă de tip bordei, descoperită la Dudeşti. Aceasta avea groapa de formă ovală, cu diametrul maxim de cca. 4 m, cu fundul albiat şi 1 m adîncime. Către o margine a gropii se aflau resturile unei vetre, răscolite în mare parte, aşa că nu i s-a putut preciza forma exactă ⁵.

În cursul fazei Fundeni se constată preferinţa pentru locuinţele de suprafaţă ⁶. Rămăşiţele unor astfel de locuinţe, dezvelite şi studiate în aşezările de la Dudeşti şi Fundeni, se compuneau din construcţii modeste, de suprafaţă, rectangulare, cu laturile de cca. 5 × 3 m, cu pereţii din pari, împletitură de nuiiele şi lipitură de lut amestecat cu paie. Locuinţa de la Dudeşti (fig. 2) a avut podea-platformă, adică mai întîi s-au aşezat, perpendicular pe axul lung al construcţiei, trunchiuri subţiri de copac, despicate, formîndu-se un fel de podea, peste care s-a întins apoi un strat, de cîtiva cm, de lipitură de lut. Locuinţa descrisă avea o singură încăpere şi lingă marginea ei de nord s-au observat resturile vetrei simple, formată dintr-un strat de lut (amestecat cu nisip), feţuit. Subliniem că locuinţa descrisă a fost distrusă printr-un incendiu puternic, rămînînd sub dărîmături numeroase vase de lut ars, sparte pe loc ⁷.

Locuinţa de la Fundeni era probabil tot rectangulară, construită din pari, împletitură de nuiiele şi lipitură. S-a găsit relativ puţină lipitură arsă. Printre dărîmături se aflau numeroase fragmente ceramice ⁸.

Din timpul ultimei faze (numită Cernica) datează aşezarea de la Cernica. Numai opt din gropile cercetate sînt considerate ca fiind de bordei, prezentînd o formă ovală (de cca. 3,10 × 2,60 m) sau rectangulară, cu colţurile rotunjite (de cca. 3,60 × 3,60 m). Adîncimea lor era de circa 0,75 m. Pe fundul acelor gropi nu s-au descoperit resturi de vetre, ci

numai urme de foc făcute direct pe sol, fără o amenajare anume. În pământul de umplutură se aflau și bucăți rare de lipitură arsă de nuiel⁹. Într-o altă campanie de săpături, din același obiectiv, s-au dezvelit, în stratul corespunzător fazei Cernica, resturile unei locuințe de suprafață, modeste, prevăzute cu podea-platformă¹⁰.

La începutul neoliticului mijlociu, în NE Munteniei au pătruns dinspre Moldova comunități aparținând **culturii ceramicii liniare**¹¹. Așezarea de la Sudiți (jud. Buzău), singura cercetată mai intens, era pe o terasă joasă a Călmățuiului. În cadrul complexului s-a descoperit „**o ușoară alveolare cu inventar doar liniar („complexul L 1“, probabil colibă semibordei)**”¹². Considerăm că problema rămâne deschisă, deoarece în ținuturile vecine, puținele resturi (de ex. cele de la Glăvăneștii Vechi) cunoscute, sînt de la locuințe de suprafață.

La începutul celei de a doua jumătăți a mileniului al V-lea î.e.n., în partea centrală de sud a Munteniei, pe un fond principal reprezentat de comunitățile culturii Dudești, sub o influență puternică sau datorită unui amestec de populație cu aceea din arealul culturii ceramicii liniare s-a format **cultura Boian**¹³. Evoluția ei a fost împărțită în fazele: Bolintineanu, Giulești, Vidra și tranziție la cultura Gumelnița, Primele două faze ale culturii Boian sînt caracterizate prin așezări situate pe margini de terasă, pe terenuri netede. Ele sînt reprezentate prin materiale arheologice specifice aflate în jurul locuințelor, în rest, dacă există un strat de cultură, atunci acesta este subțire și sărac în materiale (de ex. la Cățelu și Cernica).

De obicei, în cadrul complexelor din fazele Bolintineanu și Giulești se găsesc locuințe de tipul bordeielor. Pînă în prezent, au fost cercetate cîteva astfel de locuințe din faza Bolintineanu (de ex. la Floreasca, o groapă, iar la Cățelu, două). Bordeiele respective aveau gropi de formă ovală, cu dimensiunile între $4 \times 2,5$ m pînă la 6×4 m și adîncimea maximă de 1 m. Malurile gropilor erau oblice. Pe fundul lor, în afară de diferitele materiale arheologice, s-au găsit bucăți mici, răzlețe, de lipitură arsă de lut amestecat cu puține paie. Spre una din extremitățile gropii se găsea vatra sau urme de arsură¹⁴.

Din faza Giulești se cunosc două tipuri de bordeie (fig. 3 și 4). Groapa celui de la Greaca (jud. Giurgiu) avea forma ovală alungită, cu diametrul maxim de 5 m, lărgimea de cca. 2,5 m și adîncimea de 1 m (față de nivelul de la care a fost săpată). Este de remarcat că în partea de nord a gropii malul este vertical, iar celelalte două laturi sînt albiate. În pământul de umplutură s-au dezvelit și fragmente dintr-o vatră simplă, distrusă¹⁵. Tot acolo, lîngă extremitatea de E se afla un obiect de lut ars, de formă cilindrică (fig. 5/2), lucrat din pastă grosieră, fețuit și ars nu prea bine (lungimea obiectului = 0,15 m)¹⁶. Considerăm că acesta a servit drept picior de pat.

La Aldeni (jud. Buzău), s-a delimitat și golit o groapă de bordei, de formă trapezoidală, cu malurile verticale și „căptușite” cu împletitură de nuiel¹⁷.

Observații interesante s-au făcut la Giulești-Sîrbi, pe același loc, s-au găsit și studiat trei locuințe suprapuse. Primele două mai vechi erau bordeie, iar a treia, cea de deasupra, era o locuință de suprafață.

Prima din gropi, cea mai veche, avea forma ovală alungită (cu axul NS) și adâncimea de 1,25 m. Cea mai mare parte din groapă a fost distrusă de o carieră. Al doilea bordei (tăia partea de nord a primului) avea și el groapa ovală, neregulată, cu axul lung NNW—SSE. Dimensiunile gropii erau: 5,45 m × 3,75 m și adâncimea de 1,20 m. În dreptul intrării a avut o treaptă. În podină, pe axul lătimii, lângă maluri, au fost săpate două șanțuri (de 0,30 m adâncime) al căror rost nu este clar. În groapa acestui bordei nu s-a găsit vatra. Cele două gropi de bordei erau, în parte, suprapuse de rămășițele unei locuințe de suprafață. În funcție de resturile păstrate se poate presupune că acea locuință a avut forma rectangulară, cu axul orientat E—V. Pe bulgării de lipitură arsă se vedeau urme de nuiiele, dovadă că pereții fuseseră clădiți din pari, împletitură de nuiiele și lipitură de lut. Toate cele trei locuințe descrise datează din etapa Aldeni a fazei Giulești¹⁸.

Din timpul fazei Giulești datează și rămășițele unor locuințe de suprafață. Astfel, în așezarea de la Giulești a fost cercetată și golită o groapă de formă ovală, cu diametrul de câțiva metri lungime, în care fusese aruncată, din vechime, o cantitate mare de bulgări de lipitură arsă (fig. 5/1). Verificarea acelor bulgări ne-a dus la constatarea că pe mulți din ei se văd imprimate urmele unor trunchiuri (groase de 10—20 cm) și împletitură de nuiiele¹⁹. Din analiza resturilor rezultă că pereții locuinței au avut 25—30 cm grosime. Construcția a fost distrusă printr-un incendiu puternic. Resturile ei (de lipitură arsă) au fost strinse cu grijă și aruncate în acea groapă. Considerăm că este vorba de un obicei, un fel de cult al locuinței al acelor comunități. Obicei pe care l-am observat practicat și în cadrul altor complexe Boian, dar și în aria culturii Hamangia din Dobrogea.

Ținem să remarcăm și observația că pe malul lacurilor din preajma Dunării s-au descoperit și locuințe izolate sau cite două, datind, mai ales, din prima etapă a fazei Giulești (fig. 3), dar și mai târziu, din faza Vidra²⁰. Despre ele am formulat ipoteza că, în realitate, reprezintă locuințele sezoniere ale unor familii, care, pentru un anumit răstimp, în directă legătură cu pescuitul, părăseau așezările permanente și se stabileau (făcându-și cite un bordei) pe malul unui lac de lângă Dunăre, ca apoi, după încheierea perioadei pescuitului, să revină în așezarea lor.

La începutul fazei Vidra se constată modificări apreciabile în privința modului de trai. Așezările s-au ridicat, de regulă, pe margini de terasă înaltă și aveau șanț de apărare. Începând din acea fază se observă o locuire mai îndelungată pe același loc, considerăm că toate aceste modificări sînt de pus în legătură cu trecerea la cultivarea plantelor cu un fel de plug primitiv, cu tracțiune animală.

De obicei, locuințele din faza Vidra erau de suprafață, de formă rectangulară. Cea de la Tangîru (jud. Giurgiu) avea 5,25 × 3,5 m și o singură încăpere (fig. 6/1). Pereții erau alcătuiți din pari ale căror gropi s-au delimitat la diferite intervale. Parii de colț erau mai groși. De-a lungul pereților, între parii de colț, s-au găsit: pe latura de V 5 gropi de pari, pe latura de N 7 găuri de pari mai subțiri, pe latura de E tot 7 găuri de pari subțiri, mai deși decît pe celelalte laturi, iar pe cea de S numai 2 găuri de pari. Din urmele păstrate rezultă că atunci cînd se începea construcția unei astfel de locuințe, se îngropau mai întîi parii de

colț, mai groși, apoi între ei se fixau alți pari mai subțiri, la diferite intervale ²¹. În continuare se făcea împletitura de nuiile și pereții astfel formați erau acoperiți, pe ambele fețe, cu cite un strat de lipitură de lut amestecat cu multe paie. Pereții aveau circa 25—30 cm grosime. Locuința de la Tangîru prezintă unele particularități, care o deosebesc de altele. În mijlocul încăperii s-a găsit o gaură de par, de două ori mai gros decît ceilalți, ceea ce sugerează că locuința descrisă a avut acoperiș piramidal, învelit cu trestii. Podina ei a fost alcătuită din cîteva straturi subțiri de pămînt bătătorit. În mijlocul încăperii, în preajma parului central, se afla vatra, de formă aproximativ rotundă (de $1,4 \times 1,25$ m), cu marginile puțin ridicate, făcută direct pe podină. În jurul vetrei s-au observat 3 găuri mici de pari. Locuința de la Tangîru a avut, se pare, intrarea pe latura estică, de-a lungul căreia era un fel de pridvor de cca. 1 m lățime. Streașina lui era sprijinită pe cite două perechi de pari înfipti la extremități ²².

Subliniem și observația că în cursul fazei Vidra s-au folosit drept locuință și bordeie. O astfel de groapă de bordei s-a găsit în așezarea de la Vidra (jud. Giurgiu). Groapa lui a avut forma ovală, albiată, cu dimensiunile de $6,50 \times 5$ m ²³. Alte amănunte lipsesc.

Două bordeie din aceeași fază au fost cercetate la Bogata (jud. Călărași), pe malul de V al lacului Gălățui. Bordeicul din punctul Bogata IV, a avut groapa ovală, prelungă, neregulată, de $7 \times 2,5$ m (cu axul lung orientat NNW—SSE) și adîncimea de cca. 0,75 m de la nivelul de săpare. Malurile gropii erau inclinate. Spre capătul sudic pe mijlocul gropii, se afla vatra amenajată direct pe pămîntul galben, peste care s-a întins un strat (de cca. 5 cm grosime) de lut și apoi suprafața a fost fețuită cu grijă. Din vatră s-a păstrat numai o porțiune de cca. 50×40 cm, restul a fost răscolit încă din vechime ²⁴. Ținînd seama de forma și dimensiunile gropii bordeiului, considerăm că acoperișul său a fost prelung, cu un capăt arcuit.

Comunitățile din **faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița** au continuat să înalțe așezările pe prelungirile teraselor înalte, adesea pe locuri ocupate înainte de comunitățile fazei Vidra.

Mai demult a fost cercetată o locuință de suprafață (fig. 6/2) din cuprinsul așezării de la Petru Rareș (jud. Giurgiu). Avea forma dreptunghiulară cu dimensiunile de $5,10 \times 3$ m, cu axul orientat NE—SV. S-au observat gropile de pari. Cei de colț erau mai groși. Pe laturile înguste, între parii de colț, erau cite 3 pari mai subțiri, la intervale egale. Pe o latură lungă, unde credem că se afla și intrarea, sînt numai trei găuri de pari, iar în afară era un pridvor (cu lățimea de 0,80 m), cu streașină sprijinită pe 3 pari. Cealaltă latură lungă avea 6 gropi de pari, unii oblici. Despre acea parte a construcției se afirmă, în raportul publicat, că a servit drept „mic adăpost pentru vite” ²⁵. Pereții erau din pari, împletitură de nuiile și lipitură de lut, cu precizarea că în unele porțiuni s-au făcut completări cu blăni de lemn. Pereții erau acoperiți cu un strat de lut amestecat cu paie. În mijlocul locuinței s-a găsit groapa unui par, cu secțiune ovală (de $0,40 \times 0,30$ m), care fusese îngropat pînă la 1,50 m adîncime față de nivelul de atunci al solului). Ținînd seama de grosimea parului, s-a admis că rostul lui era de a susține acoperișul format din cîpriori și învelit cu trestii. Podina locu-

înței s-a făcut din două straturi de pământ. Cel inferior a fost bine bătătorit. Peste el s-a întins un altul, de lut amestecat cu paie și fețuit apoi cu grijă.

Lîngă parul de mijloc s-a dezvelit vatra simplă, de formă rotundă. Alături de ea a fost delimitată o groapă plină cu cenușă și cu felurite materiale arheologice²⁶. Lîngă vatră s-au păstrat resturile unei lavițe de lut (făcută pe o carcasă de nuiiele împletite) lungă de peste 1 m și înaltă de 0,45 m, cu colțurile rotunjite și cu marginile puțin ridicate. Lavița a fost renovată de 2 ori. La început, suprafața ei s-a vopsit cu culoare roșie, bine pregătită, formîndu-se fondul pe care s-au pictat motive decorative cu culoare albă. Pe fragmentele de lipitură păstrate se observă că motivele erau geometrice și alcătuite, în mare parte, din benzi de cîte două sau trei linii subțiri, paralele. Ornamentele astfel realizate par a fi similare celor de pe ceramică. Cu prilejul renovării, întreaga laviță a fost acoperită cu un strat subțire de lut pe care s-au făcut alte ornamente. Fondul a fost tot roșu, dar motivele pictate cu alb se deosebesc, în parte, de ornamentele dinainte, căci se folosesc și spirale. La a doua reparație, lavița nu a mai fost ornamentată în nici un fel²⁷.

În cursul săpăturilor amintite de la Petru Rareș, s-au găsit bucăți mari de lipitură arsă, dintre care unele pictate cu culoare albă pe fond roșu. Sint fragmente din lipitura pereților ornamentați cu motive pictate. De asemenea, unele bucăți mari de lipitură „**aveau forma dreptunghiulară sau triunghiulară, analoagă unor cărămizi pregătite anume în această formă pentru a servi la un scop bine determinat, în construcția locuinței**”²⁸. În legătură cu aceasta este semnalată și existența unor „elemente arhitectonice” anume un fragment de coloană și bucăți de lipitură, care par a fi făcut parte dintr-un portal²⁹.

Tot din faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița datează și așezarea de la Radovanu³⁰ (jud. Călărași), aflată pe o prelungire a terasei înalte, pe o vale laterală. Ea este alcătuită din patru așezări suprapuse, toate aparținînd aceleiași faze. În toate cele patru stațiuni, locuințele sînt de același tip, de suprafață, de formă dreptunghiulară, cu podea-platformă, cu dimensiunile de cca. 7,5 × 3,5 m. Pereții s-au construit din pari, împletitură de nuiiele și lipitură de lut (fig. 7). Nu s-au descoperit gropi de pari. Pe bulgării de lipitură se văd imprimate nuiiele groase de cîtiva cm. În cazul unei locuințe din nivelul 3, nuiielele erau legate cu frînghii. Pe unele bucăți de lipitură, numai în porțiunile dinspre extremitățile locuințelor s-au găsit urme dese de trestii. Considerăm că ele serveau la acoperirea porțiunilor triunghiulare din dreptul laturilor scurte, dintre pereți și acoperiș. Acesta din urmă era în două ape, cu pantele de cca. 45°, indiciu că regimul de precipitații, în zonă, a fost moderat. Învelișul era din trestii. Fiecărei locuințe îi corespunde cîte o încăpere. Podeaua era formată din trunchiuri despicate, dispuse transversal pe axul lung al locuinței. Pe podeaua de trunchiuri se întindea un strat gros pînă la 10 cm de lipitură de lut amestecat cu paie. Deasupra urma un strat de cîtiva cm grosime de lut fin, netezit cu grijă.

În cuprinsul locuințelor de la Radovanu s-au găsit și unele amenajări interioare. Lîngă latura de est, totdeauna la cca. 1—1,5 m dis-

tanță de colțul de N—E, s-au delimitat suprafețe de formă dreptunghiulară (de cca. $1,20 \times 0,80$ m) înalte până la 0,50 m, reprezentând soclul masiv de pământ sau de lut al cuptorului. Laturile soclului erau fețuite de mai multe ori. Bolta cuptorului acoperea o suprafață puțin mai mică decât a soclului și era alcătuită dintr-o carcasă de nuiele, în formă de căsuță (cu acoperiș în două ape) lipită cu lut pe dinăuntru și dinafară. Gura cuptorului era spre latura lungă de V a locuințelor. Se pare că fiecare cuptor mai avea o deschidere pe latura lungă. Soclul cuptorului se sprijinea direct de perete. În lungul peretelui scurt, de nord, al locuințelor se făcea câte o prispă de lut cu lățimea de cca. 0,40 m și înălțimea până la 0,15 m. Subliniem că într-una din locuințele ultimului nivel, prisma a fost făcută dintr-un fel de cărămizi de formă dreptunghiulară, arse înainte de a fi folosite la construcție. Pe acele prispe se țineau, adesea, vasele de lut ars. Spațiul rămas liber, lângă peretele de est, între prispă și soclul cuptorului, era, de regulă, rezervat rișniței, fixată în lutul podelei. Pentru ca boabele măcinate să nu se împrăstie, între cuptor și prispă, în linie dreaptă se amenaja o bordură de lut amestecat cu paie, înaltă de cca. 0,15 m. O locuință din nivelul 3 a avut în interior pereții pictați. După terminarea construcției, pereții au fost acoperiți cu un strat subțire de tencuială și apoi toată sau o parte din suprafața pereților a fost vopsită cu roșu închis, care constituia fondul pe care s-au pictat unele motive decorative cu culoare albă. Pe cițiva bulgări mici de lipitură s-au păstrat linii albe, paralele subțiri ³¹.

În câteva locuințe, pe podeaua-platformă se vedeau câte două pete negre, la cca. 1 m distanță, care s-ar putea să corespundă unor pari de susținere a unui fel de pod.

În NE Munteniei, mai ales în zona de dealuri, au viețuit comunitățile aspectului cultural Aldeni II. Prin săpăturile din 1955, de la Aldeni (jud. Buzău), în cadrul stratului corespunzător aspectului Aldeni II s-au delimitat 3 niveluri. Resturi mai consistente de locuință s-au descoperit în nivelul mijlociu. Ele provin dintr-o locuință de suprafață, de formă rectangulară, distrusă prin foc. S-au scos la iveală resturi de lipitură arsă, cu urme de nuiele și de pari. La marginea sudică a suprafeței acoperite de lipitura arsă a fost dezvelită o vatră, care fusese refăcută de 3 ori. La marginea nordică se aflau fragmente dintr-o altă vatră de tipul celor cu gardină înaltă, în formă de potcoavă. Vatra fusese răscolită din vechime, iar bucățile ei erau cu talpa în sus. Gardina avea 0,14 m înălțime. Pe talpa vetrei se vedeau clar urme de trunchiuri despicate. Considerăm că a făcut probabil parte dintr-o locuință cu podea-platformă. Pereții locuinței erau construiți din pari, nuiele și lipitură de lut. Urmele unor trunchiuri aveau diametrul de 0,14 m. Prin urmare, pereții au avut cca. 30 cm grosime ³².

La Bontțești (jud. Vrancea), cu decenii în urmă, s-au făcut săpăturile de pe colina „Mira”, într-o așezare de tip Aldeni II, cu multe elemente Cucuteni A. În cuprinsul ei locuințele erau de suprafață, de formă rectangulară, cu pereții din pari, împletitură de nuiele și lipitură de lut, cu acoperișul din câpriori și trestie. Nu s-au făcut precizări cu privire la podină. Remarcăm observația că s-a scos la iveală o bucată de lipitură arsă dintr-un perete cu un ornament în relief, aplicat. Este vorba de benzi de lut, în relief, alăturate, arcuite și paralele ³³. Se men-

ționează și un fragment dintr-un fel de capitel de lut, despre care se consideră că era fixat lângă intrarea în locuință³⁴.

Pe întinsul Munteniei, pe fondul reprezentat de cultura Boian s-a dezvoltat, fără nici o intervenție din afară, **cultura Gumelnița**³⁵. Sfirșitul fazei de tranziție amintite mai sus corespunde cu începutul culturii, apoi au urmat alte două faze: Sultana (= Gumelnița A 2) și Jilava (= Gumelnița B 1). În cursul evoluției îndelungate a culturii Gumelnița, tipul principal de așezare a fost tellul.

Datele despre locuințele din faza Sultana (= Gumelnița A 2) sînt relativ puține. Din ele rezultă că locuințele erau de suprafață, rectangulare, de dimensiuni mai mici ca înainte, construite în paiantă, cu acoperișul în două ape. Podinele lor erau de pămînt bătătorit³⁶. Subliniem că în unele așezări locuințele au fost distruse prin foc, în altele s-au ruinat, formînd un strat de lut (cu urme de paie în amestec). De exemplu, la Cunești (jud. Călărași) s-au găsit, în diferite niveluri, rămășițele unor astfel de locuințe. Podinele lor erau alcătuite din numeroase straturi subțiri de lut, cenușă și arsură. Grosimea podinelor era de cca. 10 cm. În astfel de locuințe s-au dezvelit vetre simple, rotunde³⁷.

Date mult mai bogate sînt cu privire la stațiunile din faza Jilava (= Gumelnița B 1). În acea vreme, în părțile de est și de sud ale Munteniei, s-a continuat viețuirea în telluri. A fost cercetată în întregime așezarea de la Căscioarele³⁸ (jud. Călărași). Cea mai mare locuință din cuprinsul ei a avut 14×19 m, iar dimensiunile obișnuite erau de cca. $8 \times 6,5$ m. Pereții locuințelor erau alcătuiți din mulți pari, nuiele puține și lipitură de lut. Acoperișul era în două ape. În majoritatea cazurilor locuințele aveau cîte o singură încăpere. Cîteva din ele, mai mari, poate au fost împărțite în două încăperi. În cîteva locuințe podina a fost compusă dintr-un strat de lut gros de 0,10 m întins direct pe sol și nu pe o podea de trunchiuri despicate. Podinele de lut, de obicei, acopereau numai o parte restrînsă (mai ales în preajma vetrei) din suprafața încăperii. În fiecare locuință, aproape de unul din colțuri se afla vatra. În general, vetrele s-au păstrat foarte bine. Menționăm că toate erau prevăzute cu o gardină înaltă, fixată adînc în pămînt, pe trei sau patru părți. Unele din ele au avut „pat” de pietre sau de pietricele³⁹.

O altă așezare din faza Jilava (= Gumelnița B 1) este cea de la Jilava (oraș București), caracterizată printr-un singur strat și nivel. Ea era întărită printr-un șanț de apărare. Locuințele din cuprinsul ei au fost de suprafață, dreptunghiulare, cu dimensiunile între $4 \times 2,55$ m și $6,5 \times 3,5$ m, construite tot din pari, nuiele și lipitură (fig. 8). Cu prilejul săpăturilor, în locuința G 1 s-au găsit fragmente dintr-un fel de cărămizi, rectangulare, cu colțurile rotunjite, de $0,30 \times 0,30$ m și grosimea de 0,15 m⁴⁰. Toate locuințele de la Jilava au avut cîte o singură încăpere. În fiecare locuință era amenajat cîte un soclu masiv de cuptor (considerat ca vatră), de formă dreptunghiulară, de cca. 1,50 m lungime, 1,20 m lățime și 0,20 m înălțime. Pe ele erau ridicate bolțile cuptoarelor, alcătuite dintr-o carcasă de nuiele, acoperite cu lipitură de lut. Gura cuptorului era îndreptată spre intrare. Remarcăm că acele socluri se aflau în mijlocul încăperii, spre una din extremități. Ele erau așa fel făcute, la cca. 1 m de fiecare perete, că în jurul lor se putea trece. Într-una din locuințe s-a găsit un „capitel” fragmentar de lut ars, care

desigur ornamenta partea de sus a intrării. Sînt indicii că unele din locuințele de la Jilava au fost împodobite, prin fixarea la capătul culmii acoperișului, în dreptul intrării, a unor cranii de animale vîinate. În două cazuri, lîngă colțul unor locuințe s-au găsit cranii de cerb, iar în altul un craniu de zîmbru⁴¹.

Din aceeași fază, dar de la sfîrșitul ei, datează o parte din seria stațiunilor din V și NV Munteniei. Date importante au fost publicate despre locuințele din cuprinsul așezării, săpate în întregime, de la Teiu (jud. Argeș). Cercetările au dus la descoperirea unor locuințe, mai bine păstrate, din nivelul doi. În sfertul de SV al tellului s-au dezvelit resturile a trei locuințe de suprafață, rectangulare. După părerea lui I. Nania, podeaua ar fi fost făcută mai întîi, fiind formată dintr-un strat de 0,10 m grosime de lut. A fost arsă pe loc și de-abia după aceea au fost realizați pereții, din pari (la intervale de 0,50—0,75 m), împletitură de nuiele și lipitură de lut. Într-una din locuințe, vatra se afla în colțul de NE (avînd $0,87 \times 0,38 \times 0,32$ m). Acoperișul era în două ape, fiind compus dintr-o coamă (grinda care depășea lungimea locuinței), pe ea se sprijineau căpriorii, pe care se fixau „snopi subțiri de stuf, papură și pipirig, prinși unul de altul, foarte strîns legați”⁴². Subliniem că s-au păstrat carbonizate grinzile folosite la coamă și căpriori, căzute pe dărîmături. „S-au putut observa chiar snopi de stuf strînși la capete cu frunze de papură și strînși între ei cu coarde lungi de viță de vie”⁴³. Intrarea în cele trei locuințe era pe latura sudică, între cîte doi stîlpi și avea lățimea de : 0,65 m la prima, 0,50 m la a doua și 1,30 m la a treia. S-a mai observat că la prima și la a treia locuință, intrarea era pe mijlocul peretelui, iar la a doua lîngă colț. În dreptul intrărilor s-au găsit amenajate un fel de praguri din lut. În două locuințe s-a descoperit cîte un hambar pentru griu. În ambele hambare a fost descoperită o foarte mare cantitate de griu carbonizat⁴⁴.

O altă locuință, din același sector al așezării era tot de suprafață, rectangulară, dar nu avea podină de lut ars. În mijlocul ei se găsea vatra simplă⁴⁵.

La sfîrșitul evoluției comunităților culturii Gumelnița au început să se producă (mai întîi în NE Munteniei) frămîntări declanșate de pătrunderea dinspre NE a comunităților culturii Cernavoda I⁴⁶, care treptat s-au răspîndit de-a lungul Dunării, pînă spre gura Oltului, dar și în zona de dealuri. Ele au împins comunitățile gumelnițene tîrzii în spre V și NV Munteniei.

Comunitățile culturii Cernavoda I, deși datează din neoliticul tîrziu, reprezintă de fapt, după părerea noastră, preludiul perioadei de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului. În cadrul așezărilor respective, locuințele erau, de obicei, de suprafață, construite din pari, împletitură de nuiele și lipitură, spațioase, cu acoperiș în două ape, cu podină de lut. Mai rar, în astfel de stațiuni s-au găsit locuințe de tip bordei⁴⁷.

Din cele expuse rezultă că membrii comunităților neolitice de pe teritoriul Munteniei au construit și folosit două tipuri de locuințe : bor-

dele și locuințe de suprafață. Trecerea de la un tip la altul — după părerea noastră — se datorește unor cauze de ordin economic, anume răspîndirea în locul cultivării primitive a plantelor (cu săpăliga) a agriculturii incipiente, cu folosirea unui plug primitiv (aratru) cu tracțiune animală. Procesul a fost de durată și a început dinspre sudul țării.

Locuințele de tip bordei sînt documentate în zonă din neoliticul timpuriu și pînă spre sfîrșitul neoliticului mijlociu. Ele sînt specifice pentru fazele vechi ale culturii Starčevo-Criș.

În Muntenia, bordeiele descrise au avut, de obicei, groapă de formă ovală, prelungă, cu o vatră spre una din extremități. În majoritatea cazurilor acoperișul lor era în două ape, prelung.

Locuințele de suprafață sînt atestate încă din neoliticul timpuriu (de la sfîrșitul culturii Starčevo-Criș) și au fost folosite, în paralel, în timp, cu primul tip în cursul neoliticului mijlociu (bordeiele avînd însă un caracter sezonier), pentru ca în neoliticul tîrziu să fie folosite, în Muntenia, numai locuințele de suprafață. Locuințe de suprafață, de un fel sau altul, au fost clădite în cursul neoliticului tîrziu pe tot întinsul țării noastre. După cum s-a arătat, încă de timpuriu, în Muntenia sînt documentate locuințe de suprafață. Ținem să subliniem că în această parte a țării, s-au descoperit numai resturi de locuințe de suprafață, dreptunghiulare, cu pereții construiți în palantă, iar acoperișul era, de obicei, în două ape, rar, piramidal.

Locuințele descrise au avut cîte o singură încăpere. Numai spre sfîrșitul culturii Gumelnița, în unele așezări, se pare, au existat și locuințe cu cîte două încăperi. Podina acelor locuințe era de mai multe feluri. Cea mai simplă era din pămînt bătătorit, adesea alcătuit din mai multe straturi subțiri de lut, cenușă și arsură. Din datele de care dispunem reiese că locuințe cu podea-platformă au existat încă din timpul culturii Dudești. Ele sînt documentate și mai tîrziu în faza de tranziție la cultura Gumelnița și probabil în cursul acesteia.

Subliniem faptul că în cadrul arealului fazei de tranziție la cultura Gumelnița au existat concomitent două moduri de a încălzi locuințele, prin foc făcut pe vetre simple și prin foc făcut în cuptoare cu boltă. Faptul trebuie analizat în întreaga arie de răspîndire a acelor comunități, spre a se ști dacă este vorba de variante regionale în această privință sau dacă există o altă explicație (de exemplu răspîndirea treptată spre N a unui nou tip de instalație de foc) paralel cu menținerea în uz, în alte zone, a vechiului sistem. Tot în cursul fazei de tranziție, în diverse așezări s-au descoperit locuințe (cu toate amenajările obișnuite) cu pereții pictați (cu roșu ca fond, cu motive pictate cu alb).

Datele despre ferestre lipsesc, dar, ținînd seama de orificiile de formă rotundă ce sînt în pereții miniaturilor de locuință descoperite în diferite așezări gumelnițene, se poate susține că ferestrele locuințelor neolitice aveau formă rotundă și probabil erau acoperite, ca și ferestrele bordeielor de altădată, cu bășică de bou sau de porc.

Unele locuințe au avut pe pereți diferite ornamente în relief sau coloane și capiteluri, în interior și, mai ales, la intrare.

Evoluția tipurilor de locuințe din epoca neolitică de pe teritoriul Munteniei s-a desfășurat în context mai larg. Dacă la începutul epocii comunitățile Starčevo-Criș au viețuit pe aproape tot întinsul țării și de

aceea au folosit aproape peste tot aceleași tipuri de locuințe, mai târziu, după formarea altor culturi înrudite, comunitățile neolitice din Muntenia au contribuit la transmiterea spre nord și nord-est a unui nou tip de locuință (acela cu podea-platformă). Aceasta din urmă fiind cel mai evoluat tip de locuință din epoca neolitică din ținuturile noastre.

8 ianuarie 1986

- 1 VICTOR TEODORESCU : *Cultura Criș în centrul Munteniei (Pe baza săpăturilor arheologice de la Tirgșoru Vechi.* În : SCIV, XIV, 1963, 2, p. 251—268.
- 2 *Ibidem*, p. 251—268.
- 3 GH. BICHIR : *Raport asupra cercetărilor de la Bonțești.* În : Materiale, V, 1959, p. 260—262.
- 4 EUGEN COMȘA : *Données sur la civilisation de Dudești.* În : PZ, 46, 1971, 2, p. 195—249.
- 5 *Ibidem*, p. 206.
- 6 *Ibidem*, p. 206—207.
- 7 *Ibidem*, p. 206—207.
- 8 SUZANA DOLINESCU-FERCHE : *Cîteva date referitoare la cultura Dudești.* În SCIV, XV, 1964, 1, p. 114.
- 9 GH. CANTACUZINO și SEBASTIAN MORINTZ : *Die Jungsteinzeitlichen Funde in Cernica (Bukarest).* În : Dacia, NS, VII, 1963, p. 33.
- 10 Informație verbală de la Sebastian Morintz, căruia îi mulțumim și pe această cale.
- 11 VICTOR TEODORESCU : *Date preliminare privind cultura cu ceramică liniară din teritoriul de la sud de Carpați al României.* În : SCIV, 17, 1966, 2, p. 223—232.
- 12 *Ibidem*, p. 226.
- 13 EUGEN COMȘA : *Istoria comunităților culturii Boian.* București, 1974.
- 14 Idem, *Stadiul cercetărilor despre viața oamenilor din faza Bolintineanu a culturii Boian.* În : SCIV, VI, 1955, 1—2, p. 15.
- 15 Idem, *Săpături de salvare și cercetări de suprafață în regiunea București.* În : SCIV, VI, 1955, 3—4, p. 412—413.
- 16 Idem, *op. cit.*, 1974, p. 149, fig. 53. Obiecte similare de lut ars s-au găsit în cuprinsul unei locuințe neolitice de la Stara Zagora. Piese de acolo erau sigur picioare de pat.
- 17 Informații verbale primite de la prof. Gh. Ștefan.
- 18 VALERIU LEAHU : *Săpăturile arheologice de salvare de la Giulești Sirbi.* În : Cercetări arheologice în București, I, 1963, p. 179—219.
- 19 EUGEN COMȘA : *Săpăturile arheologice din sectorul Giulești.* În : Studii și referate, I, 1954, p. 304.
- 20 Idem : *Săpături de salvare la Bogata și Boian.* În : Materiale, V, 1959, p. 115—121.
- 21 D. BERCIOU : *Săpăturile arheologice de la Tangiru.* În : BMJV, I, 1935, p. 8—9. Parii au grosimea de la 0.25 până la 0.45 m.
- 22 *Ibidem*, p. 8—10.
- 23 DINU V. ROSETTI : *Cîteva așezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor. Asupra tehnicii, tipologiei și cronologiei lor.* În : Urbanismul, IX, 1932, p. 180 și fig. 35
- 24 EUGEN COMȘA : *op. cit.*, 1974, p. 153.
- 25 D. BERCIOU : *Săpăturile de la Petru Rareș (1933 și 1935).* În : BMJV, II, 1937, p. 5.
- 26 *Ibidem*, p. 5—6.
- 27 *Ibidem*, p. 6—7.
- 28 *Ibidem*, p. 7.
- 29 *Ibidem*, p. 6.
- 30 EUGEN COMȘA : *Quelques problemes relatifs au complexe néolithique de Radovanu* În : Dacia, NS, XVI, 1972, p. 39—51.
- 31 Astfel de fragmente au fost descoperite prin săpăturile din ultimii ani.
- 32 GH. ȘTEFAN și EUGEN COMȘA : *Săpăturile arheologice de la Aldeni.* În : Materiale, III, 1957, p. 95.
- 33 VLADIMIR DUMITRESCU : *La station préhistorique de Bonțești.* În : Dacia, III—IV, 1933, p. 93 și p. 96, fig. 6/5.
- 34 *Ibidem*, p. 93.
- 35 D. BERCIOU : *Cultura Gumelnița.* În : Istoria României, I, 1960, p. 55—58.
- 36 VLADIMIR DUMITRESCU : *Gumelnița. Sondajul stratigrafic din 1960.* În : SCIV, 17, 1966, 1, p. 55.
- 37 EUGEN COMȘA : *Rezultatele săpăturilor de salvare de la „Măgura Cuneștilor“.* În : Materiale — Brașov, București, 1983, p. 68.
- 38 VLADIMIR DUMITRESCU, *op. cit.* În : SCIV, 16, 1965, 2, p. 215—234.
- 39 *Ibidem*, p. 219—233.
- 40 DINU V. ROSETTI, *op. cit.*, 1932, p. 173.
- 41 *Ibidem*, p. 182—183.

- 42 ION NANIA : *Locuitorii gumelnițeni în lumina cercetărilor de la Teiu*. In : Studii și articole de istorie, București, 1967, p. 7—23.
- 43 *Ibidem*, p. 13.
- 44 *Ibidem*, p. 14.
- 45 *Ibidem*, p. 14.
- 46 SEBASTIAN MORINTZ și PETRE ROMAN : *Asupra perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos*. In : SCIV, 19, 1968, 4, p. 553—556.
- 47 *Ibidem*, p. 555.

Résumé

Les membres des communautés néolithiques ont eu deux types d'habitations : des huttes enforcées partiellement dans la terre et maisons construites à la surface.

La transition des huttes aux maisons de surface, d'après l'opinion de l'auteur a été déterminée par la transition de la cultivation primitive des plantes à l'agriculture incipiente, en employant une charrue primitive à traction animale. Ce processus a commencé au sud de la Roumanie et a eu une évolution qui a duré longtemps.

Les fonds des cabanes sont spécifiques pour le néolithique ancien jusqu'à la fin du néolithique moyen. En Munténie la fosse des huttes en général a une forme ovale allongée avec une âtre ouverte dans l'intérieur. La toiture a été allongée, à deux pentes, faites en roseau ou des pailles.

Les maisons de surface sont connu encore à la fin du néolithique ancien et ont été utilisées parallèlement avec les huttes jusqu'à la fin du néolithique moyen. Pendant le néolithique tardive, en Munténie, il y a seulement des maisons à la surface, rectangulaires, avec les parois construite en branchages, entrelacés sur des pieux en bois. Leurs toitures sont en deux pentes faites en roseau ou des pailles.

Les types d'habitations mentionné plus haut, ont une seule chambre. Vers le fin de la culture de Gumelnitza il y a des agglomérations dans lesquelles ont été trouvées des habitations à deux chambres. Les planchers sont soit en terre battue soit des „planchers-plateformes“. Dans chaque maison se trouve une âtre ouverte parfois ayant les bords élevés.

Pendant la période de transition à culture Gumelnitza à côté des âtres ouvertes il y a aussi des fours. Pendant cette phase on a trouvé aussi des maisons avec les parois peints.

Fig. 2. — Dudești. Locuința de suprafață din faza Fundeni (Săpături Eugen Comșa).

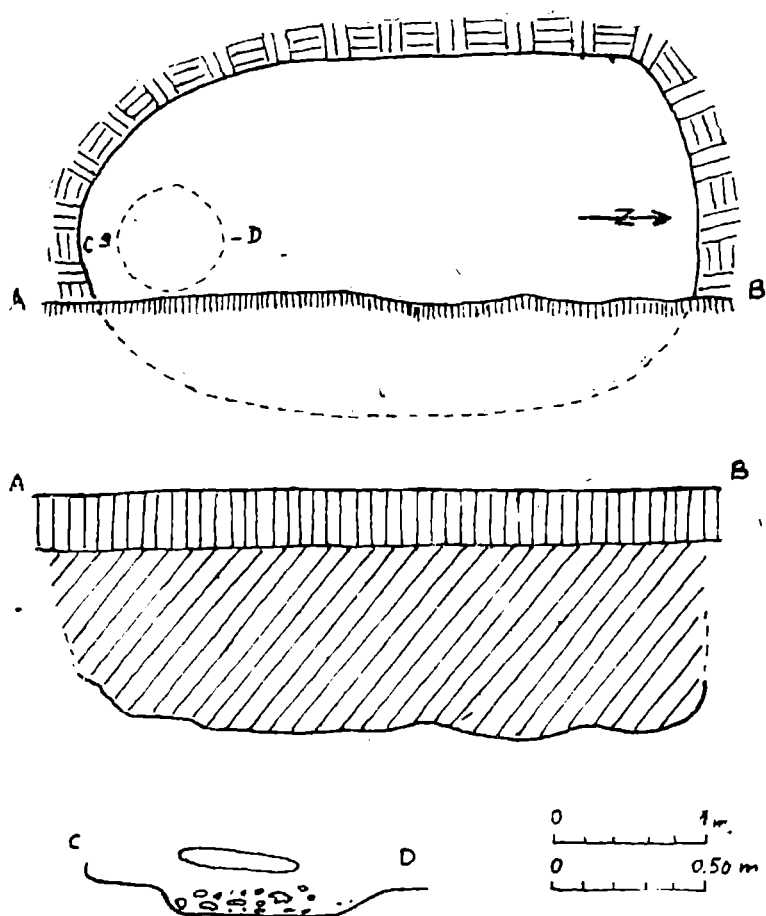

Fig. 3. — *Bogata*. Bordei de la începutul fazei Giulești (Săpături Eugen Comșa).

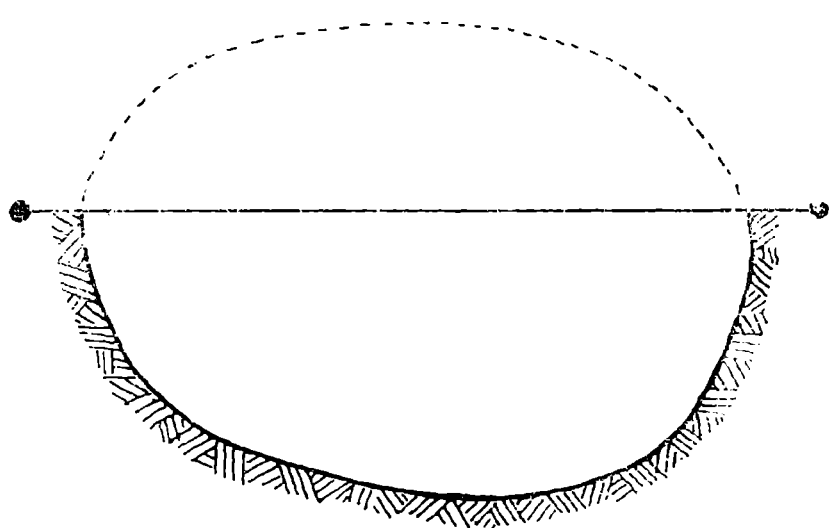
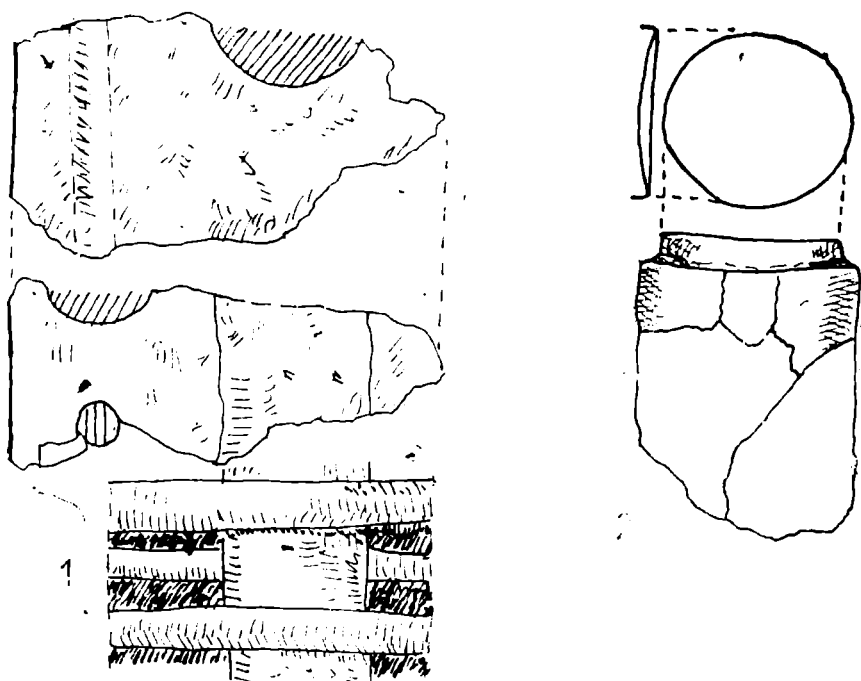

Fig. 4. — Giulești. Bordei din faza Giulești (diam. $\approx$ 3,60 m ; Săpături Eugen Comșa).

Giulești ; 2. Greaca. Obiect de lut ars din faza Giulești. (înălțime
Fig. 5. — 1. Giulești. Bucată de lipitură arsă, dintr-o locuință din faza
 $\approx$ 25 cm ; Săpături Eugen Comșa).

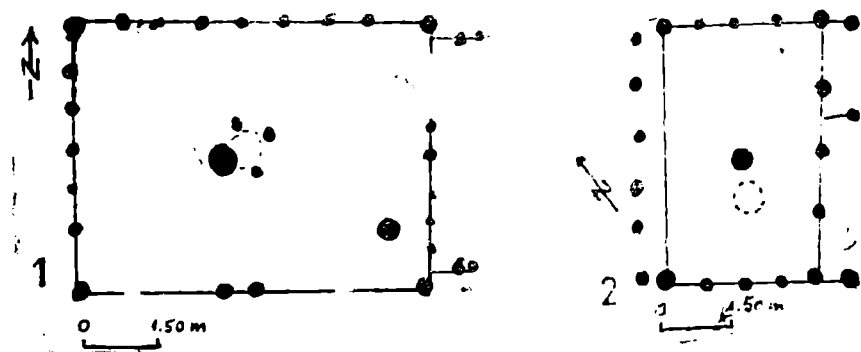

Fig. 6. — 1. *Tangîru*. Locuință de suprafață din faza Vidra : 2. *Petru Rareș*. Locuință de suprafață din faza de tranziție la cultura Gumelnița (după D. Berciu, *op. cit.*, 1937, p. 5, fig. 3/1, 2).

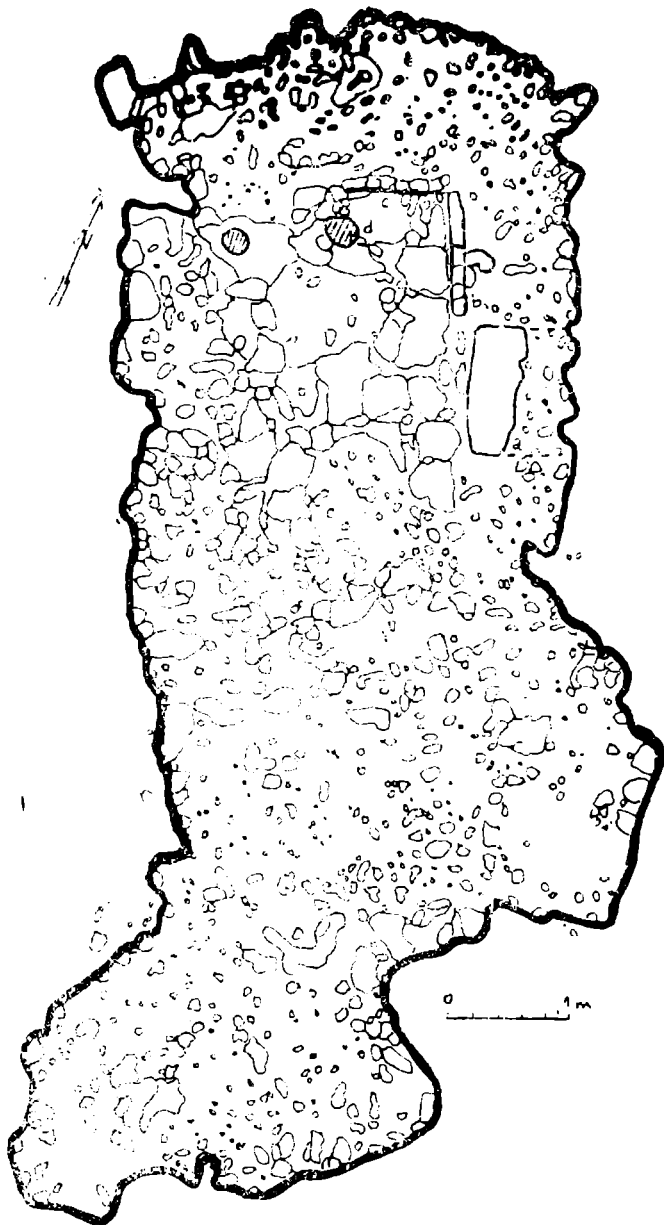

Fig. 7. — *Rădovanu*. Locuința E din nivelul 2, faza de tranziție la cultura Gumelnița. (a = soclul cuptorului; b = gardina de lângă rișniță; c = marginea laviței; d = Pete de culoare închisă, probabil urme de pari (Săpături Eugen Comșa).

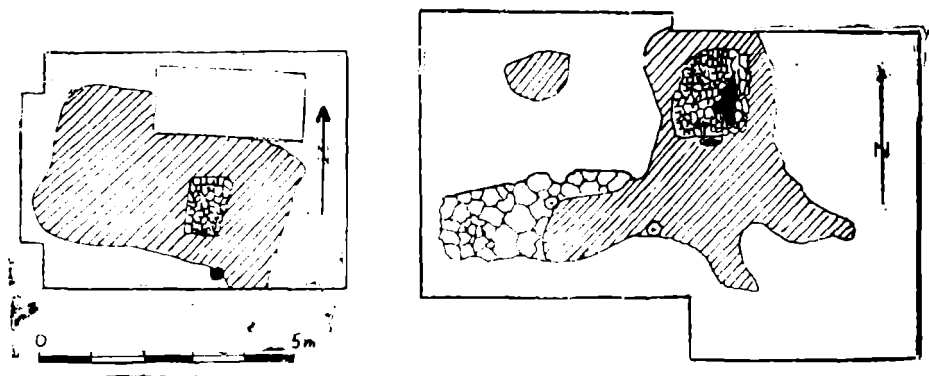

Fig. 8. — *Jilava*. Locuințe de suprafață din faza B a culturii Gumelnița (Săpături Dinu V. Rosetti).

MONEDE DIN CIMITIRUL MEDIEVAL DE LA BUCOV — PLOIEȘTI

MARIA COMȘA

Pe un rest de terasă înaltă, aflat la marginea de sud-est a actualului sat Bucov, numit de localnici „Tioca” au fost scoase la iveală resturi de locuire din secolele XV—XVIII.. Complexele surprinse se găseau la periferia orașului medieval Bucov. În partea de nord-est în imediata apropiere a unor complexe de locuit s-au descoperit și morminte de înhumatie din secolele XVI—XVII, care suprapuneau în parte urmele de locuire din secolele VIII—X, obiectivul principal al cercetărilor noastre din acest punct. Mormintele făceau parte dintr-un cimitir care a avut aproximativ 80 de morminte, din care noi am putut cerceta în campaniile din anii 1970 și 1971 doar 33. Circa 8—9 morminte de la periferia de sud-vest a cimitirului au fost distruse de o bombă căzută pe acest loc în cursul celui de al doilea război mondial. Restul mormintelor ($\pm$ 40) au rămas nesăpate. Cele 33 de morminte cercetate sînt orientate creștinește vest-est (cu capul la vest), cu unele deviații, în funcție de anotimpul în care s-a făcut înmormîntarea ¹.

Pe baza poziției scheletului, în special după poziția mîinilor, am stabilit mai multe variante de înmormîntare, asupra cărora nu vom stărui cu acest prilej, ele urmînd a fi expuse într-un raport definitiv cu privire la rezultatul săpăturilor arheologice privind acest cimitir ².

Din cele 33 morminte din cimitir cercetate pînă acum, 17 aveau monede, deci aproximativ 50%. Din cele 17 monede 4 erau aspri de argint (în aliaj cu aramă) turcești: 2 piese de la sultanul Suleiman (Soliman) I (1520—1566) și alte 2 exemplare de la sultanul Mehmed (Mahomed) IV (1648—1687), cf. Anexa I. Restul de 13 monede erau emisiuni ungurești de argint (+ aramă?) de la împărații Ferdinand I (1527—1564) 2 exemplare; Maximilian II (1564—1576) 2 exemplare; Rudolf II (1576—1612) 6 exemplare și 3 exemplare din secolele XVI—XVII la care nu s-a putut citi numele împăratului (cf. Anexa II) ³.

Poziția monedelor în mormînt este următoarea: în zece cazuri monedele se aflau la mîna stîngă; în cinci cazuri la mîna dreaptă și în două cazuri pe piept. Monedele descoperite la una din mîini au fost perforate și legate cu un fir de arnici de degetul inelar al mîinii stîngi

(în majoritatea cazurilor) sau la inelarul mîinii drepte. Monedele descoperite pe piept s-au găsit în morminte de copii și e posibil ca ele să fi fost atîrnate cu un fir la gît.

Monedele descoperite la scheletele din cimitirul medieval de pe „Tioca”, reprezintă emisiuni ungurești și turcești din secolele XVI—XVII, dovadă că ele au circulat concomitent în acel timp în Țara Românească.

Alte două monede provin din morminte izolate descoperite tot pe promontoriul Tioca. Una a ieșit la iveală în mormîntul nr. 2 din sectorul Tioca Vest (= Secțiunea II/1960), pe osul bazinului, pe partea dreaptă. Moneda, care reprezenta un dinar de la regele Ungariei Mathias II bătută în anul 1617⁴, fusese depusă inițial se pare într-un buzunar (?)⁵.

O altă monedă (care nu a putut fi încă determinată) a fost descoperită în mormîntul izolat nr. 3 (1967), la un schelet de copil (**Infans II**), pe piept.

O monedă turcească de argint (+ aramă) perforată, datată între anii 1808—1839 (= a.h. 1223—1255)⁶ a fost descoperită de Eugen Comșa, cu ocazia unor cercetări de suprafață efectuate în anul 1956 în preajma pîriului Bucovel (pe terasa înaltă din stînga pîriului), la nord de actualul sat Bucov. Nu ar fi exclus ca moneda să provină dintr-un mormînt deranjat ce ȳăcea parte dintr-un cimitir, care a existat și la începutul secolului al XIX, dar este posibil eventual să fi făcut parte și dintr-o salbă.

Monedele prezentate mai sus, ca și altele, descoperite în morminte medievale românești, cum sînt cele din cimitirul de la Radovanu și din alte cimitire din secolul XIII—XIX⁷ aveau o semnificație simbolică. Ele reprezentau, așa cum am arătat și cu alt prilej „**Obolul lui Charon**”, o credință de origine antică, potrivit căreia cel decedat urma să plătească pentru a putea trece în lumea cealaltă. Această credință s-a păstrat de la daci și romani, prin intermediul populației autohtone în tot decursul mileniului I al e.n. Fiind tolerat de Biserică, acest obicei s-a menținut și în Evul Mediu⁸. Scheletele, avînd cîte o monedă legată la un deget sau uneori (la copii) atîrnată la gît, au fost scoase la iveală pe teritoriul actual al Bucureștiului⁹, în toată Muntenia¹⁰, în Oltenia¹¹ precum și în Moldova¹², mai ales la Suceava¹³ și Dobrogea¹⁴.

Morminte avînd monede (= „**Obolul lui Charon**”) sînt mai frecvente, se pare, între Carpați și Dunăre.

Unele cimitire, menționate în dările de seamă despre descoperirile arheologice, pentru care însă nu avem încă date suficiente, au avut probabil și monede. Acestea, precum și alte cimitire încă nementionate vor îmbogăți (cel puțin unele din ele) repertoriul descoperirilor referitoare la „**Obolul lui Charon**”.

Pe baza datelor etnografice, obiceiul reflectînd „**Obolul lui Charon**” a fost surprins în Muntenia¹⁵, în Oltenia¹⁶, în Bihor¹⁷, în Sălaj (zona Meseș)¹⁸, în Banat¹⁹ etc. Obiceiul prezintă mai multe variante zonale și chiar locale.

Datele etnografice ne pun în față însă probleme în ceea ce privește datarea cimitirelor medievale. Astfel în sudul Munteniei, la Radovanu

(jud. Călărași) decedatului i se pune o monedă care e în circulație (de 1 leu sau de 3 lei) valabilă „pentru a-și plăti vama“ sau „vămile“ și a putea trece pe lumea cealaltă²⁰.

În schimb, în zona Argeșului celui decedat i se pune (pentru plata „vămilor“) **banul de la cununie**, ceea ce face ca în cazul celor decedați la o vîrstă mai înaintată, între data înmormintării și monedă să existe decalaje cronologice, care pot atinge chiar 50 de ani²¹. De aceea în zonele în care a fost constatat acest obicei, la datarea mormintelor medievale trebuie procedat cu o mai mare prudență.

În sfîrșit, trebuie să facem precizarea că nu orice monedă sau monede descoperite într-un mormînt medieval, pot fi considerate „**Obolul lui Charon**“. Nu reflectă această credință de veche tradiție, monedele cu funcție de podoabă (monedă-pendantiv la un cercei, monedele care alcătuiesc o salbă) și monedele care împodobesc piese de port (la gîteala capului, la basma etc.).

A. Bucov — Ploiești. Cimitirul medieval de la „Tioca“ (est).

Tabel cronologic cu monedele turcești
(determinate de Octavian Iliescu)

Nr. crt.	Statul emitent	Sultanul	Felul monedei	Data	Numărul mormintului	Poziția în mormint
1.	Imperiul Otoman	Soliman (Suleiman)	aspru	1520—1566	M. 10	mîna stîngă
2.	Imperiul Otoman	Soliman (Suleiman)	aspru	1520—1566	M. 18	mîna stîngă
3.	Imperiul Otoman	Mahomed IV (Mehmed)	aspru	1648—1687 (1058 a.h.)	M. 19	pe piept
4.	Imperiul Otoman	Mahomed IV (Mehmed)	aspru	sec. XVII	M. 12	mîna stîngă

B. Bucov — Ploiești. Terasa înaltă în stînga r. Bucovel la nord de sat (monedă determinată de Octavian Iliescu)

5.	Imperiul Otoman	Mahmud II	aspru	1808—1839	a.h. (1223—1255)	descoperire întâmplătoare
----	-----------------	-----------	-------	-----------	---------------------	---------------------------

A. Bucov — Ploiești, Cimitirul medieval de la „Tioca“ (Est)

Tabel cronologic cu monedele ungurești
(determinate de Octavian Iliescu).

Nr. crt.	Statul emitent	Suveranul emitent	Felul monedei	Data	Mormînt nr.	Poziția în mormînt
1.	Ungaria	Ferdinand I	dinar	1544	M. 16	mîna stîngă
2.	Ungaria	Ferdinand I	dinar	1588	M. 6	mîna stîngă
3.	Ungaria	Maximilian II	dinar	1567	M. 7	mîna stîngă
4.	Ungaria	Maximilian II	dinar	1573	M. 13	mîna dreaptă
5.	Ungaria	Rudolf II	dinar	1577	M. 23	mîna dreaptă
6.	Ungaria	Rudolf II	dinar	1594	M. 21	mîna dreaptă
7.	Ungaria	Rudolf II	dinar	1600	M. 17	mîna dreaptă
8.	Ungaria	Rudolf II	dinar	1585 sau 1595	M. 8	mîna stîngă
9.	Ungaria	Rudolf II	dinar	1576—1612 ?	M. 2	mîna stîngă
10.	Ungaria	Rudolf II	fragm. dinar	1576—1612	M. 14	mîna stîngă
11.	Ungaria	—	dinar	sec. XVI	M. 27	mîna dreaptă
12.	Ungaria	—	fragm. dinar	sec. XVI	M. 26	pe piept
13.	Ungaria	—	2 fragm. mici dinar	sec. XVI—XVII	M. 5	mîna stîngă

B. Bucov — Ploiești, „Tioca“ Vest
Metodă determinată de Bucur Mitrea

14.	Ungaria	Mathias II	dinar	1617	M. 2	pe șoldul drept (în buzunar ?)
-----	---------	------------	-------	------	------	--------------------------------

- 1 MARIA COMȘA, *Cultura materială veche românească. Așezările din secolele VIII—X de la Bucov-Ploiești*, București, 1978, p. 15.
- 2 Partea arheologică cu privire la acest cimitir e prezentată într-un raport definitiv. Cimitirul medieval de la Bucov-Tioca, *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova. Studii și cercetări*, I, Ploiești, 1985, p. 45—60.
- 3 Monedele au fost determinate de Octavian Iliescu, căruia îi mulțumim și pe această cale.
- 4 Moneda a fost determinată de prof. Bucur Mitrea, căruia îi mulțumim și pe această cale (cf. Maria Comșa), *Săpăturile de la Bucov*, Materiale și cercetări arheologice. VII, București, 1961, p. 543—544.
- 5 *Ibidem*.
- 6 Moneda a fost determinată de Octavian Iliescu.
- 7 Trebuie să menționăm că atât la Bucov, cât și la Radovanu toate monedele turcești și ungurești de argint, la descoperire, aveau suprafața acoperită de coacălă verde (situație care credem că e valabilă și pentru monedele similare din celelalte cimitire medievale românești din zona extracarpatică), ceea ce dovedește că argintul din care au fost confecționate aceste monede conține un anumit procent de aramă, pe care însă, în lipsa unor analize nu-l putem preciza exact.
- 8 MARIA COMȘA, *Monedele descoperite în cimitirul medieval de la Radovanu și semnificația lor simbolică*, Muzeul Național, Cercetări numismatice, IV, București, 1984, p. 153—162.
- 9 MARIA COMȘA, *Monedele...*, notele 10—13 și 19. La acestea mai trebuie adăugate încă următoarele cimitire în care am putut depista acest obicei: Sebastian Morintz. *Les fouilles archéologiques en Roumanie*, (1971), Dacia, XVI, 1972, p. 332—333, menționează morminte medievale, săpate de Aristide Ștefănescu, în care s-au descoperit monede la Giulești—Mănăstirea Chiajna (6 morminte dintre care unele aveau monede anterioare anului 1774); la Străulești-Măicânești, din cimitirul medieval II, au fost cercetate de către Margareta Constantiniu și Panait I. Panait, 112 morminte în care s-au descoperit unele, cercei și monede (s. n.) din secolele XV—XVI; Dealul Grozăvești, în cimitirul 2, din care s-au săpat de către Aristide Ștefănescu, 22 morminte, datate în secolul al XVIII-lea pe baza unor bumbi și a unei monede turcești. Cimitirul nr. 1 datează din secolele XV—XII, cf. și Aristide Ștefănescu. *Dealul Grozăvești*, în raportul *Consemnări pe șantierele de construcții*, din Cercetări arheologice în București (= CAB), III, 1981, p. 275—277. Au fost descoperite 22 de morminte, din care numai într-unul singur s-a găsit o monedă de la Selim I (1512—1520), datind cimitirul în sec. XVI; Maria Grigoriuță, *Descoperiri monetare medievale pe șantierele arheologice bucureștene*, București, X, 1981, p. 209—212, prezintă 2 monede de la Mircea cel Bătrîn din M. 217 și M. 225 de la Buciumeni-Buftea și o monedă de la Vladislav I al Ungariei, descoperită în M. 206. Sint amintite apoi monede din secolul al XVI-lea în cimitirul ce înconjoară Biserica Răzvan. De la Biserica Flămînda (S. III, M. 19) e amintită o monedă de argint, emisă în anul 1704 (a. h. 1115) de Sultanul Ahmed III (1703—1730) la Konstantinye. O altă monedă, emisă de Mustafa III în anul 1768 (a. h. 1178), provine din groapa de reînhumare de lângă crucea din curtea Bisericii Flămînda. În M. 8 au fost descoperite 8 monede (*accele*), emisii din anul 1809 de la sultanul Mahmud II (1803—1839), acestea însă nu credem că pot fi puse în legătură cu „*Obolul lui Charon*“: Adriana Stoia. *Les fouilles archéologiques en Roumanie* (1973—1974), Dacia, XIX, 1975, p. 278, amintește monede de la mijlocul secolului al XVIII-lea din cimitirul din jurul Bisericii de lemn de la Buftea, construită în anul 1766. *Ibidem* sint amintite 51 de morminte, cercetate de Panait I. Panait în anii 1973—1974, în jurul bisericii de cărămidă cu plan tricon în care au apărut și monede emise între anii 1506—1526 și 1603—1617 amintește la Buciumeni-Buftea un cimitir din secolele XIV—XV; Idem, în Dacia, XX, 1976, p. 275 menționează 14 morminte dintre care două conțineau monede una de la Mircea cel Bătrîn și alta din prima jumătate a secolului al XV-lea; Idem, în Dacia, XXI, 1977, p. 360 și Dacia, XXII, 1978, p. 350, sint amintite la Buciumeni-Buftea trei cimitire. Dintr-un mormint din cimitirul I provine o monedă de la Radu I (1377—1383); Idem în Dacia, XXIV, 1980, p. 357, sint menționate monede în cimitirul III: Aristide Ștefănescu. Considerații arheologice privind necropola satului Mănești-Buftea (secolul XIV—XV), București, X, 1981, p. 143—144, arată că din 121 morminte din secolele XIV—XV provin 13 monede; Constantin Mandache, *Cronica săpăturilor*

arheologie 1975—1980, CAB, III, 1981. p. 289—290, sînt amintite cele trei cimitire de la Buciumeni-Buftea. Atrage atenție deosebită moneda de la Radu I. Un cimitir din secolele XVI—XVII, din care provin obiecte de podoabă și monede a fost descoperit și la Pantelimon (săpături M. Constantinii, Panait I. Panait, M. Turcu, M. Tzony) cf. Dorin Popescu, *Săpăturile arheologice din Republica Socialistă România în anul 1969*, SCIV, 21, 1970, 3, p. 519 : Dinu V. Rosetti, *Sondajul de la Biserica Colțea*, în *Șantierul arheologic București*, Materiale, VII, 1961, p. 670—671. M. 1 datat cu două monede de argint turcești de la Mahmud (= Mahomed) II (1808—1839) : M. 9 (reînhumat) avea o monedă turcească din secolul XVIII.

Pentru Muntenia, cf. o parte din bibliografie la Maria Comșa, *Monedele...*, notele 6—9 și 14—18 la care trebuie să se mai adauge următoarele lucrări : Dinu V. Rosetti, *Șantierul arheologic Cetățeni*, Materiale, VIII, 1962, p. 81, la M. 3 la o falangă a inelarului minii drepte era o monedă moldovenească anepigrafă de argint de la Alexandru cel Bun (1411—1432), cf. și fig. 7/5, p. 81. În același mormînt în partea stîngă are un cui (ac ?). În anul 1969 la Cetățeni „Schitul cetățuia lui Negru Vodă”, într-un mormînt mărginit de lespezi de piatră la capătul bazinului a apărut o monedă bizantină, tăiată din vechime, din secolul al XIII-lea, cf. Lucian Chițescu, *Cercetări arheologice la Cetățeni, județul Argeș*, Muzeul de istorie al R.S.R., Bibl. muzeologică, Cercetări arheologice, II, București, 1976, p. 181. Moneda, după identificarea lui Octavian Iliescu, este de la Alexios III Anghelos Comnen (1195—1203) sau de la Ioan Vatatzes (1222—1254).

La Tisău (jud. Buzău) au fost descoperite 10 morminte datate în a doua jumătate a sec. al XV-lea, în unele din ele fiind găsite inele și monede cf. Adriana Stoia, Dacia, XXII, 1978, p. 361 (Săp. Ion Chicideanu). De asemenea, sînt amintite pe Valea lui Malciu în punctul „La Ghetărie”, satul Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași, morminte avînd ca inventar inele, cercei și monede (s.n.) cf. la Adriana Stoia în Dacia, XX, 1976, punctul 130/2, p. 284 ; Petre Diaconu, *Săpăturile arheologice de la Mărculești-Viișoara*, Materiale, V, 1959, p. 543, menționează o monedă turcească de argint din secolul al XVIII-lea, care s-a găsit între falangele minii drepte la M. 2 ; Ion Spiru, *Așezări străvechi în raionul Roșiorii de Vede*, Materiale, V, 1959, p. 702, menționează existența unui cimitir din secolele XVII—XVIII în partea de vest a satului Surdulești, din care s-au scos cu ocazia lucrărilor agricole oase omenești, nasturi, cercei și monede. La Tîrgoviște, Biserica Sf. Gheorghe, au fost descoperite, în anul 1978, 45 morminte, în care au apărut monede, bijuterii, accesorii vestimentare (Săpături Gabriel Mihăescu) cf. Adriana Stoia, Dacia, XXIII, 1979, p. 367 ; Flaminio Mirțu, *Prezențe arheologice bogomilice în zona Cîmpulung-Muscel, județul Argeș*, Muzeul Pitești. Studii și comunicări, 2. Pitești, 1969, p. 219 amintește cîteva morminte din Cîmpulung în care s-au descoperit monede. Astfel în cartierul Fundeni (Cîmpulung-Muscel), etapa doua de înmormîntări (nivelul superior) e datată cu dinari ungurești emiși în anul 1568 : în cimitirul de mici dimensiuni de la Sf. Gheorghe Olari, din M. 11 a fost scoasă o monedă a lui Mathias II al Ungariei (1612—1618). Aici s-au descoperit 31 de morminte dintre care doar 3 fără inventar.

Monede (?) (= semne monetare) sînt amintite și în cimitirul de la Lerești (care cuprinde 161 morminte, 157 cu inventar) aflat în apropierea cartierului Șchei din Cîmpulung (*Ibidem*, p. 221). Desigur că pentru Cîmpulung-Muscel mai există încă și alte date inedite. Așa este menționat un cimitir săpat de Gh. I. Cantacuzino și col. din care se dezveliseră 23 de morminte conținînd monede din secolele XV—XVII și inele din secolele XVI—XVII (cf. Adriana Stoia, în Dacia, XX, 1976, p. 276) : Idem, în Dacia, XXI, 1977, p. 361 se arată că în jurul Bisericii de la Curtea Domnească (Cîmpulung-Muscel) au fost descoperite 95 de morminte avînd ca inventar monede (s.n.), inele, podoabe etc. (săp. Gh. Cantacuzino și colectiv). Idem, în Dacia, XXII, 1978, p. 358, punctul nr. 100 e amintit un cimitir medieval la Piuș Petrii (Săp. L. Chițescu și colectiv). Au fost descoperite 40 de morminte din secolele XV—XVIII avînd ca inventar inele, cercei și monede (s.n.) ; cf. și Radu Lungu, Teodor Papasima, Petre Vintilă în raportul *Cercetări arheologice în anul 1979 la Piuș Petrii (Orașul de Floci)*, com. Giurgeni, jud. Ialomița, Muzeul Național de istorie, Bibl. Muzeologică, Cercetări arheologice, IV, București, 1981, p. 121—123.

AL. BARCĂCILĂ, *Monede, podoabe de metal și fragmente ceramice de la termele Drobetei și din cimitirul medieval suprapus*, Materiale, V, 1959, p. 774—776. În cimitirul medieval s-au găsit monede ungurești de la : Bela III (1173—1196) sau

Emeric (1196—1204), Andrei II (1205—1235); Carol Robert (1308—1342) Ludovic I (1342—1382); monede sirbești de la Dušan ca rege (1331—1346) și ca împărat (1346—1355); Raguza, probabil din secolul al XIV-lea și românești de la Mircea cel Bătrîn (1386—1418). Nu se arată poziția clară a monedelor în mormint, este posibil însă ca ele să fi fost legate la degete. Un alt cimitir din care s-au scos la iveală monede izolate a fost descoperit la Verbicioara. Monedele sînt de la Vlaicu Vodă și probabil de la Radu I, precum și de la țarul Alexandru (1331—1371), cf. D. Berciu și col. *Așezările și cimitirele din societatea primitivă în Oltenia* T. Șantierul arheologic de la Verbicioara-Dolj, SCIV, I, 1950, 1, p. 106; Idem, Șantierul Verbicioara-Dolj, SCIV, II, 1951, 1, p. 244. Sînt menționate monede de argint de la Vlaicu Vodă, monede bulgărești și ungurești (?) din sec. XIV. La Verbița, în cursul săpăturilor din anul 1956 s-au descoperit și două morminte de înhumatie, un copil și un bărbat matur la care s-a găsit și o monedă de argint bătută în anul 1552, de la împăratul Ferdinand I (1526—1564) cf. Dumitru Berciu, *Săpăturile de la Verbița*, Materiale, V, 1959, p. 80. La Portărești, com. Giurghița (jud. Dolj) s-au descoperit 28 de morminte cf. Corneliu Mărgărit Tăulea, *Cercetări în cimitirul medieval de la Portărești, județul Dolj*, Oltenia, III, 1981, p. 47—50; Din 28 de morminte doar M. 5 are un ducat de la Radu I (1377—1383). Pt. poziția lui în mormint cf. *Ibidem*, fig. 4/1, p. 51 (în buzunar?). Din acest cimitir, aflat în punctul numit „Cetățuie”, provine încă o monedă de la Ioan Stracimir (1360—1365, 1369—1396), descoperită într-un mormint distrus în anul 1972. Octavian Toropu și Onoriu Stoica, *Contribuții arheologice și numismatice la istoricul Mănăstirii Jitianu*, Mitropolia Olteniei, XX, 9—10, Craiova, 1968, p. 747—750, sînt publicate două morminte de înhumatie de la Făcăi-Braniște de lângă Craiova; Idem, *Așezarea prefeudală și feudală timpurie de la Făcăi-Braniște*, Municipiul Craiova, *Historica*, II, București, 1971, p. 53. E amintit un aspru de la Selim II, inele și cercei. Ulterior au mai fost săpate și altele cf. Sebastian Morintz, *Les fouilles archéologiques en Roumanie (1971)*, Dacia, XVI, 1972, p. 338.

¹² La Galați, în jurul Bisericii Precista (sec. XVII) au fost săpate 15 morminte din care „10 au avut monede” perforate și aflate lângă miinile morților, în general emisiuni streine din secolele XVI—XVII cf. Adriana Stoia, *Les fouilles archéologiques en Roumanie (1980)*, Dacia, XXV, 1981, p. 369 (Săpături executate de M. D. Matei și Aneta Anghel); Nicolae Mirițoiu, ocupîndu-se de necropola carpică de la Pole-nești, într-o comunicare susținută la Inst. de Arheologie (11.II.1983), amintea că în cursul săpăturilor efectuate de Mircea Babeș au apărut și morminte creștine orientate vest (craniul) —est cu monede de argint din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Ca o completare pe marginea acestei comunicări, Ion Ioniță informa că în 1960 a săpat la Poienești 20 de morminte din secolul al XIV-lea, unul avînd o monedă de la Alexandru cel Bun.

La Adjutul Vechi s-a descoperit un cimitir medieval din secolele XVI—XVIII. La Adriana Stoia, în Dacia, XXV, 1981, p. 363, într-unul din cele două morminte (descoperite în anul 1980) e amintită o monedă din secolul XVI.

În comuna Ștefan cel Mare (jud. Bacău) au fost descoperite 86 de morminte din care 49 conțineau monede. Cimitirul se afla în jurul bisericii și a turnului clopotniță. Numai unele monede sînt perforate. În cîteva morminte (M. 45, M. 61) s-au găsit cite 2 monede, iar în altele (M. 52) cite trei. Referitor la monedele descoperite aici cf. Al. Artimon și C. Eminovici, *Cercetări arheologice în așezarea medievală din comuna Ștefan cel Mare (jud. Bacău)*, Carpica, X, 1978, p. 281.

Emilia Zaharia în raportul Șantierul arheologic Bicz, Materiale, VI, 1959, p. 71—72, precizează că au fost descoperite 46 morminte, unele cu monede (cu una sau două perforații sau neperforate). Majoritatea monedelor sînt din secolul al XVI-lea. Una e de la Matei Corvin (sec. al XV-lea). În M. 42 e amintită o monedă din anul 1567, neperforată. Sînt și morminte mai noi (de călugări), fără inventar, din sec. XIX. În cimitirul de la Dărmănești—Piatra Neamț, legat probabil de așezarea din epoca feudală timpurie de la Bitca Doamnei, s-au descoperit 5 monede de la Petru Mușat și una de la Alexandru cel Bun, cf. Victor Spinei, *Necropola medievală de la Piatra Neamț—Dărmănești*, Memoria Antiquitatis, I, Piatra Neamț, 1969, p. 219 și 223. Exemplarele reproduse sînt perforate (*Ibidem*, p. 223 fig. 5/2, 4 și C. Mătasă și I. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Piatra Neamț*, Materiale, VII, 1961, p. 347 fig. 8/1), dar faptul că ele apar cite una, ne face să deducem că aici avem o altă variantă a obiceiului cu privire la „Obolul lui Charon”.

O situație similară există după toate probabilitățile și la Traian „Dealul Fintînilor“. Aici au fost cercetate 28 de morminte din care doar două schelete (M. 9 și M. 14) au avut câte o monedă neperforată pe piept. O monedă întreagă era de la Ferdinand I emisă în anul 1537, cealaltă doar fragmentară cf. H. Dumitrescu, *Șantierul arheologic Traian* (1954), SCIV, VI, 1955, 3—4, p. 471—473 și fig. 12. O monedă de argint perforată, provenind foarte probabil de la un schelet, s-a descoperit și pe teritoriul unui cimitir la Hlincea Iași (din care s-au cercetat 16 morminte) Cf. M. Petrescu-Dimbovița și col., *Șantierul arheologic Hlincea-Iași*, SCIV, V, 1954, 1—2, p. 244—245. La Mindrișca (înglobat în satul Valea Seacă, jud. Bacău) au fost depistate în săpătură 33 de morminte din care s-au cercetat doar două. M. 1, aparținând unei fetele, avea o monedă de la Ferdinand I al Ungariei (1522—1564), bătută în anul 1541, cf. Gh. Bichir, Eugen Dogan, *Săpături arheologice la Mindrișca*, Materiale, VIII, 1962, p. 298.

La Liteni, com. Moara (jud. Suceava) au fost cercetate 34 de morminte din care provin 11 monede din secolele XV—XVI cf. la Adriana Stoia, în Dacia, XXI, 1977, punctul nr. 71, p. 363 (Săpături efectuate de M. D. Matei și Emil I. Emandi). De asemenea, la Zaharești, com. Drăgoești, (jud. Suceava) au fost descoperite 11 morminte din secolele XVI—XVIII din care în cinci s-au găsit și monede. Cel mai nou mormint e datat cu o monedă turcească de argint de la începutul secolului al XVIII-lea cf. la Adriana Stoia, Dacia, XXIII, 1979, punctul nr. 128, p. 362 (săpături Emil I. Emandi).

Recent s-a descoperit un cimitir medieval și la Tg. Troțuș, în jurul unei biserici din secolul al XV-lea. Au fost cercetate 15 morminte cu orientare creștinească. În M. 2 s-a găsit o monedă poloneză de la Sigismund I (1506—1548), iar în M. 11 era o monedă pentru Ungaria de la Maximilian II (1564—1576) și o a doua care nu a putut fi determinată. Nu se precizează locul monedelor în mormint. cf. Alexandru Artimon, *Orașul medieval Tg. Troțuș*, Carpica, XIV, 1982, p. 108.

- ¹³ La Suceava au fost descoperite mai multe cimitire în care au apărut monede ce reprezintă „*Obolul lui Charon*“. Un prim cimitir a fost cercetat în anul 1952, pe platoul din fața Cetății de Scaun. În secțiunile săpate s-au surprins 150 de morminte din care s-au cercetat circa 70. cf. Bucur Mitrea, Ion Nestor și col. *Șantierul Suceava*, SCIV, IV, 1953, 1—2, p. 356. Scheletele sînt orientate creștinește V—E, cu ușoare deviații către SE sau SV. Din cele 70 morminte săpate, în 20 s-au găsit monede. Doar într-un mormint (M. 12) erau 3 monede, iar în altele (M. 89 și M. 147) câte două monede, în restul de 17 morminte s-a aflat câte o monedă, de obicei în mîna stîngă (*Ibidem*, p. 359—360). Monedele descoperite sînt de la Alexandru cel Bun), unele din prima parte a domniei lui; o monedă de la Iliș și alta de la Ștefan II, marea majoritate fiind emisiuni ungurești de argint din anii 1515, 1516 și 1520, la care se adaugă o monedă de la Matei Corvin (M. 59) și o monedă turcească. În două cazuri (în M. 105 o monedă de aur ungurească și în M. 60 o monedă de aur turcească) monedele sînt folosite ca podoabe (*Ibidem*, p. 360).

În 1954 au continuat cercetările în acest sector cf. B. Mitrea și col., *Șantierul arheologic Suceava—Cetatea Neamțului*, SCIV, V, 1954, 1—2, p. 285—286. S-au săpat încă 53 de morminte, unele din ele avînd monede (s.n.) podoabe, nasturi și țesături. Monedele s-au descoperit fie în regiunea abdomenului (la mîni ?), fie la craniu, în dreptul urechii, folosită ca podoabă. Celelalte însă constituie „*Obolul lui Charon*“. În afara monedelor descoperite anterior de la Alexandru cel Bun și urmașii săi au ieșit la iveală și monede de argint de la Petru Mușat și Ștefan cel Mare.

În anul 1954 s-au dezvelit încă 28 de morminte ajungîndu-se la 236 de morminte cercetate. Din cele 28 de morminte, doar 4 (M. 216, M. 224, M. 229 și M. 230) aveau monede ungurești din primele decenii ale secolului al XVI-lea.

Un alt cimitir din secolele XV—XVI a fost descoperit în partea de nord-est a orașului în apropierea Drumului Național ce duce spre Ițcani, în zona Bisericii catolice (cimitirul e însă ortodox, anterior acestei biserici). Monede, emisiuni ungurești de la regii Ludovic și Ferdinand I s-au găsit doar la mormintele nederanjate din secolul al XVI-lea. Acestea erau depuse în mîna (cf. St. Olteanu, în raportul *Șantierul arheologic Suceava*, Materiale, V, 1959, p. 610). Ca excepție, într-un mormint în jurul oaselor mîinii stîngi s-au găsit 4 monede de la Ferdinand I al Ungariei. De asemenea, într-o groapă comună cu 5 schelete, la care în linii mari s-a respectat orientarea, au fost găsite, grupate la un loc, 18 monede de argint, avînd pe ele urme de țesătură (o salbă sau în buzunar?). În acest din urmă caz ele ar putea

reprezenta, după noi, „Obolul lui Charon“ de la un defunct mai înstărit. Printre aceste monede se recunosc emisiuni de la Alexandru cel Bun și monede ungurești de la Ferdinand. Tot ca o excepție, într-un mormânt a apărut lângă maxilarul superior al celui decedat o monedă de aur de la Matei Corvin (*Ibidem*).

Un alt cimitir medieval a fost cercetat la Suceava în jurul Bisericii Sf. Dumitru (cf. Alexandru Artimon, *Cronologia mormintelor de la Sf. Dumitru Suceava*, Studii și Materiale, Istorie, III, Suceava, 1973, p. 140. Au fost descoperite 28 de morminte din care 16 au avut monede la mîna stîngă (15 cîte o monedă și M. 26 două monede) care după noi reprezintă „Obolul lui Charon“. A fost descoperită o monedă anepigrafă de la Alexandru cel Bun în M. 16, un fragment dintr-o monedă anepigrafă de la același domnitor în M. 18 și o monedă de la Ștefăniță (1517–1522) în M. 22. Majoritatea monedelor sînt emisiuni ungurești de la Ferdinand I (M. 24) și Rudolf II (M. 1, 4, 10, 27) și două monede de la Matei (1426). Monedele turcești considerate din argint sau aramă (noi credem argint+aramă) sînt de la Mahmud I (M. 6, M. 16) și Mustafa III (M. 2, 3, 12, 23), cf. și tabelul cu monedele *Ibidem*, la p. 150–155.

De asemenea, la Rădăuți, într-un mormînt din a doua jumătate a secolului al XIV-lea au apărut 3 monede de la Petru I (Cercetările efectuate în ultimul timp de Adrian Bătrina și Lia Bătrina și comunicate la Institutul de arheologie la 19. IV. 1983).

- ¹⁴ În Dobrogea acest obicei a fost surprins în cimitirul medieval de la Enisala, cf. Mircea Babeș, *Necropola daco-romană de la Enisala*, SCIV, 22, 1971, 1, p. 23. În cele 30 morminte cercetate (din 65 surprinse în săpătură), orientate creștinește, au fost descoperite 4 dinari de la Matei Corvin și Vladislav II al Ungariei (1482–1516) și 8 aspri turcești de la Suleiman I (1520–1566); G. Mănucu Adameșteanu, *Necropola medievală de la Enisala. Raport preliminar de săpătură* (1977), Peuce. VIII, 1980, p. 473–474. Sînt menționate 150 de morminte (30 în 1967, 57 în 1977 și 63 în 1978). Au fost descoperite 36 de monede în 28 morminte (în 20 de morminte cîte o monedă, iar în 8 morminte cîte 2 monede). Dintre acestea 34 sînt turcești (1 ex. Baiazid II (1481–1592); 13 ex. din sec. XVI; 3 ex. Selim I (1512–1520); 9 ex. Soliman Magnificul (1520–1566); 1 ex. Selim II (1566–1574); 4 ex. Murad IV (1623–1640); 1 ex. Ibrahim I (1640–1648); 2 ex. nementionate). Alte două monede sînt ungurești, fiind amintit un exemplar de la Matei Corvin (1472–1478).

Un alt cimitir medieval a fost descoperit în jurul bisericii Sf. Atanasie din Niculițel, cf. Lia Bătrina și Adrian Bătrina, *Contribuții la cunoașterea arhitecturii medievale din Dobrogea: Biserica Sf. Atanasie din Niculițel (jud. Tulcea)*, SCIV, 28, 1977, 4, p. 538–540. Sînt menționate 70 de morminte (4 în interiorul bisericii, restul în afara ei), din care provin 41 monede turcești din secolele XVI–XIX (1 ex. Selim I 1512–1520; 3 ex. Mehmed III 1593–1603; 2 ex. sec. XVI; 1 ex. Murad IV 1623–1640; 2 ex. Ahmed III 1703–1730; 3 ex. Mahmud I 1730–1754; 9 ex. Mustafa III 1757–1774; 4 ex. Abdul Hamid 1774–1789; 5 ex. Selim III 1789–1807; 11 ex. Mahmud II 1808–1839; 5 ex. Abdul Megid 1837–1861); 1 monedă a regatului Poloniei Ștefan Bathory 1586; una aparținînd republicii Ragusa (1627); 3 jetoane (2 Plus ultra și unul Ludovic al XVI-lea, în total 53 monede. Nu cunoaștem poziția lor exactă în mormînt, unele însă sigur reprezintă „Obolul lui Charon“.

- ¹⁵ Acest obicei a fost surprins de noi în anii 1970–1971, în cursul săpăturilor efectuate în cimitirul medieval de la Radovanu. Asupra lui și a credinței, legate de el, ne-au dat informații mai multe femei din Radovanu, dintre care menționăm în chip special pe Surdu Floarea, care în 1970 avea circa 50 ani.

Obiceiul legării unei monede la deget „pentru a trece vîmile“ (la fel ca și An Muntenia) este atestat și la Bran (cf. Georgeta Stoica, Olivia Moraru, *Zona etnografică Bran*, București, 1981, p. 102) se datorește, foarte probabil, legăturilor strînse cu zona Argeș–Cîmpulung Muscel, legături străvechi, unde acest obicei este documentat de secole (cf. mai sus nota 11).

- ¹⁶ Ștefan Enache, Teodor Pleșa, *Zona etnografică Dolj*, București, 1982, p. 132. De „paraua chioară“, legată la deget, pentru plata „vîmilor vîzduhului“ pomenea și C. S. Nicolăescu-Plopșor în comunicarea sa „Pe urmele străromânilor“ susținută în mai 1947, la Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității București.

- ¹⁷ Obiceiul de a depune monede la morți noi l-am surprins, înainte de 1940, în satele din zona de cîmpie de pe cursul mijlociu al Crișului Repede, de la Girișu de Criș și Sintandrei-Bihor. În această regiune, defunctului i se punea un băț de trestie, crestat la capătul din spre cap, iar în creastă se fixa o monedă, considerîndu-se

că bățul îi va fi util la „drum“, iar moneda îi va servi pentru „plata vâmlor“. La Sintandrei-Bihor, uneori, după ce mortul era depus în groapă, se aruncau monede de rudele apropiate și peste sicriu.

¹⁸ IOAN AUGUSTIN GOIA, *Zona etnografică Meseș*, București, 1982, p. 150. În satele din zona Meseș, lângă mort, se așeza un băț de măcieș și un ban, abea a treia zi, când cel decedat e așezat în „sălaș“ (= sicriu).

¹⁹ NADA BODEANU, O. CHARITON, DAN S. FLORIȚA, LUCIA S. FLORIȚA, CLAUDIA CHIUȚA, V. JURCONI, *Obiceiuri de înmormîntare din zona Firdea, Gladna, Zolt (jud. Timiș)*, Tibiscus, Etnografie, II, Timișoara, 1975, p. 190. În această zonă se pun 44 de bănuși în sin „pentru plata vâmlor“; Răzvan Ciucă, *Cu privire la obiceiurile de înmormîntare de pe valea Timișului*, Tibiscus, III, 1976—1978, Timișoara, p. 241—243. Celui decedat i se pun bani pentru a-și plăti cele „9 vămi“.

²⁰ cf. mai sus nota 14.

²¹ Acest obicei a fost depistat pe teritoriul actual al jud. Argeș de către Ion Nania și comunicat cu ocazia unor discuții în cadrul Sesiunii științifice a Muzeului Județean Argeș, Pitești, 1982.

Résumé

L'autrice présente 20 monnaies découvertes dans les tombes d'un cimetière médiéval du XVI - XVIII ss. et dans des tombes isolées de la même période au lieu dit „Tioca“ à l'est du village actuel Bucov.

Cinq monnaies représentent des émissions appartenant aux sultans turcs : 2 exemplaires du Suleiman I (1520—1566); deux exemplaires du Mehmed IV (1648—1687) et une monnaie perforée découverte fortuitement sur la terrasse du ruisseau Bucovel (au nord du village) est émise par le sultan Mahmud II (1808—1839 (cf. Annexe no I).

De même sont présentées 14 monnaies hongroises : deux du Ferdinand I (1527—1564); deux exemplaires du Maximilian II (1564—1576); six exemplaires du Rudolf II (1576—1612), un exemplaire du Mathias II (émission de l'année 1617). Pour trois monnaies du XVI—XVII ss. on ne connaît pas le souverain (cf. Annexe II).

Toutes les monnaies sont en argent ayant un petit alliage du cuivre.

Les monnaies déposées dans les tombes médiévales de Bucov—Ploiești ont une signification symbolique. Elles représentent „L'obole de Charon“, coutume d'origine antique, qui s'est gardée chez les Roumains du Moyen Âge et dans quelques régions de l'Olténie, Munténie, Crișana, Banat etc., même jusqu'à nos jours.

SISTEMUL CALENDARISTIC GETO-DACIC — EXPRESIE A SPECIFICITĂȚII VIEȚII MATERIALE ȘI SPIRITUALE A ACESTUI POPOR

CONSTANTIN BEJGU

„In al patrulea an se ivi iarăși (Zamolxe) în
fața tracilor, făcându-i să creadă în spusele lui”
[Herodot, ISTORII, IV, 95] ⁽¹⁾

După ce a fost dezvăluită funcția amplasamentelor de stilpi din cetățile geto-dacice (16) *, cercetarea științifică a istoriei poporului nostru poate beneficia de un util instrument de lucru prin care să se exploreze evoluția vieții materiale și spirituale din spațiul carpato-danubiano-pontic din cele mai vechi timpuri și pînă la momentul istoric în care calendarul atinge forma finală de evoluție. Această posibilitate derivă din existența unor interdependențe obiective clare între evoluția raporturilor om-natură și evoluția calendarelor — ceea ce permite determinarea momentelor fundamentale ale istoriei anumitor populații, pornind tocmai de la calendarul pe care acestea îl utilizau.

În cele ce urmează vom încerca o astfel de tentativă în legătură cu trecutul îndepărtat al poporului geto-dac, analizînd calendarul descifrat ca urmare a studiului logico-matematic realizat asupra amplasamentelor de stilpi din cetățile dacice de la Pecica, Costești și Grădiștea Muncelului.

După cum s-a demonstrat (16), calendarul geto-dacilor evoluase pînă la o schemă structurală perfectă: săptămînile, lunile calendaristice, anotimpurile calendaristice, anii calendaristici și chiar perioadele de corecție se succedau ca mulțimi strict monotone, astfel încît scurgerea timpului căpăta aspect de circularitate eternă.

La prima vedere această schematizare absolută a unităților calendaristice ar putea sugera că sistemul calendaristic geto-dacic a fost realizat în urma unor cercetări sistematice asupra fenomenelor naturii. În realitate, cercetarea atentă a evoluției istorice a altor calendare stră-

---

* Datele înscrise între parantezele pătrate, [...], din prezenta lucrare indică sursa originară a textului citat, iar cele înscrise între parantezele rotunde, (...), furnizează, corespunzător numerelor de ordine înscrise în lista bibliografică anexată, amănunte asupra lucrărilor din care a fost preluat textul citat sau în care sînt dezvoltate ideile cuprinse în paragraful respectiv al lucrării noastre.

vechi (14 ; 15), evidențiază cu destulă claritate că **schematizarea unităților de măsură a timpului** (în sensul îndepărtării lor de la valorile reale, exprimate în zile, ale fenomenelor astronomice în legătură cu care s-au constituit și al rotunjirii duratelor funcție de cerințele de uniformizare a mărimilor) **s-a produs ori de câte ori, în evoluția sa istorică, omul și-a îndreptat atenția către fenomenele astronomice cu durată mai mare de desfășurare** (trecerea de la numărarea lunațiilor la numărarea anilor solari a avut ca efect rotunjirea valorilor lunii calendaristice în funcție de cerințele exprimării anului într-un număr întreg de luni, tot astfel cum trecerea de la numărarea fazelor lunare la numărarea lunațiilor avusese ca rezultat fixarea la 7 zile a duratei corespunzătoare timpului necesar pentru trecerea Lunii de la o fază la alta). Această cercetare a calendarelor străvechi mai permite și concluzia că atunci când sistemul calendaristic al unei populații a cunoscut evoluția pe direcția : numărarea fazelor lunare — numărarea lunațiilor — numărarea anilor solari, lunile calendaristice s-au rotunjit la 30 și 31 zile ; iar când evoluția a trecut de la numărarea lunațiilor, la numărarea anilor lunari, lunile calendaristice au conservat valorile de 29 și 30 zile, corespunzătoare duratelor fenomenului astronomic real ; ar mai urma ca eventualele sisteme calendaristice care au trecut direct de la numărarea fazelor lunare la numărarea anilor solari nu trebuie să conserve în mod necesar divizarea anilor calendaristici în 12 luni (așa cum se întâmplă în cazul calendarelor ce au evoluat pe linia evolutivă în care se numărau lunațiile), unicul element de constanță fiind cel al săptămînii și că sistemele calendaristice de tipul celui geto-dacic înfățișează un salt rapid de la cronologia primitivă, specifică populațiilor de culegători-vinători-pescari-crescători de animale (fază timpurie), la cea specifică populațiilor sedentare de agricultori-crescători de animale, bazată pe determinarea duratei de reluare a ciclului vegetal din natură.

Două idei se impun încă de pe acum în legătură cu calendarul dacic : a) este un calendar tipic populațiilor sedentare de agricultori-crescători de animale și b) momentul în care viața materială a impus formarea acestui calendar trebuie căutat către acele orizonturi ale epocii străvechi în care omul abia dacă ajunsese să introducă, între reperele sale cronologice de cea mai lungă durată, perioadele corespunzătoare fazelor Lunii dar nu ajunsese încă a număra lunațiile (în cazul în care ar fi fost adoptată lunația, ca unitate cronologică, anul s-ar fi impus ca un multiplu de 12 luni și nu de 13, cum este cazul calendarului dacic).

Sub influența căror factori să se fi impus o atît de timpurie trecere a protodacilor la preocuparea pentru determinarea duratei de desfășurare a ciclului vegetal din natură ?

Unul dintre aceștia trebuie că a fost chiar sedentarizarea. Cel de-al doilea factor stimulator față de astfel de preocupări nu putea izvorî decît din anumite particularități ale mediului geo-climatic în care s-a produs sedentarizarea.

Implicarea factorilor geo-climatici în specificitatea evoluției calendarului dacic are un temel cît se poate de logic și derivă din situația deosebită în care poate că s-a aflat populația de culegători-crescători

de animale care a pătruns, la începutul neoliticului, în spațiul carpato-danubiano-pontic : atrasă de bogăția și diversitatea floristică și faunistică a ținutului (căci penetrația nu putea avea loc decât în timpul verii) — bogăție și diversitate care ofereau resurse atât pentru culegător, pentru vânător, pentru pescar, cât și pentru crescătorul de animale — și reținută pînă toamna târziu de seriile de semințe și fructe atât de variate, această populație va fi surprinsă de sosirea bruscă a iernii.

Părăsirea grabnică a ținutului, trebuie că nu a fost o soluție posibilă, astfel că rămînea o singură alternativă : să reziste pe loc, prin improvizarea unor adăposturi pentru oameni și pentru animalele lor.

Pentru cel ce a cules bogăția acestui pămînt o singură vară și a reușit să reziste pe loc o singură iarnă — nu mai există cale de întoarcere spre ținuturile din care a venit.

Desigur că procesul istoric al sedentarizării s-a putut desfășura pe durate mai lungi decît cele sugerate mai sus și că nu vor fi lipsit perioadele în care retragerile temporare din teritoriu să se fi produs cu adevărat, mai ales că diversitatea reliefului chiar contribuia la constituirea unor areale geografice învecinate, cu climă diferită. La scara timpului istoric însă, sedentarizarea s-a produs rapid, oamenii restrîngîndu-și treptat aria de pendulare și construindu-și adăposturi tot mai trainice. Iar odată statornicii, ei nu vor întîrzia să-și manifeste preocuparea pentru o corectă determinare a ciclului vegetal din natură — mai ales că sedentarizarea este strîns legată de apariția germenilor agriculturii (2—11).

Admițînd, prin urmare, că factorul geo-climatic a putut influența sedentarizarea timpurie a populațiilor din trunchiul cărora s-au format geto-dacii și că dezvoltarea timpurie a agriculturii a contribuit la elaborarea unui calendar solar, ne putem întreba în mod legitim, care au fost condițiile gnoseologice în contextul cărora o astfel de elaborare era posibilă.

Istoria sistemelor calendaristice a altor popoare vechi (14—15) demonstrează că exigențele față de precizia calendarelor solare de agricultori s-au aflat în raporturi de directă proporționalitate cu gradul de diferențiere termică, de la un sezon la altul, a ținutului în care populațiile au trăit și cu mărimea timpului istoric scurs de la sedentarizarea acestor populații. De aici rezultă că protodacii nu puteau manifesta decît un interes deosebit pentru corecta determinare a ciclului real din natură, tocmai pentru că diferențele termice dintre iarnă și vară sînt așa de mari, în ținutul nostru.

Căile prin care se putea ajunge la determinarea calendarului solar cu anul de 364 zile se centrează în jurul unui singur complex de fenomene naturale, strict corelate cu evoluția ciclului vegetal : coincidența perpetuă între momentul în care, la căderea serii, are loc răsărirăa unei anumite grupări de stele și momentul în care înfloresc pomii și apare colțul ierbii, primăvara.

Fenomenul amintit a fost observat și utilizat de toate popoarele de agricultori (14—15) și este și astăzi cunoscut de către agricultorii cu experiență de la noi.

Observînd și utilizînd acest fenomen, populația protodacică sedentarizată putea ușor deduce că durata anului echivalează cu 52

săptămîni (se numărau fazele lunare, în cronologia curentă), astfel încît prin simpla împărțire a acestei mărimi corespunzătoare celor patru anotimpuri se ajunge la determinarea unui număr de 13 săptămîni pentru fiecare anotimp, iar subîmpărțirea anului la același număr va conduce către determinarea a 13 luni a cîte 4 săptămîni.

Concluzia devine mai mult decît evidentă în privința caracterului mnemotehnic al calendarului astfel determinat: săptămîna are 7 zile, anotimpul are 13 săptămîni, anul are 13 luni calendaristice, iar o lună calendaristică are 4 săptămîni (28 zile), tot astfel cum anul are 4 anotimpuri.

Rezerve spectaculoase pentru o evoluție ulterioară a acestui tip de calendar (dar și pentru evoluția gîndirii spre o anumită concepție filozofică asupra timpului) se aflau într-o abordare ceva mai complexă a fenomenului amintit mai sus. Este vorba de conștientizarea faptului că nu numai răsăritul constelațiilor se sincronizează cu transformările climatice și vegetale din natură, ci și... răsăritul Lunii pline (simpla constatare că faza de „lună plină“ are loc numai atunci cînd între poziția Lunii și Soarelui pe bolta cerească se realizează în unghi de 180° și că Luna, aflată în faza „sa „plină“ răsare exact în momentul cînd apune Soarele doar atunci cînd ziua este egală cu noaptea, ne sugerează că fenomenul nu se produce decît în ziua echinoxilor). Era suficient numai să se surprindă o anumită repetare a fenomenului (la fiecare 37 revoluții sinodice lunare corespund 40 revoluții sidérale lunare), pentru a se ajunge exact la aceleași concluzii (37 revoluții sinodice și 40 revoluții sidérale lunare se desfășoară pe durata de circa 1092 zile, respectiv pe durata a 12 anotimpuri, cu concluzia normală că 4 anotimpuri ar necesita 13 revoluții sidérale lunare), ceea ce ar permite o ulterioară considerare a preciziei calendarului prin determinarea repetărilor fenomenului la intervale ceva mai lungi (fenomenul se repetă cu mai mare exactitate din 30 în 30 de ani — respectiv la fiecare 10.956 zile — și permite determinarea anului mediu de 365,2 zile sau la fiecare 57 ani — 20.819 zile — cînd ar permite determinarea anului mediu de 365,2456 zile).

Dacă avem în vedere că sistemul calendaristic modelat în amplasamentele de la Pecica (jud. Arad), Costești și Grădiștea Muncelului (jud. Hunedoara) conservă tehnica raportării anului calendaristic solar tocmai la fenomenul lunațiilor, ne dăm seama că, în realitate, calendarul geto-dacic s-a dezvoltat din această a doua variantă observațională, cele 13 luni calendaristice nefiind altceva decît rezultatul schematizării unui fenomen astronomic necunoscut în practica calendaristică a altor populații — luna sidereală (timpul cuprins între două treceri consecutive ale Lunii prin vecinătatea aceleiași stele), adică tocmai fenomenul astronomic care, prin durata lui naturală (27,3 zile) era mai apropiat de valoarea numerică ce ar fi corespuns unei exprimări printr-un multiplu întreg de săptămîni.

*

*

*

Cu un calendar solar-agrar în care anul avea 364 zile și o structură ușor de memorat și utilizat de oricine, neamul protodacilor a putut

face față cerințelor cronologice impuse de viața materială-agrară pe parcursul întregii perioade a neoliticului și bronzului timpuriu. Deși omul își va ameliora continuu raporturile cu natura iar agricultura va progresa continuu, aceste transformări nu erau atât de spectaculoase încât să impună creșterea bruscă a exigențelor față de precizia cunoașterii ciclului vegetal din natură — nevoile oamenilor fiind satisfăcute încă de calendarul în folosință. Numai că în intervalul de câteva milenii de stabilitate teritorială, populația protodacică își va făuri o personalitate spirituală proprie, în care tradițiile de muncă, ritualurile laice și mistico-religioase se vor fi fixat cu deosebită rigiditate pe sistemul calendaristic al acesteia.

Se înțelege de la sine că tradițiile se vor manifesta ca un factor deosebit de rezistent atunci când viața materială va impune schimbarea sau modificarea calendarului.

Momentul istoric în care viața materială va impune modificarea calendarului va fi prefigurat de actul revolutiv al descoperirii și generalizării uneltelor de metal: de acum agricultura va căpăta rol predominant în producția bunurilor materiale, numărul lucrărilor agricole crescând rapid, mai ales că în cultură se introduc și specii cu origină mai sudică (2; 3; 11). Este saltul care îl aduce pe agricultor în situația de a nu mai fi mulțumit de precizia unui calendar care la fiecare 22—23 ani avansa cu cca o lună în raport cu timpul natural.

Între necesitatea ameliorării calendarului și tendința tradiției de a se opune schimbării se declanșează poate cea mai importantă contradicție din societatea geto-dacică. Era o contradicție care într-o societate centralizată politic, s-ar fi putut rezolva prin ordin sau poruncă regală, cum s-a mai întâmplat și la alte popoare (14), dar care își căuta un teren specific de rezolvare în Dacia.

Vedem astfel cum angrenajul complex al preocupărilor generale pentru corecta determinare a momentelor optime efectuării numeroaselor lucrări agricole și cel al practicării anumitor ritualuri și ceremonii tradiționale consacrate vieții agricole au acționat pentru generalizarea ideii că între timpul real și cel calendaristic se instituie grave neconcordanțe, încât unele manifestări tradiționale legate, de exemplu, de cules erau indicate prin calendar a se organiza la vremea semănatului, iar cele consacrate lucrărilor de primăvară erau prevăzute de calendar pentru a se organiza la vremea culesului.

Nevoit a-și făuri un sistem clar de referință pentru desfășurarea vieții sale materiale și dispunând de o bogată tradiție spirituală legată de această viață materială, poporul geto-dac va resimți în mod unitar necesitatea ameliorării calendarului. Dar această necesitate resimțită în mod generalizat, va determina apariția spontană, în întreg teritoriul locuit de geto-daci, a unor preocupări tot mai clare pentru cercetarea sistematică a fenomenului naturii și, implicit, a unor oameni care tind să se specializeze în observarea mersului astrelor.

Apariția unor indivizi care se preocupă de cercetarea sistematică a mersului astrelor se înfățișează ca un fenomen izolat dar se constituie ca premisă pentru întemeierea unei adevărate școli astronomice bine organizate, la aceasta contribuind din plin aceiași factori obiectivi

și subiectivi care cu milenii mai devreme contribuiseră la elaborarea calendarului geto-dacic : unitatea de limbă și obiceiuri, unitatea de viață materială și... arcu Munților Carpați. Și, chiar dacă la început căutătorii mersului astrelor pe cerul Daciei nu vor fi știut unii de alții, aspirația lor către locurile din care să beneficieze de o cât mai bună perspectivă asupra bolții cerești îi va determina să urce către creștele cele mai înalte ale munților — a acelor munți care, în mod paradoxal, păreau a-i despărți pe geto-daci ! — unde se vor fi întâlnit la veghea stelelor, se vor fi cunoscut și se vor fi sfătuit ca fii ai aceluiasi neam și se vor fi supus ascultării celui mai înțelep dintre ei. -

Și astfel, acolo, sus, sub imediatul acoperiș de stele al pământului geto-dacic, cei mai înțelepți fii ai neamului vor fi învățat cum Luna se călătorește printre stele, de la asfințit către răsărit și cum lumina Soarelui face ca discul Lunii să fie iluminat într-o măsură mai mare sau mai mică, în funcție de distanța ce separă cei doi aștrii pe cercul eclipticii ; tot acolo se va fi putut observa cum lumina stelelor pălește anual în văpaia de foc a Soarelui dimineții, pentru a reveni iarăși pe cerul de seară, sau cum discul Lunii acoperă din cînd în cînd cîte o stea. Acolo pe crestele munților, se va fi putut înțelege că Luna se rotește în jurul Pământului și că eclipsele sînt rezultatul periodicei interpuneri a discului lunar între Pămînt și Soare sau al intrării Lunii în umbra Pământului ; tot acolo vor fi învățat înțelepții fii ai neamului dacic să modeleze mișcarea astrelor pe stîlpii de lemn și piatră și se va fi dezvoltat și adaptat tehnica răbojului, la exigențele măsurării duratelor foarte mari, pe care se întinde ciclul mișcării astrelor.

Întreaga înțelepciune a geto-dacilor va fi mobilizată și reformulată în spiritul noilor date ale cunoașterii și nu se poate să nu se fi pus acum bazele unei gîndiri filozofice în care, precum la legendarul Orfeu, tracul, „zeii erau învinuiți de toată suferința oamenilor“ (12, p. 116), iar Universul era privit ca o continuă aspirație către armonie.

Poate că în acest context istoric, de căutare către tainele lumii și vieții, între înțelepții geto-daci se va fi ridicat și va fi strălucit legendarul Zamolxe.

În orice caz, apariția și consolidarea unei „școli“ filozofice și științifice era un fenomen logic-necesar, Zamolxe fiind, probabil, cel dintîi om care a înțeles că poporul dacic nu va putea avea măcar un calendar unitar, cîtă vreme nu este polarizat către un ideal — fie el chiar spiritual — unitar.

Ipoteza că getul Zamolxe a fost inițiatorul reformei calendaristice la geto-daci devine plauzibilă în contextul acceptării izvoarelor istorice care stabilesc o legătură între doctrinele zamolxistă și pythagoreică (nu comentăm aici caracterul acestor legături, despre aceasta urmînd să discutăm într-un articol viitor) și admitem că elemente ale doctrinei zamolxiste ar putea fi identificate în doctrina pythagoreică.

Sugerăm, deci, că Zamolxe putea proceda asemeni lui Pythagoras care „...socotea că deși nu ar cîștiga nici un fel de foloase din partea zeilor, măcar printre oameni va dobîndi cea mai mare faimă de pe urma unor asemenea strădanii...“ [Isocrates, *Busines*, 28], (13, I, 2, p. 10)

și că în acest scop ar fi fost elaborată o anume strategie de aducere la ascultare a neamului dacic.

Parafrazănd informațiile istorice privitoare la Pythagoras, am putea spune că „ajungînd Zamolxe cel mai înțelept dintre geto-daci și ciști-gîndu-și el admirația tuturor celor ce se preocupau de cercetarea legilor naturii și spiritului omenesc, le va arăta acestora cum că rațiunea ființează o parte ca divinitatea, o parte ca om și o parte ca... Zamolxe“ [cf. Iamblicos, Viața lui Pythagoras, 31], (13, I, 2, p. 13) și că de aceea este în măsură să prezică un eveniment de importanță deosebită pentru poporul geto-dac. Și le va explica aceloră că, în perpetua lor ciclicitate, aștrii vor arăta adevăratul timp poruncit de zei pentru poporul dac, astfel încît discul Lunii (sau Soarelui) se va întuneca la acea dată și va marca încheierea adevărată a unui an și începutul altuia nou.

Se subînțelege dorința de a sugera că, în calculele sale, Zamolxe determinase o anumită eclipsă care urma a se produce în preajma echinoziului de primăvară și că, prin anunțarea acestei eclipse, el urmărea să aducă noul an în preajma începutului primăverii și să introducă sistemul de corecție pe care-l elaborase.

Desigur că popularitatea transformărilor sugerate mai sus nu se putea realiza decît în contextul în care se recurgea la soluții impresionabile, între care nu putea lipsi statornicirea unei sărbători care să angajeze ritualuri inițiatice de ordin laic și poate chiar de ordin mistic. Așa ar fi putut apărea **colindul plugușorului** care anunță sosirea anului nou, un an nou clar formulat ca început de primăvară și deschizător de campanie pentru munca în cîmp (Pină și decorul descris de textul laic al „plugușorului“, unde : „Iarna-i grea, omătu-i mare/,Semne bune anul are/,Semne bune, de belșug/Pentru brazda de sub plug/“, atrage atenția că e vorba de sfîrșitul și nu de începutul iernii — cînd grija agriculturului era de o cu totul altă natură).

Dacă lucrurile vor fi stat tocmai așa cum am arătat mai sus, nici nu ar fi trebuit să ne mire de ce zamolxismul a putut căpăta o atît de rapidă răspîndire într-o societate în care posibilitățile de impunere a unor practici prin ordin erau strict limitate prin lipsa de centralizare a puterii politice.

Prin buna cunoaștere a esenței fenomenelor astronomice accesibile observației omului de rînd și a efectului pe care unele dintre aceste fenomene îl produc în conștiința poporului, prin înțelegerea necesității istorice a societății în care trăia și prin acțiunea în spiritul acestei necesități, getul Zamolxe s-a putut face cu ușurință ascultat, urmat cu rîvnă în sfaturile sale cele înțelepte, adulat și, în cele din urmă, zeificat. Opera lui de orientare raționalist-scientistă nu se putea pierde, tocmai pentru că izvora din aspirațiile poporului său și se afla în deplină consonanță cu cerințele evoluției istorice a acestuia.

Nu ar fi de altfel nici primul și nici ultimul caz din istoria cunoașterii omenestii în care învățătura unui mare gînditor este perpetuată pe cale orală de către discipolii acestuia și ridicată pe cele mai înalte culmi de glorie de către discipolii discipolilor întemeietorului. Și trebuie să fim convinși că personalități precum Deceneu și Vezina au aparținut

curentului zamolxist, ei fiind nu numai promotori, ci și creatori în cadrul sistemului filozofic raționalist care a fost zamolxismul.

*
*   *

Că zamolxismul a avut capacitatea de a se răspîndi în cîteva secole în întreg ținutul locuit de geto-daci o dovedesc, în plan arheologic, chiar structurile de stilpi ale amplasamentelor prin intermediul cărora se memorau informațiile matematice privitoare la mișcarea astrelor, astfel de amplasamente fiind deja cunoscute în toate ținuturile dacice — Pecica (Arad), Munții Orăștiei (Hunedoara), Racoș (Brașov), Bitca Doamnei (Neamț), Barboși (Galați), ca să nu amintim decît numai cîteva așezări de pe teritoriul României, precum și în numeroase așezări dacice de pe actualul teritoriu al R.S.S. Moldovenească. Tot astfel se poate demonstra și influența de care se bucurau pe lîngă conducătorii politici locali reprezentanții zamolxismului — mărturie sînd uriașele eforturi materiale și umane depuse pentru ridicarea teraselor artificiale pe care se amplasau alinierile de stilpi necesare organizării informațiilor științifice privitoare la mișcarea astrelor.

Mai mult încă : deosebit de suspectă apare centralizarea puterii politice în Dacia exact atunci cînd primejdiile din exterior amenință de moarte însăși ființa acestui neam : în fața pericolului pătrunderii celto-boilor și expansiunii romane (sec. I î.e.n.), respectiv în fața pericolului expansiunii romane (sec. I — înc. sec. II e.n.).

Oare nu cumva trebuie să vedem în aceasta tocmai rolul și forța mișcării zamolxiste în Dacia ? Nu cumva tragicul sfîrșit al regelui Burebista s-ar putea afla în legătură cu resentimentul respectivei mișcări față de rege ? Oare să fi fost chiar atît de străin învătatul Deceneu de aducerea rapidă în fruntea Daciei a lui Burebista și de înlăturarea sa atunci cînd pericolul extern trecuse ? Cum altfel decît prin acțiunea unui factor unificator de mare influență s-ar putea explica faptul că Burebista reușește să aducă la ascultare întregul neam dacic într-un răgaz istoric deosebit de scurt ? De ce oare este adus pe tronul Daciei **(unificate !!)**. Decebal, tocmai atunci cînd Roma plănuiește extinderea granițelor imperiului la nordul Dunării de jos ?

Iată întrebări care ne sugerează că în intervalul de timp, scurs de la apariția zamolxismului și pînă la mijlocul sec. I î.e.n., această mișcare nu numai că se generalizase în spațiul geto-dacic, ci ajunsese a se și impune ca principala forță politică în teritoriu. Ar fi vorba de o forță politică ce acționa prin mijloace spirituale și care își înscria între percepțele sale ideologice și dreptul omului de a trăi în demnitate și deplină libertate. Ori, o asemenea forță politică putea face din daci „cei mai viteji și mai dreپți dintre traci“, cum spune Herodot, dar putea să și mobilizeze poporul la lupta pentru apărarea libertății sale.

În perspectiva admiterii manifestării zamolxismului ca factor politic unificator în Dacia se poate explica și, regresul politic în perioada cuprinsă între regatul lui Burebista și regatul lui Decebal. Ar fi însă vorba numai de o descentralizare a puterii militare, deoarece analiza amplasamentelor de la Costești și compararea datelor încifrate acolo cu cele

rezultate din analiza amplasamentelor de la Grădiștea Muncelului indică o statornică ascensiune a civilizației și culturii dacice în acest interval istoric.

Sînt acestea sugestii în legătură cu faptul că cercetarea societății geto-dacice nu trebuie făcută prin continua raportare la modelul antichității „clasice” ci prin preocuparea față de înțelegerea specificității acestei societăți, a caracterului ei pașnic, manifestat în ciuda forței militare pe care ar fi fost în stare a o pune în mișcare. Poate că în continuarea unei astfel de specificități zamolxismul a jucat un rol fundamental, multisecularitatea sa putînd contribui la fundamentarea unei spiritualități cu caracter de masă în care nota dominantă o putea avea convingerea că individul uman este predestinat de la natură să trăiască în modestie, demnitate și libertate.

Numai dintr-o astfel de concepție poate că izvoră lipsa de teamă a dacilor în fața morții și demnitatea cu care Decebal își curmă firul zilelor; dintr-o astfel de concepție trebuie că a izvorit acea statornică răbdare cu care poporul român s-a îndirjit a se agăța de crestele carpatine în cele mai bine de zece secole de aprigă urgie revărsată pe acest pămînt scaldat cu lacrimi și sînge.

Cum altfel, decît prin izvodiri practic ancestrale s-ar putea explica proverbiala înțelepciune a poporului român?

Zamolxe ..... Deceneu ..... Vezina .....

Oare cite alte nume altădată ilustre nu s-au pierdut pentru totdeauna din istoria culturii și civilizației românești?

B I B L I O G R A F I E

1. — Herodot. ISTORII, vol. I—II. Studiu introductiv de Adelina Piatkowski, Editura Științifică, București, 1961—1964;
2. — Vasile Pîrvan, DACIA CIVILIZAȚIILE ANTICE CARPATO-DANUBIENE, Ed. a IV-a îngrijită de Radu Vulpe, București, 1967;
3. — Mircea Petrescu-Dimbovița, SCURTA ISTORIE A DACIEI PREROMANE, Iași, 1978, p. 38—70;
4. — Vladimir Dumitrescu, CU PRIVIRE LA CEA MAI VECHE CULTURĂ NEOLITICĂ DIN ROMÂNIA, în SCIV, 21, 1970, 2, p. 187—189;
5. — Dumitru Berciu, CONTRIBUȚII LA PROBLEMELE NEOLITICULUI ÎN ROMÂNIA ÎN LUMINA NOILOR CERCETĂRI, București, 1961;
6. — Al. Păunescu, CU PRIVIRE LA PERIOADA DE SFÎRȘIT A EPIPALEOLITICULUI ÎN NORD-VESTUL ȘI NORD-ESTUL ROMÂNIEI ȘI UNELE PERSISTENȚE ALE LUI ÎN NEOLITICUL VECII, în SCIV, 15, 1964, p. 322—328;
7. — Al. Păunescu, EVOLUȚIA UNELTELOR ȘI ARMELOR DE PIATRĂ CIOPLITĂ DESCOPERITE PE TERITORIUL ROMÂNIEI, Ed. Academiei, 1970;
8. — Petre I. Roman, CULTURA COTOFENI, București, Ed. Academiei, 1976;
9. — M. Rusu, CULTURA TISA, în rev. „Banatica”, 1, p. 77—83;
10. — Petre I. Roman — Ioan Nemeti, CULTURA BADEN ÎN ROMÂNIA, București, Ed. Academiei, 1978;
11. — Sebastian Morintz, CONTRIBUȚII ARHEOLOGICE LA ISTORIA TRACILOR TIMPURII, I, București, Ed. Academiei, 1978;

12. — Diogene Laertios, DESPRE VIETILE ȘI DOCTRINELE FILOZOFILOR, Ed. Academiei, București, 1963 ;
13. — x x x FILOZOFIA GREACĂ PÎNĂ LA PLATON, I, 2, 1, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979 ;
14. — E. J. Bickerman, LA CRONOLOGIA NEL MONDO ANTICA, Firenze, 1963 ;
15. — M. P. Nilsson, PRIMITIVE TIMERECKONING, Lund, 1920 ;
16. — Constantin Bejgu, ELEMENTE DE CUNOAȘTERE ȘTIINȚIFICĂ LA GETO-DACI, studiu logico-matematic despre „sanctuarele geto-dacice“, în Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova. Studii și cercetări. I. Ploiești, 1984, p. 237—252.

Résumé

Après avoir énoncé une hypothèse homogène par laquelle on propose la compréhension du matériel archéologique connu sous le nom de „sanctuaires daces“ comme un système modulateur d'un calendrier original et efficient (hypothèse publiée dans „Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova 1984“ sous le titre „Eléments de connaissance scientifique chez les Géo-Daces“), l'auteur se propose de rechercher en quelle mesure le système respectif du calendrier peut être considéré une création spécifique du peuple géto-dace.

On procède ainsi à une brève incursion théorique dans l'histoire de la société humaine, en suivant la genèse des différentes unités chronologiques et des systèmes du calendrier. On arrive à la conclusion que les systèmes du calendrier ont apparu et se sont diversifiés suivant le spécifique de la vie matérielle des populations archaïques et surtout par la prédominance de l'agriculture ou des occupations pastorales au cadre de cette vie matérielle.

Partant de ces conclusions et par l'analyse du cadre géo-climatique spécifique à l'espace carpato-danubiano-pontique, l'auteur montre que, de bonne heure, la population proto-dace a également eu des occupations agricoles et pastorales ; de ce fait, son calendrier ne pouvait être qu'un calendrier solaire où l'on conservait quelques éléments liés aux mouvements de la Lune. À cette occasion on démontre que l'une des variantes possibles de ce calendrier pourrait être réalisée par le passage du mesurage du temps par l'observation de la répétition des lunaisons à celui basé sur l'observation du retour de la Lune dans la même constellation (mois sidéral), quand s'impose aussi la condition de la coïncidence entre le moment du retour à la conjonction de l'astre de la nuit avec celui du retour de cet astre dans la phase antérieurement considérée.

De cette manière, l'année pourrait être partagée en 13 mois et le calendrier acquerrait l'aspect d'un calendrier solaire déterminé par l'observation des mouvements de la Lune — en conclusion un calendrier du type de celui déchiffré par l'interprétation des structures daces de piliers.

DRUMUL TELEAJENULUI SAU CALEA VĂLENILOR

MIHAI RACHIERU

Unul din cele mai importante drumuri de trecere : comercial, militar și strategic dintre Transilvania și Țara Românească a fost în decursul istoriei, drumul Teleajenului sau Calea Vălenilor.

Informațiile documentare sînt mult mai bogate pentru drumul Teleajenului decît drumul Prahovei, datorită vechimii drumului, evenimentelor istorice care s-au petrecut în această zonă și a reliefului mai accesibil.

Descrierea Văii Teleajenului a fost făcută de diferiți cercetători dintre care amintim pe frații Zagoritz¹ și Ec. Zaharescu². Riul Teleajen — de la care provine denumirea drumului — izvorăște din muntele Ciucaș, străbate în prima parte o zonă de munte, apoi pe cea a colinelor și cîmpiei.

În drumul său, riul Teleajen primește numeroși afluenți : Telejenelul, Crasna și Drajna sînt mai importanți. Prima parte poartă denumirea de Valea Berei, urmează defileul Cheiței și Valea Cheiei, cu o lărgime de aproximativ 1500 — 1700 m. Este strîns din nou, la întîlnirea cu pîrîul Ciurnicului, în defileul Piatra Dudului, după care se redeschide Valea Ardelei, aproape de mănăstirea Suzana. De la poiana Bobului, Teleajenul intră în defileul Orățiilor, lung de aproape 8 km. pînă la Valea Largă. Paralel cu Teleajenul curge Telejenelul cu un traseu mai puțin accesibil, deși, prin punctul Boncuța, este foarte ușor de traversat. Din această cauză drumul roman, numit și „drumul mare de pe plai“ a trecut prin punctele Boncuța și Tătarul.

De la Măneciul-Ungureni, valea Teleajenului formează două terase : superioară și inferioară. Terasa superioară cuprinsă între Valea Largă — Teișani — Scăioși cu o înălțime de 100 — 300 m. în prima parte, este străbătută de numeroase piraie peste care localnicii au construit poduri și podete rămase pînă astăzi. De exemplu : podul Epei, podul Piscul Gilmei, în dreptul Măneciului-Ungureni, podul Calului în dreptul Măneciului-Pămînteni, podul Homoriciu, podul Meterezelor la Teișani-Olteni, Podul Seciului, podul Curmătura, podurile de la Scăioși, etc. Terasa inferioară a fost în trecut folosită pentru circulație.

Înainte de a pătrunde în depresiunea Mislea-Podeni. Teleajenul este strîns în defileul Scăioși-Fundeni la confluența cu Vărbilăul.

Depresiunea Misleanca-Podenii este cuprinsă la nivelul satelor Podeni — Măgurele — Mălăiești — Mislea, pe distanța ce variază de la 3 la 6 km. între riurile Prahova — Cricov — Teleajen.

Riurile de mai sus, împreună cu Ialomița și Prahova au creat o centură de protecție pentru orașul Ploiești, oraș ce avea „să înghită” treptat, vestitele localități încărcate de istorie — Tîrgșor, Gherghița, Bucov, Filipești și Văleni³.

Teleajenul se varsă în Prahova înainte de Gherghița. Riurile Teleajen și Drajna se întîlnesc în apropierea cătunului Făget, în punctul numit Piscul Domnului, realizîndu-se posibilitatea de comunicație prin cîmpul Stăneștilor.

Zona dintre Valea Teleajenului și Valea Buzăului este despărțită de Văile Drajnei, Zeletinului și Bisca Chiojdului.

Lărgimea văii, în dreptul localităților Drajna — Ogretin — Rîncezi — Bătrîni este de aproximativ 1000—1050 m.

Cît privește legăturile dintre Valea Teleajenului și Valea Doftanei, s-a făcut prin bazinele Vărbilău — Slănic, urmînd traseul zonei muntoase Schiulești — Slănic — Petricea — Brebu.

Datorită bogățiilor solului și subsolului și reliefului foarte favorabil unor multiple îndeletniciri, zona colinelor din Valea Teleajenului pe distanța Văleni — Valea Largă (Măneciu-Ungureni) și, în continuare, spre răsărit, depresiunea Zeletinului și Podenilor, spre Urlați, a permis așezări omenești încă din cele mai vechi timpuri.

Așezările preistorice, cetățuia Homoriciului și Movila de la Gura Vitioarei⁴, Măneciu⁵, depozitele de seceri de la Drajna de Jos, comparate de Nicolae Iorga cu cele mai fine produse ale atelierelor din apus, castrele romane de la Drajna și Mălăiești⁶, precum și cetățile de la Slon⁷, sînt o dovadă de activitate umană intensă pe Valea Teleajenului.

Reputatul istoric Vasile Pîrvaș, aprecia drumul Teleajenului ca drum străvechi spre Ardeal pe care s-au scurs cu circa șapte secole înainte de era noastră, locuitorii din ambele părți⁸. „Drumul mare de pe plai”, drumul Teleajenului sau Calea Vălenilor cum a mai fost numit drumul de car, a urmat în vechime traseul: Valea Teleajenului pînă la Văleni, mai precis pînă aproape de Teișani, de aici traversa cursul apei și trecea în valea Drajnei, fie pe la confluența acestei ape cu Teleajenul, fie prin depresiunea Făgetului peste cîmpia Stăneștilor, urca apoi valea Drajnei pînă la Slon și de aici peste muntele Craiul, trecea în valea Buzăului superior spre Prejmer pe unde pătrundea în cîmpia Birsei.

În afară de acest drum, a mai fost un drum numit și astăzi, „drumul buților”. Acest drum urma coama plaiurilor și a munților din Valea Bughii, pe Valea Runcului, urca în dreptul Oltenilor peste virful Părului, trecea ca și astăzi prin pădurea Piscul Calului cobora și apuca pe Po-deac în dreptul Teișanilor, trecea prin pădurea Gorinilor, urca pe plai și prin pădurea Teișanilor ajungea la Schiulești. De la Schiulești, folosind 10—12 boi la un car, era deci un drum foarte greu, urca plaiul Șerban Vodă urmînd apoi creasta munților. Este, după cum ne informează frații Zagoritz⁹, vechiul drum al mocanilor. Varianta prin muntele Craiul, pasul Tătarul, a fost drumul cel mai important.

În această zonă au fost și alte drumuri; unele care duceau la Schiulești, de exemplu, cel de pe valea Teleajenului pînă în Valea lui

Dragomir și de aici pînă la locul de împreunare a văii Bîrsei cu Valea Crucii, peste podul Chiovenilor și al Homoriciului prin platoul Homoriciului pe lîngă Gorgan, direct la Schiulești.

Pe valea Drajei la Slon este drumul buților ; acesta însă, după cum mi-au mărturisit unii bătrîni din Cerașu, este mai nou¹⁰. Începînd cu secolul al XVIII-lea s-a deschis drumul de care de la Bratocea¹¹.

Drumul Teleajenului, notează Ștefan Greceanu în cronica sa „nu era pe muntele Bratocea pe unde izvorăște apa Teleajenului, ci pe virful lui Craiu și Terasa Buții unde izvorăște apa Teleajenului și peste calea Cerașului, se făcea circulație pe atunci și așa mai jos revenea tot în valea Teleajenului spre Văleni către Ploiești”¹².

Drumul comercial al Teleajenului tot prin pasul Tătarului, a fost¹³.

În afara drumurilor descrise mai sus, trecerea în Transilvania se făcea și pe potecile din plaiul Teleajenului, opt la număr :

- de la Bătrîni, peste muntele Brezeanu ;
- de la Cerașu, peste muntele Pisicuța ;
- de la satul Mănești, peste muntele Bătrînilor ;
- de la satul Izvoarele, peste plaiul mare și peste Teleajen ;
- de la Ștefești, peste muntele Ursoaia ;
- de la Bertea, prin plaiul Șerban Vodă și munții Vulpea, Scărișoara și Satu Roșu.

Prima mențiune documentară a drumului comercial al Teleajenului o putem considera la anul 1421, anul tratatului comercial al lui Dan al II-lea cu brașovenii.

Domnitorul se adresează tirgurilor și vămilor „rucărenilor” și Cimpulungenilor și Argeșenilor și Tirgoviștenilor și Tirgșorenilor și Săcuienilor și Gherghicenilor¹⁴. Acești săcuieni nu sînt alții decît locuitorii din Săcuieni, localitate identificată de prof. univ. acad. C. C. Giurescu, la Văleni, deci punct de vamă în drumul Teleajenului.

Schimburi de mărfuri s-au făcut prin această zonă între locuitorii de dincolo și de dincoace de Carpați din cele mai vechi timpuri. Ca drum militar, drumul Teleajenului este cunoscut din perioada romană și a năvălirii tătarilor și cumanilor.

Sub denumirea de „drumul Teleajenului”, apare și în scrisoarea lui jupan Albu către brașoveni, din anul 1431 — 1433 cînd îi informează că Drăculea (Vlad I), viitorul domn, pleacă la turci. Brașovenii sînt rugați să se țină de învoiala făcută și să lase drumurile slobode ca oamenii care doresc să aducă, „fier și aramă și orice marfă”. „Dar oamenilor săraci care se pregătesc să vie fiecare cu ce poate pe Prahova și Teleajen, voi le prădați carele și-i bîntuiți ca să nu vie”¹⁵.

Prin salvconductul lui Vlad Țepeș din noiembrie — decembrie 1476, brașovenii sînt înștiințați că li s-au „slobozit” pretutindeni drumurile, și pe la Rucăr și pe Prahova și pe Teleajen și pe Buzău. Deci umblați acum slobози pe unde vă place și hrăniți-vă”¹⁷.

Atestarea documentară nu are legătură cu vechimea sau începuturile unei ramuri ale economiei sau ale localității. În cazul comerțului, vom vedea că majoritatea documentelor, începînd cu veacul al XIV-lea și al XV-lea, fac apel la alte acte mai vechi din care o bună parte s-au pierdut. Dacă cercetăm monedele, tezaure întregi descoperite pe teritoriul patriei noastre, constatăm că schimburile comerciale s-au desfășu-

rat an de an, secol de secol între Moldova, Țara Românească și Transilvania, din cele mai vechi timpuri.

Conflictele întâlnite la punctele de vamă dintre vameși și negustorii locali sau brașoveni nu au fost conflicte care să înrăutățească relațiile dintre negustori, fiind cauzate de dorința de câștig a părților, nu întotdeauna pe căile cele mai corecte.

Deși taxele vamale erau stabilite pentru brașoveni încă prin tratatul de comerț încheiat la 6 august 1413 la Cîmpulung de Mircea cel Bătrîn¹⁸, și reînnoite de Radu II Praznaglava în noiembrie 1421 la Tirgoviște și de Dan al II-lea la 1422, vameșii de la Prahova și de la Teleajen nu-i lăsau, probabil pe brașoveni în pace, de vreme ce marele vornic Cazan a lui Basarab cel Tânăr, le cere la 1481 să nu împiedice circulația negustorilor din Brașov pe aceste două căi. „....să lăsați pe acei sași de la Brașov să se ducă la casele lor și pe Prahova și pe Teleajen și să umble fiecare om și de acolo în coace și de aici într-acolo, să nu fie păzitori nicăieri și să nu se ție calea”¹⁹.

Deci, nu numai că interzicea să se ție calea acestor negustori, dar ei erau liberi să circule pe oriunde „să nu fie păzitori nicăieri”.

La sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul celui de al XVI-lea, comerțul dintre Țara Românească și Transilvania (cu Brașovul în special) se intensifică deși se făcea mai mult pe drumurile Rucărului — Bran și Buzăului. Printr-o altă scrisoare a vornicului Cazan către brașoveni, din perioada 1480—1482²⁰, se cerea acestora să circule pe toate drumurile, nu numai pe cele două căi (Rucăr și Buzău) ci și pe Prahova și Teleajen.

După libertățile comerciale reînnoite de Vlad Călugăru prin porunca din 15 noiembrie 1482, activitatea pe drumul Teleajenului se intensifică²¹. Pe Teleajen au trecut negustorii Necula și Maglavit cu cei 450 berbeci, cumpărați la Brețcu de la niște moldoveni. În document se arată că la Drajna, în hotar, aceștia au fost uciși de către 22 de oameni. Rezultă că cei doi, negustori brașoveni de origine, după cum reiese din porunca lui Vlad Călugăru adresată la 1482 Brașovului, pentru despăgubirea celor uciși, cumpărau marfă din Moldova și o vindeau în Țara Românească sau mai departe peste Dunăre. Dacă ar fi cumpărat berbecii pentru vânzarea lor la Brașov, sau folosință, nu s-ar fi abătut din drumul drept pînă la Drajna care este destul de departe de Brețcu. Expresia din document „uciși la Drajna în hotar”, trebuie înțeleasă nu ca graniță dintre Țara Românească și Transilvania, ci ca hotarul dintre două localități, respectiv dintre Drajna și Cerașu.

După cea de a doua domnie a lui Vlad Călugăru, documentele despre comerțul românesc pe drumurile Teleajenului se înmulțesc, mai ales că în afara pasului Tătaru se deschide de la 1542 și trecerea prin Braștocea²², fără a fi însă drum de care. Comerțul a contribuit, în decursul istoriei poporului român la menținerea filinței naționale, la „o frăție și prietenie pe viață”, cum o consemnează documentele.

Radu cel Mare, fiul lui Vlad Călugăru, nemulțumit de unele „ncreguli” ale brașovenilor le scrie în februarie 1508 în legătură cu incidentele petrecute la Bran că „noi am legat și am avut frăție și prietenie pe viață”. La Bran în acest an, și nu numai pe drumul Rucărului ci și pe celelalte căi de acces, au fost descărcate mărfurile negustorilor și luați

caii. Asemenea accidente nu au mai avut loc niciodată „...pe unii i-au dezbrăcat, iar altora le-au luat caii, cum n-a fost niciodată obicei pînă acum“²³.

Domnul supărat îi amenință cu acest prilej pe brașoveni că va închide „toate drumurile pe unde umblați; drumul Dîmboviței și drumul Prahovei și drumul Teleajenului“.

În drumul Teleajenului a ajuns și oștirea lui Ștefan cel Mare la 1473 cînd moldovenii ard cetatea Teleajen, despre care Nicolae Iorga scria că „ținea strajă despre Tîrgoviște, după cum Gherghița apăra Bucureștii“²⁴.

Tot aici, mai precis la Ogretin și Teișani îl întîlnim pe Radu Șerban la 13 septembrie 1602, apărînd țara²⁵. Calea Vălenilor o urmează și Constantin Brîncoveanu după victoria de la Zărnești împotriva austrie-cilor. Seraschierul îi cerea „să trimită armată să strice cetatea de la virful Craiu și să deschidă calea de la Teleajen“²⁶.

Iată cîteva din evenimentele politice din Țara Românească petrecute în zona Teleajenului și care au favorizat, prin trecerea armatelor, îmbunătățirea drumului, lărgirea lui, refacerea podurilor și podețelor. În socotelile orașului Brașov, primii negustori din zona Teleajenului înregistrați, sînt la anul 1503. La acest an sînt consemnați 3 participanți cu 3 transporturi în valoare de 3760 aspri din Teleajen — Cheia²⁷. Ne existînd alte evidente pentru comerțul dintre Țara Românească și Transilvania s-ar putea creia confuzie că pînă la această dată localnicii nu mergeau cu mărfurile în Transilvania. Realitatea este însă alta și documentele menționate mai înainte confirmă un comerț intens între locuitorii de dincolo și de dincoace de Carpați.

Transportul mărfurilor s-a făcut cu carul, cu desaga, cu calul și cu alte mijloace ale vremii. Cei care mergeau cu carele la Brașov, sigur erau înregistrați și figurează în socotelile păstrate ale Brașovului, negustorii din Gherghița, Ghitioara, Măgurele, Teișani, Văleni²⁸, foarte mulți practicaau negoțul, mergeau cu mărfuri cu desaga și calul și în acest caz treceau fără a-i mai înregistra cîeva, prin diferite puncte de graniță, plătind așa numita „vama cucului“. Trecherile acestea nu mai erau luate în evidență și acest negoț numit mai tîrziu impropriu de contrabandă, s-a practicat cu bune rezultate între țările române. „Negoțul de contrabandă“ între țările române s-a făcut tot timpul și cînd era liberă trecerea într-o parte și în alta și cînd nu era.

După ce capitala țării se va muta la București, activitatea comercială prin valea Prahovei și Teleajenului se va intensifica: drumul prin cele două căi devenind cel mai direct și mai scurt. Drumurile continuau să fie rele în special primăvara și toamna.

Descriînd drumul dela Slon în sus, Dionisie Fotino notează la 1802: „dincolo de Slon și la dus și la întors trebuie să treci de-a dreptul peste creștetul său (al muntelui Craiului n.n.), iar drumul este cu mare urcuș, stîncos și săpat, avînd pe lături prăpăstii adînci“²⁹.

Pentru valea Teleajenului ca și pentru cea a Prahovei, în afara drumurilor comerciale, ale mocanilor și potecilor au fost și drumurile sării; drumuri mari, largi³⁰.

În valea Teleajenului, drumul sării pornea de la ocnle Ghitioarei și Slănic, fie spre Dunăre urmînd calea prin Bucov, fie spre Transilvania prin Văleni — Cerașu, Slon, pasul Tătaru.

De la Văleni unde era vama, se putea trece cu carul la vama Buzăului prin Ceraș „...din Văleni la Ceraș ceasuri 4, iar din Ceraș la Slon ceasuri 4, din Slon la hotar ceasuri 3”³¹. Deci 11 ore se făcea cu carul de la Văleni la granița cu Transilvania. Discutînd cu unii bătrîni din valea Teleajenului, își amintesc că drumurile sării mergeau de la Slănic prin Vărbilău pînă la Poiana (Bughile), de aici drumul se bifurca; unul mergea spre Gura Vitioarei și de aici la dreapta spre Bucov și la stînga spre Văleni, al doilea prin Mălăiești — Plopeni — Păulești — Ploiești spre Oltenița. Cel prin Bucov ducea spre Brăila, cel spre Văleni în Transilvania.

De reținut faptul că drumul sării spre Transilvania urma în general drumul comercial, deoarece relieful nu permitea croirea de noi drumuri. Pentru transportul sării nu puteau fi folosite drumurile buților și al oilor, întrucît erau pe vîrfurile dealurilor.

Vama pentru drumul Teleajenului a fost la Văleni, vama de graniță a fost dinspre Transilvania la Șanț. Locul inițial al vămii din tirgul Săcuienilor, amintită în documentele de la Dan al II-lea, nu se cunoaște. Dintr-o corespondență a anului 1848 între comandantul punctului de vamă Văleni și Ocîrmuirea jud. Prahova, rezultă că sediul vămii a fost în curtea mănăstirii din Văleni. La acest an comandantul punctului Văleni cere să i se repartizeze alte încăperi în curtea sau în afara mănăstirii deoarece cele în care-și are sediul sînt deteriorate și din ele „nu se poate vedea drumul de comunicație a pasagerilor și mărfurilor ce intră și ies din Principat”³². Autoritățile dispun repararea vechilor încăperi.

Vama din Văleni, la anul 1872 a fost evaluată la 7000 taleri, sumă mult mai mică decît vama Cîmpinii, evaluată la 9200 de taleri³³.

Deși odată cu vama Cîmpinii se vindea și venitul păcurilor de pe acest loc, nu greșim dacă afirmăm că negoțul prin valea Teleajenului era mai mic la sfîrșitul secolului al XVIII-lea decît pe Valea Prahovei.

În anii 1807—1809, vama Văleni este arîndată vistierului Moscu, cu prețul variînd între 62 510 taleri și 65 000 taleri. La 1833 ianuarie 14, comandant al schelei Văleni era praporcicul Dănescu, îi urmează Hrisocolescu și Caramzulea³⁴.

Dacă pînă la începutul veacului al XIX-lea evidențele pentru mărfurile și cetățenii intrați și ieșiți prin vama Văleni sînt incomplete, de la 1800 și în special după aplicarea Regulamentului Organic se păstrează statistici lunare. În anul 1851, punctul vamal de la Văleni se mută mai aproape de graniță spre muntele Bratocea, la Cheia³⁵, (mai sus de actuala școală). După 1838 drumul comercial prin Bratocea a devenit mult mai practicabil și mai scurt față de vechiul drum prin Cerașu — Slon. Construirea drumului modern s-a încheiat la 1 iulie 1840³⁶.

Drumul Teleajenului³⁷ ca și drumul Prahovei cu numeroasele variante, poteci și cărări ascunse, a constituit în decursul istoriei una din căile prin care s-a circulat continuu cu marfă și fără marfă, cu căruța și pedestru.

- ¹ GH. M. ZAGORITZ, *Trecătorile pe Valea Teleajenului*, în „Anuarul de geografie și antropogeografie” an. III, 1911—1912, p. 62—100; Constantin Zagoritz — militar de profesie, ne-a lăsat în manuscris lucrarea intitulată „Regiunea Teleajen—Buzău” transcrisă și adnotată de D. I. Brezeanu — Teșani în 1935 și 1955. Ultima formă ne-a fost pusă la dispoziție de prof. Vasile Georgescu, căruia-i mulțumim.
- ² EC. ZAHARESCU, *Vechiul județ al Săcuienilor în lumina istorică*, în revista „Cunoașterea Prahovei” nr. 1/1939, p. 58—87.
- ³ GH. M. PETRESCU, *Tirguri și orașe între Buzău—Tirgoviște și București*, în *dezvoltarea istorico-geografică, economică și comercială*, ediția a III-a, București, 1937. Informații despre riul Teleajen în „Geografia apelor române”, autor I. Ujvari, Ed. Șt., București, 1972, p. 468—472.
- ⁴ I. NESTOR, *Două localități preistorice pe Teleajen: Cctățuia, Homoricu și Movila de la Gura Vitioarei*, în „Revista de preistorie și antichități naționale”, 1940, p. 82.
- ⁵ Despre localitatea Măneciu, prof. Alex. Barbu de la Liceul din localitate definitivează o amplă monografie. La Muzeul de istorie din Ploiești, se păstrează un tezaur compus din 8 tetradrahme din timpul lui Filip al II-lea (359—336 î. e. n.) descoperite la Măneciu.
- ⁶ GR. FLORESCU, *Problema castrelor romane de la Mălăiești, Drajna de Sus și Pietroasa*, în „Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova”, p. 31.
- ⁷ MARIA COMȘA, *Cercetările de la Slon și importanța lor pentru studiul formării relațiilor feudale la sud de Carpați*, în „Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova”, p. 28.
- ⁸ VASILE PIRVAN, *Getica*, Ed. Meridiane, 1980, p. 7.
- ⁹ G. M. ZAGORITZ, *op. cit.*; CONSTANTIN ZAGORITZ, *op. cit.*
- ¹⁰ În manuscrisul amintit, învățătorul D. I. Brezeanu explică astfel denumirea de Tabla Buji: Carele cu buji de vin erau transportate destul de greu de la Slon la vama sus în virful Craiului. Transportul se făcea cu 4—5 perechi de boi, în virf se făcea tablă de care cu buji, de aici Tabla Buji. Despre cetatea de la Tabla Buji, vezi în „Buletinul comisiei monumentelor istorice”, anul XIX, fasc. aprilie-iunie 1926.
- ¹¹ G. M. ZAGORITZ, *op. cit.*, p. 89—91.
- ¹² *Cronica lui Radu Greceanu*, p. 42.
- ¹³ G. M. ZAGORITZ, *Trecătorile Teleajenului...*, p. 80; ȘTEFAN METEȘ, *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighișoara, 1921, p. 15.
- ¹⁴ I. BOGDAN, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Țara Ungurească*, vol. I (1413—1508), București, 1905, p. 3—6.
- ¹⁵ I. BOGDAN, *op. cit.*, p. 250—251.
- ¹⁶ I. BOGDAN, *op. cit.*, p. 98.
- ¹⁷ *Ibidem*, p. 3—6.
- ¹⁸ *Ibidem*, p. 286.
- ¹⁹ *Ibidem*, p. 183.
- ²⁰ *Ibidem*, p. 205—207.
- ²¹ GH. M. ZAGORITZ, *Trecătorile pe valca Teleajenului...*, p. 89—91.
- ²² *Ibidem*, p. 227.
- ²³ N. IORGA, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, București, 1905, p. 93.
- ²⁴ DIR—B—Țara Românească, XVII, vol. I, p. 134.
- ²⁵ *Cronicari munteni*, București, p. 134; *Cronica lui Radu Greceanu*.
- ²⁶ RADU MANOLESCU, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul, sec. XIV—XVI*. Edit. Științifică, București, 1963, p. 261.
- ²⁷ *Ibidem*, p. 259—305.
- ²⁸ D. FOTINO, *Istoria Daciei*, traducere Sion, p. 204—205.
- ²⁹ Pentru drumurile sării, vezi C. C. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei sub austriei*, vol. I, București, 1913; C. C. Giurescu, *Toponimia bucuresteană*, I, „Drumul sării” nu „drumul sării”, în „Studii și cercetări lingvistice”, XIII, (1962); *Istoria orașului Brăila din cele mai vechi timpuri până azi*, Edit. Științifică, București, 1968, p. 54, 98, 99; mai recent Aurora Ilieș, *Drumurile și transportul sării în Țara Românească*, sec. XV—XIX, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. VII, 1974, p. 223—241.
- ³⁰ AURORA ILIEȘ, *art. cit.*, p. 229.
- ³¹ Arh. St. Ploiești, fond Prefectura Prahova, dosar 28/1848, f. 2—4.

- 33 STOICA TEODORESCU, *Monografia oraşului Cîmpina*, p. 62, 68.
 34 Arh. St. Ploieşti, fond Ocîrmuirea Saac, dosar 21/1833, f. 542.
 35 Ibidem, fond Ocîrmuirea Prahova, dosar 14/1851, f. 299, 317.
 36 LIUBA IANCOVICI, *Primul drum construit dintre Bucureşti şi Braşov prin Vălenii de Munte* (1838) în „Revista de istorie” nr. 8/1976, p. 1221—1229.
 37 A fost drum cu o bogată activitate comercială în perioada 1774—1848 perioadă de care ne-am ocupat pentru realizarea tezei de doctorat cu titlu: „Contribuţii la cunoaşterea relaţiilor comerciale dintre Ţara Românească şi Sud-Estul Transilvaniei între anii 1774—1848, pe Văile Prahovei şi Teleajenului”.

Résumé

Les liaisons permanentes entre la Valachie et la Transylvanie se sont établies le long des années sur quelques grandes routes commerciales dont l'une a été „La Route de Teleajen“.

Dans cet article, extrait d'un ouvrage plus ample sur le commerce évoque les principaux événements qui ont eu lieu dans cette région. On signale aussi les principaux documents où figure cette voie importante, après le regne de Mircea le Vieux.

La route de Teleajen, tout comme les autres routes de liaison, ayant (avec) de nombreux sentiers cachés a constitué, le long de l'histoire non seulement la voie de circulation de marchandises, mais aussi un moyen de connaissance et de fraternité entre les Roumains, un moyen de réalisation de l'unité du peuple qui garde depuis des siècles, d'une part et l'autre, les Carpates.

MONUMENTUL INDEPENDENȚEI DIN PLOIEȘTI (Identificarea celor patru vinători de la baza monumentului)

GEORGE TUDORICĂ

Călătorii — întotdeauna mulți la număr — care sosesc sau pornesc cu trenurile din principala poartă feroviară a Ploieștilor — Gara de Sud — iau un prim contact vizual cu impresionantul complex sculptural și arhitectural „Monumentul Independenței”, amplasat de puțini ani în largă „Piață 1 Decembrie 1918”, punctul de plecare al frumosului bulevard străjuit de falnicii castani.

Monumentul cu baza, obeliscul și vulturul său gigant, avînd o înălțime totală de 14 m, cu cele patru statui de bronz, reprezentînd pe vinătorii care au cucerit la 30 august 1877, cea mai puternică redută turcească — Grivița — din sistemul de apărare a faimoasei cetăți Plevna — domină clădirea gării.

Monumentul — opera sculptorului George Vasilescu, originar din Craiova, a fost executat în Italia, la Veneția și Milano, din granit de Baveno și bronz vechi florentin.

El a costat în acea vreme (1897) suma de 60 000 lei aur, bani strînși prin subscripție publică, timp de șapte ani, de la peste 20 000 cetățeni subscriitori din toată țara.

Contractarea monumentului cu sculptorul, s-a făcut la 6 iulie 1893 pentru data de 1 august 1896 cînd urma să fie gata și instalat pe bulevard în vederea inaugurării în același an. Dar la sosirea vaporului italian în portul Brăila și la debarcarea pieselor componente ale monumentului de pe vapor, o parte din acestea s-au deteriorat și inaugurarea a trebuit să fie amînată cu un an de zile pînă cînd sculptorul a făcut alte piese în locul celor avariate.

În primul război mondial, monumentul a fost deteriorat de trupele de ocupație, trebuînd să fie restaurat și reinaugurat în septembrie 1927. A suferit avarii și în cel de-al doilea război mondial provocate de bombardamentele aliate și germane. Edilii de atunci ai orașului, pentru a-l feri de o distrugere totală, l-au demontat din centrul orașului, evacuîndu-l și punîndu-l la adăpost.

După zece ani, la terminarea războiului, a fost restaurat și amplasat în strada B. P. Hasdeu, făcîndu-se o nouă inaugurare la 23 august 1954.

În urma cutremurului din 4 martie 1977, monumentul a fost demontat, restaurat din nou cu multă grijă și strămutat în piața Gării de

Sud. La 23 August 1980, acest simbol al eroismului prahovean, a avut o nouă festivitate de reînăunurare.

Nicolae Prușanu unul dintre inițiatorii Monumentului Independenței

Modest, prin originea sa (fiu de țăran din satul Rudu, aproape de bariera de sud a Ploieștilor) ca și prin profesiune (meșter zidar, care a lăsat însă orașului și multor comune vecine, numeroase clădiri, dintre care unele mai dăinuie și astăzi).

Nicolae Prușanu s-a dovedit a fi un mare și entuziast patriot, dublat și de un om deosebit de dinamic. El a lansat nu numai ideea ridicării unui monument în cinstea eroilor căzuți în luptele de la Grivița, dar a desfășurat și o activitate neostoită, pînă a văzut-o realizată în toată strălucirea ei la inaugurarea din 1897. Tot el a activat și pentru restaurarea monumentului în anul 1927.

Luase și el parte, în cadrul Regimentului 4 Dorobanți Ploiești (devenit mai tîrziu Regimentul 7 Prahova) la singeroasele asalturi asupra redutelor Grivița 1 și Grivița 2, apoi la asediul Plevnei, Opanezului și Vidinului.

La 2 iulie 1904, Nicolae Prușanu a fost avansat sublocotenent în rezervă.

În războiul pentru întregirea neamului din 1916—1918, el a cerut să-și facă iar datoria către țară. Unul dintre fiii săi, Gogu a căzut eroic în luptele de la Mărășești.

Pe baza brevetului de maestru zidar, Nicolae Prușanu a fost numit constructor delegat al primăriei orașului, apoi comandantul guarzilor comunale, șef de birou la primărie, percepător de accize și casier comunal.

Ca membru al Comitetului de inițiativă pentru ridicarea unui bust lui Radu Stanian, fostul primar, a activat pînă l-a văzut și pe acesta pus pe soclu, tot pe Bulevardul Independenței, unde se află și astăzi.

Minte iscoditoare, dornic merou de a-și însuși noi cunoștințe, Nicolae Prușanu nu s-a mulțumit numai cu simpla învățătură din clasele primare, ci și-a făurit, singur, un orizont mai larg de cultură, ajungînd un publicist prolific, scoțînd reviste și editînd broșuri și cărți, pe banii săi, întemeind numeroase „cercuri“, „comitete“ și „societăți“, al căror președinte și administrator a fost. Printre acestea erau : „Societatea veteranilor grade inferioare din războiul 1877—1878“, „Societatea luptătorilor de la Grivița și Plevna“, „Căminul veteranilor de război“, „Comitetul restaurării Monumentului Independenței din Ploiești“.

Revista „Primăvara“, înființată de avocatul Ion Gr. Sorescu pentru promovarea și apărarea intereselor agriculturii, avea în Nicolae Prușanu nu numai un bun administrator, dar și un sîrguincios colaborator. În anul 1900, el a editat cu bani personali, revista „Praftorița“ apoi „Vocea Municipiului“ (în 1903) și „Avîntul Patriotic“ (în 1914), pe care le-a condus și redactat personal.

Modest din fire, gata oricînd să săvîrșească o faptă bună și să sară în ajutorul oricui, Nicolae Prușanu era animat de un înălțător sentiment de patriotism, aflîndu-se totdeauna în fruntea tuturor acțiunilor cetățenești.

Cea mai de seamă acțiune a sa, a fost cea inițiată pentru ridicarea unui monument al vînătorilor în orașul Ploiești.

Nicolae Pruşanu a luptat pentru înfiinţarea Comitetului de acţiune pentru ridicarea monumentului, din care a făcut parte, care prin lansarea listelor de subscripţie, trimise în toate marile centre din ţară, a colectat sumele necesare, administrate apoi cu o exemplară corectitudine.

El a închis ochii pentru totdeauna, la 2 iulie 1930 orele 14, avînd întreaga satisfacţie a viselor sale împlinite — Monumentul Independenţei.

În ziua de 4 iulie 1930 i s-a făcut o înmormîntare modestă în raport cu activitatea ce-o depusese în timpul vieţii.

La ceremonia funebră au participat toţi veteranii cu drapelul societăţii. A vorbit veteranul colonel medic Constantin Vasiliu. Un pluton de ostaşi şi muzica militară a Regimentului de infanterie 7 Prahova, i-au dat onorul. Un ofiţer din aceeaşi unitate i-a dus perna de catifea cu toate decoraţiile avute în timpul vieţii.

Identificarea persoanelor reprezentate în cele patru statui de bronz ale monumentului

Juriul care a examinat şi evaluat lucrările prezentate la concursul pentru executarea monumentului, a opinat ca în locul celor patru lei fixaţi de sculptor în macheta iniţială, pentru a încadra obeliscul monumentului, să fie reprezentaţi patru ostaşi. Această idee n-a fost nicidecum întimplătoare. Prin ea s-a urmărit concretizarea cît mai desăvîrşită a eroismului celor ce-au luptat în Batalionul II Vînători şi au cucerit Gri-viţa. În această ipostază, sculptorul s-a gîndit că trebuie fixaţi în bronz, acei oameni care şi-au adus o contribuţie hotărîtoare — pe plan moral şi material — la ridicarea monumentului. Astfel, George Vasilescu a hotărît să aleagă drept modele ale celor patru statui personaje reale, care să-i pozeze, atît dintre cei care au luptat în război cît şi dintre cei ce-au acţionat pentru realizarea monumentului. Alegerea sculptorului a fost făcută cu multă discreţie, bineînţeles de comun acord cu Nicolae Pruşanu şi cu avocatul Ioan Gr. Sorescu, preşedintele Comitetului de acţiune pentru ridicarea monumentului. Numai după sfîrşirea din viaţă a modelelor respective, taina păzită cu atîta străşnicie zeci de ani, a putut fi desconfirată de urmaşii acestora.

Încă de cînd eram elev la liceul din Ploieşti, mi-au ajuns la urechi unele vagi ecouri, în legătură cu această problemă, ce m-au îndemnat să încep acţiunea de identificare a celor ce au servit de modele sculptorului George Vasilescu pentru turnarea statuiilor de bronz ale vînătorilor.

Pe cine reprezintă prima statuie ?

Începînd o vastă documentare pentru realizarea monografiei monumentului am reuşit să-l cunosc pe Ionel Pruşanu, unul din fiii iniţiatorului monumentului. Deşi în vîrstă de 84 de ani, urmaşul ostaşului de la 1877 poseda o memorie extrem de vie. El mi-a comunicat că tatăl său a servit primul, ca model al sculptorului pentru una din statuile vînătorilor, spunîndu-mi în acelaşi timp, că şi celelalte trei statui din jurul monumentului reproduc fidel alte persoane tot din Prahova, dar că nu cunoaşte numele lor.

Ionel Pruşanu decedînd la cîteva luni după ce l-am cunoscut, a lăsat soţiei sale un portret al tatălui său, ca să pot face identificarea primului model despre care îmi vorbise, cu rugămintea să mă ocup şi de recunoaşterea celorlalţi trei ostaşi vinători.

Cu fotografia primită, am identificat imediat figura lui Nicolae Pruşanu.

Cu puţini ani în urmă, am aflat o faptă, nicidecum minoră şi anume, că Nicolae Pruşanu este cel care a pus în legătură pe George Vasilescu cu pictorul Nicolae Grigorescu de la Cîmpina care i-a oferit sculptorului schiţele şi desenele lucrate în timpul campaniei din 1877.

Statuia care l-a avut drept model pe Nicolae Pruşanu este aşezată pe primul soclu spre magazinul BIG (cînd ieşi din gară şi priveşti spre bulevard) şi îl reprezintă „ţinînd arma în ambele mîini, gata de atac”. Este singurul dintre cei patru ostaşi care poartă barbă.

Al cui chip reprezintă a doua statuie ?

Al doilea vinător identificat este Grigore Ion, eroul care în luptele de la Griviţa, cu ajutorul a încă doi camarazi ai săi, a reuşit să captureze primul drapel otoman din războiul de independenţă.

Statuia ce-l reprezintă este plasată tot spre magazinul BIG, pe al doilea pedestal, cu faţa spre strada Eminescu, în poziţie... „pentru onor prezenţi arm”.

Şi biografia acestuia este extrem de interesantă, deşi cel ce a cucerit steagul turcesc era un om simplu, biet ţăran truditor pe ogoare.

Se născuse în ziua de 14 septembrie 1849 în satul Dumbrăveşti, comuna Mălăieşti, judeţul Prahova, ca fiu al plugarului Ion Olteanu, poreclit Buriuşu (din cauza staturii sale scunde) şi al gospodinei Ilinca, din acelaşi sat. Şcoala primară a urmat-o în satul natal cu învăţătorul Mătache Rădulescu.

A recrutat în anul 1870 pentru arma pedestră, adică pentru infanterie, iar în anul 1871 a fost încorporat şi repartizat la Regimentul 7 linie Ploieşti, devenit mai tîrziu Regimentul de Infanterie 7 Prahova. În 1875, după terminarea ştagiului militar, Grigore Ion a fost trecut în rezervă. După un an de la eliberarea din armată, el s-a însurat cu o fată din acelaşi sat.

La decretarea mobilizării, în ziua de 6 aprilie 1877 a fost încadrat în Batalionul II Vinători din Divizia a IV-a, care avea din 1868 garnizoana în Ploieşti. Aici a fost repartizat la Compania a II-a, care se ocupa cu transportul muniţiei şi proviziilor batalionului.

Cu această unitate, a trecut Dunărea în ziua de 14 iulie 1877, luptînd pînă la sfîrşitul războiului.

Prima acţiune la care a luat parte, a fost cea din ziua de 27 august 1877, cînd Batalionul II Vinători a început lupta, alături de Regimentul 13 Dorobanţi şi Regimentul 5 linie, cucerind o fortificaţie din faţa redutei Griviţa 1.

A fost apoi, prezent la toate cele patru asalturi pe care batalionul comandat în acea zi decisivă de 30 august 1877, de maiorul de miliţie Alexandru Candiano Popescu, le-a dat pentru cucerirea acestei puternice redute. Grigore Ion făcea parte din coloana a III-a de atac, comandată

de colonelul Grigore Borănescu din Divizia a IV-a, al cărei comandant era generalul Gheorghe Manu.

La al treilea asalt, dat la ora 17, soldatul Grigore Ion, după o luptă îndirjită corp la corp, a reușit să smulgă un steag turcesc din mâinile ienicerului port-drapel. A fost ajutat în această acțiune de doi camarazi de arme din aceeași unitate, caporalul Nica Vasile din satul Târiceni, comuna Șirna, județul Prahova și sergentul Stan Gheorghe din Ploiești.

Drapelul era primul trofeu cucerit de la turci de armata română. Până la sfârșitul războiului au mai fost luate de ostașii noștri încă cinci steaguri cu semilună și trei tunuri.

Iată cum a povestit chiar soldatul Grigore Ion fapta sa eroică :

„Eram înainte. Gloanțele plouau ca piatra. Inamicul se afla ca la 300 de pași și se pregătea de retragere. Deodată văd un turc spătos înaintea mea fugind cu steagul în mână. Îl ochesc. Cade. Mă arunc asupra lui. Când a vrut să descarc revolverul, i-am înfipt baioneta în piept, și-am încercat să trag steagul din mâinile lui. Îl ținea însă tare strins. Mă silesc să i-l smulg. În clipa aceea, doi soldați turci s-aruncă asupra mea. Iau poziția de apărare. Din fericire, sergentul și caporalul meu îmi vin în ajutor. Culc la pământ un turc. Cei doi camarazi ai mei îi culcă la pământ pe ceilalți ostași dușmani“.

Poetul George Coșbuc a descris steagul cucerit de Grigore Ion în revista „Foaia interesantă“ din 28 septembrie 1897, astfel : „Era un steag mare de mătase verde cu ciucuri de aur și aurit pe margini. La mijloc avea semnul legii turcești : luna în chip de seceră. Era vechi și după marginile cam destrămate se vedea că fusese purtat prin multe războaie. Se afirmă că pînă în ajun, acest steag fluturase pe cortul comandantului suprem al armatei turcești, Osman-Pașa Ghazi“.

În încheștarea pe care soldatul Grigore Ion o avusese pentru luarea steagului, el se alesese cu pălăria de vînător găurită în trei locuri de gloanțele otomane. Cocarda, penele și marginile erau rupte. Avea și câteva zgîrieturi nu prea grave pe față.

Pentru faptele sale vitejești, acest ostaș a fost decorat cu „Steaua României“ în gradul de cavaler, cu „Virtutea Militară“ de argint, cu „Trecerea Dunării“, cu „Ordinul Independenței“ și ordinul rusesc „Crucea Sf. Gheorghe“, prinsă pe pieptul său chiar de țarul Alexandru al II-lea.

Faptele de arme săvîrșite în timpul războiului i-au adus lui Grigore Ion, avansarea la gradul de sergent, cu care a fost lăsat la vatră, iar Ministerul Afacerilor Străine i-a acordat o pensie pe viață de 12 lei lunar. După demobilizarea întregii armate, Grigore Ion s-a întors la casa lui din Dumbrăvești, județul Prahova.

În luna decembrie 1911, ziarul „Universul“, din inițiativa subdirectorului său Mestugian Vartan, a deschis o listă de subscripție pe care a fost colectată suma de 20.000 lei ce i-a fost înmînată lui Grigore Ion. Din acești bani, el a dat suma de 1.000 lei unui alt camarad de arme, erou la Grivița, iar cu restul de bani și-a construit o casă nouă, și-a cumpărat pământ, boi, plug și alte unelte agricole.

La 19 septembrie 1915, orele 18^{1/2}, sergentul veteran Grigore Ion a închis ochii, în satul său natal. Avea 65 de ani.

Autoritățile județului Prahova au hotărât să fie înmormântat cu onoruri militare. La ceremonia din ziua de 24 septembrie 1915 de la cimitirul din Dumbrăvești, a participat majoritatea populației din satul său și din comunele vecine.

Pe catafalcul eroului veteran, au fost depuse numeroase coroane de flori, printre care una din partea Prefecturii județului, din partea primăriei comunei sale și ale celor vecine.

La 30 august 1937 când s-au implinit 60 de ani de la cucerirea redutei Grivița, profesorul Ion Georgescu-Arvatu din Ploiești i-a ridicat lui Grigore Ion o frumoasă troiță de lemn, lucrată după planul arhitectului Toma T. Socolescu. Același profesor a scris o broșură, cu titlul „Eroul sergent Grigore Ión“, reconstituind întreaga viață de muncă și de luptă a ostașului-țăran din comuna Mălăiești, pentru ca ea să constituie o pildă de eroism tuturor românilor.

La Dumbrăvești, în ziua de 23 mai 1971, s-a inaugurat un bust în piatră executat de sculptorul Nicolae Kruch din Ploiești. Pe placa de marmură a fost sculptată inscripția : Grigore Ion 1849—1915.

Modelul celei de-a treia statui

Cea de-a treia statuie reprezintă pe avocatul Ioan Gr. Sorescu, care deși n-a luat parte la luptele de la Grivița, avea calitatea de președinte al Comitetului de acțiune pentru ridicarea monumentului independenței din Ploiești.

Născut la Ploiești, în anul 1873, unde a făcut școala primară, el a urmat liceul din localitate, având colegi pe profesorul de mai târziu Sever Flavian, Andrei Rădulescu ajuns președinte al Academiei Române, arhitectii Toma T. Socolescu și Alexandru Zagoritz și avocatul Cristel Ceaușoglu.

După absolvirea liceului, în anul școlar 1900/1901, Ion Gr. Sorescu s-a înscris la Facultatea de drept din București. Aici, împreună cu fratele său Constantin, de la aceeași facultate și cu studentul Constantin Tunescu, a înființat „Societatea studenților în drept“, al cărei președinte a fost.

După obținerea licenței în drept, Ioan Gr. Sorescu s-a înscris la 27 mai 1904 în Baroul avocaților din județul Ilfov cu sediul în București unde a practicat avocatura, iar în anul următor la 2 mai 1905 s-a transferat în aceeași calitate în Baroul avocaților de Prahova din Ploiești. Apoi a îndeplinit funcția de inspector comunal timp de zece ani în plășile Cîmpu, Slănic și Băicoi, pînă la desființarea postului din motive bugetare, care în realitate erau politice.

Pentru a demonstra țăranilor avantajele introducerii în agricultură a mijloacelor moderne de cultivare a pămîntului și a științei agricole a înființat societatea agricolă „Primăvara“ pe care a condus-o ca președinte, editînd în același timp și revista cu același nume, timp de patru ani. A mai colaborat la ziarele și revistele : „Amicul agriculturii“, „Standardul“, „Voința Prahovei“, apoi la „Voința Națională“ și „Tara“ din București, făcînd o intensă propagandă pentru înființarea băncilor populare. Datorită lui, obșteea din Băicoi a cumpărat o mie de pogoane de pămînt din moșia Nedelea, cu care au fost împroprietăriți sătenii din acea localitate.

Ca avocat a fost un profesionist foarte cinstit și un aprig apărător al țăranilor în multe procese, alături de fratele său Constantin Gr. Sorescu care a fost avocat al județului.

În calitate de președinte al Comitetului de acțiune pentru ridicarea Monumentului Independenței, a muncit ziua și noaptea, luptând sub toate formele pentru ducerea la bun sfârșit a acestei nobile și patriotice inițiative, avînd pînă la urmă satisfacția misiunii sale îndeplinite.

Din cele patru statui, cea care-l reprezintă pe Ioan Gr. Sorescu, este așezată pe soclul monumentului din fața Oficiului poștal de lîngă gară. Nefiind luptător, căci deabia la data inaugurării monumentului în 1897, el împlinise 24 de ani, statuia îl arată... ținînd arma „în poziție de repaus...”

Identificarea lui am făcut-o pe baza unui portret publicat în ziarul ploieștean „Biruînța” din 3 aprilie 1908.

Pe cine reprezintă a patra statuie ?

Continuînd cercetările pentru a descoperi și modelul ultimului ostaș de la monument — gornistul — am putut găsi răspunsul în suplimentul gazetei „Flamura Prahovei” din aprilie 1977, apărut cu prilejul centenarului independenței. Este un documentat articol în care se arată că această a patra statuie reprezintă pe Neagu Anton, căruia i se mai spunea și Neagu Uraru, originar din comuna Tinosu, județul Prahova.

Neagu Anton era al treilea trompet al batalionului de vînători, care și-a început misiunea după ce primii doi trompeți ai unității au căzut la datorie în cele dintîi lupte.

Datele livretului individual sînt revelatoare pentru biografia gornistului „Făcea parte din Bat. 2 Divizia 2 teritorială. Era fiu de „plugaru”, fără știință de carte. Jurămîntul l-a semnat prin punere de deget. Fusesse recrutat la sorți în 24 aprilie 1872, cînd avea 21 de ani. La capitola „Servicii și poziții diverse” îl găsim „cornistu” la data de 8 noiembrie 1873.

La 9 aprilie 1877 a fost chemat din rezervă, plecînd pe front pînă în iulie 1878, cînd a fost lăsat la vatră.

Pentru eroismul său a fost decorat de cinci ori, printre care și cu „Virtutea militară” și o decorație rusească.

În livretul militar individual găsim la „signalmente” : talia (149 II), fația (brună), fruntea (mică), ochii (căprui), nasul și gura (potrivite), bărbia (rotundă), părul și sprîncenele (negre).

Oamenii care l-au cunoscut și nepoții săi, mi-au mărturisit că descrierea este întocmai, confirmînd că Anton Neagu, gornistul lui 2 Vînători, i-a pozat sculptorului George Vasilescu, autorul vestitului Monument al Independenței din Ploiești.

Iar Rada Gheorghe, nepoata gornistului care l-a cunoscut cel mai bine și în casa căreia a trăit pînă la sfîrșitul vieții, ne-a confirmat că una dintre cele patru statui de ostași de pe postamentul monumentului amintit, este leit Neagu Uraru, gornistul Batalionului prahovean 2 Vînători.

Așezată pe soclul din dreapta străzii care duce spre podul peste calea ferată, statuia îl reprezintă... „cu arma pe umărul stîng și cu goarna în mîna dreaptă“... gata să sune pornirea la atac a camarazilor săi de arme.

Din examinarea chiar sumară a celor patru statui de ostași vînători de la baza monumentului, oricine își poate da seama că autorul lor, sculptorul George Vasilescu, format la marea școală a Renașterii italiene, l-a executat în trăsături energice de un puternic realism.

În ansamblul arhitectonic sculptural care impresionează prin proporțiile lui cu adevărat monumentale, cele patru statui, prin reprezentarea elementului uman, au darul să redea tot dinamismul și elanul ostașilor noștri în asalturile asupra redutei Grivița, prin cucerirea căreia a fost deschisă calea căderii vestitei cetăți Plevna, placa turnantă a întregii rezistențe otomane în războiul din 1877—1878.

Înfringerea suferită atunci de oștirea Sublimei Porți a fost generatoare a independenței atîtor popoare din Peninsula Balcanică.

Faptul că una din statui reprezintă un neluptător, pe Ion Gr. Sorescu care, în anii războiului din 1877—1878, abia avea 4—5 ani, nu poate fi imputat sculptorului care alături de eroii adevărați Grigore, Ion, Nicolae Prușanu, Anton Neagu-Uraru — a modelat și un simplu civil, acesta avînd totuși meritul de necontestat că a depus o intensă activitate, ca președinte al Comitetului de acțiune, spre a duce la bun sfîrșit opera de pioasă omagiere a eroilor care nu aparțin numai orașului Ploiești și județului Prahova, ci întregii Românie.

Este o datorie sacră a generațiilor mai bătrîne de a trece torța eroismului strămoșesc, transformat în eroism al muncii pașnice, noilor eșaloane revoluționare, crescute de Partidul Comunist Român, conduse cu atîta înțelepciune și curaj, de tovarășul Nicolae Ceaușescu, spre a împlini toate speranțele de veacuri ale întregii națiuni române.

Résumé

Il s'agit d'un précis d'histoire du Monument des héros de Prahova qui ont lutté à Grivitz, à l'intention de présenter en détail les deux principales initiateurs du monument : Nicolaie Prușanu et Ioan Gr. Sorescu.

L'essentiel de cet article consiste dans l'essai d'identifier les quatre chasseurs représentés sur le monument, avec des personnes qui ont vécu en réalité. L'auteur fait preuve des arguments précis pour la réalisation des quatre héros de Prahova dans la vision du sculpteur George Vasilescu qui sont : Nicolaie Prușanu, Grigore Ion, Ioan Gr. Sorescu et Neagu Anton.

Fig. 1. — Nicolae Pruşanu

Fig. 2. — Monumentul Vinătorilor din Ploiești

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA EVOLUȚIEI TEHNOLOGIEI DE PRELUCRARE A ȚITEIULUI ÎN PERIOADA 1900—1908

BANU MAGDALENA

1. APARIȚIA MARILOR RAFINĂRII ÎN ROMÂNIA

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a marcat o perioadă de mare avânt a industriei de prelucrare a țițeiului. Alături de micile distilării, răspândite în Modova și Muntenia, se creează câteva rafinării puternice, sistematic instalate, capabile să prelucreze rațional întreaga producție a schelelor de petrol din România.

Printre principalele rafinării, un loc de frunte îl ocupă aceea a societății „**Steaua Română**” din Cîmpina, construită în 1897, care era „remarcabil instalată și dotată cu aparatele cele mai moderne pentru distilarea continuă și rafinaj”, avînd posibilitatea să trateze singură, majoritatea petrolurilor brute din țară. (1) Chiar de la înființare, rafinăria „Fabrica nouă” din Cîmpina, putea fi socotită drept cea mai mare din Europa, la acea dată, dispunînd de instalații ce puteau produce anual 95.000 t produse de distilare cu ajutorul a 100 de angajați, într-o perioadă în care numărul de lucrători ai oricărei alte rafinării nu depășea 35 de oameni. (2).

Pînă în 1908, rafinăria a ajuns să dispună de două baterii a câte 6 cazane pentru distilarea continuă a petrolului, prevăzute cu preîncălzitoare verticale și orizontale, de o baterie de distilare discontinuă formată din 12 cazane și 12 preîncălzitoare, de 2 cazane tip popelcă și alte 2 cazane pentru distilarea petrolului parafinos. „Steaua Română” mai poseda 5 rafinatoare pentru petrol și 3 pentru benzină, 4 cazane pentru distilarea uleiurilor și o parafinărie, avînd astfel posibilitatea de a distila anual 516.890 t de țiței. (3).

Tot în categoria rafinăriilor importante, construite aproape de sfîrșitul secolului al XIX-lea se înscriu și acelea ale societății „Aurora” de la Băicoi și Tîrgoviște, a lui Fr. Bossel din Plopeni, a lui Nicolescu Bazar („Astra”), Scarlat Parascheva și a lui Predinger din Ploiești, a lui Ioan Grigorescu și a lui Câmpeanu & Co din Tîrgoviște.

Pe locul al doilea, ca mărime, după rafinăria din Cîmpina, se înscria fabrica ridicată de societatea „Aurora” la Băicoi, în 1898, care, încă de la deschidere a avut o putere de lucru de 60 de tone de țiței pe

zi *. Până la sfârșitul perioadei care face obiectul acestei lucrări, rafinăria dispunea de două baterii de distilare cu sistem continuu, formate fiecare din câte 9 cazane prevăzute cu preîncălzitoare, 3 rafinatoare pentru petrol, 9 rectificatoare pentru benzină, putînd astfel distila anual cca. 275.520 tone țiței. (4).

De primă mărime era și **fabrica lui Fr. Bossel** din Plopeni, care în 1894 pornește cu 3 cazane de distilare — sistem discontinuu, iar în 1907, intrînd în patrimoniul societății „Colombia“, deținea ca dotări : o baterie discontinuă, o baterie continuă formată din 4 cazane prevăzute cu preîncălzitoare, 4 rafinatoare pentru petrol și 2 pentru ulei, 2 deflegmatoare pentru rectificarea benzinei și 2 cazane pentru fabricarea uleiului. (5)

În afară de aceste fabrici de petrol în care vechile metode încep să se îmbine cu cerințele moderne, la începutul secolului al XX-lea, apar câteva mari rafinării realizate conform rigorilor tehnice ale ultimelor descoperiri științifice, din domeniul prelucrării petrolului.

În anul 1900, firma olandeză „**Helios**“, începea construcția unei rafinării la Cernavodă, județul Constanța. Inițial, aceasta poseda 4 cazane de distilare, 2 cazane de redistilare a benzinei, 2 pentru redistilarea rezidurilor și 2 agitatoare pentru rafinarea lampantului. În 1902, cînd fabrica devine proprietatea societății „**Hagienoff & Câmpeanu**“, s-au mai introdus 3 cazane pentru redistilarea rezidurilor și unul pentru distilat țiței. Patru ani mai tîrziu, cînd a trecut în patrimoniul societății anonime „**Trajan**“, i s-au mai adăugat 2 cazane de distilare, care unite cu celelalte 5 deja existente, au dat naștere la o baterie continuă pentru fracționarea țițeiului, formată din 7 cazane, prevăzute cu deflagmatoare. Tot atunci, s-au mai introdus 2 cazane pentru distilarea rezidurilor, 2 agitatoare pentru rafinarea petrolului, încă 2 rectificatoare pentru benzine și s-au mărit instalațiile pentru producerea aburului, magaziiile de bidoane, casele de pompe și rezervoarele. (6), (7).

În mai 1905, societatea „**Vega**“, a început „pe locul cumpărat la bariera de nord a orașului Ploiești“ (8), construcția unei rafinării pe care, pînă în noiembrie, o dă în funcțiune. (9).

Fabrica era dotată cu două baterii de distilare semicontinuă, a țițeiului, fiecare din ele compusă din 6 cazane, prevăzute cu preîncălzitoare verticale, 2 rafinatoare pentru petrol și 5 rectificatoare pentru benzină.

În 1908, acestora li se adaugă construcția unor instalații foarte perfecționate pentru fabricarea uleiurilor minerale, concepute pe principiul distilării în vid și introduse din inițiativa chimistului dr. Lazăr Edeleanu, aflat din 1906 pînă în 1912 la conducerea instituției. (10).

Rafinăria avea, astfel, posibilitatea ca, într-un singur an, să distileze 283.260 t țiței, să rafineze 126.080 t petrol și să rectifice 48.640 t benzină (11).

Controlul tuturor produselor fabricate aici se făcea într-un laborator bine organizat și dotat.

* Date contradictorii în privința capacității de prelucrare a rafinăriei „Aurora“ în „Monitorul Petrolului Român“ 1903, 1904, 1905.

Pentru buna funcționare a instalațiilor, rafinăria dispunea de o „mare casă a cazanelor“, care dădea „aburul pentru lucru, abur care pune în mișcare instalația electrică; compresorii de aer și numeroase pompe care servesc la împingerea lichidelor“. (12).

Fabrica lucra cu 120 de oameni cărora li se puseseră la dispoziție locuințe în colonia rafinăriei și erau îngrijiți de un medic care le acorda, gratuit asistență medicală, de două ori pe săptămână.

Tot în perioada 1905—1906, s-a ridicat la Teleajen, lângă Ploiești, rafinăria societății „**Româno-Americane**“, care în ianuarie, același an, intra în funcțiune. (14).

Pină în 1908, fabrica folosea sistemul de distilare discontinuă, fără preîncălzire, a țițeiului, utilizând în acest scop 12 cazane, grupate câte 4, iar durata medie a unei operații era de 48 de ore. În ultima perioadă a intervalului discutat, rafinăria a început să treacă la transformarea sistemului discontinuu într-unul continuu. (15).

Încă din 1906, societatea „Româno-Americană“ a închiriat 3 rezervoare, din cele pe care le ridicase statul la Constanța, și a cumpărat, tot aici, 36 de pogoane de teren, pe care să facă construcții de rezervoare și o fabrică de bidoane. (16).

Pornind de la acestea, în 1908, rafinăria dispunea de 63 de rezervoare, cu o capacitate totală de 84.225.435 litri. (17).

Rafinăria mai era dotată cu 2 rafinatoare pentru petrol, 1 rectificator pentru benzină, cu sistem continuu, 6 cazane pentru distilarea uleiurilor și un cazan pentru redistilarea petrolului. Alături de acestea, mai funcționau atelierele mecanice și de montaj, o instalație pentru regenerarea acidului sulfuric și o instalație pentru producerea curentului electric.

În 1908, fabrica putea distila anual 151.680 t țiței și rafina 273.600 t petrol lampant (adică de 6 ori producția proprie). (18).

Societatea „**Aquila Franco-Română**“, începe în 1906, pe locul cumpărat de la Luca Elefterescu, în Ploiești, construcția unei rafinării. Societatea avea deja în arendă rafinăria din Ploiești, a „Societății de petrol român“, dar contractul de locațiune care expira în 1909, avea o clauză de reziliere cu doi ani înainte, adică în 1907. (19). Toate utilajele necesare noii fabrici — instalația de distilat petrol, cea de rafinat și instalația de rectificare a benzinei — au fost comandate în țară, la firma „Sucursalei Române a fabricelor de mașini și vagoane — Simmering și Brunn-Koenigsfeld“. „Este prima dată când o comandă așa de însemnată de aparate speciale este dată unei fabrici din țară“. (20).

Rafinăria a început să lucreze, în decembrie 1907, cu o baterie de distilare discontinuă formată din 7 cazane. Din martie 1908, intră în funcțiune și o a doua baterie semicontinuă de 6 cazane, prevăzută cu preîncălzitoare orizontale, rafinăria putând distila în acest an, 141.090 t de petrol. Fabrica mai cuprindea în dotări: 1 rafinator de petrol, 30 de rezervoare, 1 rectificator de benzină cu o capacitate de 40.000 kg și un laborator complet. (21).

2. Situația rafinăriilor de petrol în 1908.

Analizînd datele prezentate în capitolul precedent, am putut constata că, la începutul secolului al XX-lea au luat naștere o serie de noi rafinării, de capacitate mare, care împreună cu celelalte care, în majoritate se modernizează, ajung la un număr de 53.

Capacitatea totală de prelucrare a instalațiilor aflate în dotarea lor era de 2.090.000 t, adică de 1,8 ori mai mare decît producția șantie-relor de țitei, care se ridică la numai 1.148.000 t. (22).

Iată evoluția acestei situații de-a lungul anilor : (23).

Anul	Nr. de rafinării	capacitatea de distilare (t/an)	Producția de țitei (t/an)	Raportul între distilare și producție
1857	1	2.710	275	10,0
1881	20	110.000	16.900	6,90
1891	33	334.000	67.900	4,90
1898	41	1.174.000	180.000	6,50
1908	53	2.090.000	1.148.000	1,80

3. Metode și instalații folosite în prelucrarea țiteiului în perioada 1900—1908.

Progresele tehnice realizate pe plan mondial, în problema țiteiului, sînt introduse și la noi în țară. Totuși, și după 1900, distilarea petrolului, continuă să se facă în cazane. Acestea erau niște recipiente cilindrice, orizontale, cu o capacitate între 1—9 vagoane, prinse în zidărie și consolidate cu șine și traverse metalice. Cazanele erau așezate deasupra unui focar, iar în masa de zidărie se practicau niște canale de fum care permiteau o circulație cît mai eficientă a căldurii, în jurul cazanului cu țitei.

Alături de metoda de încălzire prin foc, pentru distilarea petrolului începeau să se folosească și vaporii de apă supraîncălziți.

Vaporii proveniți din încălzirea petrolului, treceau, după ieșirea din cazan, prin serpentine cufundate în băi în care apa se primea continuu. Aici, ei se condensau și treceau în camera de recepție, unde avea loc separarea produselor pe grupe de densități. (24).

După felul cum sînt întrebuințate cazanele, adică izolate sau în grup, după cum sînt prevăzute cu preîncălzitoare verticale, orizontale și deflegmatoare, se disting mai multe sisteme de distilare.

Alături de vechea metodă de distilare discontinuă (periodică sau intermitentă), la care căldura păcurii rămase în cazan se pierde între un proces și altul, s-au introdus sistemele continue și semicontinue. La acestea, admisia țiteiului se făcea fără întrerupere, păcura caldă încălzind țiteiul destinat să intre în preîncălzitoare, gazele distilate (vaporii de petrol) încălzind preîncălzitoarele, astfel încît căldura din focar și cazane să se utilizeze la maximum.

Din punct de vedere al preîncălzirii, în perioada prezentată, întâlnim trei tipuri de distilare : (25).

- 1) Distilare fără preîncălzitoare — în care cazanele se alimentează cu țiței la temperatura aerului ambiant (cca. 10°C).
  - 2) Distilare cu preîncălzitoare cu păcură — în care cazanele se alimentează cu țiței ce a fost încălzit prin preluarea căldurii de la păcura fierbinte care a ieșit din cazane (cca. 80°C).
  - 3) Distilare cu preîncălzitoare cu păcură și petrol — în care cazanele se alimentează cu țiței ce a fost încălzit prin preluarea căldurii de la păcura fierbinte ce iese din cazane și apoi de de la vaporii de petrol care s-au degajat. (cca. 135°C).
- La acest mod de distilare se poate adăuga și acela în care țițeiul este preîncălzit cu vaporii de apă.

Făcînd un bilanț, în 1908, din totalul capacităților de distilare ale rafinăriilor, 57,7 % era reprezentat de distilarea continuă,

19,3 % de distilarea semicontinuă,
17,6 % de distilarea discontinuă fără preîncălzire,

și 5,4 % de distilarea discontinuă cu preîncălzire (26).

Iată repartizarea sistemelor de lucru în cele 12 rafinării mai importante din România : (27).

Rafinăria	Sistemul de distilare (capacitate t/an)			
	continuu	semi-continuu	cu preîncălzire	discontinuu fără preîncălzire
„Steaua Română“	23.840	—	2.784	2.339
„Vega“	—	25.760	2.566	2.726
„Aurora“ Băicoi	27.552	—	—	—
„Româno-Americană“	—	—	—	15.104
„Trajan“ Cernavodă“	11.078	—	—	3.530
„Colombia“ Plopieni	14.048	—	—	324
„Aquila Fr.-Română“	—	12.880	1.229	—
„Aurora“ Țirgoviște	—	—	—	7.896
„Astra Română“	40.490	—	4.400	—
„Dr. Goldstern-Băneasa“	—	2.686	—	—
„Ioan Grigorescu“ Țirgoviște	1.608	—	—	—
„Predinger“ Ploiești	1.740	—	—	390

Celelalte 41 de fabrici de petrol au rămas tot la vechile sisteme de distilare discontinuă, adeseori rudimentară, de prelucrare a țițeiului.

Din studiul datelor expuse pînă aici, observăm că în perioada 1898—1908, în România se foloseau următoarele sisteme de distilare :

- a) **Sistemul continuu cu preîncălzitoare verticale și orizontale** în care țițeiul se pompează la început în preîncălzitorul vertical, unde se încălzește pînă la 80°C, prin căldura cedată de păcura fierbinte, care se scurge din ultimul cazan de distilare printr-o serpentină. Din preîncălzitorul vertical, țițeiul trece, pe rînd prin preîncălzitoarele orizontale unde se dezbenzinează, în parte, și se încălzește din ce în ce mai mult prin căldura primită de la vaporii distilați în cazane și care traversează, prin tuburi metalice, preîncălzitoarele, înainte de a intra în condensatori. Din ultimul preîncălzitor orizontal, țițeiul trece în primul cazan de distilare, și de aici, în al doilea, etc., pînă la ultimul. Pe acest parcurs se fac succesiv evaporările de derivate corespunzătoare temperaturilor interioare din fiecare căldare. Întreg procesul descris are loc mecanic (transvezarea de lichid se petrece mecanic), iar pe măsură ce o masă de țiței se distilă, o alta nouă îi ia locul. Sistemul se folosește la rafinăriile : „Steaua Română“, „Aurora“ și „Colombia“.
- b) **Sistemul continuu numai cu preîncălzitor vertical** (folosit la rafinăria „Trajan“-Cernavodă).
- c) **Sistemul continuu fără preîncălzire** (folosit la rafinăria „Predinger“ din Ploiești)
- d) **Sistemul semicontinuu cu preîncălzitoare verticale și orizontale** (folosit la rafinăriile „Astra“ și „Aquila Franco-Română“). În cadrul acestui sistem, admisia mecanică a țițeiului se făcea numai pînă începea să distile petrolul lampant.
- e) **Sistemul discontinuu cu un singur preîncălzitor orizontal** (folosit la rafinăria „Steaua Română“).
- f) **Sistemul discontinuu cu un singur preîncălzitor vertical** (folosit la rafinăria „Dr. Goldstern“ de la Băneasa)
- g) **Sistemul discontinuu fără preîncălzire** (folosit la rafinăria „Româno-Americană“ și la toate celelalte fabrici de petrol din țară). (28).

Rafinarea petrolului, uleiurilor și, în parte, a benzinelor se efectua în agitatoare în care amestecarea se făcea fie cu ajutorul paletelor, fie cu al aerului comprimat, după natura produsului,

Pentru distilarea uleiurilor din rezidurile de la prima distilare, rafinăriile mai importante începuseră să folosească aparatura de vid combinată cu vaporii de apă supraîncălziți.

Uleiul parafinos se obținea în aparate de distilare cu vaporii supraîncălziți, în care se eliminau rezidurile, separînd uleiul, și îndepărtînd gudronul greu.

Parafina începe acum, să se fabrice pe scară mai întinsă, dar singurele instalații mai importante și cu un grad avansat de modernizare se aflau la rafinăria „Steaua Română” din Cîmpina.

Pentru cristalizarea solzilor de parafină a început să se folosească și frigul artificial, procesul putîndu-se desfășura sistematic în aceste condiții, nu după capriciile iernii. Filtrările se fac acum în prese-filtre, iar extragerea uleiului din parafina brută are loc în prese hidraulice de înaltă presiune. În continuare se face sudajul, pentru dezuleierea completă, și apoi se finisează parafina prin rafinare cu acid sulfuric, sodă și hidrosilicați. (29).

4. Începuturile epocii benzinei.

Epoca descrisă a purtat denumirea de — începutul epocii benzinei deoarece descoperirea motorului cu explozie, la debutul secolului al XX-lea a impus canalizarea producției de petrol spre acest produs.

E un adevărat miracol cum țițeiurile cunoscute, care pînă atunci dădeau peste 60—70 % gaz de lampă, scad procentul la 30 % petrol lampant, ridicîndu-l, în același timp, pe al benzinei de la 5 % la 13 %. (30)

5. Încurajarea industriei petroliere autohtone și contingentarea petrolului lampant.

Produsele realizate în România, prin distilarea țițeiului, devin, datorită calității superioare, mărfuri căutate pe plan intern și internațional, putînd face față cu succes concurenței străine.

Încă din iarna anului 1899/1900, se formase un cartel al producătorilor de petrol lampant, inițiat de „Steaua Română”, la care au aderat principalii rafinori. Acesta stabilea cantitatea de lampant pe care fiecare fabrică constituentă trebuia să-l producă, timp de un an, și prețul la care să se vîndă produsul. (31).

În anul 1901, din cartel făceau parte rafinăriile : „Steaua Română”, „Aurora”, „Câmpeanu & Co”, „Ioan Grigorescu”, „Mitrany” și „Sandu și Frischoff”. (32).

În aprilie 1902, cartelul a fost reînnoit și s-a hotărît să se înființeze un „birou de vînzare a petrolului rafinat”. (33).

În 1904, repartitia procentuală a ponderii cantităților de lampant pe care trebuiau să le producă, pe anul în curs, se prezenta astfel :

„Steaua Română”	47,09 %
„Aurora”	20,35 %
„Soc. de petrol-Plopeni”	16,28 %
„Hagienoff & Co”	16,28 %

Alături de principalii contractanți, din cartel făceau parte și fabricile imediat mai mici, care primiseră și ele o anumită cotă anuală:

„Helios“ Cernavodă	200 vagoane	
„Ioan Grigorescu“	160 vagoane	
„M. Frischhoff“	70 vagoane	
„Scarlat Parascheva“	60 vagoane	
„L. Goldenberg“	50 vagoane	
„Astra“	50 vagoane.	(34)

Tendința capitalului străin, de a avea un cuvânt tot mai hotărîtor, pe piața internă a României, a fost stăvilită însă, în 1908, cînd se votează „Legea pentru împărțirea consumului total de petrol lampant între distilăriile din țară“, care preciza că repartizarea se va face pe baza capacității de distilare a rafinăriei, evaluată după cantitatea de țiței pe care aceasta o poate prelucra pe timpul unui an. Tot aici, se arăta că „sunt riguros interzise orice distilării care n’ar fi în stare să producă petrol lampant regulamentar“ (35).

De la această dată, guvernul a început să fixeze prețul maximal de vînzare a petrolului lampant și a hotărît înființarea unor rezervoare-depozit, în contul Statului, „prin gările căilor ferate și prin porturi“. Proprietarii de rafinării care nu posedau astfel de rezervoare, le puteau închiria de la stat, cu o dobîndă de 5 % din suma întrebuințată. (36).

Scopul promulgării acestei legi a fost acela de a stăvili concurența străină și invazia capitalului străin în petrolul românesc. Așa cum arăta ministrul de finanțe E. Costinescu, „Statul este dator să nu permită ca o mare industrie românească (n.a. de prelucrare a petrolului) să fie regulată după cum convine intereselor exclusive ale unui acaparator mondial, ci să reguleze el însuși această industrie, așa cum convine interesului național“. (37).

De aceea, în articolul 3 din lege se preciza că : „distilăriile ce nu sînt în condițiile de a prelucra mai mult de 40.000 tone de țiței pe an se vor bucura în împărțire de un spor de 200 %, în raport cu puterea lor de producere asupra distilăriilor ce prelucrează mai mult de 40.000 tone“, iar cele care nu pot prelucra mai mult de 10.000 tone pe an, vor dobîndi un spor de 400 %. (38).

Aceste deosebiri se impuneau prin faptul că distilăriile mijlocii, producînd mai puțin și prin aceasta, mai scump, „au trebuință pentru ca să poată trăi“ de un contingent mai mare în vînzarea internă, cu prețuri mai bune, rezervînd o cantitate proporțională, mai slabă, pentru export, cu prețuri ceva mai mici. Distilăriile mici lucrează cu și mai mic folos decît rafinăriile mijlocii și aveau nevoie deci de un contingent proporțional și mai mare în vînzările interne. (39).

Analizînd cele prezentate pînă aici constatăm că în perioada 1900—1908, industria de prelucrare a petrolului a făcut un mare salt calitativ, iar pe plan național i se deschid, de la această dată, multiple perspective de afirmare specifică.

CAPACITATEA DE PRELUCRARE ȘI PRODUCȚIA RAFINĂRIILOR ÎN EXERCITIUL FINANCIAR 1907—1908 (40)

Nr. crt.	RAFINARIA	Capa- citatea de pre- lucrare	Țitei prelu- crat	Produce	
				Benzină	Petrol lamp.
1.	2	3	4	5	6
GRUPA I (peste 40.000 tone)					
1.	„Steaua Română” Cimpina (PH)	516.890	392.047	47.502	121.369
2.	„Vega” Ploiești (PH)	283.260	157.934	38.438	39.165
3.	„Aurora” Băicoi (PH)	275.520	161.035	21.257	42.773
4.	„Româno-Americană: Ploiești (PH)	151.680	119.815	10.582	31.987
5.	„Traian” Cernavodă (CT)	146.080	49.296	12.870	12.139
6.	„Colombia” Plopeni (PH)	143.720	23.742	6.583	5.420
7.	„Aquila Franco-Româno” Ploiești (PH)	141.090	40.240	4.102	9.679
8.	„Aurora” Tîrgoviște (DB)	78.960	40.240	8.054	5.100
9.	„Astra” Ploiești (PH)	44.890	26.250	8.054	5.100
GRUPA a II-a (între 10.000 și 40.000 tone)					
10.	M. Câmpeanu-Colanu (DB)	38.400	11.020	1.817	2.621
11.	Dr. Goldstern-Băneasa (IF)	26.864	4.199	627	1.042
12.	I. Grigorescu-Vîforița (DB)	16.608	3.511	498	1.268
13.	Scarlat I. Parascheva-Ploiești (PH)	16.640	717	151	202
14.	M. Predinger-Ploiești (PH)	15.133	3.867	1.034	729
GRUPA a III-a (sub 10.000 tone)					
15.	Gh. Sfetescu — Ploiești (PH)	17.382	543	76	199
16.	M. Frischhoff — Onești (BC)	5.822	712	146	287
17.	„Aquila Română” (MÂNDRA) — Ploiești (PH)	5.488			
18.	Gr. G. Gavrilescu — Ulmi (DB)	4.057	325	10	111
19.	M. Frischhoff — V. Arinilor (BC)	3.875	595	42	267
20.	Isac Haiman — Colanu (DB)	5.200	797	277	204
21.	N. Cesianu — Colanu (DB)	3.328	294	56	61
22.	Gr. Moisiu — Galați (COVURLUI)	3.978	590	69	200

1.	2	3	4	5	6
23.	Luca Goldenstein — Simileasca (BZ)	3.466	1.164	210	341
24.	M. Mitrani — Ploiești (PH)	2.957	1.304	263	347
25.	Avner Grünberg — V. Arinilor (BC)	2.446	125	2	33
26.	„Lumina“ — Ploiești (PH)	6.368	1.074	245	287
27.	I. D. Georgescu — Colanu (DB)	2.221	190	25	76
28.	B. Blum — Mărgineni (BC)	2.936	757	159	365
29.	S. G. Olteanu	1.803	—	—	—
30.	G. A. Odobaschian — Băicoi (PH)	1.709	72	—	28
31.	I. N. Poenaru — Ploiești (PH)	2.210	110	8	36
32.	David A. Grünberg — V. Arinilor (BC)	1.525	279	6	97
33.	M. Solomon — Măgurești (BC)	1.507	136	3	57
34.	M. Haimsohn — V. Arinilor (BC)	1.802	332	10	131
35.	S. L. Drath — Tătărăni (PH)	1.594	557	72	192
36.	Z. Haimsohn — Costișa (NT)	1.348	347	25	130
37.	Alic. Leibu — V. Arinilor (BC)	1.605	114	5	42
38.	II. Haimsohn — V. Arinilor (BC)	1.323	88	3	34
39.	V. II. Stinghe — Mărăcineni (BZ)	1.258	165	9	80
40.	Iancu H. Avram — Bălțați (RM. SĂRAT)	1.632	246	46	81
41.	B. Schöffler — V. Arinilor (BC)	898	338	10	131
42.	I. Grünberg — V. Arinilor (BC)	873	269	5	114
43.	N. Coconeș — Băicoi (PH)	2.355	868	—	—
44.	Zaharia Panțu — Brănești (DB)	1.077	83	8	37
45.	I. Dumitrescu — Păcureți (PH)	653	188	8	103
46.	S. Kanner — Ploieștiori (PH)	1.107	48	10	13
47.	Dr. Manea — Luncani (BC)	1.053	52	10	30
48.	Alex. C. Gheorghiu — Mizil (PH)	522	163	23	48
49.	Gh. Mărgăritărescu — Păcureți (PH)	426	318	36	122
50.	Alex. M. Ghiuță — Măgurele (PH)	307	175	12	78
51.	N. Constantinescu — Podenii Vechi (PH)	274	79	3	34
52.	A. Nicolescu — Păcureți (PH)	486	56	4	27
53.	V. V. Ciocirdel — Păcureți (PH)	518	69	4	27
54.	V. N. Predescu — Șoimari Atârnați (PH)	302	100	6	50

- 1 C. BOURQUI — „Contribution à l'étude des Pétroles roumains“, Buc., 1900, p. 13
- 2 Arh. St. Prahova, Fond Camera de Comerț și Industrie, dos. 1/1900, f. 161.
- 3 C. HALACEANU — „Les fabriques de pétrole de Roumanie, par rapport à loi de la
contingence de 1908“, Buc., 1908, panșa I.
- 4 C. HALACEANU — *op. cit.*, panșa III.
- 5 C. HALACEANU — *op. cit.*, panșa VI.
- 6 C. HALACEANU — *op. cit.*, panșa V.
- 7 x „Monitorul Petrolului Român“, 1903, p. 367.
- 8 — „M. P.“, 1905, p. 266.
- 9 — „M. P.“, 1905, p. 945.
- 10 M. BANU — „Contribuții documentare inedite asupra vieții și operei chimistului
dr. Lazăr Edeleanu“, în „Revista Muzeelor și Monumentelor“ nr. 1/1983.
- 11 C. HALACEANU — *op. cit.*, panșa II.
- 12 — „M. P.“, 1906, p. 716.
- 13 — „M. P.“, 1906, p. 717.
- 14 — „M. P.“, 1905, p. 60 și „M. P.“, 1906, p. 165.
- 15 C. HALACEANU — *op. cit.*, panșa IV.
- 16 — „M. P.“, 1906, p. 21.
- 17 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 82.
- 18 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 47.
- 19 — „M. P.“, 1906, p. 612.
- 20 — „M. P.“, 1906, p. 1012.
- 21 C. HALACEANU — *op. cit.*, panșa VII.
- 22 T. DOBRESCU — „Industria prelucrării țițeiului în ultimii 50 de ani, 1881—1931“,
Buc., 1931, p. 16.
- 23 T. DOBRESCU — *op. cit.*, p. 10.
- 24 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 71.
- 25 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 21.
- 26 T. DOBRESCU — *op. cit.*, p. 18 și Ministerul Ind. și Com. — „Industria petrolu-
lui din România în 1908“, Buc., 1908, p. 160.
- 27 T. DOBRESCU — *op. cit.*, p. 18—19.
- 28 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 32.
- 29 T. DOBRESCU — *op. cit.*, p. 19.
- 30 T. DOBRESCU — *op. cit.*, p. 17.
- 31 — „M. P.“, 1901, p. 979.
- 32 — „M. P.“, 1901, p. 730, 764.
- 33 — „M. P.“, 1902, p. 298.
- 34 — „M. P.“, 1904, p. 288.
- 35 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 1.
- 36 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 4.
- 37 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 7.
- 38 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 1.
- 39 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 8.
- 40 C. HALACEANU — *op. cit.*, p. 47 și „M. P.“ 1908, p. 1094.

x „Monitorul Petrolului Român“ va fi notat în continuare prescurtat „M.P.“.

Résumé

L'étude décrit l'essor pris par l'industrie du mise en oeuvre du pétrole de la Roumanie au débout du XX-ème siècle, par l'apparition à côté des petites distilleries, répandues dans la Moldavie et Vallachie, de grandes raffineries, puissantes, installées systématiquement, capables à valorifier toute la production des exploitations pétrolières du pays.

Sont présentées les raffineries des sociétés „Steaua Română — Cimpina, „Aurora“ Băicoi, „Colombia“ — Ploeni, „Helios“ — Cernavoda, „Vega“, „Româno-Americană“, „Aquila Franco-Română“ -- Ploiești, avec tous les détails historiques, technique-constructives des leurs installation.

A la suite, sont décrits les méthodes et les installations employées dans notre pays pour la mise en oeuvre du pétrole à l'époque analysée.

Enfin est relevé le rôle de la „Loi pour la division de consommation total de pétrole lampant entre les distilleries du pays“, votée en 1908, par laquelle était limitée la tendance du capital étranger de pénétrer plus profond sur le marché interne de la Roumanie et était encouragé le développement de l'industrie pétrolière autochtone.

A l'étude est anexé un tableau centralisateur contenant la capacité de mise en oeuvre du pétrole et la production des raffinerie de l'année 1908.

PETROLUL ROMÂNESC ÎN PERIOADA 1916—1918

CONSTANTIN BONCU, PETRE ȚURLEA

Primul război mondial a avut consecințe profunde asupra industriei petrolului din România. În perioada neutralității (1914—1916) factorii care i-au determinat evoluția au fost preponderența absolută a capitalurilor străine, din ambele tabere beligerante, care urmăreau promovarea intereselor țărilor de origine și imposibilitatea desfășurării normale a exportului datorită închiderii strimtorilor Mării Negre. Pentru anii participării la război (1916—1918), antrenarea României în luptă a constituit factorul major de determinare a situației în această industrie.

În condițiile războiului mondial s-a consolidat, mai ales în rîndurile Partidului Liberal, ideea că industria petrolului trebuie naționalizată — în sensul instaurării controlului burgheziei autohtone sau al statului român — pentru a reduce dependența față de părțile aflate în conflict. Principalul inițiator și susținător al acestei idei a fost Vintilă I. Brătianu. Asistăm, mai ales în prima parte a anului 1916, la o polemică susținută, începută pe băncile Camerei Deputaților și continuată, cu un ton mult mai vehement, adesea chiar injurios, în presă.

Oficiosul Partidului Liberal, „Viitorul“, deschidea disputa în jurul industriei petrolului, în ianuarie 1916, cu articolul „În jurul industriei naționale“, care se încheia cu concluzia : „Majoritatea capitalurilor noastre sînt de obîrșie străină ; dar trebuie să domine tendința ca ele să se naționalizeze și această tendință trebuie urmărită cu toată hotărîrea“¹. În alt articol se susținea că instituțiile economice cu capital străin fac jocul țărilor de origine². La 20 martie 1916 în Camera Deputaților este distribuit raportul lui Vintilă I. Brătianu asupra bugetului pe 1916—1917. Printre propuneri era și aceea a stabilirii monopolului statului asupra unor ramuri ale economiei naționale, printre care și industria petrolului³. Împotriva monopolului statului s-a ridicat în Camera Deputaților Take Ionescu, vorbind din partea Partidului Conservator și a Partidului Conservator Democrat. Afirma că cele două partide nu vor admite „nici un pas înainte pe calea monopolurilor sau a oricărei forme de robie economică, chiar dacă s-ar acoperi sub cuvîntul de organizare“⁴. În ziarul său — „La Roumanie“ — Take Ionescu va desfășura, mai multe săptămîni, o campanie susținută contra proiectelor liberale. Acestea erau considerate ca „o confiscare a forțelor economice ale țării

în mîinile coteriei unui partid politic", ducînd la instaurarea „tiraniei economice exercitată de către un club politic asupra întregii țări“; încheia amenințător : „Noi nu vom accepta niciodată să devenim, în propria noastră țară, sclavi“⁵.

În acest context, organele de presă liberale reiau lozinca „Prin noi înșine“, lansată în 1904, susținînd importanța ei mai ales în timp de război⁶. Totuși, în mai 1916, probabil și sub presiunea directă a marilor societăți, agitația în presă se diminuează treptat. Tonul îl dă „L'Indépendance roumaine“ din 4 (17) mai, afirmînd că „momentul actual nu este propice să punem cu toată amploarea problema petrolului în România“. Era un pas înapoi al presei liberale, făcut probabil și din considerente politice — principalii viitori aliați, Anglia și Franța, aveau interese maiore în industria petrolului din România și nu trebuiau supărați⁷. Reizbucnirea polemicii, la sfîrșitul lui mai, s-a datorat impunerii prețurilor maxime la petrol și derivatele lui. „Monitotul petrolului“ considera că Guvernul „a mers prea departe“; era exprimat astfel un avertisment colectiv al capitaliștilor străini⁸. Fără a se lăsa intimidată, cel puțin în aparență, presa liberală răspundea violent atacului⁹.

Toate disputele din primăvara lui 1916 în jurul industriei petrolului din România au demonstrat, încă odată, caracterul nefast al dominației capitalurilor străine. Deși reprezentau țări care se aflau în luptă între ele, societățile străine se solidarizau împotriva Guvernului român atunci cînd acesta iniția măsuri care le stînjeneau activitatea. Cu toate că a pus cu claritate problema naționalizării petrolului. Partidul Liberal a trebuit, în fața presiunilor conjugate, să amîne rezolvarea ei pentru un viitor neprecizat.

Odată cu intrarea României în război problema s-a pus în alți termeni. La 10 septembrie 1916 este adoptată Decizia ministerială nr. 404, semnată de Vintilă I. Brătianu, Ministru de război. Prin articolul 1 se declarau în serviciul statului exploatarea petroliere, fabricarea, transportul și vînzarea țițeiului și a derivatelor sale; articolul 2 institua supravegherea și controlul Ministerului de Război, prin intermediul unei comisii speciale, asupra întregii industrii a petrolului¹⁰. Schelele petroliere erau împărțite în trei categorii: cele mari producătoare din Muntenia erau destinate să acopere necesarul intern 350 (vagoane pe lună); a doua categorie, cele din Moltova, urmau să constituie rezerva; a treia categorie, în care intrau schelele mici și izolate, ce trebuiau să acopere necesitățile locale¹¹. Toate întreprinderile care aveau capital dușman erau sechestrate. Măsurile acestea au speriat și pe capitaliștii din țările neutre sau aliate; de aceea, Guvernul s-a văzut nevoit să dea o declarație oficială, în octombrie, pentru a liniști spiritele¹².

În urma dezastrului militar din toamna lui 1916, s-a hotărît, de comun acord cu reprezentanții puterilor occidentale, să fie evacuate bunurile societăților petroliere în Moldova, iar ce nu se putea transporta să fie distrus. Conducătorii Angliei și Franța se arătau mai alarmați de faptul că Germania se afla aproape de zona petroliferă decît de perspectiva căderii României¹³.

Planul distrugerilor a fost întocmit de către Colonelul britanic Norton Griffiths, iar executarea lui în practică a fost condusă de un alt

britanic, Colonelul Thomson. Toate instalațiile exterioare au fost arse, iar gurile sondelor astupate. În Prahova, Dîmbovița și Buzău au fost distruse 1.677 sonde, din care 1.047 productive, 26 rafinării de petrol, rezervoare cu o capacitate de 82.700 tone. Totalul pierderilor datorate acestor acțiuni a fost de 9.980.527 lire sterline¹⁴. Pentru caracterul sistematic al distrugerilor sînt edificatoare documentele de arhivă. În 1917, urmînd ordinul nr. 484 al Prefecturii Prahova — sub ocupație — Primăria din Scorțeni a cercetat pagubele suferite de sondele societății Internaționala de pe teritoriul comunei. Nota întocmită de autoritățile locale menționa : „Într-un cuvînt toată schela susnumită [Runcu] toate instalațiile de pe suprafața pămîntului ca și cele subterane au fost cu desăvîrșire distruse, nemai rămîbind nici un lucru intact”¹⁵. Instalațiile de transport și prelucrare a petrolului au suferit și ele o distrugere sistematică : Rafinăria „Orientul”, din Ploiești, proprietatea unui supus italian, a fost incendiată¹⁶ ; Societatea Franco-Română consemna distrugerea rafinăriei sale din Ploiești, a sondelor și conductelor ;¹⁷ Fabrica de acid sulfuric din Valea Călugărească era distrusă total ;¹⁸ erau distruse, de asemenea, rafinăriile Vega, Internaționala, Concordia, Creditul Petrolier,¹⁹ Orion²⁰. O statistică generală a pagubelor suferite de industria de petrol din România, în 1916, va fi alcătuită de către o comisie specială constituită imediat după război²¹.

Deși se prevăzuse o evacuare masivă, doar o mică parte din inventarul mobil al întreprinderilor petroliere a putut fi salvat²².

Din luna decembrie 1916, analiza activității în industria petrolului din România și a acțiunilor societăților străine se poate face doar avînd în vedere cele două planuri : teritoriul ocupat și cel liber.

Schelele din Moldova, după aprecierea unui memoriu al Ministerului Industriei și Comerțului, puteau produce cel mult 30 la sută din necesarul de combustibil al CFR și industriei²³. Conform procesului-verbal încheiat în ședința Comisiei petrolului din 19 decembrie 1916, la Iași, în Moldova se produceau la acea dată 4.110 tone țiței pe lună (137 tone pe zi) și existau 13 mici rafinări (11 la Valca Arinilor — Moinești, una la Bacău și alta la Adjud); consumul CFR-ului și industriei era de 498,5 tone pe zi, deficitul acoperindu-se din stocurile aduse din Muntenia²⁴. Avînd în vedere situația existentă, Ministerul Industriei și Comerțului hotărăște, la 4 ianuarie 1917, să deschidă, prin intermediul Societății Steaua Română (pusă sub sechestru), noi sonde la Zemeș și Stănești (Bacău) ; să folosească drept combustibil, în mai mare măsură, cărbunele și lemnul ; să repartizeze o parte a personalului specialist, evacuat din Prahova, în zona Moinești ; să formeze un detașament de 400 lucrători care să întrețină în stare bună căile de transport de la schelele de petrol la gări²⁵.

Insuficiența petrolului pentru armată va obliga Comandamentul General al etapelor să solicite Ministerului Industriei și Comerțului sporirea grabnică a producției de la Moinești, la 27 decembrie 1916²⁶. Ca urmare a situației foarte grave la care se ajunsese, Comisia de supraveghere a industriei de petrol cerea, la 20 martie 1917, o urgentare a măsurilor pentru sporirea producției, săparea unor sonde chiar la adîncimi mai mari (se afirma că straturile de petrol se aflau la 250 metri

adâncime la Stănești, 300 metri la Solonț, 500 metri la Zemeș, 1100 la Moinești); trebuiau lărgite capacitățile de producție și la rafinăriile din Valea Arinilor (lângă Moinești), care dădeau în acel moment 50 tone pe zi și de la Onești, cu 25 tone pe zi (proiectată a ajunge la 100 tone pe zi în aprilie 1917). Raportînd producția la nevoile de consum, se ajungea la concluzii alarmante: consumul vital (CFR, industrie și armată) era de 14.384 tone pe lună, iar din producția internă se puteau asigura doar 4.390 tone, stocurile aduse în Moldova fiind epuizate la acea dată²⁷.

O problemă deosebită o constituia apropierea schelelor de petrol din Moldova de linia frontului, orice înaintare inamică putînd să periclitaze întreaga producție. De aceea, Ministrul Industriei și Comerțului, Dr. C. I. Istrati, va trimite, la 10 februarie 1917, Generalului Presan, Șeful Marelui Cartier General Român, o telegramă „urgentă, cu precădere și secretă“, consemnînd: „Tot sacrificiul și toate eforturile ce le face astăzi țara depînd de regulata exploatare a minelor de cărbuni și de petrol de la Comănești și Moinești. Rog, faceți tot posibilul ca frontul să înainteze pe Valea Slănicului și la Comănești, ca astfel aceste exploatări să nu fie tulburate și calea de comunicație de la T [îrgu] Ocna pierdută“²⁸. Tot armata era solicitată și pentru asigurarea cailor necesare transportului petrolului la rafinării²⁹.

În februarie 1917, Vintilă I. Brătianu, Ministrul de război, solicita un grabnic ajutor din partea Rusiei, prin Generalul Sacharoff, adjunctul Înaltului Comandant al armatelor ruso-române. Se cerea acoperirea deficitului de 9.994 tone pe lună, pentru consumul armatei și industriei³⁰. România devenise dintr-o țară exportatoare de petrol, una a cărei soartă era periclitată tocmai datorită lipsei acestuia.

Anul 1917 a însemnat și momentul amplasării problemei petrolului pe noi baze legale. Camera Deputaților a adoptat, în contextul acțiunii de legiferare a reformei agrare și electorale, Proiectul de lege pentru modificarea articolelor 19, 57, 67 din Constituție. Articolul 19 modificat conținea și următoarea precizare: „Terenurile constatate petrolifere sînt excluse de la exproprierea de mai sus pînă la o întindere de 12.000 ha în toată țara cu condițiunea ca proprietarul care ar fi supus exproprierii unui asemenea teren să dea o întindere egaglă de teren cultivabil în același județ sau într-un județ limitrof“.

În teritoriul ocupat, autoritățile germane au beneficiat, pentru refacerea rafinăriilor și repunerea în funcție a sondelor, de sprijinul societăților petroliere cu capital provenit din țările Triplei Alianțe, în primul rînd Steaua Română. Prima sondă a fost deschisă în februarie 1917, ajungîndu-se în octombrie 1918 la 492 sonde. De la 4 vagoane petrol extras în februarie 1917, producția a crescut la 351 vagoane în septembrie 1918. Producția totală a teritoriului ocupat a fost în 1917 de 666.941 tone, iar în 1918 de 917.921 tone³². Au fost repuse în funcție rafinăriile Steaua Română din Cimpina și Vega din Ploiești. Într-un memoriu către Guvernul român, în decembrie 1918, mai multe societăți menționau că din cauza modului „forțat și fără menajamente“ în care s-a lucrat de către ocupanți, cele mai multe instalații au fost grav avariate³³.

Poziția marilor societăți față de autoritățile de ocupație a fost de supunere și colaborare la reluarea producției. 10 dintre acestea au produs 431.139 tone petrol în 1917 (sau 93,5 la sută din totalul extracției — total stabilit de M.P.R. la 461.391 tone). Pe lângă firmele cu capital german, o contribuție substanțială la creșterea producției au avut societățile cu capital neutru sau din țările Antantei, care erau puse sub sechestru. Româno-Americană a dat în 1917 o producție de 140.372 tone, mai mare și decât a Stelei Române (cu 133.233 tone)³⁴.

Cu toate că marile întreprinderi petroliere colaborau cu administrația germană din România, totuși aceasta urmărea realizarea unei societăți unice, pe care să o poată controla mai ușor, prin fuziunea celor existente. În decembrie 1917, Legația Belgiei la Haga a comunicat Legației României din Olanda că un delegat al lui Deutsche Bank a vizitat, la Anvers, conducerea Societății Nafta, cerându-i să-i vîndă toate acțiunile din România. Aceeași propunere a fost înaintată și acționarilor olandezi ai Naftei, însoțită de amenințarea că societatea, în caz de refuz, va fi lichidată din oficiu și înglobată în Steaua Română. Demersuri similare s-au făcut la Haga și pe lângă conducerea Societății Internațională. În nota Legației belgiene se arată că „Germanii nu ascund de loc că vor să ia în mînă, de bună voie sau cu forța, toate instalațiile petroliere din România și de a se face o societate unică sub direcțiunea Stelei Române”³⁵.

Politica germană față de petrolul românesc a fost precis conturată în cadrul Convenției speciale încheiată între Germania, Austro-Ungaria, și România, asupra chestiunilor economice, Convenție care însoțea Tratatul de la București din 7 mai 1918. Partea I se referea la petrol: articolul I prevedea concesionarea dreptului de exploatare a tuturor terenurilor petrolifere ale statului către societatea germană Olländerion Pacht Gesellschaft, pe timp de 30 ani, cu drept de prelungire pînă la 90 ani³⁶.

Un element interesant pentru conturarea poziției marilor societăți față de România aflată în război, îl constituie cererile repetate de despăgubiri, adresate Guvernului de la Iași încă din 1917, pentru instalațiile distruse în timpul retragerii — deși această acțiune fusese făcută la cererea Antantei și după un plan elaborat chiar de către țările occidentale. Astfel, Ministerul Afacerilor Străine anunța Ministerul Industriei și Comerțului, în iulie 1917, de intervenția Legației Italiei la Iași în sprijinul cererii de despăgubiri a unor supuși italieni³⁷; la sfîrșitul aceleiași luni, Aquila Franco-Română solicita ca un reprezentant al ei să facă parte din Comisia care va stabili despăgubirile;³⁸ tot în 1917, Societatea Astra Română, cu capital olandez, a înaintat un memoriu Guvernului englez, cerându-i să facă presiuni asupra României pentru a-i da o despăgubire de 91.560.000 lei³⁹. Societatea Nafta intervine și ea pe lângă guvernele Franței și Belgiei și va trimite la Iași 3 adrese, la 13 iulie, 8 septembrie și 27 octombrie 1917⁴⁰. Alte cereri de despăgubiri înaintază unele societăți cu sediul la Londra⁴¹ sau Paris⁴². Tuturor Guvernul român le-a răspuns că solicitările lor vor fi luate în considerație după război, în contextul mai larg al stabilirii despăgubirilor.

Imediat după încetarea războiului, unele societăți petroliere s-au grupat pentru a face presiuni mai eficiente asupra Guvernului român. Așa se constituie „Petrol Bloc“, care, din decembrie 1918, reunea societățile „Standard“, „Băneasa“, „Saturn“, „Noris“, „Lumina“, „Persani oil est syndicate Ltd“, cu un capital de 30 milioane lei ⁴³.

Documentele aduse în discuție subliniază două idei esențiale : mai întâi ideea că evoluția industriei petrolului a influențat deosebit de mult evoluția generală a țării în perioada analizată, de activitatea în această ramură a economiei depinzând însăși rezistența armată împotriva inamicului ; în al doilea rând, ideea că marile societăți petroliere străine au continuat să-și urmărească propriile interese, chiar în condițiile antrenării României în război, interese aflate, de cele mai multe ori, în opoziție ireductibilă cu cele ale statului român.

N O T E

¹ „Viitorul“, an IX, nr. 2842 din 10 ianuarie 1916.

² Idem, nr. 2907 din 10 martie 1916.

³ Idem, nr. 2913 din 21 martie 1916 ; propunere reluată și argumentată în nr. 2921 din 29 martie 1916. „L'Indépendance roumaine“, aflat sub influență liberală, susținea și el ideile lui Vintilă I. Brătianu — vezi an 39, nr. 12371 din 27 martie (9 aprilie) și nr. 12374 din 30 martie (12 aprilie) 1916.

⁴ „Viitorul“, an IX, nr. 2926 din 3 aprilie 1916.

⁵ Vezi articolele „Non possum“ din „La Roumanie“, an XIX, nr. 5017 din 1 (14) aprilie 1916 : „Împrumut național“, din nr. 5041 din 3 (16) mai 1916 : „Insolența“, din nr. 5043 din 5 (18) mai 1916 ; alte articole în același sens, în nr. 5044 și 5045 din 6 (19) și 7 (20) mai 1916. De remarcat faptul că Take Ionescu era consilier juridic al societăților înființate în România de Standard Oil. „L'Indépendance roumaine“, an 39, nr. 12375 din 31 martie (13 aprilie) 1916, considera campania începută de conservatori ca o „manifestare a egoismului de partid“, iar în nr. 12405 din 4 (17) mai 1916 se scria : „Este imposibil să nu constatăm că el [Take Ionescu] așează cu mare insistență talentul său în serviciul capitalurilor care nu sînt românești“.

⁶ „Viitorul“, an IX, nr. 2940 din 19 aprilie 1916 și nr. 2969 din 18 mai 1916. Disputa va continua și în timpul refugului Guvernului român la Iași ; Take Ionescu declara, în 1917, că monopolul statului s-ar putea realiza numai trecînd peste trupul său — cf. „Moniteur du pétrole roumain“ (în continuare M.P.R.), an XVIII, nr. 18 din 15 iulie 1919, p. 23.

⁷ De cealaltă parte, și „La Roumanie“, organ al Partidului Conservator, an XIX, nr. 5017 din 1 (14) aprilie 1916, scria : „Noi trebuie să lăsăm pentru alte timpuri lupta pe această temă“.

⁸ M.P.R., an XVII, vol. 17, nr. 10 din 15 (28) mai 1916, p. 413—414.

⁹ „Viitorul“, an IX, nr. 2973 din 22 mai 1916 — „Felul cum această revistă M.P.R. evident inspirată de unele dintre societățile străine petroliere — discută chestiunile și măsurile de interes general, pune și mai bine în lumină inconvenientele grave pe care le înfățișează regimul actual al petrolului la noi“. Vezi și „L'Indépendance roumaine“, an 39, nr. 12418 din 18 (31) mai 1916.

¹⁰ „Monitorul Oficial“ din 16 septembrie 1916.

¹¹ M.P.R., an XVII, vol. 17, nr. 20—21 din 1 (14) noiembrie 1916, p. 731.

¹² „Măsurile luate nu lezează nici un interes. Vor doar să pună în concordantă interesele particularilor cu interesele statului“ — Ibidem, p. 736.

¹³ Apreciere a lui Lloyd George, în *Mémoires de guerre*, II, Paris, p. 373.

- 14 *România în timpul primului război mondial*, București, Edit. Militară, 1979, p. 244—245. Titu Maiorescu considera aceste sacrificii ca fiind „spre folosul aliaților noștri străini, care au voit numai să nu se folosească germanii de produsele noastre, indiferent dacă paguba noastră e mult mai mare decât folosul german”. Distrugerile sînt prezentate și de Gr. R. Zmureanu, în *Contribuția la istoricul petrolului din România*, București, 1931, p. 8.
- 15 Arh. St. Ploiești, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 8/1817, f. 22.
- 16 Arh. St. București, fond Ministerul Industriei și Comerțului, Direcția Minelor, dosar 7/1917, f. 53.
- 17 Ibidem, f. 54.
- 18 Idem, dosar 105/1918, f. 119.
- 19 Idem, dosar 9/1920, f. 1. 2. 6. 21.
- 20 Idem, dosar 31/1917, f. 52—53. O descriere a distrugerilor și în *Despre refacerea industriei*, de A. Topliceanu, în „Analele științifice și economice”, an II, nr. 3, martie 1919, p. 15. Distrugerea rafinăriilor și sondelor în momentul cuceririi Ploieștiului de către germani este descrisă de Julius Weist în *Mit einer bayrischen Infanterie-Divizion durch Rumänien*, capitol reluat de M. Sevastos în *Monografia orașului Ploiești*, Ploiești, 1938, p. 516—517.
- 21 Arh. St. București, fond Ministerul Industriei și Comerțului, Direcția Minelor, dosar 1/1920, f. 1, 2, 3; dosar 2/1920, f. 1—5; dosar 3/1920, f. 1—17; dosar 4/1920, f. 1—14; dosar 5/1920, f. 1—31; dosar 9/1920, f. 1—4, 26. S-au făcut calcule pentru bunurile fiecărei societăți.
- 22 Idem, dosar 1/1917, f. 7—16.
- 23 Idem, dosar 2/1917, f. 19. Producția de petrol a Moldovei a evoluat astfel: 1913—40 161 tone; 1914—49 837 tone; 1915—23 931 tone; 1916—25 000 tone; 1917—56 000 tone; 1918—42 205 tone — cf. M. P. R., an XVIII, vol. 18, nr. 1 din 15 iulie 1919, p. 4.
- 24 Arh. St. București, fond Ministerul Industriei și Comerțului, Direcția Minelor, dosar 4/1917, f. 35, 36.
- 25 Idem, f. 33—34. Statul, deși pusese sechestru pe societățile cu capital dușman și le controla direct pe cele cu capital aliat, a păstrat toate vechile întreprinderi.
- 26 Idem, f. 31.
- 27 Cele mai stringente nevoi nu puteau fi acoperite; Divizia a 13-a cerea 200 litri petrol pentru curățatul armelor și i se aprobau numai 100. Se hotăra construirea a două mari rafinări la Nicolina (Iași) și Mărgineni (Bacău) și chiar recuperarea sondelor vechi — Idem, dosar 5/1917, f. 7, 9, 11—17.
- 28 Idem, dosar 7/1917, f. 48.
- 29 Idem, f. 74.
- 30 Idem, dosar 2/1917, f. 4—5. O telegramă cu conținut identic a fost trimisă de Generalul Coandă Marelui Cartier General Rus — idem, f. 6; cererea a fost aprobată, combustibilul urmînd să fie livrat din depozitele Căilor Ferate Ruse — Idem, f. 16. În realitate, nu s-a primit din Rusia combustibilul promis. În urma unei sugestii franceze, se propunea crearea unui depozit central de petrol pentru România la Odesa — Idem, dosar 7/1917, f. 48.
- 31 „Desbaterile Adunării Deputaților”, nr. 17, ședința din 8 iunie 1917, p. 131.
- 32 AUGUSTIN DEAC, ION TOACA, *Lupta poporului român împotriva cötropitorilor. 1916—1918*, București, 1978, p. 36. M. R. P., an XVIII, vol. 18, nr. 1 din 15 iulie 1919, p. 4, dă 461 491 tone în 1917 și 1 172 015 tone în 1918.
- 33 Arh. St. București, fond Ministerul Industriei și Comerțului, Direcția Minelor, dosar 166/1918, p. 118.
- 34 M. P. R., an XVIII, vol. 18, nr. 1 din 15 iulie 1919, p. 5—6. Cifre diferite în „Statistica industriei extractive”, an XL, 1938, p. 27. Societățile petroliere care și-au continuat activitatea sub ocupație: Steaua Română, Astra Română, Româno-Americană, Concordia, Internațională, Orion, Alfa-Columbia, Steco, J. F. Lucey, Secelleanu; în 1918 li s-a alăturat Aquila Franco-Română și Petrol Block. Se înființase un Comandament al exploatărilor de petrol din România, autoritățile românești de sub ocupație delegînd pe lângă acesta pe inginerul Lazăr Edeleanu — Arh. St. București, fond Ministerul Industriei și Comerțului, Direcția Minelor, dosar 16/1917, f. 1.
- 35 Idem, dosar 7/1917, f. 43. Steaua Română chiar dacă nu deținea oficial toate terenurile petrolifere, controla prin funcționarii săi întreaga activitate încă din 1917.

- ³⁶ ELIZA CAMPUS, *Din politica externă a României 1913—1947*, București, Edit. Politică, 1980, p. 151. Generalul Ludendorff aprecia, în memoriile sale, că dispozițiile economice ale tratatului cu România erau „de o importanță specială din cauza exportului de petrol și griu” — apud *România în primul război mondial*, op. cit., p. 331. Vintilă I. Brătianu, în *Petrolul și politica de stat*, București, 1919, p. 3 și în *Pacea de robie*, București, 1919, p. 38, aprecia stipulațiile Convenției impusă României ca „măsuri de adevărată jefuire” a bogățiilor țării.
- ³⁷ Arh. St. București, fond Ministerul Industriei și Comerțului, Direcția Minelor, dosar 7/1917, f. 49—50.
- ³⁸ Idem, f. 60.
- ³⁹ Idem, f. 3; o altă adresă a Ministrului României la Haga, Mitileneu în aceeași problemă, Idem, f. 4.
- ⁴⁰ Idem, f. 29. Probabil că și contactele dintre conducătorii Societății Nafta și emisarii lui Deutsche Bank erau special lăsate să ajungă la cunoștința Guvernului român, pentru ca acesta să accepte plata unor despăgubiri anticipate.
- ⁴¹ Idem, f. 68.
- ⁴² Idem, f. 75—76. Și unii patroni ai micilor întreprinderi de petrol românești solicitau despăgubiri în 1917 — Idem, f. 76.
- ⁴³ Idem, dosar 166/1919, f. 118.

Résumé

La première guerre mondiale a eu de profondes conséquences pour l'industrie du pétrole de la Roumanie. L'entrée de la Roumanie dans la guerre, dans les années 1916—1918, a été le principal facteur à déterminer la situation dans cette industrie. Les documents mis en discussion dans cet article soulignent deux idées essentielles : d'abord l'évolution de l'industrie du pétrole a influencé dans une très large mesure l'évolution générale du pays dans ces années-là, la résistance armée même du pays s'appuyant sur l'activité de cette branche de l'économie ; en second lieu, les grandes compagnies étrangères qui agissaient dans l'industrie roumaine du pétrole ont continué à poursuivre leurs propres intérêts même dans les conditions de la participation de la Roumanie à la guerre ; ces intérêts étaient le plus souvent contraires à ceux de l'Etat roumain.

GREVA LUCRĂTORILOR DE LA ATELIERELE „CREDITUL PETROLIER“ DIN CÎMPINA, DE LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1912

DOBRESCU CONSTANTIN, BOROVINĂ GHEORGHE

Un aspect deosebit de important al mișcării noastre muncitorești din anul 1912 îl constituie lupta grevistă a proletariatului român. Elementul nou, caracteristic în perioada 1910—1914, constă în combativitatea sporită a luptelor de clasă, în durată și amploarea lor, în faptul că la acțiunile revendicative au fost antrenați un număr mare de muncitori din principalele ramuri economice, printre care și industria extractivă și prelucrătoare a țițeiului.

La începutul secolului al XX-lea, creșterea cererii de carburanți a determinat o dezvoltare deosebită a acestei ramuri a economiei naționale. Pentru executarea unor piese necesare instalațiilor de foraj, rezervoare de petrol de mare capacitate și altele, au luat ființă întreprinderi ca de exemplu Atelierele centrale „Creditul petrolifer“ din Cîmpina, Uzinele metalurgice din Ploiești etc. O dată cu dezvoltarea industriei, cu primii pași făcuți pe calea concentrării capitalului, s-a intensificat și exploatarea muncitorilor petroliști, condițiile lor de muncă și de viață fiind foarte grele, fapt recunoscut și de presa burgheză a vremii care releva : „...de pildă lucrătorul sondor a cărui meserie e de a manevra complexul de instrumente și instalațiuni ce formează o sondă fie în lăcărît, în strîmta încăpere a coșului sondei, ce aer îmbîcsit e menit să respire neînterupt. Ce pericol permanent să-ți duci traiul înconjurat de gaze inflamabile la cea mai mică scînteie și cît ciștigă un asemenea lucrător ? nu vă mai osteniți să ghiciți, 2 lei pe zi și pentru acest salariu neîndestulător, nenorocitul lucrător este constrîns la o surmenare groaznică la intoxicații lente, expus clipă de clipă la înspăimîntătoare accidente, la mutilare și uneori chiar la moarte năpraznică. Viața e grea, necesitățile ei multiple și lucrătorul nu mai are răgaz. Cine vrea să-și ducă traiul să muncească, ori nimicirea lentă prin muncă, ori moarte prin foame. Nu e muncă, nu e salariu, nu e pîine pentru copilași, dar văzurăm că munca de azi e ucigătoare“¹. De asemenea, muncitorul nu are drept de repaus duminical, nu existau concedii, nici asistență medicală muncitorul bolnav sau chiar cel accidentat în timpul lucrului,

trebuie să-și îngrijească sănătatea pe cheltuiala lui și pe tot timpul lipsei de la lucru nu are nici un drept la salariu și nici dreptul la un ajutor oarecare ².

În cele ce urmează, ne vom ocupa de unele aspecte ale grevei de la Atelierele Societății „Creditul petrolifer“ din Cîmpina, pe baza unor documente din fondurile arhivistice prahovene, mai puțin cunoscute. Se știe că anul 1912, a fost anul marilor mișcări greviste în zona industrială și petrolieră a Prahovei, iar prima grevă care a deschis șirul luptelor îndirjite a muncitorilor prahoveni împotriva legii meseriilor ³, considerată drept „o lege părtinitoare a clasei. patronale“ ⁴, pe care gazeta burgheză „Straja“ din Ploiești o numește drept „o pacoste pentru meseriași“, a fost greva izbucnită la întreprinderea mai sus menționată, proprietate a grupului german Deutscherdöl Aktiengeselloschofft ⁵.

Aceste ateliere avînd ca profil fabricarea unor piese și repararea utilajului folosit la extracția țițeiului, au făcut ca greva declanșată aici să afecteze într-o mare măsură întreaga regiune petroliferă. La începutul anului 1912, atelierele acestei societăți aveau peste 300 de lucrători calificați, mulți dintre ei membri ai organizației sindicale a petroliștilor din Cîmpina.

Conducătorul atelierelor — maestrul Gheorghe Ionescu — pe lingă faptul că lua măsuri ce duceau la intensificarea exploatării, se purta, în același timp, extrem de brutal cu lucrătorii. Atitudinea acestui om al patronilor a stîrnit indignarea muncitorilor, determinîndu-i să adreseze conducerii atelierelor un protest energic. Conducerea atelierelor în loc să țină cont de nemulțumirile muncitorilor a hotărît în mod arbitrar să concedieze 5 lucrători bănuîți a fi inițiatorii protestului înaintat. În fața acestei situații, toți lucrătorii au hotărît ca începînd din 9 ianuarie 1912 să declare grevă pentru reprimirea celor concediați și pentru punerea în disponibilitate a maestrului care cauzase conflictul de muncă ⁶.

A fost ales un comitet de grevă compus din muncitorii : Savu Ionescu, C. Mihăilescu, N. Rădulescu, Haralambie Mișculescu, G. Constantinescu și C. Mănescu, delegat al Uniunii muncitorilor în fier și metal din România, dar direcția a refuzat să discute cu acest comitet și a anunțat că va considera concediat pe orice lucrător ce nu se va prezenta la lucru. În această situație, greviștii au formulat condiții noi, pentru a înceta greva ca : reprimirea la lucru a celor concediați, interzicerea oricăror concedieri timp de 6 luni de la încetarea conflictului de muncă, plata zilelor de grevă și totodată au redactat un manifest către muncitorii din oraș în care arătau evenimentele de la „Creditul petrolifer“ și făceau apel la solidaritate, pentru ca nici un muncitor să nu se prezinte pentru a fi angajat la această întreprindere ⁷. Din momentul izbucnirii grevei, participanții au fost ajutați de Sindicatul lucrătorilor în fier și metal, precum și de reprezentanți ai comisiei locale Ploiești. În acest scop Secțiunea locală Ploiești a Sindicatelor a lansat un manifest prin care cerea lucrătorilor din Ploiești și Cîmpina să se solidarizeze cu cei de la „Creditul Petrolifer“ și să nu primească a-i înlocui, iar la 22 ianuarie 1912 va organiza și o întrunire publică de protest atît la Ploiești cit și la Cîmpina ⁸. Deasemenea și Secțiunea locală a sindicatului din Cîmpina a lansat un manifest intitulat „Către lucrătorii regiunilor

petrolifere. Tovarăși și frați de muncă și suferință“. Prin acest manifest muncitorii sînt chemați la solidaritate și luptă unită avînd acum exemplu dat de „camarazii voștri de la „Creditul Petrolifer“ care prin solidaritatea lor au înfruntat cerbicia capitaliștilor silindu-i să puie lacăt ocnei lor, sabotîndu-le fabrica“⁹.

În fața hotărîrii dirze a greviștilor de a rezista, conducerea atelierelor recunoaște că greva „cauzează pagube enorme“ și acuză autoritățile represive de lipsă de fermitate în reprimarea grevei¹⁰.

Astfel, Societatea „Creditul petrolifer“ prin adresa trimisă poliției orașului Cîmpina la 28/10 februarie 1912, relevă că „Măsurile de pază organizate de Dvs. sînt atît de slabe și insuficiente încît lucrătorii greviști se pot deda la fel de fel de brutalități și amenințări, fără nici o frică chiar în toiul zilei și în plină stradă“, iar mai departe se arată că deoarece „lucrătorii greviști insistă asupra pretențiunilor lor absurde, ne-am hotărît a angaja lucrători străini din București“ iar greviștii „văzînd acest lucru au încercat prin fel de fel de amenințări asupra lor să intimideze“¹¹. Pentru a creea diversiune și a înfrînge pe greviști, direcția societății „Creditul petrolifer“ a informat „societățile din Cîmpina și Ploiești ca să nu primească la lucru pe nici unul dintre greviști“¹².

În ancheta întreprinsă de autoritățile represive locale pentru descoperirea celor care au „împiedicat pe lucrători a veni la lucru“ și mai ales din declarațiile zecilor de greviști anchetați, reiese faptul că aceștia căutau să convingă pe cei care doreau să reînceapă lucrul“ să fie solidari cu noi greviștii, fără însă a întrebuița amenințări sau violență“¹³, cum căuta conducerea societății să prezinte situația, folosindu-se în acest scop de prevederile legii contra asocierii. Muncitorii greviști văzînd, că, conducerea recurge la măsuri diversioniste de angajare a unor lucrători străini, au „trimis 3 lucrători spre a fi angajați“, iar conducerea „nebănuind nimic, i-a primit. Imediat aceștia, la început prin promisiuni, iar mai tîrziu prin amenințări au căutat să-i înduplece a părăsi lucrul“. Ancheta întreprinsă arată că deși s-au „făcut investigațiuni, nu am putut dovedi pînă acum cine sînt cei trei lucrători străini care au lucrat o zi în atelierele Creditului, timp în care au instigat pe ceilalți lucrători de a părăsi lucrul“, fapt care dovedește unitatea de acțiune și solidaritatea greviștilor, precum și încercarea autorităților de a prezenta pe greviști într-o situație defavorabilă pentru a-i putea traduce în fața instanței pentru a fi pedepsiți. Din cercetările făcute de poliție, reiese că greviștii se află „în grevă din ziua de 17 ianuarie 1912“ (vezi în acest scop, declarația lui George Halterich)¹⁴.

Unii arată că declanșîndu-se greva „s-au solidarizat cu greviștii“ deoarece interesele lor de clasă coincideau și își dădeau seama că pentru a lupta împotriva exploatării patronale era nevoie de combativitate și unitate. Acțiunile greviste ale lucrătorilor de la aceste ateliere erau însoțite de demonstrații de stradă, care erau taxate de administrație drept intenții agresive de a opri pe cei care doreau reînceperea lucrului și de a molesta personalul fidel administrației, dar declarațiile luate greviștilor anchetați infirmă acest lucru, arătîndu-se că aceste demonstrații aveau drept scop să releve hotărîrea lor de a continua greva și de a-i face și

pe alții să se solidarizeze cu greviștii în special pe aceia „care ar fi înclinat să reia lucrul în urma promisiunilor ce li se făceau pe la casele lor de către Administrația Creditului”¹⁵.

Pirîtul Ilie Gău, arată, în declarația sa că „patrulam spre a vedea dacă toți se țin de angajamentul luat de a nu reîncepe lucrul”¹⁶.

Din rapoarte ale agenților de siguranță se vede faptul că, greviștii au organizat pichete de grevă atît la intrarea în ateliere, cît și în jurul atelierelor, pichete formate din 5—6 greviști. Agentul de siguranță Mădălu „însărcinat cu supravegherea ordinei publice în vederea grevei de la Societatea „Creditul petrolifer” arată că a găsit, în dimineața zilei de 28 ianuarie 1912, 3 posturi de greviști în jurul atelierelor¹⁷.

Patrulările greviștilor pe străzile din jurul atelierelor aveau ca scop de „a se vedea dacă toți greviștii își respectă angajamentul de a nu se duce la lucru, însă nu cu intențiunea de a face presiuni asupra vreunuia ca să nu se ducă la lucru¹⁸, cît și pentru „a căuta să-i convingem prin vorbe frumoase ca să nu trădeze cauza”¹⁹.

Alexandru Zamfirescu, unul dintre principalii greviști, arată că „n-am oprit pe nici un muncitor ca să se ducă la lucru la Credit în contra voinței lor, ci am căutat numai ca să-i conving pe unii (cu nivel politic scăzut n.n.) anume; Ion Gălățeanu și Nae Scarlat prin vorbe bune ca să fie solidari cu noi greviștii”.

Hotărîrea și solidaritatea de luptă a greviștilor în cele 20 de zile cît a durat greva, a provocat pagube financiare imense proprietarilor atelierelor și va duce în ultimă instanță la mutarea întreprinderii boicotată de lucrători la Ploiești²⁰. Această hotărîre a avut repercursiuni negative asupra condițiilor de muncă și de viață ale lucrătorilor din Cîmpina, ei îngroșînd numărul deja mare al șomerilor. Mulți din ei au trebuit să-și caute noi locuri de muncă.

Cu toate acestea greva de la „Creditul petrolifer”, cît și alte greve din unele centre industriale ale județului Prahova, alături de alte forme variate de luptă revoluționară — întruniri de protest, demonstrații de stradă, memorii adresate autorităților, au făcut ca, în cursul anului 1912, prevederile legii meseriilor să nu se aplice în Prahova²¹.

În anii 1912—1914, campania contra legii meseriilor, o nouă formulă de reînviere a corporațiilor ce dăduseră faliment, au ridicat la luptă numeroși lucrători, ceea ce a făcut ca grevele să fie însoțite de ample manifestații și demonstrații de stradă.

Greviștii față de intimidările la care erau supuși de conducerea atelierelor au protestat prin plîngeri și reclamații, adresate poliției și judecătorului de instrucție, în care se arată că administratorul Oertel „s-a servit de mijloace nepermise și contrar legilor țării, pentru a ne corupe ca să intrăm în lucru”²².

Muncitorii reclamați de administrația atelierelor drept „instigatori la grevă”, au fost judecați conform art. 2 al. 1 din Legea în contra sindicatelor, asociațiunilor profesionale a funcționarilor statului, județelor, comunelor și stabilimentelor publice din 20 dec. 1909, cunoscută după autorul ei și sub numele de „Legea Orleanu”²³ prin care se interzice dreptul la grevă acestor categorii de muncitori și încredința greva considerînd-o infracțiune ce se pedepsea cu închisoare de la o lună la doi ani

„oricine, prin violență sau amenințări, va provoca sau va face să dureze o încetare parțială sau totală a muncii pentru a impune o micșorare sau ridicare de salariu, sau convenții diferite de acelea adoptate pînă acum“.

Aceste infracțiuni — stabilirea articolul citat al legii la care ne referim în aliniatul 3 — „se vor judeca de urgență în prima instanță de către judecătorul de ocol“, lichidînd prin aceasta orice posibilitate de apărare din partea celor învinuiți și lovind în manifestările de protest și solidaritate ale oamenilor muncii cu cei judecați. Se poate observa că legea a încălcat dispozițiile procesuale în vigoare referitoare la judecarea infracțiunilor și a instituit procedura urgenței pentru a reprimă prompt mișcarea revoluționară²⁴.

Prin Cartea de judecată penală nr. 311 din audiența din 9 martie 1912, se arată că Alexandru Zamfirescu, Radu Pericle și Iordache Daraban în zilele de 28, 30, 31 ianuarie și 1 februarie 1912 „au oprit pe lucrătorii societății „Creditul petrolifer“ de a continua cu lucrul“, aceștia fiind condamnați la închisoare²⁵.

În apelul declarat împotriva acestei cărți de judecată a Judecătoriei Cîmpina, de Radu Pericle și Iordache Daraban, aceștia arată că inginerul E. Vadas i-a concediat, strigînd la toți în germană „Heraus“ (acesta nu știa românește) „afară“ iar noi, desigur, ca lucrători sub comanda dumisale, am părăsit lucrul“, nefiind un „caz de grevă provocată de noi, ci o dare afară din lucru instantaneu a noastră²⁶“.

Această grevă, ca și numeroase altele din diferite centre ale țării în această perioadă, ilustrează forța mobilizatoare a P.S.D. care se afla în fruntea principalelor bătălii de clasă.

Este meritul marcant al P.S.D. că împreună cu Comisia Generală a Sindicatelor a condus și sprijinit activ și de foarte multe ori a inițiat zeci de greve, printre care și cea mai sus prezentată.

Apelînd la unele documente de arhivă mai puțin cunoscute nu am dorit decît să adăugăm noi informații pentru cunoașterea mai exactă a acestei acțiuni a proletariatului cîmpinean în anii premergători desăvîrșirii unității naționale și făuririi P.C.R. la 8 mai 1921.

N O T E

¹ „Luptătorul“ an VI, nr. 127, din 6 noiembrie 1911.

² RAVAȘ GH. — *Din istoria petrolului românesc*, București, 1955, p. 103.

³ IONESCU V. G. — *Mișcarea muncitorească din Valea Prahovei 1880—1921*, București, Editura Politică, 1971, p. 73, în continuare se va cita: „Mișcarea muncitorească din Valea Prahovei...“

⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, București, Editura Politică, 1968, p. 297, în continuare se va cita: „Documente din istoria mișcării muncitorești...“

⁵ IONESCU V. G. — „Lupta muncitorilor prahoveni împotriva exploatării și a legii meseriilor — 1912“ în „Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România“, volumul 4, București, 1970, p. 103—122.

⁶ „Biruînța“ (Ploicști) din 14 ianuarie 1912.

- 7 I d e m.
- 8 „Biruința“ din 21 ianuarie 1912.
- 9 *Documente din istoria mișcării muncitorești...*, p. 292—293.
- 10 Arh. St. Ploiești, Fond Judecătoria Cîmpina, dosar 19/1912, f. 18.
- 11 Ibidem, fila 21.
- 12 Ibidem, fila 54.
- 13 Ibidem, fila 41.
- 14 Ibidem, fila 71.
- 15 Ibidem, fila 39.
- 16 Ibidem, fila 42.
- 17 Ibidem, fila 30.
- 18 Ibidem, fila 43.
- 19 Ibidem, fila 45.
- 20 IONESCU V. G. — *Mișcarea muncitorească din Valea Prahovei*, p. 73 și *Istoria României în date*, Edit. Enciclopedică Română, București, 1971, p. 292.
- 21 Ibidem, p. 74.
- 22 Arh. St. Ploiești, fond Judecătoria Cîmpina, dosar 19/1912, f. 64.
- 23 Ibidem, f. 69.
- 24 C. HAMANGIU, *Codul General al României*, vol. VI., p. 59—60.
- 25 FIROIU D. V., *Legislația privind conflictele de muncă în anii regimului burghezo-moșieresc* în „Analele Institutului de Studii Istorice și Social-politice de pe lângă C. C. al P.C.R., anul XII, nr. 4/1964, p. 44.
- 26 Arh. St. Ploiești, fond Judecătoria Cîmpina, dosar 19/1912, f. 80.

Résumé

Un aspect particulièrement important de notre mouvement ouvrier de 1912 constitue la lutte du prolétariat roumain contre la loi considérée par les ouvriers comme une „loi discriminative émise par la classe des patrons“. L'information que nous venons de faire met en valeur toute une série d'aspect documentaires qui sont faiblement connus, relativement à la grève de 1912 de „Crédit Pétrolier“ de Cîmpina, tels qu'ils se donnent dans les fonds des archives de Prahova. Cette grève est la première à frayer la voie à la lutte acharnée des ouvriers de Prahova contre la loi des métiers. Les conditions de vie et de travail des ouvriers du „Crédit Pétrolier“ étaient difficiles, fait que la presse bourgeoise a reconnu la lutte de tous les ouvriers de Cîmpina.

La grève du Crédit Pétrolier ainsi que d'autres grèves qui ont gagné plusieurs centres du département de Prahova couplée avec d'autres formes de lutte : des réunions protestataires, des démonstrations, des pétitions adressées aux autorités, ont fait que les prévisions de la „loi des „métiers“ ne fussent pas appliqués au cours de l'année 1912, dans le département de Prahova. Aussi cette grève, comme d'autre encore, illustre-elle la force de mobilisation du P.S.D. qui se trouvait à cette époque à la tête des principaux conflits de classe, ainsi que les répercussions profondes que les actions de lutte ont marqué dans la conscience de la solidarité de classe du prolétariat, leurs implications et résonnement dans la vie politique du pays.

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL CONSTRUCȚIEI LINIEI FERATE PLOIEȘTI — TÎRGOVIȘTE

FLORICA DUMITRICA

În contextul general al dezvoltării economice și a comerțului românesc, dezvoltarea industrială și comercială a orașului Ploiești și a județului Prahova, a avut o contribuție însemnată. Orașul Ploiești în care, comerțul și industria se dezvoltaseră mult la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, ajunge un centru industrial de prim rang și un principal nod de cale ferată.

Construirea unei linii ferate în această parte a județului (Ploiești spre Tîrgoviște — n.n.) deschidea largi posibilități de exploatare și prelucrare a bogățiilor, de punere în valoare a masei lemnoase, a transportului de mărfuri și călători „reducînd durata transportului din județele de nord ale Capitalei cu cel puțin 10 ore pentru persoane și cel puțin 2 zile pentru mărfuri“. Construcția, consemnează un document contemporan „merită orice sacrificiu din partea puterilor publice și orice aranjamente de viitor pentru terminarea ei în cel mai scurt timp, ea va contribui în mod neîndoios la sporirea progresului economiei generale“¹.

Viața economică intensă ce pulsează în această parte a țării, participarea celor două județe — Prahova și Dîmbovița, la producția de petrol a țării, cum și lipsa unei căi ferate care să facă joncțiunea între aceste două județe, este astfel caracterizată de documentele vremii : „Județul Prahova și județul Dîmbovița dînd peste 90% din producția petrolului din țară, toate industriile anexă forestiere, rafinării, fabrici de ciment rămînînd izolate de marile centre de producție, reduc progresul economiei generale la nivelul primitivității transporturilor“².

În scopul stabilirii unei legături feroviare între județele Prahova și Dîmbovița care să dea posibilitatea schimbului economic între ele, s-a pus problema construirii de către județul Prahova a unei linii ferate Ploiești — Tîrgoviște care avea inițial să totalizeze 46 km. și astfel prin decretul nr. 1661 din 16 iunie 1928, s-a aprobat construirea liniei ferate Ploiești — Tîrgoviște care a fost dată în concesiunea județului Prahova prin actul de concesiune 9789 din 28 sept. 1928³ și jurnalul nr. 288/928 al Consiliului tehnic superior⁴.

S-au început studii preliminare atît pentru fixarea traseului cît și a planului financiar, un prim pas făcîndu-se încă în anul 1925 cînd, pentru deservirea rafinăriei „Xenia“ a societății Româno-Americana, cum și a altor

industrii ce luaseră ființă în bariera Cîmpinii, s-a construit o linie normală de 2,5 km. denumită linia de centură pentru a face legătura acestor industrii cu stația Ploiești Nord. Această linie de centură a fost inaugurată la 29 iunie 1925⁵.

Potrivit jurnalului 288/928 al Consiliului tehnic superior linia ferată Ploiești — Tîrgoviște urma să aibă următorul traseu : avea să plece de la km. 2+248,76 al liniei de centură a orașului Ploiești, urmînd a traversa la nord șoseaua Tîrgoviște, iar apoi, printr-un pasaj superior, linia ferată Ploiești — Predeal, trecea la sud de Crîngul lui Bot, printre satele Tîrgșorul Nou și Țigănia și la sud de comuna Dărmănești. Între km. 14 și 15 urma traversarea riului Prahova. Ajungîndu-se aici proiectantul a propus două variante. În prima variantă linia dreaptă — trecerea peste Parhova, urma să se facă printr-un punct unde albia era mai largă și ar fi fost necesar un pod de cca. 30 m. cu lucrări de apărare și terasamente importante la rampele de racordare de la capete. Cea de a doua variantă propusă era ca între km. 11+32 și 16,1+937,22, linia să facă un ocol în aval, lungînd traseul cu 700 m. și urma să traverseze riul Prahova într-un punct unde albia riului era mai îngustă și malurile mai înalte. Această variantă reducea lungimea podului, lucrările de terasamente și apărare⁶.

În continuare documentul consemnează că de la Dărmănești, linia trecea pîrîul Provița lîngă podul șoselei și apoi pîrîul Cricovul Dulce prin satul Haimanale. La km. 29 + 078,20, linia ferată intra în județul Dîmbovița, iar la km. 29 + 950 traversa șoseaua Ploiești — Tîrgoviște printr-un pasaj superior, trecea prin satul Adîncă, apoi pe la nord de comuna Săcuieni, traversa din nou șoseaua Ploiești—Tîrgoviște. La sud de comuna Răzvad urma apoi traversarea șoselei Tîrgoviște — Minăstirea Dealului. Printr-un pasaj superior la km. 46 + 086,75 m. urma să se unească cu linia ferată Tîrgoviște — Pucioasa, chiar la ieșirea de pe podul de peste Ialomița.

Pe tot traseul ei, linia urma să aibă 9 stații și anume :

1) Ploiești — Vest — km. 0 + 976 ; 2) Strejnic la km. 7 + 477,20 ; 3) Tîrgșor la km. 12 + 337,4 ; 4) Zălhanău km. 18 + 067,22 ; 5) Vornicul km. 22 + 987,22 ; 6) Valea Neagră km. 28 + 183,30 ; 7) Adîncă km. 33 + 505,35 ; 8) Răzvad km. 39 + 493 și Tîrgoviște Nord km. 44 + 647,50. În afara celor menționate, documentele de arhivă mai consemnează și faptul că linia urma să aibă, în general, delictivitate de 8‰ și numai între 23 km. + 750 și 31 + 873,33 delictivitatea va ajunge la 9,2‰ pe o lungime de 4082 și 3000 m. Între km. 29 și 30 tăieturile aveau să atingă înălțimi de 14 m. iar cubul terasamentelor pe întreaga linie era estimată la 1.045.543 m.c. ceea ce revenea 22,50 m.c. pe m.l. 7.

Proiectul construcției liniei ferate Ploiești — Tîrgoviște, aparține inginerului Drogeanu, fost director al Căilor ferate Ploiești — Văleni.

Din cercetarea jurnalului amintit rezultă că Consiliul tehnic superior aproba construcția liniei cu următoarele indicații : 1) traversarea liniei să se facă potrivit primei variante ; 2) capacitatea liniei să fie de cel puțin 38 perechi de trenuri ; 3) șinele de tip 40 ; 4) podurile calculate la locomotive de 20, pe osie ; 5) stațiile să aibă linii de garaj de cel puțin 500 m lungime⁸.

Construcția liniei ferate Ploiești—Tîrgoviște a început în ziua de 15 sept. 1929, traseul liniei începînd de la km. 0,00 din prelungirea liniei

de centură unde s-a fixat și terenul pentru construirea gării Ploiești Nord — Vest ⁹.

Pentru executarea construcției s-a întocmit proiectul lucrărilor de terasamente aprobat de Consiliul tehnic superior. Lucrările de terasamente sînt date în execuție pe loturi, următorilor antreprenori ; Lotul I (părțile a.b.c.) în valoare de lei 10.779.980 inginerului C.M. Vasilescu, lotul II în valoare de lei 23.058.000 ing. D. Bogdan din București și lotul III în valoare de 19.071.370 lei societății Construcția economică, reprezentată prin ing. Ciohodaru ¹⁰.

Potrivit programului întocmit, linia ferată Ploiești — Tîrgoviște urma să fie complet terminată și dată în exploatare în anul 1933. Porțiunea de km. 0,00 pînă la podul peste Prahova (km. 11) s-a dat în exploatare în anul 1930 cu stațiile Ploiești Nord, Crîngul lui Bot și Tîrșorul Nou ¹¹.

În anul 1931, lucrările liniei ferate Ploiești — Tîrgoviște au fost în parte sistate, iar concesiunea din partea Ministerului Comunicațiilor anulată.

Pentru construcția liniei ferate Ploiești — Tîrgoviște, în lungime totală, potrivit proiectului, de 46086 km. erau de executat 1283.469 m.c. terasamente. Pînă la 1 sept. 1931 s-a executat 791.000 m.c. reprezentînd 61,6% din cubul total. Podețele tubulare între 0,60 și 2 m. diametru, erau aproape executate. Conform programului, în primăvara anului 1932 avea să se dea în exploatare 14 km. Se estima că terasamentele de cca. 565.000 m.c. să fie executate pînă la 1 oct. 1932, iar linia complet terminată și pusă în circulație pe toată lungimea ei, la 1 octombrie 1933 ¹².

De menționat că tot în această perioadă, mai precis în anul 1929, s-a instalat traseul telefonic pe linia Ploiești — Tîrgoviște a cărui valoare s-a ridicat la suma de 1.200.000 lei ¹³.

Documentele de arhivă consemnează că pînă în anul 1934, Prefectura județului Prahova a investit pentru construirea liniei ferate Ploiești — Tîrgoviște suma de 100.000.000 lei. Pentru această construcție Prefectura, prin Direcția CFPV, a contractat un împrumut de 300.000.000 lei.

Prin jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 92 din 23 ianuarie 1934, se prelungește termenul de punere în exploatare a liniei Ploiești — Tîrgoviște, aceasta fiind la 26 septembrie 1936 ¹⁴.

A urmat o nouă concesiune din partea Ministerului Comunicațiilor ce a determinat noi planuri și proiecte, execuția lucrărilor făcîndu-se foarte încet, astfel că pînă în anul 1938, nu s-au construit decît 17,0 km. ¹⁵. După acest an lucrările au fost din nou sistate datorită pe de o parte politiciii interne impusă de dictatura regulă și pe de altă parte de izbucnirea celui de al doilea război mondial.

Problema terminării construcției liniei ferate Ploiești — Tîrgoviște se aduce din nou în discuție în cadrul Prefecturii județului Prahova la începutul anului 1945. Astfel, în mai 1945 se reiau lucrările de terasamente la punctele cele mai dificile de pe întreaga linie care solicitau săpături și umpluturi pînă la 15 m. Lucrările ce aveau să se execute acum erau împărțite în cinci loturi și erau date spre executare unor antreprize ce au executat lucrările sub controlul Direcțiunii căilor ferate prahovene. În anul 1945 s-au executat lucrările de terasamente și poduri în valoare totală de 1.300.000.000, lei. Acestea au constat din următoarele :

200.000 m.c. terasamente, terminarea infrastructurii podului de peste Cricov de 90 m. lungime și a digurilor de apărare a podului de peste Slănic—Răzvad de 12 m. lungime, un pasaj inferior de beton armat de la km. 31 + 860 de 6 m. lungime, un podet boltit de 1,50 m. la km. 32+640 m., montarea de tobiere metalice la cele două poduri (Cricov și Slănic—Răzvad), ziduri de sprijin de 1000 m.c., paza liniei de la Tirgoviște la Răzvad pe distanța de 8 km., material metalic cale și ramificații furnizat de uzinele Reșița și 13.000 de traverse ¹⁶.

În anul 1946, s-au executat lucrările de bază și balastare pe o lungime de 16 km., clădiri. de stații, de cantoane, castele de apă, remize de locomotive, cîntare și bascule, toate în valoare de 1.600.000.000 lei ¹⁷.

Referindu-ne la cîteva date tehnice asupra liniei, putem arăta că linia începută în anul 1929 și terminată în anul 1946, avea o lungime totală de 51 km., ecartament normal de 1435 mm. declivitate maximă de 8‰, raza de curbură maximă de 1000, cea minimă de 500 ; cea mai mare umplutură avea o înălțime de 15 m., cea mai mare tăietură avea o adîncime maximă de 15 m. Menționăm că linia era deservită de 8 stații și 5 hălți ; lungimea totală a liniilor de garaj din stații totaliza 6820 m.

În general, lucrările s-au realizat de către antreprize particulare. De reținut este faptul că muncitorii calificați sau necalificați proveniți fie din rîndul ceferiștilor prahoveni sau a țăranilor din comunele de pe traseu, executau o muncă foarte grea și adesea „antreprenorii se purtau vitreg cu lucrătorii prin tranșeronii lor“ și nu numai atît, de multe ori nu erau plătiți la timp sau de foarte multe ori erau înșelați la calculul măsurătorilor pentru lucrările executate. Toate acestea au generat conflicte de muncă, neînțelegeri. Așa, bună oară s-a întîmplat cu lucrătorii de la antrepriza C.M. Vasilescu care, nemulțumiți că nu li se achitau salariile, că o parte din ei (lucrătorii n.n.) erau siliți să părăsească lucrul, ori erau înșelați la măsurătorile executate au adresat nenumărate memorii, plîngerii, Inspectoratului muncii Ploiești. În raportul Prefecturii jud. Prahova adresat Inspectoratului muncii Ploiești se confirmă cele relatate și se cerea luarea de măsuri severe în contra antreprizei care „nu dorește să dea nici o ascultare“ ¹⁸. Asemenea exemple de nemulțumiri care au adus la nenumărate conflicte de muncă pot fi date multe pe toată durata construcției liniei începută în anul 1929 și terminată în anul 1946.

În anii 1945—1946, la căile ferate prahovene a lucrat și tineretul prahovean încadrat în U.T.C. care, pentru a dovedi dragoste față de glie și pentru a aduce la îndeplinire Programul economic de reconstrucție a țării, constituit în prima brigadă de reconstrucție din Prahova a lucrat la construcția acestei linii. Documentele și presa vremii consemnează că această brigadă s-a constituit la 15 iulie și primul grup de tineri în număr de 40 au lucrat din concediul lor de odihnă 5 zile pentru consolidarea liniei ferate Ploiești-Tirgoviște. Acest prim lot a fost urmat de alții care au muncit voluntar pe șantiere în timpul concediului lor de odihnă.

La această acțiune a tineretului de la căile ferate prahovene se alătură și tineretul de la uzinele „Concordia“, „Unirea“, „Orion“ și „Dorobanțul“. După 20 zile de lucru, rezultatele întrec așteptările. Planul de lucru care prevedea balastarea unei cantități de 740 m.c. și transportarea

pe o distanță de 320 m. în 5294 ore, este depășit, prelucrându-se 1056 m.c. de pământ și construirea a 380 m. de linie, necesară la transportarea pământului.

Cei 400 tineri care au lucrat la construcția acestei linii cum și la celelalte căi ferate prahovene ca : Vornicu Mărgineni — Moreni, Băicoi — Moreni, au executat 12.850 ore de muncă patriotică. Din cei 406 tineri, 35 au primit distincția pentru depășirea orelor de lucru și medalia împreună cu brevet ¹⁹.

Prin munca lor, prin entuziasmul cu care au lucrat au dat dovadă de înalte calități morale, au dovedit iubire față de țară, față de popor.

La 1 iulie 1946, construcția liniei Ploiești — Tîrgoviște a fost terminată și a fost dată în exploatare pe toată lungimea ei. Inaugurarea a avut loc în stația Tîrgoviște, la punctul de legătură cu CFR-ul Teiș.

Succesul tehnic și economic al acestei linii a fost salutat cu entuziasm de miile de oameni din localitățile pe unde trecea linia și împrejurimi și de locuitorii urbei Tîrgoviște.

Realizarea acestei linii a avut și are urmări dintre cele mai bune atât pentru populația celor două județe cît și pentru dezvoltarea sub toate aspectele a acestor meleaguri.

- ¹ Arh. St. Ploiești, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 22/1927, f. 185, 186
- ² Ibidem, dosar 122/927, f. 186.
- ³ Ibidem, dosar 114/927, f. 114.
- ⁴ Ibidem, dosar 48/1946, f. 81.
- ⁵ 40 de ani de activitate a căilor ferate prahovene — 1908—1948, p. 9, 37.
- ⁶ Arh. St. Ploiești, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 48/1946, f. 81.
- ⁷ Ibidem, f. 81 v.
- ⁸ Ibidem, f. 82.
- ⁹ Ibidem, dosar 114/1927, f. 114 v.
- ¹⁰ N. DROGEANU. *Căile ferate ale jud. Prahova*, București, tipografia C. Golb-fiii, 1929, p. 25.
- ¹¹ 40 de ani de activitate a căilor ferate prahovene — 1908—1948, p. 36.
- ¹² Arh. St. Ploiești, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 114 1927, f. 19, 195.
- ¹³ Ibidem, f. 31, vezi și N. Drogeanu, *op. cit.*, p. 26.
- ¹⁴ Arh. St. Ploiești, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 143/1932, f. 197—198.
- ¹⁵ Ibidem, dosar 116/1927, f. 50—51.
- ¹⁶ 40 de ani de activitate a căilor ferate prahovene 1908—1948, p. 71.
- ¹⁷ Ibidem, p. 57.
- ¹⁸ Arh. St. Ploiești, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 114/1927, f. 205—207, 226, 252.
- ¹⁹ 40 de ani de activitate a căilor ferate prahovene, 1908—1948.

Résumé

L'ouvrage présente des informations concernant la nécessité de la construction du Chemin de Fer dans cette partie du département, les études préliminaires concernant l'établissement du trajet, du nombre des arrêts. Dans cet ouvrage sont présentés les données techniques sur la voie, la date du début, de la finalité et de l'inauguration de la construction, la manière d'exécution sur étapes, la valeur totale des oeuvres d'art et de terrassements.

L'ouvrage présente encore des renseignements concernant le trajet téléphonique et sa valeur.

On y présente ecore des renseignements sur les travailleurs, leurs conditions de travail.

Pour la periode 1945—1946, l'ouvrage contient des informations sur la contributions des 400 jeunes de Prahova qui participent à la construction de cette voie qu'à là construction des autres Chemins de Fer de Prahova.

ZIARE LOCALE LEGALE ȘI ILEGALE EDITATE DE ORGANIZAȚIA LOCALĂ P.C.R. ȘI U.T.C. ÎN VALEA PRAHOVEI ÎN ANII 1921—1944

EUGEN STĂNESCU

Poporul român a înscris în filele istoriei sale milenare impresionante fapte de eroism pentru propășirea patriei și unitatea ei, pentru libertate socială și națională. Activitatea revoluționară a poporului, care pretutindeni și în toate timpurile a însemnat luptă pentru progres, a cunoscut în România un puternic avânt, îndeosebi în secolul nostru. Ea a fost ilustrată de făurirea în mai 1921 a Partidului Comunist Român, detașamentul de avangardă a clasei muncitoare, și de 23 August 1944 — începutul revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă piatră de hotar în istoria țării, începutul unei noi epoci.

Între aceste două momente istorice, cu semnificații adinci în viața poporului nostru, în care P.C.R. s-a aflat aproape tot timpul în adâncă ilegalitate, se situează o perioadă extrem de grea, dar cu atât mai elocventă prin rezultatele luptei glorioase a comuniștilor. Pentru înfăptuirea cu succes a sarcinilor de mare răspundere ce îi reveneau, partidul comunist și-a concentrat atenția în primul rînd spre întărirea legăturilor sale cu masele populare și spre consolidarea propriilor rînduri prin recrutarea de membri de partid dintre cei mai înaintați muncitori, țărani muncitori și intelectuali. În fabrici, uzine și la sate au fost create noi celule de partid, iar numărul regionalelor de partid a sporit simțitor. Un număr însemnat de cetățeni au fost atrași în organizațiile de masă create și conduse de partidul comunist sau aflate sub influența sa¹. Printre mijloacele variate și numeroase folosite de P.C.R. în activitatea de stringere a legăturilor cu masele de oameni ai muncii, un rol de importanță excepțională l-a avut editarea unui număr însemnat de publicații, care au desfășurat de-a lungul anilor o vastă activitate, ducînd în mase și făcînd cunoscut cuvîntul partidului și, în același timp, oglindind năzuințele și frămîntările lor. „Putem spune — aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu — că nu există moment mai important în istoria luptei de eliberare națională și socială, în istoria luptei revoluționare pentru răsturnarea dictaturii militare fasciste, a înfăptuirii insurecției naționale antifasciste și făurirea societății socialiste în România în care presa să nu-și fi adus o contribuție de însemnătate deosebită”².

Presă a constituit unul din mijloacele eficiente prin care comuniștii au izbutit să acționeze cu succes dincolo de hotarele muncii strict ilegale. Ca o activitate deosebit de meritorie a organizației de partid Prahova, a fost stabilirea unor strînse legături ale presei cu masele muncitoare precum și o îmbunătățire substanțială a muncii de editare și difuzare a presei de partid și revoluționare. Pentru diversificarea ariei tematice și a îmbunătățirii conținutului ziarelor și a revistelor, Partidul Comunist Român a organizat în diferite orașe din țară „comitete de presă“ cu o compoziție de pînă la 10 membri. Paralel cu aceste comitete sînt înființate organizații intitulate semnificativ „Pri-Pre-Pro“ (Prietenii Presei Proletare) membrii acestora îndeplinind un dublu rol ; de ziariști, dar și de ajutoare pentru aparatul tehnic al redacției, în tipărirea și răspîndirea presei revoluționare pe drept cuvînd se spunea : „presa nu-și va atinge adevărul țel decît atunci cînd se va crea o colaborare efectivă între muncitori și redacții”³⁴.

Perioada ce a urmat evenimentului de însemnătate istorică a făuririi P. C. Român la Congresul din mai 1921, a marcat triumful ideologiei consecvent revoluționare, în mișcarea muncitorească din țara noastră, deschizînd o etapă nouă, superioară, în lupta întregului popor. În județul Prahova secțiunile partidului depun o susținută activitate ; secțiunea din Ploiești, care continuă să editeze un ziar propriu, **„Lupta Socialistă“** — a organizat, împreună cu Comisia locală a sindicatelor ample întruniri de protest împotriva teroarei antimuncitorești, a actului samavolnic de spargere a Congresului și arestării unui mare număr de delegați în mai 1921⁴. După congresul de constituire a Partidului Comunist Român **„Lupta Socialistă“** a continuat să apară săptămînal avînd ca subtitlu „Organ al mișcării socialiste și sindicale din Prahova“. În condițiile din anul 1921, cînd „Socialismul“, organul central al partidului comunist, a fost interzis — din mai pînă în decembrie — iar presa burgheză se întrecea în calomnierea comuniștilor, ziarul **„Lupta socialistă“** a stat în fruntea coloanei presei comuniste îndeplinind cu cinste rolul de propagandist, agitator și organizator al maselor din întreaga țară. Astfel un spațiu larg s-a acordat în coloanele acestui ziar evenimentelor petrecute în rîndurile mișcării muncitorești din județul Prahova în general din orașul Ploiești, în special, precum și din principalele centre industriale ale țării. Un loc deosebit îl ocupa rubrica „Colțul discuțiilor“ inițiată încă din anul 1920 și destinată dezbaterii aprofundate a chestiunilor de tactică și program ale partidului. Așa se explică publicarea în gazeta **„Lupta socialistă“** din 27 aprilie 1921 a ordinii de zi a Congresului Partidului Socialist convocat pentru 8 mai 1921. Pe baza normelor de reprezentare ; la 24 aprilie 1921, au fost aleși delegații care trebuiau să reprezinte Federația Socialistă a Prahovei. Din Ploiești la Congres au participat următorii delegați : Alexandru Dobrogeanu Gherea, Constantin Mănescu, Eugen Ionescu, Marin Nicolae, Nicolae Bălănescu-Damian⁵. Insistînd asupra învățămintelor care trebuiau trase din întreaga activitate desfășurată pînă atunci în Partidul Socialist, pledînd pentru obiective și metode de luptă izvorite din condițiile existente în România, Alexandru Dobrogeanu Gherea, Constantin Mănescu, Iuliu Neagu Negulescu și-au adus o reală contribuție la înțelegerea unora din aspectele care se refereau la elaborarea liniei politice generale a partidului. Constantin

Mănescu declara cu hotărîre : „veniți aici (la Congres) vom rămîne pînă cînd vom lămuri în mod definitiv chestiunile vitale ale partidului nostru”⁶⁴.

După cum este cunoscut, încercînd să împiedice transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist, autoritățile au întrerupt în mod violent lucrările Congresului, arestînd pe delegații care votaseră pentru afilierea la Internaționala a II-a. Acest act ilegal și samavolnic a fost condamnat de gazeta „Lupta socialistă” care a luat atitudine deschisă împotriva arestării deputaților comuniști, precum și a regimului de teroare, instituit în întreaga țară de guvernul generalului Averescu.

O atitudine protestatară față de măsurile abuzive ale guvernului, au luat în parlamentul țării cunoscuți oameni politici ca : Nicolae Iorga, N.D. Cocca, Grigore Iunian, Dr. Nicolae Lupu, în cuvîntul său declara „guvernul a făcut prin arestarea și mai ales prin condițiile arestării comuniștilor și a colegilor noștri un act de nemaipomenită samavolnicie în anelele parlamentare nu numai ale României, dar chiar ale întregii lumi”⁶⁵. Glasurile celor arestați își găsesc ecoul în paginile ziarului „Lupta Socialistă”. Sugestiv, în acest sens, este articolul „Scrisoare deschisă tovarășilor ploieșteni, membri ai Partidului Comunist și ai sindicatelor **„DIN CARE CITĂM :** „Stăm de aproape opt luni închiși, supuși regimului inchișitorial al justiției de clasă burgheză, pentru vina de a fi reprezentat la Congresul Partidului din mai 1921 punctul de vedere comunist... de la acea dată și pînă în prezent, a trebuit ca redușii la propriile noastre forțe să luptăm cu tot felul de piedici pentru a îndulci din cînd în cînd acest regim mizerabil”⁶⁶. Odată cu fixarea datei de începere a procesului din Dealul Spirii, toate secțiunile partidului și-au intensificat acțiunile împotriva loviturii ce se dădea tînărului partid comunist „Lupta socialistă” a reflectat caracterul revoluționar al acestei etape și a publicat o suită de articole de clarificare și demascare a odioasei înscenări. În articolul „Procesul nostru și Congresul din Mai” se sublinia că procesul intentat comuniștilor va fi un „proces de intenție și că aceștia” vor fi judecați și osîndiți pentru ceea ce au gîndit, au vorbit și au scris, iar nu pentru ce au făcut”⁶⁷. Într-un alt articol, se releva că procesul va marca în istorie, ziua în care mișcarea muncitorească în general și partidul socialist (comunist n.n.) în special, au intrat în faza definitivă a recunoașterii de către burghezie” și că pe „delegații muncitorilor, care au fost trimiși să croiască drumul spre libertatea poporului român la dezbaterile Congresului din Mai... poporul muncitor nu-i va părăsi nici un moment”⁶⁸. „Lupta socialistă” a luat cu consecvență atitudine împotriva tuturor acestor nedreptăți, a cerut de urgență regimului oligarhic să ridice starea de asediu și cenzura, să elibereze pe cei nevinovați din închisori. Deasemeni, a făcut apel la muncitorimea ploieșteană de a se întruni pe data de 7 noiembrie 1921, în sala Victoria (Carul cu bere) — „la un mare miting de protest contra legilor excepționale”⁶⁹. Majoritatea celor care s-au înscris la cuvînt la acest miting, au condamnat guvernul” care a dat posibilitatea tuturor exploatatorilor să-și facă de cap, să speculeze în mod nerușinat poporul muncitor”. Dar exploatatorii nu se mulțumesc doar cu aceste măsuri tiranice, ci

vor suprimarea noastră fizică“, așa cum rezultă din articolul „Condamnări la moarte^{12a}“; chiar dacă drumul nostru-i presărat cu jertfe, nu acesta va constitui un motiv ca noi să dezertăm de la datorie și nu vom mai fi cei înfrinți la urmă“.

La 5 februarie 1922, Comitetul Executiv Provizoriu al Partidului Comunist Român dădea publicității, în coloanele ziarului, „Lupta socialistă“, declarația cu privire la poziția partidului față de procesul din Dealul Spirii. Se știe că sub puternica presiune a maselor și urmărind scopuri politice, guvernul a fost nevoit, în iunie 1922, să acorde amnistie. Paralel cu informațiile și documentele care reflectau procesul de organizare al partidului, „Lupta socialistă“ publică materiale teoretice pentru popularizarea principiilor organizatorice și tactice ale partidului de tip nou. Astfel în articolul „Este necesar Partidul Comunist“¹³ se arată : „Partidul Comunist nu are interese care se deosebesc de interesele întregii clase muncitoare... Partidul Comunist este pirghia organizatorică și politică cu al cărei ajutor pătura cea mai înaintată a clasei muncitoare îndreaptă întreaga masă a proletariatului și a semiproletariatului pe drumul cel adevărat. Această gazetă comunistă abordează în paginile ei și alte teme ca : frontul unic și rolul său în lupta pentru dezrobirea clasei muncitoare și a aliaților ei ; lupta de clasă, temelia frontului unic ; necesitatea istorică a Partidului comunist ; tactica P.C.R. în condițiile regimului burghez ; revin în coloanele ziarului, multe din tezele cuprinse în aceste materiale prezentînd o importanță documentară deosebită pentru cercetarea drumului parcurs de partidul comunist în primii săi ani de experiență. Prin documentele și materialele publicate, ziarul informa pe larg despre greutățile prin care trecea mișcarea muncitorească pe drumul organizării sale, despre eforturile perseverente depuse de militanții revoluționari în acest sens. Începînd cu anul 1924, valul de presiune anticomunistă s-a accentuat, au loc arestări în rîndul militanților și al muncitorilor comuniști, descinderi și percheziții la sediile partidului, sindicatelor la redacțiile ziarelor. Cele 7 numere ale gazetei **Lupta socialistă**, apărute în cursul anului 1924, reflectă condițiile extrem de grele în care partidul comunist și presa sa își desfășoară activitatea. Prigoana dezlănțuită împotriva comuniștilor, arestările și expulzările, sigilarea sediilor au atins punctul culminant odată cu scoaterea în afara legii a Partidului Comunist Român. Semnificativ în acest sens este articolul intitulat „Asaltul contra Luptei socialiste — Înainte, Mereu înainte¹⁴“ din care prezentăm următorul fragment : „Reapariția ziarului nostru într-o vreme cînd prin suprimarea „**Socialismului**“ se credea înăbușit glasul partidului comunist a indispus pe satrapii din fruntea guvernului. În consecință, ei au dat ordin autorităților din Ploiești, ca, prin orice mijloace, să împiedice apariția și răspîndirea **Luptei socialiste**. Poliția și Siguranța, care în loc să respecte legea ascultă de ordinele arbitrare ale stăpînilor de la centru, s-au executat și în primele zile ale săptămîinii trecute au năvălit la sediul redacției și administrației noastre, de unde au ridicat scriptele și corespondența administrativă, iar de la sediul organizațiunilor muncitorești locale, unde de asemenea au făcut percheziții, au „capturat mai multe colecții din „**Socialismul**“, „**Argus**“, „**Universul**“, „**Viitorul**“, ziare de breaslă și alte publicații tot pe atît de „clandestine“. Semnificativ pentru reliefa-

rolului pe care îl îndeplinea **Lupta socialistă** în acțiunea de informare și mobilizare a organizațiilor de partid, în condițiile terorii din vara anului 1924, este apelul adresat de redacția ziarului tuturor comitetelor și membrilor secțiunilor comuniste în care se jalonează magistral principalele datorii ale comuniștilor în noua etapă a luptei revoluționare, comuniste în România. Două săptămâni după publicarea acestui apel, „Lupta socialistă” avea să-și înceteze definitiv apariția. Dar în ciuda terorii, a prigoanei și a arestărilor, redactorii și tipografi ziarului „Lupta socialistă” inaugurează și aplicarea formelor și metodelor editării ilegale a organelor de presă comunistă. Avînd în frunte pe neînfriecatul luptător revoluționar Gh. M. Vasilescu (trimis special la Ploiești cu acest prilej)¹⁵ ei vor tipări primul număr ilegal al organului central al Partidului Comunist Român „**LUPTA COMUNISTĂ**” care, în același timp reprezenta ultimul număr al ziarului **Socialismul**. În articolul intitulat „Suprimarea Socialismului” se face un virulent atac la adresa guvernului „Guvernul liberal ne-a înmînat prin comisarul regal al Corpului II de armată o ordonanță prin care se suspendă apariția „Socialismului”. Această suspendare prin nimic motivată, ca de altfel toate loviturile îndreptate de guvernul liberal împotriva Partidului Comunist, constituie cel mai nerușinat atentat la libertatea presei și la viața politică. Glasul muncitorimii nu va putea fi înăbușit. Ea va ști să-și apere drepturile — sugrumate de ilegalitățile fățișe ale guvernului de clasă ce ne tiranizează. Socialismul a fost suspendat, trăiască Lupta comunistă!”¹⁶. În paginile acestui ziar, mai precis în articolul „Pentru ce înăsprirea stării de asediu?” sînt enumerate motivele ce stau la baza măsurilor dictatoriale luate de oligarhie, împotriva mișcării muncitorești; „înăsprirea stării de asediu, cenzură, percheziții și sigilări la locuințele și localurile noastre”¹⁷.

În pofida tuturor privațiunilor, Partidul Comunist Român, organizațiile de masă, au desfășurat prin organele lor de presă o asiduă propagandă de demascare a regimului bazat pe exploatare.

Cunoscînd capacitatea de cuprindere și de mobilizare a presei, organele represive burgheze au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a frîna activitatea publicistică desfășurată de comuniști, pentru a opri răspîndirea cuvîntului partidului în masă. Acțiune zadarnică deoarece în noiembrie 1932, în Prahova apărea o nouă gazetă intitulată „**Prahova roșie**”. Dintre articolele apărute în primul număr, și care abordau probleme privind situația și lupta muncitorilor petroliști, enumerăm pe cel intitulat semnificativ: „Criza economică, Programul economic al guvernului Iorga-Argetoianu. Situația din Valea Prahovei”, material în care se demasca politica reacționară a guvernului, ce căuta prin tot felul de măsuri să arunce urmările grele ale crizei pe spinarea maselor muncitoare. Și pentru a-și justifica afirmația articolul prezenta situația muncitorilor săpători de la schele cărora li s-a redus salariul în mai multe rînduri în cursul anului 1932. Urmau în ordine reduceri de salariu la rafinăriile „Astra română” și „Vega”. Scăderea salariilor se face rînd pe rînd în diferite secții, aceasta cu scopul de a învrăjbi muncitorii între ei și a-i face să nu se solidarizeze. La Astra s-au făcut acum scăderi de salarii cu 20% și apoi cu 10% la secția vagonaje și aceasta trebuie să fie semnal de alarmă pentru ceilalți muncitori¹⁸. Lîngă fiecare

muncitor calificat — se arată în articol — se atașează cițiva muncitori necalificați, care stau pe lingă el cîteva săptămîni ca apoi să-i ia locul dar cu un salariu mult mai mic (în majoritatea cazurilor apropiindu-se de jumătate) fapt ce aduceau societăților petroliere mari beneficii suplimentare.

Împotriva acestor metode, folosite de conducerea societăților petroliere, muncitorii au protestat în numeroase rînduri, dar, de fiecare dată cînd muncitorii se ridicau la luptă și cereau mărirea salariului, precum și condiții omenеști de muncă, patronii răspundeau muncitorilor “ să nu se mai vaite degeaba, că uite ciți așteaptă la poartă să vă ia locul“. În fața acestei situații — articolul se adresa — tovarășilor muncitori de la Astra , Vega și toate fabricile din Valea Prahovei, atenționîndu-i odată pentru totdeauna că“ intervențiile și memoriile la autoritățile burgheze... nu pot avea nici un rezultat, fiindcă aceste instituții apără interesele patronilor și nu ale muncitorilor.

Plocanele și rugămințile nu aduc nici ele nimic.

Numai PARTIDUL COMUNIST luptă cu adevărat pentru impunerea revendicărilor maselor muncitoare și țărănești. Numai sub conducerea lui vom putea cu adevărat dărîma regimul capitalist și instaura guvernul muncitoresc țărănesc. Numai prin luptă hotărîtă și fără șovăire vom putea impune revendicările noastre ¹⁹“. În același număr, din noiembrie 1932, al ziarului „**Prahova roșie**“ au mai fost publicate articolele : „Șomajul în Valea Prahovei“, semnat Comitetul de inițiativă al șomerilor, „De la Fabrica Macazul“. Mișcările funcționarilor împotriva impozitului special pe salariu“. În aceste articole, arătîndu-se efectele economice asupra muncitorimii petroliste. „Cu toate că regiunea Prahovei se numără între acele regiuni unde activitatea mai continuă, totuși numărul șomerilor a crescut la dublu față de anul trecut, adică vreo 15.000 de șomeri. Acum în pragul iernii rîndurile șomerilor se îngroașă cu alte sute și mii de muncitori concediați din întreprinderi“.

Sfîrșitul anului 1932, va duce la o creștere a avîntului revoluționar, fapt analizat și în ședința plenară a C.C. al P.C.R. din octombrie 1932 — care a analizat situația economică și politică existentă în țară și a indicat organizațiilor de partid și U.T.C. sarcini concrete privind organizarea luptei revoluționare a maselor. Sub conducerea partidului, U.T.C. trebuie să îndrume lupta zilnică a miilor de tineri muncitori pentru obținerea de revendicări. Această sarcină de răspundere trasată de partid a stat și la baza apariției gazetei ilegale „**Avangarda roșie**“ — Organ al U.T.C., Secția Ploiești. Atît numărul unu cît și numărul doi al gazetei, au avut textul scris de mînă și multiplicat apoi la șapirograf în bune condiții tehnice și într-un tiraj destul de mare. Scopul acestei publicații este foarte clar conturat, în articolul primului număr intitulat „Cu-vînt înainte“ în care se menționa“ sarcina de a îndruma și educa pe tinerii muncitori din fabrici și cazărmi, ateliere și ogoare ca strînsi uniți în organizația lor revoluționară Uniunea Tineretului Comunist, să mobilizeze masele mari de tineri sub conducerea Partidului Comunist Român să pornească la luptă hotărîtă pentru dărîmarea oligarhiei și instaurarea dictaturii proletarietului și a guvernului muncitoresc țărănesc ²⁰“. Prin articole ca : „Ce este Uniunea Tineretului Comunist“, organizația locală căuta să lămurească tineretul de necesitatea luptei im-

potrivea exploatării, spunînd : „noi ştim că în societatea capitalistă sînt două clase bine definite ; boierii, ciocoli care deţin în mina lor toate bogăţiile, pămînt, fabrici, mine, bănci, forţîndu-ne să lucrăm cu un salariu cît mai mic, pentru a obţine un profit cît mai mare... de partea cealaltă clasa muncitoare, care formează majoritatea şi care nu are altceva decît cele două braţe, nevoită fiind să le vîndă patronilor, de aceea se naşte o luptă pe viaţă şi pe moarte, între cele două clase care se numeşte luptă de clasă ²¹“. Pornind de la aceeaşi idee, articolul „Combaterea şomajului“ scoate în evidenţă nesiguranţa pentru ziua de mîine ; „Iarna care vine va face ca muncitorii şomeri să îndure chin şi cea mai neagră mizerie. Şi cum stăpînirea nu a dat nimic niciodată de bună voie, şomerii trebuie să ştie că numai prin luptă organizată şi hotărîtă vor putea obţine revendicările“.

Un loc important — în primul număr al gazetei — îl acupă grupajul de scurte articole şi note intitulat „Anchete“ care îşi propun să demonstreze că situaţia muncitorilor era la fel de grea în toate fabricile şi atelierele din Ploieşti. Astfel în ancheta realizată la cele două mari rafinării „Astra-Română“ şi „Româno-Americană“, se publicau date interesante asupra numărului de muncitori de la aceste rafinării, precum şi faptul că majoritatea o formau tinerii practicanţi ori ucenici, plătiţi cu mult sub nivelul de salarizare al muncitorilor vîrstnici. Materialele respective se încheiau cu îndemnul adresat tineretului să nu se lase atras de propaganda politică care se făcea şi să refuze încadrarea în cohortele de cercetaşi ori în alte organizaţii încurajate de regimul burghez.

Continuînd seria „anchetelor“ în cel de al doilea număr al gazetei redacţia se opreşte asupra rafinăriilor „Concordia“, „Vega“ şi „Orion“ la care remarcă alături de privaţiunile semnalate la rafinăriile anchetate în primul număr, existenţa unor măsuri diabolice luate de patronat. Astfel la rafinăria „Orion“ bătaia se practică pe scară largă. La „Concordia“ tinerii muncitori, neconcediaţi încă, erau obligaţi să lucreze 12 ore pe zi. La „Vega“ salariile mizere ale muncitorilor erau ciuntite în primul rînd prin amenzi, apoi prin preţurile de jaf ficsate la mărfurile ce se vindeau prin magazia de aprovizionare a fabricii.

Concluzionînd asupra „anchetelor“ gazeta sublinia încă odată necesitatea unităţii de acţiune în front unic, pentru a impune patronatului satisfacerea revendicărilor muncitorilor. Singura cale pentru aceasta fiind lupta muncitorimii în cadrul organizaţiilor muncitoreşti revoluţionare, şi nu calea tratativelor.

Toate aceste ziare, prin articolele lor, nu şi-au propus să stîrnească compasiunea ci au vrut să ţină trează conştiinţa de clasă, iar fiecare articol constituie un strigăt de revoltă, un semnal de alarmă, un apel, la organizare, la luptă unită.

Este interesant de remarcat că pentru sprijinirea acţiunilor greviste din acei ani şi a tuturor celorlalte manifestări muncitoreşti pentru desfăşurarea lor sub semnul unităţii de acţiune, au militat nu numai ziare şi reviste care abordau, de regulă în coloanele lor o arie tematică destul de variată, ci şi publicaţii editate în mod special pentru susţinerea procesului de făurire a unităţii muncitoreşti în acţiune ²³. Menţionăm

dintre acestea „**Frontul unic**” apărut în Ploiești între anii 1932—1933. După relatările lui Alexandru Burghilea, girantul responsabil al ziarului „**Frontul unic**”, imprimarea ziarului se făcea la tipografia Toboc, de aici ziarele erau duse în str. Armași, loc în care se întâlnea și colectivul de redacție. În primul număr această publicație, explică factorii ce au determinat editarea sa ; „**Frontul unic**”, apare într-o vreme cînd muncitorimea de pe Valca Prahovei se găsește la grea răsăpîntie și într-o vreme, care aparține Frontului unic de jos, al tuturor celor ce muncesc. Situația de azi se caracterizează printr-o acțiune din ce în ce mai mare a contrazicerilor. De o parte clasa patronală ce cîștigă miliarde trăind în lux... de cealaltă muncitorimea căreia i se scade zilnic nivelul de viață... Scopul acestei gazete este de a explica maselor muncitoare ce este **Frontul unic**, și va fi călăuză lor în lupta grea pe care proletariatul din Prahova a început-o. Pornim la luptă cu ferma convingere că muncitorimea petrolistă ne va înțelege, și facem apel ca toți muncitorii cinstiți să vină alături de noi, ca astfel Frontului capitalist să-i opunem Frontul Unic Proletar (Muncitoresc) ²⁴”. Preluînd această idee, „**Frontul unic**” din 16 ianuarie 1933 în articolul „Să cucerim strada” spunea : „numai prin cucerirea străzii de către masa muncitoare va putea fi respinsă ofensiva patronală și teroarea polițienească”. Printre revendicările cele mai importante care au făcut obiectul a nenumărate articole, orientînd lupta muncitorimii prahovene, se numără în cele mai dese cazuri: sporirea salariilor, interzicerea concedierilor, ajutor de stat șomerilor. Industria română a urmat aceiași cale de regres ca toate celelalte țări capitaliste, reducînd producția între 30 și 50%. Deși nu există o statistică exactă se cunoaște că numărul șomerilor se ridică la peste 300 mii.

În industria petrolieră, deși producția a fost în continuă creștere, burghezia, prin exploatarea intensivă a mijloacelor de producție, a recurs la concedieri masive, reduceri de salarii, mărirea numărului orelor de lucru ²⁵. Dacă în 1918, producția a fost de 1.500.000 tone de țiței și au fost angajați 45.000 de muncitori, în 1932, la o producție de 6.800.000 tone de țiței, erau doar 25.000 de muncitori. Dar cum aceste concedieri păreau să se înmulțească tot mai mult, prin închiderea porților la altele și la alte fabrici, ei trebuiau să se organizeze în comitete ale șomerilor pe cartiere și prin demonstrații de stradă, se impunea ajutorarea lor legală de către stat și nu prin mila nimănui ²⁶. „Vrem muncă și pîine, nu pomană și umilință” — aceasta era cerința manifestanților. În toată această perioadă, presa, atenționează masele asupra tuturor manevrelor la care recurge burghezia, de la teroare la promisiuni. „Teroarea contra muncitorimii revoluționare are și ea menirea să ușureze această ieșire din criză. De aceea conducătorii organizațiilor revoluționare ale proletariatului și țărănimii, care au chemat masele la luptă contra scăderii salariilor, contra măririi orelor de lucru, contra scumpetei, contra războiului etc., au fost smulși din sînul muncitorimii și aruncați în închisori. Aici burghezia încearcă distrugerea lor fizică și morală prin tot soiul de șicane și umilinți ²⁷”.

Singurii care au analizat în mod realist situația clasei muncitoare în această perioadă, au fost comuniștii, tocmai de aceea asupra presei editate de Partidul Comunist Român, s-a abătut cea mai cruntă teroare, iar publicațiile lor nu puteau să apară decît în condiții de adîncă ilegală-

litate. La fel s-a întâmplat cu „**Scinteia Prahovei**“, organ al Comitetului regional Prahova al Partidului Comunist Român. Această gazetă care îndruma lupta oamenilor muncii din Prahova împotriva mizeriei, fascismului și a pregătirilor de război, a contribuit la cultivarea în rândurile petroliștilor a sentimentului solidarității de clasă, fiind un apărător neclintit al intereselor petroliștilor, bucurându-se de un deosebit prestigiu în rândul muncitorilor prahoveni; în oct. 1934 a dezbătut cu vehemență evenimentele din iarna anului 1933, precum și procesul intențat conducătorilor grevei. A luat atitudine împotriva deținerii în mod abuziv, la chestura de poliție, a reprezentanților muncitorimii, arestați în timp ce purtau tratative cu reprezentanții patronatului.

Dintre articolele apărute în „**Scinteia Prahovei**“ menționăm: „Prin organizarea și conducerea luptelor în Front Unic, pentru cucerirea revendicărilor de zi cu zi ne îndreptăm spre un nou februarie victorios“. „Împotriva stării de asediu și a măsurilor excepționale“ sau „1 August, zi de luptă împotriva războiului și a fascismului“, articol care este un semnal de alarmă împotriva acelor ce pregătesc un nou război. „Anul acesta, găsește țările capitaliste în pregătiri febrile pentru noul război, față de anul trecut pregătirile de război domină și mai mult politica externă și internă a tuturor țărilor capitaliste... statele fasciste au trecut pe față la operațiuni militare contra statelor mai slabe“. De asemeni articolul face o paralelă între situația mizeră în care se zbat masele populare, și ușurința cu care guvernul a făcut comenzi de armament în străinătate de peste 10 milioane lei. În articolul: „Prin luptă muncitorii de la Vega — Ploiești, au oprit ofensiva patronală și au cucerit noi revendicări“. Autorul arăta: „În ianuarie 1935 a expirat contractul colectiv încheiat între muncitori și patronatul rafinăriei Vega, imediat direcția a trecut la atacuri contra nivelului de trai, al muncitorilor prin scăderea salariilor cu 10%, înscrierea forțată la împrumut și concedieri de muncitori... timp de două luni muncitorii, au luptat cu direcția pentru oprirea ofensivei patronale, reușind în cele din urmă să încheie contractul colectiv în luna februarie 1935, pe timp de un an cu drept de revizuire la șase luni, obțineau de asemeni: ziua de lucru de 8 ore, plată suplimentară pentru orele lucrate în plus, plată pentru concedii de boală și odihnă, sistarea concedierilor”²⁹.

Desigur lupta revoluționară a muncitorilor prahoveni, conduși de Partidul Comunist Român în anii grei ai ilegalității, este mult mai complexă în dramatismul și importanța sa politică și socială, decât am prezentat aici selectînd din articolele apărute în „**Scinteia Prahovei**“. În pofida prigoanei pornită de organele represive partidul comunist a reușit în anii sbuciumați, ai dezlănțuirii primejdiei fasciste o intensă activitate, îndeplinind cu abnegație misiunea sa istorică de organizator și conducător al maselor largi în lupta pentru apărarea suveranității și independenței naționale.

Instaurarea dictaturii militaro-fasciste și intrarea României alături de Germania hitleristă într-un război mondial, au determinat intensificarea luptei organizațiilor comuniste și de tineret.

La 28 septembrie 1942, sub îndrumarea organizației din Ploiești a Partidului Comunist Român apare gazeta ilegală „**Buletinul tineretului**

patriotic", a cărei menire era de a mobiliza tineretul la luptă împotriva ideologiei fasciste și a războiului antisovietic. „În cuvîntul înainte" se spunea : „**Buletinul tineretului patriotic**" chiamă la luptă hotărîită pe tinerii români și românce pentru alungarea hoardelor hitleriste din țara noastră, pentru încetarea războiului criminal ce a însemnat o mare pierdere, cifrată la peste 600.000' de soldați morți precum și a altor însemnate jertfe...³⁰. În continuarea aceleiași idei, această publicație scria : „Toate luptele purtate pînă în prezent ne dovedesc că Hitler urmărește distrugerea națiunii române prin toate mijloacele ce le are la îndemînă.

Frații, verii și unchii noștri au fost sacrificați pe front, iar noi batjocoriți în fel și chip.... noi ne alăturăm acelor popoare iubitoare de dreptate și libertate contra jefuitorilor hitlerști, pentru eliberarea fraților noștri care gem sub robia grofilor unguri cărora Hitler și Musolini le-a vîndut Ardealul de Nord în schimbul transformării poporului ungur în carne de tun. Jos războiul de jaf al lui Hitler... jos dictatul de la Viena". Articolul exprimă dragostea nemărginită pentru țară a miilor de tineri, care și-au dat viața luptînd împotriva fascismului.

Deși apărute în condițiile grele ale ilegalității, deși unele din ele au avut o viață destul de scurtă, toate aceste publicații comuniste au fost adevărate busole de orientare a muncitorilor prahoveni în organizarea lor, în activitatea și lupta lor revoluționară, dusă împotriva regimului burghezo-moșieresc. Aceste publicații s-au bucurat de un binemeritat prestigiu în rîndul aceloră cărora le erau destinate, ele fiind purtătoarele unor vibrante mesaje de luptă pentru progres și libertate în rîndurile poporului nostru.

Felul în care presa comunistă înțelesese să se angajeze în slujirea cauzei partidului, a întregului popor român, nu putea fi acceptat de clasele dominante, după cum nici partidul comunist însuși, care în primii ani de activitate-și demonstrase vitalitatea, nu putea fi tolerat. De aceea, anul în care guvernul național-liberal a decretat scoaterea în afara legii a Partidului Comunist Român, marchează și etapa de ilegalitate în care intra presa însăși. De aceea cu puțin timp înainte de momentul intrării în ilegalitate al presei comuniste, va fi lansat un manifest-publicistic definitoriu pentru ceea ce trebuie să fie mesajul de presă muncitoresc, mesaj în care se spune : „Importanța presei este uriașă,... știm și aceea că, pe lîngă forța baionetelor, presa e cea mai mare putere din lume. Lucru acesta îl știu și adversarii noștri economici, capitaliștii din toată lumea, care jertfesc sume enorme pentru a scoate mii și mii de gazete burgheze..... care nu au altă menire decît să orbească mulțimea... ca nu cumva să poată recunoaște clar adevăratele lor interese economice și de clasă.

Este deci o datorie impetuoasă pentru noi, ca să contrabalansăm din toate puterile munca criminală a presei burgheze, ca să aruncăm în luptă armata presei noastre, scrisă într-o limbă cît mai populară, ca astfel, luminînd masele poporului de jos, să putem combate ideile false răspindite printre muncitori de presa slugarnică a capitaliștilor³¹". Putem afirma cu deplin temei că, presa editată și îndrumată de organizația locală a Partidului Comunist din Prahova a îndeplinit întocmai sarcina ce i-a revenit.

- 1 ION SPALATELU, „Printre foarfecele cenzurii“, Editura Politică, București, 1974, p. 7.
- 2 NICOLAE CEAUȘESCU, „România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate“, vol. 6, București, Editura Politică, 1972, p. 332.
- 3 „Bluze albastre“, An I, nr. 2, din iunie 1932.
- 4 „Prahova — tradiții de luptă și înfăptuiri socialiste“, Ploiești, 1974, p. 49.
- 5 * Lupta Socialistă — 10 febr. 1919 — 29 iunie 1924. În intervalul februarie-iulie 1922, poartă ca subtitlu „Organul Partidului Socialist Comunist din Prahova, Secția Ploiești“; din noiembrie 1923 până în mai 1924 Organ al Partidului Comunist, Secția Ploiești iar în iunie-iulie 1924 Organ al Partidului Comunist — Regiunea Prahovei. Începând din anul 1920, de fapt anul al doilea de apariție și până în iulie 1924 cînd, datorită represiunii polițienești își încetează apariția, se tipăresc 106 numere. În acești ani, Lupta Socialistă apare cu întrerupere în perioada 23 iulie 1922 — 8 noiembrie 1923 și 15 noiembrie 1923 — 25 mai 1924 cînd a fost suspendată. Redacția și administrația au funcționat tot timpul în orașul Ploiești. Pînă în iulie 1922, la Clubul Socialist; în luna noiembrie 1923, pe Calea Oilor nr. 191, în lunile iunie—iulie 1924, în str. Plăieșilor nr. 2; vezi: „Presa Comunistă și a Organizațiilor de masă create și conduse de Partidul Comunist Român“, vol. IV, 1921—1924, Editura Politică, București, 1978, p. 124.
- 6 EUGEN STANESCU, Presa legală și ilegală editată de organizația locală P.C.R. Prahova, între anii 1921—1944, în expunerea secției de istorie contemporană, Revista Muzeelor Nr. 10/1977, p. 52—57.
- 7 „Documente din istoria mișcării muncitorești din România“, 1916—1921, Editura Politică, București, 1971, p. 300.
- 8 M. MUȘAT și I. ARDELEANU, Viața politică în România, 1918—1921, Editura Politică, București, 1971, p. 300.
- 9 „Lupta socialistă“, decembrie 1921, vezi și Arhiva C. C. al P.C.R., fond 47, mapa 5.
- 10 „Lupta socialistă“ din decembrie 1921.
- 11 Ibidem din 22 ianuarie 1922.
- 12 „Lupta socialistă“, noiembrie 1921.
- 13 „Lupta socialistă“, iunie 1921.
- 14 „Lupta socialistă“, 16 aprilie 1922.
- 15 „Lupta socialistă“ din 6 iulie 1924.
- 16 „Presa comunistă și a organizațiilor de masă create și conduse de Partidul Comunist Român“, Vol. IV (1921—1924), Editura Politică, București, 1978, p. 128.
- 17 „Lupta Comunistă“ din 10 aprilie 1924
- 18 Ibidem.
- 19 * Gazeta „Prahova Roșie“, a apărut în noiembrie 1932, în Editura partidului comunist, avînd ca subtitlu: „Organul partidului comunist din Valea Prahovei“, precum și indicația că apare odată la două săptămîni. Multiplicat la gestetner.
- 20 „Prahova roșie“, noiembrie 1931, în Arhiva C. C. al P.C.R., fond 47, dosar 4 652, filele 18—19 (apare și mențiunea: a fost distribuit în ședința de partid din Ploiești la 4. XII. 1931).
- 21 Ibidem, vezi și Titu Georgescu, Mircea Ioanid, „Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă (1921—1944)“, Editura științifică, București, 1963, p. 147.
- 22 „Avangarda roșie“, nr. 1, noiembrie 1932, în Arhiva C. C. al P.C.R., fond 115, mapa 6.
- 23 Ibidem.
- 24 „Avangarda roșie“, nr. 2, 15 noiembrie 1932, în Arhiva C. C. al P.C.R., fond 115, mapa 7.
- 25 EUGEN STANESCU, „Realizarea Frontului Unic Muncitoresc în rîndurile petroliștilor în perioada luptelor revoluționare din anii 1929—1933“ în Anuarul Muzeului de istorie și arheologie Prahova, Vol. I, Ploiești, 1984, p. 173—178.
- 26 „Frontul unic“, nr. 1, din 7 noiembrie 1932, Arhiva C. C. al P.C.R., fond 47, dosar 25 (după datele ce deținem se pare că acest prim număr ar fi fost tipărit în 500 de exemplare).
- 27 „Frontul unic“, nr. 3 din 16 ianuarie 1933.
- 28 ILIE CEAUȘESCU, „Din istoricul contractului colectiv în România“, Editura Politică, București, 1970, p. 80—119.

- 27 „Frontul unic“, ianuarie 1933.
- 28 „Scinteia Prahovei“, An IV, nr. 7, din 20 iulie 1933. (Scinteia Prahovei, gazetă ilegală, Organ al Comitetului Regional din Prahova al P.C.R. A fost editat în perioada octombrie 1934—aprilie 1935. vezi Titu Georgescu și Mircea Ioanid, op. cit., p. 223).
- 29 „Scinteia Prahovei“, An II, nr. 4, din 20 februarie 1935.
- * „Buletinul tineretului patriotic“ apărut la Ploiești, identificat un singur număr din 28 septembrie 1942. vezi în acest sens Mihail E. Ionescu, „Puterea Cuvîntului“, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 222.
- 30 „Buletinul tineretului patriotic“, 28 septembrie 1942. Vezi și Iulia Stănescu, „Aspecte ale activității de propagandă desfășurată de organizațiile P.C.R. din zona Prahovei împotriva dictaturii militar-fasciste și a războiului antisovietic, pentru apărarea libertăților democratice și a independenței naționale“, în Anuarul Muzeului de istorie și Arheologie Prahova, Vol. I, p. 184.
- 31 VICTOR VIȘINESCU, „Mesajul militant al presei române“, Editura Politică, București, 1979, p. 124—125.

Résumé

L'ouvrage se propose de présenter la presse légale et illégale, éditée par l'organisation locale P.C.R. dans la période des années 1921—1944. La présentation a été faite, en respectant la chronologie des ans d'apparition pour chaque publication.

Quoiqu'elles sont apparues dans les circonstances difficiles de l'illégalité, quoique les unes d'entre elles ont eu une existence très courte, toutes ces publications communistes ont été des véritables boussoles d'orientation des ouvriers de Prahova dans leur organisation, dans l'activité et dans la lutte révolutionnaire, portée contre le régime bourgeois.

Les publications se sont réjouies d'un bien mérité prestige parmi ceux qui la lutte pour le progrès et la liberté au milieu de notre peuple, L'ouvrage présente les publications suivantes ;

- „La lutte socialiste“ apparaît entre les ans 1919—1924.
- „La lutte communiste“ dans un seul numéro le dix avril 1924.
- „La Petroleur rouge“ 1931, identifiés deux numéros.
- „Prahova rouge“ — 1931.
- „L'Avantgarde Rouge“ — 1932—1933.
- „Le Front Unique“ — 1932—1933 identifiés trois numéros.
- „L'Etencelle de Prahova“ 1934—1936 ; identifiés sept. numéros.
- „Le Bulletin de la Jeunesse Patriotique“ sept. 1942.

Fig. 1. — Ziarul „Lupta Socialistă“ apare în perioada februarie 1919 — iunie 1924.

Fig. 2. — „Avangarda Roșie“, organ de presă al U.T.C., secția Ploiești, a apărut în perioada noiembrie 1932 — ianuarie 1933.

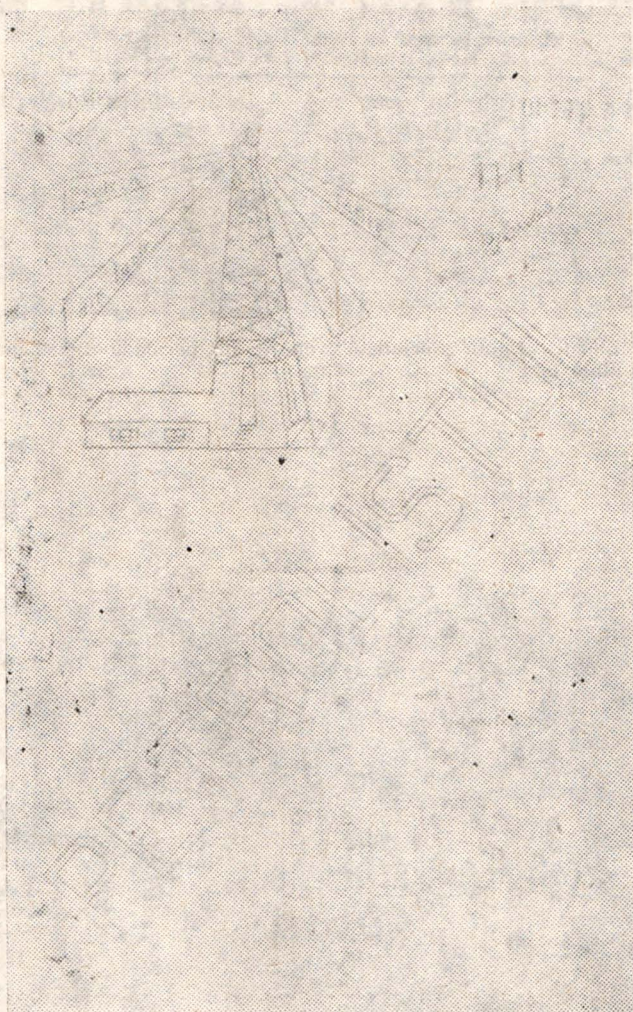

Fig. 3. — „Petrolistul Roșu“, organ de presă al P.C.R., secția Ploiești, a apărut în perioada septembrie—octombrie 1934.

Fig. 4. — „Frontul Unic“ a apărut în perioada decembrie 1932 — ianuarie 1933.

SCÂNTEIA
PRAHOVE

8263 1958 8263 1958 8263 1958

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

Fig. . — „Scinteia Prahovei“, organ de presă al P.C.R., secția Ploiești,
a apărut în perioada 1934 — 1936.

**LUPTA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI, A RĂZBOIULUI,
PENTRU APĂRAREA INDEPENDENȚEI
ȘI SUVERANITĂȚII PATRIEI,
REFLECTATĂ ÎN UNELE MATERIALE DE PROPAGANDĂ
ALE ORGANIZAȚIEI P.C.R. PRAHOVA**

IULIA STANESCU

Jalonat de marea criză economică din anii 1929—1933 și de începutul celui de al doilea război mondial, deceniul al patrulea al istoriei contemporane a României, s-a caracterizat în viața politică prin manifestarea cu un grad sporit de periculozitate a influenței cercurilor reacționare, orientate fățiș către încurajarea grupărilor fasciste în scopuri diversioniste, antimuncitorești, anticomuniste, iar pe plan extern prin creșterea continuă a pericolului expansiunii Germaniei hitleriste, care a urmărit asidu subordonarea și destrămarea României.

Partidului Comunist Român — continuator firesc, pe o treaptă superioară, al luptei revoluționare și democratice a poporului nostru — îi revine meritul istoric de a fi fost în întreaga perioadă interbelică, forța politică principală care a înțeles cel mai bine pericolul grav reprezentat de fascism pentru destinele României și care a militat activ pentru ridicarea întregului popor la lupta împotriva lui. Răspunzînd acestui comandament național, Partidul Comunist Român a manifestat o preocupare permanentă pentru găsirea celor mai realiste și adecvate soluții, în vederea organizării rezistenței patriotice antifasciste.

Pe baza studierii realităților interne și a contextului internațional, Partidul Comunist Român a fost primul care a ajuns la concluzia că riposta împotriva primejdiei fasciste trebuie dată de către masele cele mai largi ale populației țării, prin unirea într-un front comun al tuturor forțelor politice interesate în salvagardarea integrității, a independenței și suveranității naționale.

Situîndu-se în fruntea forțelor progresiste antifasciste, Partidul Comunist Român a desfășurat o intensă și eroică activitate pentru salvagardarea intereselor naționale. Acționînd ca avangardă a mișcării antifasciste pe plan național, partidul comunist a trecut la organizarea frontului de luptă al clasei muncitoare în jurul căruia trebuiau să se

canalizeze într-un puternic front antifascist și antihitlerist toate forțele progresiste.

Relevându-se ca o trăsătură fundamentală caracteristică perioadei 1930—1940, — în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu — este subliniat ecoul profund al activității de propagandă desfășurată de P.C.R. : „Aceste chemări și apeluri ale P.C.R. au găsit un profund ecou în rîndurile maselor populare, ridicindu-le și organizîndu-le la luptă și au determinat unirea tuturor forțelor înaintate ale țării în Frontul Patriotic Antifascist”¹⁴.

În cadrul activității de propagandă, pe primul plan s-a situat propaganda clandestină, realizată în principal cu mijloacele aflate la dispoziția Partidului Comunist Român, prin tipărirea și difuzarea de manifeste, broșuri, apeluri, ziare, fluturași etc. Prin aceste materiale de propagandă introduse de P.C.R. în întreprinderi, unități militare, cartiere etc., au fost prezentate printre altele, consecințele aderării României la Pactul tripartit, fiind relevate jefuirea bogățiilor țării de către cel de-al treilea Reich, exploatarea cruntă a maselor, condițiile insuportabile de muncă și de trai, sărăcirea, scumpirea alimentelor, îmbrăcăminte și încălțăminte, creșterea taxelor de tot felul, ceea ce făcea viața familiilor celor plecați în armată și a tuturor maselor muncitoare din ce în ce mai grea².

În această direcție relevăm în continuare activitatea de propagandă desfășurată de către organizația P.C.R. din Prahova, care s-a remarcat prin numărul mare de materiale editate și răspindite pe tot cuprinsul județului ca : ziare, manifeste, broșuri, apeluri, fluturași etc. Adresate întregului popor, cetățenilor și tovarășilor prahoveni, muncitorilor și țăranilor prahoveni, sau în mod separat, muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, femeilor, militarilor, tinerilor — prahoveni ; aceste materiale combăteau propaganda fascistă, dezvăluiau maselor adevăratul scop al Germaniei, pericolul războiului.

Principalele direcții tematice de manifestare a propagandei antifasciste desfășurată de Comitetul Regional Prahova al Partidului Comunist Român, exprimate în broșuri, manifeste, fluturași, ziare, constau în :

- a) demascarea caracterului nociv al fascismului intern și internațional ;
- b) relevarea amenințării reprezentată de fascism la adresa independenței și suveranității țării, a integrității ei teritoriale ;
- c) exprimarea deschisă a solidarității cu luptă altor popoare împotriva agresiunii fasciste ;
- d) exprimarea hotărîrii de neștrămutat a poporului român de a apăra independența și suveranitatea națională, integritatea teritorială a patriei.

De asemenea, în aceste materiale de propagandă este subliniată ideea că, în condițiile luptei împotriva pericolului fascist, grevele economice prin conținutul și caracterul lor constituiau un bun prilej pentru lupta antifascistă deschisă, prin includerea de revendicări politice concrete, ca : „...împotriva propagandei fasciste, a stării de asediu și a cenzurii, pentru amnistie etc.”, astfel, lupta grevistă trebuie să se transforme într-o luptă politică antifascistă³⁴.

Un interesant și, totodată, reprezentativ material de propagandă l-a constituit broșura „Pericolul războiului și fascismului“, editată în în august 1935 de Comitetul Regional Prahova al P.C.R., în care sint arătate sarcinile organizațiilor P.C.R. din Prahova în lupta împotriva pericolului fascist și al războiului.

Subliniind ideia că burghezia încearcă să iasă din criza economică prin război, prin înăsprirea exploatării maselor muncitoare, prin introducerea raționalizării capitaliste“ care însemna scăderea salariilor, înmulțirea orelor de lucru, concedieri în masă scumpirea traiului etc“⁴, în broșură sint relevate pregătirile de război ale Germaniei hitleriste, politica de jaf și cucerire promovată de aceasta pe plan internațional, ca și pregătirile de înarmare ale cercurilor guvernante din România: „Burghezia românească nu rămîne în urmă cu fascizarea populației și a aparatului de stat și face pregătiri considerabile pentru război... Această politică de înarmare domină tot mai mult preocupările guvernului și regelui, cheltuindu-se în acest scop zeci de miliarde lei“⁵.

În această broșură, este subliniat rolul pe care îl avea Valea Prahovei, care datorită bogățiilor sale naturale constituia cea mai importantă sursă de venituri pentru statul român. „Datorită raționalizării capitaliste și înăsprii urgiei fiscale, statul a reușit să ridice din an în an încasările pentru bugetul său militarist, pe care le realizează de pe urma industriei petrolifere ajungînd ca în anul 1934—1935 acestea să se ridice la suma de 7 miliarde lei...“, arătîndu-se în continuare, că „în afară de această sumă pe care statul o încasează de pe urma industriei petrolifere, el mai stoarce alte sute de milioane de la muncitorii din alte ramuri industriale și de la țărani prahoveni“⁶.

Relevîndu-se faptul că aceste măsuri au dus la înrăutățirea situației maselor muncitoare prahovene, a condițiilor lor de muncă și de viață, în broșură, se arată că această politică de fascizare a țării și de „stocare a banilor pentru pregătirile de război“, este susținută de măsurile represive ale autorităților luate împotriva muncitorilor și țăranilor din Valea Prahovei: „Odată cu decretarea stării de asediu și a cenzurii, ...terorizarea poliției, siguranței și a jandarmilor s-a înăsprit și mai mult ...Drepturile elementare democratice de întrunire și organizare sint răpite, apariția legală a presei revoluționare este oprită. Muncitorii sint împiedicați prin diferite mijloace de amenințare și terorizare de a se organiza în syndicate profesionale, orice acțiune a celor exploatați pentru ridicarea nivelului de viață, este zdrobită... „menționîndu-se în continuare faptul că: „odată cu pregătirea materială a războiului burghezia cu ajutorul aparatului de stat urmărește creșterea în sinul populației a unui puternic curent șovinist și războinic. În acest scop, ea a trecut la fascizarea sub toate formele a păturilor largi ale populației utilizînd toate mijloacele de înșelare și constrîngere de care dispune, arătîndu-se că, datorită importanței economice și militare a acestei regiuni, burghezia acordă o atenție mai mare pentru reușita campaniei de militarizare și fascizare a populației prahovene“⁷.

În acest material de propagandă este subliniat faptul că „muncitorimea prahoveană are un rol din cele mai importante în lupta maselor împotriva politicii fasciste și războinice a cercurilor reacționare ale bur-

gheziei. Muncitori, țărani, mici meseriași și negustori, intelectuali, soldați, femei și tineri, tot ceea ce este asuprit, au datoria de a păși fără nici o întârziere la lupta hotărâtă împotriva fascismului și a pregătirilor de război..." se arată în broșură⁸.

Documentul menționează în continuare, sarcinile care revin muncitorilor prahoveni : „care trebuie să aleagă în fiecare fabrică, atelier, schelă, comitete de acțiune, care să ducă lupta pentru cucerirea revendicărilor imediate, contra raționalizării capitaliste, pentru mărirea salariilor pentru reprimirea celor concediați, recunoașterea delegaților de fabrică aleși de muncitori, țăranilor, care trebuie să formeze comitete țărănești prin care aceștia să ducă lupta pentru împărțirea gratuită a izlazurilor, plata în bani a muncii la șosele și poduri“ etc.⁹.

Arătând că „populația muncitoare trebuie să formeze în fiecare cartier și sat comitete contra speculei și scumpetei, care să lupte între altele și pentru libertatea de întrunire, organizare și presă, pentru amnistie și regim politic în închisori, contra militarizării și fascizării tineretului, pentru desființarea organizațiilor fasciste“, în material se precizează și care erau modalitățile de acționare : Muncitori din fabrici și schele răspundeți prin opunerea solidară și dirză la orice atac din partea patronilor, prin ieșiri în fața direcției, prin demonstrații de protest și greve, cuceriti revendicările voastre... Țărani prahoveni alungați din satele voastre perceptorii, portăreii și jandarmii, ocupați izlazurile, pădurile, nu lăsați în satele voastre propagandiști și politicieni fasciști...^{10a}.

Se sublinia în continuare îndeosebi necesitatea realizării frontului unic, prin acesta urmînd să fie duse toate acțiunile : „Tineri muncitori și țărani, se arată în document, boicotați instrucția premilitară, străjerismul, transformați orele voastre de instrucție în demonstrații antifasciste și antirăzboinice“.

În finalul său documentul chema toate organizațiile profesionale să treacă la lupta pentru ridicarea nivelului de viață a maselor muncitoare prahovene, pentru apărarea drepturilor lor, pentru realizarea unui larg front antifascist, precum și apelul de a forma în fiecare fabrică, schelă și sat, celule de partid, adresat „muncitorilor și țăranilor cinstiți, conștienți, și hotărâți, de a intra în Partidul Comunist — singurul organizator și conducător al maselor muncitoare în luptele contra regimului capitalist, a fascismului și războiului, pentru cucerirea puterii de către muncitori și țărani“^{11a}.

În această broșură, editată de Comitetul Regional Prahova al P.C.R., este adresat și apelul la prietenie cu Uniunea Sovietică, în contextul necesității promovării unei politici de pace și prietenie cu marea țară vecină, în condițiile menținerii și consolidării prin însăși această politică a independenței naționale.

Prin revendicările cele mai importante care au făcut obiectul a numeroase manifeste editate de Comitetul Regional P.C.R. Prahova și de Comitetul local U.T.C., ce au concentrat atenția clasei muncitoare, orientînd astfel lupta ei zilnică, au figurat în cele mai dese cazuri sporirea salariilor, interzicerea concedierilor, ajutor de stat șomerilor, ziua de

lucru de opt ore, concedii de odihnă plătite, interzicerea lucrului de noapte pentru minori, salariu egal la muncă egală, pensii la bătrînețe, respectarea legalității muncii și a contractelor colective, libertatea de întrunire, de organizare și a presei etc. Aceste revendicări au fost de cele mai multe ori însoțite de chemări la lupta pentru cucărirea lor, prin grevă și demonstrații de protest, împotriva fascismului și a raționalizării capitalise, a războiului imperialist antisovietic, pentru realizarea frontului unic al muncitorilor și țăranilor.

Existența unui bogat material propagandistic de partid editat și difuzat în acești ani în Valea Prahovei de Partidul Comunist și organizațiile de masă de sub conducerea sa, explică la rîndul său, atenția specială pe care o acordă P.C.R. muncitorilor petroliști, în cadrul eforturilor sale de realizare a unității de acțiune a clasei muncitoare, element fundamental pentru înfăptuirea Frontului popular antifascist. Stau dovadă în acest sens numărul mare de manifeste intitulate : „Muncitori ceferiști, muncitori petroliști !”¹⁴ (editat de C.C. al P.C.R.) Către muncitorii vîrstnici și tineri de la rafinăria „Vega” ; „Către tinerii muncitori petroliști din Valea Prahovei”¹⁴, etc.

Adresat muncitorilor, țăranilor, soldaților și tuturor păturilor asuprite din regiunea Prahovei, manifestul editat în noiembrie 1934 de Comitetul Regional Prahova al P.C.R., se constituie într-un apel la lupta împotriva fascismului și a războiului : „Starea de asediu, arestările de muncitori și țărani, legea apărării statului — toate au drept scop distrugerea opunerii voastre revoluționare — se arăta în manifest — împotriva mizeriei, a fascismului și a războiului”¹⁵. În finalul său manifestul cheamă la lupta hotărîtă în front unic împotriva ofensivei capitaliste, pentru revendicările de fiecare zi, împotriva fascismului și a pregătirilor de război¹⁵.

Un an mai tîrziu, în noiembrie 1935, Comitetul Regional Prahova al P.C.R. și cel al Uniunii Tineretului Comunist, au conceput și semnat în comun manifestul adresat „Către muncitorii și țăranii prahoveni din partidele Social-Democrat și Unitar Țărănesc, organizați și neorganizați ! Către toți meseriașii, micii negusori, funcționari, intelectuali, femei, tineri și soldați” în care se precizau obiectivele politice care trebuiau să stea la baza activității organizațiilor P.C.R. și U.T.C. de la nivelul Comitetului regional la cel al celulelor de partid și de U.T.C. din fabrici și întreprinderi, de la sate¹⁶. Redăm din conținutul său : „Comitetul Regional din Prahova al P.C.R. și U.T.C. din România cheamă toată muncitorimea și țăranimea prahoveană să lupte prin întruniri, proteste, greve și demonstrații în stradă împotriva scumpetei, taxelor de consumație pe obiectele de primă necesitate, împotriva execuțiilor silite, împotriva stării de asediu și cenzurii, pentru libertate de organizare, întrunire și presă, pentru eliberarea tuturor antifasciștilor închiși, pentru regim politic în închisori...”¹⁷. De altfel, această ultimă cerință — lichidarea corpului străin din țesuturile poporului român, care erau organizațiile fasciste și lupta împotriva primejdiei de moarte pe care acestea o reprezentau pentru destinele popoarelor, inclusiv ale României, politica agresivă și războinică promovată pe plan internațional — constituie tema predilectă nu numai în conținutul documentului menționat, dar

și a multor altor manifeste elaborate în această perioadă de cele două organizații regionale comuniste din Valea Prahovei. Nominalizînd, în continuare, pregătirile de război ale Germaniei hitleriste, agresiunea Japoniei imperialiste în China, cea a Italiei fasciste în Etiopia, alte acte teroriste ale statelor fasciste, care puneau în pericol pacea lumii, comitele regionale Prahova ale P.C.R. și U.T.C. adresau, în finalul documentului (la care ne referim) următoarea chemare : „Tovarăși muncitori și țărani, tineri, femei și toate categoriile exploatate și asuprite din Valea Prahovei, demonstrați voința voastră de luptă revoluționară luptînd contra ofensivei capitalismului, a fascismului și a războiului, prin închegarea unui LARG FRONT POPULAR ANTIFASCIST“¹⁸.

Din aceleași eforturi ale partidului pentru organizarea mișcării de rezistență împotriva pericolului fascist derivă și preocupările Uniunii Tineretului Comunist pentru întărirea sa organizatorică în mediul tineretului petrolist, considerat pe bună dreptate, drept detașament de avangardă al generației tineretului revoluționar din România acelei epoci. Iată o frumoasă și veridică apreciere în conținutul unui manifest adresat tinerilor muncitori petroliști din Valea Prahovei de C.C. al U.T.C. în februarie 1935 : „Tovarăși !... Voi a-ți fost aceia care lăsînd lucrul, a-ți coborît în stradă ocupînd timp de 28 ore Ploieștii și a-ți respins concedierile, scăderile de salarii, ...devenind alături de tineretul ceferist, avangarda revoluționară a tineretului asuprit din România¹⁹“. Desigur, invocarea participării tineretului muncitor de pe Valea Prahovei la luptele revoluționare de clasă din ianuarie-februarie 1933, constituia în acest caz ca și în cel al altor materiale asemănătoare, pretextul chemării la organizare politică în rîndurile tineretului comunist din Prahova la luptă în front unic contra ofensivei patronale, pentru impunerea a o serie de revendicări economice și cu caracter politic : „Contra scăderii salariilor și concedierilor, contra stării de asediu, a cenzurii pentru, existența deschisă a organizațiilor revoluționare și a presei antifasciste, pentru eliberarea deținuților politici, pentru dreptul de organizare, întrunire, grevă și presă, pentru tinerii de orice vîrstă“ ș.a.²⁰.

Astfel de manifeste sînt și cele editate : în decembrie 1932, de comitetul local U.T.C. (Ploiești), cu ocazia aniversării a 14 ani de la greva tipografilor din 13 decembrie 1918, în care este relatată situația grea a tinerilor muncitori din Ploiești și propaganda fascistă exercitată de cercurile reacționare ale burgheziei. Adresîndu-se „tinerilor muncitori din toate fabricile și atelierele din Ploiești“, manifestul îi cheamă la luptă revoluționară pentru drepturi și libertăți democratice, pentru constituirea de celule ale U.T.C. în fiecare fabrică și atelier, în cartiere, care să conducă lupta tineretului²¹.

La 1 Mai 1933, Comitetul local al Uniunii Tineretului Comunist din Ploiești editează un manifest adresat : „Către toți muncitorii din Valea Prahovei“, care enunțînd aceleași chemări și îndemnuri, se încheie cu lozincile : „Jos fascismul“ „Jos războiul imperialist !“²², iar cel editat în anul 1933 și intitulat „Către ucenicii și toți tinerii muncitori din fabricile petrolifere din Ploiești“, în care prezentîndu-se situația grea a tinerilor muncitori din industria petroliferă, aceștia sînt chemați să se constituie în comitete de acțiune, comisii ale tineretului și sînt mobilizați la lupta pentru cucerirea revendicărilor lor economice și politice²³.

Tot în anul 1933, Comitetul local al P.C.R. și cel al U.T.C. concep și semnează în comun un manifest intitulat : „Către toată muncitorimea din Valea Prahovei“, în care erau subliniate : pericolul amenințător al instaurării fascismului în țara noastră, condițiile grele de muncă și de viață ale muncitorilor, pentru ca în final manifestul să adreseze îndemnul la „grevă“ : „Fabrica să fie citadela voastră și dacă în urma demonstrațiilor voastre nu vor fi eliberați cei arestați, sirenele fabricilor să anunțe prelung greva ²⁴“.

În același an, a fost editat un manifest adresat „tovarășilor muncitori de la Vega“ și semnat „un grup de muncitori de la rafinăria Vega“, în care prezentându-se aceeași problemă, se adresa un apel muncitorilor de la Vega la lupta revoluționară și la realizarea frontului unic al tuturor muncitorilor, încheindu-se cu lozincile „Jos teroarea fascistă ! Jos războiul hitlerist !, Jos starea de asediu ! ²⁵“.

Intitulat „Către toți muncitorii vîrstnici și tineri de la rafinăria Vega ! ²⁶“, manifestul editat de Comitetul Județean din Prahova al Partidului Comunist Român, la sfîrșitul lui ianuarie 1933, se constituie, de asemenea, într-un îndemn la lupta pentru cucerirea unor revendicări economice și politice stringente ale muncitorilor, pentru grevă și alegerea unui comitet de acțiune și de grevă. În final, manifestul se încheie cu lozinca „Trăiască frontul unic al tuturor muncitorilor petroliști de la „Vega“ și din toată Valea Prahovei, împotriva fascismului și a războiului ²⁷“.

Tinerilor muncitori din această rafinărie le este adresat un alt manifest editat în octombrie 1933 de către Comitetul local al U.T.C. Ploiești, în care se relevă, pe lîngă condițiile grele de muncă și de trai ale tinerilor din rafinăria „Vega“, pregătirile de război și pericolul agresiunii fasciste ce amenință țara noastră, dezlănțuirea propagandei organizațiilor fasciste. Manifestul adresează următorul apel : „Uniunea Tineretului Comunist vă cheamă la luptă ; să duceți mai departe lupta începută cu eroism în februarie. În lupta voastră stă chezașia izbinzii noastre contra noii ofensive capitaliste, contra înarmărilor, a fascismului și a războiului imperialist antisovietic... ²⁸“ ; pentru ca în final, manifestul să enunțe lozincile : „Jos pregătirile de război pentru jefuirea altor popoare și contra Uniunii Sovietice ! Trăiască frontul unic de luptă al tuturor tinerilor muncitori ! ²⁹“.

Editat de Comitetul Regional Prahova al P.C.R. în anul 1934 și intitulat „Către întreaga muncitorime din Valea Prahovei. Către intelectuali, funcționarii și țăranii din Valea Prahovei ! Către cetățenii care luptă împotriva fascismului și a războiului ³⁰“, manifestul prezintă încercările cercurilor guvernante ale burgheziei de a ieși din criza economică pe spinarea maselor muncitoare, ducînd la înrăutățirea situației sociale a acestora, ca și pericolul ce îl reprezintă fascismul, care „va aduce după sine noi scăderi de salarii, noi concedieri, răpirea oricăror libertăți pentru muncitori. Relevînd totodată politica de fascizare dusă de cercurile reacționare ale burgheziei în Valea Prahovei, pregătirile de război ale acestora, manifestul constituie un îndemn la lupta pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață mai bună, împotriva fascismului și a războiului ³¹“.

Accelerarea evenimentelor începînd din anul 1935 și spre finele deceniului al patrulea, vor constitui o dominantă în tematica manifestelor editate de Comitetul regional din Prahova al P.C.R. Enunțînd revendicările economice și politice arătate mai sus un manifest editat în martie 1935³², se încheia cu îndemnul la declanșarea grevei generale și cu lozincile: „Jos fascismul și raționalizarea fascistă !, Jos războiul imperialist antisovietic !, Trăiască solidaritatea muncitorilor petroliști !”³³.

Tratînd aceeași tematică de idei și conținînd apeluri la lupta pentru cucerirea de revendicări economice și politice, împotriva fascismului și a războiului, manifestul editat la 3 Februarie 1937 de Comitetul local ploieștean al Partidului Comunist este adresat deasemenea muncitorilor rafinării „Vega”³⁴.

Pe linia propunerilor de realizare a unui front unic de luptă împotriva fascismului și a războiului, pentru salvarea României de la dezastul național, adresate în repetate rînduri de Partidul Comunist Român, partidelor burgheze — P.N.T. și P.N.L., se înscrie și scrisoarea Comitetului regional Prahova al P.C.R. din 27 mai 1936 către Comitetul Executiv al Partidului Național Țărănesc din Prahova. După ce face o prezentare succintă a situației internaționale, a planurilor agresive și expansioniste ale Germaniei hitleriste, documentul relevă politica externă a cercurilor guvernante din țara noastră orientată către Germania și care pregătește instaurarea dictaturii fasciste deschise și aruncarea României în lagărul țărilor fasciste, ca de altfel și teroarea exercitată de organizațiile fasciste în țară și în Prahova³⁵. „În concordanță cu linia partidului nostru — se arată în manifest — ne adresăm și noi dumneavoastră ca organizație județeană a unui partid care înglobează în jurul său mase largi populare, care sînt contra fascismului, a exploatării... decise, a lupta pentru libertățile cetățenești și o politică consecventă de pace”.

Astăzi cînd pericolul fără precedent amenință poporul muncitor din România și din Valea Prahovei ne adresăm D-stră pentru începerea unei acțiuni comune imediate pe baza unui program minimal, enunțîndu-se în finalul scrisorii, care era acesta : pentru libertatea de funcționare a sindicatelor muncitorești din toate localitățile județului ; pentru redeschiderea sediului din Ploiești a Blocului pentru apărarea libertăților democratice ; pentru dizolvarea cluburilor și organizațiilor fasciste ; pentru formarea gărzilor de autoapărare la orașe și sate, contra stării de asediu și a cenzurii ; pentru ajutorarea deținuților politici...”³⁷.

Avînd aceeași tematică, conținînd aceleași apeluri și lozinci, organizațiile democratice de masă din Prahova conduse sau influențate de Partidul Comunist Român, au editat și ele manifeste care se constituie în vibrante chemări la lupta organizată pentru obținerea unor **revendicări economice** și politice, împotriva fascismului și a războiului, prin organizarea de întruniri, greve, demonstrații de protest. Un exemplu în acest sens, îl constituie manifestul adresat „Către toți muncitorii și muncitoarele de la fabrica de hîrtie Scăieni, de Comisia Regională a Sindicatelor Unitare din Prahova”³⁸ în care aceștia sînt chemați să constituie comitete de fabrică, să intre în sindicatele unitare pentru a duce lupta împotriva exploatării capitaliste, în final, manifestul încheindu-se cu lozîncă „Jos teroarea fascistă ! Trăiască lupta unită a muncitorilor de la fabrica de hîrtie Scăieni !”³⁹.

Comitetul local al Ajutorului Roșu din Ploiești în martie 1934 editează un manifest care se încheie cu lozincile : „Jos fascismul ! Jos starea de asediu ! Jos războiul antisovietic. Pentru eliberarea tuturor deținuților politici”⁴⁰.

Manifestul editat de Comitetul secțiunii din Ploiești al Uniunii Democratice este adresat ploieștenilor, în anul 1940⁴¹, constituind o vibrație și hotărâre chemare la lupta împotriva fascismului, a războiului și al „Gărzii de fier — dușmanul nr. 1”⁴², adresată tuturor forțelor democratice pentru a se uni într-un front comun de luptă. „Țara noastră se află la o răscruce. Două căi se deschid în fața noastră : una e calea întinericului, a asupririi poporului, a desființării libertăților constituționale și neatinării naționale. Cealaltă e calea democrației, a independenței naționale, a luminării și ridicării materiale și morale a poporului” — se preciza în acest manifest⁴².

Semnaland primejdia gravă pe care o reprezentau organizațiile fasciste interne, în primul rând Garda de fier, agentură a Germaniei naziste în România, multe din materialele propagandistice editate de Partidul Comunist, de organizația sa din Prahova, altele de Uniunea Tineretului Comunist și Comitetul local al acesteia, exprimau sentimente de solidaritate ale clasei noastre muncitoare, ale poporului român față de Austria, Etiopia, China, Spania și alte state, confruntate direct în epoca respectivă cu politica agresivă promovată pe plan internațional de statele fasciste.

Din cele expuse, se poate concluce faptul că indiferent de tematica lor economică, sau cu caracter social-politic, de chemarea la luptă împotriva regimului burghez de clasă, toate aveau ca element comun necesitatea mobilizării forțelor politice ale națiunii, de la comuniști la partidele burgheze, împotriva primejdiei fasciste care amenința independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a patriei.

O privire retrospectivă asupra activității de propagandă desfășurată de Comitetul Regional Prahova al Partidului Comunist Român prin materialele de propagandă, concepute, editate în deceniul al patrulea, îndreptățește concluzia că aceasta a avut mari merite în lupta împotriva pericolului fascist și în crearea unei largi opinii antifasciste în Valea Prahovei.

Îndeplinind rolul de mobilizator și organizator, P.C.R. a contribuit la activizarea politică a maselor populare din acest județ, la creșterea combativității lor antifasciste, la educarea lor în spiritul unui fierbinte patriotism. Având în permanență în vedere dezvăluirea scopurilor agresive ale Germaniei hitleriste și ale țărilor care gravitau în jurul acesteia, **materialele de propagandă** editate de organizația de partid din Prahova au contribuit la cultivarea spiritului de rezistență și de **opозиție** față de fascism, la ridicarea gradului de conștiință revoluționară a clasei muncitoare, a proletariatului, fiind reliefate cu putere, tenacitatea și consecvența sa revoluționară, înaltul spirit patriotic.

Manifeste editate și difuzate de Partidul Comunist în Prahova au mobilizat la lupta revoluționară țărănimea și intelectualitatea în dezvoltarea unității de acțiune a tuturor cetățenilor prahoveni.

Relevăm de asemenea sfera largă a problemelor luptei abordate de aceste materiale de propagandă, împotriva pericolului fascist, ele

avînd un caracter activ, militant, patriotic și național. Tendința generală necesară a procesului istoric din această perioadă către realizarea frontului popular antifascist și antihitlerist constituia una din aspirațiile de seamă ale poporului român și ea se regăsește concludent în aceste materiale ale propagandei de partid din Prahova.

Prin tematica abordată în aceste materiale de propagandă și prin activitatea desfășurată de Comitetul Regional P.C.R. din Prahova, pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc și pe această bază a Frontului popular antifascist și antihitlerist, au fost cristalizate **concepute și îndrumate**, la luptă antifascistă, au fost stimulate acțiuni pentru unirea tuturor forțelor progresiste în apărarea ființei naționale, aducîndu-se totodată și o importantă contribuție la întărirea solidarității proletariatului, a întregului popor român, cu forțele revoluționare și democratice din lumea întreagă, în lupta împotriva fascismului.

Prin cele relatate, am urmărit să reliefăm modul în care, în pofida unor obstacole, restricții și interdicții, s-au reflectat în aceste materiale de propagandă ale Comitetului Regional din Prahova al P.C.R., lupta pe diferite planuri pentru demascarea pericolului fascist, contribuția acestora la cucerirea revendicărilor maselor largi populare din acest județ și la mobilizarea lor în apărarea integrității teritoriale și a independenței naționale a țării, pentru consolidarea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru crearea și activizarea unei puternice opinii antifasciste de masă. Prin asemenea contribuții valoroase aduse de materialele de propagandă editate între anii 1930—1940, se poate spune că activitatea organizației de partid din Prahova s-a integrat organic luptei eroice a poporului român împotriva fascismului și a războiului.

Evaluînd lucrurile într-o asemenea perspectivă, se poate spune că activitatea Partidului Comunist Român, în întreg deceniu patru al secolului nostru, concretizată într-o intensă gamă de forme și metode ale muncii de masă ilegale, semilegale și legale, a contribuit substanțial la dinamizarea forțelor progresiste, democratice și patriotice ale poporului român în lupta pentru apărarea intereselor naționale fundamentale, pentru salvagardarea statului român unitar și independent.

- 1 NICOLAE CEAUȘESCU, „România pe drumul făuririi societății socialiste multi-lateral dezvoltate“, Vol. II, Editura politică, București, 1975, p. 569.
- 2 General mr. dr. CONSTANTIN OLTEANU, colonel dr. ILIE CEAUȘESCU, colonel dr. VASILE MOCANU, „Activitatea P.C.R. în armată, 1921 — 1944“, Editura Militară, București, 1974, p. 166.
- 3 ION SPALATELU, „Printre foarfecele cenzurii“, Editura politică, 1974, p. 117.
- 4 „Pericolul războiului și fascismului“, broșură editată de Comitetul regional din Prahova al P.C.R. în august 1935, în Arhiva I.S.I.S.P., cota A.B. — XIX — 3.
- 5 Arhiva I.S.I.S.P., cota A.B. — XIX — 3.
- 6 Ibidem.
- 7 Ibidem.
- 8 Ibidem.
- 9 Ibidem.
- 10 Ibidem.
- 11 Ibidem.
- 12 Arhiva I.S.I.S.P., cota A XVIII — 19.
- 13 Loc. cit., cota A XVIII — 55.
- 14 Loc. cit., cota B XIX — , vezi și Olimpiu Maticescu, Stelian Neagoe, „Ani de luptă comunistă 1933 — 1944“, Editura politică, București, 1982, p. 100.
- 15 Arhiva I.S.I.S.P., cota A XVIII — 71.
- 16 Arhiva I.S.I.S.P., cota A XIX — 57 vezi și Olimpiu Maticescu, „Tineretea revolu-ționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu“.
- 17 Arhiva I.S.I.S.P., cota A XIX — 57.
- 18 Ibidem.
- 19 „Către tinerii muncitori petroliști din Valea Prahovei“, februarie 1935, în Arhiva I.S.I.S.P. cota B XIX — 13.
- 20 Ibidem.
- 21 „Către muncitorii tineri din toate fabricile și atelierele din Ploiești“ în Arhiva I.S.I.S.P. cota B XVI — 33, inv. 1291.
- 22 Arhiva C. C. al P.C.R., fond 115, Mapa 11, anul 1933.
- 23 Arhiva C. C. al P.C.R., fond 115, Mapa 10, vezi și Arhiva I.S.I.S.P. cota B VII — 2.
- 24 Arhiva C. C. al P.C.R., fond 47, Mapa 38.
- 25 Loc. cit., fond 47, Mapa 78.
- 26 Arhiva I.S.I.S.P., cota A XVIII — 55.
- 27 Ibidem.
- 28 Arhiva I.S.I.S.P., cota B XVII — 4.
- 29 Ibidem.
- 30 Arhiva C. C. al P.C.R., fond 47, Mapa 83.
- 31 Ibidem.
- 32 Loc. cit., fond 47, Mapa 56.
- 33 Ibidem.
- 34 Arhiva C. C. al P.C.R., fond 47, Mapa 80.
- 35 Arhiva I.S.I.S.P., cota A — XX — 34/77.
- 36 Ibidem.
- 37 Ibidem.
- 38 Arhiva I.S.I.S.P., cota D XIV — 31.
- 39 Ibidem.
- 40 Arhiva C. C. al P.C.R., fond 127, Mapa 2.
- 41 Muzeul de istorie și arheologie al jud. Prahova, S — XIV.
- 42 Ibidem.

Résumé

L'ouvrage met en relief la manière dans laquelle, en dépit de certains obstacles, des restrictions et des interdictions, se reflète dans les matériaux de propagande, éditées par le Comité Régional Prahova de P.C.R., la lutte sur des plans divers pour la démasquation du danger fasciste et de la guerre.

Il concerne aussi la contribution des matériaux pour la lutte de la conquérante des revendications des larges masses populaires de la région Prahova et de leur mobilisation pour la défense de l'intégrité territoriale et de l'indépendance nationale du pays, pour la consolidation de l'unité d'action de la classe ouvrière et la mobilisation d'une puissance opinion anti-fasciste.

Par de tels matériaux de propagande, édités pendant les années 1930—1940, on peut dire que l'activité du Parti de Prahova a apporté un important apport à la lutte héroïque du peuple roumain contre le fascisme et contre la guerre.

REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944 ÎN ORAȘUL PLOIEȘTI ȘI LOCALITĂȚILE SUBURBANE

LAZĂR D. TRAIAN

Problemelor insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944 în Valea Prahovei le-au fost dedicate numeroase pagini în lucrările generale referitoare la acest eveniment (1).

Mai puține sînt lucrările consacrate în mod deosebit acestei zone, a doua ca importanță în aria insurecțională, și nici una exclusiv Ploieștiului, cel mai mare centru economic al zonei, important nod de comunicații (2).

Încercînd să suplinească această lacună în cercetarea istorică, lucrarea de față, bazată cu deosebire pe recenta culegere de „Documente privind istoria militară a poporului român, 23—31 august 1944, (3) încearcă să reconstituie o imagine cît mai completă a insurecției la Ploiești și în localitățile din apropierea orașului.

La 23 august 1944, orele 22, locuitorii Ploieștiului odată cu populația întregii țări, luau cunoștință prin intermediul proclamației către țară, difuzată la radio, de faptul că România înceta lupta împotriva armatei sovietice și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite.

Proclamația nu nominalizează potențialul adversar al transformărilor innoitoare prin care trecea România din necesitatea de a cîștiga timp (4) în favoarea desăvîrșirii pregătirilor insurecționale, desfășurate pînă atunci în cea mai strictă conspirativitate, și din dorința, derivată din concepțiile diplomatice tradiționale, de a pune Germania nazistă într-o postură cît mai clară de agresor (5). Cu toate acestea, în întreaga țară, ca și la Ploiești dealtfel, s-a înțeles că pericolul potențial asupra restabilirii libertății de acțiune a României nu putea veni decît din partea Germaniei fasciste, a trupelor și serviciilor germane aflate în acel timp pe teritoriul nostru, trecîndu-se la măsuri în consecință. În acest fel, deși nu se formulase o declarație oficială de război, s-a instaurat de fapt o stare de război între România și Germania nazistă (6).

În vederea înfrîntării inamicului ce reprezenta încă o forță de temut se luaseră din timp măsuri pregătitoare. Directiva din 23 august 1944 a șefului Marelui Stat Major, generalul de divizie Gh. Mihail pre-

ciza că din punct de vedere operativ, Muntenia era împărțită în două subzone despărțite prin linia Făurei — Urziceni — Tîrgoviște — Curtea de Argeș. Orașul Ploiești era cuprins în subzona nord ce acoperea aproximativ teritoriul de azi al județelor Buzău, Prahova, Dîmbovița, Argeș. Trupele române, din subzona nord erau puse sub conducerea generalului de divizie C. Vasiliu-Rășcanu, comandantul teritorial al Corpului 5 armată ; misiunea lor era, după cum precizează directiva operativă, „eliberarea subzonei nord de trupele germane ; împiedicarea sosirii de noi trupe germane și maghiare de peste munți ; închiderea defileurilor munților Carpați ; împiedicarea retragerii trupelor germane din subzonă la nord de munți“ (7).

În lupta pentru eliberarea teritoriului național de trupele germane, forțele subzonei Muntenia nord erau vecine și urmau a conlucra :

- la nord, cu trupele zonei Banat-Ardealul de sud, aflate sub ordinele generalului Nicolae Macici, comandantul Armatei 1-a ;
- la sud, cu forțele subzonei Muntenia sud, conduse de generalul Nicolae Pălăngeanu, comandantul teritorial al Corpului 2 armată precum și cu cele din zona Capitalei, aflate în subordinea generalului Iosif Teodorescu ;
- la est cu subunitățile Armatelor a 3-a și a 4-a de operațiuni. Acestea urmau a fi recuperate de pe frontul din Basarabia și Moldova pentru a se concentra în regiunea Focșani — Galați și ulterior în regiunea Ploiești — București ; în scopul de a concura la eliberarea teritoriului muntean de trupele germane și a fi în măsură să treacă la acțiuni ofensive în Transilvania“ (8) ;
- la vest, cu trupele din Oltenia (linia de demarcație Pitești — Roșiori de Vede) aflate sub conducerea generalului de divizie Manafu Marin, comandantul teritorial al Corpului 1 armată.

În realizarea misiunii încredințate, generalul Vasiliu Rășcanu avea la dispoziție „totalitatea trupelor“ aflate pe teritoriul subzonei nord, dar directiva nu precizează care anume. Din documentele studiate reiese că în Prahova se găseau, în preajma zilei de 23 august, trupe aparținînd Corpului 5 (elementele teritoriale, deci bazele de instrucție sau permanentă, cum i se spunea) și Detașamentul 18 pază zonă petroliferă.

Raportul dintre forțele române și cele germane aflate în zona Văii Prahovei în preajma insurecției a fost apreciat în mod diferit de către cercetătorii problemei. Unii susțin că existau 27.000 germani și 12.000 români, ca superioritatea numerică și materială era de partea naziștilor dar cea morală de partea românilor ; (9) alteori se estimează acest raport la 25.000 germani contra 23.000 români ; (10).

Există și aprecieri conform cărora la București și Ploiești, deci în zona Capitalei și Văii Prahovei, existau 20.000 soldați germani în timp ce noi nu dispunem decît de 6.500 și că doar atrăgînd jandarmeria de partea insurecției s-a ajuns la raportul de 20.000 contra 18.500 (11). O egalitate aproximativă de forțe, ni se pare mai aproape de realitate, în lumina ultimelor estimări.

Primele ciocniri între forțele Corpului 5 teritorial și trupele germane din zona Ploieștiului se înregistrează încă în cursul nopții de 23—24 august. Demn de menționat este faptul că formațiunile de luptă patriotice, înființate în perioada de pregătire a insurecției, (12) își fac simțită pre-

zența de la început în aceste confruntări, înlăturind gărzile germane de la rafinăriile Vega, Steaua Română, Astra Română, Româno-Americană. Într-un raport al comandantului garnizoanei Ploiești către Corpul 5 teritorial se arată : „În toate întreprinderile (din Ploiești) cu ajutorul muncitorilor, gărzile nemțești au fost dezarmate. Cele care nu s-au predat au fost forțate să părăsească întreprinderile și împlinească de departe uzine. S-au capturat multe arme și muniție. O parte din acestea au fost pe loc distribuite echipelor de muncitori al căror număr sporește neîncetat“ (13). Încercarea unui grup de militari germani de a pătrunde în rafinăria Româno-Americană la ora 2 noaptea (24 august) a fost dejucată de focul nimitor al muncitorilor ce asigurau paza.

Aceste prime confruntări evidențiază importanța pe care taberele aflate în conflict, atit forțele patriotice insurecționale cât și fasciștii germani, o atribuiau obiectivelor de pe Valea Prahovei.

Ulterior, fără a neglija aspectele economice, se va face tot mai simțită tendința forțelor în conflict de a-și păstra și întări pozițiile deținute, de a-și păstra sau impune controlul asupra căilor de comunicații, a punctelor strategice importante ; erau vizate îndeosebi Ploieștiul, căile de comunicații din jurul orașului, aerodromul Tîrșor, pădurile Păulești etc., trecătorile din zona muntoasă. În acest context se înregistrează numeroase ciocniri între forțele române și cele germane deși oficial nu se proclamase starea de război.

În primele ore ale zilei de 24 august cițiva ostași români aparținînd companiei de fumizare aflați în diferite puncte ale orașului Ploiești, între care și Gara de Sud, sînt dezarmați, dar încercarea a 50 soldați germani de a ocupa centrala S.A.R.T.Ploiești, este respinsă de trupele române (14).

Concentrînd forțe superioare, aduse în special de la Păulești, în zorii zilei de 24 august (ora 5) germanii reușesc să-și impună controlul asupra orașului Ploiești ; gărzi postate la ieșirile spre Buzău, București, Cîmpina. împiedicau orice transport, dezarmau ostașii români izolați, împiedicau intrarea în oraș a muncitorilor care voiau să meargă la fabrici (15). Cu acest prilej ei au recuperat, cel puțin în parte, rafinăriile. Inferioară numeric și probabil luată prin surprindere (starea de război cu Germania nu fusese proclamată) garnizoana orașului nu s-a putut opune cu succes atacului retrăgîndu-se spre Rifov-Corlătești (16).

Pînă în după amiaza zilei de 24 august sînt semnalate numeroase acțiuni germane pentru a-și impune controlul pe comunicațiile rutiere și feroviare dintre Ploiești și București, Brașov, Vălenii de Munte.

Germanii își impun controlul asupra căii ferate Ploiești — București între stațiile Buftea și Dîrza și la podul peste riul Prahova (17).

Pe șoseaua spre București ei ocupă mai multe puncte, dezarmînd posturile române de jandarmi la Puchenii Mari și Potigrafu, împiedicînd circulația civilă și transportîndu-și propriile trupe spre București ; ocupă deasemenea podul peste Prahova la Mîroslăvești (Potigrafu). Au loc ciocniri cu trupele noastre la Românești și Țigănești (18).

Pe comunicațiile spre Brașov prezența germanilor e semnalată la Azuga și Movila Vulpii. Forțele corpului 5 teritorial se mențineau însă ferm la Breaza de unde controlau traficul pe Valea Prahovei (19).

Pe direcția Buzău, germanii instalează alături de paza română de la podul peste Teleajen, la Bucov, propriile lor trupe dotate cu tunuri și mitraliere; ulterior, vor dezarma și reține garda română a podului. Se înregistrează lupte lângă comuna Albești (20).

Șoseaua spre Cîmpina era controlată de germani în dreptul pădurii Păulești și dealungul drumului Boldești-Scăieni. Au loc ciocniri la Boldești (21).

Din cele relatate rezultă că efortul naziștilor din zona Prahovei era concentrat asupra orașului Ploiești și a comunicațiilor acestuia spre Capitală. Justificarea acestei orientări o aflăm în deciziile politice ale Berlinului. Deoarece imaginea pe care cercurile politice și militare conducătoare ale Germaniei și-au format-o, în primul moment, asupra evenimentelor petrecute în România în după amiaza zilei de 23 august era aceea a unui puci restrîns ca arie la București, reacția lor a fost aceea de a concentra acțiunea forțelor germane din interiorul României asupra acestui punct. În consecință, forțelor germane din Valca Prahovei le-a fost încredințată, în afara sarcinilor de menținere și asigurare a pazei zonei și instalațiilor petrolifere și a căilor de comunicații, o nouă misiune, de ajutorare a forțelor de la și din jurul Bucureștiului în acțiunea de înăbușire a insurecției (22). Într-adevăr, în tot cursul zilei de 24 începînd de la ora 2,45, posturile române de control a circulației semnalează trupe germane în mișcare spre București, cu precizarea că unele dintre ele provin de la Păulești (23).

Încercările germanilor de a controla căile de comunicații, incidentele cu trupele române, trimiterea de noi forțe spre Capitală, atacurile întreprinse în cursul zilei de trupele terestre combinate cu folosirea aviației pentru bombardarea sălbatică a Bucureștiului, au demascat intențiile Germaniei naziste de a se opune transformărilor progresiste începute la noi în țară, au scos în evidență caracterul tilhăresc al prezenței lor în România, al cărei teritoriu și ale cărei forțe umane și materiale urmăreau să le folosească în continuare pentru ducerea războiului împotriva voinței manifeste a poporului român.

Prin toate acestea Germania nazistă se arată în adevărata ei postură de inamic al României (24); ca urmare România a declarat oficial război Germaniei naziste.

În declarația guvernului român difuzată la radio pe 24 august, orele 16,30 se spunea: „Guvernul român, ordonă armatei noastre să înceapă lupta în toată țara împotriva germanilor în vederea eliberării teritoriului. De asemenea întreaga populație este invitată să dea tot concursul armatei noastre” (25). Această clarificare a raporturilor României cu Germania nazistă și-a pus rapid amprenta asupra operațiunilor militare insurecționale. Acțiunile unităților armatei române îndreptate împotriva trupelor germane s-au intensificat; se urmărea inițial dezarmarea inamicului și nimicirea acestuia în cazul în care opunea rezistență.

Pe teritoriul zonei Muntenia nord, dezarmarea a început imediat după transmiterea la radio a proclamației guvernului. În legătură cu realizarea acestei operațiuni, generalul Gr. Moșteoru comandantul Detașamentului 18 pază zonă petroliferă, raporta Corpului 5 teritorial: „După transmiterea la radio a proclamației guvernului, trupele ro-

mâne au început să dezarmeze trupele germane. S-au produs ciocniri din ambele părți (26).

Pînă la 26 august, au fost dezarmați în județele Prahova și Dimbovița, 4.500 germani și capturate 350 autovehicole (27).

În după amiaza zilei de 24 august a fost restabilită autoritatea românească asupra orașului Ploiești; trupele garnizoanei, 2 batalioane ale Regimului 7 Prahova și 1 batalion de pompieri, acționînd din zona Rifov — Corlătești, unde se retrăsese în dimineața de 24 august, în cooperare cu două unități militare din vecinătate, pătrund în oraș izgonind trupele germane de aici (28). Cu acest prilej au fost reluate rafinările din mina germanilor; la Columbia a fost dezarmat un detașament de lucru german; operațiunea a decurs mai greu la Astra unde în seara zilei de 24, se mai găsea încă o parte din vechea gardă germană a rafinăriei, îndepărtată pînă în dimineața de 25 august.

Tot acum sînt deblocate barierele orașului (29).

Dar importanța Ploieștiului, ca nod de comunicații și centru economic, era prea mare pentru ca naziștii să se resemneze cu pierderea lui. Folosind piese de artilerie a.a. ei încearcă să distrugă unele obiective economice cum ar fi rafinăria Telcâjen. Artileria a.a. română a răspuns prin trageri de contra baterie (30). Totodată forțele germane încearcă să se mențină în comunele suburbane și pe comunicațiile din jurul orașului formînd un adevărat cordon, puternic mai ales, în zonele de nord-vest și sud-vest (31). În partea de nord-vest a Ploieștiului germanii își întăresc puternic pozițiile ce le dețineau la Păulești și Strejnic.

La Păulești, după plecarea unor forțe spre București, mai rămăsese o parte din statul major al Diviziei a 5-a a.a. în frunte cu generalul Kuderna. Pentru întărirea pozițiilor germane de aici se aduce artilerie antiaeriană din sud (32).

Pe aerodromul Tîrgșor, încă de pe data de 24, s-au adăugat trupelor germane aflate anterior aici, întăriri de 4—500 militari. Împotriva acestora va acționa în noaptea de 24—25 august o formațiune de luptă patriotică din orașul Ploiești ajutată de locuitori ai satelor Strejnic și Tîrgșorul Nou precum și de soldații români din zona aeroportului aparținînd Flotilei a 2-a vînătoare și companiei ceață. Iată cum relatea Corpului 5 teritorial această acțiune veteranul caporal Gheorghiade Vasile din Strejnic, călăuza atacatorilor: „În ziua de 24 august, pe la orele 15, a venit din Ploiești un grup de 10 partizani, conduși de electricianul Stănică Nicolae, la locuința lui din Strejnic. Ei l-au rugat pe Gheorghiade să le arate care este drumul cel mai direct către aeroport și unde se află barăcile germanilor, precum și dacă mai sînt oameni care vor să ia parte la atac. Gheorghiade s-a obligat ca să-i conducă pe timpul nopții și a mai sporit grupul cu încă 20 oameni, din satul Strejnic, care aveau arme ascunse. La orele 21 grupul s-a deplasat în Tîrgșorul Nou, unde s-a mai mărit cu încă 20 soldați din flotila de aviație și compania ceață care scăpaseră și nu au fost dezarmați de nemți. La orele 1,30, cînd grupul din capul coloanei a ajuns lîngă primele 2 barăci nemțești, este observat de santinela germană de pe aeroport, care dă alarma. Se începe un schimb de focuri, însă nemții sînt superiori și ca număr și ca foc. După 1/2 oră de împușcături atacatorii sînt nevoiți a se retrage“ (33).

Folosind pozițiile pe care le dețineau în apropierea orașului, germanii încearcă să-l reocupe, în care scop trimit și trupe de la București (34). Reiese deci că, prin acțiunile lor trupele române din zona Ploieștiului au contribuit indirect la slăbirea presiunii inamicului asupra Capitalei. Cu riscul slăbirii presiunii asupra Capitalei, germanii își îndreptau atenția spre Ploiești pentru a-și asigura transporturile, a-și păstra posibilitatea primirii unor ajutoare prin Brașov, a-și asigura calea de retragere a trupelor de pe frontul din Moldova și la nevoie chiar a celor de la București (35).

Folosind trupele plasate în jurul orașului și cele aduse de la București, în după amiaza zilei de 25 august, germanii reușesc să blocheze din nou barierele orașului și să ocupe gările de vest și nord, dar garnizoana română păstra controlul asupra orașului (36). Pentru a face față presiunilor germane comandantul garnizoanei, colonelul Sp. Oprescu a strins soldații izolați ce veneau de pe front în jurul permanenței Diviziei 13 infanterie de la Valea Călugărească pentru a-i folosi la apărarea orașului întărind forțele garnizoanei și reușind să deblocheze barierele orașului în cursul nopții de 25—26 august. Gările rămân însă în mîna germanilor (37).

Din acest moment operațiunile militare insurecționale din zona Ploiești au fost într-o măsură tot mai mare influențate de prezența trupelor germane ce se retrăgeau de pe front. Apărute în noaptea de 25—26 august dinspre Mizil, primele elemente ale acestor trupe sînt prea slabe și, fiind respinse de garnizoana orașului, ele ocupă satele Loloiasca și Chițorani (38). Ca urmare a sosirii trupelor de pe front germanii se întăresc tot mai mult pe cordonul din jurul Ploieștiului; pe aeroportul Tîrșor și în pădurea Tîrgorul Nou se masează 4—5000 germani și 100 avioane. Aceste forțe atacă elementele apărării pasive române din zonă apoi se mișcă spre Ploiești (39).

La ora 16,20, pe 26 august, un atac general este lansat asupra orașului din patru direcții :

- dinspre Tîrgoviște, forțele germane se dirijează spre rafinăria Xenia ;

- dispre sud, este atacată rafinăria Astra unde garda rezistă cu greu ;

- în partea de sud-est a orașului, spre Corlătești, germanii se apropie și ocupă poziții lingă rafinăria Unirea ;

- la nord-estul orașului sînt atacate bateriile antiaeriene române ;

- de la Valea Călugărească, pe calea ferată și șosea, puternice forțe germane aflate în retragere încearcă să-și deschidă drum (40).

După oprirea acestui atac, beneficiind de ajutorul unor forțe venite de la București, germanii întreprind un nou atac la ora 17,25 ; efortul principal era axat pe direcția sud și sud-vest dar și acest atac este oprit (41). În aceste împrejurări, cînd presiunea germanilor asupra Ploieștiului atinsese un nivel fără precedent și se prevedea sporirea eforturilor germane pentru deschiderea căilor de retragere a trupelor de pe front, s-au luat măsuri pentru întărirea garnizoanei orașului : permanența Diviziei 13 infanterie, de la Valea Călugărească, a intrat sub comanda directă a colonelului Spiridon Oprescu, comandantul Garnizoanei Ploiești (42).

Pe de altă parte, comandantul Corpului 5 teritorial a făcut apel la sprijinul populației civile, a tineretului, funcționarilor și muncitorilor. S-au dat dispoziții garnizoanelor din zonă să doteze „cu armament capturat, premilitarii și cetățenii de încredere care pot fi utili pentru dezarmarea unităților germane“ (43).

Membri ai organizației Munca tineretului român au format unități militare noi care au concurat la dezarmarea trupelor germane (44). Totodată, garnizoana Ploiești, a primit dispoziție ca în toate instituțiile civile și militarizate funcționarii și lucrătorii să fie la posturi. „În caz de atac nu vor părăsi instituția, ci vor lupta pentru apărarea localului fiind considerați ca militari“ (45).

Aprobate de Marele Stat Major aceste măsuri n-au putut fi valorificate imediat. În jurul orei 19 (26 august), germanii declanșează un nou atac din direcțiile nord-vest, sud-vest și est. Atacul a fost precedat de acțiunea aviației în picaj și artileriei a.a. timp de 75 minute. Două batalioane de recruți ce apărau lizierele orașului au opus o dirză rezistență cu toate că artileria a.a. română nu i-a putut sprijini în suficientă măsură, bateriile neavând mijloace de autotracțiune pentru a fi deplasate. În urma pătrunderii germanilor prin barierele Cimpina și Tîrgoviște, în oraș au loc lupte de stradă. Comandantul garnizoanei, col. Oprescu, încercuit de trupele germane continuă rezistența, păstrînd controlul asupra orașului (46).

Un nou atac are loc la 27 august, ora 4 dimineata, dinspre nord. Forțe puternice, cu mult armament automat, artilerie și tancuri, urmăreau să concretizeze intenția naziștilor de a lichida artileria a.a. română și a pune stăpînire pe oraș. Celor 2000 de oameni ai garnizoanei inamicul le opune 5000 în vestul orașului, 2000 la nord, 2000 la sud și puternice coloane la est. În urma acestui atac concentric, pînă la ora 7, orașul e ocupat de forțele hitleriste. Colonelul Oprescu s-a retras prin bariera Văleni la Blejoi de unde intenționa să acționeze pentru recuperarea orașului și interzicerea retragerii inamicului spre Cimpina (47).

Ocuparea orașului Ploiești duce la întreruperea legăturilor telefonice cu Bucureștiul, permite germanilor să folosească șoseaua Buzău-Ploiești-Cimpina și București-Ploiești-Cimpina pentru retragerea formațiilor militare scăpate de pe frontul din Moldova și de la București, unirea acestor forțe cu cele ale Diviziei a 5-a a.a. de la Păulești și consolidarea lor pe Carpații meridionali sau retragerea la nordul barierei muntoase. Luptele din 27 august au provocat însemnate daune întreprinderilor orașului (48).

După retragere, forțele române au pus la punct operațiunea de recuperare a orașului. Întărirea garnizoanei cu două noi unități militare și slăbirea forțelor hitleriste prin scurgerea lor spre nord au asigurat succesul acțiunii din după amiaza zilei de 27 august, trupele noastre suferind pierderi mici. Forțele inamice au fost silit să se regrupeze la Tîrgșor-Strejnîc, pierzînd „cea mai mare parte a orașului și rafinările“ (49). Menținîndu-se încă în partea de nord și est a orașului hitleriștii încercau să asigure retragerea grupului Stahel de la București. Solicitarea eșaloanelor superioare de a trimite ajutoare acestui grup a fost însă respinsă de Divizia 5-a a.a. germană (50). Acest fapt ilustrează iarăși con-

tribuția indirectă a forțelor noastre din zona Ploiești, la slăbirea presiunii hitleriste asupra Capitalei.

În cursul zilei de 28 august, pentru motivul indicat, inamicul își păstrează agresivitatea, iar garnizoana orașului Ploiești face față ultimelor atacuri periculoase ale hitleriștilor. În aceste lupte cad eroic la datorie trei tineri soldați ai Regimentului 7 Dorobanți : Ion Leonte, Vasile Radu, Titu Zaharia, precum și voluntarul, în vîrstă de 16 ani, Mircea Mihăilescu, care a contribuit la aprovizionarea cu muniții și călăuzirea trupelor române spre pozițiile inamice (51). Chiar din primele ore ale dimineții este respinsă încercarea unor trupe inamice de infanterie și tancuri de a pătrunde în oraș prin bariera Bucov ; tancurile sînt respinse iar infanteria capturată (52). Un nou atac de infanterie și tancuri este lansat la bariera Cîmpinei în jurul orei 7,25 ; concomitent este atacată, de trupe venind dinspre vest, bariera Tirgoviște unde inamicul e oprit pe șoseaua de centură (53). În jurul orei 10, forțele germane dinspre Negoiești atacă bariera Tirgșor. După o pregătire de artilerie, care a durat 15 minute, infanteria inamică pătrunde în oraș reușind să ocupe stația pompe de la rafinăria Columbia, dar atacul unui pluton din rezervă duce la recuperarea stației de către forțele noastre (54). Abia fusese oprit acest atac și în jurul orei 10,20, trupe germane din pădurca Păulești atacă iar bariera Cîmpinei reușind să pătrundă în oraș unde se dau lupte grele. Forțele germane de la Păulești folosesc tanchete primite pe calea aerului ceea ce nu le asigură succesul în fața hotărîrii de luptă a forțelor noastre care vor reuși să recucerească bariera Cîmpinei (55). A fost de asemenea respins și atacul întreprins la bariera Strejnic în jurul orei 16. La ora 20.45 se înregistra ultima încercare a forțelor hitleriste de a pătrunde în oraș (56).

Êșuarea încercărilor de a ocupa și menține orașul Ploiești, a determinat inamicul să revină la vechea tactică a organizării unei centuri defensive în jurul orașului pentru a putea utiliza cel puțin căile de comunicații mărginașe în vederea retragerii forțelor sale spre nord. Forțele inamice dețineau puncte de rezistență în localitățile din jurul Ploieștiului pe o rază de aproximativ 10 km. la : Valea Călugărească, Coslegi, Rifov, Pietroșani, Pucheni, Brazi, Ploieștiori, Negoiești, Zahanaua, Tirgșor, Țigănia, Buda, Păulești, Boldești-Scăieni (57).

Modul în care au fost executate atacurile din 28 august lipsa lor de coordonare, slăbirea intensității spre sfîrșitul zilei, faptul că nu au mai fost reluate a doua zi, ne determină să considerăm că pe 28 august confruntarea dintre forțele insurecționale și cele hitleriste la Ploiești se decisea în favoarea noastră. Această concluzie s-a impus și comandamentului Diviziei 5. a.a. germană care informa la 29 august, ora 14,30 că trupele germane se mai mențineau doar la marginea orașului și că nu vor fi capabile să se mai mențină mult timp dacă nu primesc întăriri (58). Fără îndoială, ~~la~~ impunerea acestei concluzii au contribuit atît rezultatele luptelor de pe 28 august, cît și apropierea de Ploiești a unităților Armatei a 4-a și a unor trupe de la București : ultimele cuceriseră generalului Kuderna, la 29 august ora 12, să capituleze (59).

Victorioase în crîncena înclêștare cu inamicul, trupele române din zona Capitalei primiseră după 28 august noi misiuni. O parte, sub co-

manda generalului Iosif Teodorescu rămăneau în continuare în zonă pentru asigurarea securității Bucureștiului. Altele formau detașamentul condus de general Nicolescu, primind ordin să se deplaseze la Cîmpina pentru întărirea apărării Văii Prahovei, prin ocolirea pe la vest a Ploieștiului. Din detașamentul general Nicolescu, unele unități au constituit în zona Țigănești gruparea general Drăjna cu misiunea de a asigura protecția scurgerii spre vest a trupelor armatelor a 3-a și a 4-a și apoi a lichida toate rezistențele din zona Ploiești (60).

Pe 29 august apar în apropierea Ploieștiului și trupele Armatei a 4-a, retrase din Moldova. În dimineața zilei de 28 august unități aparținând Corpului 6 armată staționau la Drăgănești, Fulga și Loloiasca ; în timp ce trupele de la Fulga și Drăgănești ocolind Ploieștiul pe la sud, vor ajunge la vest de calea ferată și șoseaua București — Ploiești — Cîmpina și vor acționa de acolo spre Ploiești, unitățile de la Loloiasca se vor deplasa direct spre Ploiești pe șoseaua Buzău — Ploiești. La Loloiasca se aflau resturi ale Diviziei 18 munte. Pe 28 august la ora 12 comandantul Corpului 6 armată, gen. N. Tătăranu ordonă ca Divizia 18 munte (gen. Beldiceanu) și Comandamentul 101 munte (gen. Pascu) să se deplaseze, începînd de la ora 18, pentru a ajunge pe 29 august la Ploiești. În cursul nopții de 28 spre 29 august, Divizia 18 munte, aflată în deplasare spre Ploiești, se lovește de rezistențe inamice la Valea Călugărească. În acest moment divizia este ajunsă din urmă de o coloană blindată sovietică formată din aproximativ 60 tancuri T. 42 ; stabilind contacte cu comandamentul sovietic, în dimineața zilei de 29 august, au atacat împreună, spre Ploiești (61).

În acest moment cînd trupele române și sovietice acționau împreună asupra inelului exterior inamic la Valea Călugărească, e bine să precizăm că orașul era „ferm ținut de garnizoană“ ; atunci cînd la ora 14,45 (29 august) artileria sovietică executa trageri de pregătire pe liziera est Ploiești, comandamentul garnizoanei intervine, luînd legătura cu comandamentul sovietic pentru ca să nu se mai tragă asupra Ploieștiului (62).

Către ora 16,30 după înfrîngerea puternicelor rezistențe inamice de la Valea Călugărească și pădurile de la sud, s-a ajuns în apropierea lizierei Ploieștilor : grupurile 90 și 92 vînători de munte acționau pe calea ferată respectiv pe șosea la 3 km. de oraș iar trupele sovietice la liziera de est și nord-est urmînd să taie retragerea inamicului spre nord.

La ora 18,30 o coloană formată din trupe române și sovietice pătrunde în oraș ; trupele române erau formate din grupul 90 vînători de munte, comandat de locotenent-colonel Popa și grupul 92 al locotenentului Pretorian, ambele din Divizia 18 munte, iar trupele sovietice cuprindeau în afara unui vîrf blindat de cercetare, aproximativ 30 de tancuri T 34 și T 51 care s-au îndreptat către liziera sud. La ora 18,45 prin bariera est intră primele formațiuni de infanterie. Trupele sovietice aparțineau Brigăzii 6 infanterie moto.

La ora 19 toate trupele erau în Ploiești și cantonau la stația Agata. În acest timp Comandamentul 101 munte acționa împotriva germanilor la Chițorani (63). Celelalte unități ale Corpului 6 armată aflate pe 28 august dimineața la Fulga și Drăgănești trebuiau să înceapă de la ora 18 deplasarea pentru a ajunge pe 29 august la Bănești și Cocorăști-Colț.

La orele 18—20 aceste unități au contribuit la dezarmarea detașamentului Gerstenberg la Gherghita apoi au înaintat spre zonele ordonate.

La 29 august ora 15,30 comandamentul Armatei a 4-a ordonă Corpului 6 să ia contact în aceeași zi cu inamicul aflat în zona Tîrgșor și să-l atace în dimineața de 30, de-a lungul șoselei Tîrgoviște — Ploiești. Pentru aducerea la îndeplinire a acestei misiuni Corpul 6 armată constituie detașamentul Azur sub comanda colonelului Gr. Ionescu avînd sarcina de a deschide drumul spre Ploiești în zona limitată la nord de șoseaua Tîrgoviște — Ploiești iar la sud de localitățile Tîrgșorul Vechi, Strejnic (64).

Unitățile Corpului 4 armată aflate pe 28 august dimineața la Maia, Rădulești și Adîncata primiseră ordin să se deplaseze începînd de la ora 18 pentru a ajunge pe 29 la Tinosu Cocorăști-Colț — Cătunu — Ponorarii Burchi — est șoseaua București — Ploiești.

O parte din aceste unități, mai ales artileria, împreună cu trupele detașamentului gen. Drajna, au intrat în subordinea comandantului artileriei Corpului 4 armată, gen. Ceaușu. Misiunea dată acestei grupări de către gen. Rozin la 29 august ora 16 era „lichidarea și curățirea rezistenței germane care barează drumul Ploiești — București“. Primul obiectiv era cucerirea podului de la Miroslăvești peste Prahova urmînd ca detașamentul să acționeze pînă la Tătărani. Atacînd la 29 august ora 20, detașamentul a reușit, după încercarea neizbutită de la ora 18, să întoarcă rezistențele inamicului de pe riul Prahova și să pună stăpînire pe trecerea de la Miroslăvești. Înaintarea spre Ploiești a fost continuată pe 30 august cînd participă la atacul general împotriva rezistențelor germane exterioare orașului Ploiești (65).

De-a lungul căii ferate, de la Crivina spre Ploiești acționau trupele aparținînd comandamentului Corpului motomecanizat conduse de col. Iucăl din Divizia 9 infanterie.

Pe șoseaua București — Ploiești, pînă în seara zilei de 30 august detașamentul Ceaușu ajunsese la Românești și Tătărani, terminîndu-și misiunea.

Detașamentul Iucăl, după lichidarea rezistențelor de la Tinosu și gara Prahova, se afla în contact cu inamicul pe linia Popeștii de Jos — gara Brazi, la sfîrșitul zilei de 30, reușind să curețe aceste rezistențe pe 31 august pînă la ora 9,45 (66)..

În timp ce aceste unități înlăturau rezistențele germane din sud, alte unități române acționau împotriva rezistențelor de la nordul și vestul orașului. La sudul șoselei Tîrgoviște — Ploiești acționa detașamentul Azur al Corpului 6 armată, între această șosea și Buda înaintau trupele Detașamentului 18 pază zonă petroliferă, între Buda și alea Teleajenului era zona de acțiune a grupării col. Turtureanu iar la est, de Valea Teleajenului, se afla gruparea col. Batcu.

Rezistențele de la Tîrgșor-Tîgănia sînt lichidate pe 30 august prin acțiunea comună a trupelor române și sovietice: detașamentul Azur ocupă satul Tîrgșorul Nou și pădurile Tîrgșorul Nou și Vechi, aripa dreaptă a Detașamentului 18 pază zonă petroliferă sub conducerea lt. col. Dorin, a ajuns pînă la pădurea Crîngul lui Bot, iar trupele sovietice, acționînd din Ploiești, au înlăturat punctele de rezistență germană din satul Strejnic și pădurea Crîngu lui Bot (67).

Pozițiile inamice situate între șoselele Dărmănești — Ploiești și Cimpina — Ploiești erau atacate de trupe aparținând Detașamentului 18 pază zonă petroliferă.

Pînă la ora 18 (30 august) puternicele rezistențe din pădurile Filipeasca și Buda au fost lichidate, unele efective germane reușind să se strecoare la Păulești (68).

Între șoseaua Cimpina — Ploiești și Valea Teleajenului acționa, în dimineața zilei de 30 august, gruparea col. Turtureanu, pentru curățirea rezistențelor inamice din pădurea Misleanca Îndeosebi. Pornind de pe linia sud — Băicoi, sud — Lilești, Țintea Găgeni, această grupare își realizează pînă la ora 18 obiectivul atîngînd calea ferată Buda — Slănic (69).

La est de valea Teleajenului și pe comunicațiile rutiere și feroviare Ploiești — Văleni acționa gruparea col. Batcu. Pornind dinspre nord, de la Lipănești, și dinspre sud, de la Blejoi, s-au ocupat pozițiile inamice de la Boldești-Scăieni, unele elemente reușind totuși să se strecoare în noaptea de 29—30 august spre Văleni (70).

Ziua de 30 august a însemnat astfel sfîrșitul majorității punctelor de rezistență hitleriste situate în jurul Ploieștiului. Inamicul își mai menținea, la sfîrșitul acestei zile, doar pozițiile de la Păulești. Despre lagărul german de aici se știe că „este puternic întărit, dispune de 3 linii de apărare cu rețele de sîrmă, dispune de tunuri antiaeriene de toate calibrele, între care 3 baterii de 128 mm. tunuri antiaeriene, aruncătoare brand“ (71). Se găseau masate aici elemente din Divizia 5-a antiaeriană, o divizie de apărare pasivă și o divizie tehnică, aproximativ 5000 militari (72).

Împotriva acestora se pregăteau să acționeze pe 31 august grupările Moșteoru, Batcu și Turtureanu aparținînd Corpului 5 teritorial și forțe sovietice de la Ploiești (73).

La ora 1, în noaptea de 30—31 august, trupele germane încercuite la Păulești au acționat cu foc de artilerie asupra unităților aflate la înbinarea grupărilor Turtureanu și Batcu. Un tren blindat german acționînd pe calea ferată Buda-Slănic a debarcat în mai multe rînduri, sub protecția tunurilor sale, trupe în gara Găgeni. Artileria română a lovit trenul în plin incendiindu-l și dezorganizînd apoi coloana inamică în retragere. Din această coloană un grup de mașini se îndreaptă spre Țintea cu intenția, probabilă, de a ieși din țară pe la Predeal, dar Corpul 5 teritorial ia măsuri pentru capturarea lui.

Grosul coloanei de la Păulești cuprinzînd aproximativ 130 camioane, 4—6 tancuri, artilerie, a luat direcția pădurea Mărgineanca, Plopeni, Gura Vitioarei. Ajungînd aici la ora 7 (31 august), s-au oprit trimițînd un grup de recunoaștere spre Văleni (74).

Împotriva acestui grup inamic au acționat, închizînd calea de retragere prin pasul Bratocea, soldații unei unități militare cu vechi tradiții în lupta împotriva cîmpitorilor pămîntului românesc, unitate distinsă la Mărășești în primul război mondial, Regimentul „32 Mircea“.

„Recruții Regimentului 32 dorobanți, partea sedentară, după o luptă timp de o oră, au reușit să-i dezarmeze (pe hitleriștii trimiși spre Văleni n.n.). S-au capturat numeroase mașini și 700—800 prizonieri“ (75).

Coloana de la Gura Vitioarei s-a îndreptat spre Slănic pentru a ieși pe Predeluș sau a ocoli Vălenii de Munte și a ajunge tot la Bratocea. În urmărirea acestei coloane porniseră un regiment sovietic și trupe române aparținând Regimentului 9 vânători și 9 călărași ambele din gruparea col. Turtureanu.

A fost anunțată garnizoana Brașov să ia măsuri de întâmpinarea coloanei la Cheia și Predeluș.

La Slănic însă, elevii Școlii de ofițeri rezervă infanterie, opresc coloana (31 august ora 11) și după o luptă de două ore o silesc să se retragă, capturând o mare cantitate de material (76).

O parte din trupele germane au fost capturate chiar la Păulești.

Odată cu aceasta a fost lichidat ultimul punct din lanțul de rezistențe hitleriste exterioare orașului Ploiești. În același timp, acest succes al forțelor patriotice insurecționale, marca victoria insurecției în Prahova. Forțelor hitleriste le-au fost provocate pierderi grele în luptele din această zonă : 1.500 morți, 2.300 răniți, 9.076 prizonieri, 1.300 camioane și 260 tunuri.

Victoria a fost cucerită cu prețul a 800 morți și răniți români. S-au produs în timpul luptelor, daune materiale obiectivelor economice și orașului Ploiești ; rafinăriile Columbia și Creditul minier au fost mai puternic afectate, în timp ce Astra, Standard și Unirea puteau fi refăcute în scurtă vreme asigurând acoperirea necesarului de combustibil (77).

Aceste jertfe, parte a eforturilor întregului popor român, stau la temelia unei noi epoci, au marcat „începutul unei noi istorii a patriei noastre — istoria împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn pe propria sa țară” (78).

Documentele și lucrările consultate conturează deci următoarea desfurare a evenimentelor insurecționale la Ploiești.

— în noaptea de 23—24 august, orașul se află sub controlul ostașilor români care împreună cu formațiunile de luptă patriotice înlătură gărzile germane de la rafinării ;

— în dimineața zilei de 24 august, trupele hitleriste, pentru înlesnirea traficului lor spre București și avînd în vedere importanța obiectivelor economice din Ploiești, ocupă orașul ;

— succesul inamicului a fost temporar deoarece chiar în după amiaza de 24 august forțele române reintră în oraș.

Faptul că în oraș se mai mențin grupe de ostași germani (baterii a.a., depozite) nu trebuie să ne ducă la concluzia că ar fi vorba de o coprezență româno-germană (79), deoarece forțele insurecționale sînt cele ce stăpînesc obiectivele economice și administrative, controlează traficul prin oraș. Dealtfel aceste puncte inamice sînt treptat lichidate.

Din pozițiile deținute la marginea și în jurul orașului forțele hitleriste încearcă să-l ocupe.

— beneficiind de întărirea forței lor cu trupe aflate în retragere de pe front, naștii, după mai multe atacuri puternice respinse pe 26 august, reușesc în dimineața de 27 august să ocupe orașul ;

— în după amiaza aceleiași zile trupele noastre recuperează orașul pe care-l mențin ferm în pofida sfortărilor hitleriste de pe 28 august.

După această zi victoria forțelor insurecționale la Ploiești nu mai putea fi pusă la îndoială. Punctele de rezistență deținute de inamic în exteriorul orașului nu mai constituie un pericol, fiind angrenate în lupte cu forțe care aflau circular spre Ploiești ;

— în zilele de 29—31 august aceste puncte de rezistență inamice sînt lichidate : în est, de forțele româno-sovietice care intră în oraș în seara de 29 august ; în sud, de forțele române de la București în cooperare cu Corpul 4 armată ; în vest, de către detașamentul Azur, al Corpului 6 armată, gruparea Moșteoru și trupe sovietice din Ploiești ; în nord, de grupările Moșteoru, Batcu, Turtureanu și unități sovietice.

La operațiunile militare insurecționale din Ploiești a adus o prețioasă contribuție populația civilă, muncitorii, tineretul, țărani din localitățile suburbane.

Formațiunile de luptă patriotice au avut o prezență marcantă în apărarea rafinărilor și orașului.

Operațiunile militare insurecționale de la Ploiești au avut implicații asupra desfășurării luptelor în alte zone, ele au contribuit, așa cum am arătat, la slăbirea presiunii germane asupra Capitalei. Pe de altă parte, mai ales în final, cînd se pune sarcina lichidării rezistențelor inamice din jurul Ploieștiului aceste operațiuni au fost influențate de prezența trupelor române ce se deplasau de la București sau din Moldova precum și a unor unități sovietice.

Prin priceperca și dîrzenia de care au dat dovadă în luptă, forțele noastre din zona Ploieștiului au provocat inamicului serioase pierderi umane și materiale aducîndu-și contribuția la victoria de ansamblu a insurecției.

- 1 „România în războiul antihitlerist — 23 august 1944 — 9 mai 1945“, Editura Militară, București, 1966.
- 2 „Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică“, Editura Militară, București, 1974.
Din cronica unor zile istorice (red. resp. V. Liveanu), Editura Academiei R.P.R., 1971.
- 3 GH. ZAHARIA, „Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977.
- 4 General maior în rezervă TOMA ZOTTER, „Fragment de epopee“, Editura Militară, 1966.
General maior în rezervă TOMA ZOTTER, „Acțiuni de luptă desfășurate în Valea Prahovei“, în „Armata română în războiul antihitlerist“, Editura politică, București, 1965, p. 72—79; „Prahova, Trepte în istorie“, Editată de Secția de propagandă a Comitetului Județean Prahova al P.C.R. Ploiești, 1972.
- 5 Documente privind istoria militară a poporului român, 23—31 august 1944, Vol. I—IV și 1—6 sept. 1944, Editura Militară, 1977—1980. În continuare citat D.I.M.
- 6 C. NICOLAE, Stăpîni pe destinele noastre, în „Magazin istoric“, anul VIII, nr. 8 (89), august 1974, p. 60—61.
- 7 General maior EUGEN BANTEA, Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armate germane „Ucraina de sud“, Editura Militară, 1974, p. 26.
- 8 Ibidem, p. 32, nota 55.
- 9 D.I.M.I., p. 15.
- 10 Ibidem, p. 14.
- 11 General maior în rezervă TOMA ZOTTER, Aspecte din organizarea și desfășurarea insurecției din august 1944 în Valea Prahovei, în „Prahova, Trepte în istorie“, p. 182.
- 12 M. E. IONESCU, Pe scurt despre desfășurarea militară victorioasă a insurecției, în Studii și articole de istorie, XVII—XVIII, 1974, p. 18—20.
România în războiul antihitlerist, 23 august 1944 — 9 mai 1945, Editura Militară, București, 1966, p. 55, 68, 92, 600—620 și 696—697.
- 13 General locotenent în rezervă C. ANTON, August 1944 : Unica soluție, în „Magazin istoric“, anul VI, nr. 8 (65), august 1972, p. 11.
- 14 D. SIMULESCU, Formațiunile de luptă patriotice în insurecție, în „Magazin istoric“, anul I, nr. 5, august 1967, p. 2.
- 15 T. ZOTTER, Fragment de epopee, p. 48 și 50.
- 16 D.I.M., Vol. I, p. 53.
- 17 Ibidem, p. 57, 66, 142—143.
- 18 Ibidem, p. 82—84.
- 19 Ibidem, p. 143—191.
- 20 Ibidem, p. 62, 66, 75, 139, 141, 191.
- 21 Ibidem, p. 62, 66, 139, 143.
- 22 Ibidem, p. 62, 66.
- 23 Ibidem, p. 82, 143, 191.
- 24 General maior EUGEN BANTEA, op. cit., p. 38, 41.
- 25 D.I.M., Vol. I, p. 54, 62, 66, 75, 81, 141.
- 26 Ibidem, p. 168.
- 27 C. NICOLAE, op. cit., p. 61.
- 28 D.I.M., Vol. I, p. 266.
- 29 D.I.M., Vol. II, p. 130.
- 30 D.I.M., Vol. I, p. 82—84, 94—95, 108—109, 191.
- 31 Ibidem, p. 108—109, 191.
- 32 Ibidem, p. 154, 226, 266.
- 33 Ibidem, p. 193.
- 34 Ibidem, p. 191 și Vol. II, p. 29.
- 35 Ibidem, p. 260.
- 36 Ibidem, p. 110, 177.
- 37 Ibidem, p. 177, 109.
- 38 Ibidem, p. 177 și Vol. II, p. 63.
- 39 Ibidem, p. 193 și Vol. II, p. 63.

- 38 D.I.M., Vol. II, p. 44, 130, 117.
- 39 Ibidem, p. 60 și 246.
- 40 Idem.
- 41 Ibidem, p. 60, 246, 63.
- 42 Ibidem, p. 133.
- 43 Ibidem, p. 132.
- 44 Ibidem, p. 133.
- 45 Ibidem, p. 132.
- 46 Ibidem, p. 92, 135.
- 47 Ibidem, p. 166, 171.
- 48 Ibidem, p. 177.
- 49 Ibidem, p. 197, 214, 226. Vezi și general maior E. BANTEA. op. cit., p. 70—71.
- 50 D.I.M., II, p. 271.
- 51 V. BIRZA, Tineretul prahovean — participant entuziast și devotat la insurecția națională antifascistă și la războiul antihitlerist în „Tineretul prahovean în lupta revoluționară”, Ploiești, 1972, p. 126.
- 52 D.I.M., Vol. III, p. 110 și 57.
- 53 Ibidem, p. 110, 20.
- 54 Ibidem, p. 20, 112, 115.
- 55 Ibidem, p. 111, 114.
- 56 Ibidem, p. 172.
- 57 Ibidem, p. 148, 247, 4—5, 178, 30.
- 58 General maior E. BANTEA, op. cit., p. 80.
- 59 D.I.M., III, p. 188.
- 60 Ibidem, p. 76—77, 246—248, 268.
- 61 Ibidem, p. 21—22, 131, 33—34, 75, 182—183.
- 62 D.I.M., Vol. IV, p. 3.
- 63 D.I.M., Vol. III, p. 262—263 și 196.
- 63 D.I.M., Vol. III, p. 262—263 și 196 ;
- 64 D.I.M., Vol. IV, p. 3—4, 21, 62, 109.
- 64 D.I.M., Vol. III, p. 21—22, 33—34, 252, 168, 158, 178—179, 215—216.
- 65 D.I.M., Vol. III, p. 21—22, 157—158, 182, 247—248, 173, 177—178, 188—190.
202, 204 și D.I.M. Vol. IV, p. 11, 51.
- 66 D.I.M., Vol. IV, p. 15, 51—52, 122, 128.
- 67 Ibidem, p. 31, 42, 44—45, 63, 138, 36—37, 119 și Vol. III, p. 216.
- 68 D.I.M., Vol. III, p. 211—213 ; D.I.M. Vol. IV, p. 36—37, 119—120.
- 69 D.I.M., Vol. III, p. 218—220 și D.I.M. Vol. IV, p. 119—120.
- 70 D.I.M., Vol. III, p. 51—52, 163—164 ; D.I.M., Vol. IV, p. 7—8
- 71 D.I.M., Vol. IV, p. 120.
- 72 Ibidem, p. 44.
- 73 Ibidem, p. 29, 59—60, 38—39, 119—120.
- 74 Ibidem, p. 128—129, 140.
- 75 Ibidem, p. 149.
- 76 Ibidem, p. 137—138, 128—129, 167—168, 144, 140, 141, 187—188.
- 77 România în războiul antihitlerist, 23 august 1944—9 mai 1945. Editura Militară, București, 1966, p. 101.
Pentru eliberarea patriei, Editura Militară, 1972, p. 57. Din cîmpia Dunării dincolo de munții Cehoslovaciei (Drumul de luptă al Diviziei 10 infanterie în războiul antihitlerist), Editura Militară, București, 1972, p. 114.
D.I.M., 1—3 sept. 1944, Editura Militară, București, 1980, p. 187 și 253.
- 78 Programul P.C.R. de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura Politică, București, 1975, p. 52.
- 79 D.I.M., Vol. I. p. 196 ; Vol. II, p. 118 ; Vol. III, p. 114—115.

Summary

The paper deals with the insurrection of the 23rd of August, 1944 in Ploiești (which is an important junction and the main petroliferous of Romania) as well as suburban localities.

The paper shows the Romanian and German ratio of forces in the region. The first fights took place during the night of the 23rd of August in the following days the town was controlled in turn by the Romanian forces and the German ones.

From the 27th of August on, Ploiești was controlled by the Romanian forces; some German resistance points around Ploiești were fully destroyed by the Romanian and Soviet forces between the 29th and 31st of August.

The paper underlines the heroism of the insurrectional forces, the contribution of the civil population and the patriotic detachments for the defence of the town.

The paper ends with the survey of the military operations in the zone.

.

**Fișe pentru un
DICȚIONAR ISTORIC AL JUDEȚULUI PRAHOVA (II)**

MIHAI APOSTOL

ALDEȘTI

Cadrul geografic. Cartier, în trecut, al localității componente Breaza de Sus a orașului BREAZA (vezi).

Numele cartierului semnifică faptul că locuitorii săi erau „pogoritori dintr-un strămbș „Alde“, nume popular, frecvent în Dacia (EMR, I, 551), ce își trage seva de la o plantă asemănătoare cînepii.

Istoricul cartierului nu este cunoscut. Dar denumirea sa este atestată de alcătuitoarii Dicționarului geografic al județului Prahova (1897).

ANINIȘUL

Cadrul geografic. Localitate dispărută, situată în sudul actualei comunc PREDEAL SĂRARI (vezi).

Numele satului provine de la vechea pădure de anini ce îl înconjură (EMR, II, 80).

Istoricul satului nu ne este cunoscut (poate este actualul sat Sărățel). Știm doar că aici exista o gură de exploatare a sării, că se afla în apropierea localității Ghitioara și era brăzdat pe pîriul Sărățel (DIR, I, 318---319; II, 133; III, 120). Satul apare atestat într-un hrisov din 24 iunie 1610, printr-un locuitor al său : Soare, menționat ca adălmășar (DIR, I, 480).

ANTOFILOAIA

Cadrul geografic. Localitate situată în centrul comunei Rîfov.

Numele localității se constituie ca un augmentativ feminin de la Antohie. Interesant ni se pare însă faptul că în perioada interbelică localitatea (cătun pe atunci) primește denumirea Mitrofiloiaia (deci augmentativul lui Mitrofan). Cum a intervenit această substituie de nume și ce rațiune a avut nu cunoaștem.

Istoricul localității s-ar putea să fie ceva mai vechi. Alcătuitoarii Dicționarului geografic al județului Prahova (1897) menționează că pe

teritoriul localității șetrarul Paraschiva Căplescu înalță o biserică în 1783. Deducem de aici că așezarea era constituită mai de mult și ajunsese într-un stadiu de dezvoltare care necesita, la acea vreme, construcția locașului de rugă. Localitatea este propusă pentru dezafectare. Astăzi este sat component al comunei RÎFOV (vezi).

APOSTOLACHE

Cadrul geografic. Comună situată în zona colinară din nord-estul județului, la vărsarea pârului Chiojdeanca în riul Cricovu Sărat. Se învecinează cu comuna Singeru la est, cu comuna Tătaru la sud-est, cu comuna Gornet Cricov la sud, cu comuna Podenii Noi la vest și cu comuna Chiojdeanca la nord. Orașul cel mai apropiat, Urlați, este situat la o distanță de 18 km spre sud.

Numele și componența comunei. Comuna își trage numele de la comisul Apostolache, ctitorul complexului arhitectural înălțat aici începând din 1595. Înainte vreme și pînă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, localitatea se numea Măstănești, denumire mai veche derivînd, probabil, de la ceata celor care ar fi format primul embrion al așezării, „Stăneștii“, precedat de apelativul „mă“ = Mă-stănești.

Comuna este formată din satele: Apostolache (reședință — situată în extremitatea nordică a comunei), Buzota, Mîrlogea, Udrești și Valea Cricovului.

Suprafața comunei este de 2026 ha, din care 1309 ha suprafață agricolă.

Istoricul comunei se pierde în negura vremurilor. Cele mai vechi urme despre așezarea de aici datează din neolitic (5500—2500) — idol antropomorf — și din epoca bronzului (1900—1200), vestigii descoperite în centrul satului de reședință și în satul Mîrlogea, la „Piscul cu cioburi“, atestînd existența ipotetică a unor cetăți traco-geto-dacice de apărare. De altfel însăși toponimicul satului component, Buzota, se pare a-și trage seva dintr-un fond lingvistic traco-dac. În sprijinul vechimii așezării vine însăși topografia locului, ulucul Cricovului Sărat strîns în chingile dealurilor, pe vremuri împădurite, oferind un adăpost sigur locuitorilor. Fără să indice baza documentară, Dicționarul enciclopedic român (vol. I, 1962, p. 162) afirmă că localitatea ar fi luat ființă în 1642. Prima atestare documentară, cunoscută nouă, datează însă de la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Într-un hrisov dat de voievodul Ștefan Surdul, la 12 iunie 1592, li se recunoaște unora anume Ion, Cujbă și Stoica ocină în Măstănești, „din apa Cricovului pe valea Pleșuvei în sus pînă în malul Pleșuvei, apoi pe slemnea (culmea, creasta — n.n.) Pleșuvei în jos, la vale, pînă la podișor, iar la podișor, în dreptul locului, pînă la apa Trestiatului și pe apa Trestiatului în jos, pînă la valea Pleșuvei“ (DIR, sec. XVI, vol. VI, 1953, p. 50—51). Într-o broșură, nedatată, cuprinzînd „File din trecutul comunei Apostolache“, N. I. Simache anexa copia aceluiași document, transcris în 1832 de polițaiul orașului Bucov — capitala județului Saac, Gh. Plăvian, ca fiind emis cu zece ani mai devreme, în 1582, de voievodul Alexandru. Ori se știe că cel mai apropiat de această dată este Alexandru al II-lea Mircea, care a domnit, în două rînduri, între 1568—

1577 și deci nu putea semna un act emis cu cinci ani mai târziu. Încăpățânările ne determină să presupunem că transcrierea polițaiului este greșită, iar data certă a documentului rămîne : 2 iunie 1592. Trei ani mai târziu, în 1595, comisarul Postolachi, fratele marelui ban Pavlache (Caragea) din Clejani, împreună cu soția sa Voichița, încep construcția mănăstirii, care le va purta numele și de la care și localitatea își va lua, cu vremea, actuala denumire. Sigur este că în documentele din vremea domniei lui Matei Basarab (1632—1654), localitatea și chiar mănăstirea, poartă încă numele de Măstănești. Astfel la 6 iulie 1632 într-un zapis de vânzare intervenit între Barbu Răuț și logofătul Tudor Rătescu se precizează că ocina care făcea obiectul documentului se afla la Măstănești, Buzota și Valea Boului (vechea denumire a satului Valea Cricovului). Iar la 25 iulie 1652, cînd lăcașul comisarului era închinat de Matei Basarab mănăstirii Dohiar de pe muntele Athos, împreună cu moșiile ce îi aparțineau, printre care Popești, Vaideel, Jugureni, ș.a., încă purta numele de „sf. mănăstire de la Măstănești”. De asemenea trebuie precizat că din document rezultă că Apostolachi nereușind să termine întregul complex arhitectural, lăsase pe lîngă moșii, vite, albine, porci și o sumă de „2000 de taleri ca să lucreze totul împrejur ce e nevoie : chilli, clopotnițe și curtea”. Un sfert de veac mai târziu, la 29 mai 1677, cînd lăcașul este ars și pustiit de tătari, voievodul Gheorghe Duca dă un hrisov de întărire de stăpînire a mănăstirii de la Vaideei-Slobozia lui Enache (Ialomița) asupra mănăstirii lui Apostolache comisarul, „să-i fie metoh”. Abia într-un document din 25 august 1780 cînd se intervine pe lîngă stăpînire pentru înființarea unui tîrg săptămînal pentru locuitorii din zonă, se amintește că acesta ar urma să fie organizat „pe moșia mănăstirii Apostolache”. Încuviințarea stăpînirii a fost acordată abia după doi ani, iar fixarea zilei tîrgului se face anevoie, la 12 noiembrie 1782. Veacul al XIX-lea aduce ceva nou în istoria localității. La 6 iulie 1848 o ceată de țărani, nemulțumiți de arendașul satului Valea Boului, Constantin Ion Grecu, îl prind și îl zdrobesc în bătaie (IPD, I, 90). Apar apoi primele documente care atestă existența petrolului în această zonă. Bunăoară, într-o „listă de locurile unde se face exploatare de păcură în județul Prahova”, întocmită de cîrmuirea județului în 1853, se menționează că în satul Apostolache deși „nu se exploatează”, există „cinci guri” de exploatare cu un „venit (de) cîte 20 vedre pe an”, „proprietatea mănăstirii Apostolache, închiriată în folosul arendașului moșiei”, dar păcura fiind, „subțire”. Prețul unei vedre nu se ridică decît la „3 lei” (Arh. St. Pl., Pref. jud. Ph. inv. 50/1853, f. 53—54). În urma unei cercetări a Subprefecturii plășii Cricov, efectuată la 4 februarie 1861, se precizează că, în 1856, locuitorul Radu Cazacu a deschis două guri de exploatare de pe urma cărora a obținut 100 de vedre de țîței în acel an, iar Eftimie Ion a deschis alte trei guri, în 1859, care au dat 220 de vedre, dar „în 1860 au încetat vîna”. Noi tentative de exploatare se manifestă în 1863, dar o cercetare a subprefecturii, efectuată doi ani mai târziu, constată că „deși au fost șapte fîntîni după vreme de păcură însă sînt fără de păcură într-insele și fără să producă nici un venit”. Se pare însă că pe parcurs problema s-a ameliorat de vreme ce între 1895—1900 găsim la Apostolache o „fabrică de gaz” cu o capacitate de prelucrare de 20 de tone anual, iar o statistică întocmită în 1897 evidențiază existența a 15 puțuri productive și a altora

73 care nu produc. Mirajul „aurului negru“ face ca la începutul secolului nostru, să întâlnim prin aceste locuri pe Const. Dobrogeanu-Gherea, în calitate de concesionar al unor terenuri petrolifere dovedite — pare-se — pînă la urmă neproductive. În vara anului 1905 Gherea se adresa preşedintelui Comisiunii pentru regularea şi consolidarea drepturilor de concesiune asupra terenurilor petrolifere de pe lângă Tribunalul judeţului Prahova, pentru a vesti pe „toţi acei care ar pretinde că au vreun drept asupra terenului în chestiune să-şi formuleze pretenţiunile prin petiţiuni adresate primului preşedinte al Tribunalului Prahova fie înainte de cercetare, fie chiar în ziua cercetării în localitate“. Dosarul chestiunii cuprinde, printre altele, trei cereri semnate de Gherea, planul terenurilor concesionate, contestaţiile unor cetăţeni, precum şi hotărîrea Comisiunii pentru regularea şi consolidarea drepturilor de concesiuni petrolifere din judeţul Prahova nr. 84 din 22 august 1905, prin care se consolidează „...dreptul de concesiune şi exploatare al reclamantului C. Dobrogeanu-Gherea, luat de la proprietarii concedenţi în indiviziune... (urmează numele lor — n.n.) prin actul de concesiune şi arendare autentificat de Tribunalul Prahova Secţia I-a sub nr. 2703/1904 transcris în registrul special la nr. 6013/1904 cu începere de la data acestei hotărîri şi pînă la 8 mai anul una mic nouă sute nouăsprezece cu drept de prelungire pentru reclamant pe alţi 14 ani, numai asupra terenului în suprafaţă de unsprezece hectare una mic metri pătraţi situat în comuna Apostolache, jud. Prahova la locurile denumite la „Cetăţuia“ care teren este configurat în planul aflat la dosar ridicat de G. Marinescu şi verificat de inginerul hotarnic C. Crăpătoreanu şi cuprins în perimetrul însemnat cu literele A,B,C,D,a,b şi E, învecinat cu persoanele (sic!) arătate mai sus, cu apa Chiojdeanca, cu izvorul Ciuciurului despre Moşnenii Chiojdeni şi cu terenul contestatorilor Gh. Ionescu şi Ion Ghiţă Mihai cuprins în perimetrul însemnat pe plan cu literele a,b,c,d şi e“. Probabil însă că zăcămintele nu erau de ignorat ceea ce explică înfiinţarea, în 1908, a societăţii petrolifere „Apostolache“, cu capital (iniţial de 2 500.000 lei, sporit în 1928 la 10 000 000 lei) anglo-francez şi în parte belgian (în legătură cu grupul „Geonaptha“).

De menţionat că, în 1870, comuna nu avea în subordine decît satele : Apostolache, Mirlogea şi Tisa, iar în 1895 cătunele : Apostolache, Buzota, Mirlogea şi Tisa. În perioada interbelică comuna făcea parte din plasa Podgoria şi era compusă din satele : Apostolache, Mirlogea şi Tisa. Pînă în 1845 făcuse parte din judeţul Săcueni.

Populaţia şi indeletnicirile sale. Populaţia localităţii Apostolache înregistra în 1838 un efectiv de 80 de familii. Comuna număra 1095 indivizi în 1870, crescuse la 1556 suflete (care dispuneau de 347 case de locuit şi un bordei) în 1895, pentru ca după scurgerea vremii să evolueze astfel : 2733 locuitori în anul 1960, 2866 în 1965, 2736 în 1970, 2919 în 1975 şi 3225 în 1980.

Ocupaţia de bază a locuitorilor : pomicultura, creşterea animalelor, prelucrarea lemnului (dogărie, rotărie) şi, în trecut, împletirea răchitei. În prezent mulţi sînt navetişti lucrînd în industrie.

Dezvoltarea culturii. Şcoala a luat fiinţă pe la începutul veacului trecut, dar a funcţionat cu intermitenţe. În 1838 funcţiona cu învăţătorul Ion Popescu, în 1861 cu George Radu Ispas. Regulat şcoala a început

să funcționeze de prin 1892 (de menționat că din 1873 ia ființă în Valea Boului o școală de meserii, fondată de inginerul Vasile Paapa, pe cheltuiela sa : școala, cu o durată de trei ani, avea următoarele ateliere : rotărie, dogărie, fierărie și împletituri de răchită), iar la sfîrșitul secolului trecut comuna număra abia 30 de știutori de carte.

Căminul cultural a fost ridicat în anii construcției socialiste și se numără printre edificiile de seamă ale localității, alături de școala nouă, dispensar și magazine.

Din această localitate își trage obîrșia graficianul Stelian Panțu (n. 1914), fost elev al lui Fr. Șirato și C. Ressu. În afara prezenței sale la expozițiile din țară, lucrările sale au putut fi întîlnite și la manifestările de artă românească de la Varșovia (1955), Riga (1959) ș.a.

Monumente. În comună există mai multe monumente, dintre care două declarate ca monumente de cultură.

Complexul arhitectural al mănăstirii, construit de comisul Postolachi începînd din 1595, monument de arhitectură format din : biserică (de plan triconc), zidurile de incintă (dreptunghilară) realizate din bolovani de rîu alternînd cu cărămidă îngustă, cu turn de poartă și beciurile arhondăriei (construite din cărămidă îngustă, mortar din var negru, cu bolți susținute pe arcuri duble). Peste beciuri se suprapuneau chiliile, ale căror ziduri de elevație s-au năruit. Complexul datează de la sfîrșitul veacului al XVI-lea, așa cum rezultă din pisanie : „...zidită din temelie de răposatul întru fericire comisul Apostolache, i de Voichița, soția sa, la leat dovedit pă pragul uși biserici 7103...“ Biserica a suferit multe restaurări de-a lungul vremurilor, cea mai importantă efectuîndu-se în 1850, cînd Ghermano Ploeșteanu a refăcut turelele, clopotnița și zugrăveala (renunțînd la fresca originală în favoarea repictării în tempera). Din 1856 schimbîndu-și funcționalitatea (din mănăstire în biserică de mir), chiliile s-au năruit fără a mai fi restaurate. În prezent și beciurile se află într-un stadiu avansat de distrugere. În 1958—1959 biserica a fost zugrăvită, din nou, de Ion Minulescu, în frescă stil neobizantin.

În fața căminului cultural se află al doilea monument istoric : o cruce din piatră, ridicată în 1735—1736, cu soclu circular, împodobită cu ornamente florale.

În fața Școlii generale din Valea Cricovului se află bustul, realizat în bronz, de Theodor Vidali, al inginerului Vasile G. Paapa, fondatorul Școlii de meserii din localitate. Pe soclu stă scris : „Recunoștință din partea foștilor elevi și admiratori, lui Vasile G. I. Paapa 1819—1884“.

Toponime. Dealuri ; Bolocan, Căruțașului, Cerbului, Cetățuia, Mansura, Măstănești, Virful Pietrei, Virful Stîncii ; gîrlă : Valea Păcurii ; izvoare : La Sărături ,Pute Rău ; văi : Ghiezurilor, Fîntîinii, Pocită, Prunii Mîrcei etc.

Referințe :

- DOCUMENTA ROMANIE HISTORICA. B. Țara Românească, Ed. Acad. R.S.R., Buc., vol. XXIII (1969), p. 599.
- N. I. Simache, FILE DIN TRECUTUL COMUNEI APOSTOLACHE, Muzeul de ist. al jud. Ph., Ploiești, 1970.
- P. Georgian, DOCUMENTE ALE SCHITULUI VIRFUL PIETRII, în Revista istorică, 1931, p. 286—292.

- Ion Gh. Vasile, MANASTIRILE : SLOBOZIA LUI ENACHE ȘI APOSTOLACHE, SNAGOV, SPIREA DIN DEAL, SF. SPIRIDON NOU ȘI SF. SPIRIDON VECHI, Arh. St. Buc., 1954, p. 28, 32, 61, 62 și 63.
- CONTRIBUȚII LA ISTORIA CAPITALULUI STRAIN IN ROMÂNIA, Ed. Acad. R.P.R., 1960, anexa 1, între p. 278—279.
- Mihai Apostol — Mihail Vulpescu, MUZEE ȘI MONUMENTE PRAHOVENE, Pl., 1971, p. 116.
- Mihai Apostol, PE MARGINEA UNOR DOCUMENTE INEDITE, în File din trecutul istoric al județului Prahova, 1971, p. 273—274.
- Constantin M. Boncu, CONTRIBUȚII LA ISTORIA PETROLULUI ROMÂNESC, Ed. Acad. R.S.R., 1971.

ARICEȘTI — RAHTIVANI

Cadrul geografic. Comună situată în zona de șes din sud-vestul județului, pe malul stîng al râului Prahova. Se învecinează cu comunele Blejoi și Păulești la est, cu orașul Băicoi și comuna Florești la nord, cu comuna Filipeștii de Tîrg la vest, cu comuna Mănești la sud-vest și cu comuna Tîrghșorul Vechi la sud-est. Deși învecinată cu orașul Băicoi legătura cea mai comodă se face cu municipiul Ploiești de care o desparte 10 km de șosea modernizată.

Numele și componența comunei. Comuna își trage numele de la boierii Aricești. Celălalt nume derivă de la satul Rahtivani, adică slujbași la curte, care îngrijeau de harnașamentele cailor domnești (de la turcescul „raht” = harnașament de lux).

Comuna este formată din satele : Aricești—Rahtivani (reședință-situată în vestul comunei), Buda, Nedelea, Stoenesti și Tîrghșorul Nou.

Suprafața comunei este de 8291 ha, din care 7308 ha suprafață agricolă.

Istoricul comunei pătrunde adînc pînă în preistorie. Const. Moisil într-o „Privire asupra antichităților preistorice din România—Stațiunile preistorice”, publicată în 1910, în B.C.M.I., după ce prezintă cîteva stațiuni din Prahova precizează că „harta lui Tocilescu mai indică în acest județ” și alte stațiuni printre care se numără și Nedelea (p. 121). La rîndul său Dicționarul geografic al județului Prahova (1897) menționează că la Movila Chesarului s-au găsit urme de ziduri vechi, săgeți, arcuri vechi și oseminte în malul Prahovei (p. 118), fapt amintit și de O. G. Lecca în Dicționarul istoric, arheologic și geografic al României (ed. Universul, 1937, p. 363). Prima atestare documentară a comunei datează din secolul al XVI-lea și se pare că se referă la un sat dispărut : Stoenesti, și reînființat mai tîrziu, prin sec. al XVII-lea. Un hrisov ieșit din cancelaria lui Neagoe Basarab la 17 octombrie 1515—1517 întărea spătarului Dan, stolnicului Pîrvul și unui oarecare Bîrcă „jumătate din satul Stoenesti cu moară”, în urma unei judecăți avute cu sulgerul Simca din Șitoaia, fratele postelnicului Marcea, care era cumnat cu domnul. Satul reapeare amintit într-un hrisov din 15 iunie 1603 cînd Radu Șerban întărește marelui logofăt Stoica din Strîmba, fost dregător de seamă al lui Mihai Viteazul, sol al acestuia la împăratul Rudolf al II-lea, „ocină la Stoenesti, la gura Prahovei, cumpărată de la Boga din Pietroșani, cu 5000 aspri” (DIR, XVII, vol. I, p. 92—93). După unele documente reiese

că Stoica era apreciat ca unul din boierii însemnați ai Țării Românești ce urmau să primească daruri, în toamna anului 1601, din partea împăratului Rudolf, că în 1602 când boierii l-au vrut domn a refuzat a această cinste, susținându-l pe Radu Șerban, pe care l-a urmat apoi și în pribegie. Acest Stoica, cumpăra în vara anului 1604, o nouă ocină la Stoenеști de la un oarecare Danciu pentru suma de 5000 de aspri (Idem, p. 137—138). La 2 iulie 1609 Radu Șerban întărea marelui logofăt Lupu din Măgureni o ocină la Stoenеști de Jos de la Prahova, cumpărată de la Dancea (o fi același Danciu de mai sus — n.n.) „pe vreme de mare foamе“. cu 2500 aspri, apoi dăruită fiicei sale vitrege, Maria. Localitatea apare destul de des în documentele secolului al XVII-lea. Astfel, la 29 iulie 1612, un hrisov dat de Radu Mihnea întărea marelui postelnic Fotea, cel căsătorit cu Stana din Brîncoveni, sora marelui vornic Preda Brîncoveanu, nepoata lui Matei Basarab, un rumân din Stoenеști, care fugise, iar la 15 ianuarie 1613, ocine „cu rumânii aflați acolo și cu cei fugiți“. La 29 noiembrie 1616 ne reîntîlnim cu boier Stoica din Strîmba, de astă dată etichetat drept fost mare logofăt, căruia Alexandru Iliăș îi întărea o ocină cu vecini în Stoenеști de Sus—Prahova. Am face aici o remarcă : se spune că Stoica ar fi înșelat pe voievodul Alexandru Iliăș în această primă domnie a sa, făcîndu-i „multă pagubă“ în vistierie. Drept care voievodul i-a confiscat „toate ocinele“, deci și pe cele din Stoenеști, pentru că l-a „hiclenit“ „cu mare vicleșug“ și a vrut să-i distrugă și ctitoria acestuia de la Strîmba—Gorj. La 18 februarie 1626, localitatea e pomenită într-un hrisov al lui Alexandru Coconul, cu vad de moară pe apa Prahovei. Iar în toamna aceluiași an, la 1 septembrie 1626, apare în documente și numele localității Aricești. La această dată postelnicul Mitrea dădea un zăpis vâtafului Enache prin care îi vindea o ocină, rumâni și vad de moară în „Arcești ot sudstvo Prah-ova“. Îndată după obținerea domniei, Matei Basarab dăruiește căpitanului Mareș din Ploiești, „satul Stoenеști ot sudstvo Prahova, cu tot hotarul și cu toți rumânii și cu morile și cu viile și cu tot venitul“, „pentru direaptă și credincioasă slujbă ce au slujit domnii meale, unde au fost păsul domnii meale și al țerăi. Și nu și-au cruțat nimic a-și vărsa sîngele pentru domniia mea“. Satul fusese proprietatea boierului Necula, un grec din Ianina, frate cu marele postelnic Fotea și cu marele vistier Vasile, care în august 1631, împreună „cu o seamă dăn boiari cei mari ai țerăi s-au rădicat spre domniia mea cu oaste și cu războiu“. Îndată după obținerea scaunului domnesc de către Matei Basarab, fostul mare vistier Necula fuge în Moldova, de unde se va întoarce, cu oaste, să-l pună domn pe Radu Iliăș. Matei Basarab îi confiscă averea pentru „rea hiclenie“, dăruind satul Stoenеști căpitanului Mareș, la 23 octombrie 1632, pentru ca două zile mai tîrziu să iasă în întîmpinarea oștilor de „moldoveni și tătari de strînsură (...), în marginea orașului (București — n.n.), între Ducești și între mănăstirea Mărcuții, și acii să loviră într-o zi, și nici o parte, nici alta nu putură birui. Bucureștenii cu copiii să suia pe garduri, de să uita cum să bate războiul. Iar, cînd au fost a doua zi, au fost mai tare război, și au biruit Aga Matei pre Radul-Vodă, și mulți moldoveni și tătari au pierit, iar, carii au scăpat, au fugit, cum n-au vrut, cu domnul lor. Atuncia au pierit Necula Vistier..“ (Radu Popescu, Istoriile domnilor Țării Românești). Doi ani mai tîrziu, în 1634, este atestat în documente și satul Crîngul

Teiului, veche denumire pentru Tîrșorul Nou. Tot în timpul domniei lui Matei Basarab, afirmă George Bădiceanu (în „Monografia comunei Brebu“, ed. Universul, 1932) s-ar fi realizat și canalul Leaotului pentru punerea în funcțiune a unor mori, de către prizonierii făcuți în urma luptei de la Finta (17 mai 1653). Deși nu avem documente în sprijinul nostru, înclinăm să credem că Leaotu (cca. 50 km) a fost realizat cu mult înainte. Spre sfîrșitul anului 1675 ploieșteanul Vintilă Merișescu, împreună cu fiul său Badea, vindea prin zapis „niște moșie de la Stoenеști“ jupînului Dușcă din Călinești. Iar în 1694, aflăm dintr-o „condică“ a lui Constantin Brîncoveanu, primele știri despre boierii Aricești : „să să știe ce s-au ales și Iorgăi logofăt Aricescul cu megiașii (vecinii — n.n.) den Dermănești partea lor de moșie de acolo ce să chiamă Dermănesca stănjăni 120, și pren mijlocul moșii pre lingă dumbravă pre drumu ales-au Iorgăi log cu megiașii iar stănjăni 120 și pre la capul moșii despre Prăoviță iar au ales Iorgăi log Aricescul cu megiașii stănjăni 128...“ (EMR, II, 351). Secolul al XVIII-lea este mai puțin darnic în documente. Știm totuși că în 1777 Ilie Aricescu, împreună cu soția sa Neaga și cu vel vistierul Enache Văcărescu ctitoresc o biserică în Aricești, iar spre sfîrșitul veacului, în 1793, niște ciobani trasilvăneni, cu oile care se așezaseră cu un an înainte la Baba Ana, pe moșia hatmanului Mihăiță Filipescu, de unde lipsa de apă îi gonise, se stabilesc la Nedelea, unde ridică, în același an, o biserică. La 19 februarie 1818, egumenul mănăstirii Tîrșor, Paisie, răspundea serdarului Nicolae Trăsnea, episcopul mănăstirii Pantelimon, în privința nemulțumirilor manifestate de locuitorii „ungureni (adică trasilvăneni — n.n.) ot Crîngul Teiului ce să află lăcuința lor (pe) moșia sfîntei mănăstiri“, învinuindu-i de „semeți și zurbagii“ care „stau împotriva arendașilor la toate dijmurile lor nu să supun să plătească după vechiul obicei și după cum plătesc și lăcuiitorii pămînteni“, fapt pentru care se adresase „ispravnicului dă streini“ ce dispusese o cercetare „la fața locului și s-au hotărît de către zapcii ca să ridice 5 familii a nu să mai face zizăanii“. Izgonirea familiilor locuitorilor ce făceau greutăți egumenului Paisie Tîrșoreanu nu rămîne fără urmări. Adresîndu-se cîrmuirii, aceasta dispune o nouă cercetare în vederea evaluării caselor celor izgoniți și după mai multe demersuri la isprăvnicie și la hătmănie, izgoniții cad la învoială cu egumenul, în privința despăgubirilor, la 4 iunie 1819. Menționăm că în 1838 Crîngul Teiului făcea parte din plasa Tîrșor, în timp ce localitățile : Ariceștii de Jos, Ariceștii de Sus, Nedelea și Țigănia aparțineau de plasa Filipești. În 1870 comuna purta numele de Ariceștii de Sus și era formată din satele Ariceștii de Jos, Ariceștii de Sus (reședință) și Rahtivani. Un sfert de veac mai tîrziu purta denumirea Aricești. Perioada interbelică nu schimbă nimic în componența comunei, dar ea aparține acum plășii Tîrșor.

Populația și îndeletnicirile sale. Populația comunei Aricești de Sus, formată din 162 familii în 1838, era astfel repartizată pe localități : Aricești de Sus — 54 de familii, Aricești de Jos — 32 de familii, Rahtivani și Țigănia — 76 de familii. Comuna înregistra 1158 locuitori, care dispuneau de 256 case, în 1895, pentru ca mai tîrziu situația demografică să evolueze astfel : 7286 suflete în 1960, 7548, în 1965, 8274 în 1970, 8561

în 1975 și 8490 în 1980. Ocupațiile lor de bază : agricultura și oieritul. În prezent mulți lucrează în industrie făcând naveta.

Dezvoltarea culturii. Nu se știe cu precizie când a luat ființă școala, dar în 1838 funcționau ca învățători Nicolae Popescu pentru satele Aricești de Jos și de Sus, Rahtivani și Țigănia, Nicolae Moiescu pentru Nedelea și Vlad Tudosescu pentru Crîngul Teiului. Dicționarul geografic al județului Prahova (1895) susține că în această comună „carte a început să se învețe de prin 1858 și peste vreo doi ani s-a suspendat. În 1872 s-a reînceput și iarăși a încetat pînă în 1884 de cînd funcționează regulat“ (p. 26). Cît de reală este informația ne putem da seama dacă ținem cont că documentele atestă că în 1861 funcționau ca învățători Ioan Stănescu pentru satele Aricești și Rahtivani, Nicolae Spiridon pentru Nedelea și Ilie Ioan pentru Tîrșorul Nou. Se mai știe că la sfîrșitul secolului trecut numărul știutorilor de carte depășea 300 inși în localitățile componente, ceea ce înseamnă mult în comparație cu alte comune.

Monumente. În comună sînt mai multe monumente, din care cinci sînt declarate monumente de cultură.

Biserica „Sf. Ilie și Sf. Nicolae“, construită în 1777 de Ilie Aricescu, împreună cu soția sa Neaga și cu vel vistierul Enache Văcărescu, figurează în „Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R.“ la nr. 2431, capitolul Monumente de arhitectură. Construit din piatră și cărămidă monumentul are un plan triconc cu abside circulare în interior și hexagonale la exterior, turlă pe naos, pronaos rectangular, dezvoltat, și pridvor cu arcade sprijinite pe stîlpi groși de zidărie. Pridvorul păstrează picturi murale din secolul al XVIII-lea. În pronaos fresca de epocă a fost suprapusă cu alta efectuată pe la sfîrșitul veacului trecut (posibil cu prilejul reparației din 1887). Monumentul se află într-o stare înaintată de degradare.

La nr. 2432 din lista amintită figurează „Ruinele bisericii din Stoenestii“, sf. Ion Botezătorul, sf. Nicolae și cuvioasa Paraschiva“, ctitorită în 1827, de jupîn Voicilă, dar zugrăvită abia în 1879.

Nr. următor, 2433, înregistrează un alt monument de arhitectură : „Conacul lui Tomița Vasilescu — Ghiță Ion“, astăzi Consiliul popular al comunei Aricești Rahtivani, construcție tipică secolului al XIX-lea.

Nr. 2434 evidențiază biserica Sf. Voievozi“ din Nedelea, monument de arhitectură ridicat, în 1793, de Mihai Filipescu. A suferit reparații în 1849, 1895, 1927 și 1941, ultima oară fiind zugrăvit din nou, este pictura executată în 1933, cînd s-a astupat fresca din 1850.

La capitolul „Monumente istorice“ din lista menționată, la nr. 380 figurează o cruce de piatră, datînd din prima jumătate a veacului al XIX-lea, situată în parcul Școlii speciale din Nedelea.

În comună există și două monumente dedicate eroilor căzuți în primul război mondial : unul în Nedelea (în apropierea filialei căminului cultural) purtînd inscripția „Mărășești, Dunăre, Carpați și Ardeal“ și altul în Tîrșorul Nou (lîngă filiala căminului cultural) cu inscripția „Slavă vouă, eroilor“.

Toponime : Fierasca — moșie la Stoenestii de Sus ; Cociubei — moșie la Ariceștii de Mijloc, proprietatea lui Gh. Gr. Cantacuzino.

- Paulina Brătescu, Ioan Moruzi, C. Alessandrescu, DICȚIONAR GEOGRAFIC AL JUDEȚULUI PRAHOVA, Tg-viște, 1897, p. 26, 118, 289 și 568
- DOCUMENTA ROMANIE HISTORICA, B. Țara Românească, Ed. Acad. R.S.R., Buc., vol. II, p. 278—280 ; vol. XXI, p. 29—33 și 255.
- DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI, B. Țara Românească, Ed. Acad. R.P.R., Buc., sec. XVII, vol. I, p. 92—93, 137—138, 396 ; vol. II, p. 91—92, 138—139 ; vol. III, p. 57—58.
- George Potra, Nicolae Simache, CONTRIBUȚII LA ISTORICUL ORAȘELOR PLOIEȘTI ȘI TIRGȘOR (1632 — 1857), Pl., „1969”.
- Arh. St. Pl., Trib. jud. Ph., S. II, inv. 233/1911 (hotărnicia moșiei Cociubei).

ARICEȘTI — ZELETIN

Cadrul geografic. Comună situată în zona colinară din nord-estul județului. Se învecinează cu comuna Cărbunești la est, cu comuna Posești la nord, cu comuna Drajna la nord-vest, cu comuna Predeal—Sărari la sud-vest și cu comuna Surani la sud. Comuna se află la 43 km distanță de municipiul Ploiești, din care 39 km sînt de șosea modernizată.

Numele și componența comunei. Comuna își trage numele de la moșnenii Aricești. Cel de al doilea nume derivă de la apropiata culme, cunoscută sub numele de Poiana Zeletinului, care desparte bazinul hidrografic al Teleajenului, de cel al Cricovului Sărat și de cel al Buzăului.

Comuna are în componență, în afara satului de reședință : Aricești—Zeletin, încă un sat : Albinari.

Suprafața comunei este de 2086 ha, din care doar 899 ha suprafață agricolă.

Istoricul comunei pare a fi mai vechi Dintr-o hartă a descoperirilor arheologice, elaborată de Victor Teodorescu și publicată în monografia „Prahova” (1981), din colecția „Județele patriei”, rezultă că aici ar fi existat o cetate dacică. Autorii Dicționarului geografic al județului Prahova (1895) susțin că legenda ar spune că pe locul numit „Siliște” se instalase, pe vremuri, un sat tătărăsc care organiza un târg anual. Negru Vodă ar fi izgonit pe tătari și ar fi format un nou sat, pe același loc. Cel mai vechi document cunoscut însă datează din secolul al XVI-lea, cînd Mihnea Turcitul întărește marelui spătar Albină, în 1580, moșia Albinari care se întindea pînă în „hotarul Opărișilor (azi Predeal Sărari — n.n.) și Vălenilor...” (Îndrumător în Arhivele Statului județul Prahova, 1971, p. 64). Satul Aricești apare și el la începutul veacului următor. Astfel, într-un zapis de vînzare, din 11 mai 1601, apare ca martor, printre alții, logofătul Stanciu din Arcești, iar într-un alt document, din 6 aprilie 1602, logofătul Vilcu din Arcești. La 1 ianuarie 1632 un oarecare Necula, din Buzău, vinde lui Ianache din Aricești patru pogoane de vie la Valea Teancului—Buzău. Documente din deceniul trei al veacului nostru atestă nemulțumirile moșnenilor Albinari, din comuna Aricești, care, în frunte cu primarul au intrat în pădurile statului pentru a le devasta (Arh. St. Pl., Pref. jud. Ph.-Serv. ad.-tiv, inv. 22/190, vol. IV/1927—1930). Men-

ționăm că pînă la 1 ianuarie 1845, comuna Aricești făcea parte din plaiul Despre Buzău, al județului Saac. După această dată și pînă spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, comuna Aricești trece la plaiul Teleajen al județului Prahova. De prin 1895 comuna trece în subordinea plășii Podgoria (Bălțești).

Populația și îndeletnicirile sale. Populația comunei Aricești era constituită în 1838 din 121 de familii. În 1870 ea înregistra 980 locuitori pentru ca un sfert de veac mai tîrziu să numere 1473 cetățeni ce dispuneau de 302 case de locuit. Situația demografică evoluează astfel în zilele noastre : 2034 suflete în 1960, 2156 în 1965, 2215 în 1970, 2263 în 1975 și 2189 în 1980. Ocupațiile lor de bază : creșterea animalelor și pomicultura. În trecut și apicultura.

Dezvoltarea culturii. Școala a luat ființă în localitate la începutul lunii decembrie 1838, avînd ca învățător pe Costache Popescu. În 1861 funcționa ca învățător Ioniță Costache. Spre sfîrșitul veacului trecut comuna număra 86 știutori de carte.

Toponime : Pineanca-vale ; Cenușari, Pîrșenari, Plaiul, Roncești-dealuri ; Șindrila și Țapul-piscuri.

Referințe :

- Paulina Brătescu, Ioan Moruzi, C. Alessandrescu, DICȚIONAR GEOGRAFIC AL JUDEȚULUI PRAHOVA, Tg-viște, 1897, p. 27—28.

A R V A

Cadrul geografic. Localitate situată în nord-vestul comunei Valea Călugărească.

Numele satului, de origine latină, denumește o vie situată la poalele dealului sau chiar la șes, sau un fel de pămînt vinicol (EMR, II, 443). Altădată destul de răspîdită, denumirea sa ne apare astăzi ca un arhaism.

Istoricul satului, deși pare vechi, datorită toponimului, nu este cunoscut. Localitatea este propusă pentru dezafectare. Astăzi sat component al comunei VALEA CĂLUGĂREASCA (vezi).

A Z U G A

Cadrul geografic. Localitate situată în nordul județului, pe Valea Prahovei, la poalele munților Bucegi, la altitudine de 930—950 m. Se învecinează la est cu comuna Valea Doftanei, la sud cu comuna Secăria, la sud și la vest cu orașul Bușteni, iar la nord cu județul Brașov. Orașul e străbătut de DN 1 și e dispus la 4 km de Bușteni.

Numele localității. Orașul își trage numele de la pîrîul pe valea căruia este așezat, începînd de la confluența cu riul Prahova spre amonte, cale de aproape cinci kilometri. Hasdeu în EMR, II, 709, consideră că denumirea ar fi de proveniență maghiară. În schimb alcătuitoarii Dicționarului geografic al județului Prahova, apărut zece ani mai tîrziu decît lucrarea enciclopedistului de la Cîmpina, dau o etimologie latină („ad

„juga“ = lângă jugul muntelui), mai plauzibilă dacă luăm în calcul topografia, relativ recent însușit.

Suprafața orașului este de 8302 ha din care 1855 ha suprafață agricolă.

Istoricul localității începe cu o legendă. Se spune că, pe vremuri, aici ar fi domnit un voievod, pe nume Timiș (personificarea râului cu același nume). Pe vremea năvălirilor căpitanul său de oști, un anume Retivoiu (după denumirea muntelui), cade ucis, dar învinge oștile dușmane. Fata voievodului, Azughia, îndrăgostită de căpitan, se duce să-i găsească leșul pentru a-l îngropa după datină. Dar la locul dramei se pierde și cade în valea care apoi îi va purta numele: Valea Azugii.

Localitatea este relativ nouă. În orice caz nu era cunoscută pînă în veacul trecut. Abia prin 1815 un document semnală existența în acest loc a unui han: „Căciula Mare“. Aici se întindea moșia marelui vornic Alexandru Filipescu, pe care ființau cîteva tîrle și cășării mocănești. În 1830 un anume Aslan din Rucăr înființează aici, „Între Prahove“, cum era denumită localitatea pînă spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, o „glă-jăric“, pe care Filipescu o va arenda prin 1836 unui „lipscan“ Nicolae Ion Iabraș, cu care se va judeca în anul următor pentru neplata obligațiilor. Odată cu construirea șoselei și, mai ales, a căii ferate, localitatea începe să se dezvolte. În 1877 ia ființă o fabrică de salam, iar în anul următor fabrica de var hidraulic (care mai tîrziu se va transforma în fabrică de ciment—1885 și apoi de șamotă), pentru ca în 1880 să ia ființă o fabrică de cașcaval (renumită datorită calității finețelor de aici) și se reînființează fabrica de sticlă. În 1881 localitatea își ia actuala denumire, dar încă nu este decît un simplu cătun. Activitatea industrială e abia la începuturi. În 1886 ia ființă fabrica de postav, iar în 1899 fabrica de bere. În 1896 Azuga, deși cătun este „reședința comunei Predeal din plaiul Peleşului“ (L. Șăineanu, DULR, 727). Apoi la începutul secolului nostru devine comună de sine stătătoare, pentru ca în 1948 localitatea să fie declarată oraș.

Populația și indeletnicirile sale. Dezvoltarea bazei industriale a determinat o evoluție demografică după cum urmează: în 1956 un număr de 3732 locuitori, în 1965 — 4908 locuitori, în 1970 — 5078 locuitori, în 1975 — 5020 locuitori, iar în 1980 — 5634 locuitori. Aproape toată populația activă muncește în industrie.

Dezvoltarea culturii. În anii edificării socialiste în localitatea industrială prin excelență s-a înălțat un modern edificiu școlar dotat cu laboratoare și atelier școlar, a luat ființă o casă de cultură care organizează manifestări cultural-educative și artistice pentru toate categoriile socio-profesionale ale populației și o bibliotecă orașenească dotată cu peste 10 000 de volume.

Monumente. În oraș există două monumente. Primul este Monumentul eroilor din războiul pentru independență ridicat în centrul orașului, în anul 1905, în memoria „companiei a VIII-a de dorobanți din Prahova“. Cel de al doilea e tot un monument memorial: „Crucea de sub Sorica“, înălțat după 1922 pentru comemorarea luptelor date aici în 1916 și care figurează în „Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R. P. R.“. (1955) la nr. 342, capitolul Monumente istorice.

Referințe :

- Ioan Gh. Babeș, DIN ISTORICUL FABRICII DE POSTAV AZUGA, Azuga, 1906.
- VALEA PRAHOVEI — Mic îndreptar turistic (text Costin Ștefănescu), Ed. Meridiane, Buc., 1964, p. 34—38.
- Mihai Rachieru, DATE NOI DESPRE PRIMA FABRICĂ DE STICLĂ ÎNFIINȚATĂ ÎN AZUGA LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XIX-LEA, în Hrisoave prahovene, 1971, p. 45—50.
- Fl. Dumitrică, CONTRIBUȚII LA ISTORICUL FABRICII DE BERE AZUGA, în Sesiune de comunicări și referate, 29 mai 1971, Arh. St., Jud. Ph., Buc., 1973, p. 188—192.
- Dr. Florian Tucă, MONUMENTELE NEATÎRNĂRII, Ed. Militară, Buc., 1977, p. 175.
- Gh. Niculescu, VALEA PRAHOVEI, Ed. Sport-Turism, Buc., 1984, p. 212—213.

Abrevieri :

- EMR = B. Petriceicu-Hasdeu, ETYMOLOGICUM MAGNUM ROMANIAE, Ed. Minerva, Buc., vol. II, 1974.
- DIR = DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI, B. Țara Românească, Ed. Acad. R.P.R., Buc., sec. XVI, vol. VI, 1953 ; sec. XVII, vol. I, 1962.
- BCMI = BULETINUL COMISIEI MONUMENTELOR ISTORICE.
- DULR = Lazăr Șăineanu, DICȚIONAR UNIVERSAL AL LIMBII ROMÂNE, Ed. VI-a, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1929.

Résumé

L'auteur réalise les fiches des localités : Aldești, Aninișul, Antofiloaia, Apostolache, Aricești-Rahtivani, Aricești-Zeletin, Arva, Azuga, pour un possible Dictionnaire historique de district Prahova. Les fiches contiennent : le cadre géographique, le nom, la composition de la commune, la surface, l'histoire, la population et ses occupations, le développement de la culture, les monuments et des références documentaires.

INCEPUTURILE ȘCOLII PRIMARE Nr. 5 DE FETE DIN MUNICIPIUL PLOIEȘTI

MARIA DINULESCU

Aplicarea în legislația școlară a principiilor înaintate privitoare la emanciparea socială a femeii prin școală și ridicarea nivelului general de cultură al poporului, a constituit un proces îndelungat și anevoios, cu rezultate insuficiente în raport cu numărul crescând al populației orașelor și satelor județului Prahova și dorința manifestată a cetățenilor de a-și trimite fetele la învățătură.

Prin intrarea în vigoare a Regulamentului Organic, în anul 1832 a luat ființă prima școală „începătoare” în orașul Ploiești, menționată documentar ca școală „națională”¹⁾, cu 76 de băieți și două fete²⁾, aceasta fiind prima mențiune cu privire la ridicarea gradului de cultură al femeii prin școală, în Ploiești.

Regulamentul școlilor alcătuit în 1832, prevedea organizarea unui învățământ pentru fete pe o durată de cinci ani³⁾, prevedere neaplicată datorită multiplelor dificultăți generate de mentalitatea epocii, referitoare la rolul redus al femeii în societate.

Afirmarea ideologiei democrat-revoluționare în prima jumătate a secolului al XIX-lea, interesul constant manifestat de cetățenii orașului Ploiești din diferite categorii sociale de a-și trimite fetele la învățătură, au determinat apariția primei școli publice de fete, menționată în anul 1847⁴⁾, an în care domnitorul Gheorghe Bibescu, procedând la reorganizarea învățământului, înființează școli pe sexe⁵⁾.

Școli publice de fete erau puțin numeroase în Țara Românească, orașul Ploiești fiind al treilea după Craiova și Slatina unde luaseră ființă școli pentru fete încă din 1833.

Ideea instrucției generale, obligatorii a fetelor, se statornicește în societatea românească, prin activitatea gânditorilor democrat-revoluționari, a creatorilor de cultură aparținând generației patruzecioptiste. Scriitorul Cezar Bolliac spunea că nivelul de viață al unui popor poate fi apreciat cercetînd mai întîi „ce creștere iau femeile în acel neam”.

Concepția înaintată cu privire la educația și instrucția femeii, era prezentă în documentele elaborate de reprezentanții revoluției de la 1848. În raportul său către locotenența domnească, ministrul instrucției publice din Muntenia propune extinderea școlilor de fete. „Pînă

nu vom avea cetățene bune, soațe și mume bune, nu vom avea nici generațiile viitoare mai bune", argumenta ministrul instrucțiunii, pledînd pentru dezvoltarea învățămîntului național. Principiile înaintate privitoare la dezvoltarea învățămîntului obligatoriu, egalitar și gratuit, au constituit după înăbușirea revoluției de la 1848, fundamentul reformelor școlare viitoare, încununate în legea instrucțiunii publice din 1864.

Prin transformarea externatului de fete înființat în 1859 din fondurile Așezementelor Brincovenești, în școală publică de fete la numai un an de la înființarea sa, apare o nouă școală primară de fete în orașul Ploiești, în anii pregătirii mării reforme școlare din 1864.

Legea instrucțiunii publice din 25 noiembrie 1864, a introdus, un larg sistem de învățămînt pentru toate clasele societății. Instrucția primară era declarată obligatorie și gratuită, copiii țării fiind chemați să se bucure de binefacerile științei de carte, prin proclamația ministrului instrucțiunii publice din august 1865. „La școală dar, toți copiii, băieți și fete, că așa zice legea și numai de la școală e mîntuirea”⁶⁾.

În 1865, primul an de aplicare a legii instrucțiunii publice, existau în județul Prahova 136 de școli, frecventate de 2065 elevi,⁷⁾ iar în orașul Ploiești funcționau două școli primare de băieți și două școli de fete cu 399 eleve⁸⁾ în cele trei clase ale ciclului primar.

Aplicată în condițiile unei grele moșteniri culturale existente în-deosebi în localitățile rurale, Legea instrucțiunii publice a deschis o epocă de efervescentă și rodnică activitate școlară, entuziastă și multilaterală.

Școala primară nr. 5 de fete din orașul Ploiești, constituie fructul celor mai generoase și înaintate idei, al activității neobosite a marilor oameni ai școlii românești din acea epocă. Ia ființă în anul 1868, desprinsă ca sucursală a școlii-primare nr. 2 de fete⁹⁾, în urma vizitei lui Aaron Florian, delegat de Consiliul superior al instrucțiunii publice, să facă „o serioasă cercetare... a școlilor din Ploiești”¹⁰⁾.

În urma inspectării tuturor școlilor publice din Ploiești, revoluționarul transilvănean, profesor de istorie universală la Academia Sf. Sava, a înaintat un amplu raport la 29 aprilie 1868, care cuprinde în esență stadiul în care se afla dezvoltarea învățămîntului în acest oraș, apreciind progresele elevilor, starea localurilor de școli.

Examinînd cunoștințele elevilor, progresele instrucțiunii primare, Aaron Florian cere neîntîrziat ministerului, înființarea unei clase succursale pe lîngă școala de fete nr. 2. Consiliul permanent deliberază în conformitate cu art. 45 din Legea instrucțiunii opinînd a se ocupa acest post de d-na Ana Crețea¹¹⁾.

Școala primară urbană nr. 5 de fete devine unitate distinctă în anul școlar 1873—1874¹²⁾, cu trei clase și două instituționale. Școala prahoveană a cunoscut o rapidă dezvoltare în anii ce au urmat mării reforme din 1864, îndeosebi în direcția cuprinderii unui număr mai mare de fete, a căror instrucție era asigurată de 15 institute și învățătoare¹³⁾, în anul 1877.

După aplicarea legii instrucțiunii publice iau ființă școlile „mahalalelor”, ale cartierelor mărginașe, populate de meșteșugarii și comerțanții orașului. Aici se formează în a doua jumătate a sec. al XIX-lea

clasa muncitoare, în pas cu dezvoltarea industriei capitaliste, iar școlile publice, își schimbă rapid destinația, oferind condiții de început modeste, pentru răspîndirea științei de carte în rîndul maselor.

Primăria orașului Ploiești procedează la prima delimitare a circumscripției școlii în anul 1874, cuprinzînd mahalălele Buna Vestire, Sf. Dumitru, Sf. Ilie, Sf. Nicolae, Sf. Apostol. Delimitarea circumscripțiilor era o măsură obligatorie pentru cuprinderea tuturor copiilor în școală, primăria dînd dispoziție institutoarei școlii să nu fie primite decît elevele din suburbiile „ce sînt indicate a compune circumscripțiunea pentru aquea școală”¹⁵.

Școala nr. 5 de fete și-a deschis cursurile într-un local închiriat care, în anii următori devine neîncăpător, impropriu, nepermițînd primirea altor eleve.

Se impunea construirea unui local propriu, directoarea școlii Eufrosina Demetrescu înaintînd în acest sens un memoriu ministrului Instrucțiunii Publice în octombrie 1893.

Localul actual al școlii cu clasele I—VIII nr. 9 a fost ridicat între anii 1895—1896, amplasat la intersecția străzii Rareș Vodă cu Calea Buna Vestire (astăzi strada Karl Marx). Avînd o poziție originală, cu un frumos parc amenajat de-a lungul anilor, localul a fost ridicat în concepția planului tip al acelei perioade, cu patru săli mari de clasă, spațioase, pentru efective mari de eleve. Culoarul de joacă pentru copii, spațios, două cancelarii, camere de material didactic.

Școala a dispus încă de la întemeierea ei de o încadrare bună și stabilă. Prima institutoare, Ana Crețea, a organizat începerea cursurilor la 15 august 1868¹⁶ cu 60 eleve ale clasei I, lucrînd gratuit cu celelalte clase pînă în 1873. Rapoartele revizorului școlar Ion. P. Eliade, distins pedagog și institutor al învățămîntului prahovean, conțin aprecieri despre buna organizare și desfășurare a cursurilor, pregătirea corespunzătoare a elevilor iar părinții adresează ministerului un memoriu elogios întregit de un impresionant număr de semnături, în care menționează progresele la învățătură, bunul mers al școlii, meritele deosebite ale institutoarei Ana Crețea¹⁶.

Începînd cu anul 1896, cînd școala dispunea de local propriu, s-a asigurat desfășurarea unui program corespunzător de activitate, în patru săli de clasă cu patru institutoare.

Pregătirea institutorilor și învățătorilor rurali a preocupat permanent Consiliul instrucțiunii publice, aceasta fiind asigurată numai printr-o practică de cîteva luni, pe lîngă cele patru clase primare. Școlile normale pentru pregătirea învățătoarelor și institutoarelor nu erau organizate¹⁷ iar școlile secundare de fete care puteau suplini această necesitate erau insuficiente.

Aaron Florian, în cursul inspecției sale la Ploiești, era deosebit de preocupat de pregătirea necorespunzătoare a corpului didactic „lipsindu-le practica tinerii unei școli” și mai ales „Metodica și Didactica, spre a învăța pe elevi”¹⁸.

Cea mai apropiată formă de pregătire „didactică și catehetică”, propusă de Aaron Florian, obligatorie prin lege, era organizarea unor cursuri

în capitală pe o durată de 2—3 ani, în vacanțele de vară. Programul conferințelor didactice organizate în anul 1868 la recomandările lui A. Florin cuprindea : A. Conferințe literare ; B. Conferințe științifice ; C. Conferințe asupra pedagogiei și metodologiei.

Inițierea pedagogică și metodică a institutoarelor se asigura prin susținerea unor comentarii după cartea de metodică a revizorului școlar de Prahova — Ion P. Eliade, distins pedagog, autor al unor importante lucrări ca : Elemente de pedagogie și metodologie teoretică și practică" (1868) ¹⁹.

Controalele sale în școală se desfășurau prin examinarea elevilor la toate obiectele, încheindu-se cu ample recomandări referitoare la întărirea disciplinei, „însușirea metodelor celor mai bune care să tindă la dezvoltarea inteligenței și rațiunii la copii ²⁰. Fiind permanent în mijlocul dascălilor, le-a apreciat eforturile, pentru a depăși greutățile de început ale școlii, lăsând rinduri frumoase despre activitatea lor și rezultatele elevelor.

Neobosita stăruință a dascălilor competenți, pentru formarea cadrelor necesare învățământului primar, modul în care au înțeles institutoarele să-și practice misiunea de slujitor al școlii, a condus la cristalizarea concepției clar exprimată în documente, despre scopul instrucției și educației fetelor. Se statorește concepția că școala trebuie să aibă o puternică influență educativă, asupra copiilor săraci, luați din modestul lor cămin, pentru a le dezvolta „gustul către lucru, viața mai ușoară, curajul și modestia ²¹. Instrucția în școala primară de fete avea scopul „de a forma o societate mai bună, mame de familie mai decente, mai aplicate către frumos, către respectul familiei, stima neamului, practica virtuții și înlăturarea stării de ignoranță“.

Între anii 1868—1896 au fost înscrise în documentele de evidență școlară 2834 eleve, frătventind cursurile 2679 de fete din care doar 1.672 au promovat ciclul primar. În toată această perioadă s-a menținut ridicat numărul elevelor repetente.

Urmărind situația la învățătură a seriilor de eleve din clasa I-a, pînă în clasa a IV-a, promovabilitatea în ultima clasă se prezenta astfel : 1874 — 10 %, 1875 — 10,7 %, 1877 — 32 %, 1880 — 7 %, 1882 — 23,2 %, 1887 — 20 %, 1896 — 30 %. Situația materială grea a mării majorități a părinților, fără știință de carte, lipsa unor ajutoare materiale din partea statului, activitatea institutoarelor cu un număr mare de eleve, au avut consecințe negative asupra rezultatelor școlii.

Instrucția primară obligatorie cuprindea ca obiecte de studiu citirea, scrierea, catehismul, noțiuni de igienă, de gramatică de geografie, de istoria țării, de drept administrativ, cele patru operații de aritmetică, sistemă legală a măsurilor și greutăților ²².

Prevederile legii instrucțiunii publice cu privire la conținutul învățământului, au fost concretizate pe clase și obiecte de studiu. În anul școlar 1887—1888 la clasa I-a se învăța lectura, aritmetica, caligrafia silabism și desen, iar în clasele următoare aplicîndu-se principiul concentric se lărgea volumul cunoștințelor de matematică, limba română, geografie, istorie, grafică, economie domestică. În anul 1878 se alcătuieste un

regulament pentru lucrul de mână în școlile de fete, constituind un criteriu principal de apreciere și premiere a elevilor la sfârșitul anului școlar.

Cărțile didactice, utilizate în primii ani după 1864, erau redactate de diferiți autori, fără aprobarea ministerului, situație apreciată drept „haos... datorat lipsei de sistem în întocmirea manualelor ²⁴⁾, neputând asigura aplicarea programelor școlare și nici pregătirea unitară a elevilor.

Învățământul primar din orașul Ploiești, dispunea în această perioadă de manuale întocmite de dascăli prahoveni, cu o bogată experiență, care se bucurau de autoritate didactică.

I. P. Eliade, autor al mai multor opere didactice, pune la dispoziția școlii primare prahovene, manualul „Noțiuni de aritmetică pentru usulu claselor primare de ambe sexe“, aflat la a șaptea ediție în 1885. Autorul își exprimă în conținutul său ideile cu privire la studiul aritmeticii, considerat „de toți populi ca o parte esențială a învățământului“ ²⁵⁾.

Susținând ideea că instrucția trebuie să fie privită ca instrumentul educației, manualul de aritmetică al lui I. P. Eliade este conceput pentru a dezvolta rațiunea, a forma deprinderi de calcul prin aplicarea principiului didactic al accesibilității.

Redactat sub forma dialogului învățător-elev, manualul dă indicații amănunțite pentru învățător, recomandând metoda intuiției ²⁶⁾.

Un alt manual de aritmetică utilizat în școlile din orașul Ploiești, editat de N. Crappelianu, profesor la Liceul Sf. Petru și Pavel, era „Aritmetica elementaria pentru usulu școlelor de ambe sexe“, premiat de secția Prahova a Societății pentru învățătura poporului român.

Conceput pe înțelesul elevilor, într-o judicioasă redactare a cunoștințelor, pornind de la exemplul practic la definiție, manualul apărut în 1883, este organizat în patru capitole :

- I. Numere întregi ;
- II. Despre fracțiuni ;
- III. Extragerea rădăcinilor ;
- IV. Raporturi și proporțiuni.

Unul din cele mai apreciate manuale din istoria patriei, apărut în mai multe ediții în orașul Ploiești, „Extractu din istoria românilor pentru usulu școlelor primarie de ambe sexe“ a fost elaborat în 1874 de Basil Drăgoșescu, institutor de frunte al corpului didactic prahovean.

B. Drăgoșescu, alcătuiește un manual din întrebări și răspunsuri, ilustrat cu portretele domnitorilor noștri, în care acordă un pronunțat conținut educativ, patriotic, fiecărei lecții.

Autorul a răspuns unor necesități imperioase în domeniul studierii istoriei patriei, alcătuind manualul în urma unei îndelungate experiențe cu elevii săi, eliminând datele și evenimentele neesențiale. Oferind colegilor săi o sinteză a istoriei patriei, autorul o încadrează în trei părți : „Istoria veche“; „Istoria nouă“, pînă la revoluția din 1821 sau „Zavera“ și „Istoria modernă pînă la domnia lui A. I. Cuza ²⁷⁾.”

Institutorul Zaharia Antinescu, intelectual transilvănean, stabilit în Ploiești după revoluția din 1848, ca și Basil Drăgoșescu sau I. P. Eliade, a avut o contribuție importantă la progresul școlii prahovene.

În perioada în care se resimțea nevoia de manuale, Zaharia Antonescu alcătuiește „Geografia României și a țărilor învecinate pentru uzul claselor primare urbane și rurale de ambe sexe“, prelucrată după noul metod²⁸⁾. Publicat în 1878, manualul prezintă noțiuni elementare de geografie fizică generală, cunoștințe de geografia României referitoare la hotare, relief, climă, ape, căi de comunicație²⁹⁾.

Cunoștințele sint expuse accesibil, prin întrebări și răspunsuri adecvate vârstei și pregătirii copiilor.

Așadar, cele mai importante manuale pentru uzul școlilor primare, au fost alcătuite pentru nevoile locale, încadrându-se în condițiile generale și specifice ale învățământului din județul Prahova.

*
*   *
*

Primele trei decenii de activitate a școlii primare nr. 5 de fete, se încadrează în contextul general al dezvoltării învățământului, determinat de reforma din 1864, care a dat un puternic impuls pătrunderii științei de carte în rîndul populației tuturor cartierelor orașului Ploiești.

Întemeierea sa ca unitate distinctă pentru instrucția fetelor provenite din păturile mijlocii și îndeosebi sărace ale populației cartierului, constituie încă un pas înainte pe linia emancipării femeii prin școală, afirmată tot mai activ de mișcarea socialistă a vremii.

Ridicarea noului local, ce oferea condiții pentru parcurgerea școlii de întreaga populație școlară a cartierului, asigurarea unei încadrări stabile, corespunzătoare, cu institutele devotate instrucției fetelor, redactarea manualelor școlare prin strădania generoasă a dascălilor ploieșteni, au constituit condiții esențiale pentru creșterea influenței școlii, ca focar de răspîndire a culturii în rîndul populației din cartierele muncitorești ale orașului.

Evoluția activității școlii nr. 5 de fete, urmărită în această perioadă sub toate aspectele, reflectă, totodată, eforturile, frământările și căutările oamenilor școlii, pentru aplicarea legii instrucțiunii obligatorii, învingînd „obstacole mari cu unelte inferioare“.

Lăsînd toată greutatea punerii în aplicare a legii în sarcina comitetelor școlare locale și al primăriilor, guvernele care s-au perindat la conducerea statului nu au sprijinit prin mijloace materiale școala și copiii săraci, care constituiau marea majoritate a populației școlare, neavînd asigurate condiții materiale și de învățatură în familie, într-o perioadă în care analfabetismul cuprindea majoritatea covârșitoare a populației.

Astfel, la nivel național, în anul 1889, frecventau școala 30—35% din numărul copiilor de vîrstă școlară, iar numărul total al știutorilor de carte atingea 22% din populație. Din numărul total de 2834 de elevi care au frecventat școala nr. 5 între anii 1868—1896, numai 1672 de fete au izbutit să termine patru clase.

Învățământului primar i se imputau scrioase limite și în conținutul său, care avea un caracter prea teoretic.

Consiliul superior al instrucției recomandă „o mai accentuată direcție practică instrucției elementare“³⁰⁾.

Spiru Haret, profund cunoscător al realităților din învățământul românesc, declara obiectiv că legii din 1864, i-a lipsit caracterul de previziune, devenind un cadru prea strîmt pentru dezvoltarea învățămîntului de toate gradele ³¹⁾.

Preluînd și încheiînd într-un sistem, legea învățămîntului primar și normal primar din 1896 ³²⁾, Spiru Haret, în calitate sa de ministru al instrucțiunii, chema în 1898 pe dascăli „la o lucrare mare, demnă de un corp numeros și instruit cum este al lor ³³⁾”. Această nouă etapă în evoluția școlii nr. 5 de fete, care din anul 1934 devine școala nr. 4 de fete, a reprezentat o perioadă de progres, pe linia cuprinderii în școală a unui număr mai mare de eleve, îmbunătățirea conținutului programelor și al planului de învățămînt, prin orientarea mai realist-practică a instrucției primare, obligatorii și îmbogățirea activității extrașcolare a cadrelor didactice.

- 1 BONCU CONSTANTIN, „Școala prahoveană — sec. X—XIX“, editura didactică și pedagogică, București, 1976, p. 33.
- 2 Ibidem, p. 37.
- 3 PĂRNUȚA GHEORGHE, „Istoria, învățămîntului și gîndirea pedagogică în Țara Românească, sec. XII — XIX“, Edit. didactică și pedagogică, București, 1971, p. 215.
- 4 BONCU CONSTANTIN, op. cit., p. 46.
- 5 Arh. Ist. Centrală, fond M.C.I.P., dosar 1478/1848, f. 3.
- 6 Buletinul instrucțiunii publice, an I, nr. 2, sept. 1865.
- 7 BONCU CONSTANTIN, op. cit., p. 146.
- 8 Ibidem, p. 131.
- 9 Arh. Ist. Centrală, fond M.C.I.P., dosar 530 bis/1868, fila 3.
- 10 I d e m.
- 11 I d e m.
- 12 Arh. școlii cu cl. I—VIII nr. 9 Ploiești, matricola nr. 6/1874.
- 13 Monitorul Oficial al României, iulie, 1877.
- 14 Arh. Ist. Centrală, fond M.C.I.P., dosar 2513/1874, f. 38.
- 15 Arh. școlii cu cl. I—VIII nr. 9 Ploiești, dosar 2/1874, f. 13.
- 16 Arh. Ist. Centrală, fond M.C.I.P., dosar 3087/1876, f. 70.
- 17 TEIUȘAN, I. P. — „Contribuții la studiul legislației școlare românești“, Edit. didactico-pedagogică, București, 1963, p. 93.
- 18 Arh. Ist. Centrală, fond M.C.I.P., dosar 530 bis/1868, f. 48.
- 19 Istoria pedagogiei, Edit. didactică și pedagogică, București, 1972, p. 253.
- 20 Arh. școlii cu cl. I—VIII nr. 9 Ploiești, dosar 4/1872, f. 44.
- 21 Istoria pedagogiei, Edit. didactică și pedagogică, București, 1972, p. 253.
- 22 TEIUȘAN, I. P., op. cit., p. 96.
- 23 Ibidem, p. 108.
- 24 Arh. Ist. Centrală, fond M.C.I.P., dosar 2831/1875, f. 7, 8.
- 25 TEIUȘAN, I. P., op. cit., p. 1.
- 26 I d e m.
- 27 DRAGOȘESCU BASIL, „Extractu din istoria românilor pentru usulu școlelor primare de ambele sexe“, p. 9—76.
- 28 BONCU CONSTANTIN, op. cit., p. 186.
- 29 Ibidem, p. 184.
- 30 TEIUȘAN, I. P., op. cit., p. 66.
- 31 ORASCU ȘERBAN, „Spiru Haret“, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 187.
- 32 TEIUȘAN, I. P., op. cit., p. 184.
- 33 ORASCU ȘERBAN, op. cit., p. 74.

Résumé

L'ouvrage ci-présent envisage des aspects inédits concernant les débuts de l'enseignement des filles dans le municipe de Ploiești et l'application de la loi de l'instruction publique de 1864 à la suite de laquelle ou a fondé des écoles primaires de garçons et de filles dans les banlieues, où, ouvrière.

L'Ecole nr. 5 de filles, emplacée dans le plus ancien quartier de la ville et fondée en 1868, constitue, le résultat des idées les plus généreuses et avancées, inscrites dans la législation scolaire de l'époque, fruit de l'activité inlassable des grands représentants de l'école roumains de ce temps-là.

„STĂRUINȚA“ — CONTRIBUȚII LA ISTORIA PRESEI PEDAGOGICE PRAHOVENE

PAUL D. POPESCU

Făcînd legătura între presa social-didactică de la sfîrșitul veacului trecut și cea din perioada interbelică, „Stăruința“ a fost cea mai importantă publicație pedagogică prahoveană din primele două decenii ale secolului nostru.

„Stăruința“ avea ca subtitlu „revista Corpului didactic primar din Prahova“ — „organ al Societății“.

Ea avea un comitet de redacție format din 9 membri, toți învățători dintre cei mai cunoscuți : G. Tomescu, G. Petrescu, Mihail Nicolescu, D. Rîpeanu, I. C. Popescu, C. Ionescu-Lungu, G. S. Ioneanu (administrator), Matei Stănescu (casier), G. Aldescu (secretar de redacție). Ulterior, în comitet au mai intrat G. Nicolau și Barbu Georgescu, numărul membrilor ajungînd astfel la 11. Deși nu figura cu vreo sarcină în comitet, Const. Ionescu-Lungu a fost, cu energia sa neobosită și cu curajul său, sufletul revistei.

„Stăruința“ a fost imprimată, în tot timpul apariției, la tipografia „Lumina“ (care funcționa în palatul băilor municipale), iar redacția și administrația ei se găseau în pasajul Cooperativa.

Primul număr a apărut în noiembrie 1907, după care a continuat cu destulă regularitate, așa cum se anunța pe copertă, „odată pe lună, afară de iulie și august“. În unele cazuri au apărut numere duble (anul I, nr. 5—6 și 9—10), triple (anul II, nr. 4—5—6) și ultimul chiar cvadriplu (anul II, nr. 7—8—9—10). Anul I de apariție a fost considerat perioada noiembrie 1907 — octombrie 1908, în noiembrie și decembrie acel an revista nu a apărut, iar anul II de apariție a coincis cu anul calendaristic 1909. Cu acest al doilea an revista încetează să mai apară (cel puțin nu am mai văzut nici un alt număr ulterior, nici în colecția de la Bibl. Acad. R.S.R.).

Sfîrșitul publicației s-a datorat, fără-ndoială, greutăților materiale cu care editorii au luptat permanent. Astfel, în fiecare număr, se publicau pe copertă — și pentru a ține loc de chitanță, dar și pentru stimularea altora — numele celor care achitaseră abonamentul, ca și anunțul că cei cărora li s-a trimis revista și nu au refuzat-o, se consideră abonați (procedeu folosit și de alte publicații). De asemenea, în numărul

pe care îl considerăm ultimul (anul II, nr. 7—10), a apărut un scurt articol, „Binefăcătorii noștri” în care se mulțumea celor ce ajutaseră revista și se făcea un cald apel la cei ce puteau să o susțină mai departe, apel care probabil nu a găsit un suficient ecou.

Revista se prezenta ca un caiet în formatul 24x155 mm. (unele exemplare aveau dimensiunile mai mari cu 1—2 mm, din cauza felului în care erau tăiate și broșate). Numerele simple aveau 32 de pagini, cele duble 54 și chiar mai multe. Coperta, din hîrtie colorată (roșie, roz, vernil etc.) era utilizată, pe lângă imprimarea titlului și membrilor comitetului și pentru diferite anunțuri.

„Stăruința” a încercat să-și definească profilul și scopul în materialul-program „Rostul nostru” (anul I, nr. 1, pag. 1), semnat „Comitetul”.

Se arată aici că Societatea corpului didactic primar din Prahova și-a prevăzut încă din 1901 în statutele ei, ca principal scop, pe cel cultural, în articolul 7, prevăzîndu-se chiar editarea unei reviste. Împrejurările grele au împiedicat-o însă să realizeze ceea ce își propusese, aruncînd pe învățători în apatie și descurajare. Frământările sociale — evident este o referire la 1907 — i-au dat un nou impuls și apariția revistei dovedește că au mai rămas cîteva voințe ferme și speranțe în timpuri mai bune. Această prefată socotea că nu „trebuie înșirate în această precuvîntare toate chestiunile ce vom îmbrățișa, căci sfera de activitate și extrașcolară a noastră, a învățătorilor primari, e atît de largă, și chestiunile care trebuie să ne preocupe, în dublul rol de învățători și cetățeni, sînt atît de variate, încît nu se poate afirma, că se vor prevedea toate într-un program determinat de la început”. Implicit deci se afirma că „Stăruința” se va ocupa cu tot ceea ce putea interesa corpul didactic primar, specificîndu-se că ea este „organizatorul tuturor dascălilor rurali și urbani din Prahova”, că nu va servi interesul personal al nimănui, ci va servi numai școala și politica școlară“..

În același prim număr, articolul lui Ioneanu, „Folosul unei reviste”, căuta să completeze editorialul subliniind aportul pe care o publicație îl poate aduce la progresul metodic și cultural general.

Într-adevăr, „Stăruința” a avut un conținut variat, căutînd să exprime cît mai exact punctele de vedere ale învățătorilor și în special ale celor din Prahova, să le sporească cunoștințele și să-i ajute în muncă didactică, să le apere interesele.

În „Stăruința” au apărut o serie de articole cu caracter social, într-o puternică notă critică la adresa realităților vremii.

Chiar în primul număr se constata că „trăim sub domnia unei morale imorale”, la baza relațiilor dintre oameni stă cel mai „brutal interes personal”, că prestigiul, locul în societate al cuiva, atitudinea celor din jur față de el, e determinată numai de averea acestuia, nu de meritele personale (C. Ionescu-Lungu: „Recunoștința — interesul”, anul I, nr. 1, p. 3.).

Deosebit de atenți erau editorii revistei față de problema țărăneas-că. În diverse articole răzbăteau ecouri ale frământărilor țăranilor, părerii asupra măsurilor prin care guvernele de atunci încercau o atenuare a acestora.

Articolul „Echilibrul social și învățămîntul“, semnat de Mih. Nicolescu-Ploiești, plecînd de la situația grea a maselor din țara noastră, aprecia că principalul mijloc al îmbunătățirii acestei situații (dar nu singurul) este învățămîntul, progresul școlii. Împlicit, prin aceasta școala trebuie să „contribuie la sporirea armoniei sociale, a echilibrului“. Era desigur un punct de vedere nerealist, mic-burghez — punct de vedere împărtășit însă, în acea vreme, de o mare parte a intelectualității românești. Repetat și în alte materiale, el constituie una din principalele limite ale revistei.

Un exemplu este articolul aceluiași M. Nicolescu-Ploiești, „Raportul între reformele agrare și învățămînt (an. I, nr. 3, p. 1—4). Se vădea aici înțelegerea faptului că toate reformele acelor ani (legea agrară, legea judecătorilor de ocoale, legea Casei rurale etc.) au fost smulse „claseselor conducătoare“ de „împrejurările a căror reamintire ne înfioară“. Se mai intuia că „aplicînd aceste reforme, cu oricîtă sinceritate și chiar cu concursul adversarilor lor, nu se va ajunge la alt rezultat, decît să se reînnoiaiscă doar cămașa. Pentru a se reînsănătoși însă și corpul, trebuie să se administreze acestuia un elixir puternic, care pe deoparte să-l vindece, iar pe de altă să-l întărească spre a putea rezista în viitor calamităților. Acel elixir este cultura minții și educațiunea morală și civică“. Concluzia era cea de care vorbeam mai sus, aceea a rolului predominant al învățămîntului, dar nu numai al unui învățămînt „mărginit în cadrul programelor“. Se propunea ca toate instituțiile care veneau în contact cu țăranul să fie obligate prin lege să activeze pentru ridicarea lui.

Un mod mai limitat de punere a problemei îl întîlnim în articolul lui I. C. Petrescu-Ploiești. „Rolul social actual al învățătorului român“ (anul I, nr. 3, p. 10—12). După părerea autorului, situația de neîndurat a țăranilor putea și trebuia să fie schimbată nu prin revolta și lupta acestora, ci prin măsuri cu caracter legislativ venite de sus. Dar, pentru că țăranii să se liniștească, să aștepte, trebuia ca acest lucru să li se explice și sarcina de a o face revenea învățătorilor.

Barbu Georgescu, într-un articol din anul I/nr. 3 (p. 21) recunoștea însă că legile care erau date în vremea aceea nu vor putea schimba situația țăranilor, nu vor putea înlătura neîncrederea lor, spiritul de revoltă. Se propunea înființarea unor utopice „comitete de educație“ în fiecare sat, cu participarea proprietarilor, învățătorilor, preoților etc. care i-ar fi îndrumat pe țărani spre învățătură, dar și spre noi activități lucrate.

Este evident că, plecînd de la asemenea premise, revista nu putea rămîne indiferentă la situația de atunci a științei de carte în țara noastră. Mih. Nicolescu-Ploiești, în articolul „Chestia analfabeților“ (anul I nr. 5—6) o ridică deschis, arătînd numărul mare al acestora, încercînd să desprindă cauzele fenomenului și mai ales subliniind datoria învățătorilor în această direcție.

Pornind de la constatări reale s-a ajuns la o concluzie, mai bine zis la o formulare nejustă, aceea a existenței unui antagonism între școală și țărani. Această formulare o găsim strecurată în cîteva materiale și

constituie chiar tema articolului „Cum s-ar putea micșora antagonismul dintre școala primară și țărani” de I. Ionescu (Cioranii de Sus). Se semnală aici sărăcia țăranilor care-i făcea să nu-și poată permite a-și trimite copiii la școală, povara pe care o reprezentau amenzile ce cădeau tocmai asupra celor mai lipsiți. Nu se înțelegea însă că școala, așa cum era organizată atunci, nu era cea mai utilă țăranimii, după cum nu se înțelegea că acea rezervă — pentru că de un antagonism în nici un caz nu putea fi vorba — a unor țărani, provocată de condițiile existente, nu era față de școală, în general, ci numai față de anumite cadre didactice de anumite aspecte și situații.

Problema școlarizării, a analfabetismului, revenea într-o formă sau alta, în fiecare număr.

Articolul „Obligativitatea”, semnat de Barbu Georgescu (an I. n. 1, p. 13—15) stăruia asupra învățământului primar general, declarat ca atare încă din 1864, dar aplicat astfel încât 80 % din populația rurală era atunci analfabetă. Stăruind asupra însemnătății științei de carte pentru un popor, autorul pleda — după epuizarea sfaturilor și rugămintelor — pentru aplicarea strictă a amenzilor, aplicare imediată care să aducă copiii la școală și să mențină frecvența.

Pe această linie, revista căuta să încurajeze activitatea unor învățători publicind corespondențe sau scurte note asupra activității lor. Este ceea ce face în numărul 7, anul I, scriind despre școala de adulți din Cîmpina, condusă de institutorul Scripcă. În numărul următor, „Stăruința” a făcut loc unui întreg articol al lui A. Scripcă, „Școala superioară de adulți din Cîmpina” (anul I, nr. 8) unde se relatea pe larg experiența colectivului didactic cîmpinean în culturalizarea maselor.

Ca o concluzie la această problemă, în pragul trecerii la anul II de apariție (anul I, nr. 9—10) Mihail Nicolescu-Ploiești publica articolul „Spre viitor”. Era reluată aici și dezvoltată pe larg ideea mizeriei maselor populare, dar se ajungea încă odată la constatarea eronată că aceasta îi face pe țărani, pe locuitorii cartierelor sărace ale orașelor, nereceptivi la reforme, la înnoiri. Din nou se generaliza în mod greșit atitudinea de lipsă de respect, de neîncredere a sătenilor față de învățători, dar apelul făcut către dascăli de a se apropia de țărani, de a-și spori eforturile pentru luminarea lor, era sincer și plin de căldură. Același apel era repetat și în articolul redacțional „Anul al II-lea”, cu care începea nr. 1, din acest al doilea an de apariție (ianuarie 1909).

„Stăruința”, nu se limita numai la aceste apeluri către învățători, ci tindea să le dea și unele îndrumări pentru apropierea de țărani, insistând pentru aceasta îndeosebi asupra activității extrașcolare.

În Nr. 1 (p. 18—22) C. Ionescu-Lungu publica un articol introductiv în această problemă. Se pleca de la recente răscoale țărănești, de la faptul că învățătorii au fost învinuiți ca unii dintre „mizerabili” care au pus foc țării”, articolul intuia faptul că răscoala nu a fost cauzată de acțiunea unor „agitatori” ci de situația mizeră a țăranilor. Se ajungea — după o incursiune de trei decenii în istoria învățământului local, în felul în care părinții își aduceau copiii la școală —, la concluzia necesității activității extrașcolare mai bine zis la stabilirea momentului când a apărut preocuparea pentru aceasta. După acest articol introduc-

tiv, problema a fost reluată în numerele 4 și 5—6 din anul I când autorul a trecut la îndrumări practice și sugestii. Ulterior, autorul continuându-și preocuparea, a restrâns-o la „cercurile culturale“, făcând să apară materiale legate de acestea în an. I. numerele 8 și 9—10. În ele, cercurile erau privite nu numai ca mijloace de perfecționare didactică, ci mai ales ca prilejuri de educație patriotică și estetică a sătenilor, de întrecere în această direcție între învățători. În ultimul articol se făceau propuneri pentru reorganizarea acestor cercuri în vederea sporirii eficienței lor.

Ultimul număr al revistei publica, nesemnat, articolul, „Rolul social al institutorului“ care exprima încă odată punctul de vedere al publicației asupra însemnătății hotărâtoare a învățaturii pentru schimbarea vieții poporului și deci a răspunderii care revenea dascălilor.

Prin însăși profilul și colaboratorii ei, „Stăruința“ trebuia să aibă o largă preocupare pentru problemele procesului instructiv-educativ, pentru pedagogie și metodică.

Ea a încercat să se facă și mijlocul perfecționării învățămîntului, a predării cît mai științifice. În anul II, nr. 4—6, se publica articolul „Aplicarea principiilor psihologice în predarea diferitelor obiecte de învățămînt“ de Mihail Nicolescu-Ploiești, în care se recomandă să se țină seama de particularitățile elevilor în transmiterea diverselor cunoștințe.

Problemele de psihologie interesau în mod deosebit pe cititorii și colaboratorii revistei. Se manifestau astfel încercări de a uni în scurte articole cele învățate în școală sau citite în lucrări de specialitate cu cele constatate în practica educației copiilor, încercări dintre care notăm pe cea a învățătorului Mihail D. Popescu-Polienarii Burchi, „Caracterul“ (anul I, nr. 4).

Nu lipseau nici preocupările pentru un învățămînt intuitiv, activ, apropiat de practică. O dovadă în această direcție o constituie un material destul de întins, încheșat și consistent, semnat S. I. și intitulat „Cum se poate realiza în școala primară învățămîntul științelor naturale după natură sau experimental“ (anul II, nr. 7—10).

„Desfășurarea materialului de învățămînt“, articol al lui Mih. Nicolescu-Ploiești (anul II, nr. 7—10) încerca să pună problema unei parcurgeri ritmice, raționale, a materiei.

În domeniul didactic-metodic s-au făcut prin revistă și propuneri deosebit de îndrăznețe. Astfel, în anul I nr. 3, Ion Mircescu (Breaza de Sus) susținea renunțarea la manuale în cursul primar (aritmetică, gramatică, geografie), păstrîndu-se doar cărțile de citire, din care să se excludă însă lecțiile de istorie și de științe naturale. El propunea ca elevii să învețe după explicațiile învățătorului și după notările făcute de acesta pe tablă și copiate în caietele lor. Argumentarea, foarte largă, pornea de la ideea că un asemenea mod de lucru ar dezvolta mult mai mult gîndirea și memoria copiilor. Deși în ansamblu propunerea era hazardată și neaplicabilă, articolul conținea cîteva note critice și sugestii interesante.

Revista punea în discuție unele lucruri noi ce se vehiculau în țară privind îmbunătățirea procesului de învățămînt. Astfel, în articolul „O broșură quasi-oficială“ (anul I, nr. 4), Mihail Nicolescu-Ploiești, referindu-se la lucrarea lui G. Bogdan-Duică, „Părerii despre abecedar“, expu-

nea opinia sa cu privire la cerințele acestui manual și la felul în care el trebuia utilizat. Discuția era reluată de M. Nicolescu-Ploiești, în ultimul număr apărut (anul II, 7—10), sub titlul „În chestiunea abecedarului”.

De altfel, multe numere cuprindeau recenzarea sau anunțarea celor mai interesante cărți noi, recenzare datorată lui F. Băncilă, E. Petcu etc.

În ceea ce privește jocurile școlare și confecționarea de jucării pentru copii, revista nu s-a mulțumit, în rubrica pe care a deschis-o în ultimele sale numere, să dea numai indicații metodice, ci a reprodus chiar jocuri. Învățătorul Paul Pavlov descrie astfel colegilor săi jocurile „Cucul” (sau jocul de-a ascunselea). „Pasărea zboară” (anul II, nr. 3), „Ase-diul sau cetatea-mpresurată”, „Capra”, „Toporul”, „Ciobanul, oile, cîinii și lupii” (anul II, nr. 4—6).

Revista urmărea să aducă contribuții și la **problemele** educative, după cum dovedea articolul „Ceva despre educația morală a copiilor”, semnat de învățătoarea Maria Panțu, în care pe lângă inerentele ecouri religioase, se găseau și câteva sugestii interesante și eficace. Problema era reluată în articolul „Educația morală” al institutoarei Lucretia Vasiliu Stancovici de la Școala de fete Cîmpina” (anul I, nr. 5—6).

Problema legăturii între școală și familie a fost pusă încă din primul număr al revistei prin reproducerea unei conferințe publice a lui Mihai Nicolescu. Se desprindeau în ea diverse atitudini ale părinților față de copiii lor și necesitatea de a le combate, mai ales cînd era vorba de lipsă de interes față de viitorul acestora. Materialul se termina cu zece concluzii, lapidar formulate sub forma unor îndrumări, date însă părinților. Cadrele didactice erau astfel ajutate indirect în munca lor cu familia, punîndu-li-se la dispoziție un material documentar și orientativ.

Felul în care **era organizată**, în ansamblu, școala era discutat în articolul lui M. Nicolescu-Ploiești, „Reflexiuni asupra învățămîntului nostru” (anul II, nr. 2 și 3), făcîndu-se propuneri — unele judicioase — atît asupra unor forme organizatorice cît și asupra conținutului. „Rotația în învățămîntul rural” (anul II, nr. 1) de I. Mircescu — Breaza, ridică problema ca la școlile primare cu mai multe posturi, învățătorul să-și ducă copiii pînă la terminarea școlii trecîndu-i prin toate clasele. I. Popescu-Aricești releva și argumenta (în anul II, nr. 8) necesitatea unor „Certificate de absolvire a cursului primar”.

Pagini de istoria învățămîntului sînt puține. Pot fi menționate cele ale lui G. Aldescu, „Renașterea școlii naționale”, conținînd însă mai ales lucruri îndeobște cunoscute. O contribuție la cunoașterea trecutului școlii locale o aducea și literatura memorialistică, limitată în revistă la articolul „Treizeci de ani cu copiii” (anul II, nr. 3) de I. Popescu-Aricești.

În schimb, revista și-a propus, încă de la început, să **evoce figurile** unor cadre didactice de prestigiu dispărute (în special prahovene), a unor oameni care, prin activitatea lor, au adus o contribuție reală la dezvoltarea învățămîntului românesc.

Printre medalioane s-au găsit cele ale : Dr. Barbu Constantinescu, pedagog de seamă, născut în Ploiești, director al Școlii normale a Societății din București (anul I, nr. 1), Ștefan C. Mihăilescu, vechi învățător,

care se bucurase de un larg renume (anul I, nr. 2) Alexandru Odobescu, căruia Gh. Nicolau i-a creionat nu numai activitatea de literat și de savant, ci contribuția adusă la organizarea școlilor normale și a celor primare (anul I, nr. 3), Ioan P. Eliade, eminent pedagog, unul din primii cercetători și autori în acest domeniu, director al școlii normale din Ploiești și revizor școlar (anul I, nr. 4), Iosif Ionescu-Junior, institutor cu activitate îndelungată, director al școlii primare nr. 4 de băieți din Ploiești, activist al secțiunii Prahova a Societății pentru învățătura poporului român (anul I, nr. 5—6), Doctorul Cristodor Păunescu (anul I, nr. 5—6), Grigore Georgescu, institutor, de fel din Breaza, peste 25 de ani revizor școlar în Prahova și în alte județe (anul I, nr. 7), Maria V. Serea, învățătoare distinsă, (anul I, nr. 7), P. Manuelescu, primul profesor de latină al județului, cunoscut traducător din scriitorii clasici și autor de gramatici (anul I, nr. 8), A. M. Michaelescu, învățător la Bușteni, autor a numeroase articole în revistele pedagogice, creator de manuale și coruri școlare (anul I, nr. 9—10), Nicolae Popescu, activ învățător la Șoimari, (anul I, nr. 9—10), Ioan I. Romanescu profesor de română, director al liceului Petru și Pavel, autorul unor apreciate cărți școlare (anul II, nr. 1), Constantin Vorobchievici, profesor la Ploiești (anul II, nr. 2), Basiliu Drăgoșescu, un distins învățător din prima generație, dascălul lui I. L. Caragiale (anul II, nr. 3), Radu Novianu, semnat de C. Rădulescu-Motru (anul II, nr. 4—6), Zevedei Teodorescu, Anton Tăriceanu, Mihai Tutunaru, Ion Busuioceanu, Radu V. Cucută. Cu excepția a două, toate medaliale erau semnate de C. Ionescu-Lungu.

Aceste prezentări nu stăruiau asupra datelor biografice, nici nu-și propuneau o caracterizare a activității pedagogice a dispăruților. Ele căutau să fie un omagiu de recunoștință al urmașilor pentru opera acestor înaintași, un stimulent pentru urmarea exemplului lor, de aceea, în cuvinte calde, se insista asupra greutăților cu care au luptat și, în general, asupra rolului pe care l-au jucat în viața școlii prahovene sau a celei românești.

Revista își deschidea coloanele și pentru a consemna **situația bazei materiale** a învățământului primar. Este cazul cu articolul Mariei Panțu (anul I, nr. 9—10), „O chestie de statistică“, care lega situația analfabetismului și neșcolarizării de condițiile materiale deplorabile ale unor școli.

În același număr, articolul „Din suferințele școalei rurale“ (p. 23—24), semnat Costache de la Chiojd“ semnala o serie de lipsuri în repararea localurilor, aprovizionarea cu lemne etc. datorate indiferenței sau relei voințe a unor primari sau a celor care îi dirijau pe aceștia.

Aceste **greutăți materiale** le enumera și I. C. Aricești în „Cum stă învățământul la sate“ (anul II, nr. 7—10).

Pentru a arăta situația grea a școlilor, în special a celor sătești, revista a apelat uneori și la condeie din afara învățământului. În anul I, numărul 3, doctorul Gh. Nicolau, medicul primar al județului Prahova, semna un scurt material intitulat „Observațiuni asupra școalelor rurale“, în care atrăgea atenția asupra stării deplorabile de igienă în care învățau elevii. Aceasta era datorată, pe de o parte, bazei materiale slabe (lipsa unor latrine, păstrarea necorespunzătoare a apei etc.), iar pe de altă

parte descărăjării învățătorilor, a faptului că, plătiți cu 40—60 lei pe lună, nu-și puteau impune autoritatea și lua măsuri de teamă să nu-i supere pe părinții elevilor, de care depindeau cu locuința, cu mîncarea.

Pregătirea învățătorilor, perfecționarea lor, a stat și ea în atenția revistei. C. Ionescu-Lungu s-a ocupat (anul I, nr. 2) de „Conferințele publice lunare“, întâlniri cu caracter cultural-metodic ale învățătorilor, subliniindu-le însemnătatea și propunînd măsuri de sporire a eficienței lor.

O deosebită atenție s-a dat „conferințelor generale“, publicîndu-se articole cu propuneri asupra desfășurării unora dintre ele. În anul I, nr. 7 s-a publicat cuvîntarea revizorului școlar al județului Prahova, G. Tomescu, la deschiderea conferinței pe anul 1908, cuvîntare care arăta, în cifre, situația științei de carte și școlarizării în țara noastră (la 17 aprilie 1908) stabilind sarcini în domeniul școlar și extrașcolar membrilor corpului didactic primar. În același număr însă, Mihai Nicolescu-Ploiești, într-un amplu articol arăta că, în condițiile în care învățătorii sînt recrutați numai dintre absolvenții școlii normale, aceste conferințe, în felul în care se țin nu-și mai au rostul. El ridică obiecții asupra conținutului, fără a cere desființarea, ridicînd pretenția îndreptățită ca învățătorilor, cu atît de reduse posibilități să li se plătească transportul și o indemnizație de 3—4 lei pe zi. De asemenea, în ultimul număr al revistei era înserat integral programul conferințelor generale pe anul 1909.

După cum era de așteptat, revista a abordat cu un deosebit accent, **problemele materiale ale învățătorilor prahoveni**.

Pe cîteva pagini, în anul I, nr. 9—10, Barbu Georgescu, în articolul „Reușii neavansați“ se făcea ecoul nemulțumirilor tinerilor învățători. El ridică problema salariilor dascălilor — cu totul disproporționate atît față de munca pe care o depun și calitatea ei, cît și față de costul vieții — critica sistemul de a se da examenul de înaintare numai din cinci în cinci ani și mai ales faptul că oamenii care au reușit la acest examen, nu-și primesc drepturile cuvenite luni sau ani de zile, lipsind fondurile bugetare. Cîteva numere mai tîrziu, același autor revenea pe larg asupra subiectului „Examene de înaintare“ (anul II, nr. 7—10), propunînd măsuri în favoarea celor ce-l aveau de susținut.

Alături de susținerea doleanțelor materiale ale dascălimii, „Stăruința“ se făcea ecoul dorințelor acestora de a juca roul pe care-l merita în viața social-politică a țării. În articolul „Corpul didactic și drepturile politice“ (anul II, nr. 1) de Mihail Nicolescu—Ploiești, se arăta cum sînt mutilate aceste drepturi, mai ales pentru învățătorii de la sate și cerea respectarea și plînătatea lor.

Revista a ridicat și una dintre cele mai acute probleme ale dascălilor din acea vreme, întreținerea copiilor lor în școlile secundare. În articolul „Internatul fiilor și fiicelor de învățători și institutori din Prahova“, Gh. Nicolau stăruia asupra necesității unei asemenea instituții și arăta ceea ce s-a realizat pînă în acel moment pe calea înfăptuirii ei. Chestiunea internatului revenea și în unele „știri“ în care se arătau sumele colectate și donatorii, stadiul pregătirilor, ca și în articolul lui

C. Ionescu-Lungu, „Internatul fiilor noștri“ (anul I, nr. 5—6). Atunci când, obținându-se săile fostului internat al școlii de meserii, acțiunea a putut fi încununată de succes, revista a consacrat, în anul I, nr. 8, paginile 11—15, pentru a publica „Regulamentul Internatului fiilor de învățători și institutori din județul Prahova“ (admiterea elevilor, serviciul interior de zi, post-meridiane, datoriile elevilor, ieșirea din internat personalul administrativ și atribuțiile lui, pedepse). În anul I, nr. 9—10, se anunța, în sfârșit, deschiderea internatului la 1 sept. 1908 și chiar numele, școala și clasa celor 26 fii de învățători înscriși. Și în numerele următoare se intercalau știri „De la internatul nostru“.

Legată de întreținerea în școli a copiilor dascălilor a apărut și nota semnată de Ghiță Petrescu-Ploiești, „Cum se țin concursurile pentru burse“ (an. I, nr. 2).

Revista „Stăruința“ a publicat și materiale de **popularizare științifică**, sau cu caracter moralizator. Ele erau adresate cititorilor, atât pentru instruirea și educarea lor, cât și pentru a le furniza material pentru conferințele ce aveau de ținut. Cităm dintre articolele semnate de C. Aldescu, „Alcoolul și efectele lui“ (anul, nr. 2), „Viața și moartea“ (anul I, numărul 4), „Calendarul“ (anul I, nr. 5—6), „Cum s-a măsurat pământul“ (anul I, nr. 5—6), „Creierul și sufletul“ (an. II, nr. 1), „Cutremurele de pământ“ (anul II, numărul 4—6) și din cele ale altor autori, „Combaterea furtului“ de F. Băncilă (anul I, nr. 4), „Omul oceanic“ de dr. Gaigber (anul I, nr. 5—6). „Din ocupațiile noastre“ de Gh. I. Ionescu (anul II, nr. 2), „Luxul e sărăcie“ de Al. I. Popescu (anul II, nr. 4—6), „Cerințele trupului și capacitatea de producere“ de Mih. Nicolescu-Ploiești (anul II, nr. 7—10). În aceeași categorie intrau și câteva cronici medicale ca „Tuberculoza“ de D. Nicolau (anul II, nr. 4—6), „E faliment?“ de dr. Gaigher (anul II, nr. 1), ca și materialul cu caracter local al lui G. Aldescu „Istoricul orașului Ploiești“ (anul II, nr. 7—10, p. 239—244).

În articolul „Ceva din politica generală“ (anul I, nr. 9—10), M. Nicolescu, surprindea destul de cuprinzător principalele aspecte ale situației internaționale și termina expunerea lor cu concluzia necesității ca învățătorii să fie la curent cu aceste probleme și să le tâlmăcească țărănilor.

În articolul „Femeia în rostul existenței omenești“ (anul II, nr. 1), al Mariei Panțu se emiteau — în cadrul concepției de la începutul veacului — idei avansate și democratice privind drepturile femeilor, egalitatea între sexe.

Caracteristic revistei este și faptul că a încercat o apropiere între învățământul primar și cel secundar, destul de izolate în acea vreme. Au colaborat și o serie de profesori secundari, aducând în paginile „Stăruinței“ și problemele acestui învățământ. De asemenea, s-a publicat (anul I, nr. 2), cuvântarea ținută la serbarea de sfârșit de an (15 iunie) la externatul secundar de fete „Despina Doamna“ de I. C. Popescu, institutor și subrevizor școlar.

În câteva numere apar și lucrări de **beletristică**, creații ale învățătorilor. Astfel, în anul I, nr. 7, paginile 22—26 cuprind o comedioară în versuri a lui Alex. Timotescu, satirizând cleveteala, „Cumetrele“. A-

ceiași Alexandru Timotescu publica în numărul 8 și 9—10 (anul I), o lucrare cu caracter patriotic-moralizator, piesa în 2 tablouri, „Dezertorul“.

În ultimul număr al anului I a apărut povestirea „Pe vremea coasei“ de P. Gh. Rădulescu-Pietraru (învățător — Udrești), iar în anul II, nr. 2 același autor publica bucata „Roiul“. În anul II, nr. 3 au apărut versurile lui Leonida Moisescu, dedicate „Bătrînilor învățători“.

Sub titlul „O excursiune istorică“ (anul II, nr. 4—6), C. I. Lungu publica note de drum din Bulgaria, dovedind pe lângă spirit de observație și reale calități de povestitor, iar P. Gh. Rădulescu-Pietraru, în anul II, nr. 4—6, încerca același gen sub titlul „Pe drum în lume“. În același număr Ana Panaitescu publica o dizertație despre „Frumusețea poeziei populare“, fără să depășească însă nivelul unui referat școlăresc.

„Stăruința“ a încercat să fie și un **mijloc direct de corespondență** între cititori, de schimb de păreri, de punere în discuție a unor probleme generale.

Încă din primul număr, C. Ionescu-Lungu cerea părerea cititorilor asupra unei denumiri generice pentru toți membrii corpului didactic de orice grad și solicita răspunsuri, propuneri. La această întrebare, s-au publicat răspunsurile învățătorului V. Păunescu-Maia și profesorului Cristu S. Negoescu, în anul I, nr. 8, și chiar câteva considerații ale lui C. Ionescu-Lungu.

În același număr se punea și o altă întrebare, aceea dacă învățătorii trebuie sau nu să facă politică, iar în numărul următor întrebarea : care trebuie să fie raporturile între preoți și învățători. Ca o încheiere a discuției în această problemă, C. Ionescu-Lungu a publicat articolul „Învățătorii și politica“ (anul II, nr. 2, 3, 3—6). El se declara pentru înregimentarea dascălilor în partide, dar cu condiția de a folosi posibilitățile pe care acestea li le-ar da, în folosul școlii și polemiza chiar în apărarea părerii sale.

În dorința de a-și orienta cititorii, revista a făcut loc în paginile sale și unor materiale de **învățămînt comparat**.

În numărul 3, anul I (p. 13—16) era publicat articolul „Învățămîntul primar în Anglia“, semnat de G. Aldescu, care vorbea despre rețeaua de școli de stat și particulare, despre durata învățămîntului, planurile de învățămînt, recrutarea și numărul cadrelor didactice, salariizarea lor etc. Cu același titlu publica un material, conținînd alte aspecte, Demetrina Georgescu, institutoare la Școala de fete din Cîmpina (anul I, nr. 5—6). În anul II, nr. 3 a apărut articolul institutorului P. Nicolau, „Școalele din Suedia“, iar în anul II, nr. 4—6 cel al lui Mihai Timuș „Învățămîntul în Olanda“, care încercau să sintetizeze în cîteva pagini aspectele esențiale ale școlii în aceste țări. Unele elemente ținînd de această preocupare sînt strecurate și în articolul „Din moravurile bulgarilor“ (anul II, nr. 4—6) de Ghiță Petrescu.

Începînd cu numărul 2, în unele numere a apărut și rubrica „**Poșta redacției**“, încă un mijloc de a sta de vorbă cu cititorii și în special cu cei ce doreau să devină colaboratori, de a face cunoscute linia și obiectivele revistei.

Ultimele pagini ale fiecărui număr erau utilizate pentru inserarea unor „știri“. Majoritatea lor erau consacrate activității Societății corpului didactic primar informînd asupra adunărilor ei generale, publicînd listele celor aleși în consiliul de administrație. Calitatea de organ al acestei societăți revista și-a mărturisit-o nu numai prin aceste scurte informații ci și prin publicarea integrală, în anul I, nr. 2, a „Statutelor Societății Corpului didactic primar din județul Prahova. La cîțiva ani după înființarea societății statutele erau astfel larg popularizate cu cele 7 capitole ale lor (I—alcătuirea, durata, scopul; II — scopul, mijloacele; III, — fondurile; IV — conducerea societății; V. — operațiuni; VI — membri; VII — dispozițiuni generale). În continuare, era încă odată prezentată componența consiliului de administrație.

Numărul 4—6 din anul II, aducea o scurtă relatare asupra congresului institutorilor.

Erau inserate aici scurte relatări asupra unor serbări școlare sau învățătorești cu programele lor și rezultatele materiale; se anunța tot în această rubrică înființarea unor noi bănci populare și cooperative sau se dădeau informații substanțiale asupra activității acestora. Erau amintite o serie de manifestări din județ, ca de pildă dezvelirea bustului lui V. A. Urechia (anul I, nr. 9—10).

În sfîrșit, apăreau la „știri“ și comunicări interesînd direct pe învățători și emanînd în special de la Minister sau de la revizoratul școlar. Multe priveau diferite examene pe care le susțineau învățătorii (capacitate, ajutorat, înaintare), se refereau la organizarea învățămîntului, circumscripții și inspectori, cuprindeau indicații asupra predării lucrului manual, sădirii pomilor și practicii agricole sau organizări de excursii. Era inclusă între „știri“ tematica conferințelor, ca și propunerea unor teme pentru compunerile elevilor, lista manualelor valabile și cea a achizițiilor bibliotecii învățătorilor.

Revista „Stăruința“, cu toate limitele ei, se înscrie ca o publicație de mare valoare prin generozitatea cu care îmbrățișează situația țăranilor, prin pozițiile înaintate, democratice pe care s-a plasat în problemele învățămîntului și culturii, prin ajutorul pedagogic și metodic dat învățătorilor, prin faptul că a constituit o tribună de luptă și de afirmare a cadrelor didactice prahovene.

Résumé

La revue mensuelle „Stăruința“ („La Persévérance“), à caractère principalement didactique, a paru pendant deux ans, entre 1907 (novembre) et 1909 (décembre).

Elle a été imprimée à la typographie „Lumina“ de Ploiești, en 32 pages, en conditions graphiques de choix.

En tant qu'organe de la Société des instituteurs du département de Prahova, elle a publié intégralement les statuts de celle-ci, ainsi que des informations sur son activité.

Une série d'articles abordaient des problèmes majeurs avec lesquelles les cadres didactiques, se confrontaient dans leur travail l'intuition comme procédé didactique, le jeu dans le processus d'enseignement, l'application des principes psychologiques dans l'enseignement de différentes matières, l'enseignement aux adultes) ou dans leur vie (les examens de promotion, les conférences générales, les internats pour leurs enfants etc.).

Les nouvelles concernant la vie culturelle et la didactique roumaine, ainsi que les articles d'enseignement comparé n'y manquaient pas.

Il y avait également bon nombre de médaillons consacrés aux instituteurs et aux professeurs d'élite.

Enfin, le sommaire était complété de belles lettres et de matériaux de propagande scientifique pour la documentation en vue de l'élaboration des conférences.

La revue offrait à ses lecteurs une lecture agréable, intéressante, orientée du point de vue patriotique et progressiste, et aux instituteurs, un moyen de perfectionnement de leur activité.

ASPECTE ALE ACTIVITĂȚII SOCIAL-POLITICE ȘI CULTURAL-ARTISTICE ÎN PRESA PRAHOVEANĂ INTERBELICĂ

ION STAN

În efervescenta publicistică după Marea Unire, data făuririi statului național unitar român, 1918, pe de o parte, iar pe de alta, a valului revoluționar stimulat de mișcarea socialistă, muncitorească și democratică din România, care-și avea în Partidul Comunist Român, stindardul ei de avangardă, consemnăm și în județul Prahova apariția a peste 150 de periodice. Pe fundalul social-politic și cultural-artistic al epocii, majoritatea acestora au avut un caracter efemer, caracter pe care lucrarea de față nu-și propune să-l detalieze, dar ține să sublinieze că, dintre ele, trei s-au impus în prim plan în fondul de referință al istoriei presei românești. Este vorba de, în ordinea cronologică a apariției, săptămânalul social-politic, organ al mișcării socialiste și apoi al celei comuniste, „**Lupta socialistă**“, de periodicul bibliografic cu caracter național „**Gazeta cărților**“ și de revista de literatură de avangardă „**Urmuz**“.

„**Lupta socialistă**“, organul mișcării sindicale și socialiste din Prahova, ce apare sub lozincă „**Proletari din toate țările uniți-vă !**“, a devenit periodicul ce a stat în fruntea coloanei publicațiilor comuniste. În condițiile din anul 1921, când în urma celebrului proces intentat fondatorilor Partidului Comunist Român, organul său central de presă „**Socialismul**“ a fost interzis, „**Lupta socialistă**“ a îndeplinit cu cinste rolul de propagandist, agitator și organizator al maselor din întreaga țară.

Dintre cei care au format și condus redacția, care a funcționat tot timpul în orașul Ploiești, amintim nume de prestigiu ale istoriei luptei revoluționare din România : Al. Dobrogeanu Gherea, Constantin Mănescu, Petre Constantinescu-Iași, Mihail Cruceanu, iar dintre colaboratori Barbu Lăzăreanu și alții. Dintre evenimentele publicistice tipărite în „**Lupta socialistă**“, remarcăm declarația din 5. II. 1922 a Comitetului executiv provizoriu al P.C.R., cu privire la poziția partidului față de procesul din Dealul Spirii, alături de o parte din documentele Comitetului Central asupra tratativelor din 18 mai 1924 cu reprezentanții Partidului Social Democrat.

Am reținut din numeroasele articole publicate în coloanele ziarului amintit, pe cel al revoluționarului și scriitorului de marcă **totodată**,

Mihail Cruceanu, intitulat „Nevoile muncitorimii și comunismului“, din care subliniem, ca deosebit de important pentru istorie, paragraful : „Partidul Comunist dezvăluie adevărul crud așa cum este el, și, recunoscînd că masele cer reforme imediate pentru îmbunătățirea traiului, se așează totdeauna în fruntea celor ce duc lupta și cîteodată cîștigă unele reforme. Dar în același timp el lămurește proletariatului, că această luptă nu-i va schimba existența și că ce a cîștigat într-o zi poate pierde a doua zi, că garanția vieții lui e în puterea lui reală, formată prin organizare puternică, syndicate, uniuni, partid și printr-o neadormită conștiință revoluționară formată prin suferințe, experiență și cultură“¹.

După scismul primului război mondial, cînd valurile se liniștesc, real sau în aparență, literatura își regăsește prietenii sau își alătură alții. Revistele din provincie aduc și ele o contribuție prețioasă în literatura română, înscriindu-se fericit și în pilduitor în tabloul cultural al epocii. „Țara noastră“ (O. Goga), „Transilvania“ (Horia Petra Petrescu), „Gîndul nostru“ (Sandu Teleajen) din Iași, „Scrisul românesc“, cu colaborarea lui Tudor Arghezi și Ion Pillat, „Datina“, „Ramuri“ ș.a., au continuat să îndemne la scris, solicitînd colaborarea unor distinși scriitori și oameni de cultură.

Astfel direcționată, presă va fi nu numai o etalare tipografică, ci o adevărată hrană sufletească, care va alimenta pe toți aceia care simt impulsul nevoilor spirituale. Într-un cotidian prahovean, savantul de renume mondial, Nicolae Iorga, reliefa cu stringență faptul că : „...rămîne să umplem această țară cu munca noastră și cu sufletul nostru. Rămîne să dăm toată elasticitatea și toată dezvoltarea unor forțe naționale care se cer eliberate, educate, cultivate. Se cer foi populare, reviste de știință popularizată, biblioteci pentru omul sărac, săli de conferințe utile, școli de adulți, extensiuni universitare“².

În acest sens, în contextul activităților publicistice prahovene susținute și animate de nume ilustre, printre care trebuie citat în primul rînd Nicolae Iorga, se înscrie și revista „Gazeta cărților“, care, de la primul număr, editat la 15. II. 1921, inițial ca supliment bibliografic al revistei „România viitoare“, director Dumitru Munteanu-Rîmnice, și-a continuat activitatea pe parcursul a 13 ani în mai multe serii. Revista avea în vedere, după cum anunță articolul ei program, „emanciparea culturală a publicului prin formarea și dezvoltarea gustului de citit, îndeosebi în tineret și masele populare“³. Din același text trebuie reținută ideea directivă : „Toate jertfele și toate înlesnirile ca poporul să citească și cercetătorii să aibă materiale la dispoziție. Iată un adevărat program cultural“. Au semnat literatură scriitori ca I. A. Bassarabescu, Alice Soare, George Baiculescu și, ca inedit pentru activitatea celui ce a fost compozitorul de excepție, Paul Constantinescu, apariția în partitură a fabulei muzicale „Corbul și vulpea“⁴. În numărul din 15 iunie 1934, în articolul „Din cronica Vălenilor“, Nicolae Iorga face o descriere emoționantă, plastică și în același timp realistă a orașului acelor timpuri : „Intrăm în urbe căci Vălenii sînt comună urbană cu judecătorie, spital, trecut și ambiție. Prăvăliile n-au nimic „modern“, dichisit și pretențios. Într-un centru sînt prăvăliile înșirate pe o singură stradă, grădina plină de colțuri de umbră unde se pot aduce lăutari și bere ; cîteva din curțile cele

mai vechi prin ale căror multe încăperi rătăcesc urme de boieroaice ră-tăcite. Și acolo e mănăstirea Vălenilor de unde a plecat tirgul tot..." Cîteva luni mai tîrziu, tot Nicolae Iorga în numărul din 25 oct., la rubrica „Vitrina noastră”, își prezintă lucrarea „Istoria omenirii”, operă apărută la editura J. Gamber, Paris, în 4 volume și pe care istoricul o consideră „opera cea mai grea și mai însemnată, poate și mai riscantă din scrisul meu științific”.

Începînd cu nr. 4 din 25 mai 1921, se publică cîteva scrisori inedite ale lui Panait Cerna, iar într-un alt număr din 1939, Eugen Boureanu semna povestirea „Focul lui Ioniță Gaură”. De remarcat și articolul „Biblioteca publică” în care Izabela Sadoveanu pleda pentru întemeierea și asigurarea funcționării de către stat a bibliotecilor publice. „O bibliotecă publică, spune autoarea, depășește inițiativele particulare, ea pre-tinde mari eforturi materiale pe care numai statul le poate satisface”⁵.

„Gazeta cărților” poate fi considerată ca avînd un prim loc în rin-dul publicațiilor de informare bibliografică din România, grație viziunii realiste a conducătorului ei, Dumitru Munteanu — Rîmnic, asupra ros-tului lecturii, promovării ei în toate mediile sociale și atragerii la dialo-gul autor-cititor a numeroși scriitori ai timpului. În numerele din 1 și 15 iulie 1934, găsim publicate interesante note ale revistei despre „Muzeul istoric al Ploieștilor” ce urmează a se înființa : „Muzeul nu este regional ci va fi numai „istoric” al orașului Ploiești. El va cuprinde arhivele pu-blice și tot ce a rămas din Ploieștii de altă dată : fotografii, acte vechi, hărți vechi, stampe, albume, ziare și reviste ; cărți despre Ploiești și ploieșteni”.

„La 1 ianuarie — își amintește în scrierile sale memorialistice reu-nite sub titlul „Născut în '902”, poetul și eseistul Sașa Pană — un tînar care colabora și la foiața zilnică a celui mai mic cotidian de literatură, „Bilete de papagal”, inventat de Tudor Arghezi și la care robotea Felix Aderca, scoase la Cîmpina o revistă ce se intitula „Urmuz”. Era numele unui straniu și tragic autor al cîtorva schițe paralogice scrise cu mulți ani în urmă... La revista creată și redactată de Geo (atunci George) Bogza au colaborat Ilarie Voronca, Stephan Roll, Al. Tudor-Miu... „Urmuz” era o revistă protestatară, neconformistă. Paginile scrise de Bogza erau ale unui exasperat : violente, stridente, îndrăznețe în conținut și voca-bular”⁶.

Despre periodicul cîmpinean, Dicționarul cronologic al literaturii române de la origini pînă în prezent, consemnează : „1928 ian. — iul. Apare la Cîmpina, lunar, revista de avangardă „Urmuz”, sub direcția lui George (Geo) Bogza, care publică producții literare suprarealiste cu un conținut insurecțional antiburghez. Colab. : Ilarie Voronca, Ștefan Roll, Tristan Tzara etc”⁷. Mai elocvent, despre „Urmuz” publicație intrată în fondul de aur al literaturii de avangardă românești și europene, să lă-săm să vorbească de începuturile ei pe fondator : „Cînd în toamna anu-lui 1927 în timp ce locuiam la Buștenari, înconjurat de dealuri acoperite cu sonde, unde primeam din partea lumii din afară impresii nu mai puțin violente decît dacă aș fi trăit în craterul unui vulcan — m-am hotărît să lansez o revistă, iar revista urma să se cheme „Urmuz” și să fie de

avangardă, am coborît la Cîmpina cel mai apropiat oraș în care se găsea o tipografie, am dat acolo de Tudor Miu care voia și el să scoată o revistă. A fost cel dintîi poet pe care l-am întîlnit în viața mea, a fost cel dintîi prieten al meu dintre poeți și cu toate că în cîteva luni mi-am dat seama de cîte ne despărteau — el avea și a continuat să aibă toată viața sfiiciuni de domnișoară — acestei prietenii i-am rămas, cu mîhnire, cu nostalgii, cu revolte mereu credincios. În Cîmpina, soseam prin marile noroaie ale schelelor petroliere, pe un cal murg ce la un simplu îndemn se transforma în săgeată, și care mai apoi avea să moară într-un mod îngrozitor, căzînd într-unul din vechile puțuri de țiței ale Buștenarilor. Purtam în picioare un fel de cizme ce se încheiau cu șireturi pînă la genunchi, aveam o scurtă de piele și o șapcă pe care găseam stropi din noroiul ce mă împroșca în timpul drumului. Datorită acestei îmbrăcămînti, care numai la un an înlocuise bereta și bluza de marinar, sondorii cu care intram în vorbă — a intra în vorbă și a-i întreba o mie de lucruri despre viața lor a fost una din primele mele pasiuni — îmi spuneau „domnule inginer“. Așa mă țin mînte, înalt și stropit de noroi, în acea noroasă zi din toamna anului 1927 — nu împlinisem încă douăzeci de ani — umblînd pe trotuarele Cîmpinei, oprindu-mă în fața clădirii pe firma căreia scria „Tipografia Gheorghiu“, contemplînd anunțurile de nuntă, de botez și de moarte, și multe cărți de vizită din vitrina ei, intrînd apoi și întrebînd, cu aerul cuiva care într-un magazin de fierărie ar cere un submarin, dacă pot tipări o revistă. Pe cînd mă uitam la mașini și la cei cîțiva oameni, unii cu lavalieră — fiindcă așa erau vechii tipografi — s-a apropiat de mine un bărbat tînăr, de asemeni cu lavalieră, smead la față și cu masiv cap ovoidal : — Vreți să scoateți o revistă ? Îmi dați voie : Alexandru Miu...“⁸.

Și iată primul număr al revistei, din ianuarie 1928, în care apar, pe lîngă semnătura directorului, George (Geo) Bogza, cea a lui Ilarie Voronca, poetul care practica în „forme proprii futurismul, dadaismul și suprarealismul“⁹, numele lui Gheorghe Dinu, care semna Stephan Roll, precum și un text al marelui iconoclast al literaturii italiene, F. T. Marinetti, text în limba franceză intitulat „Poème précis“. Redăm din pagina a treia a acestui prim număr poezia „Plus aceasta“, dedicată celebrului reporter al presei românești Brunea-Fox : „Îți desfac pe pleoapă Cîmpina / cu plopii sondelor în vînt / dar cerul își așează privirile în gînd“¹⁰, datată ianuarie 1928 și datorată lui Gheorghe Dinu. Tot în această pagină Ilarie Voronca publică poezia „Colomba“, din volumul cu același nume.

Tudor Miu a scos în Cîmpina o revistă care purta numele orașului, revistă care mai tirziu avea să poarte titlul de „**Prahova**“ și să editeze și un supliment în formatul Biletelor de papagal, supliment intitulat „Cucul Prahovei“.

Dacă pînă acum atenția noastră s-a îndreptat asupra a trei publicații ce dețin un loc și interes aparte în contextul presei românești interbelice, deși fără pretenția de a fi exhaustivi, este necesar pentru a întregi profilul epocii, să aducem în discuție și alte publicații în paginile cărora am întîlnit colaborări semnate de nume de notorietate națională

Astfel I. A. Bassarabescu, un maestru al genului scurt, remarcat de G. Călinescu pentru „virtuozitate în metoda „naturii moarte“,¹¹ a avut și o susținută activitate ziaristică, înserindu-și articole în publicații ploieștene precum : „Școala Prahovei“ (schیțele „Un om în toată firea“ și „Iertarea“, un articol omagial despre Panait Istrati, confesiunea „Ne poți lui Conu Costache“), „Scinteia“, „Cartea neagră“, revistă bilunară, care-și propunea în program „să înfierițe toate nelegiurile, abuzurile“¹² (unde a publicat alături de Gala Galaction și Mihail Lungeanu), „Buletinul oficial al municipiului Ploiești“ (unde semnează reportajul „Drumuri prahovene“ și escul „Arta lui Caragiale“).

În șirul publicațiilor prahovene cu apariție ocazională sau cu existență scurtă au mai publicat Al. Cazaban în „Îndreptarea Prahovei“, schیțele „Casa de zestre“ și „Mulțumiri“ (nr. din 29 mai 1921), N.N. Beldiceanu, George Ranetti și Zaharia Stancu ; George Topîrceanu își înscrie numele printre colaboratorii ziarului „Glasul Prahovei“, din anul 1922. În „Săptămîna“, numărul din 25 octombrie 1925, I. Peltz, evocatorul viciei ebraice din mahalaua bucureșteană, în cunoscutele romane „Calea Văcărești“ și „Hanul cu tei“, semnează schیța „Iluzia“, iar Adrian Maniu, colaborează la „Veac nou“, cu articolul „Zamfira“¹³ din care aflăm prețioase informații despre pictorul N. Grigorescu în timpul pictării mănăstirii din localitatea cu același nume.

„Lacrima“, o apariție cu un singur număr, în 1926 întrunea prestigioasele nume ale scriitorilor I. A. Bassarabescu, Liviu Rebreanu. D. Nanu, Radu D. Rosetti, Camil Petrescu etc.

Și chiar Mihai Beniuc, în postura de poeta vates, cîntăreț al timpului său, își publică o mică parte din versurile ce aveau să fie reunite în volumul de debut, „Cîntece de pierzanie“ (1938), în „Gazeta cărților“ (15 septembrie 1934). O prezență notabilă de redactor și editor al presei prahovene în această perioadă este și cunoscutul compozitor și pilot de aviație Ionel Fernic, care-și începe activitatea publicistică în 1929, ca membru al redacției ziarului „Acțiunea Prahovei“. În numărul din 10 august 1939, el oferă o penetrantă anchetă intitulată „Ce părere aveți despre dictatură?“, iar în toamna aceluiași an devine directorul ziarului „Dreptatea Prahovei“. Ne-au reținut atenția, la rubrica sugestiv intitulată, „Tribuna proletară și literară“, articolele : „Tragedia muncitorilor din salinele Slănicului“, „Demascarea filantropilor“ ș.a. Ziarul ni-l înfățișează pe Fernic și în postura pamfletarului care, în versuri, condamnă exploatarea omului pledînd pentru libertatea lui. Astfel cităm : „Cîntecele carafei pîntecease“, „În Memoriam“ și „Balada milionului“ din care redăm :

„Milion cu 6 nule, privilegiu burghezesc
Către tine toți iobagii soartei neclintit privesc
Cîți zarzavagii din piață, cîți brînzari, cîți măcelari
Se fălesc cu rotunjime-ți la Crăciun sau zile mari
Pe cînd genii înăscute care merg spre-un ideal
Mor pe umede taverne sau pe scînduri la spital“¹⁴.

Reținem aceste versuri pentru accentul lor social întrucît talentul poetic și l-a manifestat îndeosebi în textele neuitatelor sale romane care ne readuc în memorie nu numai pe muzicianul ploieștean ci și pe poetul Ionel Fernic.

Ioan G. Ionescu-Quintus, „care prin contribuțiile sale la diferitele domenii ale culturii românești, prin faptele sale generoase de animator ce s-a aflat la începuturile multor ctitorii culturale din orașul unde a trăit (Ploiești n.n.)“¹⁵, a calobarat constant cu articole și epigrame la presa ploieșteană. Notele sale săptămânale publicate în ziarul „**Lumina**“ din Ploiești, în cursul anului 1925, se detașează ca o cronică virulentă asupra politicianismului burghez. Ziarul „**Prahova noastră**“ îi va reproduce epigrama „Elitei“ : „Nu din colivii se-avintă / vulturii spre zări albastre ; / nici stejarii nu-și împlintă rădăcinile în glastre“¹⁶.

Cunoaștem oamenii de altădată prin ceea ce au făcut sau, mai exact, prin ceea ce a mai rămas din ceea ce au făcut. Întrucît publicațiile de care ne-am ocupat se află răspândite în mai multe biblioteci, arhive, instituții și colecții particulare, lucrarea noastră, modestă încercare de a înfățișa, cît mai condensat cu putință, activitatea gazetărească a unor personalități de excepție, cuprinsă în paginile cîtorva reviste prahovene din perioada interbelică, se cere continuată și îmbogățită cu alte mărturii de valori de spirit, eșantioane de umanitate și pilduitoare modele de vrednicie și sensibilitate.

- 1 „Presa comunistă și a organizațiilor de masă create și conduse de Partidul Comunist Român“, Vol. IV (1921—1924), București, Editura Politică, 1978, p. 128—129.
- 2 „Să învețe poporul“, în : „Viitorul Țărânimiei“, an I, nr. 2, 15 aug. 1919, p. 1.
- 3 „Gazeta cărților“, an I, nr. 1, 21 februarie 1921.
- 4 „Gazeta cărților“, op. cit.
- 5 „Gazeta cărților“, an IV, 1934, nr. 5, octombrie.
- 6 PANA SAȘA, „Născut în '902 — file de jurnal — evocări“, București, Ed. Minerva, 1973.
- 7 „Dicționar cronologic, Literatura română“, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 333.
- 8 TUDOR MIU, AL. : „Întîlnire cu pasărea Phoenix“, Versuri — precedate de mărturia lui Geo Bogza, București, Ed. Minerva, 1973, p. 9—11, retrospective lirice.
- 9 PIRU AL., „Istoria literaturii române de la început pînă azi“, Edit. Univers, București, 1981, p. 403.
- 10 Revistă de avangardă, Cîmpina, director George Bogza, Urmuz nr. 1, ianuarie 1928, p. 3.
- 11 CALINESCU G., „Istoria literaturii române“, Compendiu, București, Ed. pentru literatură, 1963, p. 207.
- 12 APOSTOL MIHAI, „O revistă ploieșteană necunoscută“, în vol. „Hronic prahovean“, Ploiești, 1971, p. 94.
- 13 „Veac nou“, nr. 14—15, iulie 1935, p. 3.
- 14 „Dreptatea Prahovci“, 15 septembrie 1929.
- 15 IONESCU QUINTUS-ION, „Scrieri“, Ediție de Mircea Ionescu-Quintus, Cuvînt înainte de Valeriu Răpeanu, București, Ed. Minerva, 1981, p. XIV (Restitutio).
- 16 „Prahova noastră“, nr. 62, 5 noiembrie, 1939, p. 2.

Résumé

Notre exposé met en valeur trois prestigieuses publications de l'époque : la publication du mouvement socialiste et communiste, „Lupta socialistă“ („Le combat socialiste“), le journal bibliographique „Gazeta cărților“ („Gazette des livres“) et la revue d'avant-garde „Urmuz“, fameuse dans l'histoire du surréalisme par ses articles violemment antibourgeoises

De même on a minutieusement étudié de nombreuses publications en signalant les noms d'autres personnalités de marque.

ASPECTE URBANISTICE DIN PLOIEȘTI CASA ÎN CARE A COPILĂRIT CARAGIALE

CONSTANTIN M. BONCU

În anii în care s-a realizat și consolidat Unirea din 1859, Ploieștiul avea o suprafață de 27,5 km², o întindere imensă pentru 5.219 case², răspândite în toate direcțiile și dispuse într-o reprobabilă dezordine³.

Casele erau mici, cu aspect de case de țară, aveau prispe cu acoperișul sprijinit pe stâlpi și spații mari în jurul lor, înconjurate de vii, livezi și grădini roditoare.

Alte clădiri situate spre centrul orașului pe arterele principale: Oilor, Cîmpinei, etc. erau mai spațioase, construite „din zid“, acoperite cu șindrilă, în stil vechi românesc, uneori cu pomi și porți străjuite de felinare cu lămpi de petrol fumegînde⁴.

Depărtîndu-ne de aspectul rustic, patriarhal, spre actualul centru civic, ne apar în față case înghesuie, unele cu etaje, barăci improvizate, învelite cu șovar, situate pe străzi înguste, întortochiate, despărțite de maidane. Aici se aflau librăria pitarului Hagi Pitiș, cofetăria Marin Mehedințeanu, hanul pitarului Stănică Marin (pe strada Franceză), „Grand Hotel Victoria Română“, construit în 1868 pe maidanul pe care se jucase I. L. Caragiale⁵ și impunătoarea clădire a gimnaziului (azi Muzeul de istorie și arheologie al județului Prahova), iar pe străzile: Lipscani, Brașoveni, Gabroveni, în prăvălii întunecate își vindeau mărfurile negustorii sau trudeau meșteșugarii. Nu departe de Hanul Tîrcădău, nume transpus de dramaturg într-un personaj din comedia „D-ale carnavalului“ și în apropiere de Hanul Dracului⁶, se afla Piața Sfinții Voievozi. În piața legumelor, în fața poștei centrale de azi, se întîlneau preocupății orașului. Pe o suprafață întinsă, în centrul orașului, se afla Oborul, situat pe locul Palatului Culturii de astăzi, a Halelor Centrale și a grădinii din față. Era înconjurat de clădiri improvizate, barăci, fiind locul de întîlnire a țăranilor veniți la tîrg în haine de sărbătoare. Aici veneau tivlichierii, cercelarii, mămularii cu mărfuri în desage purtate de cai expuse pe tarabe în fața cumpărătorilor⁷.

În jurul acestor străzi și piețe, în condițiile create de înfăptuirea Unirii din 1859, s-a concentrat mare parte din activitatea economică a orașului. Aici se aflau în anul 1860 centrul comercial și meșteșugăresc cu 1162 prăvălii și 196 clădiri cu un etaj, dispuse haotic după criteriul

vadului comercial, pe străzi înguste, lipsite de aliniere. Aici se comercializau produsele atelierelor meșteșugărești, solicitate îndeosebi de localnicii din zonă și cele importate, cunoscute sub numele de brașovenii, lipscăanii, gabrovenii⁸.

În sudul și vestul centrului, supraaglomerat de prăvălii, se aflau mahalalele : Sf. Voievozi Sf. Dimitrie etc. cu populația mai rară de cât în estul și nordul orașului, cu case împrăștiate pe mari întinderi⁹ cu spații verzi și locuri înfundate din rindul cărora se desprindeau, neobservate ca înfățișare și întindere, ateliere de luminări, paste făinoase, „fabrici de ulei de nucă“¹⁰, o „fabrică de gaz“, în care producția era asigurată de munca salariată, primii gemeni ai proletariatului din industria mașinistă. Petrolul lampant, fabricat pentru prima dată în Ploiești, era folosit pentru iluminarea Capitalei și a altor orașe din țară. În 1863 primele corăbii încărcate cu petrol din România soseau în Londra, orașul Ploiești înscriindu-se pe harta economică a Europei¹¹. Deși activitatea economică a orașului era în plină desfășurare, cea edilitar-gospodărească și de înfrumusețare a localității a fost fără prea mare importanță, a evoluat lent, necorespunzător.

Amplasarea clădirilor pe o suprafață mare, străbătută de 165 de străzi¹², solicita preocupări de urbanizare și modernizare, o atență activitate gospodărească din partea edililor, deseori irosite în fața intereselor proprietarilor și a negustorilor din conducerea orașului, cu toate că posibilitățile materiale ale acestei așezări erau favorabile. Constantă, dar insuficient și greșit susținută de edili, a fost pavarea străzilor pe care locuiau edili și rudele lor, străzile pe care se aflau prăvăliile centrale și arterele de mare circulație : Oilor, pavată cu piatră cubică încă din 1848, „drumul cel mare al poștei de la bariera Rudu pînă în apropiere de piață“¹³. Majoritatea străzilor — relata un contemporan în 1871 — „nu erau decît niște drumuri de țară, pe care noroiul pe timp de ploi și praful pe timp uscat erau permanente, străzi fără trotuare, cu niște simple rigole pentru scurgerea apelor“¹⁴.

Modernizarea orașului și a vieții locuitorilor era stingherită și de prezența unor ocupații și obiceiuri rurale. În anul 1871, Zaharia Antonescu, relata magistraturii că cetățenii, domiciliați chiar în centrul orașului, creșteau animale domestice, lăsându-le să circule pe străzi nesupravegheate „...lucru necuviincios într-un oraș ca Ploiești, vizitat de mulți străini...“¹⁵.

Mari dificultăți întâmpinau persoanele venite din alte localități și chiar ploieșteni, în privința orientării, orașul neavînd un nomenclator al străzilor.

În tot orașul nu erau cunoscute decît cîteva străzi denumite după ocupația locuitorilor (Lipsani, Cojocari), numele instituției de pe acea stradă (Telegrafului, Spitalului, Pușcăriei, etc.). Erau și străzi care purtau numele „celui mai de vază proprietar“ (Temelie Dinescu), stradă pe care locuia Caragiale, altele indicau direcția spre care se îndrepta strada (Ulița Tîrșorului. Cîmpinei). Către sfîrșitul perioadei la care ne referim, fiecare clădire a primit un număr de ordine pe culori, fără denumirea străzii și a numărului de ordine al caselor¹⁶. Sistemul era ineficace, nu asigura o comunicare rapidă, chiar și pentru cei care aveau

o asemenea sarcină. În această privință, un contemporan relatează : „că un domn cu înfățișare de străin întrebă pe un călător ca și el, dacă știe unde locuiește X. Bietul călător în loc să-i spună numele străzii începu să-l întrebă dacă nu cunoaște pe Y care este membru la primărie, spunându-i că la colțul străzii unde locuiește acest mare stîlp al orașului se află o cismărie și că apucînd pe uliță la vale o să întîlnească un puț cu cumpănă în fața căruia se făcea o ulicioară plină de bălegar și că pe aceea ulicioară locuiește amicul său ¹⁷.

Receptivi au fost ploieștenii în ce privește iluminarea orașului cu petrol lampant. Cu puțin timp înainte de stabilirea familiei lui Caragiale în acest oraș, în anul 1856, a luat ființă prima „Fabrică de gaz“ din lume, iar la un an după iluminarea capitalei cu acest produs, (1856) Ploieștiul a devenit al doilea oraș din țară luminat cu petrol. În anul 1863 au fost iluminate străzile centrale din zona comercială, barierele orașului, curțile unor proprietari și unele instituții („temnița de pe ulița Rudu“), fără ca iluminarea să se extindă asupra întregului oraș, numărul felinarelor nefiind mai mare de 274 ¹⁸.

În aceste condiții, în primele două decenii de la înfăptuirea Unirii, populația orașului s-a majorat de la 23.303 (11.598 bărbați și 11.705 femei) la 31.064 locuitori ¹⁹. În anul 1860 mai mult de 50 % erau meșteșugari, calfe, ucenici, negustori. Meșteșugarii, cei mai numeroși locuiau în centrul orașului, în cartierele : Sf. Vineri, Sf. Ioan, Sf. Împărați, Sf. Voievozi, lucrau în ateliere, numărul lor ridicîndu-se la 1387 iar al calfelor și ucenicilor la 2100.

În partea de sud-est, în cartierul în care locuia I. L. Caragiale se aflau : 33 coșocari, 411 cismari, 11 croitori, 2 pantofari, 3 opincari, 27 dulgheri, 11 căldărari, 18 abagii, 10 dogari, răspîndiți de altfel și în alte cartiere, cu excepția a 35 brutari și a 41 tăbăcari, domiciliați numai în cartierele Sf. Vineri și Sf. Voievozi ²⁰.

În rîndul „mahalagiilor de la Sf. Voievozi“, cum îi plăcea marelui dramaturg să-și numească concetățenii, catagrafia din 1858 menționează și negustori. Un număr mare de circiumari, rachieri, povarnagii își desfășurau produsele recoltate din livezile și viile din cuprinsul orașului ²¹ dar și din împrejurimi.

În anii copilăriei și adolescenței, I. L. Caragiale a avut ocazia să vadă adversități sociale și în rîndul populației agricole, ce reprezenta împreună cu „profesiile libere“ 49 % din totalul capilor de familie. În 1863 existau în Ploiești 74 proprietari funciari, 54 arendași proveniți din rîndul boierilor de neam și a fiilor de boieri ; 11 din aceștia locuiau în cartier cu familia lui Caragiale ²².

În rîndurile acestei populații sînt menționați, alături de clăcași și un număr de 1824 „lucrători cu leafa pe zi“ care își vindeau forța de muncă angajîndu-se ca lucrători în agricultură sau industrie. În rîndul acestei populații, Caragiale a surprins și comportarea „unor oameni fără ocupație dar cu venituri“, proprietari de imobile, închiriate cu preț de speculă sau al proprietarilor de moșii care, în virtutea dreptului de vot cenșitar, candidau și puteau fi aleși în funcțiile cele mai înalte. Relațiile impuse de aceștia defineau structura nedreaptă a societății capitaliste de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Informațiile menționate conturează aspecte urbanistice, oferă prilej cititorului de a se orienta în evoluția acestui oraș, cum și posibilitatea de a identifica și amplasa casa în care a locuit 12 ani cel care va deveni în timp cel mai mare dramaturg român, despre care își va reaminti într-una din operele sale.

Tirziu, după retragerea sa în Capitala țării, își va reaminti dificultățile întâmpinate cu ocazia stabilirii în acest oraș.

Însoțit, după uzanțele vremii de un samsar, acesta a vizitat câteva clădiri de închiriat, printre care și casa lui „Hagi Ilie Lumînăraru de la Sf. Gheorghe” în care, afirmă într-una din operele sale, a locuit pînă la absolvirea „a patru clase la școala domnească”²³.

În articolul „O casă din Ploiești în care a locuit Caragiale”, publicat în 1972, se prezumează o perfectă concordanță între conținutul schiței „Caut casă” și interiorul clădirii din strada Gh. Coșbuc, atribuind-o abuziv ca locuință a lui Caragiale. Fără să analizeze cu atenția cuvenită și alte aspecte cuprinse în această schiță, se afirmă, în contradicție totală cu documentul din 1866—1867, cuprins în Monografia orașului Ploiești de M. Sevastos, că I. L. Caragiale a locuit în casa lui Hagi Ilie Lumînăraru, în strada Negustorii, astăzi Gh. Coșbuc²⁴.

O cunoaștere a înfățișării orașului din vremea aceea, a repartizării clădirilor, a densității lor, a demografiei și a situației economice ar fi oferit informația că această clădire era situată în „gura oborului”, că avea în jurul său barăci, prăvălii, unele improvizate, „scaune de carne”, pescării, sărării, etc., multe aparținînd școlilor publice, din venitul cărora se întrețineau²⁵. În „gura oborului” se întâlneau cei veniți cu produse agricole, cu ploieștenii țigoveți ce își expuneau mărfurile pe tarabe, aspecte care pledează că această clădire se afla în centrul comercial al țîrgului. O sumară privire asupra hărții orașului și o cercetare atentă a informațiilor statistice din această vreme ar fi oferit autorului acestui articol posibilitatea să constate că imobilul se afla în cartierul „Sf. Ioan”, cu multe prăvălii, cu populație densă²⁶, în timp ce schița îl situează într-o zonă cu populație și case rare, departe de centrul comercial. Numai similitudinea dintre interiorul descris în „Caut casă” și arhitectura interioară a acestei clădiri a stîrnit entuziasm, dar nu a convins cititorii. Dacă s-ar fi sesizat că imobilul menționat în schiță se afla într-o zonă cu vii și livezi — după cum se va vedea în prezentarea orașului — aspect descris cu măiestrie de Șerban Cioculescu²⁷, articolul citat ar fi prezentat mai mult interes. Nici datele folosite pentru a indica timpul cît a locuit în această casă nu au valoare științifică dacă nu se menționează sursa lor și, eventual, interpretarea ce se impune prin prezentarea lor.

O cercetare exhaustivă atestă indiscutabil că I. L. Caragiale a locuit împreună cu părinții în alt cartier, într-o suburbie cu un număr mic de locuitori și case cu aspect rustic, de care își va reaminti și în alte împrejurări. Mai tirziu, scriitorul va povesti că de la școala situată azi în strada Ștefan cel Mare — vis-à-vis de cinematograful Tineretului — vedea adesea pe părintele său trecînd din această parte a orașului spre tribunal.

Matricolele și cataloagele elimină erorile comise și atestă cele relatate.

Primele informații sînt cuprinse în partea civilă a matricolei din clasa a II-a, din anul școlar 1859—1860, cînd Caragiale locuia împreună cu părinții în „strada Sf. Voievozi”²⁸, arteră ce străbătea orașul prin fața bisericii cu același nume — astăzi strada Ștefan cel Mare. Trei ani mai târziu, în 1862—1863 cînd era în clasa a IV-a primară, locuința sa se afla în „strada Stoicescu, suburbia „Sf. Georgie”²⁹, mențione valabilă din moment ce asemenea acte școlare erau întocmite pe baza declarațiilor făcute de părinți la începutul anului școlar.

Autentice sînt și informațiile cuprinse în matricolele claselor a III-a și a IV-a gimnazială din anii 1865—1866³⁰ și respectiv 1866—1867³¹ cînd I. L. Caragiale locuia în cartierul Sf. Voievozi, în strada Temelie Dinescu, în același cartier în care locuise în 1859—1860, la înscrierea sa în învățămîntul public. În primii ani ai învățămîntului primar și ultimii doi ani, înainte de absolvirea gimnaziului, elevul a locuit împreună cu părinții — așadar la aceeași adresă — în mahalaua Sf. Voievozi. Schimbarea domiciliului, semnalată de matricola clasei a IV-a primară, în anul 1862—1863, nu poate fi justificată de lipsa unui spațiu corespunzător, din moment ce numărul membrilor din familie era același ca și în 1859—1860 cînd acceptase locuința prin preferință. Lipsită de temei, schimbarea adresei pare fictivă, posibilă în condițiile unui „nomenclator” oficial al străzilor, producînd confuzii și în rîndul localnicilor³². Se obișnuia ca străzile să poarte numele proprietarului sau al persoanelor de vază aflate la conducerea orașului, uneori chiar după preferința sau capriciile tirgoveților. Străzile pe care a locuit Caragiale purtau numele a doi contemporani : Temelie Dinescu, proprietar, cu veleități de primar al orașului și I. Stoicescu, fost „profesor de muzichie”, autor al unei schițe monografice³³, cu o activitate îndelungată de edil, reprezentînd interesele învățămîntului prahovean. La 15 mai 1863 făcea parte din Comitetul de inspecție și semna împreună cu prefectul județului și primarul orașului un protest adresat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice³⁴. Toate acestea îl fac cunoscut și apreciat, localnicii folosindu-i numele ca punct de reper în cartier dîndu-l străzii în care locuiau. Temelie Dinescu nu înregistrase pînă la această dată o afirmare în viața publică. Astfel, se pare că adresa menționată în clasa a IV-a în anul 1862—1863 ar fi numai o schimbare de nume și nu o altă locuință. Denumirea acestei străzi nu apare în alte documente și nici în nomenclatorul oficial al străzilor din Ploiești, publicat în 1882 ; abia către sfîrșitul secolului, numele I. Stoicescu înlocuiește denumirea veche „Cuțitari” utilizată probabil în vremea cînd Caragiale era elev³⁵. Afirmția pare a fi justificată și de faptul că I. Stoicescu după puțin timp, în 1864, se retrage din activitatea edilitară³⁶ în timp ce Temelie Dinescu își începe ascensiunea politică și devine în 1870 primar³⁷. Această funcție îi determină pe locuitori să acorde iarăși numele său străzii, situație ilustrată de matricola clasei a IV-a gimnazială din 1866—1867.

Privind problema locuinței sub acest aspect — sprijiniți de faptul că apare în trei matricole — la începutul și apoi la sfîrșitul perioadei în care a locuit în acest oraș, apreciem că în timpul cit a fost elev în școala

primară și în gimnaziu, până la stabilirea sa în București, I. L. Caragiale a avut o singură locuință situată în cartierul Sf. Voievozi și în aceeași stradă, astăzi Ștefan cel Mare.

Locuința descrisă în „Caut casă“, probabil o altă proprietate a lui Ilie Luminăraru, se află astăzi în strada Ștefan cel Mare nr. 46.

La aniversarea centenarului nașterii dramaturgului, casa era încă străjuită de salcîmii menționați în această schiță, dar cu trecerea a trei decenii s-au năruit, au rămas niște cioturi.

Casa păstrează urmele pridvorului descris în schița amintită, deși a suferit avarii în timpul seismului din anul 1940 și bombardamentului din 1944.

Din cele relatate rezultă că între 1858—1870, Ploieștiul nu mai era un sat mare cum îl numeau înaintașii, ci „un tîrg acoperiteu pănuși de porumb.. un oraș — afirma Nicolae Iorga — cu o piață. De unde pornea stradele spre mahalale, cu trotuare ascuțite, cu livezi închise în maidane, cu străzi pe care ploaia le prefăcea în canal ori băltoace noroioase...“³⁸.

Casa unde locuia cu părinții, amplasată într-un decor natural cu vegetație abundentă, în care a copilărit Caragiale, se află astăzi nu departe de centrul civic al municipiului Ploiești.

- 1 SABIN MIR. NICORIȚA, Ploesci în 1881, studiu social economic, 1881, p. 21; GIRLEANU I., Statistica urbei Ploesci, 1880, p. 15.
- 2 Arh. St. Ploiești, Pref. Prahova, dosar 11/1859, f. 90.
- 3 THEODOR PALADI, Plan topografic al moșiei slobode a orașului Ploesci, 1852 în AL. R. BUDESCU, Ploieștii, 1934, p. 97; Harta orașului Ploesci, 1880.
- 4 Ibidem; C. M. BONCU, Contribuții la istoria petrolului românesc, Ed. Academiei, R. S. România, 1970.
- 5 Arh. St. Pl., Pref. Prahova, 65/1858, f. 30; Ibidem, 97/1858, f. 35; I. L. CARAGIALE, Opere, Vol. II, Edit. de stat pentru literatură și artă, p. 12; GIRLEANU I., op. cit., p. 15.
- 6 M. SEVASTOS, Monografia orașului Ploiești, București, 1937.
- 7 Arh. St. Ploiești, Pref. Prahova, 152/1854, f. 69—120.
- 8 Analele statistice și economice pe 1860, iulie—decembrie, București, 1860, p. 121.
- 9 SABIN MIR. NICORIȚA, op. cit., p. 22; AL. R. BUDESCU, op. cit., p. 10; GIRLEANU I., op. cit., p. 15.
- 10 Arh. St. Ploiești, Pref. Prahova, 153/1854, f. 25—28.
- 11 CONSTANTIN M. BONCU, op. cit., 1971, p. 110.
- 12 AL. R. BUDESCU, op. cit., p. 10.
- 13 ELISABETA NEGULESCU, Lucrări edilitare în Ploiești între anii 1830—1859, în Pagini din trecutul istoric al județului Prahova, Muzeul de istorie și arheologie Prahova, 1971, p. 187.
- 14 AL. R. BUDESCU, op. cit., p. 60; GIRLEANU I., op. cit., p. 18, 22.
- 15 ZAHARIA ANTINESCU, „Autobiografia mea“, Ploiești, 1896, p. 9.
- 16 AL. R. BUDESCU, op. cit., p. 15.
- 17 SABIN MIR. NICORIȚA, op. cit., p. 15.
- 18 CONSTANTIN M. BONCU, op. cit., p. 101—105.
- 19 Arh. St. Ploiești, Pref. Prahova, 11/1859, f. 90—107.
- 20 Arh. St. Ploiești, Pref. Prahova, 153/1854, f. 25—48.
- 21 Ibidem.
- 22 Analele statistice și economice pe 1864, București, p. 30.
- 23 I. L. CARAGIALE, op. cit., p. 97.
- 24 „O casă din Ploiești în care a locuit Caragiale“, „Flamura Prahovei“, nr. 6229/1972, p. 6.
- 25 Arh. Ist. Centrală, M.C.I.P., 433/1863, f. 743.
- 26 SABIN MIR. NICORIȚA, op. cit., p. 15; THEODOR PALADI, op. cit., p. 93; T. N. SOCOLESCU, Planul urbei Ploesci, 1882, p. 110.
- 27 ȘERBAN CIOCULESCU, Viața lui I. L. Caragiale, Edit. pentru literatură și artă, 1969, p. 45.
- 28 Muzeul de istorie și arheologie Prahova, Colecția memorială „I. L. Caragiale“ din Ploiești, „Matricolul claselor I, II primarie din Ploesci...“.
- 29 Muzeul de istorie și arheologie din jud. Prahova, nr. 697/1979, Fotocopia matricolei din clasa a IV-a din anul școlar 1862—1863, colecția C. M. Boncu.
- 30 Muzeul de istorie și arheologie al jud. Prahova, nr. 697/1979, colecția C. M. Boncu și Frasin Munteanu-Rimnic, fotocopia matricolei din clasa a III-a din anul școlar 1865—1866.
- 31 M. SEVASTOS, op. cit., p. 128.
- 32 SABIN MIR. NICORIȚA, op. cit., p. 22.
- 33 IOAN STOICESCU, Schițe din istoria patriei, urmate de istoria Ploescilor, Ploesci, Tipografia Ioan G. Costescu, Ploesci, 1880, p. 15.
- 34 Arh. Ist. Centrală, M.C.I.P., 433/1863, f. 43.
- 35 AL. R. BUDESCU, op. cit., p. 150.
- 36 CONSTANTIN M. BONCU, op. cit., p. 159.
- 37 AL. R. BUDESCU, op. cit., p. 153.
- 38 NICOLAE IORGA, Țara Românească, I, România. Județul Prahova, Vălenii de Munte, 1950, p. 4.

Résumé

L'auteur présente l'aspect urbain, édilitaire, économique et social de la ville Ploiești dans l'ambiance de la quelle il insiste d'identifier et d'amplacer la maison où a habité l'écrivain I. L. Caragiale.

GEORGE ENESCU ȘI LEGĂTURILE SALE CU JUDEȚUL PRAHOVA¹

ALEXANDRU BADULESCU

A vorbi sau a scrie despre genialul compozitor și interpret George Enescu, despre acest „zeu“, despre acest „uriaș al muzicii, al interpretării“, cum l-a numit în 1945, strălucitul violonist sovietic David Oistrach, înseamnă un sentiment de mare emoție și de imensă responsabilitate.

Din punct de vedere al timpului, ne-ar trebui pentru aceasta, nu zile sau săptămâni, ci chiar luni în șir, deoarece cunoașterea în profunzime a operei celui mai mare compozitor și interpret al poporului român, George Enescu, se poate realiza numai studiind și ascultind în permanență lucrările sale nemuritoare.

Cum spațiul și timpul nu ne permit, o să ne referim numai la câteva date și aspecte ale legăturilor ilustrului muzician cu județul Prahova.

Prezența marelui muzician în județul Prahova și cu deosebire în orașul Sinaia, se înscrie în contextul trainicelor legături cu bogatele tradiții muzicale ale poporului român, cu țara în care s-a născut și a iubit-o puternic pînă în ultimile clipe ale vieții, pe care a slujit-o, ca nimeni altul, cu armele sale: „pana, vioara și bagheta“, și unde dorea să se întoarcă pentru totdeauna.

Minunatele frumuseți naturale ale acestei zone a pămîntului românesc, „celebra Vale a Prahovei“, decorul feeric al orașului Sinaia, l-au atras pe genialul Enescu, încă din fragedă tinerețe.

Începînd din vara anului 1898, pînă la ultima sa plecare din țară — octombrie 1946 —, deci aproape o jumătate de veac, George Enescu a onorat în fiecare an, viața spirituală a județului Prahova, îndeosebi a orașului Sinaia.

„Era orașul visurilor sale“, astfel mi-a declarat, în luna noiembrie 1968, în cadrul unor convorbiri, unul dintre cei mai buni și apropiați co-

¹ Comunicare prezentată la cea de a V-a Sesiune republicană de comunicări științifice a muzeelor din R.S.R., organizată în București de către Consiliul Culturii și Educației Socialiste în zilele de 5—7 iunie 1969 și la Simpozionul realizat de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din R.S.R. la Sinaia, în ziua de 19 august 1981, cu prilejul aniversării Centenarului nașterii marelui muzician român (împreună cu compozitorii Doru Popovici, Nicolae Coman și muzicologul Viorel Cosma).

laboratori ai marelui maestru, Romeo Drăghici, fost director al Muzeului „George Enescu” din București.

Legăturile lui George Enescu cu județul Prahova, în primul rând, cu orașul Sinaia, se referă la patru domenii principale ale complexe sale activități : de compozitor, de interpret, de profesor, de artist-cetățean.

1. În domeniul compoziției

George Enescu a desfășurat o activitate componistică mai bine de 60 de ani — realizând mii de pagini muzicale de manuscrise din care peste 6000 pagini se află în arhiva Muzeului „George Enescu”, „o adevărată enescologie”, cuprinzând schițe, variante și proiecte de lucrări de la cele mai simple (pentru un instrument solo) până la genurile cele mai complexe (simfonice, concertante, vocal-simfonice, operă etc.) — dar numărul de opusuri lăsat patrimoniului muzicii naționale și universale este relativ redus (33). Din mare respect pentru muzică și pentru public, el nu dorea să ofere decât ceea ce avea mai prețios. „Dacă numărul lucrărilor mele este relativ restrâns, aceasta se datorește faptului că am voit să dau — o spun fără orgoliu — ceea ce e mai bun în mine. Nu am publicat decât ceea ce consideram eu ca terminat.”

Din numărul lucrărilor simfonice, vocal-simfonice, concertante, de muzică de cameră, operă etc., create în decursul vieții sale — care poartă număr de opus (33), unsprezece, (deci o treime) au fost realizate în orașul Sinaia. Iată numai câteva exemple :

— Sonata pentru pian și violoncel în fa minor, opus 26 nr. 1, (7—8 noiembrie 1898) dedicată dirijorului Dimitrie Dinicu, prezentată în primă audiție absolută la 10 februarie 1899, la Paris, cu Joseph Salmon — violoncel — și compozitorul la pian.

— Trio pentru vioară, violă și violoncel — Sinaia, noiembrie 1899, prezentată în prima audiție absolută la București, 5 decembrie 1899, Ateneul Român, cu George Enescu (vioară), E. Loebel (violă), Dimitrie Dinicu (violoncel).

— Rapsodia în La major op. 11, nr. 1 (14 august 1901) prezentată în prima audiție absolută la București, 23 februarie 1903, Ateneul Român, dirijor compozitorul ;

— Cvartet pentru pian, vioară, violă și violoncelul, op. 1 în Re major, op. 16, (Sinaia, 17 sept. 1909, Paris, 10 decembrie 1909) prezentat în primă audiție absolută la Paris, 18 decembrie 1909.

— Suita de orchestră nr. 2, în Do major, op. 20 (Sinaia, 12 august 1915 — București, 14 decembrie 1915) prezentată în primă audiție absolută la București, 27 martie 1916, Ateneul Român, cu orchestra Ministerului Instrucțiunilor Publice, dirijor compozitorul.

— Simfonia nr. 3, în Do major pentru orchestră mare, pian, celestă, armonium și cor op. 21 (Sinaia, 18 mai 1916 — Iași — Dorohoi, 20 august 1918) prezentată în primă audiție absolută la București — 27 mai 1919, Ateneul Român, cu Orchestra Ministerului Instrucțiunii Publice, dirijor compozitorul.

— Sonata pentru pian și vioară nr. 3, „în caracter popular românesc” în la minor, op. 25, (București, 21 august 1926 — Sinaia, vila Luminis, 18 noiembrie 1926) prezentată în primă audiție absolută la Oradea, 16 ianuarie 1927, cu George Enescu la vioară și Nicolae Caravia (pian).

— Suita „Săteasca” nr. 3, în Re major, op. 27, (București, 29 martie 1937 — Sinaia (Luminis), 4 noiembrie 1938) prezentată în primă audiție absolută la New-York — S.U.A., 2 februarie 1939, cu Orchestra Filarmonica din New-York, dirijor compozitorul.

— Cvintet pentru pian, două viori, violă și violoncel, în la minor, op. 29 (Sinaia — vila Luminis, 1940).

— Cvartetul nr. 2 pentru pian, vioară, violă și violoncel, în re minor op. 30 (București, iulie 1943 — Sinaia, 4 nov. 1944) dedicat memoriei lui Gabriel Fauré, prezentat în primă audiție absolută la Paris, 29 octombrie 1947, Radiodifuziunea franceză.

Tot la Sinaia, marele George Enescu a compus și orchestrat acte sau tablouri din opera „Oedip”, tragedie lirică în 4 acte și 6 tablouri, op. 23, numită de compozitor „opera vieții mele”, prezentată în primă audiție absolută la Opera Marc din Paris, la 13 martie 1936 (conducerea muzicală : Philippe Gaubert, regia : André Boll).

Acestor lucrări se adaugă multe părți din celelalte piese ce fac parte din patrimoniul creației enesciene (exemplu : terminarea la 23 iulie 1905, a părții a II-a din Simfonia I în Mi bemol major, op. 13, prezentată în primă audiție absolută la Paris, 21 ianuarie 1906, cu orchestra Colonne, dirijor Edouard Colonne..).

2. Ca interpret

Activitatea în domeniul interpretării, este puternic marcată de prezența compozitorului pe frumoasele meleaguri prahovene. George Enescu este des întâlnit aici ca violonist concertist și în unele cazuri ca dirijor.

Primul concert înregistrat în documentele vremii are loc în județul Prahova la Sinaia, în ziua de 30 iulie 1903. Tot atunci Enescu susține o audiție muzicală în cinstea lui Leon Moreau, cu muzica acestuia (piese pentru pian și lieduri — acompaniindu-se singur la pian).

De la această dată, pînă la izbucnirea primului război mondial George Enescu concertează aproape în fiecare vară în orașul Sinaia. Astfel, în ziua de 7 iulie 1904, susține în sala Riegler un extraordinar concert de cameră, interpretînd împreună cu pianistul Leon Moreau, lucrări de Gabriel Fauré, H. Wieniawski etc. Peste cîteva zile, respectiv la 12 august 1904, este din nou prezent în viața spirituală a orașului Sinaia, de data aceasta cîntînd lucrări de Mozart etc., cu George Boskoff la pian.

La 12 august 1906, împreună cu orchestra simfonică a Ministerului Instrucțiunilor Publice dirijată de Dimitrie Dinicu, interpretează la Sinaia concertul în sol minor opus 26 nr. 1, de Max Bruch.

În anul următor, respectiv la 18 august 1907, împreună cu aceeași orchestră, și sub conducerea aceluiași dirijor, interpretează concertul în mi minor pentru vioară și orchestră de Felix Mendelssohn Bartholdy (Concertul a avut loc în folosul societății „Piinea zilnică”).

În anul 1909, la 29 august, concertează în Sala Capșa, cu orchestra Ministerului Instrucțiunii Publice, dirijor Dimitrie Dinicu, iar în 1910, la 27 august apare pentru prima dată, în fața publicului din Sinaia (Sala Capșa) și a oaspeților străini aflați la odihnă ni această pitorească stațiune — ca dirijor. Sub magistrala sa baghetă, orchestra simfonică a Ministerului Instrucțiunii Publice a interpretat lucrări semnate de M. Bruch, L. w. Beethoven și Alexis Catargi.

După anul 1910, George Enescu concertează în orașul Sinaia, tocmai la 12 septembrie 1913. De această dată, concertul a avut loc în modernă sală a Cazinoului, acompaniat la pian de Theodor Fuchs (concert dat în scop de binefacere).

Activitatea concertistică în sălile publice ale orașului Sinaia este întreruptă în timpul primului război mondial, compozitorul folosind puținul timp liber care-l petrecea aici, îndeosebi pentru activitatea de creație.

Între cele două războaie mondiale, prezența marelui maestru pe scenele de concert ale orașului Sinaia, este ocazională, genialul artist fiind în această perioadă preocupat îndeosebi în timpul vacanțelor de vară petrecute aici de „realizarea crezului vieții sale“, activitatea de compozitor.

Menționăm însă cele două concerte susținute la Sinaia în vara anului 1944, la 18 iunie și 15 august cu Mihail Andricu la pian, în sala Cazinoului, în folosul Crucii Roșii a României. Programul a cuprins lucrări de Händel, Brahms, Chausson, Francœur-Kreysler, Ion Scărlătescu și Tartini-Kreysler.

În orașul Ploiești, primul concert înregistrat în presa timpului are loc în ziua de 22 februarie (6 martie 1912) în cadrul „Primului turneu de concerte în orașele României“, în scopul instituirii unui premiu național de compoziție „George Enescu“. Se pare că, marele compozitor a poposit în Ploiești mai înainte de acest an, respectiv în anul 1908, când a cîntat în casa profesoarei Negulescu.

Următorul concert are loc în Ploiești la 13 martie 1915, în cadrul celui de al doilea turneu în țară, de data aceasta pentru realizarea, fondurilor solicitate de procurarea orgii la Ateneul Român din București. În același an revine la Ploiești, la 6 decembrie, cu prilejul celui de-al doilea ciclu de concerte organizat în orașele României.

După primul război mondial, George Enescu este periodic prezent la Ploiești. De exemplu în zilele de 26 și 27 mai 1919. La concertul din 28 martie 1921, se află printre participanți și viitorul mare compozitor, Paul Constantinescu, atunci în vîrstă de numai 12 ani. Iată cum descrie mai târziu compozitorul Paul Constantinescu, prima sa întîlnire cu geniul muzicii românești, George Enescu : „Primele impresii au fost de-a dreptul copleșitoare, căci l-am văzut pe însuși marele Enescu. Nici nu împlinisem 12 ani cînd părinții m-au luat cu ei la spectacolul dat în seara zilei de 28 martie 1921, în sala teatrului „Modern“ din Ploiești. Acompaniat la pian de Nicolae Caravia, marele nostru muzician a interpretat atunci pentru ploieștenii care, ca iubitori de muzică din toate orașele și ținuturile țării, se îmbulzeau să-l asculte ; Sonată în mi minor de Veracini, Simfonia Spaniolă de Lalo, La Preghiera de Martini-Kreysler, Moment mu-

zical de Schubert-Kreysler, Scherzo de Kreysler, pentru a sfârși cu Poloneza de Wieniawski. Atunci am simțit pătrunzându-mi în suflet fiorul nedeslușit al muzicii și cred că tot atunci, în inima părinților mei, a încolțit hotărîrea de a mă îndemna să pășesc pe acest drum”.

În 1923, îl întîlnim din nou la Ploiești pe marele Enescu, susținînd trei concerte la 13 și 18 aprilie, precum și la 10 mai. Ultimul concert a avut loc în folosul orfanilor de război. În legătură cu aceste trei concerte, presa ploieșteană a consemnat următoarele :

....După strălucitul turneu în Statele Unite, marele maestru d. George Enescu a dat primul său concert în orașul nostru în seara de 13 aprilie 1923.

Cît nu se poate scrie asupra frumuseții bucăților cîntate și virtuozității marelui nostru violonist ?

Ce cînte pentru țara noastră de a avea un interpret atît de mare !

Începînd cu clasicul Beethoven care a trăit prin romantismul întregii sale epoci și care în muzică a fost ceea ce contemporanul și prietenul său Goethe era în poezie, maestrul a înheiat cu aleasa compoziție a lui Saint Saëns „Introduction et Rondo capriccioso” și cu „La Précieuse Couperin a admiratului său Kreisler”, atrăgîndu-și întreaga recunoștință a publicului care l-a ovaționat călduros și l-a chemat dese ori la rampă.

Am mai fost fericiți să-l auzim încă o dată la 18 aprilie.

Dar dacă marele maestru a știut în timp de război să aline suferințele ostașilor noștri aflați în spitale prin arcușul său fermecător și dintre care mulți au murit apoi apărînd în tranșee țara, acum după război el nu a uitat pe urmașii acestora și în seara de 10 Mai, va da pentru orfani un nou concert la Ploiești.

Un suflet mare de artist este o inimă bună și aleasă.“...

Alte concerte la Ploiești au loc în zilele de 7 și 28 ianuarie 1927 — în cadrul unor lungi turnee în țară — și în ziua de 5 decembrie 1928. După aceste reprezentații, George Enescu este prezent în viața muzicală a orașului Ploiești în anii 1936 (16 noiembrie) 1937 (luna decembrie) și în 1939, pentru ultima dată. (În program lucrări de Händel, I. S. Bach, Beethoven, Szymanowsky, Brahms etc.).

Cel de-al treilea oraș din județul Prahova care a beneficiat de prezența marelui artist este Cîmpina, oraș în care au trăit și au lucrat personalități proeminente ale culturii și artei românești, Nicolae Grigorescu, B. P. Hasdeu etc.

Primul concert susținut în orașul Cîmpina a avut loc în ziua de 16 mai 1921. Din documentele studiate rezultă că în acest oraș George Enescu a concertat și în anii 1926 (13 noiembrie), 1927 (4 ianuarie), 1928 (6 decembrie). Este posibil ca George Enescu să fi concertat în acest oraș ca și în municipiul Ploiești și în alte perioade, decît cele menționate, însă pînă în prezent nu dispunem de toate datele necesare.

3. Ca profesor

Deși nu a îndeplinit această funcție în mod efectiv, George Enescu a fost profesor al Conservatorului din București, al tuturor muzicienilor

români din vremea sa. La Sinaia însă, la cursurile de pregătire ce le organizează periodic vara, participă — printre elevii săi și celebrul violonist Yehudi Menuhin, în vara anului 1927.

Cum a devenit Yehudi Menuhin, elevul lui George Enescu și despre activitatea sa la Sinaia, citez, din declarația sa din anul 1946 :

....În 1924, la San Francisco, aveam doar 8 ani, când, tata m-a luat la recitalul unui violonist al cărui nume îl auzeam pentru prima oară. Îl cheama George Enescu. Concertul a făcut asupra mea o impresie puternică. Am reținut, spre norocul meu, numele artistului. Doi ani mai târziu, 1926, am venit cu familia în Europa. Profesorul meu de vioară din San Francisco, Louis Pertinger, care fusese elevul lui Ysaye, sfătuisese pe tata să mă ducă și pe mine la dînsul. Cel dintîi drum al nostru a fost deci la Bruxelles, unde septuagenarul maestru, atît de sărbătorit odinioară în toată lumea, trăia retras și aproape uitat. Eu însumi fusesem educat să-l privesc pe Ysaye ca pe un supraom, ca pe un colos ce cutreiera cu pași de uriaș lumăa. Impresia pe care această vizită a făcut-o asupra tatălui meu, nu a fost prea favorabilă. Dar și eu, la vîrsta aceea, am fost în stare să întrevăd apusul de soare al acestui uriaș împietrit.

Reîntorși la Paris eram dezorientați. Venisem în Europa pentru a găsi maestrul și acum trebuia luată o hotărîre. O săptămînă mai târziu, G. Enescu dădea un recital în sala Gaveau. Mi-am reamintit numele și am rugat pe tata să mă ducă să-l ascult. În seara aceea, Enescu era într-o formă excepțională. Pe mine cel puțin m-a „topit“.

Încă înainte de sfîrșitul concertului simțisem, înțelesesem că acesta era omul pe care-l căutam.

După concert ne-am dus în cabina artiștilor unde Enescu primea felicitări entuziaste. Mai puțin intimidat decît hotărît, m-am adresat maestrului spunîndu-i deschis : „Doresc să studiez cu dv.“ Nu cîntasem încă la Paris. Eram încă necunoscut în Franța, dar Enescu auzise de mine. „Cred că este o greșeală la mijloc. Nu dau lecții particulare“ — mi-a spus Enescu. „Dar trebuie neapărat să studiez cu dv. Vă rog să mă lăsați să vă cînt.“ Amabil și bun el m-a poftit a doua zi la dînsul (în Rue de Clichy 27). Din această clipă, neuitată pentru mine, începe prietenia noastră clădită pe admirația și dragostea nemărginită pe care o am și o voi avea întotdeauna pentru George Enescu, precum și pentru încrederea mea în viitorul meu. Timpul n-a făcut decît să cimenteze această legătură. Sînt atît de atașat, atît de legat de Enescu, încît nu mă sfiesc să spun deschis că dacă am primit să merg la București, am făcut-o numai de dragul și de dorul meu.

Sînt fericit că pot asocia la această vizită pe soția mea și pe cei doi copii ai noștri. Puteam să-i las în Elveția și să-i scutesc de oboseala deplasării. Dar am ținut să-i aduc cu mine, fiindcă am pentru Enescu o dragoste filială.

Pe copiii mei i-am crescut în cultul lui Enescu și sînt mîndru să-i pot înfățișa la București.

„La Vila Luminiș am fost întîia oară în vara anului 1927 împreună cu toată familia mea și am stat trei luni la Sinaia. Am locuit la vila Carola și mergeam zilnic, cu vioara în mînă, pe Cumpătul, la vila Lu-

miniș, unde lucram cu Enescu. Păstrez de atunci amintirea unor clipe neșterse. Am făcut și multe excursiuni frumoase ce mi-au rămas întipărite în minte. Nu sînt un sentimental din fire, dar nu pot uita începutul acela de toamnă la Sinaia, frumusețea naturii, tot peisajul acela fermecător. Aceste locuri ale copilăriei mele, le port oriunde m-aș afla, iar luna septembrie îmi redeșteaptă întotdeauna amintirea cea mai frumoasă. Fiindcă, acel septembrie la Sinaia, nu poate fi egalat. Mi-ar face multă plăcere să revăd toate aceste locuri, să văd Peleșul, să mă urc la Sf. Ana și să mă ascund în poienile de verdeață, ori să privesc de sus toată panorama Prahovei“...

Interpreții români care au avut prilejul să-l viziteze pe George Enescu la Sinaia, au beneficiat de darul său în domeniul pedagogiei violonistice și pianistice, unde maestrul era de neîntrecut. Poate în locuința sa din Sinaia — Luminiș — George Enescu, a redactat către celebrul său elev Yehudi Menuhin, după cum mărturisește acesta, următoarele recomandări cu privire la interpretare : „Nu mă imita... Urmează tendința autorului. Citește-i biografia, află-i trăsăturile caracteristice. Ce înseamnă opera pentru el însuși și ce vroia să exprime pentru alții. Pătrunde-te de ideile și sentimentele lui adînci, dîndu-te pe tine însuți la o parte... Să n-ai altă țintă decît să exprimi idealul autorului... Să studiezi nu numai biografia, ci opera lui, epoca, legătura cu spiritul timpului, intențiile lui. Să citești istoria muzicii, rolul compozitorului. E absolut necesar... Compară și generalizează.

Subliniază intențiile autorului, dar fără exagerare. În țesătura complexului, păstrează partea esteticii, adică raportul părților și nuanțelor. Clădește opera cum construiești un monument, cu temelia, corpul și culmea sa. Dă-i plenitudinea de viață. Fii însuflețit și clarvăzător !“

4. Ca artist-cetățean.

Participant la marile evenimente ale istoriei și artei românești, George Enescu, ca membru fondator al Academiei R.S.R. sau a altor instituții similare din lume, ia parte în 1929, între 16—18 septembrie, la cel de al III-lea Congres Internațional al criticii dramatice și muzicale ce are loc la Sinaia, împreună cu George Georgescu, Stan Golestan, Mihail Jora, Ionel Perlea, Alfred Alessandrescu, Ion Nona Ottescu, Marcel Mihalovici, Emile Vuillermoz, Fernand Gregh, Mathias Glinski etc. De asemenea se poate remarca sprijinul său multilateral pentru înființarea Operei Române, a Societății Compozitorilor din România, al cărei președinte este ales în ziua constituirii ce a avut loc în localul Conservatorului de Muzică din București (2 noiembrie 1920), pentru consolidarea activității Societății corale „Cîntarea României“ al cărei președinte de onoare este ales la 1 decembrie 1921, pentru dezvoltarea continuă a vieții muzicale din țara noastră, în care scop au avut la Sinaia numeroase întâlniri. Orașul Sinaia a găzduit și marile aniversări ale vieții sale, printre care merită să amintim pe cea din 19 august 1941, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață, unde în monumentala Vilă Luminiș, a avut loc festivitatea la care au participat numeroase personalități ale vieții muzicale din țară și de peste hotare. Vila Luminiș, construită din banii compozitorului, cîștigați în tur-

nele întreprinse peste hotare, în anii 1921—1923, devine după 1925, locul cel mai iubit de marele muzician. Vila este un adevărat monument al arhitecturii românești, construită după sfaturile compozitorului, pe baza proiectului întocmit de arhitectul Dudescu. Așezată într-o priveliște de o frumusețe deosebită — în excelentul punct „Cumpătul“, această casă, deosebit de primitoare, „caldă ca o casă de vis“, cum a numit-o un scriitor contemporan, reprezintă locul de care sînt legate majoritatea lucrărilor compuse de George Enescu după primul război mondial. Se poate afirma că de aici a răsărit o lumină strălucitoare, care a deschis un drum din ce în ce mai luminos muzicii românești și răspîndirii acesteia în lumea întreagă. După plecarea din țară a artistului, prin grija Consiliului Culturii și Educației Socialiste, vila Luminii a devenit un așezămint de cultură și casă de creație pentru compozitorii români așa cum personal și-a dorit-o.

Creația lui George Enescu face astăzi parte integrantă din patrimoniul de aur al muzicii românești și universale. Lucrările sale se află în repertoriul unui număr din ce în ce mai mare de interpreți români și străini de pe toate continentele lumii, încă de la începutul veacului nostru.

Statistica publicată în anul 1964 amintea că pe plan mondial creația enesciană se afla în repertoriul a 41 soliști vocali de operă, 65 violoniști, 24 violonceliști, 81 pianiști, 23 soliști alte instrumente, 102 dirijori, 25 formații de cameră, 93 orchestre simfonice și 7 ansambluri de operă. De asemenea, ea face parte din programele muzicale a Radiodifuziunilor de pe toate meridianele globului pămîntesc, cu care țara noastră are strînse legături culturale de reciprocitate.

Prin creația sa, George Enescu a introdus cultura muzicală românească în patrimoniul muzicii universale. Ca genial interpret (violinist, pianist, dirijor) a contribuit la cunoașterea muzicii acestui popor, a compozitorilor din epoca sa, precum și a marii majorități a compozitorilor din marile epoci ale muzicii universale. Imprimate pe discuri și partituri, lucrările lui Enescu se găsesc la îndemîna publicului și interpreților din aproape toate țările lumii.

„Prezența lui George Enescu printre noi, spunea marele compozitor român Mihail Jora — în luna octombrie 1955, reprezintă „o pildă și un imbold fără pereche, în apripile noastre străduinți de a ține în viață muzica românească, care pe vremea aceea, asemenea unui copil plîpînd se zbătea înfrigurată și lipsită de alt ajutor. Și iată de ce socot că fără George Enescu școala muzicală românească ar fi avut o altă soartă; s-ar fi născut cu mare întîrziere, s-ar fi dezvoltat și ar fi evoluat pe planuri mai neînsemnate, ar fi fost lipsită de generozitatea de simțire, de buna credință și de dreapta judecată datorite de întemeietorul ei.

Iar muzica noastră și odată cu ea țara și sufletul bogat și artistic al poporului nostru, ar fi rămas multă vreme necunoscute străinătății, fără acest sol înaripat, trimis în depărtări să vorbească lumii despre noi, în singurul grai care nu cunoaște hotare — arta sunetelor.

Ceea ce a lăsat George Enescu poporului său este un dar fără seamăn, de care trebuie să ne apropiem cu dragoste și adâncă recunoștință“.

Ca iubitori ai artei sunetelor, a tot ce a făurit mai valoros în decursul vremii mintea și inima marilor genii ale omenirii, alături de generațiile mai vîrstnice sau tinere de muzicieni, sîntem îndreptățiți să fim mîndri de moștenirea celui mai mare compozitor și interpret, român George Enescu, avem datoria să purtăm mai departe făclia „pe care acest Prometeu al artei muzicale a smuls-o infinitului, pentru noi.“

*

*

*

Résumé

La présence du grand musicien roumain George Enesco dans le district Prahova et, particulièrement, dans la ville Sinaia, s'inscrit dans le context des liaisons fermes dont le génial compositeur et interpret les a eu avec le pays natal qu'il l'a aimé de tout son coeur et qu'il l'a servi jusqu'à la mort avec ses „armes“ : la plume, le violon et la baguette du chef d'orchestre.

Il y a quatre directions de l'activités artistique de G. Enescu : comme compositeur, interpret, professeur et citoyen.

La création de George Enescu fait part integrante du trésor de la musique roumaine et universelle. Comme interpret génial (il a joué au violon, au piano et se fait remarqué en chef d'orchestre) il a eu, effectivement, une grànde contribution, pendant soixante années, de faire connaître la musique roumain dans le monde entier.

ETNO-FOLCLORUL ÎN PREOCUPĂRILE LUI NICOLAE IORGA (II)

LEONIDA BREZEANU

Deși nu era un etnograf în înțelesul de azi al cuvîntului — istoricul patriot înflăcărat prin fiecare cuvînt scris sau vorbit a demonstrat aceeași dragoste de netăgăduit pentru viața, cultura și obiceiurile tradiționale românești. În mai toate scrierile aflăm cuvinte de laudă și cinstire pentru „țăranul român“ locuitor statornic, de milenii, al spațiului carpato-dunărean.

Dacă ar fi să răsfoim împreună lucrarea : „Pages sur les droits des Roumaine dans les provinces ajoutées depuis 1918 au territoire de l'ancien royaume“, (Tip. Imprimeria Națională, București 1940), ne-ar fi suficient să relevăm faptul că pentru argumentarea problemei secuilor în Transilvania, autorul folosește cele mai semnificative probe de factură istorică, arheologică, filologică și etnografică, întărind ideea drepturilor românilor asupra teritoriului în cadrul căruia s-a dezvoltat poporul român.

„De cîte ori vine cineva să prezinte istoria acestei regiuni — referindu-se la Țara Oltului — ca fiind cu temelie străină, iată noi să fi venit așa, în grupe mici, primiți cu mila și așezați ca intruși în această regiune... conștiința noastră (...) trebuie să știe să răspundă oricui și oricînd prin ideile adînc pătrunse în sufletul fiecăruia, așa încît fiecare să poată fi un mărturisitor de adevăr istoric și un luptător de adevăr istoric și un luptător al drepturilor poporului“ — rezuma istoricul.

Pentru marele cărturar „Istoria este istoria oamenilor de odinioară și trebuie înfățișată ca viață.“

De aceea, nu ne miră grija și elogiile cu care Nicolae Iorga înconjoară pe cei care de-a lungul vieții lor au știut să valorifice cele mai importante laturi ale spiritualității românești.

În „Cuget clar“ (noul semănător) an I, 1937 (p. 294), referindu-se la inițiativa laudabilă a lui P. Papadopol — de a actualiza acțiunea lui A. Pann în folcloristica românească, Iorga nu numai că îl propune ca exemplu, dar, în același număr, apreciază și alți folcloriști, pe învățătorul Artur Gorovei, care — la Baia Mare (Suceava), în foaia „Gîndul nostru“ — adresa învățătorilor chemarea de a-și relua „firul atît de folositorei îndeletniciri : adunarea din toate satele a acelei științe a poporului care se numește folklore“.

Tot din acest articol, aflăm despre o adunare, în decembrie anul 1891, într-o odăiță a învățătorului Mihai Lupescu la Școala din Bușteni, unde s-a plămădit ideea scoaterii rev. „Șezătoarea” — care s-a tipărit timp de 37 de ani —, revistă care s-a bucurat de aprecierile favorabile ale lui B. P. Hasdeu, Barbu Delavrancea, Gustav Weigand (din Lipsca) pag. 541 „Cuget clar”).

Despre Emile Picot, cel care în 1889 tipărea, la Paris, „Chants populaires des roumains de la Serbie”, Iorga are de asemeni cuvinte frumoase socotindu-l ca fiind „primul autor străin care ne atrage atenția despre o parte din românii din străinătate” — îndemnând astfel cercetătorii români să studieze și să publice creația „celor care trăiesc pe teritoriul Bănătlui sîrbesc-originari din Oltenia sau Banatul Timișoarei”.

Pe Domenico Sestini — invitat de Ispilanti „de a-l face secretar și de a da o creștere copiilor lui”, îl admiră ca fiind un „om de o rară cultură, care cu un spirit rafinat în scrierile sale”, pomenește de multe lucruri foarte interesante (...) vorbește despre „cultura porumbului...”, „mămăliga țărănească și cea boierească cu unt și brinză...” de „dulap” (scrînciobul de Paști), de șezătorile de noi. Are cunoștințe de arheologie — descriind mormîntul lui Neagoe în vechea Episcopie de la Argeș și dînd și inscripții... să le copie și să le publice destul de binișor...” „Cînd trece în Ardeal, culege lucruri foarte importante pentru viața poporului” — sublinia Iorga.

Recenzînd „Istoria Daciei transalpine” tipărită în 3 volume la Viena în 1781 de Francisc Iosif — Sulzer subliniază că pe lîngă impresiile culese în urma călătoriei la invitația lui Al. Ispilanti „să înființeze o școală de drept”.

„Sulzer are totuși o foarte mică experiență chiar dacă vorbește pe larg despre obiceiurile noastre populare”, recunoscîndu-i autorului „încolo doar cîte ceva nou cu privire la dansul călușeilor, la jocul „cătănesc”, la cel „țigănesc” și adaugă că „hora nu-i place”.

Nicolae Iorga „contribue la elucidarea substratului unitar al civilizației și culturii autohtone, a problematicei și caracterelor trace-romane” — remarcă cu îndreptățire Romulus Vulcănescu în Dicționarul de etnologie (Ed. Albatros, București, 1979)

Apreciînd fondul tragic al culturii noastre populare, istoricul Iorga remarcă și multiplele influențe orientale și occidentale care au intrat de-a lungul istoriei milenare, penetrații de la Curtea Domnească și prin biserică, influențe bizantine (referiri la anumite elemente de ornamentație în costumele unor domnițe, imortalizate în frescele de la Curtea de Argeș — din sec. XV—XVI — concluzionînd că „Arta românească este o îmbinare fericită din trei elemente : trac, bizantin și renaștere. Orice alte influențe sînt trecătoare și superficiale”.

Tot Iorga, în Conferințele ținute la Cursurile de vară la Vălenii de Munte, în 1929, referindu-se la „Probleme de istorie universală și românească” arată influențele artei asiriene asupra celei românești” menționînd : „...de-a-lungul Stepei euroasiatice înaintează cu tot ce poate aduce cu sine, infiltrația Sciților care sînt și față de China și față de Persia ceea ce Germanii ori Slavii au fost pentru cele două jumătăți ale Impe-

riului Roman. Astfel ajunge pînă la tîrmul Mării Negre acea inspirație mesopotamiană și, precum Domnii noștri făceau comande sașilor, astfel regii și fruntașii sciți, puneau pe meșterii greci din regiunile pontice să lucreze după gustul și obișnuita stăpînilor, obiecte de metal ca „Tezaurul de la Pietroasa“, coroanele vizigote sau aurăriile merovingiene“...

„Elementul latin e datorat în mare parte expansiunii țărănești în Balcani“, iar „straturile profunde păstrează chiar sub iluzia stratului de suprafață slav, elementele de bază francolirice romanizate ulterior“ — subliniînd însă raporturile foarte strînse pe care le are România cu națiunile vecine din Balcani și națiunile surori din occident mai ales Franța“.

Sintetizînd elementele comune în spectacolele populare la sărbători — „acciași urși‘ aceleași capre, aceiași falși moșnegi“ — găsite în Balcani, îl determină pe Iorga la concluzii perene reliefînd și faptul că „muzica urmează fără nici un amestec roman, vechile linii ale melodiilor preistorice, cărora li datoresc așa de mult și actualii sud-slavi ieșiți în mare parte din aceeași tulpină“ Iar e conștient de latura evolutivă a fenomenelor de-a lungul istoriei punîndu-și singur întrebarea : „Arta nu stă pe loc ca orice lucru viu și logic este oare să cercăm a o imobiliza, punîndu-i idealuri din trecut?“.

Propagandist al valorilor culturale, mesager peste fruntariile țării, Iorga înscrie cultura românească, valorile ei, în circuitul european și universal, fie prin conferințe, fie prin lucrările publicate în diferite țării, cărțile de călătorii.

Urmărind gradul de cultură și civilizație din multiple unghiuri, istoricul redescoperă viața materială și spirituală cotidiană pe fondul evoluției evenimentelor istorice, implicarea relațiilor interstatale în climaxul evoluției istorice în dezvoltarea spiritualității etnice a educației, cu date care fac parte din fondul de manifestări spirituale ale culturii populare de ordin tradițional. Dacă nu reușește — sau poate nu și-a propus — să explice ordinea și dinamica comunităților etnice prin sistemul de interacțiuni, prin condiționare și cauzalitate, avem în vedere și faptul că atît orașul cît și satul promovează forme de viață materială convergente în condițiile unei societăți istorice.

Predilecția pentru călătorii se îmbină armonios cu dragostea pentru monumentele de cultură-mîrăstirile, lăcașuri care și-au adus o contribuție deosebită la conservarea valorilor artistice, ca momente concrete de viață spirituală ale comunității. Pentru marele istoric aceste monumente reprezintă de fapt, gradul de apogeu la o anume dată istorică bineînțeles-al culturii, al nivelului cultural în aria sa naturală, prin diversitatea realizărilor pe toate planurile creației : arhitectura, arta, subiecte imortalizate, costumația personajelor din frescele murale etc.

Iorga, de fiecare dată, face o analiză convergentă a fenomenelor și faptelor cu același conținut, chiar dacă nu reușește să urmărească evoluția paralelă a evenimentelor artistice.

Argintăria românească, sculpturile în lemn, icoana românească, țesăturile, miniaturile românești, sînt domenii studiate cu discernămint și

rigoarea științifică, constituind capitole importante ale unor lucrări de referință pentru etnofolcloristica românească.

Pe parcursul a 24 de pagini, în fascicula nr. 98 din „Buletinul Comisiunii monumentelor istorice“ din oct.-dec. 1938 — perioadă de nefaste zbateri în arena politică a țării — savantul patriot Nicolae Iorga „inventariază“, ca un ultim strigăt de lebedă — „Arta monumentală din Banatul muntos“, operă în care insistă asupra lucrărilor din lemn existente în minăstiri, evidențiind opere de artă din cele 22 de sate în care s-au așezat „bufenii sau țerarii din Oltenia — sec. al XVIII-lea, folosiți ca lucrători în mine“, construcțiile șvabilor după tipul celor din regiunea Rinului.

Capitole bine argumentate acordă atenție catapetesmlor, stranelor, folclorului icoanelor în totalitatea lor, activitățile de creație și produsele fiind raportate la gradul de dezvoltare social-economică a zonei studiate, subliniindu-se mai cu seamă tehnologia populară, autorul fiind convins că instrumentarul de muncă caracterizează nivelul civilizației populare căreia îi aparțin.

Pe drumuri depărtate, în peregrinările sale europene disecă viața intimă a orașelor cu bisturiul metaforei, reliefind omenescul în viața citadină, a străzii, a numeroaselor obiective istorice, a galeriei de operă de artă cu geneza și tot istoricul acestora.

Situat printre ultimii enciclopediști, Nicolae Iorga a dezvăluit și jalonat noi căi pentru cercetarea științifică, explorate în prezent cu instrumentarul modern care contribuie la fundamentarea culturii în România socialistă. Fără a avea pretenția de a fi socotit un etnolog, Iorga încearcă o descriere etnologică polivalentă a modului de viață, a formelor și gradului de cultură și de civilizație, subliniază analogic fenomenele concrete de viață spirituală și materială înregistrate în timp și-n spațiu, rămânând în zona observației directe sau indirecte, obiective sau subiective, la analiza structurală sau funcțională, la descrierea factologică, la o clasificare simplă, informativă.

- FR. IOSIF SULZER — „GESCHICHTE DES TRANSALPINISCHEN DAZIENS (Istoria Daciei Transalpine), Viena, 1781.
- N. IORGA — „Les latins d'Orient“, conferință ținută la Colegiul francez din Paris, 1921, publicată în *Bulletin de L'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, VII, nr. 10—12, octombrie—decembrie, 1921, (145).
- N. IORGA — „Coup d'oeil sur l'art roumain“, Geneva, 1925.
- N. IORGA — „Ancien art et vieilles medes en Roumanie“, Paris, Ed. Gamber, Imprim. „Datina românească“, 1923.
- N. IORGA — „Probleme de istorie universală și românească“, conferințe ținute la Vălenii de Munte, 1929.
- N. IORGA — „Amintiri din Țara Oltului“, în „Cuget clar“, an I, Tip. „Datina Românească“, Vălenii de Munte, 1937, (p. 136—140 și 541).
- x x x — *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice*, oct.—dec., 1938.
- N. IORGA — „Pages sur les droit des Roumain dans les provinces ajoutées depuis 1918 au territoire de l'ancien royaume“, București, Imprimeria Națională, 1940.
- N. IORGA — „Arta românească în Banatul muntos“, Tipografia „Datina Românească“, Vălenii de Munte, 1940.
- N. IORGA — „Vechea artă religioasă la români“, Vălenii de Munte, Tip. „Datina Românească“, 1934.
— „Elogiul cu ocazia conferinței titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din Oxford“, în „Serieri istorice“, vol. II, Colecția Lyccum, Ed. Albatros (p. 284).
- N. IORGA — „Arta populară în România“, republicată în „Serieri despre artă“, Ed. Meridiane, București, 1968, (p. 27—82).
- N. IORGA — „Pagini de tinerețe“ (I) ediție alcătuită, prefată și bibliografie de Barbu Teodorescu, în „Studii și documente“, 1968, Ed. pentru literatură, București, 1968.
- ROMULUS VULCANESCU — „Dicționar de etnologie“, Ed. Albatros, București, 1979, (p. 357 și 92).
- N. IORGA — „Istoria românilor prin călătorii“, Ed. Eminescu, MCML, XXXI, București, 1931, cap. „Călători italieni și francezi după Pacea de la Cuciuc—Cainargi—De la jumătatea veacului al VII-lea pînă la 1800 (p. 333).
- N. IORGA — „Pe drumuri depărtate“, vol. I, Ed. Minerva, București, 1937, (p. 170; 237; 231; 238; 537; 65).

Résumé

La culture populaire traditionnelle fut une préoccupation constante du savant N. Iorga.

Sans prétendre être un folcloriste, l'historien essaie une polyvalente description étimologique sur le moyen de vivre, sur les formes et le degrés culturel et de civilisation en soulignant, par analogie, les phénomènes concrets de la vie spirituelle et matérielle.

Situé parmi les derniers enciclopedistes, N. Iorga a développé et jalonné de nouvelles traces pour la recherche scientifique — explorées maintenant par des instruments modernes — qui contribuent au fondement de la culture roumaine moderne.

ISTORIA UNUI TABLOU

MICLESCU CONSTANȚA

Casa memorială „NICOLAE IORGA“, deschisă trecătorului, așezată parcă special aproape de artera principală de circulație (B-dul N. Iorga) te atrage. O casă simplă, modestă, caracteristică zonei subcarpatice, în interior împărțită de o tindă mediană în două părți, cuprinde : biroul de lucru, dormitorul, salonul mic și salonul mare de oaspeți. Toate obiectele din casă așezate cu mult gust, purtând amprenta artei populare românești, vorbesc în graiul lor, de „o viață de om“ trăită și aici, caracterizând încă o dată, pe fostul proprietar al ei. Picturi în ulei, mobilier sculptat în lemn de paltin, fotografiile, scoarțe, vase, etc. toate obiectele au câte o istorie a lor. Pe pereții albi, văruiți, se află mai multe picturi. În salonul de oaspeți, pe perețele dinspre nord, se observă o pictură deosebită.

Care este istoria ei ? Tabloul are înălțimea de 40 cm și lățimea de 27 cm. Se intitulează „Flori de măr“, un original. Este pictat în ulei pe pânză. Fondul închis (brun) se observă destul de puțin. Pictura reprezintă o creangă de măr înflorit. O parte a florilor nu sînt deschise. Creanga este așezată pe verticală, puțin înclinată spre stînga. În tablou nu mai apar alte elemente, totul dînd impresia continuării florilor și în afara ramei. În partea de jos, în dreapta, semnătura lui Grigorescu Nicolae.

Pictorul Nicolae Grigorescu a fost un admirator al profesorului N. Iorga. La 9 noiembrie 1901, Vlahuță îi scria profesorului : „Multe și călduroase salutări de la d-l. Grigorescu, încă un mare admirator al d-tale“¹, trimițînd mulțumiri pentru „adîncile adevăruri“ pentru „viața curată pe care o deștepti în jurul d-tale“ deci, pentru întreaga activitate a prof. N. Iorga. Numeroase articole dedicate marelui pictor de către N. Iorga, ca de altfel multor personalități, figurează în impresionanta galerie de portrete, cunoscută sub numele „Oameni care au fost“. La paginile 272—274 se află articolul „Nicolae Grigorescu“ prin care profesorul aduce un viu elogiu personalității marelui pictor. Cu ocazia expoziției din 1904, scrie în „Sămănătorul“, articolul „Expoziția Grigorescu“ (în „O luptă literară“, 1, p. 86—90 datat 18 ianuarie 1904), în care opera pictorului este prezentată într-un mod elogios. Portretul creionat la moartea pictorului este memorabil (în „Grigorescu după Vlahuță“, Oameni care au fost, 1, p. 429—432).

Între 1900—1901 relațiile profesorului N. Iorga cu Vintilă Brătianu, om politic liberal, economist, ministru de finanțe între 1922—1926, prim ministru între 1927—1928, sînt cordiale. Vintilă I.C. Brătianu îi solicită colaborarea la ziarul L'Indépendance Roumaine. Referindu-se la acest moment, profesorul amintea în lucrarea sa „O viață de om, așa cum a fost” : „Prin Procopiu, nalt slab, palid, solemn sfătuitor mai bătrîn, Brătienii achiziționează L'Indépendance, unde odată fusese servită, nu fără răsunset, ideea conservatoare. Mi s-a oferit să iau asupra-mi conducerea unui număr de duminică, literar și cultural. Am primit cu plăcere și m-am pus să adun pagini de trecut, să le traduc împreună cu bucăți literare ca una din primele poezii ale idilicului nou poet, venit din Brașov, Șt. O. Iosif, să fac dări de seamă, despre expoziții de pictură (ceea ce mi-a procurat apoi ceva mai pe urmă neașteptată vizită a lui Grigorescu, adus de Vlahuță însuși, cu care mă unea acum același crez național, stăpîn și pe inima lui caldă și impleticindu-se pe scările înguste ale popasului meu din Aleea Alexe Martin, el îmi aducea minunatul tablou cu flori care împodobește acum casa mea”².

Acest tablou, „Flori de măr“, este adus de profesor la Vălenii de Munte unde se mutase în 1910, în casa fostului polcovnic Panca.

Obligat să părăsească casa de la Văleni, pe perioada primului război mondial, soarta obiectelor din casă este diferită : „De ar putea spune buna mea casă ce a răbdat pe urmă ! Mi-o destăinuiră, pe lângă ruina sămănată pretutindeni, însemnări scrise și alte urme, pe care le păstrez încă”³. Mobila „călătorii în parte“, „tablourile se înprăștiară“, cărțile din depozitul tipografiei „s-a golit repede“ o marfă de zeci de mii de lei a dispărut fără urmă, o parte din bibliotecă împreună cu documente dintre care și actul de la străbunicul — galeongiul imediat după 1760, a dispărut. Din cele dispărute, ostașii români, cercetînd la Budapesta prada cărților nu au găsit decît lucrarea lui Vlahuță despre Grigorescu și lucrarea despre monumentele venețiene ale insulei Creta de Gerota, pe care se semnase noul proprietar“.

Referindu-se la acest jaf, profesorul face remarca : „Ori de cîte ori mi s-a prezentat o carte furată, am refuzat-o sau o carte pe care am găsit pecetea stăpînului, ea a fost trimisă imediat prin poștă aceluia care avea drept asupra ei. Mi se pare că o elementară solidaritate morală între oamenii culti cere aceasta”⁴.

Cele mai multe cărți din biblioteca sa se aflau la Institutul Sud-Est European din București, iar miile de volume de care se folosea profesorul la Vălenii de Munte (30 000) au fost, după indicațiile sale, ascunse de lucrătorii tipografiei „Datina Românească“, sub cerdacul casei, într-o ascunzătoare secretă, pe care boierul Panca o zidise în caz de primejdie.

În timp ce cărțile de la Văleni au fost căutate de ocupanți în zadar, tabloul lui Grigorescu „Flori de măr“ a avut o soartă fericită. Despre acest lucru povestea profesorul : „numai frumoasele flori ale lui Grigorescu fuseseră despărțite și, luîndu-se bogatul cadru aurit, ales de pictorul însuși, pinza fusese aruncată, ca o cîrpă netrebnică, în cămară”⁵.

Tipografia a fost scoasă la licitație, nefiind plătite impozitele. Prietenii profesorului, împreună cu șeful de gară Dimitriu, s-au oferit s-o cumpere Casa Profesorului urma să fie distrusă în ultimul moment când ocupanții germani plecau. Plecarea făcută cu grijă a uitat „făgăduiala pedepsitoare“. Toată țigănimca era chemată pentru a împărți prada. Același Dimitriu salvează casa oprind jaful.

După sfârșitul războiului, revenit la București profesorul amintea : „Acasă, unde așezasem pe rafturi împrumutate de la Banca de jos cărțile mele, pe care mi le păstrase cu atita credință, în taina lor din balconul de la Vălenii de Munte, lucrătorii mei și cu cită duioșie le recunoaștem, le pipăiam, le dezmiardam pe fiecare, așa mucegăite, decolorate, mîncate de mucegai, cum erau“⁶.

La 9 martie 1919 revine la Văleni văzînd urmările: „Casa noastră din Văleni prădată și batjocorită de armata de ocupație“. Aspectul casei este descris de profesor cu o tristețe amară: „Pe ușa de intrare se văd liniile cu creionul prin care locuința, întrebuintată întii pentru birouri și pentru a da un pat comandanților, e destinată „oficiului porcilor“ (Schweineamt), cu data exactă cînd i s-a atribuit acest nobil rost : „Oficiul porcilor nu înseamnă de altfel, cum aveam dreptul s-o cred, identificarea zoologică a locuinței celor noi, ci fabrica de jamboane instalată acolo. Odaia noastră de mîncare ajunsese neagră de fumul bucătăriei, menirea ei fusese alta : fiind cu ciment pe jos acolo stăteau caii, animale mai nobile decît unii din stăpînii lor,... În casa însăși se văd pe ușa odăii de dormit găurile de care se prindeau lanțul cîinelui ce coabita cu șeful detașamentului de ocupație și alte împunsături, pe alte uși, păstrate și acelea, arată unde se fixau comunicatele. În salon mi-a fost cu neputință să curăț crasa pe care au lăsat-o pe frumosul lemn de platin bucovincan, înflorat cu desene populare, mîinile celor care-și făceau pe dînsa ocupațiile de birou.

Pivnița era plină de fierării și coșuri pentru prune“⁷.

Minunatul tablou „Flori de măr“ este găsit de profesor, i se pune o altă ramă și este așezat în salonul de oaspeți. Bucuria profesorului de a vedea această amintire dragă s-a transmis și vizitatorilor casei care vin atrași aici de „adăpostul“ acelei personalități, titan al culturii naționale și universale — Nicolae Iorga.

Alături de tablou se mai află o altă pînză a pictorului N. Grigorescu „Păstorita cu turma“ inspirată din zona prahoveană Cîmpina, atît de îndrăgită de pictor.

La moartea pictorului, Nicolae Iorga scria : „Una din cele mai mari și mai curate glorii ale patriei neamului, un mare erou modest al artei, un uriaș lucrător, un intim al naturii cu care vorbea de-a dreptul fără învățător și tălmăciu, un suflet românesc de o energie și lumină genială, a dispărut“⁸.

- ¹ V. RAPEANU, *Vlahuță și epoca sa*, p. 286—287 ; NICOLAE IORGA, „O viață de om, așa cum a fost“, București, 1976, p. 829.
- ² NICOLAE IORGA, „O viață de om, așa cum a fost“, București, 1976, p. 296.
- ³ *Idem*, p. 492.
- ⁴ *Idem*, p. 494.
- ⁵ *Idem*, p. 493.
- ⁶ *Idem*, p. 494.
- ⁷ *Idem*, p. 493.
- ⁸ NICOLAE IORGA, „Pagini alese“, București, 1965, p. 202.

Résumé

Cet article contient l'histoire d'un tableau „Fleurs de pommier“ de Nicolae Grigorescu. C'est une peinture originale sur le taile, tableau donné par le peintre au professeur, signe d'appréciation de sa personnalité.

Le tableau a survécu pendant le premier guerre mondiale quand la maison a été occupée par le commandement allemand. Après la guerre, le professeur l'a découvert dans une chambre, dépourvu de monture. Heureux, il le met dans la chambre d'hotes à côté d'autres objets de valeurs.

Aujourd'hui il est admiré par de nombreux visiteurs.

N. TONITZA — MOTIVE DOBROGENE ÎN COLECȚIA MUZEULUI DE ARTĂ PLOIEȘTI

RUXANDRA IONESCU

Plasticienii generației interbelice au reconstituit prin pictura și grafica expusă și neexpusă, o adevărată hartă sentimentală a României, a bogăției motivelor sale inspiratoare.

Printre ei, Nicolae Tonitza a fost cel a cărui viață intimă și creatoare — a stat sub semnul călătoriei. Nerăbdare a cunoașterii și curiozitate, necesitate de mișcare și de variație — toate acestea sînt motive care îl vor proiecta pe Tonitza în spațiul țării. Stabilirea — fie și de mai lungă durată într-un loc — indiferent că acesta se numește Vălenii de Munte, Năsăud, Durău, Iași, Constanța, Balceac — nu a constituit un impediment de a-l rupe și de a se rupe de mișcarea artistică și frământările creatoare. Prin scrisorile cele mai variate ca destinatari și, în parte, și sub raportul conținutului, Tonitza s-a situat constant în miezul vieții artistice românești dintre cele două războaie, indiferent că este vorba de constituirea Sindicatului artelor frumoase, de alegerea rectorului sau a profesorului la catedra de artă decorativă de la Iași, de fabrica de ceramică de la Satu Mare, restaurarea minăstirii Durău sau a bisericii Sfîntul Gheorghe Nou din Constanța, etc.

Luînd în considerație durata popasului, ritmicitatea revenirilor, impactul și conștiința asupra creației — contactul cu meleagurile dobrogene pare să fie cel preferențial, între alte zone ale țării.

O cunoștință întîmplătoare, din motive de sănătate îl aduce prin 1923 întîi la Techirghiol. Intermediar este același Pavlu, fost coleg și care îl introdusese pe meleaguri prahovene, la Vălenii de Munte. Va urma Mangalia — ale cărei teme — numite de pictor chiar „mangaleze” — și anume peisaje, personaje, compoziții, vor constitui în anii 1926—1933 esența sporită cantitativ a aparițiilor expoziționale, fie sub auspiciile Salonului oficial de pictură și sculptură, fie al aceluia de desen și gravură, fie la expozițiile internaționale deschise la București, fie la expozițiile Grupului celor patru.

Relația cu oficialitățile Constanței prilejuită de concursul pentru pictarea bisericii Sfîntul Gheorghe Nou este dintre cele mai dezamăgitoare și chiar ofensatoare pentru pictor. Scrisorile și memoriile pe care le adresează în această împrejurare primarului Ioan N. Roman (aprilie 1931) comportă un interes aparte întrucît aruncă o lumină semnificativă

asupra autosupunerii la rigorile judecății de valoare, asupra opiniilor pictorului și criticului Tonitza privind valoarea contemporanilor săi (pictori, comentatori de artă, directori de muzee), cât și sub raportul autoînformației documentare despre etapele uceniciei sale în general și asupra celei privind în particular, calificarea sa ca pictor monumentalist (restaurator de biserici).

În august 1933, o explozie de scrisori (către Oscar Han, Lehrmann, dr. Iosif N. Dona, Cezar Petrescu) poartă pecetea surprizei pe care i-o produce prima vizită la Balcic. Deși gândul de a trăda Mangalia pentru Balcic era mai vechi (într-o scrisoare din septembrie 1930 către Constantin Vlădescu menționa o asemenea intenție), abia la 5 august 1933 ia prima oară contactul cu localitatea. Totul îl încintă — de la frumusețea locurilor pînă la ieftinătatea vieții prin comparație cu Mangalia. Și mai ales stăruie asupra constatării surprinzătoare că Balcicul, pe viu, e mult mai frumos decît l-a cunoscut prin intermediul picturii. Simte nevoia să tatoneze împrejurimile imediat după sosire, e în vinătoare de „modele”, pentru a-și pregăti material pentru „la iarnă” și se pronunță cu o perspicacitate vizionară emoționantă: „am sentimentul intim că Balcicul ăsta ori mă va prăbuși, ori mă va înălța acolo unde nici eu singur nu visasem” (5 august 1935, din scrisoarea către dr. I. N. Dona).

Este cert că în următorii ani (1934—1937), Balcicul este locul unde va reveni, unde se va exila voluntar în momentele de furtuni familiale, de unde se va desprinde cu un dureros efort sentimental în momentul „domiciliului efectiv” la Iași.

Balcicul pe care și-l dorește este însă acela neinvadat de lumea dizgrațioasă a vilegiaturistilor. Îl va locui vara, dar și perioade lungi din toamnă, iarnă, primăvară. Motiv de a cunoaște pe indelete priveliștile — mărețe ale panoramei marine, intime și dureros sărăcăcioase ale acareturilor turce — dar mai ales prilej de a cunoaște oamenii.

Încă din 1934 și pînă la ultimile apariții expoziționale, motivele de la Balcic (peisaje, compoziții, schițe în tuș sau desen acuarelat, pastel, tempera) vor constitui substanța exprimărilor publice ale pictorului, piese pe care le propune spre achiziție prietenilor colecționari.

O parte însemnată a colecției Nicolae Tonitza a Muzeului de artă Ploiești este un tezaur de motive dobrogene.

Expoziții naționale și internaționale, cataloage de retrospectivă sau monografii de referință pentru opera lui Tonitza, au făcut cunoscute aceste lucrări, amatorilor de artă. Valoarea celor din perioada Mangalia sau Balcic este dată nu doar de simpla tangență documentară, ci de valoarea intrinsec plastică, reprezentînd repere în creația autorului.

Construcția riguroasă și semnificativă a peisajelor precum „Casa lui Tefik”, „Peisaj marin la Mangalia” sau „Stradă din Balcic”, una din notațiile portretistice ale gazdei din Mangalia, Tefik, acel „Nud la mare” care corespunde atît de exact unor indicații de compoziție pe care la un moment dat Tonitza le făcea în corespondența sa autorul — constituie valori certe ale „Grupului celor patru” din expunerea ploieșteană.

Colecția de grafică a muzeului cuprinde și un grupaj de douăzeci de desene în tuș, desene mari pe calc, care provin de la Eugenia Iftode, București. Toate sînt datate Balcic 1936, semnate și au indicații autografe privind numele modelului. Grupajul este alcătuit din două categorii de

motive : schițe și portrete mai mult sau mai puțin elaborate a șase modele identificate și schițe diverse de atitudini și fragmente anatomice.

În relația Tonitza — Balcic, anul 1936 are și pur cronologic și intim, o importanță aparte. Pe parcursul anului, Tonitza se va împărți, începînd cu 16 martie, între Balcic, minăstirea Durău, cursurile la Academia de arte frumoase din Iași. Periplul acesta, calificat de el însuși la un moment dat ca „surmenant“ și pentru sănătate și pentru bugetul familiei, va lua sfîrșit, în mai 1937, cînd conducerea Academiei de la Iași îi impune pictorului „domiciliu efectiv“ în orașul în care avea catedra.

Va duce dorul Balcicului — cum exclamă într-o scrisoare către colonelul Lerescu din iunie 1937 —, va încerca să aplice la Iași, programul de viață de la Balcic (scrisoare către Afane Teodoreanu, 16 mai 1937 : să se culce la ora 9 seara, pentru a-și începe programul a doua zi, la orele patru dimineata); în sfîrșit, așa cum va proceda în cazul Lutfié Ebuleis, nu va uita oamenii cunoscuți acolo și problemele lor.

Lucrează mult și cu îndîrjire, dovadă că la scurtă vreme după sosire, va trimite la București 4 portrete de turcațe (ulei) — denumirea e dată de pictor — și 25 desene în tuș (mari) — cum subliniază în scrisoarea adresată lui Afane Teodoreanu, datată aprilie 1936.

Aceluiași, în iunie 1936 îi menționează : „voi aduce cu mine și vreo zece din ultimele mele desene, făcute anul acesta. (Sînt mult mai mari, mult mai adîncite și — cred — nițel mai interesante decît cele de acum doi ani)“.

La Salonul de desen și gravură din același an — 1936 — Tonitza va aduce o serie de desene care corespund cu tipurile existente în colecția ploicșteană, motive pe care le-a prețuit în mod deosebit pentru că într-o scrisoare din aprilie 1936 îi atrăgea astfel atenția lui Armand Sebastian : „Încă o rugăminte : cînd vinzi ceva din seria Balcic 1936 (fie desen, fie pictură) notează-ți — foarte clar numele și adresa cumpărătorului. Am absolută nevoie de aceste notații pentru viitoarea expoziție, cînd voi fi nevoit să împrumut lucrări“.

Motivele celor douăzeci de desene mari în tuș pe calc, sînt următoarele : paznicul cimitirului Hagi Iusup Memet (trei schițe de profil și de trei sferturi); frumoasa adolescentă Rachiș Ali, în poze diverse (cinci schițe); tînărul Osman Ismail Asam (două schițe); fetița Gürli Ali Pelivan în costum cu șalvari (două schițe); figura hidrocefală a lui Karani Mustafa (două schițe); două portrete de o eterată delicatețe ale lui Lutfié Ebuleis; trei desene sînt, de fapt, un sinoptic de crochiuri pe aceeași coală ale aceluiași modele, evidențiind cîte un detaliu (mină, bust, profil etc.).

Maniera grafică este predominant picturală, în suculența ductului și a detaliului, doar în cîteva cazuri (unul din portretele lui Rachiș Ali, mai ales cele ale lui Lutfié Ebuleis) capătă o claritate sintetizatoare de o cutremurătoare simplitate.

Două notații cu aceleași caracteristici stilistice și dedicație autografă, privind numele modelului, reprezentîndu-l pe paznicul cimitirului, Hagi Iusup Memet, sînt cunoscute — ca ilustrații — din monografia Tonitza, autor Barbu Brezianu-București, 1967 (din col. de stampe a Bi-

biotecii Academiei) și din volumul „Tonitza — corespondență” îngrijit de același Barbu Brezianu — București, 1978 (cu mențiunea „din fosta colecție Lazăr Munteanu).

La Salonul de desen și gravură 1936, în catalog apar desene cu numele a două din cele trei modele feminine și anume Rachîș Ali, Gürli Ali Pelivan.

Desenele din colecția ploieșteană coincid ca motive, tehnică, dimensiuni, aproape și cantitativ cu cele indicate de Tonitza însuși ca fiind deja trimise la București, în aprilie 1936.

Modelul Lutfié Ebuleis Ismail Feyzula reprezintă și o pagină emoționantă de omenească grijă purtată de pictor, oamenilor întâlniți pe parcursul popasurilor sale în țară.

Deși nu va mai reveni la Balcic, după 1937, va fi susceptibil la rugămintele pe care i le adresează Ismail Ebuleis Feyzula (care-i servește și de model) de a-l ajuta în ceea ce privește școlarizarea fiicei sale. Tonitza va agita prieteni și cunoscuți, pentru a facilita micuței Lutfié Ebuleis continuarea cursurilor la școala profesională din Constanța condusă de Valentina Boteanu, după ce o absolvise pe cea de la Balcic (scrisori din august-septembrie 1937 către Stavru Tarasov, colonelul Lerescu, Valentina Boteanu). I se va adresa, în scris, chiar fetiței însăși, în septembrie 1938, pentru a o sfătui în ceea ce privește seriozitatea la cursuri.

Colecția de desene, mai mult decît o pagină documentară în creația lui Tonitza — cu cîțiva ani înainte de finalul dramatic al pictorului, ele constituie o culme a stilului în grafica marelui artist, fiind semnificative prin încărcătura umană desprinsă din lectura lor, lucrări cărora artistul însuși le sublinia profunzimea formei și a conținutului, deci a matricei expresive proprii.

B I B L I O G R A F I E

- 1 BARBU BREZIANU, Tonitza, Academia R.S.R., Institutul de istoria artei, București, 1967.
- 2 PETRU COMARNESCU, N. Tonitza, Editura Tineretului, București.
- 3 N. N. TONITZA, Corespondență, Editura Meridiane, București, 1978, ediție îngrijită de Barbu Brezianu și Irina Fortunescu.
- 4 VALENTIN CIUCA, Pe urmele lui Nicolaie Tonitza, Editura Sport-Turism, București, 1984.

Résumé

A l'occasion du centenaire de la naissance du peintre Nicolae Tonitza (1886—1986), on envisage les peintures et les oeuvres graphiques du peintre sous le point de vue des motifs de Dobroudja (gens et paysages).

Parmi les oeuvres de Tonitza inspirés de Dobroudja, présents dans la collection du Musée d'art de Ploiești, publiées et bienconnues, il y a les 20 (vingt) dessins sur calc, provenus d'une ancienne élève du peintre Eugenia Iftode de Bucarest, qui n'ont pas été encore publiées. Il s'agit des gens de Dobroudja, surtout de Balcic, concernant l'année 1936 consommée de Tonitza là-bas, des esquisses pour futurs toiles ou des autres qui ont restés importants en soi-mêmes..

N. Tonitza a été l'un des peintres qui a introduit les motifs de Dobroudja dans la peinture roumaine entre les deux guerres mondiales.

FILOXERA ÎN JUDEȚUL PRAHOVA

MIHAI NICULAESCU

Una din cele mai importante ramuri ale agriculturii în a doua jumătate a sec. al XIX-lea era viticultura care a cunoscut o remarcabilă dezvoltare. Până în 1884 producția viticolă a Moldovei a crescut cu 100%, iar a Munteniei cu 200%, consumația pe cap de locuitor ridicându-se și ea de la 30 la 47 litri, la o suprafață de 242.650 de pogoane cultivate cu viță de vie¹.

Între marile zone viticole ale țării un loc important îl ocupa podgoria Dealul Mare din județul Prahova, întinsă pe o lungime de 60 de km. Majoritatea viilor se cultivau pe dealuri, o mică parte pe văi, pe șesuri. În cea mai mare parte viile erau expuse cu fața spre E. și S. afară de viile de pe valea Teleajenului care erau orientate spre V. Solul era argilos, argilo-văros, clisos, și pietros. Înmulțirea se efectua prin viță moartă, butași, viță mustăcită. Speciile cultivate erau : Tămioasa, Gordi-nul, Bășicata, Drăguiasca, Coarna neagră, Negru virtos, Negru moale, vinul de calitate fiind dat de Tămioasă, Bășicata, și Gordinul².

În 1865 în plășile : Tirgșor, Filipești, Podgoria, Cricov, Prahova, Teleajen s-au produs 254994 de vedre de vin pe o suprafață cultivată de 18 295 pogoane și 8 232 fâlcii. Producția cea mai mare o dădeau plășile : Cricov cu 117 354 vetre și Podgoria cu 162 106 vedre. 7 ani mai târziu, în 1872 viile județului ocupau 26 571 de pogoane care produceau 937 464 vedre din care 187 921 vedre vin negru și 749 552 vedre vin alb³. Importanța deosebită a viilor prahovene este ilustrată și de faptul că aici a funcționat una din cele mai vechi școli de viticultură la Valea Călugă-rească și tot aici au fost inițiate primele cercetări științifice de viticul-tură⁴. Nu întimplător stema județului din acea vreme cuprindea un țap cu o coardă de viță.

Avîntul pe care îl luase viticultura în ultimele decenii ale secolu-lui al XIX-lea avea să fie compromis începînd cu podgoria Dealu Mare și apoi în restul țării, pe parcursul a cîteva decenii de un dăunător com-plet necunoscut, adus din America cu prilejul schimburilor comerciale, care a găsit complet nepregătite pe autorități și producători : filoxera, căci despre ea este vorba, descoperită în 1854 în statul New York, a in-trat în istorie prin marile dezastre provocate viticulturii oriunde a poposit, apariția ei stîrnind groază și disperare. Răspîndirea a fost vertiginoasă.

În 1863 este semnalată în serele din jurul Londrei și împrejurimile localităților Pujault, Franța. Până la sfârșitul secolului marile zone viticole ale lumii din Europa, Asia, Africa, America de Sud și Australia vor fi lovite de cumplitul flagel.⁵

În țara noastră prima podgorie unde a fost depistată a fost Dealul Mare. Rapiditatea cu care s-a propagat, distrugând viile pe mari suprafețe, a adus grave prejudicii nu numai cultivatorilor de viță de vie ci și altor ramuri ale economiei județului, strins legate de producția viticolă. Sugestiv în acest sens este raportul Camerei de Comerț și Industrie din Ploiești pe anul 1894, care arată că una din cele mai importante bogății a jud. Prahova, viticultura care producea mari cantități de vinuri de calitate superioară, a fost distrusă de filoxeră. Prin distrugerea viilor s-au adus pagube nu numai celor care se ocupau exclusiv de cultura viței de vie dar și statului, județului, comunei și în general tuturor muncitorilor de la munte, care din luna februarie coborau la vale și se întorceau la sfârșitul lunii octombrie cu bani și bunuri, la fel dogarii, chirigii, negustorii⁶.

Deși se cunoșteau pagubele produse de filoxeră în Franța și alte țări, lipsa unor cunoștințe, a unor cadre calificate, părerea larg răspândită că țara noastră nu va fi contaminată, a împiedicat depistarea la timp a dăunătorului, luarea de măsuri eficace de combatere în vederea diminuirii la maximum a distrugerilor. Au trecut ani până să se ia măsuri eficace de refacere a viilor distruse, timp în care s-au aplicat tot felul de soluții greșite care mai mult au dăunat decât au ajutat.

Primele semnale ale existenței filoxerei în Prahova datează din 1879⁷. Dar oficial se recunoaște abia în 1884, când au loc primele identificări științifice. Ziarul „Democratul” no. 98 din 20 mai 1884 arată într-o corespondență din 19 mai 1884, că autoritățile locale preocupate de ravagiile filoxerei în Franța, știindu-se că în 1883 o vie din Chițorani, moșia Bucov a doctorului Mayer era bintuită de uscăciune s-a cerut expertiza profesorului Ananescu proprietar al viei în 1884, care a declarat că nu este filoxeră și că uscăciunea viei are alte cauze. În continuare se arată că uscăciunea s-a extins rapid în valea Poeni, valea Manti, valea Săracă, valea Orlii din dealul Cernăteștilor, apoi spre nord pe întinsa vale a Bucovului, pe dealul Gilmeia și dealul Frasin în toată Valea Călugărească, cele mai afectate fiind viile expuse mai mult la soare. Peste câteva zile tot în ziarul „Democratul” în no. 101, din 30 mai 1884, într-un articol intitulat **Filoxera de la Dealul Mare** sint acuzate autoritățile că nu au luat măsuri de combatere după depistarea dăunătorului la via Ananescu. Se publică apoi scrisoarea deschisă a unui proprietar local, Paterlegeanu, adresată primului ministru I. C. Brătianu, în care arată că împreună cu doctorul Garoflide și chimistul Ienibace au constatat că larva găsită pe viile din Valea Călugărească este cu adevărat filoxera descrisă de Maurice Girard.

Propagarea rapidă a dezastrului, cererile repetate de ajutor ale unor mari cultivatori și faptul că o serie de politicieni aveau vii în această zonă au, determinat intervenția autorităților. La început timid, fără prea mare entuziasm și tot mai energic pe măsura amplificării distrugerilor. După o prealabilă inspecție ordonată de ministrul de resort în podgoriile

prahovene, care au constatat contaminarea la Bucov, Valea Călugărească și Scăieni, pe 16 iunie 1884 este convocat Consiliul superior al agriculturii care hotărăște instituirea unei Comisii filoxerice cu misiunea de a stăvilă extinderea flagelului, compusă din : Al. Bernard, dr. D. Brînză, dr. D. Greceanu, C. F. Robescu și A. N. Vitzu.⁸

Abia în octombrie 1884 Comisia filoxerică își publică raportul, rezumindu-se la a enumera zonele viticole calamitate. De notat faptul că se menționa că viile din Moldova nu fuseseră infestate.⁹ Extinderea în anii următori a insectei dăunătoare în toate podgoriile a determinat guvernul să treacă la organizarea cadrului legal de combatere, prin crearea de legi, dispoziții și instituții adecvate. În 1885 este votată Legea pentru combaterea filoxerei completată în 1889, 1891, 1899 și 1906, care hotăra instituirea unui Serviciu viticol în cadrul Ministerului agriculturii, industriei, și domeniilor compus din serviciul interior și serviciul exterior. Serviciul exterior era compus din mai mulți inspectori, ajutori monitori și pionieri cu rol de a conduce pepinierele ce urmau a fi înființate și cîmpurile de experiență. Aceste instituții mai aveau obligația de a distruge viile infestate, de a procura portaltoi american rezistent la filoxeră. Viile filoxerate erau scutite timp de 5 ani de dări către stat și comună din momentul replantării.¹⁰

Acestea erau în mare principalele dispoziții legislative în 1885. Completările ulterioare au înăsprit restricțiile împotriva celor care nu distrugeau viile filoxerate și au încurajat replantările de vițe rezistente la filoxeră. Aceasta a cerut timp pentru aplicarea în practică a legii și învingerea unor prejudecăți, neîncrederea în autorități.

Deși se cunoștea în lumea științifică că singura metodă de combatere este altoirea de viță indigenă pe portaltoi american rezistent la atacul filoxerei, totuși s-au folosit tot felul de experimente care au dăunat mai mult. Sau încercat tratamente chimice cu sulfură de carbon introdusă cu ajutorul unor injectori. Nu a dat rezultate deoarece terenul nu permite reținerea substanței suficient timp pentru a distruge insecta. Se adaugă faptul că insecticidul era scump și adus din import. Sulfocarbonatul de potasă, altă substanță folosită nu a dat nici ea rezultate deoarece necesita mari cantități de apă greu de procurat. La propunerea unor pseudo-experti s-a folosit naftalina care nu dăuna cu nimic insectei, sarea și păcura au fost de asemenea folosite. Cultivarea în terenuri nisipoase, cu o concentrație de peste 60% nu era avantajoasă pentru județul Prahova deoarece suprafețele erau mici. Se știa că în terenuri nisipoase filoxera nu se poate dezvolta. Plantarea de viță americană nealtoită s-a făcut la întimplare fără a se cunoaște soiurile care rezistau la atacul filoxerei.¹¹

Eșecurile repetate, ineficiența tratamentelor chimice, lipsa de încredere în autorități, au făcut ca după 1890, în urma mai multor ani de experiențe în cîmpurile de experiență și pepinierele nou înființate, nu înainte de a se cunoaște și rezultatele obținute în Franța, să se stabilească cele mai bune soiuri pentru podgoriile din Prahova care rezistau la atacul filoxerei. Perioada 1890—1893 în viile din Dealul Mare se trece efectiv la plantarea de viță indigenă pe portaltoi american. La început eşecurile

au fost mari, aceasta datorindu-se în principal necunoașterii tehnologiei de plantare și îngrijire, altoirea pe portaltol rebeli la altoire.¹² În această perioadă s-a dovedit atât la viile plantate în pepiniere cât și pe terenurile particulare, că vițele se prindeau atunci când portaltolul se planta în primul an și în al doilea an se altoia. Experimentările pe tipuri de soiuri, specifice Parhovei, au arătat că numai varietatea Riparis și Solonis aveau cea mai bună vegetație.

Cu ocazia experiențelor s-a demonstrat că altoirea pe viță americană aducea o serie de îmbunătățiri. Pe lângă faptul că se înlătura atacul filoxerei, strugurii altoiți se coceau mai devreme, boabele erau mai mari, calitatea vinului mai bună.

După 1893 se trece masiv la înlocuirea vițelor distruse. Rezultatele legislației elaborate în anii anteriori încep să dea roade, tehnologia de cultivare a noilor soiuri începe să fie tot mai cunoscută și aplicată, podgoriile care fuseseră distruse în anii anteriori încep să fie refăcute, mai întâi în Dealul Mare și apoi în restul țării. În 1896 în județul Prahova s-au produs 63 076 decalitri în 26 de comune viticole care s-au vândut pe piață cu 1—3 lei decalitrul. În același timp județul Prahova a importat 135 190 decalitri băuturi spirtoase.¹³ Cei mai mari consumatori de vin după orașul Ploiești fiind Mizilul, Sinaia și Vălenii de Munte¹⁴.

În județul Prahova unde pentru prima dată s-a depistat filoxera distingem mai multe etape ale luptei antifiloxerice. Perioada 1884—1890 când se aplică tot felul de metode chimice și mecanice la întimplare, iar viile sînt distruse în continuare, perioada 1890—1893 când se fac cercetări sistematice în funcție de terenuri și soiuri stabilindu-se cele mai productive soiuri pentru Prahova cu popularizarea respectivă în rîndul viticultorilor și perioada de după 1893 pînă în primul deceniu al secolului al XX-lea cînd podgoriile se refac ajungînd la producția dinainte de 1884.

Din cele expuse rezultă că impactul filoxerei asupra viticulturii a reprezentat un adevărat șoc pentru întreaga economie românească. Eforturile de combatere a flagelului au demarat foarte încet datorită inexistenței unui personal specializat, lipsei unor mijloace eficiente de informare și alarmare a celor interesați, încetineala autorităților, prejudecățile, incompetența și uneori reaua voință generată de goana după profit. Invazia filoxerei a demonstrat că viticultorii cu metodele empirice de cultivare nu puteau face față flagelului. Nici statul, în lipsa unui cadru legalizat cu instituții și cadre bine organizate, cu o acoperire financiară corespunzătoare nu poate face față dezastrului. Aplicarea unor metode empirice nu au făcut decît să prelungească agonia vițelor filoxerate. S-a demonstrat mai mult ca oricînd necesitatea existenței unor instituții specializate în combatere a dăunătorilor, convingînd statul de necesitatea unui învățămînt științific în agricultură.

- ¹ *Enciclopedia României*, Vol. III, București, 1938.
- ² Paulin Brătescu, I. Moruzi, *Dicționarul geografic al județului Prahova*, Tîrgoviște 1897, p. 408.
- ³ *Ibidem*, p. 404.
- ⁴ A. Gheorghiu, *Drumurile viei și vinului în România*, Editura Sport-turism, București, 1977, p. 71.
- ⁵ C. Manolache, G. Boguleanu, *Entomologie agricolă*, Editura didactică și pedagogică, București, 1967, p. 279.
- ⁶ *Raportul general pe anul 1894 al Camerei de Comerț și Industrie adresat d-lui ministru al agriculturii, comerțului și domeniilor*, Ploiești, 1895, p. 15.
- ⁷ I. Demetrescu-Agraru, *Mijlocul cel mai practic de reconstituire a viilor distruse de filoxeră în județul Prahova*, București, 1891.
- ⁸ „Democratul”, nr. 108, 24 iunie 1884.
- ⁹ *Ibidem*, nr. 138, 7 octombrie 1884.
- ¹⁰ C. Hamangiu, *Codul general al României, legi uzuale*, Vol. II, p. 547.
- ¹¹ I. Demetrescu-Agraru, *Dealul Mare și viața americană*, Craiova, 1895.
- ¹² I. Demetrescu-Agraru, *op. cit.*
- ¹³ Arhivele Statului Prahova, fond Camera de comerț și industrie, dosar 7/1896, f. 66.
- ¹⁴ *Ibidem*, f. 105.

Résumé

À la fin du XIX-ème siècle, la viticulture est ataquée par le phylloxère Découvert pour la première fois en 1884 en Prahova il a contaminé tout le pays. Les vignobles ont été détruit d'une année à l'autre. Dans les années 1884—1893 L'Etat et les viticulteurs ont lutté contre le phylloxère par les moyens chimiques. Après 1893, ont replanté les vignobles greffentés sur la vigne américaine.

[illegible]

4072551

1. The first step in the process of identifying a potential threat to national security is to determine the nature and scope of the threat. This involves a thorough analysis of the threat's source, its objectives, and its potential impact on the nation's security. The next step is to assess the threat's vulnerability, which involves determining the threat's ability to penetrate the nation's defenses and its potential to cause harm. The final step is to develop a response strategy, which involves determining the most effective way to counter the threat and minimize its impact on the nation's security.

NICOLAE IORGA — CONTRIBUȚII LA TEORIA ȘI PRACTICA MUZEOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

DR. ZOE APOSTOLACHE STOICESCU

Opera atât de bogată și complexă pe care ne-a dăruit-o savantul Nicolae Iorga ni-l prezintă nu numai ca pe un mare istoric al poporului român ci mai ales ca pe un istoric al civilizației românești. În acest context se evidențiază uriașul volum pe care îl ocupă în preocupările marii învățat actul de cultură ridicat la rangul de crez național, înțeles ca un factor unificator al societății și națiunii. „O nouă epocă de cultură trebuie să înceapă pentru noi. Trebuie sau altfel vom muri” — spunea Nicolae Iorga.

În activitatea sa de creator și animator pe tărîm cultural, Nicolae Iorga care și-a petrecut o parte din anii de studiu peste hotare, căutînd să cunoască și modul de funcționare al instituțiilor culturale, studiînd în biblioteci, arhive, vizitînd muzee, avînd legături cu mari personalități științifice, a considerat că este dator ca în propria-i țară să contribuie la modernizarea structurii și funcționării așezămintelor de cultură și știință.

Printre acestea, în opera sa — fie din domeniul criticii, al esteticii sau al cronicilor — precum și în domeniul realizărilor practice apar numeroase preocupări ce reflectă opinii și principii însemnate privind instituțiile muzeale.

Într-un articol din 24 ianuarie 1904¹, Iorga face o descriere, am putea spune sentimentală, referitoare la o „expoziție istorică din Craiova”. „Expoziția — relatează autorul articolului — ocupă o sală largă din frumosul Hotel Minerva. Erau multe lucruri în destulă rînduială. Acele lucruri foarte felurite erau legate împreună prin amintirea aceluiași trecut, din care porneau toate”. În continuare Iorga definește prin cîteva cuvinte valoarea acestui trecut: „Un trecut cinstit, un trecut modest, un trecut cu mult gust pentru frumuseță, un trecut original — însușiri care pînă mai ieri se înecaseră toate în vîltoarea premenirilor moderne”. Demn de arătat este modul în care marele savant redă reacția publicului față de acest „fenomen rar în viața de provincie” pe care-l reprezenta expoziția în acea vreme: „Au apărut astfel pe rînd, în ceasul ce l-am petrecut acolo, ofițeri cari prin atenția lor făceau cea mai bună impresie, băieți de școală care călcau, vă asigur ca în biserică, bătrîne care se uitau la cîte se aflau ca la o oglindă în care s-ar fi văzut întinerite”.

Spiritului de observație al omului de cultură nu i-a scăpat nici figura colaboratorului sau a donatorului în persoana unui „moș bătrîn care tira un mare tablou de familie pe care-l aducea și el la această dezvăluire a trecutului craiovean“.

În încheierea articolului Nicolae Iorga își exprimă dorința ca expoziția, să rămînă „un mic muzeu“, ca în Tîrgul Jiului, căci exemplul acestor orașe oltenice se va întinde“. Modul în care Iorga evaluează instituțiile muzeale este edificator : „ateneele de paradă, revistele de imitație, ziarele de șantaj se vor duce pe încetul și în locul lor vor răsări în acele centre de viață care formează provincia, **așezăminte de folos adevărat, instituții de solidaritate națională**“.

Intr-un alt articol², Nicolae Iorga se referă la expoziția organizată de doctorul Istrati cu prilejul desfășurării lucrărilor unui congres științific. Expoziția este caracterizată de Iorga drept „o adevărată și curată manifestare științifică : a științii pure în cuceririle ei teoretice reprezentată prin cărți, prin preparate, mașini și colecții ; a științei aplicate prin rezultatele pe care le dau atelierele și fabricile, ale statului și particularilor“. Și, mai departe „să nu se uite că expozițiile străine după care s-a îndreptat a noastră. n-au fost făcute de dorul științei pure, ci de al cumpărătorilor și al căutătorilor de petreceri suptiri și curioase. Însă expoziția de pe malul Dîmboviței era destinată să fie nu un strălucitor și bogat bilci unit cu un teatru de varietăți ci un muzeu universal al științii și muncii industriale izvorite din știință“. Iată cum Iorga, ca și în zilele noastre, acordă unei expoziții bine organizată calitatea de muzeu valoros bine făcut. Legat de organizarea acestei expoziții savantul adresează mulțumiri doctorului Istrati, acel om de știință și patriot pentru tot ce a făcut „într-un timp necrezut de scurt“ și mai ales pentru modul în care a știut să adune exponatele. „Mergînd de la om la om, invitînd, stăruind și rugînd el singur a îndeplinit ideea care a pornit tot de la dînsul“.

Impresionante sînt povata și indemnul autorului pentru o viitoare expoziție prilejuită de „serbarea aproape bimilenară a colonizării Daciei“ ce avea să fie făcută în anul 1907 : „Toate științele trebuie să colaboreze la dînsa, în același plan, fără retrospectivități umilitoare și nedrepte“. Și mai departe : „Toți fruntașii cinstiți ai științei noastre trebuie să-și cheltuiască puterile pentru această dovadă de cultură pe care o datorăm lumii...“.

Într-un alt articol dedicat doctorului Carol Davila³ cu ocazia dezvelirii statuii sale la facultatea de medicină din București Iorga face din nou unele referiri la muzee. Așa de pildă, se arată că fără strădania acestui om de știință „nu am fi avut o Facultate de medicină, o școală de veterinari, aziluri pentru copii schilozi etc., precum și pentru binele științei muzee medicale și o grădină botanică“ căci, spune savantul „orice civilizație organizată are nevoie de asemenea așezăminte pentru a răspunde nevoilor ei mai înalte, demnității ei sau nevoilor practice zilnice...“.

Ca o dovadă a aprecierii pe care o acordă inițiativelor de muzee, referindu-se la activitatea lui Carol Davila, Iorga spune :

„În decembrie a anului următor (1854 n.a.) Davila întemeiază pe Mihai Vodă... — un muzeu de anatomie și chirurgie pentru studenți și anume „cu a sa cheltuială“. Nu trece mult și cirmuirea lui Vodă Știrbei ia asupra-și muzeul, ajuns o școală de meșteșugul felceriei“.

Într-o cronică⁴ Iorga relatează cu un ascutit spirit critic, impresiile unui român, Teodor Filipescu, funcționar în Bosnia, asupra „muzeului domnului Tocilescu“ de fapt, Muzeul Național din Palatul Universității.

Principiile și criticile enunțate sînt firește proprii savantului, deși se afirmă că sînt „cuvînt cu cuvînt ce zice acest străin“.

Astfel, se arată în articolul semnat de Iorga că : „În acest muzeu se văd obiecte cu care s-ar putea mîndri chiar Muzeul din Viena, Berlin, Paris și Londra“. Dar, obiecțiunile făcute se referă la modul în care, pie-sele muzeale sînt expuse. Textul relevă stăpînirea unor principii muzeografice precise, în care științificul și esteticul se întrepătrund. „O gre-șeală mare se observă la Muzeul Național din București, pentru că obiectele nu sînt împărțite după clase : preistoria, epigrafia româno-greacă, arheologia, evul mediu, numismatica și etnografia“, (diviziunea tematicii muzeului fiind, firește un punct personal de vedere). În continuare autorul remarcă lipsa textelor însoțitoare, indicînd cu competență și ce trebuie să cuprindă acestea : „...nu se află pe lingă obiectele expuse explicațiuni tipărite pe cartoane din care s-ar putea vedea ce fel de obiecte sînt, din care epocă și unde au fost găsite eventual și cine le-a dăruit“. O altă idee ce se desprinde relativ la etichete, este datoria de a le face accesibile tuturor categoriilor de public „abia ici-colo se află cite o bu-cățiță de hîrtie pe care e scris cu condeiul ceva privitor la acel obiect, dar și acolo numai numele latinesc“. Tot în cuprinsul articolului, mai departe, ca o lămurire a lucrurilor se precizează : „Știința să fie folositoare pentru toți și nu numai pentru savanți“. Se fac referiri, valabile și astăzi, privind funcția instructiv-educativă, patriotică a muzeului : „Muzeul are o misiune foarte nobilă : acolo trebuie să învețe copiii chiar din clasele pri-mare tot ce ține de istoria patriei și a neamului, dacă voim să creștem patrioți buni...“. Se insistă asupra modului de expunere a obiectelor de muzeu : „Nu e destul numai a arăta în muzeu cîteva hîrburi de țigle din morminte ci asupra acestor obiecte trebuie expuse cel puțin ilustrați-u-nile, cu explicațiile necesare ale acelor morminte unde s-au găsit obiectele. Atunci vor putea învăța și copiii din școalele primare ceva cînd vizitează muzeul“ sau — se continuă — „dacă obiectele istorice se plasează așa că de la întîia ochire să atragă pe vizitatori“.

Și cu acest prilej, Iorga își exprimă grija față de asigurarea patrimo-niului muzeal, pentru continuitatea lui creștere : „Directorul... să aducă un număr de custozii... pentru colectarea obiectelor pentru muzeu ...“ „În urmă să producă o generație tînăra care să se ocupe cu drag de studiul arheologic“.

În sfîrșit, tot o dovadă a cunoașterii unor cerințe muzeografice, a-tunci cînd se fac referiri la „partea etnografică a muzeului“, se precizea-ză : „pentru o expoziție etnografică ar trebui cel puțin șase camere mari“ în care să se expună „portul românesc de pretutindenea“. Interesul pen-tru păstrarea valorilor autentice va face din savantul Nicolae Iorga și un

fondator de muzee. Astfel, la Vălenii de Munte⁵ „într-o casă din curtea bisericii Filip, domnul Iorga a instalat un muzeu bisericesc unde sînt adunate icoane, cărți și haine bisericești din toate părțile țării, care, fără grija profesorului ar intra pe mîini profane și neînțelegătoare“. Evenimentul ființării unui asemenea muzeu avusese loc în anul 1923, de existența lui avea să afle întreaga țară. În cadrul muzeului realizat de dînsul Iorga, dădea adesea îndrumări celor ce-i treceau pragul. O notiță scrisă în 1932 de o vizitatoare la Vălenii de Munte, ni-l prezintă pe savant în postura de ghid muzeal, îndeletnicire față de care avea stimă și interes : „Cu voce caldă, plină de dragoste pentru obiectele aflate aici... domnul profesor Iorga ne explica însemnătatea fiecărui obiect, să înțelegem toată frumusețea obiectelor strînse de domnia sa aici“.

Prețuirea pe care o acordă eruditul savant obiectelor de patrimoniu pe care le caută, le identifică și adesea le colecționează — este evidentă și în cercetarea obiectelor de la Muzeul Sinăii, asupra cărora se oprește și scrie⁶ „cea mai veche — și desigur cea mai frumoasă icoană românească — reprezintă pe cei trei îngeri veniți la Avram. E fără îndoială din veacul al XVII-lea din prima jumătate“. Piesa este descrisă în amănunțime, arătîndu-se că este o piesă românească. În aceeași colecție Iorga descrie alte două icoane mari „cu cadru de baga și ivoriu“ ce provin de la Mihai Cantacuzino.

Deosebită prețuire a manifestat ca istoric și om de înaltă cultură față de trecutul orașului Vălenii de Munte, al cărui fiu devenise, spre a se înființa aici un „muzeu istoric al orașului“. Modul de realizare al acestui lăcaș, așa cum îl preconiza legea era donarea de obiecte vechi, documente, etc. legate de istoria localității. „Publicațiunea“ nr. 1401 din 26 mai 1939 reprezintă un document ilustrativ al inițiativei savantului, care, însă a rămas doar la nivelul unei dorințe, înfăptuirea muzeelor vălenene avînd loc mult mai tîrziu, în anii de după eliberare.

Și Ploieștiul a beneficiat de realizarea unui așezămînt muzeal de sine stătător — primul muzeu al Prahovei (în actuala Casă de tîrgovet din sec. XVIII) tot datorită indemnurilor și inițiativei lui Nicolae Iorga (muzeu deschis în 1919)⁷.

În domeniul legislației muzeale⁸, Nicolae Iorga și-a adus de asemeni un aport important. Astfel la 26 mai 1931, Nicolae Iorga îl desemnează pe Marius Bunesco să prezinte un „Raport privind organizarea muzeelor“. În acest raport sînt analizate problema fondării muzeului național într-o clădire care să țină cont de „toate cerințele muzeografice moderne“.

Se mai propune un „muzeu al artelor decorative și aplicative“, care, afirmă raportul „ar da un contur mai clar, tematic și ca profil, muzeografiei românești“. Ca urmare a acestui curent de idei are loc la 23 XI 1931 o consfătuire a cărei problematică avea drept principal obiectiv un viitor proiect de lege pentru muzee.

„Legea pentru organizarea bibliotecilor și muzeelor publice comunale“ (votate în Senat la 29 martie 1932 este datorată în primul rînd lui Nicolae Iorga). Expunerea de motive — semnată de dînsul, este convingătoare în acest sens : „Învățămintul nu se capătă numai prin cărți... ci prin vederea de-a dreptul a lucrurilor. De aici nevoia muzeelor și de lă-

cașuri ale muzeelor inspiratoare... Dacă vom fi înțeles și urmat, votarea lui (a proiectului Legii, n.a.) pe de o parte va împiedica pierderea ireparabilă a comorilor rămase după atîta pricepere și atîta vandalism și va adăugi esențial la adevărata cultură a poporului românesc“.

Prezenta lucrare s-a născut din dorința de a contribui la completarea unor date de istorie a muzeografiei românești, domeniu în care, și-a înscris ilustru-i nume și savantul Nicolae Iorga, spre cînstea sa și a muzeografiei însăși. Instituției muzeale, parte din cultura neamului i s-a acordat, de către savantul cu atît de vaste și enciclopedice cunoștințe locul ce i se cuvine în conștiința și civilizația acestui popor. Afirmarea de astăzi a muzeelor țării este o împlinire cu care îi cînstim pe înaintașii noștri, deschizători de drumuri, promotori de progres.

N O T E

- ¹ NICOLAE IORGA, Reviste, atenee și muzee de provincie — Revista Semănătorul — 25 ianuarie 1904.
- ² NICOLAE IORGA, O expoziție de științe — Revista Semănătorul — 5 octombrie 1903.
- ³ NICOLAE IORGA, Doctorul Davila — Semănătorul — 26 octombrie 1903.
- ⁴ NICOLAE IORGA, Cronică — Semănătorul — 18 decembrie 1905.
- ⁵ ION SAN-GIORGIU, O carte culturală — Vălenii de Munte, 1928.
- ⁶ NICOLAE IORGA, Icoanele de la Muzeul Sinăii — Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice aprilie — iunie 1931.
- ⁷ MIHAIL SEVASTOS, Monografia orașului — Ploiești — Tiparul „Cartea Românească“
- ⁸ OPRÎȘ IOAN, Dezbateri pe marginea unei Legi a muzeelor (1931—1943), Acta Musei Napocensis XX, 1983.

Résumé

L'auteur présente les opinions du Nicolae Iorga en ce qui concerne le rôle éducatif des musées, valeurs du patrimoine culturelle ; sa contribution à l'élaboration de la législation concernant les musées (1932) et aussi ses initiatives d'organisateur des musées.

ROMÂNIA
Primăria Oraşului Vălenii-de-Munte
Judeţul Prahova

PUBLICAȚIUNE

Potrivit dorinței Domnului Profesor Nicolae Iorga, Consilier Regal, s-a luat măsuri pentru înființarea unui Muzeu Istoric al Oraşului Vălenii-de-Munte, unde prin obiectele și documentele ce se vor expune în acest muzeu, să vorbească generațiilor viitoare de tot ce se leagă de tradiționalul trecut al acestui oraș.

În acest scop rugăm ca fiecare cetățean Vălenar să doneze fie un obiect sau o mobilă veche, un tablou istoric, sau un document în legătură cu trecutul oraşului nostru.

Un delegat al Primăriei se va prezenta, cât de curând, la fiecare cetățean, pentru a primi obiectul destinat muzeului și care va semna de primire.

Primar, N. ARGHIR.

Secretar, I. M. G. G. G. G.

INCERCĂRI MUZEISTICE PRAHOVENE ÎN PERIOADA INTERBELICA

ION JERCAN

1. MUZEUL PRAHOVEI

Muzeul județului Prahova se va realiza după primul război mondial. Inițiativa de înființare aparține arhitectului ploieștean Alexandru Zagoriț, mort prematur, pe frontul dobrogean, în 1916¹.

În lucrarea sa apărută în 1915 și intitulată „O casă veche românească”², Alexandru Zagoriț propune ca sediu al Muzeului de istorie al județului Prahova „Casa Hagi Prodan” din Ploiești.

În această casă el recomandă să figureze „chipuri zugrăvite de gospodari, ceasloave părintești, tablouri și gravuri ale vremii, cari nu mai au strălucire, pentru a împodobi pereții unei case de acum, dar pot sta bine într-un lăcaș de pietate civilă, muzeul, arme vechi, grele, bătute în alămuri și sîdef, nefolositoare dar frumoase și amintitoare, podoabe femeiești... de nici un folos, prin sîpete, care însă pot fi de un farmec nespus pentru ochii tineretului feminin de astăzi. Costume surugiești, scoarțe, icoanele bisericilor, sculpturile rămase din ele, fac parte din arta veche națională ; fără de cunoștința lor orice încercare de artă nouă românească va rătăci pe căi copilărești.

Bisericile de țară să fie îndatorate ca orice obiect vechi al cultului, care va fi înlocuit cu unul nou, să fie adus muzeului : odăjdii, sfeșnice, cărți, pomelnice, icoane.

O bogată colecție de fotografii din arta țărănească, avută în case și lucrări de lemn, de cari Prahova e plină, se poate face cu mijloace neînsemnate”³.

Despre casa propusă a găzdui Muzeul Prahovei, același Alexandru Zagoriț spunea că „ea a rămas ca o mărturie a vechilor gospodării și obiceiuri și ca un semn al simplei frumuseți de pe vremuri. Cine trece pragul ei, rămas pustiu, are înaintea imaginea lor înviată”⁴. Casa s-a nimerit să fie, ea însăși, proprietatea județului „al cărui Sfat și-a arătat luminată dorința de a întemeia muzeul său istoric și etnografic”.

În ceea ce privește înființarea unui muzeu al județului Prahova după primul război mondial, în 1919 s-a luat inițiativa de către un comitet⁵, prezidat de Dem. I. Nicolaescu și din care făceau parte : I. Ionescu Quintus, Gr. Ivănceanu, Pană Popescu, R. Bulfinski, P. Demetriade, Dr. Roș-

culeț, I. Predescu și alții, precum și arhitectul Toma T. Socolescu ca secretar și însărcinat cu adunarea și aranjamentul obiectelor în muzeu.

„Un muzeu regional — apreciază inițiatorii — este o adevărată școală pentru toți și de cea mai mare utilitate pentru că pune la îndemina cetățenilor și a tineretului școlar, în special, material de cultură istorică, artistică, națională și științifică“. În ceea ce privește clădirea destinată muzeului — mai departe, se spune : „Am ales în acest scop vechea casă românească, proprietatea județului, din str. București, colț cu str. Temelie Dinescu, o casă pe care o vom apăra și păstra pentru acest muzeu regional⁶.

Consiliul general al județului Prahova, convocat în sesiune extraordinară pentru ziua de 17 februarie 1919 și autorizat să se ocupe de chestiunea creării unui muzeu regional al județului, precizează : „Pentru acoperirea cheltuielilor necesare pentru înființarea și întreținerea muzeului pe lângă ajutoarele pe care comuna Ploiești și inițiativa privată le va da, am prevăzut în buget o sumă de 15 000 lei⁷.

Comitetul a organizat tipărirea unui apel către preoți și învățători, care s-a răspândit în tot județul, tipărirea de chitanțiere pentru obiectele primite, liste de subscripție pentru fondurile muzeului⁸, registru etc. și s-au adunat timp îndelungat, „râscolind podurile bisericilor și antrenând astfel pe mulți alții — cari ne-au donat diferite obiecte pentru muzeu“⁹. În acest sens, Toma T. Socolescu mărturisește : „Am colindat cu D. Nicolaescu tot județul și cu toate că am întâlnit și multe împotriviri, am reușit totuși să adunăm multe lucruri interesante, neapreciate în destul azi din lipsa de pregătire a vizitatorilor¹⁰.

Documente aflate la Arhivele Statului Ploiești, în fondul „Prefecturii, cuprind informații numeroase referitoare la reparațiile necesitate de clădirea muzeului¹¹, instalarea luminii electrice¹², curățenia generală a localului¹³, transportul diferitelor obiecte muzeale¹⁴, costul unei firme a muzeului¹⁵, a unor dulapuri (vitrine) pentru expunerea obiectelor¹⁶, contravaloarea unor piese achiziționate pentru muzeu ca : tablou în ulei, reprezentînd o casă veche românească din Ploiești¹⁷, trei săbii¹⁸, tabloul intitulat „Cercul“, în ulei¹⁹, o hartă în relief a României Mari, de Cezar Bolliac²⁰, scoarte ²¹, un opreg și o iie veche de Mehedinți²², pictură email decorativ, cu titlul „Princesă orientală²³“.

Muzeul urma a se deschide în septembrie 1919, odată cu începerea noului an de învățătură²⁴.

În sufragerie figurau²⁵ : Ierusalimul — o mare icoană pictată pe pînză, rama exterioară, sculptată în lemn, a unui dulap, una din rarele piese, de mobilier românesc. Multe alte obiecte „de adevărată artă formau bogăția acestui mic muzeu“ : Muzeul deținea și importante colecții de sculptură în piatră, adunate de arhitectul Alexandru Zagoriț și fratele acestuia, colonelul C. Zagoriț²⁶.

Tot acest muzeu adăpostea din cărămizile și ceramica aduse de profesorul Gheorghe Ștefan, de la săpăturile din localitatea Drajna ²⁷.

Muzeul a avut de suferit atît de pe urma cutremurului din 1940, cît și cu „ocazia instalării legionarilor în sediul comandamentului străjerilor, cînd s-au scos și s-au aruncat în zăpadă“ cărămizile și ceramica mai sus amintite²⁸.

2. MUZEUL ISTORIC AL PLOIEȘTILOR

Inițiativa înființării unui muzeu al Ploieștilor aparține lui Dumitru Munteanu Rîmnic²⁹, profesor de istorie la Liceul Sf. Petru și Pavel din Ploiești și membru corespondent al Comisiunii monumentelor istorice. Munteanu-Rîmnic²⁹, profesor de istorie la Liceul Sf. Petru și Pavel care urmau a fi văzute într-o modestă expoziție îndrumătoare, urmată de o broșură lămuritoare³⁰.

Același zelos profesor a mai adunat, „cu mari eforturi, timp de zece ani și suma de aproape 300 000 lei (depusă la bănci)“, pentru acest muzeu“ care nu este nici regional, nici de arte frumoase, cum sînt în Ploiești alte două — ci va fi numai istoric, al Ploieștilor³¹“.

Muzeul Ploieștilor, — după concepția profesorului D. Munteanu Rîmnic urma să cuprindă arhivele publice (primărie, tribunal, școli, spitale ș.a.) și particulare „care se prăpădesc ori nu se utilizează — apoi tot ce a rămas din Ploieștii de altădată : obiecte, fotografii, acte vechi, stampe, tablouri și albume, ziare și reviste, presa locală, cărți vechi, cărți despre Ploiești și ploieșteni, cărțile ploieștenilor (autori), scrisori și corespondențe de familie, politice ori de case comerciale, tot ce e în strînsă legătură cu viața istorică națională (întemeierea tîrgului și dezvoltarea sa, Ploieștii în 1821, 1832, 1848, sub Cuza Vodă, „revoluția din 1870“, în timpul războiului din 1877 și a marelui război cu ocupația germană) ș.a.³².

În Muzeul Ploieștilor urma să fie cuprinse de asemeni, monografiile tuturor instituțiilor publice și particulare, tuturor societăților, ca și tot ce privește viața oamenilor mari ai cetății, ca Take Ionescu, I.L. Caragiale³³, C. T. Grigorescu, Candiano-Popescu, C. Dobrogeanu-Gherea și alți cetățeni vrednici³⁴.

Deși aproape tot ce adunase profesorul D. Munteanu Rîmnic înainte de 1916 „după o atentă și îndelungată cercetare a orașului, s-a prăpădit sub ocupație“³⁵, acesta reia inițiativa, stringînd numeroase piese ca :

1. Pecetea din aramă a Biroului vamal rus de la Zostavna (?) — Bucovina, găsită la o săpătură de casă în Ploiești³⁶ ;

2. Portretele pr. Carol și Elisabeta (1869) etc., donate de familia Soareanu și maior L. Ștefănescu din Ploiești³⁷ ;

3. Obiecte boierești — negustorești (toaletă) din Ploiești, dăruite de general Tăutu³⁸ ;

4. Foto Corpul ofițerilor din garda civică, 1880 și broșura „Oginda sufletului“ (donație)³⁹ ;

5. Sabie folosită de „revoluționarii din 1870“, îngropată într-o pivniță „cînd a venit Gorjan cu armata de la București și i-a dezarmat“⁴⁰. Pe această piesă, Dumitru Munteanu-Rîmnic a plătit suma de 120 lei⁴¹.

Pentru cunoașterea patrimoniului virtual al Ploieștilor, profesorul, omul de cultură D. Munteanu Rîmnic, semnalează în publicația sa „Gazeta cărților“⁴² principalele piese deținute de particulari. Astfel, într-unul din numerele gazetei amintite, la rubrica „Muzeologie — colecții — anticariat“⁴³, semnalază existența unui tablou reprezentînd pe Nicolae I, împăratul Rusiei (1825 — 1855), lucrare rămasă din 1877, cînd

țarul Alexandru al II-lea a stat în Ploiești, unde era cartierul general al armatei ruse. Piesa aparținea fiului fostului prefect de Prahova, Istrate Negulescu.

Deși am parcurs presa vremii și multe documente, nu am aflat nici o știre că acest muzeu ar fi fost constituit și inaugurat. Se vede că și această inițiativă, ca și multe altele, nu s-a putut finaliza și aceasta este explicabil dacă avem în vedere condițiile epocii în care se făceau asemenea încercări și eforturi.

3. MUZEUL DE VÎNĂTOARE ȘI BIOLOGIE AL JUDEȚULUI PRAHOVA

În dorința „de a înzestra orașul Ploiești cu un așezămînt de cu-
noaștere a faunei județului Prahova”, Inspectoratul de vînătoare al ju-
dețului a luat „inițiativa de a fonda un muzeu care să cuprindă toate
vietățile terestre și aquatice din județul nostru și cu timpul pe cele
ce trăiesc în țara noastră”⁴⁴. În acest scop Inspectoratul a strîns „cîteva
sute de animale și păsări împăiate și altele” ce urmau să îmbogățească
acest așezămînt⁴⁵. La această operă și-au dat concursul vînătorii și socie-
tățile de vînătoare, „concurs ce n-a încetat pînă în acest moment”⁴⁶.
Această inițiativă, nu se poate realiza din cauza lipsei unui local, care să
permită ca piesele adunate să poată fi strînse la un loc și puse la înde-
mîna tuturor — în special a școlilor”⁴⁷.

Anii 1935—1936 sînt ani de permanente încercări din partea Ins-
pectoratului amintit de a-și duce la îndeplinire acest nobil deziderat. Ast-
fel, pentru ziua de 30 octombrie 1935, orele 16, președintele Camerei de
comerț și industrie Ploiești era convocat de către Inspectoratul de vînă-
toare al județului Prahova⁴⁸, la consfătuirea ce urma să aibă loc la Casa
de credit a agricultorilor, str. C. Enescu, nr. 15, Ploiești, spre a decide în
privința obținerii spațiului necesar.

Demersuri sînt făcute atît către autoritățile locale⁴⁹, cît și către cele
centrale. Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, cu adresa nr.
7010/18. III. 1936, intervine la Primăria orașului Ploiești, în favoarea
înființării unui „muzeu de vînătoare și biologie” la Ploiești⁵⁰, dar fără
rezultat, căci Primăria Ploiești la solicitarea Inspectoratului de vînătoare
Prahova, din 26 VI 1936⁵¹ de a obține sala de jos din imobilul comunei
„fost proprietatea Obrocea, care este goală, spre a începe mutarea muzeu-
lui, astfel ca pînă la 1 septembrie a.c., să-l inaugurăm și să-l donăm comu-
nei, spre a fi pus la dispoziția publicului”, răspunde că „nu se poate pune
la dispoziție sala pe care o cereți...”⁵².

Din documentele de arhivă și din presa vremii, nu am reușit să
aflăm dacă această inițiativă frumoasă a reușit. Din unele mărturisiri
ale contemporanilor ar reieși că, premergător celui de al doilea război
mondial, o asemenea expoziție funcționa în centrul orașului Ploiești.

- 1 NICOLAE IORGA, Oameni cari au fost, Vol. II, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 43—44.
- 2 ALEXANDRU ZAGORIȚ, o casă veche românească, București, 1915.
- 3 Ibidem.
- 4 Ibidem, p. 8.
- 5 „Propășirea“, ziar, Ploiești, anul III, nr. 86/18. III. 1929, p. 1.
- 6 Arh. St. Ploiești, Prefectura jud. Prahova, dosar 1/1919, f. 124—125.
- 7 Ibidem.
- 8 Ibidem, dosar 21/1919, f. 4.
- 9 „Propășirea“, Ploiești, anul III, nr. 86/18. III. 1929, p. 1.
- 10 Ibidem.
- 11 Arh. St. Ploiești, Pref. jud. Prahova, dosar 21/1919, f. 17.
- 12 Ibidem, f. 7.
- 13 Ibidem.
- 14 Ibidem, f. 13.
- 15 Ibidem, f. 18.
- 16 Ibidem.
- 17 Ibidem, f. 5.
- 18 Ibidem.
- 19 Ibidem, f. 8.
- 20 Ibidem, f. 12.
- 21 Ibidem, f. 15—19.
- 22 Ibidem, dosar 14/1924, f. 4.
- 23 Ibidem, f. 5.
- 24 Ibidem, f. 1.
- 25 MIHAIL SEVASTOS, Monografia orașului Ploiești, Tiparul „Cartea Românească“, Buc., f. a. p. 815—818.
- 26 Arh. St. Ploiești, Pref. jud. Prahova, dosar 66/1941, f. 1.
- 27 Ibidem.
- 28 Ibidem.
- 29 Buletinul Universității populare a Ligii culturale, anul XIV, nr. 2, Ploiești, 25. VIII. 1936, p. 1.
- 30 Ibidem.
- 31 „Gazeta cărților“, Ploiești, anul IV, nr. 3 și 4/1 și 15 iulie 1934, p. 6.
- 32 Buletinul Universității populare a Ligii culturale, Ploiești, anul XIV, nr. 2/25. VIII. 1936, p. 1.
- 33 Ibidem.
- 34 „Gazeta cărților“, anul IV, nr. 3 și 4/1 și 15 iulie 1934, p. 6.
- 35 „România viitoare“, Ploiești, anul V, nr. 1/10. II. 1925, p. 4.
- 36 Arhivă D. Munteanu-Rimnic, Vălenii de Munte, str. Zefirului, nr. 2.
- 37 Ibidem.
- 38 Ibidem.
- 39 Ibidem.
- 40 Ibidem.
- 41 Ibidem.
- 42 „Gazeta cărților“, anul IV, nr. 7—8/15 și 30. XI. 1934, p. 1.
- 43 Ibidem.
- 44 Arh. St. Ploiești, Camera de comerț și industrie Ploiești, dosar 9/1935, f. 561.
- 45 Ibidem.
- 46 Ibidem.
- 47 Ibidem.
- 48 Ibidem, Camera de comerț și industrie Ploiești, dosar 9/1935, f. 531.
- 49 Ibidem, Primăria Ploiești, dosar 32/1936, f. 66.
- 50 Ibidem, dosar 4/1936.
- 51 Ibidem, dosar 32/1936, f. 66.
- 52 Ibidem, f. 70.

Résumé

Cet ouvrage présente les efforts du fondement de trois musées de Prahova :

1. Le musée hystorique du département de Prahova — qui a comme ffesseur Dumitru Munteanu-Rimnic, personnalité culturelle et politicien.

2. Le musée hystorique de Ploiești — l'initiative appartient au pro-initiateur l'architecte Alexandre Zagoriț, avant la première guerre mondiale, et après la guerre un comitet fondé et dynamisé par l'arhitecte Toma T. Socolescu.

L'ouvrage s'occupe de l'édifice du musée, l'effort de procurer du mobilier, d'aquisitionner des pièces, d'obtenir des donations et d'autres questions jusqu'à l'inauguration du musée à 1919.

Les initiateurs précisent que le musée était destiné surtout aux élèves.

3. Le musée de chasse et de biologie du département de Prahova — dont l'initiative appartient à l'Inspectorat de Chasse du departement de Prahova. Bien qu'on etait réunis „des centaines d'animaux et des oiseaux empaillés et d'autres „qui suivaient à enrichir cette institution, l'initiative échoue parce qu'on ne trouve pas l'adhésion aux facteurs responsables de l'époque“.

Cet ouvrage se présente totalement inedite.

CATALOGUL CĂRȚILOR VECHI ROMÂNEȘTI DIN BIBLIOTECA MUZEULUI DE ISTORIE DIN PLOIEȘTI (II)

MARIA DULGHERU
ANA IORDACHE

În partea a doua a Catalogului cărților vechi românești din Biblioteca Muzeului de istorie din Ploiești, prezentăm cinci lucrări: ÎNDREPTAREA LEGII, EVANGHELIA, APOSTOL, VIAȚA SFÎNȚILOR și SICRIUL DE AUR reprezentînd 15 exemplare, tipărite între anii 1652 — 1683 la Tirgoviște, București, Iași și Sas-Sebeș, importante centre tipografice din cele trei provincii românești din secolul al XVII-lea. Cărțile sînt prezentate și descrise în același mod, ca în prima parte a catalogului, numerotarea titlurilor făcîndu-se în continuare¹. Cele mai multe se păstrează în depozitul de carte veche al Muzeului de istorie din Ploiești, doar trei exemplare sînt expuse în Muzeul de la Brebu: o *Evanghelică* (8a), *Viața Sfinților* (9b) și un *Apostol* (10a) — ilustrînd dezvoltarea culturii românești în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Cărțile se păstrează în condiții bune existînd la fiecare titlu, cel puțin un exemplar complet. Din lucrarea lui Dosoftei, *Viața Sfinților* păstrăm în patrimoniul nostru două exemplare. În BRV această carte este descrisă ca fiind formată din patru volume care au circulat legate fie într-un singur tom, fie în două. Urmînd descrierea din BRV primul nostru exemplar (a) conține volumul I și II adică slujbele pe lunile septembrie — februarie. Al doilea exemplar (b) cuprinde slujbele pe lunile septembrie — iunie, adică volumele I, II, III, iar în volumul IV, luna iulie pînă în data de 10. Acest exemplar este mai complet decît cel descris în BRV care se oprește în luna iunie. De fapt I. Bianu menționează în BRV că „exemplarul cel mai complet văzut de noi se termină cu ziua de 10 iulie”². Cartea noastră este deci unul dintre cele mai complete exemplare cunoscute.

Cărțile conțin numeroase însemnări care sînt prezentate detaliat. În cazul celor care au fost publicate s-a menționat pagina la care există și, în notă, locul de publicare³. Notele manuscrise ne dau știri despre circulația cărților, viața personală a unor oameni din vremuri de mult trecute, întîmplări din viața satelor, cugetări reflectînd înțelepciunea poporului nostru.

Circulația cărților este prezentată în descrierea fiecărui exemplar pe baza informațiilor oferite de însemnări.

Pe **Pravila lui Matei Basarab** (7a) un tânăr călugăr de la Mănăstirea Bistrița a făcut numeroase însemnări care ajunse pînă la noi, ne fac să aflăm multe lucruri despre viața acestui monah transilvănean din comuna Poiana, comitatul Sibiului, despre părinții săi, intrarea în mănăstire și unele întâmplări din viața cotidiană a acestei mănăstiri.

Despre o primăvară timpurie, foarte călduroasă, care a făcut să înfrunzească devreme pădurile aflăm dintr-o notă făcută la 29 martie 1829 cînd autorul însemnării, Alexandru, notează că „s-au văzut frunză de fagu“ (7d). De pe aceeași carte aflăm că la 24 iulie 1827 la Rucăr „s-au gasit porumb de coptu“ (7d).

Asuprirea turcească și jafurile turcilor asupra satelor românești au constituit deseori prilejul unor însemnări pe cărți. Astfel aflăm că în anul 1653 la Rucăr „turcii... au ars satul acesta și au tăiat 8 oameni (7d).

Calamitățile naturale care au afectat viața oamenilor sînt notate cu grijă pe cărți. Aflăm dintr-o însemnare de pe un **Apostol** (10a) că la 28 iulie 1779 în timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti „au venit lăcustele în țara Oltului dencoa“, iar la 27 martie 1790 a fost consemnat în zona Rimnicului un cutremur de pămînt (7c).

Unele însemnări se referă la rolul cărții în viața spirituală a oamenilor, la importanța lecturii.

Referindu-se la **Pravila lui Matei Basarab** cineva notează că „va ceti pre dânsa foarte lucru folositu sufletului îi va fi“ (7d). Înțelepciunea populară este ilustrată printr-o însemnare foarte frumoasă în care tatăl se adresează fiului său : „fiule sapă rădăcina înțelepciunii și alege vîrfu smereniei... mestecîndu-le cu lingura înțelegerii, le acoperă cu talgerul ascultării și așa vei fi între oameni cinstit“ (9b). O însemnare făcută de Gheorghe Partenie ni-l prezintă ca cititor al operei lui Platon. Referindu-se la unii preoți notează : „popa care merge la crîsmă iaste popa lui Dionisiu dumnezeul bețivilor, că așa scrie la Platon“ (7d).

Însemnările cu caracter personal ne dau uneori informații despre circulația cărților. Dintr-o astfel de notă, făcută în anul 1761, care consemnează faptul că fiul unui protopop s-a însurat în timpul domniei lui Teodor Calimachi, aflăm indirect că această carte, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, se afla în Moldova, în casa unui protopop.

Pe unele cărți românești posesorii au notat cum s-au îngrijit de legarea lor sau prețul de cumpărare al cărților. Aflăm astfel că în anul, 1804 **Pravila lui Matei Basarab** (7d) se afla într-o stare gravă de deteriorare „fiind foarte stricată tare“, proprietarul cărții „Bădilă Stanciu ot Rucăr“ fiind obligat să o dea la legat. O astfel de **Pravilă** (7b) a fost cumpărată „cu bani mulți“, iar alta (7d) a fost cumpărată de popa Bratu „pre banii lui gata“.

Realizarea **Catalogului de cărți vechi românești** aflate în patrimoniul muzeului nostru, se dorește a fi un act de cultură care să aducă în aten-

ția specialiștilor și a publicului iubitor de carte un izvor bogat de cultură românească.

7. ÎNDREPTAREA LEGII, Tîrgoviște, 1652

BRV I (61), p. 190—203

a). Înv. 1859

Foaie de titlu + 23 file nenumerotate + 795 pagini numerotate cu greșeli.

Exemplar complet, bine păstrat, legat în piele pe scoarțe de lemn. Din secolul al XVII-lea aparține mănăstirii Bistrița pînă în secolul al XX-lea. Pe pagina 1 nenumerotată se află o ștampilă rotundă a Mănăstirii Bistrița cu următoarea legendă : 1724 ACEASTĂ PECETE BISTRITA HRAM USPENIA... *

* text șters

Pe fila 1 nenumerotată : „a mănăst[irii] Bistrița“ (caractere chirilice)
Pe pagina 41 : „Nimică ce te bucuri, nimică ce întristezi, au zis aici Paisie Drobică“ (caractere chirilice).

Pe pagina 446 : „În anul 1902 luna martie 4 zile a plecat sfinția sa Părintele Archimandrit Ghimnasie Mironescu egumenul mănăstirii Bistrița la Ierusalim și a venit la 30 maiu 1902. Am scris aici eu Iustin Dobrotă ierodiaconul, Bistrița 1903 martie 5 zile“ (caractere latine).

Pe pagina 456 : „În anul 1901 noiembrie 20 de zile am venit din Schitu Stănișoara aici la Mănăstirea Bistrița, iar în anul 1902 august 15 zile a venit aici prea sfințitul episcop Atanasie Rîmnice și m-a hirotonisit diacon, Egumen fiind pâr [intele] archimandrit Ghimnasie Mironescu. Eu Iustin Dobrotă ierodiaconul, născut în comuna Poiana, cercu Mercurea, comitatul Sibiului din Transilvania“ (caractere latine).

Pe pagina 465 : „În anul 1902 luna august 15 zile jui, a venit la hram prea sfințitu episcop Atanasie din Rîmnice. Fiind egumen cuviosul archimandrit Hagi Ghimnasie Mironescu. Spre știință am scris aici Iustin ierodiacon“ (caractere latine).

Pe pagina 272 : „Eu Iustin Dobrotă Agapșuc ierodiaconu m-am născut din părinți Alexie Agapșuc și Ana Dobrotă în anul 1882 luna octombrie 15, iar în anul 1899 luna august 3 zile am venit la mănăstire, iar în anul 1900 luna aprilie mi-a dat scufie. În anul 1900 luna dechembrie în 23 zile m-a făcut călugăr și mi-a pus numele Iustin monahul, iar în anul 1902 luna august în 15 zile la hram, a venit aici prea sfințitu episcop Atanasie și m-a hirotonisit diacon. Iustin ierodiaconul, mănăstirea Bistrița 1903 martie 5 zile, în etate de 19 (nouăsprezece) ani și de zece luni. Fiind egumen al Mănăstirii Bistrița părintele Ghimnasie Mironescu, archimandritul hagiul“ (caractere latine).

Pe pagina 476 : „În ziua de 8 august a cumpărat părintele archimandrit Ghimnasie egumenul Sf. M [ănaști] ri Bistrița, catafalca Sfintului Grigorie Decapolitul cu 350 de lei (trei sute cincizeci lei). Spre știință am însemnat aici eu Iustin ierodiaconul din Bistrița, 1902 august 23“ (caractere latine).

Pa pagina 508 : „În ziua de 15 august 1902 m-a hirotonisit diacon premine smeritul Iustin Dobrotă ierodiaconul. Pomeniți-mă fraților care veți citi aici. Mănăstirea Bistrița în etate de 19 (nouăsprezece) ani și 10 luni“ (caractere latine).

Pe pagina 543 : „Dechemvrie 5 zile au răposat kirio kir părintele Grigorie episcopu, marți 1776“ (caractere chirilice).

„Aici am tălcut cuvintele de mai sus care s-au șters și le-a cetit părintele egumen Ghimnasie : Dechemvrie în 5 (cinci) zile anul 1776 a răposat kiro kir părintele Grigorie episcopu în ziua marți. Am scris eu Iustin Dobrotă Agapsuc. 1903 martie 5 zile“ (caractere latine).

Pe pagina 682 : „Această sfântă carte este în noi toți. Robul lui Dumnezeu Paisie arhimandrit ot Bistriț. Mes [e] t [e] b [ruarie] din 10 1 [ea] t 7195“ (caractere chirilice).

Pe pagina 795 : „Die 19 XIX au venit Grigorie episcop 1769 la Bistritz 769 meseț a [u] gust. Au plecat episcop XX 769. Că la Bistritz au zis Gherasim de ceiaste rușine de va să vie cu...“. Ep. Grig. aug. XIX 1769 dată la Bistritz“ (caractere latine și chirilice).

* text greu lizibil.

Pe pagina 795 verso : „Antonie ieromonah“ (caractere chirilice)

„Eu logofătul Gheorghie“ (caractere chirilice)

„Să să știe că am scris eu Ioan Necula 21 iulie 1769“ (caractere chirilice).

b). Inv. 2287

Foaie de titlu + 2 file manuscris + 18 file nenumerate + 769 pagini numerotate cu greșeli.

Exemplar incomplet, lipsesc filele 211, 213, 267, 269, 387, 389, 310, 312, 603 și 605 ; păstrat destul de bine, legat în piele pe scoarțe de lemn. Cartea poartă mai multe ștampile care arată că a făcut parte din biblioteca unui profesor Enache Ionescu, din colecția Muzeului din Tîrgoviște și Bibliotecii Academiei.

De la fila 1 la fila 4 nenumerotată : „Această sfântă Pravilă este a lui Pîrvu căpitan și cine va să o fure...“ (caractere chirilice)

* urmează blestemul obișnuit

Pe fila 5 nenumerotată : „Această cinstită carte ce să numă [ște] Pravilă, este cumpărată de Rumești cu bani mulți și o au dat-o la beserica cea mare cu hramu Tuturor Sfinților să nu se strămute nicidecum. Eu...“ (caractere chirilice).

* semnătura nedescifrată

„Și fac la biserica Rumeștilor“ (caractere chirilice).

c). Inv. 6490

766 pagini numerotate cu greșeli.

Exemplar incomplet ; lipsesc foaia de titlu, cele 23 de file nenumerate și ultimele pagini de la 768 la 795. Cartea este uzată și lipsește și legătura. Însemnările atestă că multă vreme a aparținut bisericii Sfințului Nicolae din Rîmnic.

Pe pagina 7 : „Radul ot Rîmnic“ (caractere chirilice).

De la pagina 10 la pagina 19 : „Și iaste a besericii din Râmnic unde iaste hramul S [fin] tu Nicolae și dată de Costea log [ofăt] sin star popii Chemii ot Râmnic“ (caractere chirilice).

Pe pagina 118 : „Eu Costandin 20 anilor atuncea leat 7201“ (caractere chirilice).

Pe pagina 543 : „Martie 27 s-au cutremurat pământul v [ă] l [eat] 7298 marți în săptămîna cea luminată“ (caractere chirilice).

d). Inv. 8537

6 file nenumerate + 778 pagini numerotate cu greșeli.

Exemplar incomplet : lipsesc foaia de titlu, cea mai mare parte a filelor nenumerate și paginile de la sfîrșitul cărții de la pagina 779 la 795. În afara filelor lipsă, cartea este destul de bine păstrată avînd o legătură de epocă din piele pe lemn, ușor deteriorată. Cartea a circulat în Transilvania, din secolul XVII fiind atestată la Rucăr. Însemnarea de la pagina 100 la 106 care menționează refacerea bisericii în urma unei incursiuni a turcilor din anul 1760 a fost publicată⁴ și nu o mai prezentăm.

Pe interiorul primei coperte : „Să să știe că am cetit și eu pre această sfîntă și dumnezeiască carte și foarte lucru mare este în îndreptarea Legii creștinești și m-am prisoforesit și eu foarte puținel. Și am scris eu cu mîna de țărîină fiindcă mîna va putrezi, iar cine va ceti tot mă va pomeni în veci, amin“ (caractere chirilice).

„Leat 1827 iulie 24 s-au găsit porumb de coptu la Rucăr“ (caractere chirilice).

Pe pagina 56 : „Eu popa Radu Costescul ot Rucăr, plasa de jos“ (caractere chirilice).

De la pagina 108 la 121 : „Am cetit și eu pe această sfîntă și dumnezeiască Pravilă și m-am prisoforesit și cine va ceti pre dînsa foarte lucru folositu sufletului îi va fi pricepînd ce cetește și fiindcă eu o să mor și mîna va putrezi și cine va ceti tot va pomeni, văleat 1809, 7367, iunie 24“ (caractere chirilice).

Pe pagina 159 : „Și întimplindu-să și mie a ceti pe această sfîntă Pravilă și s-au veselit inima“ (caractere chirilice).

Pe pagina 148 : „Această carte este a popii Bratului sin Radu ot Rucăr și sin popii Mihai și popii Stanciu ot Rucăr, cumpărat pre banii lui gata“ (caractere chirilice).

Pe pagina 196 : „Leat 1823 martie 29 s-au văzut frunză de fagu eu Alexandru“ (caractere chirilice).

Pe pagina 425 : „Cine a ceti pe această Pravilă a preoților de-n Rucăr anume popa Ion i popa Dumitru să-i și pomenească dă cea fi păcat. Că au dus în găibavă de au scăpat de oști ce era pe acea vreme cătane nemțești, cînd turcii au arsu satul acesta și au tăiat 8 oameni. Aceasta am scris leat 7251“ (caractere chirilice).

„... sin Bădilă Stanciu ot Rucăr am plătit legatu aceștii sfinte Pravile fiind foarte stricată tare, l [ea] t 1804 fevr [uarie] patru“ (caractere chirilice).

* text ilizibil

„...” ot Rucăr am cetit pă această sfință Pravilă și m-am priso-
forisit din cite ceva și ce am cetit. Și celor ce s-au ostenit de au cum-
părat această sfință Indreptarea Legii să le erte Dumnezeu păcatele
și sufletele lor să le odihnească în împărăția cerurilor amin 1811
mai 23” (caractere chirilice).

* text ilizibil

Pe pagina 457 : „1828 octomvrie 1 am fost eu cu trebuință la Rucăr”
(caractere chirilice).

Pe pagina 465 : „Popa Ioan ot Rucăr. Să să știe de cînd au spănzurat
doi oameni, adecă doi vinovați ce au pârît în posadă și au fost pircălab
Ion Vordea negustor, au fost jupân Gheorghe care au făcut biserica
de din sus care iaste hramul Sfîntul Gheorghe. Aprilie zile 8” (carac-
tere chirilice).

Pe pagina 504 : „Leat 1824 mai 29 s-au văzut frunză de fagu Alexan-
dru” (caractere chirilice).

Pe pagina 543 : „Eu popa Ion sin popa Ioan al popii lui Bran ot Rucăr
citii multe cuvinte bune am dobîndit și milostivul Dumnezeu să-i ducă
sufletul la raiu cine o au cumpărat. I proci febr [uarie] 2 l [ea] t 7294
Am scris cu mîna mea preot popa Ion din plasa de sus” (caractere
chirilice).

De la pagina 590 la 591 : „Această Pravilă o cumpărat eu popa Brat
cel Bătrîn pre banii mei gata să fie feciorilor mei anume popa lui
Mihai și popa lui Stanciului ot Rucăr, iară de s-ar pierdu și nu o vor
colăci aceia oameni să aibă plată de la milostivul Dumnezeu” (carac-
tere chirilice).

Pe o filă introdusă între paginile 771 și 774 : „Popa care merge la
crișmă iastă popa lui Dionisiu dumnezeul bețivilor, că așa scrie la
Platon, ba și Apostolul Pavel zice ca să nu vă înșelați. nici curvarii,
nici muerarii, nici sodomenii, nici furii, nici bețivii, nici ucigătorii,
că aceștia în împărăția lui Dumnezeu nu vor moșteni. Poslania sfîntu-
lui Apostol Pavel către rimleni, cap. 2 sth. 2 Gheorghe Partenie slo-
veno șirbischi bogoslav” (caractere chirilice).

e). Inv. 9656

Foale de titlu + 25 file nenumerotate + 796 pagini numerotate cu
greșeli.

Exemplar complet, bine păstrat, cu legătură recentă în piele pe tăblii
de lemn. Pe pagina 43 are un ex libris șampilă de formă ovală avînd
împrinat cu cerneală albastră următorul text : „EX LIBRIS B.S. TOU-
JOURS SEMER”. De asemenea, pe ultima pagină voartă șampilă unui
anticar din București „Graiul românesc Marcu Polack antiquar Bu-
curești”. Prin secolul al XVIII-lea cartea a circulat în Moldova.

Pe pagina 1 : „Această Pravilă este a popii Sandu ot Volocani” (ca-
ractere chirilice).

Pe pagina 425 : „Să se știe de cînd m-am însurat eu Ion sin protopop
în zilele prea luminatului Domn Ioan Teodor Voevod și zile de la zi-
direa lumii leat 7209, iar de la H [ristos] s 1761 Ion log [ofăt]” (carac-
tere chirilice).

Pe pagina 472 : „Eu Ion sin popa Sava nepot popilor Ghinadie leat 7251“ (caractere chirilice).

Pe pagina 590 : „Scriș-am eu Samdul Călnecăul al dumnealui vel cămăraș“ (caractere chirilice).

8. EVANGHELIE, Búcorești, 1682

BRV I (74), p. 246—251

a). Inv. 3418

Foaie de titlu + 3 file nenumerate + 175 file numerotate.

Exemplar complet, uzat, blocul de carte desfăcut, prima copertă desprinsă din legătură, legătură tîrzie în piele pe carton. Cartea se află expusă în Muzeul de la Brebu. Nu conține însemnări manuscrise.

b). Inv. 8637

Foaie de titlu + 3 file nenumerate + 173 file numerotate.

Exemplar complet, bine conservat, legat în piele pe scoarțe de lemn, cu decor. În secolul al XVIII-lea cartea se afla în comuna Viziru, județul Brăila, pe la mijlocul secolului al XIX-lea se afla în comuna Jijila, județul Tulcea. Pe versoul primei file liminare cartea poartă o ștampilă rotundă cu legenda : „BIS. SF. DIMITRI COM. JIJILA PL. MACIN JUD. TULCEA 1877“. Însemnarea de pe versoul filei 173, care atestă prezența cărții în localitatea Viziru, a fost publicată⁵ și n-o mai prezentăm.

Pe fila 1 liminară : „Sf. Evanghelii, această carte esti dintre cărțile bisericii comunii Jijila plasa Măcin județul Tulcea, ce spre știință s-au scrisu 1855, octombri 30 preotu Gheorghe Poli Lungi, hramu sf. Dumitru“ (caractere chirilice).

Pe ultima filă liminară : Eu părintele Chiriac am dăruit această sfință Evanghelie la biserica Arhanghelului precum și patrafirul și felonu. împreună cu tot neamul lui co [co] ni vezi fiind precum : priotesa Maria, feciorii popii Marco și Vasile, fratele popii Vasile, gineresu Năstase și gineresa Paraschiva. Ne-am pus deagitiți pe sfința cruce ca să fiu crezut 1851 D [decembrie] 18“ (caractere chirilice).

„Amintire din anul 1906 luna oct [ombrie] 24 pomelnicul preotului Gheorghe Poale Lungi din com. Jijila plasa Măcin, jud. Tulcea, vii... * (scriere de tranziție).

* urmează pomelnicul

c). Inv. 8933

Foaie de titlu + 3 file nenumerate + 173 file numerotate.

Exemplar complet, bine conservat, foaia de titlu desprinsă din legătură, care este făcută din piele pe scoarțe din lemn.

La sfîrșitul secolului al XVII-lea a aparținut bisericii domnești din Caracal.

Pe prima filă nenumerotată : „B[an]i domnești t[a][eri] 8“ (caractere chirilice).

Pe fila 3 nenumerotată : „Moș popa Fitieno dat-au câte un leu la popa și acum să li dai iar câte un leu de oca și moș Răduleu i-au dat iar unu. Fii lui voiește să dea Dumnezeu voită și fericită sănătate, acum cunoști cit este mare slujba a să preoți. Ci vezi să nu le pară rău ci să faci precum las“ (caractere chirilice).

Pe fila 1 : „La biserica domnească din Caracal, hramul Obedenie“ (caractere chirilice).

9. VIAȚA SFINȚILOR, Iași, 1682—1686

BRV I (73), p. 240—246

a). Inv. 3382

Cartea cuprinde primele două volume.

Volumul I cuprinde slujbele din lunile septembrie, octombrie, noiembrie și decembrie.

2 file nenumerotate + 235 file numerotate cu greșeli.

Nu are foaie de titlu și lipsesc filele 236—248.

Cartea este destul de bine păstrată, este legată în pinză pe carton, legătura fiind realizată în secolul XX.

Volumul II are 84 de file numerotate cu greșeli. Cuprinde viețile sfinților pe lunile ianuarie și februarie.

Pe fila 84 verso : „Doamne ascultă ruga mea și strigătu meu către tine și nu întoarce fața ta“ (caractere chirilice).

b). Inv. 4736

Cartea cuprinde trei volume ale cărții, iar din volumul patru doar opt file. Se află expusă în Muzeul de la Brebu. Exemplarul este destul de uzat, cu legătură de epocă în piele pe lemn, desfăcută la cotor. Conține numeroase însemnări, mai ales în primul volum care permite cunoașterea circulației acestei cărți, în timp⁶.

Volumul I are 246 de file numerotate de la fila 2 la fila 248 cu frecvente greșeli de numerotare. Însemnările de pe fila 17, 49—63, 136—138, 199—217 și 248 au fost publicate⁷ și nu le prezentăm.

Pe interiorul primei coperte : „Dat-am adevărat zapisul nostru la mina sfinții sale părintelui Filaret Arhimandrit egumen sfintei mănăstiri Slatina“ (caractere chirilice).

„Când și al meu ca un frate Băn Iordache numai poftesc pre tine ca să-mi dai una sută și zile cu dobinda lor pină la Sfintul Gheorghe și apoi învoiala dată mulțumitu“ (caractere chirilice).

„Fiule sapă rădăcina înțelepciunii și alege vârful smereniei și plingerii în oala plecăciunii și mestecindu-le cu lingura înțelegerii, le acoperă cu talgerul ascultării și așa vei fi între oameni cinstit și de Hristos blagoslovit“ (caractere chirilice).

De la fila 5 la fila 7 : „Să știe cine au scris, Andrei de cîndu au pristovit tata în zilele lui Neculai Vodă și mitropolit Chir Ghideon și s-au pristăvit în zi întîi a lunii fevru[arie] și îmbla vălet de la faptul lumii 7222“ (caractere chirilice).

Volumul II cuprinde 84 de file numerotate de la 1 la 84 cu greșeli. În acest volum se află trei însemnări : una pe fila 77 verso și două pe fila 84 verso care au fost publicate⁸ și nu le mai prezentăm.

Volumul III cuprinde 160 de file numerotate cu greșeli, începînd cu fila 2. Cuprinde viețile sfinților pe lunile martie, aprilie, mai, iunie. În acest volum se află o singură însemnare.

De la fila 137 la 138 : „1809 iunie 1 s-au născut al treilea fiu al meu Ion, în zilele Domnului Mării Sale Alexandru Constantin Moruzi“ (caractere chirilice).

Volumul IV cuprinde doar opt file a căror numerotare nu poate fi urmărită datorită deteriorării filelor și prezintă slujbele pînă la 10 iulie.

10. APOSTOL, BUCUREȘTI, 1683

BRV I (76), p. 258—262

a). Inv. 2946

2 file nenumerate + 199 file numerotate.

Exemplar complet, destul de bine păstrat, legat în piele pe carton, expus în Muzeul de la Brebu. Cartea a aparținut bisericii din Jingău. Prin achiziție din anticariat a intrat în fondurile bibliotecii Muzeului de istorie din Ploiești. Pe foaia de titlu are un ex libris ștampilă cu inscripția parțial ștearsă : EX LIBRIS J.A.....NNE“

De la fila 2 verso la fila 22 : „Acest Apostol iaste al lui Tanasie Ceauș Mindrescu, ctitor al bisericii Jingău. Tanasie Ceauș Mindrescu al bisericii ot Jingău. Tanasie Mindrescu. Tanasie Ceauș Mindrescu or cine l-ar scoate să o fure să fie...”. Tănase Ceauș Mindrescu“ (caractere chirilice).

* urmează blestemul obișnuit.

De la fila 193 la 194 : „În luna lui iulie din 28 leatu 7287 în zioa sfinților mucenici Prohot i Nicolae, au venit lăcustele în țara Oltului den coa, în zilele luminatului nostru Domnu Io Alexandru Ipsilantu Voevod“ (caractere chirilice).

b). Inv. 5132

2 file nenumerate + 199 file numerotate.

Exemplar destul de bine păstrat, îi lipsește foaia de titlu, este legat în piele pe lemn, păstrează o încuietoare de metal. A circulat în Moldova, în secolul al XVIII-lea aparținea unei biserici de dincolo de Prut.

De la fila 82 la 93 : „Acest sfînt Apostol l-am cumpărat eu Nacul și l-am dat la sfînta biserică la Păoșeni ot ținutul Iașilor, peste Prut, unde hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, la văleat 7293“ (caractere chirilice).

c). Inv. 6470

4 file nenumerate + 198 file numerotate.

Exemplar aproape complet, lipsesc foaia de titlu și ultima filă.

Bine păstrat este legat în piele pe carton. În secolul al XIX-lea se afla în Comarnic. În colecțiile muzeului nostru a ajuns prin achiziție din anticariat.

Pe fila 66 verso : „Am lăcuit aici în satu Comarnicu la anu 804 martie 25 Varlaam monah“ (caractere chirilice).

Pe a patra filă de legătură : „Și am scris eu Ioan Minulescu băcan din sat Comarnicu, eu am scris cu mina mea, dar mina să putrezească și cine va ceti să mă pomenească 1863 septembrie 20, I. Minulescu“ (caractere chirilice).

d). Inv. 8028

Foaie de titlu + 3 file nenumerate + 199 file numerotate.

Exemplar complet, bine păstrat, legat în piele pe lemn cu decor pe prima copertă.

Pe prima filă nenumerotată : „**Pop Mihalcea ot Ploiești**“ (caractere chirilice).

11. SICRIUL DE AUR, Sas-Sebeș, 1683

BRV I (80), p. 269—273

Inv. 2890

Foaie de titlu + 3 file nenumerate + 168 file numerotate.

Exemplar complet, bine păstrat, legat în piele pe scoarțe de lemn.

Cartea conține o însemnare de la pagina 56 la 58 publicată⁹, pe care n-o mai prezentăm.

*
*   *

Publicarea în continuare a fondului de carte veche românească din biblioteca muzeului nostru va sta în atenția noastră, în vederea unei valorificări plenare a acestui tezaur cultural.

- ¹ *Anuarul Muzeului de istorie din Ploiești*, II, Galați 1985, p. 229—237.
- ² I. BIANU, N. HODOȘ, D. SIMONESCU, *Bibliografia românească veche*, tom I, București, 1903, p. 240.
- ³ MARIA DULGHERU, *Insemnări manuscrise pe cărți vechi românești din județul Prahova*, I, II în *Anuarul Muzeului de istorie din Ploiești*, I, Ploiești, 1984, p. 253—263, II, Galați, 1985, p. 201—217.
- ⁴ MARIA DULGHERU, *Insemnări manuscrise pe cărți vechi românești din județul Prahova*, II, în *Anuarul Muzeului de istorie din Ploiești*, II, Galați, 1985, p. 207 (11).
- ⁵ *Ibidem*, p. 207 (13).
- ⁶ MARIA DULGHERU, *Op. cit.*, I, în *Anuarul Muzeului de istorie din Ploiești*, I, Ploiești, p. 254.
- ⁷ *Ibidem*, p. 255—257.
- ⁸ *Ibidem*, p. 255 și următoarele, (11), (2), (3).
- ⁹ MARIA DULGHERU, *Op. cit.*, II, în *Anuarul Muzeului de istorie din Ploiești*, II, Galați, 1985, p. 205 (3).

Summary

In the second part of the „Catalogue“, the authors present 15 old Roumain books printed between 1652—1683 in some of the important printing establishments of the country.

The nothings rendered minutely hereinbefore bring valuable information about past ages.

Bringing to public knowledge the existence of this bookstock calls book lovers' attention to a rich source of Romanian culture.

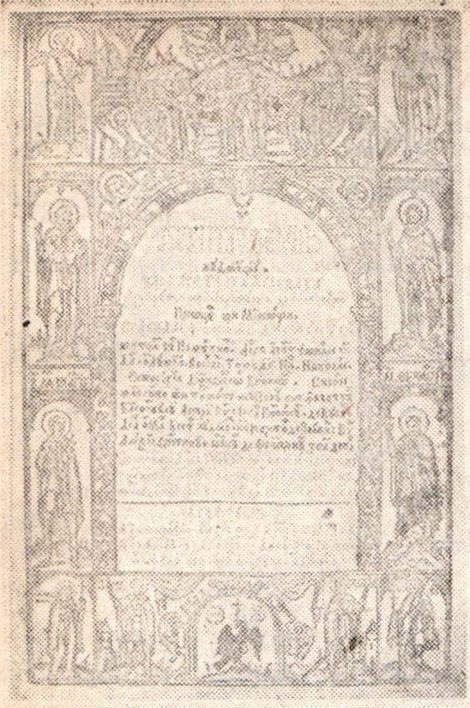

Fig. 1. — Foaia de titlu din
Indreptarea Legii, Tirgoviște, 1652,
inv. 1859.

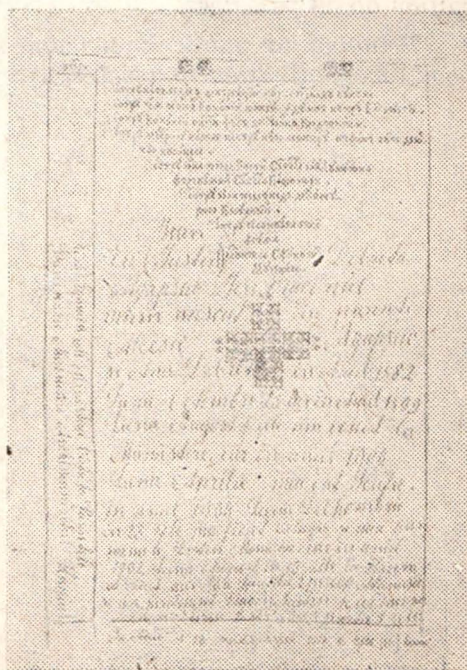

Fig. 2. — Insemnare a lui Iustin
Dobrotă la 15 august 1902, făcută pe
Indreptarea Legii, inv. 1859, p. 272.

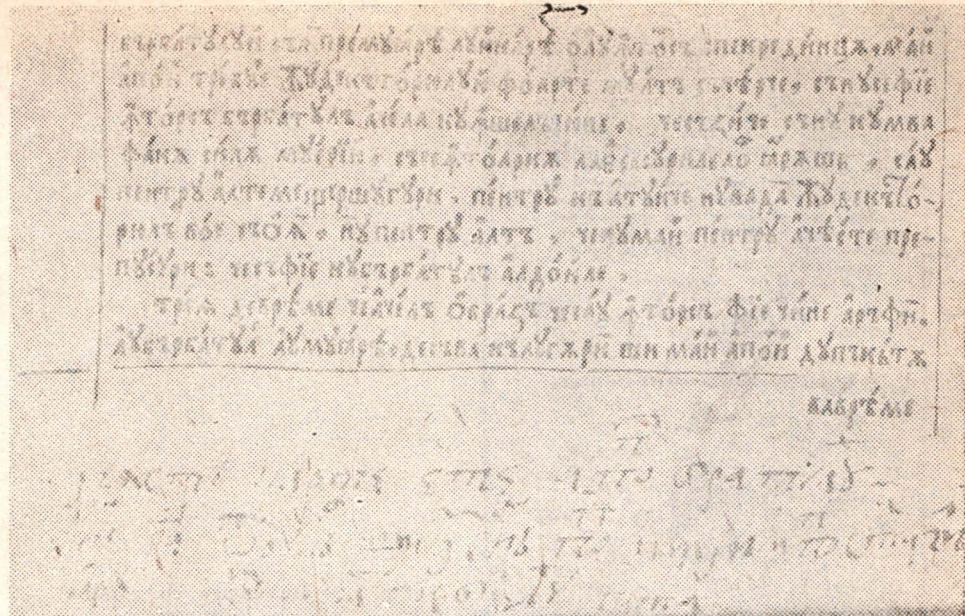

Fig. 3. — Insemnare de proprietate aflată pe Indreptarea Legii, inv. 8537, p. 148.

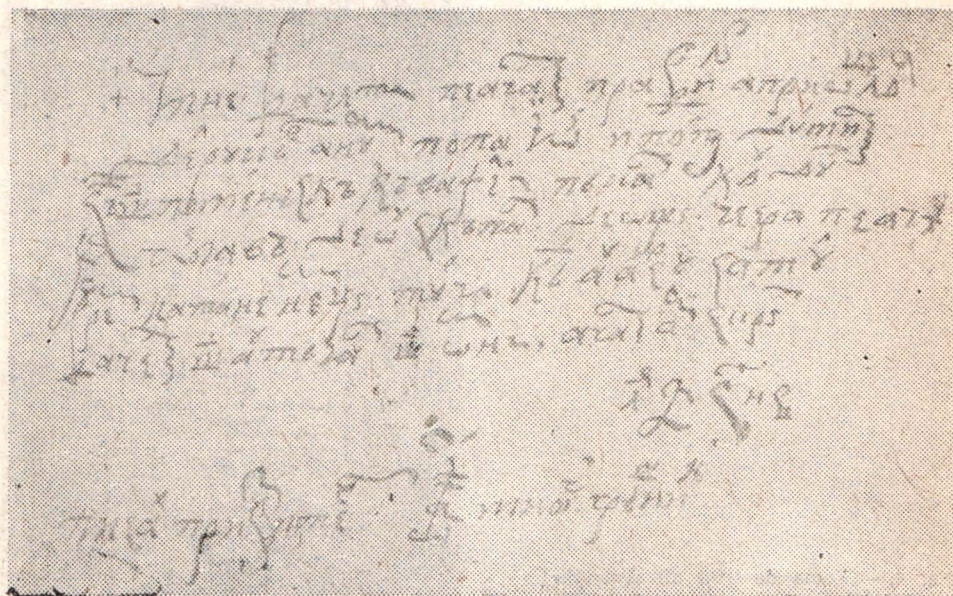

Fig. 4. — Insemnare din anul 1743 din Indreptarea Legii, inv. 8537, p. 425.

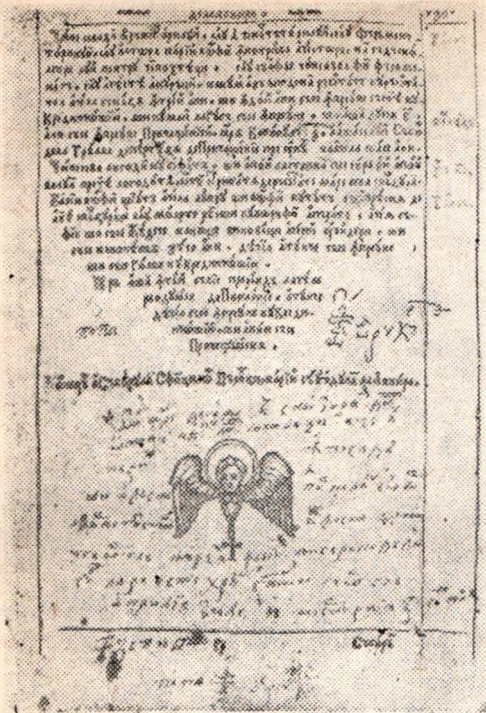

Fig. 5. — Insemnare cu conținut istoric aflată în *Indreptarea Legii*, inv. 8337, p. 465.

Fig. 6. — Foala de titlu din *Evanghelia* tipărită la București în anul 1682, inv. 3418.

Fig. 7. — Ilustrație reprezentându-l
pe Ioan din *Evangelhia*, București,
1682, inv. 3418.

Fig. 8. — Legătură în piele pe
scoarțe de lemn cu decor în aur a *Evangelhiei*, București, 1682, in. 8637.

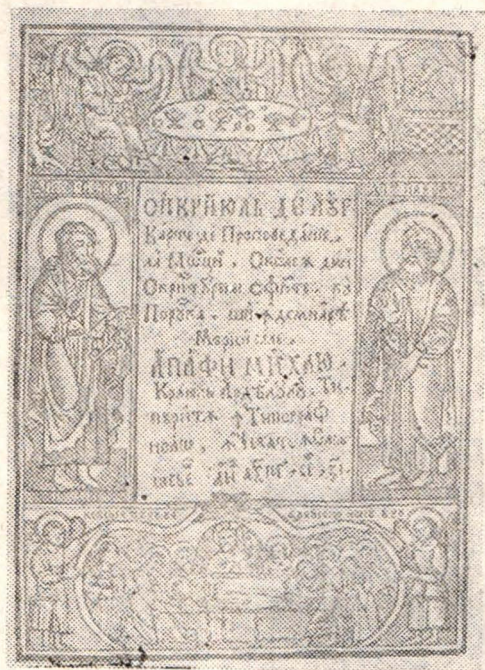

Fig. 9. — Foaia de titlu din Sicriul de Aur, Sas-Sebeș, 1683, inv. 2890.

MEDALII SUEDEZE RARE DIN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE AL JUDEȚULUI PRAHOVA

ELISABETA SAVU

În colecția numismatică a Muzeului de Istorie și Arheologie al județului Prahova se află nouă medalii suedeze referitoare la glorioasa și dramatica domnie a lui Carol al XII-lea (1697—1718), personalitatea acestuia fiind nu numai subiectul unei literaturi istorice abundente ci și a unei impresionante emisiuni medalistice. Astfel, sînt cunoscute în literatura de specialitate nu mai puțin de 225 de tipuri și variante de medalii emise în timpul lui Carol al XII-lea¹, marcîndu-i fiecare episod al domniei, de la actele cele mai glorioase pînă la cele mai mici amănunte, toate acestea constituindu-se într-o istorie completă în imagini de epocă, complementară celei scrise.

Numărul de exemplare deținut de instituția noastră este redus în raport cu numărul total de piese emise, însă din studiul acestora pot fi reconstituite trei perioade distincte din tumultoasa domnie a temerarului rege. Din punct de vedere cronologic medaliiile tratează aproape integral domnia lui Carol al XII-lea (1700—1718) oferind posibilitatea unei clasificări în trei categorii distincte. Prima categorie cuprinde trei medalii: medalia victoriei de la Narva (1700), medalia victoriilor din Polonia (1700—1703), medalia păcii de la Altränstätt (1706). conținutul medaliilor referindu-se la o etapă de mare glorie din domnia lui Carol al XII-lea, cînd își asigurase în Europa o faimă de bun strateg iar Suedia își consolidase hegemonia în nordul Balticii. Cu glorioasa armată ar fi putut fi arbitru Europei occidentale, s-ar fi putut amesteca în războiul de succesiune la tronul Spaniei dacă n-ar fi vrut mai mult să lupte și să înfrîngă Rusia. „Eu voi trata cu țarul la Moscova^{2a}”, enunța obsesiv, chiar și la 1703 (legenda de pe reversul medaliei nr. 2).

Cu episodul Poltava (8 iulie 1709), armata suedeză fiind zdrobită de Petru I, începe perioada eșecurilor, a peregrinărilor lui Carol al XII-lea în teritorii străine. Refugiat la Varnița (Bender) este silit în împrejurări dramatice să se stabilească la Demotika, de unde se decide să se întoarcă în Suedia, la 20 septembrie 1714, condus de trei motivații majore: armatele generalilor săi pierduseră toate cuceririle baltice în favoarea Rusiei și Danemarcei; țările menționate anterior, se pregăteau să atace cu o flotă puternică Suedia; dieta suedeză conferise sorei regelui, Ulrika Eleonora, regența, pentru a încheia pacea.

Cea de-a doua categorie de medalii, cuprinzând tot trei piese, fixează o parte din itinerariul european de revenire în Suedia a lui Carol al XII-lea, perioadă cuprinsă între 20 septembrie 1714 și 26 decembrie 1715. Două medalii menționează locuri, devenite ulterior celebre, în care a poposit viteazul rege în drumul său spre patrie. Medalia nr. 5 se referă la sosirea regelui la Stralsund, singurul oraș din sudul Balticii care-i rămăsese fidel³. Faptul acesta are loc la 20.XI.1714, într-un entuziasm general. În Stralsund va rămâne, pînă la 20 septembrie 1715, cînd asediat de 36.000 de prusaci, saxoni și danci, fiind înfrînt, se vede silit să se retragă în Suedia în condiții extrem de riscante⁴. Prima localitate suedeză în care poposește doar cîteva zile (24—26 decembrie 1715) este micul port Ystad situat în Scania, în extremitatea sudică a peninsulei scandinave⁵. Chiar și pentru acest moment s-a bătut o medalie (nr. 6) în care denumirea localității este înscrisă incorect⁶ cu prea multă fantezie^{6a} Vdstædt în loc de Ystad.

Cea de-a treia categorie de medalii se referă la tragica moarte, prin asasinat, a regelui Carol al XII-lea, la asediul fortăreței norvegiene Frederikshald, la 11 noiembrie 1718. Formulările panegirice și imaginile reprezentate, duc la concluzia că aceste ultime trei medalii sînt emise în anul 1719, pe una din ele fiind reprezentat impozantul monument funerar care i s-a ridicat de Stockholm, la 26 februarie 1719.

Despre consecințele domniei lui Carol al XII-lea, se afirmă în mod unanim că tot ce a cîștigat ca bun militar a pierdut ca slab diplomat. El va rămîne însă o figură legendară în istoria Suediei, memoria sa fiind înconjurată de o strălucită aureolă, cîntat și exaltat, el și soldații fideli — carolinii — în legende și poezii, ridicîndu-i-se numeroase monumente⁷.

Din cele nouă medalii studiate, la opt exemplare sînt cunoscuți gravori și implicit locurile de emisie; fără excepție, toți sînt gravori germani, din Nürnberg sau Gotha. Toate piesele analizate sînt din argint cu titlu ridicat, de o realizare artistică remarcabilă (medaliile nr. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9).

Bibliografia consultată pentru identificări, oferă și posibilitatea desprinderii a două aspecte legate de ineditul pieselor deținute de muzeul nostru și de frecvența acestor tipuri de medalii în licații internaționale. Legat de primul aspect remarcăm faptul că medaliile nr. 1, 3, 5 sînt variante la tipuri cunoscute în literatura de specialitate. În ceea ce privește frecvența pieselor în discuție în licații internaționale menționăm că este diferită, cel mai adesea apărînd în astfel de acțiuni, medaliile nr. 4 și 9.

Descrierea pieselor :

1. Medalia victoriei de la Narva (30.XI.1700) AV : CAROLVS D.G. — REX SVECIAE Carol din mila lui Dumnezeu, rege al Suediei⁸. Bustul regelui drapat și cuirasat la dreapta ; pe cap, perucă lungă. Pe cerc, inițialele gravorului : P.H.M.

RV : TANDEM BONA CAVSA TRIVMPHAT ; în exergă : OB RVSSOS FVGATOS/ET NARVAMLIBE/RAT.1700. (În sfîrșit cauza cea dreaptă izbîndește, rușii fiind alungați și Narva eliberată. 1700). Victoria înaripată stînd pe trofee militare și prizonieri căzuți, în stînga ține un ram

de măslin, în dreapta, o cunună dublă de lauri. În fundal, silueta cetății Narva. Pe linia ce delimitează exerga, inițialele gravurului : P.H.M. Pe muchie, inscripția : + A DOMINO FACTVM EST ISTVDO ET EST MIRABILE IN OCULIS NOSTRIS. (Tot ceea ce este făcut de Domnul pentru noi, este minunat).

Argint 800‰, Ø=40 mm, G=29,50 gr., gravor Phil. Henr. Müller din Nürnberg. Hildebrand, p. 503, nr. 45, Henry Seligman⁹, Münzen und Medaillen, Versteigerungs, Katalog. VI, Hanovra, 1930, 1 septembrie, p. 4, nr. 89. Inv. 903799.

2. Medalia victoriilor din anii 1700—1703.

AV : CAROLVS. XII. — D : G : REX SVECIAE (CAROL al XII-lea din mila lui Dumnezeu, rege al Suediei). Bustul regelui în semiprofil, purtând costum de ceremonie ; în stînga ține sceptrul, în dreapta, spada. În partea inferioară, cartuş cu inscripția : QVO NON PRAESTANTIOR ARMIS (Nicăieri mai neîntrecut în armie).

RV : TESTES VIRTUTIS ET PRUDENTIAE (Martorii virtuții și ai înțelepciunii). Central, o spadă și un ram de laur încrucișate, străpungînd trei coroane dispuse 1/2. În jur, 6 cartușe cu inscripțiile : NARVA/1700.gb — RIGA/1701.9 Jul/DUNAM :/1701.xb — VARSOV :/ 1702.23 Mai/CRACOV/1702.29 Jun — THORUM/1703.14 b. Central, între spadă și ram, inscripția : MOSC :/POLO :. Pe cerc : ELBING/11.xbr.

Argint 800‰, Ø=42 mm, G=33,15 gr., gravor G. Hautsch din Nürnberg. Hildebrand, p. 523, nr. 78. Inv. 903799.

3. Medalia păcii de la Altränstädt (24.IX.1706)

AV : CAROLXII.R.SVEC.PACIFICATOR./MDCCVI. (Carol al XII-lea, regele Suediei, pacificator. 1706). Bustul regelui, drapat, la dreapta. RV : SAXONIAE SARMATIAE. FELICITAS (Fericirea Saxoniei și Sarmatiei). În partea superioară, scut cu stema Poloniei, în partea inferioară, scut cu stema Saxoniei.

Argint 800‰, Ø=25 mm, G=7,22 gr. ; Hildebrand, p. 534—535, nr. 97, Gerhard Hirsch, Münzen und Medaillen, Katalog XXXIV, München, 21—22 februarie 1963 p. 46, nr. 946. Inv. 903705.

4. Medalia reîntoarcerii din Turcia (1714)

AV : Regele Carol al XII-lea, pe calul în galop, la dreapta, purtînd tunică scurtă și botfori ; în dreapta, un pistol în toc. în exergă, anul 1714. RV : WAS/SORGET IHR/DOCH/GOTT UND ICH/LEBEN IA/NOCH. (Pentru ce vă-ngrijorați, Dumnezeu și cu mine, trăim încă ?)¹⁰.

Argint, Ø=30 mm, G=7,00 gr. ; Hildebrand, p. 579—580, nr. 171, Dr. Busso Peuss Nachf, Münzhandlung, Frankfurt, Auktion 14 martie 1972, p. 582, nr. 829. Inv. 903470

5. Medalia sosirii la Stralsund (20.XI.1714)

AV : CAROLVS XII D G REX SVE (Carol al XII-lea, din mila lui Dumnezeu, rege al Suediei). Bustul regelui cuirasat la dreapta purtînd manta de hermină ; sub umărul drept, inițialele gravurului : P.H.M.

RV : REDDITUS EOIS PATRIAM SOLATUR AB ORIS (Această întoarcere întărește patria la hotare). Regele în costum de ceremonie, cu spadă, în picioare spre dreapta arată, spre un altar arzînd, lingă care stă ingenuchiată Suedia personificată (personaj feminin drapat). Pe coloana altarului, inscripția : **FOR/TUNAE/REDVCE** (A revenit izbînda). Deasupra, un putti cu ramură de măsline. În exergă, anul : **A : 1714**.

Argint 800‰, Ø=43 mm, G=29,20, gravor Phil. Henr. Müller din Nürnberg, Hildebrand, p. 579, nr. 170, J. Schulman, Catalogue des riches séries des monnaies et médailles provenant des collections, 1931, Amsterdam, p. 110, nr. 2165. Inv. 903799.

6. Medalia sosirii în Ystad (24—26 decembrie 1715)

AV : CAROLVS XII D G REX SVECIAE (Carol al XII-lea, din mila lui Dumnezeu, rege al Suediei). Capul regelui, laureat la dreapta ; sub git, inițiala gravurului : **v**.

RV : PER VARIOS CASVS PER TOT DISCRIMINA REGNIS (Prin feliurite încercări, prin atitea primejdii din regate). În prim plan, corabie cu pînze, sub pavilion regal, pe valuri. În fundal, silueta orașului și un turn de far cu trei lampioane. În exergă : **VDSTAEDT. 26 DEC.**

Argint 800‰, Ø=42 mm, G=28,02, gravor G.W. Vestner din Nürnberg. Hildebrand, p. 588, nr. 188. Inv. 903799.

7. Medalie comemorativă : moartea lui Carol al XII-lea la Frederikshald (11 decembrie 1718)

AV : CAROLVS XII D — G REX SVECIAE (Carol al XII-lea, din mila lui Dumnezeu, rege al Suediei). Capul regelui, laureat la dreapta. Sub git, inițiala gravurului : **v**.

RV : QVIS TOT SVSTINVIT, QVIS TANTA NEGOTIA SOLVS (Care a îndeplinit fapte atît de mari, singur). Suedia personificată stînd sprijinită pe un scut oval cu armele regale privind îndurerată spre postamentul sarcofagului pe care scrie : **CAROL XII**. Monumentul funerar, surmontat de însemnele regale (coroană, sceptru, spadă) este flancat de doi lei. În părți două lampioane cu cîte 9 fălcii. În exergă : **AD FRIDRICHSHALEM MDCCXIIX.D.XI. DEC.**

Argint 800‰, Ø=43 mm, G=29,22 gr., gravor G.W. Vestner din Nürnberg. Hildebrand, p. 596—597, nr. 208, J. Schulman, p. 110, nr. 2167. Inv. 903799

8. Medalie, în amintirea morții lui Carol al XII-lea (1718)

AV : CAROL. XII. D. G. REX .SVEC. Pe cerc. **NAT. 24 JUN. 1682. OB. II. DEC. 1718.** (Carol al XII-lea, din mila lui Dumnezeu, regele Suediei. S-a născut în 24 iunie 1682, a murit în 11 decembrie 1718). Bustul drapat și cuirasat al regelui la dreapta. Sub umărul drept, inițiala gravurului : **W**

RV : SOLANG/DIE WELT/BESTEHT/SEIN NAHME/NICHT/VERGHET. (Atîta vreme cît există lumea orînduită, numele lui nu va fi uitat. Legenda este încadrată de o cunună marginală din lauri.

Argent 8‰, Ø=31 mm, G=14,60 gr., gravor Chr. Wermuth din Gotha. Hildebrand, p. 602, nr. 221; Gerhard Hirsch, Münzen und Medaillen, München, Katalog XXXVIII, Auktion, 10—11 aprilie, p. 79 nr. 1772 (în catalog, variantă din cositor). Inv. 903799

9. Medalie, In amintirea morții lui Carol al XII-lea 1718

AV : CAROLUS. XII. D. G. SU. G. V. REX. (Carol al XII-lea, din mila lui Dumnezeu, rege al Suediei). Sub umărul drept, inițiala gravurului : V. Pe cerc : OB. 11. DEC. 1718. (Mort la 11 decembrie 1718).

RV : FORTITVDO ET IMMORTALITAS. (Putere și Veșnicie). Puterea și Veșnicia personificate, drapate în picioare, alăturate, lângă o coloană. Deasupra Veșniciei înaripate, o stea.

Argent 800‰ Ø=32 x 23 mm, G=10,50 gr., gravor G.V. Westner din Nürnberg. Hildebrand p. 601 nr. 217, Karl Kress, Münzhandlung, Auktion nr. 166, München 1976, p. 134, pl. XXXVII. Inv. 903470

N O T E

- 1 HILDEBRAND BROR EMIL, Sveriges och svenska konungahusets, Stockholm, 1874, Vol. I, capitolul despre Carol al XII-lea (în text, prescurtat, Hildebrand).
- 2 ION HURDUBETIU, Istoria Suediei, Editura științifică, București, 1985, p. 147.
- 3 Idem, p. 157.
- 4 Ibidem.
- 5 VOLTAIRE, Histoire de Charles XII, Paris, 1895, p. 261, nota 5.
- 6 HILDEBRAND, op. cit., p. 588.
- 7 La grande Encyclopédie, Paris, Vol. X, p. 752.
- 8 Traducerea legendelor din limba latină a fost făcută de tov. prof. univ. Radu Manolescu, căruia îi mulțumesc pentru amabilitate și înțelegere.
- 9 Pentru identificări, o numeroasă și adecvată bibliografie, mi-a fost pusă la dispoziție de tov. Constanța Știrbu, șef secție Cabinetul numismatic al Muzeului de Istorie R.S.R., căreia îi mulțumesc pentru amabilitate.
- 10 Se presupune că întrebarea ar fi fost rostită de regele însuși, la întoarcerea din Turcia (Hildebrand, op. cit., p. 580).

Résumé

A l'aide de 9 médailles suédoises du Musée d'Histoire et Archéologie du Département de Prahova, émises à l'époque de Charles XII (1697-1719), l'auteur de cet article présente trois étapes de la règne de cet illustre roi : la période de gloire (la victoire de Narva-1700, la paix d'Altranstadt — 1706-, la période de pérégrinations européennes (1714—1715) et la mort du roi au siège de la cité norvégienne de Frédérickshald (1718).

De la multitude de médailles émises, visant la personnalité de Charles XII (plus de 200), les médailles y présentées envisagent les étapes les plus importantes de sa règne tourmentée ayant d'amples implications européennes et des retentissements dans l'histoire de notre pays.

Fig. 1. — Medalia victoriei de la Narva (1700)

Fig. 2. — Medalia victoriilor din anii 1700—1703

Fig. 3. — Medalia păcii de la Altranstadt (1706)

Fig. 4. — Medalia reintoarcerii din Turcia (1714)

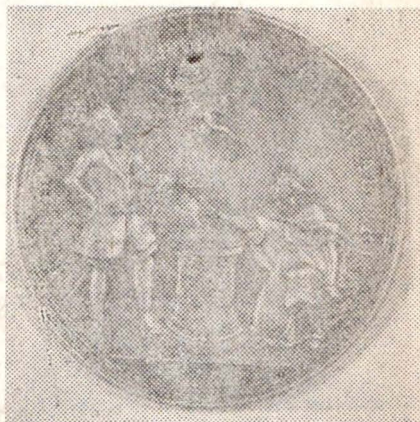

Fig. 5. — Medalia sosirii la Straslsund (20. XI. 1714)

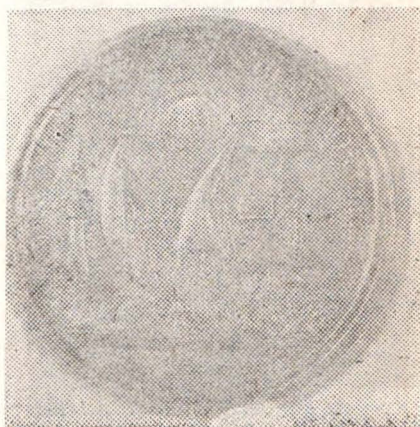

Fig. 6. — Medalia sosirii in Ystad (24—26. XII. 1715)

Fig. 7. — Medalie comemorativă : moartea lui Carol al XII-lea la Frederikshaid (11 decembrie 1718)

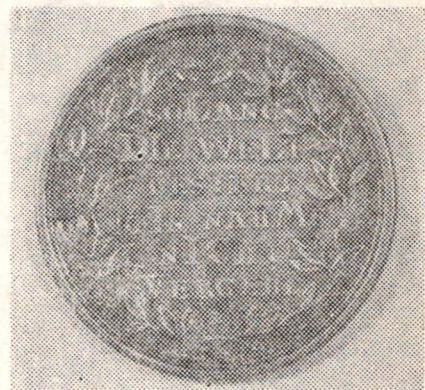

Fig. 8. — Medalie, în amintirea morții lui Carol al XII-lea (1718)

Fig. 9. — Medalie, în amintirea morții lui Carol al XII-lea (1718)

**ASPECTE ALE VIETII ECONOMICE DIN ROMANIA
IN A DOUA JUMATATE A SEC. AL XIX—LEA REFLECTATE
IN MEDALIILE DEȚINUTE DE MUZEUL DE ISTORIE
ȘI ARHEOLOGIE DIN PLOIEȘTI**

DOINA POPESCU

Actul Unirii de la 24 ianuarie 1859, reformele din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza și cucerirea independenței de stat a României au fost factorii de bază ce au influențat dezvoltarea economică a țării în a doua jum. a sec. al XIX-lea.

Prin lărgirea și consolidarea pieții interne care devine o piață națională, eliberarea forței de muncă în urma reformei agrare din 1864 și acumularea primitivă a unor sume de bani care se transformă în capital industrial se grăbește evoluția țării pe calea orînduirii capitaliste ¹.

Acestor factori li se adaugă politica protecționistă a cercurilor guvernante și a domnitorilor din această vreme, în preocupările cărora problemele economice au deținut un rol important. Semnificativ în acest sens este punctul de vedere al domnitorului Alexandru Ioan Cuza care, încă din 6 decembrie 1859, în mesajul către Cameră, menționa : „Avem tot(ul) de creiat : a întemeia creditul nostru public, a deschide drumuri, a face poduri, a împodobi și a sănătăți orașele, a săpa canaluri, a întinde linii de drumuri de fier pe suprafața pămîntului nostru pentru înlesnirea comunicărilor și într-un cuvînt a dezvolta toate stabilimentele publice^{2a}.

Urmărind aplicarea mesajului din dec. 1859, în scopul încurajării agriculturii cu ramurile sale : creșterea vitelor, viticultura, apicultura, horticultura și sericicultura, domnitorul Alexandru Ioan Cuza, în 1860 ia inițiativa deschiderii unor expoziții anuale, pe cheltuiala statului, pentru a premia cele mai bune produse expuse ³.

Ideea unor expoziții cu caracter agricol este mai veche și își are originea în vechile târguri de vite și prezentări de fructe, legume, păsări ce aveau loc cu prilejul sărbătorilor tradiționale, prima expoziție agricolă, profilată pe plante și flori exotice, fiind organizată încă în 1839 la Iași ⁴.

În iunie 1963, inițiativa domnului Alexandru Ioan Cuza este legiferată. Teritoriul țării, conform legii, este împărțit în 10 regiuni agricole, urmînd ca în fiecare capitală de județ să se organizeze cîte o expoziție anuală la care să se prezinte produsele regiunii. Erau prevăzute detalii

referitoare la organizarea expozițiilor, clasificarea produselor, admiterea publicului vizitator, împărțirea premiilor și a medaliilor.

Produsele agricole, în conformitate cu legea, erau împărțite în trei grupe : „zootehnica, producție agricole și pădurărești, mecanica agricolă“.

Pentru aplicarea legii, la 28 noiembrie 1864, se înființează corpul inspectorilor agricoli, cu scopul impulsiei activității din domeniul agriculturii ⁵.

Imediat după înființarea Corpului inspectorilor agricoli, în același an, 1864, la Fălticeni și Iași se organizează expoziții regionale de agricultură și industrie, iar la București una de horticultură și apicultură ⁶.

Enciclopedia României menționează ca dată a organizării primei expoziții de produse agricole anul 1865, când, din inițiativa lui Ion Ionescu de la Brad, s-a deschis expoziția de la Iași, în casele și grădina mănăstirii Frumoasa, precum și expozițiile regionale de la Râmnicul Sărat, Tecuci și Putna ⁷.

La aceste inițiative și reglementări legale în scopuri progresiste, trebuie menționat exemplul personal al domnitorului Cuza, care prin comenzile de mașini agricole făcute în străinătate (secerători mecanice, mașini de desfăcut porumbul, vînturători mecanice) și cumpărarea de sîmînță de viermi de mătase, caută să înzestreze agricultura cu mașini moderne și să dezvolte cultura de plante speciale (technice), de dezvoltarea sericulturii și culturii bumbacului depinzînd dezvoltarea industriei textile ⁸.

Politica lui Cuza Vodă este continuată și în anii care au urmat deținerii sale.

Pentru încurajarea culturii cîniei și înului, în 1881 este dată o nouă lege ce viza dezvoltarea industriei casnice. În conformitate cu această lege, consiliile județene aveau sarcina de a organiza concursuri de produse agricole și industriale, atît la nivel local (acestea se organizau anual în reședințele de județ), cît și la nivel național (organizate numai în capitală, din trei în trei ani). Legea prevedea și cuantumul fondurilor bănești alocate pentru organizarea acestor concursuri : 320.000 lei pentru concursurile anuale județene (sumă care se împărțea în mod egal între județele țării) și 400.000 lei pentru cele naționale ⁹.

În urma acestei legi, în același an, Prefectura orașului Râmnicul Vilcea organizează o expoziție de produse agricole (struguri, vinuri, fructe crude și conservate). Exemplul este urmat de Primăria orașului Piatra Neamț în 1882 și 1883 și de Primăria orașului Constanța în 1898 ¹⁰.

La începutul secolului XX, sarcina organizării unor asemenea expoziții și concursuri este preluată de Societatea agrară a marilor proprietari.

În Transilvania, prima expoziție agricolă a fost organizată în 1869 de către Societatea Agrară Ardeleană, înființată în același an. Ea a fost urmată de alte concursuri agricole organizate în 1885 și 1894 la Odorhei.

În Banat o expoziție asemănătoare se organizează la Timișoara în 1892.

Tot la sfîrșitul secolului XIX se plasează în timp și expozițiile agricole organizate în Bucovina : la Rădăuți (1897 și 1899), Storojinet (1897 și 1898), Suceava (1898), Cernăuți (1898), Vatra Dornei (1899), Putila (1899) ¹¹.

Pentru produsele premiate, expoziții erau recompensați cu medalii de aur, argint și bronz.

Medaliile la care se referă lucrarea au fost emise în vremea lui Cuza vodă și Carol I și privesc expozițiile și concursurile agricole organizate la București, Iași, Botoșani, Craiova și Constanța, în perioada 1864—1900.

Opere ale unor gravori de renume ca : Leisk, Carniol, Carniol — f.ul, A. Beer, Kullrich, Sternberg sau Fessler, aceste medalii se aseamănă. Asemănarea rezidă nu numai din semnificația pe care o au, ci și din reprezentările de pe avers și revers și inscripțiile ce le conțin. Pe avers, cele mai multe au redat efigia domnului sub patronajul căruia s-a organizat expoziția sau concursul, iar pe revers reprezentări ale ramurilor agriculturii concretizate în cunună de frunze de viță de vie, ciorchini de struguri, porumb, flori, fructe, capete de animale. Sunt însă și excepții ca în cazul Medaliei expoziției de agricultură și horticultură din București, din 1866, organizată în perioada locotenenței domnești instituite pentru perioada 11 februarie 1866 — 10 mai 1866¹². Pe reversul acestei medalii este redată alegoria Libertății, cu arme la picioare și lanțuri sfărîmate, ținînd drapelul țării într-o mînă. Tot în categoria excepțiilor intră și medaliile concursurilor de agricultură de la Iași din 1881 și 1882 (pe avers apare Agricultura personificată, Medalia expoziției din Botoșani, organizată în 1880 (pe avers apare marca României) și Medalia expoziției de vite din Iași, organizată în 1898 (pe avers apare redat soarele).

În scopul măririi profiturilor prin creșterea productivității muncii și respectiv intensificarea exploatării, marii proprietari agricoli încep să introducă mașini perfecționate, așa încît în 1865 erau utilizate în România 101 mașini de secerat, 312 mașini de treierat, 114 mașini de dezghiecat porumbul¹³.

Numai în județul Prahova în 1870, funcționau 51 mașini cu aburi, 9 acționate cu brațele și 2 cu forța animalelor¹⁴. Pentru încurajarea dezvoltării agriculturii cu mașini agricole, în 1897 a fost organizat la București un concurs, fiind emisă și o medalie.

Cucerirea independenței a creat României posibilitatea de a încheia convenții comerciale și vamale cu alte state și a duce o politică economică care să favorizeze dezvoltarea industriei. Criza agrară din deceniul opt al secolului XIX convinsese pe tot mai mulți reprezentanți ai burgheziei că România nu se putea mărghini numai la producția agricolă și că se impunea dezvoltarea industriei, că România nu trebuie să se mulțumească numai cu încurajarea agriculturii și a ramurilor industriale derivate din agricultură. În această perioadă, curentul care s-a ridicat în favoarea încurajării industriei a devenit tot mai puternic. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu „numeroși gînditori și oameni politici demonstrează necesitatea industrializării pentru progresul societății, pentru viitorul României și întărirea independenței sale^{15a}”.

Pe prim plan s-au situat în această perioadă P. S. Aurelian și A. D. Xenopol. Exponenți ai curentului cunoscut sub numele de „protecționism” ei cereau încurajarea de stat a întreprinderilor industriale din țară. „Întemeierea industriei în România este o chestiune de viață pentru țara noastră” — spunea în 1881 P.S. Aurelian. Conform concepției aces-

tuia, accentul trebuia să se pună pe industria casnică și pe meserii și numai prin dezvoltarea acestora să se ajungă la industria mare de fabrică.

În ideea încurajării industriei, la 14.III.1882 s-a fondat Societatea cooperativă a constructorilor și meseriașilor români, cu filiale în județele Mușcel, Pitești, Ploiești, Brăila, Galați și Iași ¹⁶. Organul de presă al Societății era „Cooperatorul român”. În memoria fondării Societății, a fost bătută o cocardă în atelierul argintarului N. Carapati din București pentru a fi distribuită membrilor Societății cooperative, consilierilor de onoare, președinților secțiilor. Cocarda are redat scutul cooperatorilor cu coroana regală deasupra, iar împrejur 2 ramuri de stejar și laur ¹⁷.

În perioada 1882—1895, Societatea cooperativă a constructorilor și meseriașilor a organizat concursuri și expoziții la Iași (1884), Craiova (1886 și 1887), București (1883, 1894 și 1895).

În cadrul expozițiilor organizate de această societate, pentru prima dată se crează oficial o secție internațională cu prilejul expoziției de la Craiova din 15 august 1887. Este prima expoziție organizată în Peninsula Balcanică cu o astfel de secție, în pavilioanele ei expunându-și produsele expozanți din Petersburg, Kiev, Moscova și Odesa ¹⁸.

În patrimoniul Muzeului de istorie din Ploiești se află 37 medalii ale expozițiilor organizate de Societatea cooperativă la București, în septembrie 1883 (2 modele : unul pentru a fi acordat expozanților, altul portativ, cu tortiță, pentru participanții la festivitatea de deschidere a expoziției ¹⁹), Iași (1884) și Craiova (1887).

Modelul medaliei pentru expozițiile din 1883, 1884 și 1887 a fost executat de Dimitrie Butculescu și este asemănător, având schimbat numai data și localitatea. Aceste medalii au pe avers scutul cooperatorilor cu echerul, compasul și căciula dorobănțească, iar deasupra două mâini strînse. Deasupra scutului este coroana regală, iar pe revers sînt redată o carte deschisă și motto-ul mobilizator : „Te înalți prin muncă și cultură”. Insemnele de pe scut simbolizează tehnicitatea, emanciparea politică și ideea asocierii.

Cu expoziția din 1887 se încheie seria uniformității medaliei recompensatoare.

Pentru expoziția cooperatorilor din țară și străinătate, organizată la București la 29 august 1894 și patronată de principele Ferdinand și principesa Maria au fost bătute două modele de medalii, pe unul din ele apărînd pentru prima dată efigiile moștenitorilor tronului. Medaliile executate după modelul lui Dimitrie Butculescu, la Casa Ștefano Johnson din Milano, au fost confecționate din argint, aluminiu, bronz și bronz argintat, în umăr de 2002 bucăți (2 din argint, 500 din aluminiu, 1000 din bronz și 500 din bronz argintat ²⁰).

În colecțiile Muzeului județean Prahova se află modelul pe al cărui avers este redată România personificată, stînd sprijinită cu mîna stîngă pe scutul cooperatorilor, iar în mîna dreaptă ținînd o coroană de stejar : la picioarele ei se află o nicovală, un ciocan și o roată dințată, iar în fundal munți. În stînga medaliei este o fabrică. Reversul este asemănător celorlalte medalii.

Din inscripțiile de pe medalii reiese scopul organizării concursurilor și expozițiilor, anul, precum și localitatea unde au avut loc. Conținutul inscripțiilor : „Onoare cultivatorului“, „Onoare și încurajare agriculturii și industriei“, „Onoare agriculturii și industriei“, „Onoare muncii stăruitoare“ aduce un omagiu agriculturii ca ramură de bază a economiei românești, cit și actului muncii, ca act fundamental al existenței și sursă reală a tuturor valorilor materiale.

Pe plan internațional, România participă la expozițiile universale organizate la Londra (1851), Paris (1867, 1889, 1900) și Viena (1873). În colecțiile muzeului se află, între altele, medalia expoziției universale de la Viena din 1873, expoziție la care aprecierile produselor românești s-au materializat în 2 mari premii, 26 medalii de aur, 63 de argint, 73 de bronz și 107 mențiuni.

Studiul acestor medalii oferă posibilitatea cunoașterii politicii economice a statului român, politică ce viza atât dezvoltarea agriculturii ca ramură de bază a economiei naționale, cit și dezvoltarea, protejarea și afirmarea tinerei industriei românești.

Studiul medaliilor ce vizează domeniul agrar furnizează informații cu privire la ramurile agriculturii ce se practicau în România în această perioadă, precum și inventarul agricol cu care se realizau muncile cimpului. Apariția frecventă a plugului dovedește faptul că agricultura se practică încă pe o scară largă cu unelte nemecanizate, producția agricolă fiind în mare parte rezultatul eforturilor grele ale țăranimii.

De asemenea, medaliile emaneate de la Societatea cooperativă a meseriașilor și constructorilor români, cu filiale în Muntenia și Moldova, ca și concursurile organizate de aceasta, ilustrează rolul încă important al producției meșteșugărești, al atelierelor mici și mijlocii în cadrul producției industriale a țării, ateliere ce nu foloseau munca mecanizată, ori o foloseau pe o scară foarte redusă. Acest lucru reiese și din datele statistice ale timpului care arată că, la începutul sec. al XX-lea, din totalul de 62.188 întreprinderi industriale, numai 625 aparțineau industriei mari prelucrătoare, 54.405 aparțineau industriei mici și mijlocii, 6923 industriei speciale mici (mori, joagăre, pive), iar 235 industriei extractive²¹.

Cu toate măsurile protecționiste luate de statul român în scopul dezvoltării economiei țării cu forțe proprii, nu s-a putut realiza o dezvoltare mai rapidă a țării și nici să se evite aservirea economică a țării capitalului străin.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea economică a țării a avut-o lărgirea rețelei de transporturi și comunicații. Construcția căilor ferate, a șoselilor, a legăturilor telefonice, dezvoltarea transporturilor pe apă și înființarea unei flote fluviale și maritime erau condiții necesare pentru dezvoltarea industriei, agriculturii și a comerțului.

În această viziune, în 1869, cum bine se știe, se construiește prima linie de cale ferată pe distanța București-Giurgiu, iar în 1880 se iau măsuri pentru răscumpărarea din mîna societăților particulare, cu capital străin, a căilor ferate construite înainte de cucerirea independenței.

După integrarea Dobrogei la România în urma războiului de independență și răscumpărarea de către guvernul român a căii ferate Cerna-

vodă-Constanța de la compania engleză căreia Turcia i-o concesionase în 1857, se trece la construirea podului de la Cernavodă după proiectul inginerului român Anghel Saligny.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, lungimea căilor ferate din Vechiul Regat ajunsese la peste 3000 km., din care 1800 Km erau construiți de stat ²².

Concomitent cu măsurile luate în vederea extinderii transporturilor pe uscat, încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, cercurile guvernante încep să manifeste interes tot mai intens pentru dezvoltarea transporturilor pe apă. Anul 1856, cînd la Congresul de la Paris s-a stabilit statutul legal al Dunării, marchează începutul legislației românești privind comunicațiile pe apă. Începînd cu această dată, sint emise legi și regulamente de dezvoltare a porturilor fluviale ²³. Un rol deosebit în organizarea porturilor l-a avut Legea din 18 nov. 1863, în urma căreia s-au amenajat principalele porturi dunărene: Galați, Brăila, Giurgiu, Turnu Severin, iar după anul 1878 portul maritim Constanța.

Pe această linie se înscrie în ultimele decade ale secolului al XIX-lea, construcția docurilor din porturile Galați și Brăila. Proiectul construcției magaziiilor, început în 1883 și finalizat în 1887, a aparținut inginerului Gh. Duca, director general la CFR, iar cel al cheiurilor, început în 1884 și terminat în 1885, a aparținut inginerului Anghel Saligny, șef de serviciu în Direcția C.F.R.

Construcția cheiurilor și bazinelor a început în 1886, iar ansamblul tuturor lucrărilor (magazii, cheiuri, bazin) s-a terminat în 1891 ²⁵.

Intensificarea traficului maritim odată cu crearea parcului de vase maritime a determinat lucrări de modernizare și în portul Constanța, lucrări începute în 1896 de către întreprinderea Halier.

Realizările din domeniul transporturilor pe apă și uscat, au fost consemnate în memoria metalului.

În colecțiile Muzeului de istorie se fală 15 medalii bătute cu prilejul lucrărilor de hidroameliorare de la Porțile de Fier, punerii pietre fundamentale a portului Constanța (2 tipuri de medalii și o insignă), construirii podului de la Cernavodă (3 tipuri), construcției cheiului orașelor Galați și Brăila.

Din analiza acestor medalii se pot obține informații cu privire la perioada cînd s-au efectuat lucrările, la emblemele orașelor, iar inscripțiile de pe revers cuprind informații cu privire la conținutul lucrărilor, anul desfășurării lor și uneori la componența guvernului din perioada respectivă.

Studiul acestei categorii de medalii duce la concluzia că, la sfîrșitul secolului XIX, în România s-au luat o serie de măsuri pentru extinderea căilor de comunicații atît pe uscat, cît și pe apă, fapt ce contribuie la dezvoltarea economică a țării.

În încheiere putem concluziona că, nu există ramură importantă a economiei care să nu fie ilustrată de medalistică, aceasta constituind alături de celelalte categorii de izvoare istorice, una din principalele surse de informare privind aspecte ale vieții economice.

- 1 *Istoria economiei naționale*. Manual apărut sub redacția prof. doc. N. A. Lupu, Edit. didactică și pedagogică, București, 1974, p. 88.
- 2 CONSTANTIN C. GIURESCU, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Edit. științifică, București, 1966, p. 381.
- 3 *Ibidem*, p. 390.
- 4 *Enciclopedia României*, vol. IV, București, 1943, p. 283.
- 5 *Ibidem*, p. 284.
- 6 GEORGE BUZDUGAN, GH. NICULIȚA, *Medalii și plachete românești*, Edit. științifică, București, 1971, p. 62—63 (planșe); C. GIURESCU, *op. cit.*, p. 390.
- 7 *Enciclopedia României*, *op. cit.*, p. 284—285.
- 8 CONSTANTIN C. GIURESCU, *op. cit.*, p. 337—390.
- 9 *Ibidem*, p. 289.
- 10 *Ibidem*, p. 285.
- 11 *Ibidem*, p. 286.
- 12 *Buletinul Societății Numismatice Române*, an III, nr. 11—12/1906, p. 32.
- 13 VASILE MACIU, *Istoria modernă a României. Constituirea și consolidarea formațiunii capitaliste în România (1848—1878)*, București, 1973, p. 65.
- 14 I. JERCAN, *Prahova în perioada premergătoare războiului de independență din 1877—1878*, mss.
- 15 NICOLAE CEAUȘESCU, *Partidul Comunist Român, continuator al luptei revoluționare și democratice din România*, în „România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste, vol. I, Edit. politică, 1968, p. 342.
- 16 Arhiva Muzeului de Istorie Ploiești, inv. 903419, p. 4.
- 17 *Ibidem*, p. 9.
- 18 *Enciclopedia României*, *op. cit.*, p. 293.
- 19 Arhiva Muzeului de Istorie Ploiești, inv. 903419, p. 1.
- 20 *Ibidem*, p. 5.
- 21 *Ancheta industrială din 1901—1902*, vol. I, Industria mare, București, 1904, p. 6.
- 22 CONST. C. GIURESCU, DIINU C. GIURESCU, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi*, Edit. Albatros, f. a., p. 575.
- 23 *Enciclopedia României*, *op. cit.*, p. 88—89.
- 24 *Ibidem*, p. 89.
- 25 *Ibidem*, p. 90.

Résumé

L'article aec ce titre présente un nombre de 52 medailles émies avec l'occasion d'organisation des expositions, economiques dans la periode 1864—1900, dans notre pays ou a l'étrangère, ou bien avec l'occasion de l'accomplissement des grands ouvrages pour le developpement du transport.

Il est evidente la conclusion qu'il siya pas une branche importante de l'economie quelle ne soit pas, illustrée par la medallistique, parce que les médailles, à coté des autres catégories des sources historiques, sont aussi necessaires pour la recherche de l'histoire de la vie economique roumaine dans l'époque évoqué.

Centenarul nașterii lui Alexandru T. Stamatiad (1985 mai 9) a trecut aproape neobservat în lumea literelor. Cele câteva articole de conveniență n-au adus nimic nou relativ la viața poetului, care constatăm cu stupoare, nu este prea cunoscută. Faptul acesta ne-a determinat ca după o fugară retrospectivă a modului în care opera sa a fost receptată de istoria literară, să dăm la iveală câteva date și documente inedite referitoare la viață, aflate, aproape în totalitate, în patrimoniul Muzeului de Istorie și Arheologie.

Despre poetul „trîmbițelor de aur” și al „mărgăritarelor negre”, părerile sînt divizate. Alexandru Macedonski, spre exemplu, îl recomandă cu efuziune lui Ovid Densusianu, ca pe un „fiu al Muzelor” căruia îi cunoaște „copilăria și viața trudită, — dar și — expansiunea lirică puternică...”¹. Mihail Dragomirescu, la rîndul său, observă cu prilejul practicei pedagogice la examenul de capacitate pentru limba română, din aprilie-mai 1919, că Stamatiad „are căldură comunicativă și înțelegere literară”². Emil Constantinescu, poet obscur și redactor al revistei „Epigonii” (1911—1912) din Iași, consemna însă, într-o scrisoare adresată lui Ovid Densusianu, că Stamatiad este „veșnic inabordabil”³. Punctul de vedere cel mai defavorabil poetului este cel al lui G. Călinescu, care vizitîndu-l, prin toamna anului 1935, remarcă un an mai tîrziu, în „Jurnalul” său, că Stamatiad locuia într-o „casă banală, stil depozit de vinuri (...), o lipsă totală de bun-gust, o completă mitocănimă (...), apartament, în sfîrșit de circiumăreasă, fără nimic care să amintească pe departe un scriitor (...)”. Șederea o zi în această casă, cu broșuri lipite în hîrtii și asemenea cadre, m-ar îmbolnăvi”⁴. Părerea odată formată, stăruie. După trecerea unor ani, în decembrie 1940, într-o misivă destinată lui Al. Roșetti, Călinescu îi asemuie, pe Stamatiad, unei „urfe gîngăanii”⁵.

Pe de altă parte, cînd îi, analizează opera, Călinescu îl privește cu mai multă circumspecție. Deși nu îi găsește „nici o afinitate spirituală” cu Baudelaire (din care Stamatiad tălmăcise⁶ „excelent”⁷, după opinia lui Ion Rotaru, „atîtea pagini frumoase”⁸, după expresia altui preopinent, care îl consideră, de altfel, drept „unul din cei mai fervenți baudelairiani din țara noastră”⁹), iar tristețea poetului... — o judecă drept — factice și erotica, fanfaronă”¹⁰, Călinescu îi recunoaște totuși „o remarcabilă suavitate verbală”¹¹.

Poet controversat, în opera căruia Perpessicius subliniază „o poezie frenetică, majestuoasă, scandată în sonorități pline (...), o poezie de atmosferă elegiacă, cu peisagii familiare (...), o poezie erotică, de confesiune, de chemări și respingeri, fragmente de roman pasional cu mari jerbe ritmice (...), o poezie de largi poeme halucinante în care temele romantice ale iubirilor medievale, cu castelani și castelane, împrumută un timbru, nou, cu atât mai prețios și mai meritoriu, cu cât la urma urmei astfel de teme trecuseră prin laminorul — dureros de dulce — al poeziei eminesciene“¹², iar Tudor Vianu, năpădit de amintirile prilejuite de „Arta poetică“¹³, a lui Stamatiaad, mărturisește că „mica scriere (...) mi te readuce în față, așa cum n-am încetat să te admir și să te iubesc : pasionat și orgolios“¹⁴, este privit din cu totul alt punct de vedere de alți istorici sau critici literari.

Bunăoară Pompiliu Constantinescu, lecturînd „Peisagii sentimentale“, un volum de poeme apărut în 1936 și premiat de Academia română, „cu dispozițiile cele mai receptive pentru noutate și talent...“ sesizează că „Alexandru Teodor Stamatiaad nu este nici un nedreptățit, nici un revoluționar al expresiei lirice, nici măcar un poet considerabil“¹⁵. Const. Ciopraga îi constată „teatralismul și emfaza“¹⁶ concluzionînd că „poetul se repetă pînă la saturație“¹⁷. Alți comentatori sînt mai precauți. Astfel D. Micu după ce conturează „o seamă de metehne ale scrisului“ împrumutate de poet de la maestrul său, Al. Macedonski, nu neglijează să adauge : „în ciuda unor asemenea cusururi, Stamatiaad, realizează uneori imagini ce nu-s de disprețuit, viziuni de fast oriental, sugestive...“¹⁸, iar Ion Rotaru, după ce afirmă că „tablourile simbolist-impresioniste se constituie mai mult din clișee, fără o vizibilă atingere cu trăirile interioare“, întregeste opinia sa evidențiind imediat că „versurile rămîn impecabile totuși“¹⁹. De altfel și E. Lovinescu după ce îi definea fizionomia poetică drept „truculență verbală“ ce nu îl mai putea impresiona, completa cu transparență : „preferăm faza a doua a circuitului sensibilității poetului, faza de oboseală și de expresie minoră, din care „Mi-e sufletul o creangă“ e, în adevăr antologică“²⁰.

Al. Dima deslușea, cu prilejul publicării „Artei poetice“ amintite, că opera lui Stamatiaad „nu se poate spune că a fost prețuită de contemporani și, mai cu seamă, de urmași“²¹, remarcînd că ea „merită o judecată mai înțeleghătoare“²².

Singurul exeget care dedică operei sale un întreg studiu, o carte, este un apropiat al poetului : Dem. Basarabeanu²³. Dar, existența unui document²⁴, aflat în patrimoniul Muzeului de Istorie din Ploiești, ne determină să-l considerăm, pe autorul studiului, interesat, mercantil și în consecință ne-a decis să-i ignorăm lucrarea.

Intr-o „restituire“ ocazionată de recentul centenar, Aureliu Goci remarca, la rîndul său, că „această operă nu este ea însăși lipsită de contradicții...“²⁵, fenomen care îl îndeamnă pe Mihai Zamfir să concluzioneze, într-un articol similar : „comemorăm nu atât opera lui Stamatiaad, ci starea spirituală din care ea a descins : starea de poezie continuă“²⁶.

Nici în privința vieții poetului nu au fost clarificate pînă în prezent unele perioade. Și totuși, Tudor Vianu observa undeva că „Stamatiad, omul, e cheia operei sale“²⁷. A trecut timp de atunci, omul s-a dus, iar cheia a rămas să fie descifrată de cei din zilele noastre cu toate lacunele din biografia lui Stamatiad.

Dacă G. Călinescu, preciza prin 1961 (deși datele nu erau inedite²⁸) că poetul fusese „copil natural (născut în București la 9 mai 1885) al Mariei Stamatiade“, făcut cu locotenent-colonelul „Theodor Pallady, un Ghiculesc prin mamă“ și deci „văr cu pictorul Theodor Pallady și cu Lucia Sturdrza-Bulandra și frate al „principesei“ Alexandrina Cantacuzino“²⁹, Ion Rotaru, distrat în transcrierea datelor, greșește cînd susține că poetul este „descendent, prin mamă (sic!), din familia Ghiculeștilor“³⁰.

Sînt însă în biografia poetului și unele intervale de timp necludate sau chiar necunoscute. De aceea, în baza unor documente inedite păstrate de Muzeul de Istorie și de Ahivele Statului din Ploiești, ne facem o datorie de onoare de a puncta un crochiu biografic al autorului „cetății cu porțile închise“.

După studii liceale (la „Matei Basarab“ și „Sf. Gheorghe“) făcute în Capitală, Stamatiad urmează Facultatea de Litere din București. Debutează în 1904, la revista „Pleiadă“, sub pseudonimul Adrian Alexandru, iar editorial în 1910, cînd îi apare volumul de poeme „Din triumbite de aur“, volum ce va fi premiat, în 1931, de către Societatea Scriitorilor Români.

În toamna aceluiași an. 1910, pe cînd Stamatiad se afla într-un sanatoriu din Constanța, Compania Davilla prezintă pe scena Teatrului „Modern“ din București și apoi în turneu prin țară, piesa sa într-un act : „Femei ciudate“, scrisă în colaborare cu Constantin Rîuleț. Din distribuție făceau parte : Marioara Voiculescu (Femeia), Ion Manolescu (Dragu) ș.a. Piesa va apărea în revista „Convorbiri critice“ (numărul din 25 noiembrie 1910), iar în volum, în anul următor, la tipografia „Eminescu“ din București, prefatăată de o scrisoare a lui Emil Gîrleanu.

În anul 1912, pe cînd era funcționar la Casa Băncilor Populare³¹, scoate un număr dublu din revista simbolistă „Grădina Hesperidelor — Pagini alese : proză și versuri“, la care obține colaborarea lui D. Anghel M. Dragomirescu, Ov. Densusianu, Șt. Petică, Ilarie Chendi, I.M. Rașcu, Barbu Solacolu ș.a. Și în același an imprimă la tipografia „Poporul“, volumul „Poemele în proză ale lui Baudelaire“.

În anul următor este din nou funcționar, la Casa Bisericii³², funcție din care demisionează cînd obține o suplînire în învățămînt.

În anul școlar 1913—1914 suplinește pentru trei luni de zile pe V.V. Haneș la Pensionul Asociației — liceu particular din București și pe D. Caracostea la Școala Comercială gr. I din București³³.

În toamna lui 1914, cu ordinul nr. 80696 din 9 septembrie, al Ministerului Cultelor, poetul este numit profesor suplinitor la Liceul „Sf. Petru și Pavel“ din Ploiești, unde predă istoria la clasele mici și filozofia la clasele superioare³⁴. Bănuim că secretarul liceului, un oare-

care V. Dimitriu, care i-a completat fișa personală nu auzise de poetul și dramaturgul belgian, de limbă franceză, Maurice Maeterlink (1862—1949), distins cu Premiul Nobel în 1911, din care Stamatiad tradusese, chiar în acel an, 1914, „Ciclul Morții“ (dramele : Interior, Oaspete nepoftit și Orbii), deoarece îl confundă cu prințul Clément Wenceslas Metternich-Winneburg³⁵ (1773—1859) — și acesta caligrafiat greșit —, ministrul de externe al Austriei, negociatorul căsătoriei dintre Maria-Luisa și Napoleon, iar după căderea acestuia, arbitru Europei.

Editura „Facla“ îi tipărește în anul 1915 lucrarea „Doi dispăruți : Săvescu și Petică“, poeți ce colaboraseră la „Grădina Hesperidelor“.

Urmează refugiul la Iași³⁶, din timpul primului război mondial, când colaborează la ziarul „România“ cu versuri patriotice de îmbărbătare :

„Fii tare și nu plînge,
Căci scris e-n cartea sorței :
Ca fie care treaptă
S-o cucerești prin sînge !

Ești frîntă azi în două,
Dar mîine — ca-n poveste —
Vei învia superbă,
Sorbînd o viață nouă !

Fii tare și nu plînge,
Ades ai fost rănită
De moarte și scăldată
În fiere și în sînge

Și totuși — ca un soare —
Ai re-nviat ! Nu plînge,
Căci iarăși va să vie
Slăvita sărbătoare !“³⁷

După aceea îl găsim prim redactor la revista lui Macedonski, „Literatorul“, din iulie pînă în decembrie 1918, an în care editează și volumul de versuri „Mărgăritare negre“.

În primăvara anului 1919 susține examenul de capacitate în învățămînt și tipărește lucrarea „Oscar Wilde, Poeme în proză“, carte ce va fi premiată de S.S.R. Se căsătorește cu o pictoriță, Letiția (care în mai 1924 deschidea o „personală“ în Palatul Culturii din Arad³⁸, iar prin 1925 o alta la Oradea³⁹) și se stabilește pentru un timp în Arad ca profesor de limba și literatura română și franceză la Liceul „Moise Nicoară“.

La „Casa Școalelor“ îi apare în 1922 volumul „Cetatea cu porțile închise — Parabole“, proză premiată de S.S.R., iar în anul următor scrierea „Pe drumul Damascului“, op. premiat de Ministerul Artelor (1923) și de Academia Română (1924).

În calitatea sa de profesor de parte umanistă, poetul era apreciat de autoritățile locale, care îl solicită să participe ca membru în Comisiunea de artă, ca și în cea de înfrumusețare a orașului și îngrijire a parcurilor pe anii 1924—1926⁴⁰. Dar scriitorul nu se simțe prea bine în privința sănătății. La 29 aprilie 1924 medicul D. Băișoiu din București îi recomandă printre altele „regim alimentar (...), mult repaos, aplicații calde pe pînțe...” și medicație⁴¹.

Cu toate acestea activitatea nu scade. În 1925 îi apare în Biblioteca „Semănătorul” din Arad, volumul „Cîțiva scriitori”. Și în același an, din martie, și pînă în mai 1926, scoate la Arad prestigioasa revistă „Salonul literar”, care reușește să obțină colaborarea unor scriitori ca: E. Lovinescu, I. Minulescu, Perpessicius, T. Vianu, G. Bogdan-Duică, E. Bucuța, A. Cotruș, V. Demetrius și alții. În articolul — program revista se declara „semănătorul ideilor de dragoste și înfrățire (...), voința unită, conștientă a energiilor latente”, dar și „persecutorul vițiilor ce se strecoară în moravuri întotdeauna pe căi piezișe și sapă temelia așezămintelor sănătoase” conchizînd că ideea „se poate schimba într-o forță înfiorătoare pentru acei ce îi stau piedică în cale. Din țară în țară, ea sfarmă lanțurile robilor, dărimă bastiliile și intronează, în locul bunului plac, sfetnici îngrădiți cu răspunderea faptelor”⁴². Stamatiaid îndeplinea funcția de secretar de redacție, redactor și director al publicației.

În vara lui 1926 este numit într-o nouă comisie locală⁴³ în care este coleg cu Aron Cotruș. În același an îi apare la „Casa Școalelor” volumul de „Poezii” — pagini alese, premiat de Academia Română, iar în anul următor tomul „Sufletul lui Baudelaire” — culegere și traducere, publicat în editura „Salonul literar”.

Spre sfîrșitul deceniului trei, epoca arădeană ia sfîrșit, poetul transferîndu-se în Capitală, unde se află deja în primăvara lui 1929 și unde are, de asemenea, o activitate publicistică febrilă.

În 1932 îi apare la „Cartea Românească” volumul „Catrenele lui Omar Khayyam”, cu o notiță introductivă, note și lămuriri, despre care Dictionarul enciclopedic român afirma, în 1965, că „în limba română a(u) fost tradus(e) mai întîi de Al. Th. Stamatiaid”⁴⁴. Informația este eronată și trebuie rectificată în sensul că primul traducător al filozofului persan, la noi, este Ionel Fernic. Compozitorul și poetul Ionel Fernic începe să publice tălmăcirea cugetărilor lui Omar Khayyam în periodicul politico-umoristic „Să nu te superi că glumesc” (Ploiești, 1928) și continuă tipărirea lor în „Dreptatea Prahovei — organ de luptă dîrză și cinstită pentru adevăr și dreptate” (Ploiești, 1929)⁴⁵, reunindu-le apoi, în placheta „Omar Khayyam (1040—1125)” imprimată, în 1930, la Tipografia Românească S.A. din Ploiești.

În 1933 îi apare în editura „Socec”, placheta „Din poeziile lui Li Po” (cu o „notiță biografică” introductivă), căreia îi vor urma „Din flautul de jad” — antologie chineză (ed. Cartea Românească), „Din cîntecele curtezanelor japoneze” (ed. Vremea — 1942), „Eșarfe de mătase” — antologie japoneză, „Viziuni și imagini” — traduceri și prelucrări, „Cîntecul iubirii” — populare grecești.

La începutul lunii august 1936 poetul se află la cură balneară la Govora, unde primea 2000 lei⁴⁶ din partea reprezentantului Administrației ziarelor „Adevărul” și „Dimineața” însemnând un crîmpei din drepturile de autor pentru volumul „Peisagii sentimentale” tipărit de editura „Adevărul”.

În 1942, în Fundațiile pentru literatură și artă, îi apare o ediție „completă și definitivă” de poeme, intitulată „Cortegiul amintirilor”. În același an face o ofertă editurii „Vremea” pentru tipărirea plachetei „Din cîntecele curtezanelor japoneze”, solicitînd ca drepturi de autor 100 exemplare din lucrare „și o sumă globală de lei 3000 (trei mii) plătită în două rate egale: una la predarea manuscrisului și a doua la tipărirea volumului”⁴⁷. A doua zi chiar, editura îi răspunde că este „complet de acord cu condițiunile stipulate”⁴⁸ și le acceptă ca atare.

În 1945 Al. T. Stamatiad făcea parte din Secțiunea București a Sindicatului mixt al corpului didactic din învățămîntul secundar, drept care la 4 august i se elibera cartea de membru nr. 2328⁴⁹. Între timp vechea sa boală se agravează. La 15 februarie 1949, dr. Petre Bădescu îi eliberează un certificat din care rezultă că poetul suferea de „hipertrofia prostatei, cu tulburări foarte acute în micțiune, de atonie gastrointestinală, scleroză cardio-renală și hernie inghinală stîngă. Boale cari îl pun în imposibilitate de a putea face vreo muncă fizică, avînd nevoie de îngrijiri medicale”⁵⁰. În toamnă, la 18 octombrie, Centrul de asistență al cardiacilor îi eliberează certificatul medical nr. 3713, din care reieșea că poetul era bolnav de „arteroscleroză cu hipertensiune arterială stabilizată și fenomene de angină pectorală”⁵¹. În consecință Fondul Literar al Uniunii Scriitorilor cu adresa nr. 509 din 13 martie 1950 îl invită să se prezinte la medicul Uniunii Scriitorilor (romancierul Virgil Monda) „pentru întocmirea fișei și a formelor necesare comisiilor de expertiză „neo-climatică”⁵². Certificatele medicale, buletinele de analiză, rețetele de medicație se succedă. Suferinței fizice i se adaugă pierderea soției la „28 august 1952” :

„O, clipa groaznică-a despărțirii.
Cu atît mai groaznică și sfîșietoare
Cu cît a fost mai neașteptată !
Din clip-aceea blestemată —
Cu sufletul numai o rană —
Neconținut mă scufund
Într-o prăpastie spălmîntătoare.
Fără de fund”⁵³

La acest periplu biografic ar mai trebui adăugat că pe parcurs poetul a colaborat la : Adevărul literar și artistic, Almanahul S.S.R. 1912—1913, Arta 1912, Bacăul 1941—1943, Cetiți-mă ! 1921—1922, Convorbiri critice 1907—1910, Convorbiri literare 1920, Cronicarul, Cuvîntul liber, Dobrogea Jună 1941, Duminica 1905, Falanga, Familia — București 1944, Familia — Oradea, Flacăra 1911—1916, Gîndul nostru, Gîndul nostru, La Revue Roumaine, 1912—1914, Lectura pentru toți 1918—1920, Literatură 1918—1919, Litere, Luceafărul 1919, Luceafărul — Sibiu 1910, Luceafărul literar și artistic, Magazin, Pleiada 1904, Pre-

zentul, Rampa, Revista critică 1918—1919, Revista literară și politică 1905, Revista scriitoarelor și scriitorilor, Ritmul vremii, România 1917—1918 România literară 1939—1940, Românul, Românul literar, Sămănătorul, Sburătorul 1919—1920, Sburătorul literar 1921—1922, Scena 1910, Simbolul 1912, Societatea de miine, Universul literar 1926, Versuri și proză, Viața literară, Viața literară și artistică 1907—1908, Viața nouă 1906—1918, Viața socială 1910 și altele.

Îmi amintesc că prin anii 1950—1952, sexagenarul poet Al. T. Stamatiad putea fi văzut adesea prin holul Facultății de Filologie din București unde venea să ofere, contra cost, studenților plachetele cu traduceri sale din lirica japoneză (Din cîntecele curtezanelor japoneze, Eșarfe de mătase) și chineză (Din flautul de jad). Arăta ca un bătrîn stîns, dar înfățișarea sa era demnă.

Cam la acest soroc crepuscular crează scriitorul „Arta poetică“, amintită mai sus, din care putem spicuî și sfaturile despre „Opera postumă“, ca o propunere pentru un județ mai blînd în ceea ce privește propria-i operă uitată :

„Nu se va publica din opera unui scriitor
Nici o lucrare sub media talentului său :
Dacă nu poți să-l mărești în fața posterității,
Cu atît mai mult n-ai dreptul să-l micșorezi“⁵⁴

N O T E

- 1 *Scrisori către Ovid Densusianu*, ed. sub redacția lui Liviu Onu, vol. III, Ed. Minerva, Buc., 1984, p. 84.
- 2 *Documente literare*, ed. de Gh. Cardaș, vol. II, Ed. Minerva, Buc., 1975, p. 338.
- 3 *Scrisori către Ovid Densusianu*, ed. cit., vol. I, 1979, p. 209.
- 4 G. CALINESCU, *Scrisori și documente*, ed. îngrijită de Nicolae Scurtu, Ed. Minerva, Buc., 1979, p. 279—280.
- 5 *Ibidem*, p. 83.
- 6 AL. T. STAMATIAD, *Poeemele în proză ale lui Baudelaire* (trad.), Tip. Poporul, Buc., 1912 ; *Sufletul lui Baudelaire*, culegere și traducere, Ed. Salonul literar, Arad, 1927.
- 7 ION ROTARU, *O istorie a literaturii române*, vol. II, Ed. Minerva, Buc., 1972, p. 191.
- 8 PERPESSICIUS, *Mențiuni critice*, vol. IV, Fund. ptr. lit. și artă, Buc., 1938, p. 15.
- 9 *Ibidem*, p. 368.
- 10 G. CALINESCU, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fund. pentru literatură și artă, București, 1941, p. 623.
- 11 *Ibidem*.
- 12 PERPESSICIUS, *op. cit.*, p. 13—14.
- 13 Manuscriptum, an VI, nr. 2 (19)/1975, p. 130—135.
- 14 TUDOR VIANU, *Correspondență*, ed. îngrijită de Henri Zalis, Ed. Minerva, Buc., 1970, p. 192.
- 15 POMPILIU CONSTANTINESCU, *Scrieri*, vol. VI, ed. îngrijită de Constanța Constantinescu, Ed. Minerva, Buc., 1972, p. 97.
- 16 CONST. CIOPRAGA, *Literatura română între 1900 și 1918*, Ed. Junimea, Iași, 1970, p. 413.
- 17 *Ibidem*, p. 414.
- 18 DUMITRU MICU, *Început de secol*, Ed. Minerva, Buc., 1970, p. 459.

- 19 ION ROTARU, *op. cit.*, p. 191—192.
- 20 E. LOVINESCU, *Istoria literaturii române contemporane — Evoluția poeziei lirice*. Ed. Ancora, Buc., 1927, p. 287.
- 21 AL. DIMA, *Al. T. Stamatiad — Insemnări și sfaturi conștraților tineri*, Manuscriptum, nr. cit., p. 128.
- 22 *Ibidem*, p. 129.
- 23 DEM. BASARABEANU, *Poezia lui Al. T. Stamatiad*, Ed. Cultura Românească, Buc., 1937.
- 24 Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 904761.
- 25 AURELIU GOCI, *Al. T. Stamatiad — Grandoare și grandilocvență simbolistă*, Manuscriptum, an XVI, nr. 1 (58)/1985, p. 144.
- 26 MIHAI ZAMFIR, *Eternitatea ratată*, România literară, an XVIII, nr. 22/30 mai 1935, p. 8.
- 27 T. VIANU, *Literatorul din 5 octombrie 1918*, cit. în Al. T. Stamatiad, *Din trimbițe de aur*, ed. III, Ed. B.P.T., Buc., 1924, p. 120.
- 28 *Vezi „Notele biografice” din vol. lui Al. T. Stamatiad, Din trimbițe...*, p. 118.
- 29 G. CALINESCU, *Material documentar*, Studii și cercetări de istorie literară și folclor, an X, nr. 4/1961.
- 30 ION ROTARU, *op. cit.*, p. 191.
- 31 Arh. St. Ploiești, Liceul „Petru și Pavel”, Ploiești, inv. 189 bis/1911, f. 131
- 32 *Ibidem*.
- 33 *Ibidem*.
- 34 *Ibidem*, f. 132.
- 35 *Ibidem*, f. 131.
- 36 CONST. CIOPRAGA, *op. cit.*, p. 415.
- 37 Muzeul de Istorie Ploiești, fond cit., inv. 2298/5, f. 173.
- 38 *Ibidem*, inv. 904777.
- 39 *Ibidem*, inv. 2073/29.
- 40 *Ibidem*, inv. 2299/36—37.
- 41 *Ibidem*, inv. 2301/11.
- 42 D. NANU, *Puterea ideii*, Salonul literar, an I, nr. 1/martie 1925
- 43 Muzeul de Istorie Ploiești, fond cit., inv. 2301/7.
- 44 *Dicționarul enciclopedic român*, vol. III, Ed. politică, Buc., 1965, p. 583.
- 45 MIHAI APOSTOL, *Festival „Ionel Fernic” la Ploiești*, România literară, an III, nr. 20 (84)/14 mai 1970, p. 27; *vezi și A. MIHAI, Festival „Ionel Fernic” la Ploiești*. Fiile din trecutul istoric al jud. Prahova, 1971, p. 264—265.
- 46 Muzeul de Istorie Ploiești, fond cit., inv. 2073/18.
- 47 *Ibidem*, inv. 904763.
- 48 *Ibidem*, inv. 904764.
- 49 *Ibidem*, inv. 2301/12.
- 50 *Ibidem*, inv. 2301/5.
- 51 *Ibidem*, inv. 2301/6.
- 52 *Ibidem*, inv. 2299/35.
- 53 *Ibidem*, inv. 2297/6-C 41506/S 41.
- 54 Manuscriptum, nr. cit., p. 134.

Dragă Stamatiaide,

E cam demult de cînd nu ți-am, sau nu ne-am mai scris. N-am întrerupt această liniște „solemnă“ fiindcă-mi comunicase-și că munca ta și toată persoana ți-era dedată *dreptului*. Sper că ai trecut examenele ce aveai de gînd să dai, așa că acum iar te ocupi cu literatura. Eu am timp puțin pentru așa ceva din cauza cursurilor pe cari le urmez regulat, precum și din cauza cititului. Totuși am mai scris din cînd în cînd, am citit cărți de literatură și m-am dus la teatru, care este un adevărat deliciu aici.

Eri am avut ocazia să văd reuniți într-o piesă clasică : *Andromaque* de Racine. pe Mounet-Sully¹, Paul Merunet², M-me Bartet³ și Second-Weber⁴, toți unul și unul ! A fost cit se poate de frumos, festival pentru Centenarul lui Racine.

Tu ce te faci ? Cu ce te ocupi acum, că știu că dreptul îl mai reiei în mînă prin mai, sau aprilie ?

*Mai scrii la *Viata*⁵, și la *Convorbiri*⁶ ?

Dacă nu-ți e urît și ai vreo bucată mai aleasă scrie-mi-o, mi-ar face plăcere. A propoz ! Cu versurile ce ți-am lăsat în ziua plecării ce-ai făcut ? Nu mi-ai dat nici cea mai mică indicație asupra soartei lor, ceea ce te-aș ruga mult ! În locul meu de-ai fi, n-ai fi curios să le dai de urmă ? Cartea lui Samain⁷, cred că ai citit-o. Cu mare plăcere as vrea să scrii de asupra iscăliturii mele, : lui Alex. Stamatiaide. ca s-o ții suvenir de la mine. Eu am găsit alta aci. Aștept cu nerăbdare citeva rînduri de la tine,

Cu dragoste,
Alex. Gramaticescu
47 bis Avenue Kléber Paris

23. XII. 07

Monsieur

Alexandre Th. Stamatiaide

Călea Griviței 27

Bucarest

Roumanie

Original, hîrtie vernil-antet : A. G. (tipar roșu), cerneală violetă.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/5.

1 Jean-Sully Mounet (1841—1916), artist dramatic francez.

2 Paul Merunet, actor francez.

3 Jeanne-Iulia Regnault, zisă Bartet, actriță franceză, născută în 1854.

4 Second-Weber, actor francez.

5 *Viata* nouă.

6 *Convorbiri* critice.

7 Albert Samain (1859—1900), poet simbolist francez. În 1901, îi apăruse postum volumul „*Le Charriot d'or*“ (Carul de aur).

Dacă a venit „Sămănătorul“ de
după vacanță ia-l te rog pentru mine.

Luni, 6 septembrie 1910
Biul-Biul-ul mic

Mon vieux,

Îată-mă iar în locul meu de surghiun... Eri, la 4 după prînz, am fost aici. Toți ofițerii nu s-au mișcat de aici — n-aveau voc : așa că — dac-aș fi știut lucrul ăsta — puteam merge la... cinematograful ? ! Un frig îndrăcit m-a făcut să tremur aproape toată noaptea. Vîntul sufla tare — nuanță nordică : vînt rece — și se silea să iea (sic !) pe sus cîntările — O durere de masele care nu m-a slăbit mai tot timpul — s-adaogă pe lingă toate cele de mai sus. Sunt, totuși, încă, relativ bine dispus.. Joi — dac-oi fi

norocos — ne vedem; dacă nu — Luniă viitoare... Nu uita să ceri de la București — „Conv(orbiri) Cr.(itice)” și „Lucafăru!” : cînd-oi veni să am la-ndemină „armele”...

O strîngere de mînă prictenească

Traian D. Lăzărescu

Nu-mi scrie — : dacă plecăm Miercuri, n-are cine primi slovele tale.

Domnului

Alexandru T. Stamatiad

Sanatoriu Cornea — str. Remus Opreanu

Constanța

Original, carte poștală, creion negru, stampila poștel : Biul-Biul.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/42.

3

30 octombrie 1910

Dragă prietene,

Te-i fi mirînd că, încă nu sunt în București... Întrebă-mă pe mine — cum stau aici... De o lună e anunțată o inspecție, care se tot amînă și la care trebuie să iau parte neapărat (așa vor acei care mă comandă...) : îți închipui cum mă țin încă să nu explodez!? La 8 Noembrie se crede că va avea loc — în sfîrșit.

Eri seară, Davila a dat „Femeile ciudate”¹ și „Rubiconul”². Erau plictisiti artiștii — nu știu. Nu m-a mulțumit interpretarea. Voiculeasca chiar n-a nimerit decît trei sferturi din rol. Manolescu mai mult declama, cu glas plîngător... Vom vorbi — cînd ne-om vedea.

Te-mbrățișez

Traian

Domnului

Alex. T. Stamatiad

str. Poșta Veche, 14

București

Original, carte poștală, cernelă neagră, ștampila poștei : Constanța.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, in. 2073/41.

1 Piesă într-un act de Al. T. Stamatiad și Constantin Rileț.

2 Piesă de Edouard Bourdet (1887—1945), autor dramatic și între 1936—1940 administrator al „Comediei Franceze”.

4

3 Sept. 1911 Galați

Dragă Alexandre,

Adineaori am luat de la poștă c.(arte) ta. Aș fi vrut-o ceva mai puțin tristă. E prea mohorîtă; parcă tot cauți și tu să te mîhnești. Nu vrei deloc să reacționezi împotriva lucrurilor mărunte — măcar. Stai cu brațele încrucișate — și plîngi. Nu te gîndi la ce-a fost; gîndește-te ce ești — și ce trebuie să fii. N-ar strica — ți-am tot spus — să intri la Marinescu: și lasă-ncolo și premiere și toate mofturile. Nu pier alea. Sănătatea pier. Și nu poți s-o refaci. Nu vrei deloc, nici tu, să te-mbărbătezi : nu te mai gîndi așa, mereu, la lucrurile numai triste. Parcă te complaci în situația asta. Și ce să faci cu Let.(itia)? Doamne, Doamne, ca și cînd ar fi ușor să-ți spun. Ce-o să zic eu, zadarnic o să fie : o să spui : da — nu-nțelegi c-o să moară sufletul ăla? Caută și tu o abilitate : scrie-i cîteva rînduri și spune-i că ești bolnav, să nu te tulbure. O să te mai gîndești pe urmă. O să-i spui — cîstit — unchiului ; tot. Te-o sfătui și el. Dar două rînduri răspunde-i bieteii fete : așa cum fii spun. E păcat de Dumnezeu. Și lasă la o parte gîndurile rele; umblă și tu cu oameni veseli — cu ei mai uiți?... Mîine poate o să-ți scriu. Nu m-am aranjat și sunt tare necăjit. N-am putut scrie mai nimica din piesă.

Te îmbrățișez

Traian

Domnului

Alexandru T. Stamatiad

str. Alexandru Lahovary 46

București

Original, carte poștală, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/66

5

Galați, 10 decembrie 1911

Dragă Alexandre,

Nu se poate să nu biruie adevărul și frumosul...

Strigai, țipai — citeodată... ceva mai mult: „cum se poate... dar trebuie să fie ceva... e un... d. T... Și, — știi — ca totdeauna, eu surideam...; fiindcă știam că, ceva mai târziu cine n-a cetit — va *cûta* să citească „Grădinarul“; și cine l-a cetit și nu l-a... înțeles, o să-l înțeleagă... Răbdarea, trebuie să fie încă una din însușirile trebuitoare unui artist... Că, uneori, răbdarea ajunge la limită? Da, așa e... Dar, poți face altfel?... Cred că ești... „răzbunat“ acum: cele ce s-au scris în n(umă)-rul din urmă al „N.(oi) Rev.(iste) R.(omâne)“... sînt indestulătoare ca să-ți astimpere nervii — de astă vară. C-a venit, poate, cam târziu această — călduroasă — aprețiere?... Mai bine mai târziu decît niciodată... vorba bătrinească...

Cum merge volumul lui Baudelaire? Ceva „parabole“ nouă? De sărbători cred că vin și la București. Dacă ești dispus — mai scrie-mi aici pînă la 21—22 dec.(embrie) după aceia, acasă: str. Mircea, 159.

Te-mbrățișez

al tău

Tralan

Domnului

Alexandru Teodor Stamatiad

str. Alexandru Lahovary, 46

București

Original, carte poștală, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/40.

6

Domnul MIHAIL G. HOLBAN, director (al) Revistei Idealiste, membru (al) Societății Scriitorilor Români roagă pe D. Al. Stamatia de să-i facă onoarea de a lua parte la ceaiul oferit membrilor S. S. R., în ziua de marți 18 martie 1914, ora 5 p. m. la Hotel du Boulevard.

R. (edacția) R. (evistei)

17 Sf. Ionică

Original, carton alb imprimat, completări cu cerneală neagră.

Muzeul de Istorie, fond Al. T. Stamatiad, f. n.

7

Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor

Direcțiunea III-a

STAT PERSONAL NR. 65

Di Stamatiad Alexandru profesor la Liceul Sf. Petru și Pavel din Ploiești

Starea civilă:

Numele de botez Alexandru

Numele de familie Stamatia de

Data nașterii: anul 1885, luna mai, ziua 9

Locul nașterii: comuna București, județul Ilfov

Naționalitatea română, religia ortodoxă, protectoratul —

Căsătorit —

Serviciul militar dispensat

Studiile :

Licențiat în litere la facultatea de litere din București

Situația în corpur didactice :

Profesor suplinitor (direct al catedrei) numit cu ordinul 80696 din 9 septembrie 1914, numit de Ministerul Cultelor.

Dacă a suplini vreun profesor înainte de a fi numit profesor suplinitor (direct al catedrei) ori provizoriu ; dacă a ocupat sau ocupă alte posturi ori demnități publice (data de când până când, nr. ordinelor etc.). Am suplini pe dl. V. V. Haneș, la liceul particular din București, Pensionul Asociației ; pe dl. Caracostea la școala comercială gr. I din București. Suplinirea a durat la ambele școli trei luni de zile.

Scriseri didactice, literare etc.

Din trîmbițe de aur, poezii ; Femeile ciudate, pieă ; Poemele în proză a lui Baudelaire, traducere ; Ciclul Morții de Maeternick (sic !), traduceri.

Societățile culturale din care face parte.

Membru în Societatea scriitorilor români.

Totalul anilor de serviciu buni de pensie (ani, luni, zile), ca profesor suplinitor ori titular (provizoriu și definitiv), sau făcuți în alte servicii, până la 31 martie 1910.

Am funcționat un an la Casa Băncilor populare și la Casa Bisericeii 1912—1913 cu drept de pensie ; din ambele funcții demisionat.

Școlile la cari a funcționat ca profesor suplinitor (de catedră) ori ca profesor titular.

Scoala (în statutul căreia a figurat) Orașul	De la	Pînă la	Nr. ordinului de numire ori transferare	Motivul transferării
---	-------	---------	---	-------------------------

Se va arăta secțiunile, materiile, clasele (arătîndu-se dacă sunt ordinare ori divizionare) și orele la cari funcționează în prezent.

Liceul Sf. Petru și Pavel cl. I a Istoria ; cl. II a Istoria ; cl. II c Istoria ; cl. III a Istoria cite 2 ore ; cl. VII reală și modernă filozofia cite 2 ore de clasă ; cl. VIII reală și modernă filozofia cite o oră.

Pedepsele suferite —

Recompensele (decorațiuni, mulțumiri etc.). Se va arăta numărul și data decretului regal, precum și numărul și data brevetului —

Concedii (data lor, motivul, numărul ordinului) —

Orice alte date ce se vor crede necesare a se mai da ministerului.

Semnătura,

Data

Liceul Sf. Petru și Pavel din Ploiești

Director, /

Secretar,
(ss) V. Dimitriu

Nr. de ieșire al direcțiunii școlii 27

Data 14 septembrie 1914.

Original, imprimat completat cu cerneală neagră.

Arhivele Statului Ploiești, fond Liceul „Sf. Petru și Pavel” Ploiești, inv. 189 bis/1911, f. 131—132.

Stagiunea de toamnă a cărților se deschide sub favorabile auspicii. Ea debutează cu o carte de poezie datorită unuia dintre cei mai îndrăgostiți ai versului din ciți slujitori ai Muzelor sunt, astăzi în literatura noastră.

Cartea se numește „Pagini din Oscar Wilde” și autorul este dl. Al. T. Stamatiad.

Asupra volumelor de poezie originală a d-lui Al. T. Stamatiad e inutul să mai insităm. Culegeri ca: „Din trîmbițe de aur”, „Mărgăritare negre” și „Peisagii sentimentale”, au intrat de mult în conștiința cititorilor, grație acelor calități de simțire și de armonie, proprii pururi tinărului trubadur.

Este însă în activitatea literară a d-lui Stamatiad și o foarte bogată producție de talmăcirii. Baudelaire, Maeterlinck, Omar Khayyam și de curind lirica chineză i-au ispitit dragostea de poezie și i-au dat prilejul a nenumărate transpuneri, de o excelență realizare artistică. „Pagini din Wilde” e din categoria acestora și dau despre nefericitul autor al „Portretului lui Dorian Gray” o imagine din cele mai favorabile. Este în opera și în viața lui Oscar Wilde un amestec așa de frecvent de înălțare și coborire, de castitate și perversitate, de paradoxe și de judecată sănătoasă, de cinism și atitudine umilă, înecî imaginea turburătoare a unuia dintre cei mai originali scriitori englezi ai secolului al XIX-lea, trebuie să ispitească pe un talmăcitor, atent la frumusețea de pretutindeni.

Paginile pe care dl. Al. T. Stamatiad le-a cules și le-a talmăcit din Oscar Wilde, sunt poeme în proză, povestiri feerice și morale, cărora le-a adăogat într-o superioară transpunere „Balada temniței din Reading”, una din cele mai dramatice aventuri ale sufletului omenesc. Sunt pagini în majoritatea lor, purificate de orice satanism, pagini din viața de după păcat și osîndă, străbătută de cea mai creștinească umilință. Fantezia inventivă a lui Oscar Wilde citește în istorioarele din legendele creștine sau în apologuri celebre ca „Privighetoarea și trandafirul” sau „Copilul din stele”, tîlcuri adînci și moralități de o înaltă și convingătoare ținută. Pagini cu adevărat caste, prin ele trece un puternic suflu franciscan, derivat și el din marea iubire a Fiului Omului. Și este de bună seamă, un spectacol din cele mai înălțătoare, să vezi pe amoralul Oscar Wilde convertit la lecțiunea binefăcătoare a poveștilor virtuoaase, pe care marele său dar poetic le înalță și le transfigurează. Din aceeași clasă cu povestirile religioase ale lui Tolstoi și Papini sau cu poemele în proză ale lui Baudelaire, apologurile lui Wilde aduc un sunet în plus: melodia îngerului prăbușit din cer dar care nici în iad nu și-a pierdut aripele fantaziei.

Și aceste mărturii ale unei poezii întemeiată pe o dureroasă experiență, le avem, de astăzi înainte, asimilate literaturii noastre, grație devotamentului de talmăcitor al d-lui Al. T. Stamatiad.

Original, hîrtie dictando — cerneală albastră, nesemnat, nedatat.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 904776.

România

Ministerul Instrucțiunii

„CASA ȘCOALELOR”

și a

CULTURII POPORULUI

No. 19378/921

Domnule,

Neprimind nici un răspuns la adresele noastre nr. 6509 și 11152/920, avem onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele:

Casa Școalelor, voind să editeze opere de valoare literară deosebită pentru educația sufletească și estetică a tuturor Românilor, vă roagă să binevoiți a-i permite să facă o colecție antologică din operele dv., colecție care ar fi de dorit să cuprindă și bucăți inedite.

Alegerea bucăților se va face de către Comisia Literară a Casei Școalelor, iar colecția va purta titlul „POVESTIRI ALESE” sau „POEZII ALESE”.

Condițiile de editare sunt ca și pentru operele inedite.

Odată cu răspunsul, sunteți rugat a ne indica și adresa la care doriți să vi se trimită corespondența. Dacă răspunsul e afirmativ, vă rugăm să ne înmănați *operele* dv., din care doriți să vi se facă Antologia, o *bibliografie* completă, a operelor dv., o listă de *lucrări* critice scrise asupra dv., o *biografie* scurtă, o *fotografie* și o pagină de manuscris caracteristic.

Președinte,
(ss) Mihail Dragomirescu

Secretar,
(ss) George G. Costin

Domnului A. Stamatiad, profesor la
Liceul Arad.

Original, hîrtie albă cu antet imprimat, dactilografiat.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond A. T. Stamatiad, inv. 2299/27.

10

Wien 15/III/921

Iubite
Maestre Stamatiad,

Am răscolit tot ce este *librărie* și nu dau de Poezii Baudelaire franțuzește. Am găsit proză nemțește dar știu că nu te interesează. Măi, aici să vezi modele cît pâr în cap, le pictez și eu cît poci aproape în fiecare zi una.

Cu dragoste și sărutări de mină cuconiței

Sirbu
Oesterreichischer
109 Hof

Herr

Alex. Stamatiad
Poet și Profesor

Liceul „Moise Nicoară”
Arad

Original, ilustrată reprezentînd Opera din Viena, cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/57.

11

Societatea Academică „România Jună”
Comitetul Ad hoc Timișoara
Serbările Semicentenare

Prea Stimate Domnule STAMATIAD !

Cu prilejul jubileului semicentener al Soc. Academice „România Jună”, ce se va serba la Timișoara în ziua de 9 Februarie c. Comitetul executiv pentru organizarea acestor serbări și-a exprimat dorința ca acest festival să fie onorat și cu prezența d-voastră cu care ocaziune, vă invităm să binevoiți a recita din operele marelui nostru Eminescu, în care scop cu insistență apelăm la mult prețiosul dv. concurs.

Primiți vă rugăm prea stimate domnului (sic!) Stamatiad mulțumirile noastre anticipate și asigurarea osebitei stime și considerațiuni.

Președinte,
(ss) General C. Găvănescul

Secretar,
(ss) Postelnicu

Original, hîrtie albă, dactilografiat și cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/38.

Primăria Oraşului Arad
Nr. 6988/1924

Domnule,

Avem onoare a Vă comunica, că d-l Prefect V-a numit în comisiunea pentru înfrumuseţarea oraşului şi îngrijirea parcurilor pe anii 1924—1926 rugându-Vă să binevoiţi a lua parte la şedinţele şi lucrările comisiunei şi a ne da preţiosul sprijin.

Arad, la 15 martie 1924.

Primar,
(ss) Dr. Ioan Radu

Destinatar
Alexandru Stamatiaid
profesor

Original, hirtie pelur, dactilografiat.
Muzeul de Istorie Ploieşti, fond Al. T. Stamatiaid, inv. 2299/36.

13

Primăria Oraşului Arad
Nr. 7325/1924

Domnule,

Avem onoare a Vă comunica, că d-l Prefect V-a numit în comisiunea de artă pe anii 1924—1926 rugându-Vă să binevoiţi a lua parte la şedinţele şi lucrările comisiunei şi a ne da preţiosul sprijin.

Arad, la 20 martie 1924.

Primar,
(ss) Dr. Ioan Radu

Destinatar
Alexandru Stamatiaid

Original, hirtie pelur, dactilografiat.
Muzeul de Istorie Ploieşti, fond Al. T. Stamatiaid, inv. 2299/37.

14

24 iulie 1924 Alba Iulia
Str. Banul Mihalcea 7

Iubite Domnule Stamatiaid,

Am regretat de asemenea că nu am putut să ne vedem marţi seara. Noi v-am aşteptat de la orele 9 pînă la 10 fără 20 min. (ute). Soţia mea nu se simţea tocmai bine, aşa că a trebuit să plecăm mai devreme. Sperăm că ne vom vedea cu toţii la Bucureşti.

Complimente de la sotia mea. Te rog transmite respectele mele Doamnei şi primeşte cele mai cordiale salutări de la

Nicolae Penescu

Original, hirtie albă pergament, cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploieşti, fond Al. T. Stamatiaid, f. n.

15

„Slove...”

Calafat, 7 noiembrie 1924

Revistă culturală
Red. şi Ad-ţia: Strada Cuza Vodă, 19
Calafat

Stimate Domn.

Pentru a da o mai mare dezvoltare publicaţiei noastre—pe care credem că o cunoaşteţi bine—ne este necesar să avem colaborarea a cît mai mulţi scriitori de talent.

Bazați pe solicitudinea ce ați arătat întotdeauna scopurilor frumoase, comitetul nostru face un calduros apel la bunăvoința dv., rugându-vă a ne onora cu colaborarea dv.

Sperăm în concursul dv. și vă salutăm,

Cu toată stima
„Slove“
Revistă culturală
Red. (ss) Indescifrabil

Original, hirtie comercială cu antet parafat, dactilografiat.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/31.

16

ILUSTRAȚIA
Jurnal universal
Apare lunar

<1925—1926>
București
45 Bulevardul Schitul Măgureanu

Dragă Stamatiad,

Îți las, cu acestea odată, și versurile intitulate: „Rugăciune“ — pentru „Salonul literar“. Ți le dau fără parale; doar dacă vrei să-ți fac rost să dai din cînd în cînd cite ceva — proză — cu parale, atunci o să fii bun să-mi faci și mie rost ca să-ți dau: fie proză, fie versuri, pentru „Salonul“ — cu parale; adică: *reciprocitate*. Ai luat notă.

„Salonul“ te rog să nu mi-l trimiți la „Ilustrația“, că pun alții mina pe el — din administrație, sau altceva; trimite-mi-l pe adresa mea d-acasă: 11 februar, 5. Ai luat notă.

Dacă publici poezia mea, te rog să se facă o corectură bună; căci, eu sînt f. curios. Dacă ieși greșeală la versuri — s-a stricat tot fasonul și tot farmecul lor. Nu uiți?...

Cu salutări confrățești,
Cridim

P.S. După cum vei vedea, mai toată „Ilustrația“ e scrisă de subsemnatul.
Cridim

Domnului
Al. T. Stamatiad
poet și profesor
Personal

Original, hirtie albă cu antet imprimat, cerneală neagră, nedatat.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/29.

17

24. III. 1925

Maestre Stamatiad,

Vin — cu umilința începătorului — să vă solicit acces în „Salonul Literar“ ce-l deschideți odată pe lună purtătorilor de condei.

Prietenul Goran mi-a trimis și el odată, la dv., pentru „Tribuna Nouă“ un Cîntec. Nu știu dacă l-ați tipărit.

De astă dată vă trimit, personal și p. „Salonul Literar“ alăturatele două poezii, cu nădejdea publicării.

Totodată vă rog, dacă se poate, să binevoiți a primi un schimb cu gazeta noastră „Săptămîna“ care are, în fiecare număr, o pagină consacrată literaturii.

În așteptarea emoționantă a răspunsului dv., vă rog să primiți cele mai respectuoase salutări,

Șt. V. Ionescu I
București, B-dul Dinicu Golescu 55 vechi

anexate poeziile: Ploae, Fără tine, Natură moartă.

*Pe masă, între cărțile-mi, tronează
Bacovia turnat în „Plumb“ masiv
Și în parfum de „Fleurs du mal“ riscază
Baudelaire cu geniu-i maladiv...*

*Alăturea, astmatică, o pipă
Veghiază lângă punga cu tutun
Și liniștea, culcată pe-o aripă,
Adorme în repaos oportun...*

*Și un ciasornic — argus fără tihnă —
Adulmecă-n cifratele-i priviri
Patratul odăiței de odihnă
Ce-nchide-o veșnicie-ntr-o zidiri...*
Șt. V. Ionescu

D-sale

Domnului

Alex. Th. Stamatiad
Profesor — publicist
A R A D
Str. Ion Calvin nr. 4

Original, hîrtie albă, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, f. n.

- 1 Ștefan V. Ionescu (1904 decembrie 27 — la Ploiești — 1945). Studii liceale în orașul natal după care urmează Facultatea de Litere din București. Poet de factură bacoviană („Eu simt cum prinde-mă mine să rodească / Insinuant un cîntec proletar“). Imprimă în 1925 la Tipografia Românească din Ploiești volumul de versuri „Perspective — ritmuri chronometrice — poema culorilor — ritmuri sacadate“. A mai scos „Oglinda de Onix“. A fost redactor la: Săptămîna (1922—1927), Luptătorul (1924—1925), Bazarul (1930—1931) și corespondent pentru Ploiești al ziarului Cuvîntul (1930—1931). A scos, împreună cu alții revistele: Ploieștii literari (1920—1921), continuată de Stropi de rouă (1921) și Fagurele (1922). A mai colaborat la: Caete literare, Cuget clar, Drum Nou, Freamătul, Foaia tinerimii, Datina, Informatorul, Lumea copiilor, Lumea literară și artistică, Omul liber, Propășirea, Ploieștii, Răsăritul, Știința, Săptămîna literară, Universul copiilor, Universul literar, Viața literară, Virtutea ș. a.

18

C. Lung 29 martie 1925

Scumpe Stamatiad, am primit c.p. și revista ta. Îți mulțumesc prieteneste. Și te rog să crezi că am fost sincer emoționat, văzînd că nu m-ai uitat. Împrejurările ne-au despărțit, pe mine aruncîndu-mă în orașul C. Lung, pe tine, dincolo, peste Carpați, și arar, dacă întîmplarea făcea să ne întîlnim în grabă, în vreo cafenea intelectuală din Buc. nu ne putea prilejui, în schimb, plăcerea (pentru mine cel puțin) de-a sta de vorbă cu tine și de-a reînoi (sic!) ceasurile de intelectuală și agreabilă prietenie petrecute, de atîtea ori, împreună, înainte de război la Terasă sau la Imperial.

Prilejul de-a reînoi (sic!) simțămîntele de prietenescă dragoste ce mă leagă de tine vine odată cu misiva ce mi-ai trimis alături de revista ta la care să mă treci printre abonați, — ba chiar printre colaboratori. Căci deși de aproape 3 ani n-am mai publicat nimic, și cu toate că „generația nouă“ (generația tuturilor Baltazarilor, Voroncilor, a „punctului“ și H.P.-ului 75“) habar n-are de mine, cu totuși pentru cei pe lângă care am avut norocul să mă aciuiez, continui să fiu cel de altădată. Și nu numai că nu mă lepăd de ei, dar dimpotrivă, simt plăcerea de-a mă confunda cu ei, și cu toată epoca lor de luptă între anii 1911—1916. Pentru mine Minulescu, Stamatiad, Cruceanu, Speranția, Davidescu, Argezei, Cocea, Maniu rămîn aceiași neclintîți pionieri ai literaturii nouă românești. Păstrez pentru ei același fragedă, nealterată admirație și rămîn alături de ei în literatura românească tină, precum rămîn și astăzi, în literatura franceză la Baudelaire, Verlaine, Lafargue, Rimbaud și ceilalți.

Nici dadaisti, nici suprarrealiști, nici constructiviști nu mi-au dat clipa de fior pe care și azi o încerc cînd citesc „Spleen”-urile lui Baudelaire, sau *Le Bateau rose* al lui Rimbaud. De aceea, prietene Stamatiad, vei înțelege că cele cîteva file ale „Salonului tău literar” îmi sunt mai scumpe decît toate revistele *pictopoetice* ale tuturor *neisprăviților* de după război.

Căci în Salonul tău literar, ~~am~~ retrăit serile neuitate petrecute împreună înainte de război, la terasă, la Imperial... N-au fost poate prea dese, dar totuși (și le) mai amintești?

Am citit cu drag și cu nespusă mulțumire sufletească poezia ta în *Primăvară* și înțeleg pentru a nu știu cîta oară că ai rămas același admirabil giuvaeriu al stilului, același impecabil minutor al ritmului, același neclintit artist al sobrietății poetice, alături sau mai bine zis, în contopire cu sufletescul *tău fin, elegant, candid și tandru*.

Ce stranie coincidență! Acum cîteva zile, mi-a sosit o bibliotecă nouă de la tîmplar; mai încăpătoare. Și rîndindu-mi cărțile în rafturi, m-am oprit la volumele tale; le am pe toate afară de *Trîmbițele*. Le-am răsfoit împreună cu soția mea. Am recitat, cu fiorul unui sentiment de dulce amintire pagini din *Mărgăritarele tale*, din poemele lui Baudelaire și cînd să răfuesc volumele, bag de seamă cu ciudă, că lipsea *Femeile ciudate*. Știam bine că am volumul, cu *dedicație* ca și celelalte. După oarecare trudă, l-am găsit, ascuns printre alte volume. Seara am vorbit cuiva de-acî, unui prieten, despre tine, descriindu-te în amănunte și imitîndu-te cum reciti poeziile. La cîteva zile după, primesc revista și c. (artea) p. (ostală) de la tine. Nu-i așa că a fost simpatîcă coincidență?

Prietene Stamatiad, îți trimet alăturata pagină, din niște însemnări răzlețe și mai vechi ale mele. Voi scri-o cît mai citeț, dar cum te cunosc un dibaci corector, mă bizui pe migăloșenia ta în această direcție ca să fii sigur că bucata mea n-are să apară cu prea multe greșeli de tipar.

Dar nu te-am întrebat de sănătate, de proiecte (în afară de revistă, care deja nu mai poate fi proiect) și de multe altele? Ce faci? Mai vii des prin Buc. (urești)? Cu Aradul te împaci acum? E un centru intelectual, sau nu? În ultimul timp, împrejurările m-au adus mai des în Craiova, unde între altele, invitat fiind de „Prietenii Științei” (ai auzit despre societatea asta?) am ținut două conferințe cu subiect muzical. Am avut un neînchipuit succes. Îți alătur un afiș. Cealaltă conferință a fost despre *Chopin*.

Voi ține ambele conferințe la Timișoara sub auspiciile revistei „Muzica”, de sub direcția d-lor Max. Costin și Georgescu Breazul, revistă care apare la Timișoara. Data conferințelor nu e fixată.

Am demisionat de la Societatea unde fusesem director, și acum mai liber sper să-mi relau puțin activitatea literară. Am mai multe lucruri începute, la cari voi relua lucrul. Tu ce mai scrii? Te-auzeam parcă, într-o vreme, de-un volum de încercări critice? Mi-am reamintit de articolul tău despre Petică, citindu-i poeziile apărute de curînd în Bibl. (ioteca) Dimineții. Admirabile podoabe, giuvaeruri! În biblioteca asta, am publicat și eu cîteva traduceri din Remy de Gourmont; am pretenția că alături de *Chansons de Bilitis*, traduse tot de mine, pot strînge mina fără rușine traducerilor tale din Maeterlinck și Baudelaire, fiindcă la fel ca tine, îmi place să muncesc la o traducere ca și la o pagină originală.

Iubite Stamatiad, nu te mai pisez, cu atît mai mult cu cît, sunt sigur, aceasta e prima scrisoare dintr-o serie mai lungă. Am să te plictisesc?... Nici tu pe mine. dacă crezi că răspunzîndu-mi, nu te-ar obosi prea mult.

Te îmbrățișez cu prietenie și cu dragoste.

Th. Solacolo

P.S. Dacă la caz plec la țară, te înștiințez de noua adresă printr-o c. (arte) p. (ostală).

Scrie-mi și trimite-mi revista pe adresa mea *Moșia Gvardenița, gara Timna* (Mehedinți).

Original, hîrtie dictando, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/50.

Domnule redactor,

Vă trimit alăturat o traducere din rusește, pe care vă rog să o inserați în revista dv. „Salonul Literar“.

Dacă veți fi de acord vă voi mai trimite și alte traduceri din operele scriitorilor ruși cari încă nu sînt cunoscute cititorului român.

De revista dv. am aflat din „Adevărul Literar“, în orașul nostru (am căutat ia (sic!) nu se găsește nicăieri.

Dacă sunteți atât de amabil să-mi trimiteți un exemplar, v-aș fi foarte recunoscător.

Cu distinsă stimă

Theodor Corjan

Adresa :

Theodor Corjan

str. Pușkin, 4

Chișinău

Anexat : Amicule (al) meu, fratele meu ! de Nadson

Din „Vesinii“ de A. Cehov

D-sale

Domnului Redactor al revistei

„Salonul Literar“

Arad

Original, hirtie dictando, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, f. n.

20

Dragă Alexandre,

Ai să mă crezi — de ce, adică, să crezi numaidecît că, vreau să fac „literatură“ ? — că as-noapte te-am visat ?

Înalt, svelt, elegant îmbrăcat, tînăr, cu obrazul proaspăt și fraged, cu mustața ușor ondulată — mustața ta neagră de autentic oriental — ai venit spre mine surizînd... Am stat de vorbă — nu știu despre ce anume — și dimineața, cînd m-am trezit, m-am deșteptat ușor și vesel : visul, — deși nu-mi aminteam arabescurile lui, — trebuie, deci, să fi fost un vis bun, de vreme ce m-am simțit înviorat...

Treaz, dimineața — am prelungit în ședință, judecînd la tribunal, visul : mi-am reamintit, cînd repede (atunci cînd conduceam dezbaterile unui proces), cînd încet (în vreme ce ascultam pledoaria moleșitoare a vreunui avocat) — atîtea și atîtea (anume care era mai vioiu, nu ți-aș putea spune) lucruri din trecut... 1910 : Ți-aduci aminte ? 1912 : ce corespondență înflăcărată îmi dictai, — la cîteva zile numai ? La tine, visul de-atunci, a luat ființă. Cred că ești — trebuie să fii — mulțumit. Dacă te poți interesa și de o revistă chiar... (Nu sunt eu vinovat dacă poșta mi-a răvășit scrisoarea mea precedentă : doar era firesc — și, și politicos ! — să-ți mulțumesc, atît pentru trimeterea volumului tău de poeme religioase, cit, și pentru „Salonul“ tău „literar“, care, are un singur cusur : este, și el, ca și alte atîtea reviste provinciale, o sucursală a Bucureștilor literar.

Eu sunt — nu știu încă pentru cîtă vreme — fixat din 1918, aici. Am învățat rusește. Pe lîngă traducerea, ce vei fi primit-o cred („Unchiu Vania“) — dacă rămînea Valjean la Național, era de mult jucată — am încă vreo cîteva aproape gata. Scriu cu duiumul hotărîri, — tipăresc din ele prin revistele de specialitate, și citesc, în orele libere, cît pot mai mult, ca și atunci cînd eram tînăr.

Dacă vrei — dacă ai și „vreme slobodă și gînd prielnic a scriere“ cum zice nu știu care cronicar — trimite-mi cîteva știri și despre tine : mi-ar face multă plăcere.

Te îmbrățișez cu afecție

Traian Lăzărescu

23 iunie 1925 /

Chișinău

Domnului Alexandru T. Stamatiad
profesor
directorul revistei „Salonul literar“
Arad

str. Ioan Calvin, 4, etajul I

Original, hîrtie vernil cu filigran în cerc: „Universel 909“, antet imprimat: Traian
Lzărescu magistrat, cerneală albastră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/46.

21

Băicoi 27/VI/1925

Stimate D-le redactor

Vă rog ami (sic!) eespedia (sic!) un număr din revista „Salonul Literar“ ca
probă; vrînd să mă abonez și chiar să colaborez la această revistă.

Cu cel mai profund respect

S. S. Udriștoiu

soc. Româno-Americană Băicoi-Prahova

Onor redacțiunei revistei

„Salonul Literar“

str. nr. ?

La Arad

Original, carte poștală, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/67.

22

Stimate domnule
Stamatiad,

Dorind a-mi face și eu botezul literar, caut să vă trimet astăzi „Poemele“ aci
alăturate, carj constituie debutul meu pe ogorul literaturii. Vă rog foarte mult să le
cercetați și în caz că le găsiți apte de a vedea lumina zilei să le faceți să apară în
cuprinsul revistei de sub conducerea d-voastră.

Vă rog deasemeni, în caz că le veți publica, să-mi trimiteți și mie numărul
revistei, în care au apărut.

Cu deosebită stimă,
Paul B. Marian

anexate trei „Poeme în proză“ dedicate Marcelei V.

D-sale

Domnului Al. T. Stamatiad

Directorul revistei „Salonul literar“

Str. Ioan Calvin nr. 4

Etajul I

Arad

Original, hîrtie bleau cu filigran, cerneală roșie, ștampila poștei: 9 iul. 925.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. f.n.

23

Băicoi, 22 iulie 1925

Domnului Al. T. Stamatiad

Directorul revistei „Salonul Literar“ Arad

Scumpe maestre,

Cu sufletul infigurat de o teamă ne-nțeleasă vin prin aceste rînduri a vă
aduce la cunoștință că voesc a figura și subsemnatul printre colaboratorii revistei

ce d-tră conduceți. Trimet aci alăturat două mici poezii, din care d-tră veți constata dacă dorința mea merită sau nu a fi luată în considerație. Deși am mai publicat la câteva reviste parcă mi-e teamă că n-am să fiu înțeles de d-tră, sau n-am să fiu luat în seamă...

În așteptare, cu deosebită stimă și considerațiune.

Simeon S. Udriștoiu
soc. Româno-Americană
Băicoi — Prahova

anexat :

CÂNTEC DE AMURG

Cîmpuri,
Crînguri,
Grîne
Scapă din văpăi.
Umbră
Sumbră
Vine
Să doarmă pe văi.

Pace...
Tace
Cîntul
Mierlîi în zăvoi.
Lună...
Sună
Vîntul
Ușurel din foi.

Lună !
Sună
Ape
Barca e colea.
Vino,
Vin
Aproape
Adorata mea !...

S. S. Udriștoiu

SA NU COBORI !...

De-ai coborît în dulci amurguri
Prin al finețurilor strai
Și gingăvirea de izvoare
De te-a vrăjit în nopți de Mai.

De-ai fost pătruns de-nfiorare
Cînd vîntu-n frunze ți-a dîmîit
Cărări prin crînguri rătăcite
De-ai coborît și le-ai iubit...

Să nu cobori cînd vine Toamna
Și mor pe rînd frunze și flori.
Să nu cobori. — Păstrează-ți visul
Să nu cobori, să nu cobori !...

S. S. Udriștoiu

Onor

Direcțiunei revistei
„Salonul Literar“
Arađ

29/X/925
Tg.-viște

Iubite Domnule Profesor !

V-am trimis astăzi nr. 2--3 al revistei noastre și nu mai știm ce dorință ne-a tremurat în suflet, ca o frică plăcută, nu aspră, -- cînd ne-am gîndit iar, cum ne mai gîndiserăm cu sfială, că poate nu ne-ați refuza o rugămintă destul de îndrăzneată...

Știți ce greu apare o revistă fără bani (și cu puține ajutoare ale oamenilor de inimă), fără colaborări de nume cunoscute și dragi cititorului ; și vă închipuiți entuziasmul nostru, ce nu va conțeni atît cît crudele „mijloace materiale“ ni l-or îngădui.

Ne gîndim, nutrim această dorință îndrăzneată, dar pe care v-o mărturisim, vedeți, mai mult cu încredere, decît cu teamă, -- că poate n-ați refuza dacă v-am ruga frumos să scriți și la revista noastră !...

Poate că n-ați refuza... de dragul tinereții acesteia atît de binevoitor privită de d-stră.

Cu cea mai adîncă stimă,

Redactorii „Vlăstarului“

Domniei Sale

Domnului Al. Th. Stamatiad
Redacția „Salonul Literar“
str. Ioan Calvin 4
Arad

Original, hîrtie verde olive în carouri, cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, f. n

25

Dragă Teodor,

M-am executat cu plăcere. Am făcut precum mi-ai scris. Trebuie să-ți adăog următoarele : M. Romanescu¹ lipsește din Bucur.(ești) de mult. E la Haga unde e secretar de legăție. Familia din str. Popa Tatu nr. 2 unde trage cînd vine în Bucur. nu știe cînd va veni. D-na colonel Gogulescu cu care am vorbit, e persoana care dă relațiuni despre Romanescu și privitoare la premiere. Mi-a spus că s-a decernat d-nei Farago. Foarte intrigat am lărgit discuția și am aflat că din comitet face parte și d-na de onoare a reginei Pricopiu.

Am vorbit cu d-nei (sic!) la telefon și întrebînd-o mi-a spus că premiul nu s-a decernat și că-i pot trimite volumele. I le-am trimis simbăta ce trecu frumos ambalate și cu petiția. Să fie într-un ceas bun și cu noroc. Cu această împrejurare am mai recitit volumul. M-a impresionat deosebit. Întocmirea volumului, alegerea poeziilor impresionează. Se prezintă ca niște muzicante talentate, frumoase și distinse. E cu neputință să nu fie aplaudate.

Îți mulțumesc pentru revistă. Și numărul acesta are demnitate.

Am citit într-un ziar, cu plăcere, deschiderea expoziției soției tale la Oradia Mare. Bănuesc că rezultatele au corespuns așteptărilor. Suntem toți bine. Vladimir e în Bucur. cu soția lui. Nu l-am văzut.

Te îmbrățișez, dragă Teodor, și sărut mînuța soției tale. Afectuoase complimente de la Eliza.

Felix

27/X 1925

Domnului

Al. Th. Stamatiade

str. Ion Calvin 4

Arad

Transilvania

Original, hîrtie albă, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/29.

- 1 Marcel Romanescu (1897—1956), poet neoclasic. S-a născut la Liège—Belgia. Era fiul lui Nicolae Romanescu din Craiova. Urmează studiile în țară și devine licențiat în drept și filozofie. Membru în corpul diplomatic românesc. A publicat: *Isoare limpezi—sonete și poeme* 1923, *Cîntarea cîntărilor* 1925, *Cuiburi în soare—poeme lirice* 1927, *Grădina lui Teocrit—idile antice* 1927 Arad, *Hermanosa din Corint—poveștea unei hetaire* 1927. A tradus din limba norvegiană: *Balçonul—piesă în trei acte* de Gunnar Heiberg 1925, *Estera* de Sijbörn Obsfelder și Lily Chineza de Paula Jakobi.

26

București, 1 decembrie 1925

Stimate Domnule Stamatiade,

Imi iau îngăduința de a vă trimite alăturat, o poezie inedită din volumul „Muguri Cenușii” pe care îl am sub tipar, cu rugămintea (a) de a o utiliza pentru „Sălonul Literar”—firește dacă spațiul revistei și bunăvoința dv. o pot îngădui.

Cu anticipată mulțumiri și caldă mea admirație.

Agatha Grigorescu

Anexată poezia „Imnul Crisantemelor” pe două foi de dictando.

Domnului

Alexandru Stamatiad

Str. Ioan Calvin nr. 4, etaj I

Arad

Original, hîrtie cenușie filigranată, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/30.

27

„Revista Lipovei”

Redacția și Administrația

Str. Principele Carol 261

Lipova

Domnule Director,

Conduși de o nemărginită dragoste față de ținutul nostru am hotărît scoaterea unei reviste cultural-sociale de interes local.

Greutățile de ordin material, precum și lipsa de încurajare din partea publicului românesc, ce suntem siguri că nu va întârzia, nu ne-a oprit, de a duce la realizare hotărîrea noastră.

Prin această revistă, vom cultiva caracterele specifice ale ținutului nostru, știind că numai așa vom contribui la progresul general al iubitei noastre Patrii.

De aceea facem o călduroasă cerere, către dv. de a ne sprijini, pentru a duce la izbîndă inițiativa noastră.

Primiți vă rugăm salutările noastre,

Aurel Suciu

D-lui

Director al Revistei

„Salon Literar și Artistic“

Arad

Original, hîrtie albă, dactilografiată. Pe plic însemnarea: „Vor să scoată o revistă și-mi cere colaborarea“. Ștampila poștei: 13 ian. 26.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatîad, inv. 2073/35.

28

Societatea Scriitorilor Români

Domnule membru,

Vă rugăm să luați parte la Adunarea generală extraordinară ce se va ține în ziua de 7 Februarie ora 6 d.a. în Amfiteatrul Fundației Universitare Carol I (Piața Palatului Regal).

La ordinea zilei :

Comunicări

Bugetul pe 1926

Premiile S. S. R.

Intru cît la data de mai sus nu s-ar întruni cele două treimi cerute, adunarea se va ține, la aceeași oră și în aceeași sală, în ziua de Duminică, 14 Februarie cu orice număr de membri prezenți, potrivit art. XV din Statute.

Președinte,

(ss) Liviu Rebreanu

Domnului Al. T. Stamatîad

Mbru al Societății Scriitorilor Români

Str. Calvin, 4

Arad

Original, carte poștală imprimată și completată cu cerneală neagră — ștampila poștei : 7 febr. 926.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatîad, inv. 2073/59.

29

Primăria Municipiului Arad

Serviciul Administrativ

Nr. 18964/1926

Decizie

Noi, Primarul Municipiului Arad,

Avînd în vedere ordinul Ministerului de Interne, Direcțiunea Comunală cu nr. 23131 C. din 2 August a.c. prin care cere de urgență instituirea unei comisii pentru a verifica toate firmele și reclamele din localitate, dacă sunt bine redactate în limba română.

Avînd în vedere că de fapt limba română este mutilată prin inscripțiunile ce le poartă firmele și reclamele întreprinderilor comerciale și industriale din localitate.

Decidem :

În baza ordinului Ministerului de Interne cu nr. de mai sus, formăm Comisiunea din chestiune, compusă din d-nii : Nicolae Mihulin, Ciucean Ștefan, Directorul Școlii Normale, Ioan Gaspar, consilier, Al. Stamatîad, profesor, Aron Cotruș, scriitor și șeful biroului cultural Constantin Popa, care vor verifica toate firmele și reclamele întreprinderilor comerciale etc. cari nu sunt scrise bine în limba română, dîndu-le o redacție corectă, îndrumînd totodată pe cei interesați să-și modifice firmele cît de urgent, aceasta în conformitate cu dispozițiunile ordinului ministerial.

Această decizie se comunică d-lor Nicolae Mihulin, Ștefan Ciucean, Ioan Gaspar, Al. Stamatiad, Aron Cotruș și Constantin Popa șeful biroului cultural.

Arad, la 11 August 1926

Primar

(ss) Indescifrabil

Secretar comunal

(ss) Șt. Olariu

Original, hirtie pelur, dactilografiat.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv.. 2301/7.

30

14 ianuarie 927

Domnule profesor,

Anul acesta, în clasa VI Modernă, printre dizertațiile date de domnul profesor Vârcoi, colegul dumneavoastră, e și o dare de seamă asupra revistei : „Salonul literar“ al cărui redactor și director sunteți. Această dizertație am luat-o eu, pentru că citisem vreo 4—5 numere din revistă, de la un prieten. Mie-mi trebuie însă întreaga colecție pentru a o studia și a mă achita conștiincios de datorie. În Severin însă nu se găsesc toate numerile, așa că vă rog să-mi trimiteți toate numerile apărute până în prezent într-un colet postal (Suma să o rambursați, fiindcă dacă aș ști-o aș trimite-o prin mandat postal). Am auzit dintr-o revistă, Rampa, că Salonul literar ar fi încetat să apară. Aș vrea să fie un svon inexact, ca atitea altele.

Vă rog foarte mult să-mi trimiteți ceea ce v-am rugat făcându-mi și mie un serviciu și întregii clase, care pe lângă dizertațiile asupra „Din Trimbița de aur“, „Mărgăritare negre“ ar avea nevoie să cunoască și munca d-tră depusă la această revistă.

Vă mulțumesc dinnainte cu respectul cuvenit față de un profesor și de un poet.

Gherghinescu V. Ioan

elev VI M. Liceul Tralan

T. Severin

P.S. Adresa pe care îmi veți trimite coletul e a liceului, cea de sus deci.

D-sale

D-lui Redactor al revistei

„Salonul literar“

Str. Ion Calvin nr. 4

etajul I

Arad

Original, hirtie cream, cerneală neagră ; pe plic notat cu creionul : „S-a răspuns“. Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/44.

31

Stimate Domnule Stamatiad,

Primind volumul d-voastră în care ați tradus cugetările lui Baudelaire, m-am simțit foarte măgulit și nu de altceva, dar pentru că „Trimbițele de aur“ mi-au fost ani de-a rindul carte de căpătii și autorul, fără să-l cunosc personal, maestru.

Îndrăznesc deci să vă rog ceva. Să-mi dați vole să reproduc în „Clopotul“ câteva din cugetările traduse. Dacă ați trimite și vreun vers original recunoștința mea ar fi îndoită.

Primiți vă rog asigurarea profunde mele stime.

C. Papacostea Pajură

Strehaia

12 martie 1927

D-lui Al. T. Stamatiad

str. Calvin 4

Arad

București 15 Martie 1928

Dragă Teodor,

Îți mulțumesc cu recunoștință de distinsa atențiune. Am citit și recitit neprețuitele perle „Poeme în proză” de Oscar Wilde.

Am trăit momente mari — ținând seama că acest tezaur e împărtășit cititorilor neamului nostru, într-o traducere aleasă — și de asupra slabelor și umilelor mele aprecieri.

Vei zîmbi cînd îți voi reaminti de exclamația prietenului tău care în fața frumosului din poezie repeta mereu „*Poesia e divină, mon ami*” !!

Totuși, îmbătat de balsamul ce mi-a turnat în suflet — poemele nefericitului Wilde, nu găsesc în admirațiunea pentru aceste „*trouvailles*” altă manifestare de apreciere decît aceasta: Poesia e divină mon ami! Orice altă caracterizare a operei gigantului dispărut e mai prejos de esența divină a gândirii lui.

Sfintele geniului lui Wilde vor lumina — peste nesfîrșite generații — Un titan al gândirii — pe care a îmbrăcat-o într-o formă artistică egală revelațiunii!

Un bolid iresponsabil căzut la suprafața pămîntului — din sferele divine! Noi bieții muritori de rînd — abia încercăm să-l deslușim!

Îți revine dragă Teodor, meritul, că ai ales pentru traducere opera unuia din geniile omenirii.

Cred că ai primit cele două numere cerute din „*Nouvelles littéraires*” și pe care ți le-am trimis chiar a doua zi de la primirea *Poemelor*.

Respectele mele d-nei Stamatiade. O devotată strîngere de mină.

Virgil Alexandrescu
str. Romană 111
București

Original, hirtie albă, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/47.

Iubite Domnule Stamatiad,

M-aș fi achitat mai repede de însărcinarea ce mi-ai dat-o dacă lucrurile mergeau sfioră.

Intimplarea face însă ca Munteanu să fie bolnav așa că n-am putut vorbi cu el să tipărească tichete de „50 lei”. În prăvălia lui nu se găsesc decît de *Lei 100* și *Lei 40*, iar în celelalte librării, în care am căutat — personal — n-am găsit nici atît.

Sunt nevoit, deci, să-ți trimit numai pe cele de *100* și o mostră din cele de *40 lei*.

Dacă acestea din urmă îți convin — scrie-mi, și-ți voi trimite îndată; dacă nu, să așteptăm pînă ce se face bine Munteanu să văd dacă-i convine să tipărească din cele de *50 lei* pentru a satisface comanda d-tale.

Costul celor trimise (100) e de lei 25.

Pe-aici, toate așa cum le știi. Colegii îți mulțumesc pentru salutările trimise și transmise — iar eu cred că mă voi învrednici să te vizitez de Paști — dacă vom veni la București.

Odată cu rugămintea de a transmite d-nei Stamatiad respectuoase sărutări de miîni — te rog să primești devotate salutări din parte-mi.

30. III. 930

Al. Constantinescu

P.S. De cînd te-ai mutat la București te văd mult mai activ; te felicit și-ți urez tot mai multă izbîndă

Al d-tale
Al. Constantinescu

Miine Luni 31 martie, am o conferință la liceu despre „Poeți arădani“ în cadrul unui ciclu intitulat „Aradul de altădată“. — Deși nu faci parte din „Aradul de altădată“ nici ca izvor de inspirație, nici ca structură poetică, voi aminti cu plăcere despre urmele lăsate de d-ta în Arad.

Al. Constantinescu

Original, foaie albă, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/14.

34

SOCIETATEA SCRITORILOR ROMÂNI

București Str. General Berthelot, 18 Telefon 365/43

No. 47/930

București, 14 iunie 1930

Domnule Membru,

Din partea atașatului român de presă în Roma, S.S.R. a primit următoarea adresă pe care v-o comunicăm în copie :

„O casă editoare din Roma ne face următoarea propunere, prin intermediul d-lui Enzo Loreti (sic!) unul din traducătorul (sic!) scriitorilor români : lansarea unei colecțiuni de autori români moderni (cel puțin 10 volume de proză) ce ar urma să fie traduși de d-nii Loreti (sic!) și alții.

În consecință vă rog în calitate de dv. de Președinte al Societății Scriitorilor Români, a ne indica și trimite totdeodată un număr de 20 de opere (nuvele, romane, teatru) ale scriitorilor români mai reprezentativi și care n-au fost încă traduși în italienește... În acelaș (i) timp, vă mai rog a obține de la autorii respectivi autorizația pentru traducerea operelor lor, precum și renunțarea la drepturile de autor, cel puțin pentru prima edițiune.

Cu speranța că această propunere va găsi în dv. un sprijinitor și că scriitorii români vor răspunde cât mai neîntârziat și afirmativ, vă rog să primiți Domnule Director, asigurarea distinsei mele considerațiuni“.

Binevoiți vă rog a răspunde în cel mai scurt termen dacă acceptați a fi tradusă o lucrare a dv. în condițiunile de mai sus, și în acest caz vă rugăm a ne trimite autorizația și volumul pentru ca la rindul său S.S.R. să le poată trimite atașatului nostru de presă.

Secretar,

(ss) Vasile Ionel

D-sale

D-lui Al. Th. Stamatiad

Original, hirtie albă cu antet, dactilografiat.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. A. Stamatiad, inv. 2299/26.

35

23. I. 931.

Stimate Domn,

În urma înțelegerii Domniei Voastre cu președintele societății noastre, d-l profesor Dan Simonescu, avem onoarea a vă înștiința că ședința literară festivă, la care și Domnia Voastră sunteți rugat a veni, am fixat-o pentru sîmbătă, 31 Ianuarie ora 4 p.m.

Pentru bunăvoința și simpatia cu care ați primit a veni în mijlocul nostru, ne permitem a vă mulțumi călduros de acum.

Societatea noastră are sediul la „Institutul Negoescu“, strada G-ral Berthelot nr. 20.

Primiți, vă rugăm, expresiunea sentimentelor noastre de admirație și respect.

Președintă,

(ss) Iagăru Sanda cl. VII

Secretară,

(ss) Beciu Elise

cl. VII sec.

Domniei Sale D-lui

Alexandru Stamatiad

Str. Sylfidelor nr. 44

Loco I

Original, hîrtie cream striată, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/22.

36

Iubite Maestre,

După o absență de zece zile, mi-am făcut aseară apariția în oraș. Dar nu v-am văzut. Niel astăzi.

Pentru că voiu fi nevoit să lipsesc din centru încă vreo 2—3 zile (sînt ocupat în sectorul de Verde) vă trimit recenzia și vă rog să-mi comunicați dacă vă place.

Tot deodată vă mai rog, fără a socoti că este o cerere de reciprocitate pentru recenzie, să-mi înlesniți două sute de lei prin aducător care este gazda mea. Voiu fi prompt cu restituirea și vă rog călduros să nu mă refuzați.

Al dv. devotat

Dem. Bassarabeanu

17/IV 931.

Original, pe o foaie de carnețel, creion negru.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 904761.

37

Cărțile

DIN TRIMBIȚE DE AUR

Poeme de Al. T. Stamatiad. Ediția IV definitivă. Cartea Românească. București.

Douăzeci de ani au trecut peste prima ediție a volumului prin care poetul Al. T. Stamatiad a debutat în literatură.

Între timp, edițiile s-au multiplicat și aceasta, care este obiectul recenziei de față, e a patra.

Dacă nu mă înșel, două ediții au apărut într-o bibliotecă de popularizare, ceea ce indică un tiraj mare pe un preț modic, și ceea ce indică (sic!), în plus, că lectorii poetului au fost numeroși și succesivi, cu alte cuvinte: cartea d-sale a fost primită și prețuită și de generația sa și de cele următoare.

Din acest punct de vedere, — deși în momentul debutului poezia d-lui Stamatiad a marcat o etapă revoluționară în lirica românească — se poate afirma, cu drept cuvînt, că „trimbițele de aur“ au devenit o carte *clasică* și, deci, autorul lor este un poet clasic.

Or, aceasta, înseamnă *culminația artei*.

Timpu macină valorile. Acest lucru este, poate, unica lui semnificație. Rezistînd, însă, uzurii, dovedești că ești un creator autentic, mai presus de factorul timp. Cazul poetului Stamatiad!

★

Poezia din „trimbițele de aur“ este spontană, fluidică, sinceră. O infinită gamă de note cascade, arar întreruptă de monotonia reculegerii spre o și mai precipitată declanșare.

De la prima poemă, aceea care dă și titlul volumului, și pînă la cea mai fericit realizată („Visuri bolnave“) hynoptică, halucinantă, aș putea spune apocaliptică. — Inspirația poetului este unitară, în sensul de tumult, de izbucnire nezăgăzuită, de erupție interioară.

De aceea, lectura poemelor sale covîrșește prin intensitatea emoției estetice pe care o sugerează. Atribut, desigur, al poeziei *adevărate*.

Fără a privi critic și doctoral, tocmai pentru aceasta, afirm cu toată convingerea și credința, că d. Al. T. Stamatiaș poate fi socotit, în și peste timp, ca un poet cu laurii definitiv cîștigați.

Dem. Bassarabeanu

Original, pe foi de carnetel, cerneală, neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiaș, inv. 904760

38

Domnule

La invitația dv. și a colegilor grupați în jurul revistei *Scrisul Nostru* ca să vă trimit un articol pentru sărbătorirea poetului și prietenului Tutoveanu vă mulțumesc de atenție.

Al. T. Stamatiaș

7 Mai 1933

București VI str. Vicențiu Babeș 7

Mă unesc din tot sufletul la sărbătorirea poetului Tutoveanu — soldat credincios al scrisului românesc și îndrumător cultural al tinerimei bîrlădene și, totodată, felicit comitetul care cinstește Poezia, în țara aceasta eminentă politică.

Al. T. Stamatiaș

1933, Mai

București

Original, hîrtie albă, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiaș, inv. 2073/2.

39

CONTRACT DE ÎNCHIRIERE

Între subsemații: Ana Dumitrescu, proprietară și Alexandru T. Stamatiaș chiriaș, ambii domiciliați în București B-dul Pache nr. 132, a intervenit următorul contract de închiriere.

Eu Ana Dumitrescu închiriez d-lui Profesor Al. T. Stamatiaș apartamentul de la etajul I, din imobilul meu din B-dul Pache Protopopescu nr. 132, compus din 3 camere, antreu, bucătărie și cameră de baie instalată, 2 pivnițe, odă de servitoare, podul și spălătoria în comun.

Termenul de închiriere este de un an începînd de la 23 iulie 1933 pînă la 23 iulie 1934.

Prețul închirierii este de lei 42 000 (patruzeci și două mii) plătit în patru rate egale la 23 iulie, 26 octombrie, 23 ianuarie și 23 aprilie a anului în curs, plătit la domiciliul proprietarei.

Gunoiul și apa se vor plăti: 2 părți chiriașul și o parte proprietara.

D-l chiriaș va îngriji de curățatul coșurilor care corespund apartamentului închiriat.

Taxele acestui contract se vor plăti pe din două.

Nerespectarea condițiunilor acestui contract atrage după sine de drept rezilierea contractului fără somație.

Eu proprietara mă oblig să zugrăvesc apartamentul și să curăț parchetul.

În caz de prelungire a acestui contract, ambele părți trebuie să se anunțe cu două luni înainte.

Făcut în dublu exemplar.

PROPRIETAR
Ana Dumitrescu

CHIRIAȘ
Al. T. Stamatiaș

Contractul de față se prelungește pe încă un an cu o singură modificare: chiria anuală va fi de 40 000 lei (patruzeci mii lei).

Ana Dumitrescu

Al. T. Stamatiaș

30 iunie 1934

Sub recipisa nr. 10928 din 1933 iulie 17 ,

S-a primit lei 588 bani —

Taxa de T, prop (ilizibil) conform Art. 21 B

Administrator,
(ss) Indescifrabil

Original, hîrtie albă, dactilografiat, completări cu cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 904775.

40

Arad 12 IV 1935

Dragă Unchiule și Tușe,

Mă veți scuza că Vă scriu atît de rar. Sunt însă foarte ocupat. Am mult de lucru la birou, apoi pe la diferitele societăți și asociații. De vreo doi-trei ani nu mai ști (u) ce e odihna. A rămas pentru mine o poveste frumoasă, o amintire din copilărie.

În ce mă privește, mi-am luat toate examenele de doctorat, acum lucrez teza și sper ca în șapte-opt luni să pot fi promovat doctor.

Pe la începutul lunii a apărut în vitrinele librăriilor din Arad volumul „Peisagii sentimentale“ ale lui unchiu (sic !). Am citit de vreo trei-patru ori volumul. Și îmi place din ce în ce mai mult. Am remarcat printre altele : „Sfîrșitul poemei“ care mi-a plăcut mult. Fondul acestei poezii pe cit e de pesimist pe atît e de real. Și cred eu, sunt puține ființe cari să nu-și găsească cristalizate (unele) clipe din viața lor, în această perlă a sufletului omenesc. Am remarcat de asemenea poezia „Singur“, apoi „Poveste“, din partea a II. — Priveliști din viață — „Intuneric“, „Cîntec trist“ și mai ales „Poema morței“ care m-a impresionat și mi-a dat mult de gîndit.

La prima citire treci peste această poezie fără a-l da prea multă atenție, pare rece, fără conținut. E ca luceafărul printre stele. Cînd privești noaptea cerul înstelat, vezi pe rînd toate stelele, luceafărul trebuie să-l cauți. Dacă l-ai găsit însă, nu-ți mai poți desprinde privirea de la dînsul. Apoi ori de cite ori îți ridici ochi (i) spre ceri (sic !) tot de el dai. Așa sunt acum și eu cînd deschid volumul de ea dau.

Țin să-l felicit pe unchi (ul) cu atît mai mult cu cît, cel puțin după părerea mea, poeziile lui unchi (sic !) întrec cu mult poeziile traduse și publicate în același volum.

Pe la noi pe acas (ă) nu sunt noutăți. Doar Camil a fost destituit din post. Acum așteaptă schimbarea guvernului pentru a putea fi reintegrat. Mircea stă cit se poate de prost, a căzut din (sic !) 5 materii. E vorba ca pe (sic !) anul viitor să-l trecem la „Școala de Arte și Meserii“ poate se va îndreptă și vom putea face din el ceva.

Vă sărută cu mult drag,
al vostru

Zeno

D-lui

Prof. Alexandru T. Stamatiad

București
Bul. Pache 126

Exp. Zeno Antonescu
(advocat stagiar)
Arad
str. I. I. Brătianu 14

Original, hîrtie albă, cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/84.

L'ASSOCIATION „LES AMIS DE LA PENSÉE ET DE L'ART FRANÇAIS“

Vous prie de vouloir bien honorer de votre présence les conférences que donneront Mlle HELENE VACARESCO et M. LUCIEN ROMIER, Directeur du „Figaro“.

dans la salle de L'ATHÈNÉ ROUMAIN

le mardi 7 mai 1933, à 18 heures

sous la présidence de

L. L. E. E. M. NICOLAS TITULESCO, Ministre des Affaires Etrangères de Roumanie
et le marquis d'ORMESSON, Ministre de France.

R. S. V. P.

Institut Français, 19 Strada Nicolae Bălcescu

Monsieur Al. T. Stamatiad et Madame
132 Bd. Pake
Loco

Original, carton galben imprimat.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, f. n.

42

Administrația ziarelor
Adevărul și Dimineata
București
Str. Const. Mille No 5—7—9

D-lui

Al. T. Stamatiad
Hotel Palace
Govora

București, 6 august 1936

Am dispus astăzi depozitării noastre de acolo d-na Eufimia Săftoiu, să vă plătească suma de Lei 2.000 (două mii), în contul nostru și contra chitanță.

Cu toată stima,
Adeverul

Societate Anonimă pe Acțiuni

9 VIII 1936

Plătit lei 2000 (două mii)

D-lui Prof. Al. Stamatiad

Eufimia Săftoiu

Original, carte poștală, dactilografiat și cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/18.

43

Prețuite Maestre,

Prin prezenta vă încunoștințez că cele ce mi le-ați incredințat Domnia Voastră, eu le-am dus la bun sfârșit.

Veșnica alergătură pentru aranjarea situației mele militare, m-a cam obosit și abia aștept fericita rezolvare a hotărîrilor din Sibiu. Pînă în prezent am toate șansele, totuși pînă la siguranța faptului împlinit mai am o încordare de vreo cîteva zile.

Am vorbit cu mulți ziaristi care vă cunosc și toți s-au interesat de Domnia Voastră, rugîndu-mă să Vă tîlmăcesc dorințele lor de bine. Eu, la rîndul meu, vă învîluesc cu toată dragostea gîndurilor mele.

Al Domniei Voastre
stimător,
Mircea Savu

Arad, 8 Nov. 1936

Domniei Sale

D-lui prof. Al. T. Stamatiad

— literat —

București

Bulv. Regele Ferdinand, 24 etaj II

Original, carte poștală ruptă în două, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/20.

44

Arad, în 19 XII 1936

Iubite coleg,

Regretăm sincer lipsa d-tale din mijlocul nostru și a promoției „1926“ care, azi, își sărbătorește cei 10 ani de la terminarea liceului și ridicînd paharul în sănătatea d-tale îți urăm mult bine în speranța că, după alți 10 ani nu vei mai lipsi.

A. Crișan
Liviu Arbu
Sabin Ștefan
Nestor Blaga
Toader Iulian
Al. Constantinescu
Aurel Popovici Racoviță

Scumpe Domnule Profesor,

Scrisoarea dv. a produs în sufletele noastre o vie emoțiune și un profund regret că, nu v-am putut avea în mijlocul nostru pentru a comemora împreună cei 10 ani de la terminarea liceului, a promoției „1926“.

Vă asigurăm, însă, și manifestăm sincerele noastre urări de sănătate cu speranța că, peste alți zece ani, veți fi necondiționat în mijlocul foștilor dv. elevi, care vă păstrează o vie amintire și recunoștință.

Ridicăm cu toții paharul în sănătatea dv.

Ionel Popa
Oct. Lupaș
Gheorghe Crișan

A. Ponta
Grideș S. (?)
Vasile Micula

Marcovici Tiberiu
Ștefan Mara
Gh. Oproiu
Maricunt (?) Dumitru
Ov. Lăzărescu
Lt. av. Udriș Z. Trel (?)
Zeno Antonescu
Sauer (?) Tătaru
Indescifrabil
Dr. C. Antonescu
Simă Nicolae
Dr. Ionescu

Iubite Domnule Profesor,

Veți ierta că, această scrisoare Vi-o trimitem în felul cum se prezintă, dar e cea mai atractivă dovadă că s-a scris în timpul banchetului și o stupidă întimplare a făcut să se verse un pahar cu vin, cînd tocmai era întinsă peste masă unui coleg spre semnare.

După afirmațiunile spontane ale d-lui Director Crișan și ale Domnilor profesori, comemorarea noastră, celor „10 ani“ de la terminarea liceului, a fost unică în felul ei, prin cordialitatea și jovialitatea care a stăpînit pe toți tot timpul, peste 20 ore în șir.

Numele d-voastră a fost pomenit atât de mult și scrisoarea d-voastră a produs o profundă emoție nu numai în noi, foștii elevi ai d-voastră, ci și în rindurile d-lor Profesori.

Îmi cer voie de pe acum, ca peste câteva zile să vă trimit o fotografie, în grup, așa cum (i) eșeam de la liceu după terminarea sădinei festive.

Urindu-vă din nou însănătoșire grabnică, Vă rog să primiți omagiile și toată admirația ce o poate păstra profesorului poet, fostul său elev.

Gheorghe Crișan

D-sale

Domnului Al. T. Stamatiad prof.

poet și publicist

București

Bul. Regele Ferdinand, 24

Exp. Gheorghe Crișan

advocat

Arad

Original, hirtie galbenă-pătăată, cerneală verde și neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/85.

45

Cluj 22 XII 935

Dragă unchiu (le) Alexandru,

DI. Vătășescu, care îi solicită aici un mic serviciu, este secretarul Universității, un domn foarte simpatic, care îmi face multe servicii cu cea mai mare plăcere; în consecință la rindul meu vin să vă rog să aveți bunăvoința să-i dați micile informațiuni cerute.

Eu din parte-mi vă mulțumesc și primiți îmbrățișările calde de la

al Dv. nepot

Caius

Cluj, 22 decembrie 1936

Mult stimat Domnule Stamatiad,

Deși nu vă sunt cunoscut, îmi permit să vă adresez următoarea rugămintă:

Pregătesc o lucrare de literatură comparată franco-română (Hugo en Roumanie: traductions, influences etc.) în care va trebui să reliefez, după importanță, orice traducere în românește din opera/lui Hugo.

Cum știu că și pana Dv. măestră a fost fericit pusă în slujba unor astfel de opere, v-ași fi foarte recunoscător dacă ați binevoi a-mi semnală:

1. Ce traduceri ați făcut din V. Hugo?

2. Unde sînt publicate?

3. Ce alte traduceri aveți în manuscris?

4. Cine și unde a semnalat aceste traduceri publicului românesc?

5. În general ce credeți despre influența lui Hugo asupra dv. și asupra literaturii românești?

Mulțumindu-vă anticipat pentru binevoitorul concurs, a cărui parte va fi semnalată, cum se cuvine, în lucrarea în chestiune, vă rog Domnule Stamatiad, să primiți expresia celor mai alese sentimente.

Ioan A. Vătășescu

Universitatea Cluj

Domniei Sale

Domnului

Alexandru T. Stamatiad

Poet și Literat

Bulevardul Regele Ferdinand 24

București

Original, hirtie albă, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. f. n.

Salutări cordiale din Roma imperială !

Kivăran — Răzvan
Roma
Poste Restante Central

D-lui

Alex. T. Stamatiad
scriitor
Bulev. Ferdinand 24
București
Roumanie

Original, ilustrată reprezentînd Podul Vittorio Emanuele din Roma, cerneală neagră ;
ștampila poștei : București 6. III. 937.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/58.

47

1937 — IV — 21

Cu cele mai alese salutări din Berlin.

Prof. Mărculescu

D-lui

Prof. Al. T. Stamatiad
Bulev. Ferdinand 24
București
România

Original, ilustrată color reprezentînd Schlob und Schlobbrücke din Berlin, cerneală
verde ; ștampila poștei : Berlin—Charlottenburg 21. 4. 37.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/87.

48

Prețuite Maestre,

Multe zile s-au mai spart pe piatra vremii, de cînd n-am mai stat de vorbă
cu Domnia Voastră. Dar liniștea, aerul și dărnicia neprecupețită a frumuseții—ce
stăpînește această regiune—parcă mi-a paralizat gîndurile și vrerile, cutropindu-mă
într-o condamnabilă uitare de sine. Înainte de-a pleca din Buc. (urești), eram extenuat,
ba chiar bolnav : eram un fel de tînăr fără tinerețe. Acuși însă, mă simt complet
restabilit, gîndurile-mi sunt mai vioale, iar pofta de muncă, mi-a revenit c-un nou
avînt mai stăruitor. Totuși, nu mă sfiesc să vă mărturisesc, Maestre, că de multe ori
mă simt singur, că doririle mele spre-nainte se poticnesc în desolare și gol. Ori de
cite ori inserarea își filfiie pleoapele catifelate peste liniștea apăsătoare a acestui
orășel de munte, eu, — în singurătatea odăiței mele, — mă surprind prea străin și fără
prieten. Dacă mi-aș îngropa, atunci, fața-n palme, aș resimți întunericul în suflet,
și desigur m-aș întrista. M-ar întrista inserarea ; m-ar întrista izolarea simțemintelor
mele risipite, ca mărgelele, de miini ce sunt plictisite...

Iubite Maestre, în clipe de-acestea, cînd interiorizarea mă doare, nu pot să
nu mă gîndesc la tăria mingierii, pe care, Domnia Voastră de atîtea ori mi-ați dăruit-o ;
nu pot să nu mă gîndesc la clipele de odihnă, sorbite cu atîta nesațiu, lingă Voi, Maestre !

De-aceea, cu fiecare rînd pe care mina mea îl așterne vouă, sufletul meu —
cuprins în tot ce e frumos și înălțător—se cere grabnic în preajma bunătății și a
înțelegerii, cu cari, de atîtea ori mi-ați înseninat fruntea înnoată de gînduri și de griji.

Primiți dar, prea prețuite Maestre, sincerele mele doriri de bine și sănătate.

Al Domniei Voastre,
Mircea Ovidiu Savu

Sibiu, 2 August 1937 (Academia Teologică ort. (odoxă) Rom. (ăună).

Domniei Sale

Domnului prof. Al. T. Stamatiad

— literat —

București

Bulv. Regele Ferdinand nr. 24

Original, carte poștală ruptă în două, cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/21.

49

Maestre,

Fereastra mea de la mansardă dă spre un pîrîiaș guraliv; nu știu cu cine se tot ceartă.

(I) Eri, munții și dealurile au fumegat ca după puțin timp să se scalde în ceață. Ploaia mi-a bătut toată ziua-n fereastră, totuși nu i-am deschis; a fost un musafir nepoftit.

Astăzi, cînd pașii dimineții au apărut în splendidele lor pelerine argintii vestind sosirea marelui Împărat. L-am văzut și eu cum s-a sărutat drăgălaș cu virful muntelui. Apoi a îmbrățișat pe rînd fiecare deal, fiecare brad, pădurea întreagă. Ză-rindu-mi chipul de copil la fereastră a trimis o rază să-mi mîngieie părul, fruntea și obrazii.

La plecare însă nu m-a mai găsit acolo; cred că m-a căutat; nu se putea altfel. L-am văzut mai tirziu mîngiind creștetul bătrînului munte.

După puțin timp, la orizont a început baletul zînelor cu trene albastre ca marea. Damele de onoare și garda Împărătesei au început să cînte poeziilor „Marșul Unirei”.

Iat-o! Înaltă, impunătoare, coboară zimbind treptele tainicului palat pe cari l-a învăluit în imensa Ei trenă albastră-violet.

Luna i-a făcut o adîncă reverență — în cinstea Ei — au început „Danțul Licuricilor”.

Văzindu-mă mic și obosit mi-a șoptit la ureche: „Puișorule, n-ar fi bine să te duci și să adormi?”.

Am ascultat-o cam supărat.

Cînd mă va lua și pe mine — ca pe atîția — să întîlnim pe tainicile cărări ale iubirii mult doritul îngerăș?

Și gîngurind ca doi porumbei să-i cîntăm mărire și legănîndu-ne-n frumosul vis al fericirii?

Cînd?

Domnule Profesor,

Am ajuns Luni seara în „Sinaia—Isvor” depărtare de centru o jumătate de oră pe jos.

Iau masa f. (oarte) (i) eftin la „Căminul Elevilor Ingineri Silvici Sinaia—Isvor. Prietenul meu Dușu Rădulescu (elev inginer) pe numele căruia primesc corespondența (pt. N. Georgescu bineînțeles) se poartă cu mine foarte atent.

Vă rog să credeți că mi s-a făcut dor de Dumneavoastră și să primiți, vă rog, respectuoase salutări de la fostul (poate și actualul) elev.

Nicolae Georgescu

18 august
1937

Domniei Sale

Domnului Profesor

Al. T. Stamatiad

Bulevardul Ferdinand nr. 24

București

Original, hîrtie albă, cerneală albastră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/88.

Focșani, 16 octombrie 1937.

Stimate și Iubite prietene,

Te rog să primești cele mai frumoase mulțumiri pentru frumoasa ta atențiune, la care răspund cu mult drag asigurându-te de toată dragostea și admirațiunea mea. Nu pot uita colțisorul tău de odinioară din Calea Griviței unde îmi citeai cu multă pasiune versurile tale. Eu te ascultam cu drag. Dumnezeuul (sic!) să-ți dea tot ce dorești. Cu aceleași sentimente de prietenie și devotament.

Al tău prieten,
Mihailide (?)

Cu toată dragostea,
M. Mihailide (?)

16/X/1937.

Original, carte poștală, cerneală albastră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/81.

51

Iubite Maestre,

Nu știu, dar poate că scrisorile mele Vă plictisesc, deși gândurile mele v-au cuprins întotdeauna cu nespusă dragoste și respect. Cu știință, nu cred să Vă fi jignit, numai dacă neîndeminarea tinereții nu v-ar fi prilejuit, vreodată, vreo umbră de supărare. Totuși, eu țin să vă cer scuze, știind prea bine că Domnia Voastră ați fost întotdeauna mai mult decît îngăduitor cu mine, coplesindu-mă cu înțelegerea marelui Voastre prietenii.

Maestre, am plăcerea să vă încunoștințez că astăzi îmi iasă de sub tipar noul meu volum cu versuri, — vi-l voi trimite, și m-aș simți foarte fericit, dacă mi-ați scrie ce impresie v-a făcut.

Prețuite Maestre, îmi iau îndrăzneala ca să vă rog să binevoiți a mă ajuta sau chiar sfătui cum să procedez cu „candidatura“ la S.S.R. E un vis de-al meu, care realizându-se, mi-ar umple sufletul de bucurie.

În speranța că mă veți fericii cu rîndurile voastre, primiți, vă rog, asigurarea dragostei ce vă păstrează.

Al Domniei Voastre, devotat,
Mircea Ovidiu Savu

Oradea, 7 martie 1938

Domniei Sale

Domnului prof. Al. T. Stamatiad

— literat —

București

Bd. Ferdinand nr. 24

Exp. Mircea Ovidiu Savu
Str. Ciorogariu nr. 15 Et. I/6
Oradea

Original, carte poștală ruptă în două, cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073.

52

Iubite Maestre,

Sunt douăzeci și cinci de zile de cînd am părăsit Bucureștii, douăzeci și cinci de zile de izolare și de pustietate sufletească. Și sunt atît de desolat și lipsit de orientare, prețuite Maestre, încît abia mai știu cum să-mi încep această scrisoare. Acum, atîtea simțăminte îmi fulgeră vieța interioară; atîtea gânduri mi se încrucișează prin

minte, — încet, din această învălmășeală haotică, desprind doar o singură fărmă de înțelegere. Aceia a unei sfârșeli încropite în nostalgia aducerilor-aminte...

Vieața mea, cu adevărat, și-a început pășirea de undeva îndepărtat încă : poate dintr-o copilărie istovită, frântă și risipită pe căi de apăsătoare singurătate. N-am avut prieteni. Sau dacă i-am avut, prea au fost copii, prea au fost furați de vârtejul doririlor de joacă cu smei svirliți în nouri și soare...

Dacă i-am avut?!... Ce ironie a sorții. Aș face desigur o mare nedreptate să spun că Sextil Vodă nu mi-a fost un frate. Însă strunele sufletului său cântau pe alt motiv de trebuințe interioare, pe cînd la mine, bocirile îmi făceau pernă de odihnă, iar visele rodeau numai și numai din această expiare sufletească...

Eram doi pomi cu roade prea de timpuriu vestejite și amare. Oricum, dar eram doi...

A trebuit deci să frîng sub tălpi atîtea drumuri, atîtea lacrimi picurate pe hîrtie, atîtea răzvrătiri — nnecate (sic!) în vîlvătăi de gînduri, — pînă-n ziua cînd v-am cunoscut pe D-Voastră, prețuite Maestre. Pe D-Voastră : un suflet dăltuit din vise nobile și poezie.

Cîtă alinare mi-a adus prietenia Voastră caldă ; cîtă desfătare și mîngietoare odihnă, — asta numai sufletul și rănile-mi le știu. Condeiful meu e prea neputincios și neîndemînic să poată prețui prin vorbe, dragostea și recunoștința ce vi-o port.

Dar acum, gîndurile mele singurează ; ochii mei sunt plini de lacrimi, și plîng, Maestre, plîng așa ca un smintit, pierdut pe străzile unui oraș străin și crud.

Și cît de singur sunt, ...o, atît de singur!...

Casa mă primește neobișnuit de rece ; oamenii mă privesc ca pe o arătare, iar eu tînjesc cu gînduri duse la cuibul acela mic și drag, la cafeneaua aceea a visătorilor, care m-a primit cu îmbrățișări de frate regăsit.

Maestre, iubite Maestre, unde sunt serile acelea minunate de rîs, de sfătoșenie și poezie?! Svarțul, vorba, voastră caldă și mina aceea care de atîtea ori m-a alintat cu dragoste, încurajîndu-mă?!... Unde, unde sunt toate acestea?!

Nimic ; nimic din tot ce-a fost. Parcă-mi vine să cred c-am trăit un vis prea din cale afară de frumos, pentru ca să poată dăinui în nesfîrșire...

Acum doar vegetez ca plantele de seră, fără înfiorări și fără năzuințe. În preajma mea coboște a mort pustiu, și nimeni nu-și apleacă mina pe fruntea mea căzută în palmele tristeții. Un singur suflet s-a oprit la poarta sărăcăcioasei mele existențe ; un singur suflet, care, poate a naufragiat și-i teamă de urît. Un suflu de vieață strivit sub biciuirile durerii ; o mină de copil care mi-a tresărit pe umăr, — și-apoi, mai știu eu de mă va putea cumpăni și înțelege?...

De aceea, astăzi, cînd zierele bucureștene mi-au adus vestea că munca voastră trudită timp de treizeci de ani pe ogorul literelor românești, a fost omagiată de marele premiu național — sufletul meu și-a strigat bucuria soarelui și vîntului, și cerului, — în nesfîrșita-i copleșire. Am mai aflat cît tot o dată și tălmăcirile din Oscar Wilde, vi-au fost laureate de către Soc. Scriitorilor Români.

Maestre, spuneți-mi cum să lămuresc în expresii palpabile, bucuria ce-mi chiuie-n gînd, pentru aceste binemeritate biruințe?!

Aș vrea să vă fiu prin apropiere, și cred că cu toată sfiiciunea mea, n-aș putea să mă stăpînesc fără ca să nu vă îmbrățișez și să vă sărut fruntea, unde-au înflorit atîtea gînduri de lumină și frumusețe...

Primiți dar, iubite Maestre, această respectuoasă și caldă îmbrățișare, de la

Al Domniei Voastre drag și devotat,
Mircea Ovidiu Savu

Roman, 26 Mai 1938

Adresa :

Mircea Ovidiu Savu
Dirigintele Of. (iciului) de Telefoane
ROMAN

Domnului Sale

Domnului prof. Al. T. Stamatiad

— literat —

București

Bd. Regele Ferdinand nr. 24

Original, hîrtie albă striată, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/69.

Salutări din Veneția.

D. N. Teodorescu

11 iulie 1938

România

București

Bulevardul Ferdinand 24

D-lui Al. T. Stamatiad

Original, ilustrată reprezentînd Canal Grande din Veneția, cerneală albastră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/45.

54

Telegrama 404 30 aug. 1938

Bulevardul Ferdinand 24 Loco

Domnului Stamatiad

Buc. 4 nr. 1224 17 30/8 9

Sănătate, Bucurie și o viață fără griji vă urează

Profesor Mărculescu

Original, telegramă.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/7.

55

Iubite Maestre,

Mai bine de vreo două luni și ceva, o boală stupidă și bătrinească — consecința unei vieți chinuite de abținere — îmi chinuie oasele de parcă le-aș fi rupt în gură de hîrtoape. Sufăr îngrozitor de reumatisme... Iar sufletește, par un ins uitat pe țarm, în timp ce viața vislește depărtată de mine, pe ritm de ris și cîntec. Condeiu l-am uitat în sertarul cu vise, iar caielele cu stihuri dorm pe filele gâlbejite ale timpului. Niciun gînd nu-mi bate-n poarta minții; niciun ritm de vis nu mi se anină-n suflet cu căderi de stele sau durere. Mi-am drămuieat trăirea într-o mie și una de preocupări mărunte și meschine, cari mă năpădesc cu săgetări și istovire...

Iată dar Iubite Maestre, motivele — mai mult creionate — pentru care n-am avut tăria necesară de a mă așeza la masă și a vă scrie. Totuși, cînd măgulitoarea Dv. atenție și dragostea pe care mi-ați mărturisit-o simbolic prim trimiterea nepieritoarei „*Cetatea cu porțile închise*“ — eu mi-am aplecat fruntea-n podul palmelor și mi-am rourat ochii cu irizatele simțăminte ale diosii (?). Dv., nu sunteți numai poetul stihurilor de dragoste, ci însăși dragostea „din tălpi și pină-n creștet“; dragostea marilor prietenii; mîngîierea, și mina minunat aninată peste rana scîncirilor din suflet.

Cît privește opera? Ea e o coloană de lumină înălțată spre cerul cu azurul de mătase, și pe care ochii mei sfiți, abia-i suportă marea strălucire... E o dăltuire măiastră cu slova anilor pe lespezile veacurilor...

Și ca să-mi mărturisesc înțelegerea frumosului și-adîncului cărora le-ați găsit un fericit lăcaș în „*Cetatea cu porțile închise*“ — voiu înseila vreo cîteva gînduri despre această minunată operă în ziarul „*Ritmul Vremii*“ din Roman.

Dorindu-vă multă sănătate și ani fericiti, vă strînge dreapta cu toată dragostea.

Al Domniei Voastre, devotat,

Mircea Ovidiu Savu

Roman, 7 Februarie 1939

Domniei Sale

Domnului Al. T. Stamatiad

— literat —

București

B-dul Ferdinand nr. 24

Original, hîrtie albă ruptă în trei, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/19.

Telegrama nr. 7869
Prof. Al. T. Stamatiad
Liceul comercial Traian 165
Buc.

Urări distinse maestrului cu ocazia anului 1941.

Av. Eug. Benescu

Original, telegramă.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/17.

57

Dobrogea Jună

Politică, economică, literară — independentă, zilnică

Fondată 4 decembrie 1904

Constanța 6 martie 1941

Mult Stimate Domnule Profesor,

Aș dori mult să nu interpretați defavorabil pentru mine, faptul că nu am trecut pe la dv., să vă salut, înainte de a pleca din București.

Am părăsit, însă, Capitala, cu totul pe neașteptate, la 20 Ian. cu ultimul tren care pleca spre Constanța.

Aci, am fost, apoi, cum nu se poate mai ocupat, astfel încît mi-a fost peste putință să vă scriu.

Lucrez, de cîteva săptămîni, în redacția „Dobrogei June“ de aci, care a revenit la apariția sa cotidiană, într-un format mărit și cu cele mai alese colaborări. Săptămînal, redactez personal o pagină pur literară. În acest scop, atît în numele d-lui C.N. Sarry, directorul ziarului, cît și în al meu personal, îmi îngădui să solicit prețioasa dv. colaborare. De altfel, dl. Sarry, care a plecat aseară la București, spera să vă întîlnească spre a vă cere, personal, acelaș lucru.

Știu că lucrați intens la *Antologia chineză*. Vă voi fi recunoscător dacă-mi veți trimite cîteva fragmente, din aceasta. Cîntea de a vă afla în coloanele unei pagini lucrată exclusiv de mine, va fi mare.

Într-o notă, aș dori să anunț cetitorului, lucrările dv. în pregătire. În afară de *Antologie*, mi-ați mai arătat o lucrare. Mi se pare că era vorba de o ediție definitivă a versurilor dv., precum și de niște catrene, traduse din franceză. Nu-mi amintesc titlurile ce urmau să le aibă aceste două ultime lucrări. Vă rog mult să binevoiți a mi le comunica.

Alături vă trimit două note scurte pe care le-am dat acum un an, la Cluj, asupra *Antologiei japoneze*. Una a apărut într-o revistă săptămînală „Muncitorul“ care-a apărut numai în două numere. A doua e din „Țară Nouă“. Am găsit-o, între hîrtiile mele, și numai în corectură. Neavînd colecția revistei, v-o trimit chiar în corectură.

Rămînînd în așteptarea, nerăbdătoare, a răspunsului dv. (Pagina literară viitoare apare sîmbătă în 15 crt.). Vă rog să primiți, onorate d-le Profesor, expresiunea deosebitului meu devotament și a celui mai profund respect.

Marius Radian

P.S. Cele mai respectuoase sărutări de mină, Doamnei, soției dv

D-sale

D-lui

Prof. Al. T. Stamatiad

București

24 Bulev. Ferdinand 24

Exp. Marius Radian

Constanța

str. Dragoș Vodă, 9 bis et. 1

Original, hîrtie albă cu antet imprimat, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/33.

Onorate Domnule Profesor,

Îmi cer mai întâi, iertare pentru întârzierea rîndurilor de față.

Nu mi-a fost cu puțință să vă mulțumesc la timp pentru bunăvoința cu care ați onorat suplimentul literar al „Dobrogei June” pentru că, îndată după apariția primului număr, am fost, timp de trei săptămîni bolnav de „oreillons” și, după însănătoșire, am fost supraaglomerat cu munca redacțională. Vă mulțumesc din tot sufletul, acum, atât pentru cele trei manuscrise din prima serie cit și pentru cele două din urmă.

Sunt foarte bucuros că ați fost mulțumit de felul în care au apărut. Pînă astăzi nu s-au publicat decît primele două manuscrise, pentru că s-au scos numai două suplimente literare. Exemplarele pe care nu le-ați primit (fapt de care n-aveam cunoștință) vi le trimit tot acum. În ce privește apariția suplimentului, deși planul inițial a fost ca să fie scos săptămînal, totuși apare cu neregularitate — fie bilunar — fie numai lunar. După cum ați putut constata în șase săptămîni a ieșit numai de două ori. Greutățile tehnice pe de o parte iar pe de alta considerente de ordin redacțional au învins.

Personal, eu nu mai lucrez de peste două săptămîni în interiorul redacției din motive pe care sper că le veți bănuî, dar legătura mea cu ziarul și mai ales cu suplimentul literar, e aceeași ca și pînă acum. Vă asigur că voi da întotdeauna întreaga mea atențiune formei în care vor apare manuscrisele Dv. În această privință vă rog deci să nu vă faceți nici cea mai mică grijă. Am regretat că în primul supliment un singur rînd s-a strecurat totuși *frînt*, dar, cum probabil ați observat — *tehnic*, nu se putea lucra altfel. Cred că în suplimentul următor apar „Poemele de iubire”.

Acum vă fac o rugăminte. Există aci o tînără revistă de literatură și artă: „Talazul”. Colaborează și dl. Gherghel. Revista apare sub îngrijirea unui grup de tineri publiciști dobrogeni. Am fost cu insistență rugat să vă solicit colaborarea. S-ar putea să le cedez unul din cele două manuscrise pe care le-am primit azi de la Dv. ? Întîmplător eram împreună cu unul din redactori la primirea manuscriselor. Le-aș ceda unul singur, dacă mă autorizați, și aceasta numai pentru că rămîndu-mi din seria I-a „Poemele de iubire” iar din cele de acum unul. Aș avea material suficient pentru următoarele două suplimente ale „Dobrogei June”. Pînă la apariția celui de al 3-lea supliment va fi deci timp suficient să-mi trimiteți material în locul unui manuscris ce l-aș publica dincolo. Vă rog să aveți amabilitatea a-mi comunica îndată în această privință, căci „Talazul” apare zilele următoare. Bineînțeles că rîndurile dv. vor primi în modesta dar atrăgătoare „Tribună de viață dobrogeană” (cum e intitulată revista) locul cel mai de cinste și veți încuraja prin această colaborare o revistă care merită. Eu voi avea toată grija de corectură.

În primul supliment al „D. J.” trebuia să apară în cadrul rubricii „La ce lucrează scriitorii” — o notă despre cele 2 volume „Antologia” și „Viziunile” pe care le pregătiți. Spațiul nu a îngăduit însă și m-am limitat numai la anunțarea a doi tineri publiciști localnici. Și al 2-lea supliment era aglomerat de materie. Următorul va aduce însă nota. Îmi puteți da lămuriri mai ample asupra activității Dv. de acum ? Aș fi bucuros să dau date cit mai largi și precise asupra celor ce pregătiți.

Mi-ar fi părut bine să vă pot prezenta ceva din modestele mele însemnări din ultimul timp. Dar totul e lipsit de consistență și amîn încă pentru ca să mă înfățișez cu ceva demn. Vă mulțumesc în orice caz, din tot sufletul, pentru interesul Dv.

Aveam în bibliotecă, pînă de curînd, „Din flautul de jad”. Nu-l mai găsesc. Probabil că cineva l-a împrumutat în lipsa mea, reținîndu-l. Din nefericire nu știu cine. V-aș rămîne foarte îndatorat dacă, avînd la Dv. mai multe exemplare, de care să nu aveți nevoie, mi-ați trimite unul. Vă rog să nu-mi luați în nume de rău această cutezanță.

Rămînînd, Onorate Domnule Profesor, în așteptarea răspunsului Dv. vă rog să **primiți** expresiunea celor mai respectuoase salutări.

Marius Radian

Constanța, 1 Mai 1941

Original, hîrtie albă, cerneală albastră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/74.

Referat

Al. T. Stamatiad
Eșarfe de mătase

Dl. Al. T. Stamatiad e cunoscut ca unul dintre frunzații întru poezie ai generației imediat precedente. Insuși numele d-sale e o garanție de calitate.

Genul însă din care fac parte bucățile prezentei antologii, e atât de nou și de neobișnuit în literatura noastră poetică, încât nu mă îndoiesc că publicul nu va aprecia după cum merită această tălmăcire.

Din punctul de vedere al ținutei literare și al interesului poetic, lucrarea merită deci să fie tipărită. Rămâne însă să se avizeze dacă din punctul de vedere editorial se va putea face acest efort, în asemenea moment și cu puține șanse de reușită.

11. V. 1941

Al. Ciorănescu

Original, foaie dictando, cerneală albastră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 904769.

60

Oravița, 17/IX/941

Maestre scump,

Nu v-am putut scrie din Jugoslavia deoarece legăturile postale dintre noi și sirbi nu s-au reluat. Dar îndată ce am pus piciorul pe pământul românesc gândul meu s-a îndreptat spre D-voastră, profitind încă (de) la prima ocazie de a vă trimite cu toată admirația și iubirea multe salutări.

I. D. Suci

Pe 1 oct. (ombrie) voi fi la București.

Original, ilustrată reprezentând un colaj de imagini din Oravița (vedere spre parc, vedere generală, „Rol“ și Oravița romană-viaduct), cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/11.

61

Prețuite Maestre,

Într-adevăr, exigențele neiertătoare ale vieții; constringerile de fiecare zi și biruirea necazurilor cari m-au înfruntat cu imperative ce nu suferă amăgirile visărilor mele, — m-au îndepărtat de Voi, rostuindu-mă într-o mai pămîntească drămuire în trăire.

Am regretat și regret mult, ba chiar foarte mult că nu pot să vă fiu în preajmă, încălzindu-mă, ca și altădată, la vorba Voastră bună și bogată în sfaturi mîngîietoare. Sunt singur aici, prea singur, Maestre, iar gândul meu de fiecare dată parcă moare sfîrtecat într-o izolare în care doar perigrinările imaginilor din acel ceva ce-a devenit amintire, mă mai ține drept, ca să pot lua piepțiș năzuirile din migală de scris...

Dar pentru că, puținul timp ce l-am petrecut cu Voi, — cu ocazia ultimei mele treceri prin București, — mă copleșește cu îndemnuri stăruitoare de a mă apropia mai mult de bunătatea pe care mi-ați dăruit-o întotdeauna cu atîta desinteresare, — țin mult, iubite Maestre, să vă știu iarăși îndreptar cu sfaturi bune și lumină, în calea durărilor mele de tînar stihuitor...

M-ar bucura nespus de mult, dacă numărul de sărbători al ziarului „Bacăul“, care va cuprinde un serios supliment literar, se va putea mîndri și cu vreo bucată de-a Voastră. De-aceea, vă rog cu repetată stăruință, să mă onorați cu ceva, cit mai curînd posibil, pentru a-mi da răgazul unei mai fericite împărțiri a lucrărilor primite.

Vă mulțumesc și eu în numele ziarului și vă rog să primiți încrederea aceeași neprecupețite prețuiri și dragoste de la

Al Domniei Voastre, devotat,
Mircea Ovidiu Savu

Bacău, 11 Decembrie 1941

Anexate patru poeme ale semnatarului scrisorii :

Pe căi ne-ntoarse
Cuib stingher
Ispita
Bardul

Original, hîrtie albă, dactilografiat, semnat cu cerneală albastră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/24—C 35423/S 41.

62

Bacău 12 decembrie 1941

Bacău
Cotidian de informații

—
Redacția și Administrația
Bacău, Calea Regele Ferdinand 32

Mult Stimat Domnule Al. T. Stamatiad,

Uzînd de alăturata scrisoare a D-lui Mircea Ovidiu Savu, colaboratorul nostru, ne luăm libertatea să vă rugăm să ne onorați cu colaborarea Dv. pagina literară a numărului de Duminică al ziarului nostru.

Oferind această pagină literară publicului moldovean, în fiecare Duminică, dorim să facem din ea o tribună literară a tuturor adevăratelor talente ale regiunii noastre. În acest scop, am fi fericiți dacă Dv. ați binevoi să ne onorați cu prețioasa Dv. colaborare, care ar fi nu numai o atracție pentru cititori, ci și un model literar pentru talentele Moldovei.

Intrucît intenționăm să scoatem de Crăciun un număr festiv de 8 pagini, vă rugăm să ne trimiteți una din producțiile Dv., pentru acest număr. *Și aceasta, dacă se poate cît mai urgent, pentru a avea timpul necesar unei bune paginări, cît și pentru a anunța din vreme cititorilor colaborarea Dv. la acest număr.* Dacă se poate, chiar cu întoarcerea poștei.

Vă rugăm să ne semnalați dacă primiți cu regularitate numerele ziarului nostru.

În speranța că vom primi în cît mai scurt timp contribuția Dv. pentru numărul de Crăciun, vă mulțumim anticipat și vă urăm succes în toată activitatea Dv.

Director,
(ss) Indescifrabil

Prim-redactor
(nesemnat)

Original, hîrtie albă, dactilografiat.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/24—C 35424/S 41.

63

5. III/942, București

ONOR,
„VREMEA“ S. A. R.
L O C O

Vă rog să binevoiți a tipări 1200 (una mie două sute) exemplare, lucrarea mea „Din Cîntecele Curtezanelor Japoneze“ pe hîrtie edițiuni și 5 exemplare pe hîrtie velină. Pentru acoperirea costului tipăririi Dv., veți reține 1100 (una mie una sută) exemplare, pe hîrtie edițiuni și 5 exemplare pe hîrtie velină pe care le veți difuza și vinde cum veți crede de cuviință.

Mie îmi veți libera franco de orice speze 100 (una sută) exemplare pe hîrtie edițiuni și o sumă globală de lei 3 000 (trei mii) plătită în două rate egale : una la predarea manuscrisului și a doua la tipărirea volumului.

Cu această modalitate de plată conturile noastre sînt complet lichidate și atît Dv. față de mine cît și eu față de Dv. nu mai avem nici o pretenție de nici o natură unul față de celălalt.

Rugîndu-vă să binevoiți a confirma prezenta, vă salut

cu stimă,
(nesemnat)

Pe verso, scris cu creionul : „Contract cu Vremea pentru volumul Din cîtecele curtezanelor japoneze“.

Original, hîrtie albă, dactilografiat.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 904763.

64

v r e m e a

S. A. R. Tipografie — Editură
București I, Strada Carol, 10
Tel. : 3-69-98, 5-63-45, 5-90-66
Inregistrat reg. com. 126/933

București, 6 martie 1942

DOMNULUI

AL. T. STAMATIAD

LOCO

La stimata Dv. din 5 crt. prin care ne comandați tipărirea a 1205 volume din lucrarea „DIN CÎTECELE CURTEZANELOR JAPONEZE“, vă confirmăm că suntem complet de acord cu condițiunile stipulate.

Vă salutăm,

cu distinsă stimă,

(ss) Indescifrabil

Original, hîrtie albă filigranată cu antet imprimat, dactilografiat.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 904764.

65

13 mai 1942 Bacău

4

Mult stimate Domnule Stamatiad,

Țin să vă mulțumesc din suflet pentru prețuirea ce mi-o acordați, cît și pentru frumosul dar ce mi l-ați trimis cartea dv. Cred că îmi va fi iertată această întîrziere a răspunsului meu, însă furat de roboteala redacțională, n-am găsit răgaz să vă aștern gîndul meu de neegalat elogiul ce vi-l păstrez. Sunt surprins că nu ați primit ziarul „Bacăul“ cu data din 5 mai a.c. Chiar odată cu prezenta vi-l trimit și vă promit că mă voi ocupa îndeaproape ca expedierea ziarului să nu mai sufere nici o omisiune. Mult prețuitele dv. versuri le-am primit și le voi publica în pagina noastră literară, care este mîndră de colaborarea dv.

Primiți gîndurile mele de prețuire și respect

Sandu Russu

Domnului

Al. T. Stamatiad

B-dul Ferdinand 24

București

Original, carte poștală, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/10.

Bacăul
 Cotidian de informații
 Redacția și Administrația
 Calea Regele Ferdinand nr. 32
 Telefon 127

Bacău 1 august 1942

Mult stimate Domnule Stamatiad,

Vă cer iertare pentru nemulțumirea ce vi s-a adus prin neorînduiala ivită în publicarea valoroaselor dv. manuscrise. Vina mi-o iau eu, deși de drept nu-mi aparține, deoarece cîteva numere a apărut pagina literară sub îngrijirea unui coleg de redacție, eu fiind bolnav. Apoi mi s-au adăugat și cîteva necazuri, pe care cu greutate am putut să le înlătur. Vă asigur, că în viitor nu veți mai avea nici o neplăcere. Manuscrisele ce sunt la redacție și neapărute, sunt păstrate și ele vor înlocui lipsa, cînd dv. nu veți trimite material. Lucru ce de altfel nu vreau să se întîmple, colaborarea dv. fiindu-ne atît de prețioasă și atît de scumpă.

Mă bucură nespuse de mult apariția curîndă a volumului dv. la „Fundațiile Regale”. Vestea am și împărtășit-o cititorilor paginii noastre literare la rubrica „Însemnări”. — De un timp n-am mai putut scri nimic, ocupațiile zilnice răpindu-mi chiar și din puținele ceasuri de odihnă.

Aștept cu nespuse bucurie volumul dv., pe care îl vom anunța în coloanele ziarului nostru, la comunicarea dv.

Primiți stima mea deosebită ce vă păstrez.

Sandu Russu

Iubite Maestre,

Fur acest colțisor în fuga trecerii mele prin Bacău, ca să-mi renoiesc (sic!) sentimentele mele de dragoste și neprecupețită prețuire ce vi le păstrează.

Al Domniei Voastre, devotat,
 Mircea Ovidiu Savu

La reîntoarcere vă voi povesti necazurile peregrinărilor mele.

D-lui

Al. T. Stamatiad
 B-dul Reg. Ferdinand nr. 24
 București

Original, hîrtie albă cu antet imprimat, cernelă neagră și albastră.
 Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/83.

67

Telegrama 6759

30 aug. (ust) 1942

D. Al. T. Stamatiad
 Bv. Ferdinand 24
 Loco

Prezentată la București nr. 65665 cuv. (inte) 31 data 30/8 ora 19 m. (inute) 40
 Transmisă 19,45.

Rod bogat și har pentru slava de lumină dăltuită de migala ostentării voastre pe filă de veac nou vă urează devotat.

Mircea Ovidiu Savu

Original, telegramă.
 Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/6.

Bacău 3 oct. 1942

Mult stimate Domnule Stamatiad,

Cu părere de rău — și numai datorită împrejurărilor — nu am putut respecta dorința dv. ; de a apărea „Poema Morții“ după poemele „Toamna“. Și asta se datorește faptului că nici până în prezent nu am primit poemele : *Toamna*.

Vă rog — și cu multă stăruință vă roagă și d-l Nicolau — să ne trimiteți clișeul dv. pentru a apărea în numărul festiv al ziarului „Bacăul“ (3 ani de apariție zilnică) număr ce va apare la 27 octombrie crt. Vă rog să mi-l trimiteți cât mai urgent pentru că noi punem de pe acum în lucru paginile literare ale ziarului (în număr de 3). De asemenea vă rugăm să ne trimiteți și ceva material mai abundent.

Cu cea mai sinceră admirație

S. Russu

D-lui Al. T. Stamatiad

B-dul Reg. Ferdinand 24

București

Original, carte poștală, cerneală albastră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, f. n.

Bacău 24. XI. 942

Mult stimate și prețuite maestre,

Fericit aș fi dacă timpul mi-ar da răgazul ca cel puțin pe calea scrisului să fiu mai aproape de dv. Zi de zi, simt că nu mai stăpinesc nici cel puțin o oră de odihnă sufletească. De aceea nu v-am mai scris până acum. Prilejuiesc acum faptul că mâine la un birt în oraș și deci din ora de masă ce o consumam și cu drumul până acasă, să fur câteva minute spre a vi le închina dv. Mă bucură apariția volumului dv. și aștept să-l primesc. Nu vă pot transmite altă felicitare, decât mărturisirea că atunci când îmi va parveni și mie, îl voi ține legat de suflet și orice clipă liberă o să-mi poposească între slovele sale.

Primiți, ca întotdeauna, prețuirea și gândul meu de sinceră admirație

Sandu Russu

Domniei Sale

Domnului Al. T. Stamatiad

B-dul Regele Ferdinand 24

București

Original, carte poștală, cerneală albastră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/74.

Bacău 24. II. 943

Mult stimate și prețuite maestre,

Desigur nu-mi este îngăduită această insolentă tăcere... atît de îndelungată. Mai ales, nici mulțumirile nu vi le-am transmis, în urma darului ce mi l-ați făcut cu „Cortegiul amintirilor“. Iertați-mă. Sunt ocupat, am fost bolnav și în plus am avut și necazuri. Acele necazuri inerente omului, al cărui drum e plin numai de cotituri. Noroc că am o robustă tinerețe (atît cît poate fi cineva tînăr la 30 de ani) și sunt înarmat cu un tenace optimism. Mă încurajează gîndul că dv. cu înțelegerea sensibilă a poetului, veți îngădui iertarea greșelii mele.

Astăzi v-am expediat și numărul din 2 Febr. (uarie), pe care vi l-am mai trimis odată de la cererea dv.

Primiți mulțumirile mele sincere pentru darul făcut.

Vă rog să transmiteți Doamnei respectuoasele mele sărutări de mină.

Pentru Dv., mult iubite și stimate maestre, gândul meu de omagială prețuire.
Sandu Russu

Domniei Sale
Domnului Al. T. Stamatiad
B-dul Regele Ferdinand 24
București

Original, carte poștală, cerneală neagră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/74

71

B a c ă u l
Cotidian de informații
Redacția și Administrația
Calea Regele Ferdinand nr. 32
Telefon 127

Bacău, 16 iulie 1943

Mult stimate Domnule Stamatiad,

Regret din suflet că deși am depus în expedierea numărului de Duminică foarte multă conștiinciozitate, alăturînd-o admirației mari ce vi-o port, totuși se constată că primiți neregulat ziarul, iar uneori de loc, deși acel număr a fost expediat de *trei ori* (cazul acestui număr).

Mă doare mult neîncrederea ce o arătați, cu atît mai evidentă, cu cît cereți chiar d-lui Nicolau să pună acest număr la cutie.

Vă asigur, că ori de cîte ori ați cerut un număr, m-am executat eu *personal* imediat. Poate că ați avut un dubiu în faptul că nu însoțeam ziarul și de cîteva rinduri din partea mea. Dv. cred că sunteți în măsură să cunoașteți hărțuielile zilnice cu viața, cu munca redacțională și administrativă a unui ziar.

Vă rog să fiți încredințat de prețuirea mea sinceră.

Respectuoase sărutări de mină Doamnei.

Primiți omagiul meu sincer,
Sandu Russu

Original, hîrtie albă cu antet imprimat, cerneală albastră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/64.

72

18 sept. (embrie) 1943
Turnu-Măgurele

Mult Stimate Domnule Stamatiad,

Cercetînd prin Biblioteca Academiei Române, am găsit în „Literatorul“ din 1918, nr. 3 „Note și documente pentru a servi la o monografie a lui Al. Macedonski“, semnate de d-voastră.

Lucrez la o teză de doctorat și am ca subiect: „Versificația la Alexandru Macedonski“. Am căutat să culeg cît mai multe informații despre viața și opera poetului nedreptățit și aproape necunoscut.

Îmi dau seama totuși că nu posed destul material, pentru că toată arhiva lui Macedonski (manuscrisele și revistele) se găsesc la dl. Tudor Vianu, și nu le-am putut obține ca să le studiez.

De aceea vă rog mult să-mi dați concursul, d-voastră, care ați cunoscut pe Alex. Macedonski, ați colaborat cu el și ați trăit în preajma lui. Pentru mine e f. (oarte) grea misiunea ce mi-am luat, cu atît mai mult, cu cît locuiesc în provincie, sunt legată de serviciul meu, încît nu pot studia în București.

Am strîns cîteva pagini de bibliografie, mi-a scăpat însă ceea ce s-a scris despre Macedonski în ultimii ani. D-voastră, sunteți, cred eu, cel mai în măsură să fiți la curent cu aceste date: cînd și unde s-a scris în ultimii 10 ani despre Macedonski.

Am vizitat și pe d-na Ana și dl. Pavel Macedonski ; nu mi-au putut, însă, da nici o lămurire precisă, de aceea vă rog mult, și am speranța că-mi veți da concursul. Dacă aveți amintiri personale care pot figura în notița biografică pe care vreau s-o fac, iarăș (1) vă rog să mi le trimiteți aici în provincie, cit de curind, pentru că în cel mai tirziu o lună de zile trebuie să prezint teza.

Vă rămîn recunoascătoare și vă mulțumesc de mii de ori
Maria Marinescu Trincă
Profesoară
Str. I. G. Duca 26
Turnu Măgurele

Domnului

Al. T. Stamatiad
Bulv. Ferdinand 24
București

Original, hîrtie cream cu filigran, cerneală albastră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/32.

73

11 octombrie 1943
Tr. Măgurele

Domnule Stamatiad,

Nu vă puteți imagina cîtă bucurie mi-a produs răspunsul D-voastră. Pe lîngă materialul bibliografic pe care mi-l dați, a fost gestul, faptul în sine că ați răspuns unei chemări venită din anonim (at), de la un ins necunoscut.

E un act de prețuire și încredere, răspunsul D-voastră, de aceea vă mulțumesc cu toată căldura.

Și acum mă îndrept din nou cu altă cerere, către D-voastră, bineînțeles dacă nu considerați aceasta ca un abuz pe care-l fac, față de bunăvoința ce mi-ați arătat.

Sunt pe cale de a publica primul meu volum de poezii. Deși nu mai sunt la vîrsta adolescenței, cînd îți este permisă această fantezie, am totuși curajul să-l public —, deși știu că soarta poeziei este să nu fie citită, și mai ales cînd ești pentru cititor absolut necunoscut. De aceea, cred că o prezentare, e necesară, din partea unui literat, sau poet cunoscut, ca să poată fi introdusă în lumea cititorilor.

Îmi permiteți să vă propun să fiți nașul meu literar, scriindu-mi introducerea dorită, bineînțeles după ce veți citi volumul și vă veți documenta dacă merită, sau nu, să vadă lumina tiparului.

În provincie ne lipsește ochiul critic, exersat în arta versurilor și mai dispun și de o extraordinară timiditate, care mă face să mă subestimez, de multe ori.

Vă trimit, deci, volumul, ca să primească, prin D-voastră, botezul criticii și să-și poată croi drum spre viață.

Dacă vă va ciștiga genul poeziilor mele, sunt sigură că veți scrie ceva, dacă nu, iertați-mi îndrăsneala.

În orice caz, așteptarea mea va fi înfrigurată, repet, deși nu mă scuză anii adolescenței. Am ales ce-a fost mai bun și le-am așezat astfel, ca cititorul, care le parcurge la rînd, să aibă impresia unei continuități, a unei legături necesare, între o poezie și alta.

Am împărțit-o în patru capitole ca pe o sonată : cu un allegro, scherzo, andante, allegro...

Poate că nu prezintă aceeași unitate ca o adevărată sonată, totuși este în ea, povestea unui suflet, care întrevade zorii creației, și aude sunetul vrăjit al unui preludiu-i se avîntă, creează, se risipește dăruindu-se.

Aștept aprecierea D-voastră și cuvîntul de început.

Cu toate mulțumirile,
Maria Marinescu-Trincă

Original, hîrtie albă, cerneală albastră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, f. n.

...În lipsa mea a sosit cartea Dv. M-am bucurat găsiind-o, ca la primirea celui mai prețios dar și mulțumesc din tot sufletul. Nu am mai avut în mină „Din flautul de jad“ de peste un an. Am răsfoit-o cu lăcomie. E atât de încântătoare, atât de odihnitoare pentru vremurile acestea coplesitoare de spirit, încât binefacea pe care o lasă o excursie de-a lungul filelor ei e de necomparat, de neprețuit. Va rămâne mereu alături, pe masa de lucru, tovarășă cu Omar Khayyam-ul lui Franz Toussaint. De câte ori pot mă refugiez în ele. Încă odată, vă mulțumesc și vă asigur de recunoștința mea.

Cele cinci poeme din „Eșarfe de mătase“ au apărut în *Talazul*. De astădată nu mai am cu ce să mă laud ci, cel mult, să-mi cer scuze. Am făcut o experiență neplăcută. Ceea ce aduc în apărarea mea e mărturia bunei mele credințe, a bunelor intenții de care am fost condus cînd, în urma repetatelor stăruințe ale redactorilor respectivi, v-am cerut colaborarea la „*Talazul*“. Spun toate acestea pentru că, după cum veți constata, — nu din alt motiv ci doar dintr-o totală incapacitate de paginatie, poemele Dv. și-au primit cu totul alt loc și alte caractere, decît am cerut și am înțeles să capete. Doresc însă să nu vă formalizați pentru aceasta. De altfel, dacă nu aș fi lipsit, involuntar, nu s-ar fi întimplat astfel. V-aș ruga să socotiți această neplăcută situație ca un regretabil, dar fără importanță, incident.

Dobrogea Jună văd că întîrzie foarte mult publicarea paginilor literare. Nu înțeleg felul lor de a proceda. Fără justificări propriu zise, fără comentarii prea multe, probabil dintr-o curioasă lipsă de interes deosebit pentru asemenea manifestări, paginile literare sunt săptămînal *aminato*. Cred că pînă în cele din urmă se vor hotări totuși a le scoate.

Vă trimit tot acum două exemplare din *Talazul*. În foiletonul primei pagini am cîteva rînduri intitulate „Invitație la realitate“ sub *Șt. Vîfor*. Am cam fost masacrat de respectivul culegător dar, de bine de rău, articolușul tot mai e lizibil. Problema cărții dobrogene e foarte tristă și nu prea lasă să se străvadă un orizont mai luminos. Mă întreb uneori dacă noi cei localnici avem dreptul să socotim ca, de fapt, *existentă* o asemenea problemă. În principiu poate *nu*, față de manifestările reale. Dar față de ceea ce știu că am fi capabili să dăm, noi ca provincie, socotesc că problema, are drept la viață.

Mulțumindu-vă încă odată pentru darul pe care mi l-ați făcut și cerindu-mi iertare pentru întîrzierea mea, vă rog să primiți, Onorate Domnule Profesor, expresiunea celor mai alese și respectuoase sentimente.

Marius Radian

Original, fragment dintr-o scrisoare (lipsește începutul), hîrtie albă, cerneală albastră. Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/60.

Maestre,

V-am scris acum două săptămîni, dornic să am o veste bună despre Dv. și onorata Dv. familie.

Pentru că, pînă azi, nu am nici un cuvînt de la Dv. vă scriu din nou.

M-ar bucura nespus de mult să știu ce faceți și unde vă aflați, după atitea grele încercări prin care ați trecut.

Sper ca aceste rînduri să (vă) ajungă în mină, chiar dacă lipsiți din Capitală

Primiți, vă rog, Maestre, mărturia sentimentelor mele celor (sic!) mai alese.

Constanța, 8 mai 1944

\\ Marius Radla

Original, foaie albă, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/68.

București, 8 septembrie 1944

Maestre,

Despre plăcerea de a scrie doresc să vă înșir ia început câteva gânduri, mai ales că împrejurările din vara aceasta m-au lipsit de ea, în latura corespondenței cu câțiva prieteni de elită.

Pentru sufletul meu melancolic de ins în care intelectul și afectul, pe de o parte, precumpănesc hotărît asupra voinței, pe de alta, viața, spre a fi suportabilă, trebuie să-nsemne cît mai multă plăcere.

În încordarea înfricoșată a bombardamentelor, care mi-au pus, mai des decît copilăria—vîrstă atît de amenințată de curmarea prematură—problema încetării dintr-o clipă-ntr-alta, mi-a răsărit mai puternic decît pînă acum tot ce am esențial și nevoia violentă de a mă defini față de univers m-a ajutat să-mi formulez etica în aceste puține cuvinte: trăiesc pentru a fi mulțumit, stîrnindu-mi cît mai mult nevoi, pe măsură ce mi le pot satisface.

În această concepție, Arta apare—cum e și firesc—numai ca ceva parțial și subordonat în ansamblul filosofiei comportamentului. Și pentru mine Arta valorează numai întrucît îmi adaugă plăceri traiului la un nivel înalt. Îndată ce începe să mă irite și să mă sbuciume peste măsură, să mă crispeze și să mă deprime, se trezește-n mine nevoia de a-mi declara celelalte două teme mari—cîștigarea traiului și iubirea—pentru a mă simți din nou deplin și împăcat, valorificat la maximum și credincios celei mai potrivite linii de conduită față de structura mea. Și abia cînd aceste alte două teme se epuizează și, secat de plăcere, o caut din nou, las Arta să se deslănțuie iarăși.

Așa am făcut în ultimul timp și am putut astfel mărturisii :

*Îmi place-n August să-mi transcriu lent și citeț
Slovele-n care s-a-nchegat tot ce în suflet
Mi-a fost mai cald, mai luminos și mai mureț ;
Îmi place-n August liniștea din suflet.*

Nu știu dacă se spune la propriu sau la figurat : „Aruncă la coș poeziile neisbuite !“. Sigur e că pentru mine o poezie proprie nu valorează din punct de vedere artistic, ci psihologic. Întocmai ca un soldat de plumb fără cap, ca o păpușă de cîrpe mincîță de molii, ca o fotografie îngălbenită fixarea (sic !) în câteva rînduri a unui moment sufletesc înseamnă pentru mine un izvor de dulci plăceri de-amurg și-și păstrează prin aceasta un preț mereu rar. Altcceva este cu împărtășirea ei, celorlalți. Atunci îi caut pe cei cu care-mi simt afinități deosebite și desamăgurile ce-am încercat chiar în asemenea cazuri m-au făcut foarte avar cu micile mele comori. Și cu atît mai lesne se înțelege de ce n-am ținut niciodată morțiș să public.

Să ne închipuim un pian ale cărui clape au neegale ecouri și că-n ele se poate lovi mai tare sau mai slab. Ecoul este înclinația fiecărei sensibilități spre anumite elemente din Artă, tăria lovirii este mult căutată și discutată „valoare“ a operei. Mă dor mult două lucruri : La cei din jur—adică la public—lipsa aproape totală de suprapunere între ecoul clapelor mele și ecoul clapelor lor ; la cei de sus—adică la critici—atenția exclusivă pe care o dau tăriei lovirii și ignorarea voită prea absolut a ecoului pe care-l au în ei creațiile. La critica de azi, lectura și-a pierdut firescul și libertatea, receptivitatea față de viu și proaspăt. Este cea mai groaznică deformare profesională, pentru că ea se face tocmai față de ce e mai gingaș și dezinteresat, mai afectiv și sărbătorec în om. De aceea ei par să nu mai prindă acea elegantă și melodioasă delicatețe interioară, acel ritm copleșitor și acea exclamație irațională, care întuneacă tot ce e analizabil, acel cîntec în sfîrșit care constituie esența permanentă a lirismului. E neîndoios că ei supraestimează intenția noutății și, limitați în anumite prejudecăți, trec cu vederea tot ce e șchiop și colțuros, în caz că intră în raza lor de privire.

La d-voastră, ca poet, e desigur altceva, și împins de sentimentul că :

*Nu scriem numai pentru noi, oricît
Ne-am fi de semeni numai nouă*

voiu veni, simbătă după amiază, la orele 4, să vă aduc tot ce mi s-a părut mai intens și reprezentativ de-a lungul a nouă ani intermitentă manifestare estetică. Tot ce e acolo, oricât ar fi fost de cizelat ulterior, a izbucnit la fel de spontan ca o fîntînă arteziană, la fel de imposibil de provocat sau de oprit ca un cutremur. Și, după indoielele inerente oricărui șlefuitor de cuvinte, sunt hotărît să continui pe aceeași cale, cu credința senină că versurile mele vor găsi, mai curînd sau mai tîrziu, tot ecoul pe care-l merită și-n ceilalți.

Cu deosebit respect și aleasă considerație,

Corneliu Belciugățeanu

D-sale

Domnului

Al. T. Stamatiad

Bulevardul Ferdinand 24

Loco

Original, hîrtie albă, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2073/78.

77

Comisia de organizare a mișcării sindicale unite din România

Sindicatul unit al corpului didactic din Inv. secundar

Secțiunea sindicală București

CARTE DE MEMBRU

Nr. 2328

Eliberată la 4 VIII 945

Coleg STAMATIAD AL. T

Președinte,

(ss) Iorgu Stoian

Original, carton albastru imprimat, completat cu cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2301/12.

78

19 Feb. (ruarie) 1947

Maestre,

A trecut mult timp de cînd n-am mai fost în locuința d-voastră. Chiar după înția conversație, conducîndu-mă spre ușă, v-ați plîns că nu de mult, Constantin Tonegaru, după un șir de ședințe, încetase să vă mai viziteze. Faptul m-a mirat; dar cu timpul am ajuns și eu la concluzia că trebuie să-l repet. Nu știu dacă predecesorul meu s-a explicat ulterior. În această scrisoare de recunoștință și lămurire, eu o voi face în privința-mi. Exceptînd pasiunea frumuseții cuvîntului, poate singura calitate ce o avem în comun, maestru și ucenic, e sinceritatea.

Astezi, cînd am cunoscut mai mulți oameni ai scrisului și, datorită termenilor de comparație, pot face un bilanț aproximativ just, trebuie să vă declar că-mi apăreți fără pereche via la noi în țară în venerația și devotamentul dăruite poeziei. Cum însumi, la anumite epoci din viață, m-am apropiat de d-voastră în ferveța acestui cult, înția noastră convorbire mi s-a părut un aspect firesc și presupus ca trebuind să rezulte din contactul cu alt literat. Abia cu-ncetul mi-a apărut în toată unica ei minune. Atunci mi-am vorbit ca mie însumi, călît în experiență, despre Verlaine și Rodenbach, despre Lecomte de Lisle și Eminescu, despre Musset și Heine, despre raportul dintre muzicalitate și ritm, despre universalitatea temelor marelui lirici. A doua oară, mi-am adus din versuri spre citire. Elementul neplăcut a apărut cu o bruscetă brută, deși încă nu deranjantă. Sentințe rostite tunător și terifiant, spre exemplificare a replicilor, recitări de versuri proprii cu frenezie apocaliptică, priviri tiranice și neadmițînd nici un apel, forțare deslănțuită a asentimentului. Apoi toate acestea, vîdînd chiar unei inteligențe și lucidități mediocre, o mare nesiguranță lăuntrică și drojdia unui șir lung de insatisfacții, făceau loc unei blîndeți de concesii mult exa-

gerate și resemnării cu indulgență și superficialitate, întru totul opuse stadiului precedent. Cum posed o mare doză de perseverență și înțelegere omenească, am continuat totuși să vin.

S-au adăugat însă căscatul sgomotos în mijlocul lecturii musafirului tânăr și intimidat, plictiseala, absența, amărăciunea sterilității prezente, în contrast cu abundanța lirică de-atunci a discipolului. Constatarea mai ales a decalajului între miza exclusivă pe magia cuvântului ritmat, la d-voastră și vigoarea filonului abstract la mine, cu presimțirea că-mi va capta tot mai mult viitorul, depărtându-mă de fierbințeala iraționalului. Era tot mai mult Europa rece și limpede degajându-se de bătrâna și somptu... (pătat în text) ie, cu imensitățile-i de relief și orgia subconștientului în erupție lentă și veșnică.

În despotismul înnegurat, în cruzimea felului de-a porunci și umili ființa umană conviețuitoare, simultan cu desmierdările revărsate cîinelui, în pornirea sălbatică de-a subjuga orice vă intră în orbită, cu intoleranța corectată tardiv și ineficace prin concesii deplasat de largi, v-am înțeles deslușit cauza singurătății. Fără să vă condamne de altfel nicidecum și recunoscîndu-mă perfect, dacă aș continua să respir în ingratal nostru climat cultural. Improșcările și îmbrîncirile de-o josnicie ireparabilă pe care trebuie să le-ndure artistul român, opacitatea și simplismul uniformizant din jur, măciuciule-n timplă transfigurată, tirnăcoapele reducînd la moloz de formă melimentară (?) dantelării de stuc și chiar flori granitice explică de ce nici o literatură din lume n-are exemple de megalomanie studiată și iritată ca cea care o oferă a noastră în primul rînd în sectorul valah, prin Eliade, Eminescu bucureștinizat, Maedonski, Stamatiad, Camil Petrescu, Călinescu și alții. În ce mă privește, admir, sunt atras resimt, mă regăsesc virtual, particip la tragicomedie, dar nu aprob și, prin urmare, nu suport.

În orice caz, maestre, ceea ce doresc să știți fără umbră de echivoc e că înălțimea de țeluri și presiuni, sublimul, grandiosul, bunătatea, nevoia comuniunii, impulsul de sprijinire blajină și entuziasmă a urmașilor în același cult, în conflict măcinător cu delirul incurabil al antiafirmării, au fost înțelese în toată caldă lor amploare la Al. T. Stamatiad.

de către

Corneliu Belciugățeanu

Original, hirtie îngălbenită, cerneală albastră și creion negru.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/3.

79

14—II—1952

Mult Stimăte Domn Stamatiad,

Nu v-am scris nimic pînă-n prezent cu toate că eram hotărîtă de la sosirea mea în Constanța. Aflați că nu am pîut obține nici pînă acum ajutoru(l) de la Scriitori pentru Poetul Gherghel. Eu am lăsat adresa mea și copie după extractul (sic!) de deces dar nu văd nimic pînă acum.

Vă rog dacă sunteți sănătos și vă mai duceți pe la Scriitori amintiți-i Tov. Director care mi-a promis că trimite prin mandat poștal. Eu dacă puteam mai mă repezeam prin București dar acum e criza bănească care nu-mi dă voie să mă plimb. Incolo ce s-a putut face cu manuscrisu(l). Aveți multă sănătate din partea poetului Sălceanu; v-a promis o vizită cînd vine prin București. Multă sănătate d-voastră și Doamnei. Cu toată stima,

Atena Martinescu

D-lui Alexandru T. Stamatiad
Bulevardul Gh. Dimitrov nr. 24
București

Expeditor : Atena Martinescu
str. 13 Decembrie nr. 17
Constanța

Original, carte poștală, cerneală albastră.
Muzeul de istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/7.

Dragă Alexandru,

Ce mai faci nu mai dai nici un semn de viață. Cum o duci cu sănătatea. Timpul trece înspăimântător. Nu știu dragă dacă ai aranjat mormintul sărmanei Letiția. Acușa se împlinește un an de la moartea Fi iertatei, la cele Eterne Dumnezeu s-o odihnească în Pace! Luni la Toi (?), o pomenire la Biserică. La revedere,

a ta cumnată Tully

Arad la 27/VII '53

București

str. Gheor Dimitrov nr. 24

Destinatar Alexandru T. Stamatiad

(Foișor)

Arad

str. I. C. Frimu nr. 16

Expeditor Roșescu Tullia

Original, carte poștală, cerneală albastră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/9.

81

10 august 1953 București

Stimate amice, sunt grav bolnav de inimă, afară de alte mizerii pe care mi le-ascund. Când stau în casă sunt terorizat de o femeie Floarea Popa, un monstru cu chip de om, pe care am primit-o în spațiul meu locativ, dându-i în același (i) timp toată întreținerea plus un salariu, ca să mă îngrijească. Când sunt silit să ies în oraș, trăiesc sub teroarea de a nu muri în stradă.

La 28 august se împlinește un an de cînd mi-am pierdut soția, bolnavă și ea de inimă. De la o vîrstă, cei care n-au copii, Dumnezeu ar trebui să fie mizericordios și să-i ia pe amîndoi în aceeași clipă. Sunt singur în lume, o biată epavă. Cea mai mare parte din viață mi-o petrec în pat, tîrîndu-mă din cînd în cînd la masa de lucru. Am mai multe caiete-manuscrise care, probabil, după moartea mea, monstru (l) cu chip de om, le va arunca la gunoi. Celelalte lucruri: tablouri, corespondență cu scriitori — vreo cîteva sute de scrisori, praf și pulbere. Îmi pare bine că recitirea operei mele te-a încîntat. Dumnezeu să te aibă în pază.

Al. T. Stamatiad

Original, carte poștală neexpediată — fără destinatar, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/6.

82

CONTRACT DE MUNCA

Între subsemnații a intervenit următorul contract de muncă :

Eu Floare Popa intru la scriitorul Al T. Stamatiad ca femeie de serviciu, fiind primită în spațiul său locativ, ca să mă ocup de întreaga lui gospodărie și totodată să-l îngrijesc fiind în vîrstă de 70 de ani, singur și bolnav, — pentru aceasta, în afară de locuință, dînsul îmi dă masă, lumină și încălzit. Taxa de apă și salariul portăresei (socotite lunar pe persoană) le achită tot dînsul pentru mine. Din cele 2 cartele de produse industriale anuale pe care le are, una mi-o cedează, eu neavînd cartelă. Totodată primesc un salariu lunar de 100 lei, pensia lui fiind de 430 lei pe lună.

Eu Al. T. Stamatiad, membru în Uniunea Scriitorilor din Republica Populară Română, subscriu toate cele de mai sus ca primite.

Oricare din părți are dreptul să denunțe acest contract, anunțând printr-o scrisoare recomandată, pe cealaltă parte, cu șase (intr-o variantă anexată: trei) luni de zile înainte, fără să se mai recurgă la judecată.

București

Bulevardul G. Dimitrov 24

Etaj II, apart. 9

1954

Al. T. Stamatiad

Membru în Uniunea Scriitorilor din
Republica Populară Română

Original, hîrtie dictando, cerneală violetă.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/40.

83

20 Iunie 1954

Iubite prietene,

Dl. Dr. Spandonide, amator de cărți bune de literatură și mai ales de literatură orientală, ar dori să cumpere în această ramură.

Biblioteca profesorului Șerban desigur că avea multe cărți bune de literatură franceză. Pentru a alege ceva din aceste cărți ar fi interesat și dl. dr. Spandonide. Te rog, știindu-te cunoscător în această materie, dai d-ta sfaturile necesare.

De ce nu te mai văd ?

devotat

C. R. Motru

D-lui

profesor A. T. Stamatiad

B-dul G. Dimitrov 24

etaj I

C. Rădulescu-Motru

Dr. Spandonide

str. Aviator Iuliu Tetrat nr. 28

Tel. 2.82.38

Original, hîrtie albă, cerneală albastră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/14

84

2 Iulie 1954

Mult iubite Maestre și prieten,

Sunt încă sub impresia celor discutate despre D-ta și poezia D-tale, mai ales cea religioasă, cu d. profesor C. D. Fortunescu, directorul fostei și viitoarei mari reviste „Arhivele Olteniei”.

I-am dat adresa și-ți va scrie. D-sa e încă viguros, frumos, înțelept și plin de speranțe, contrariu față de mine. Ce mai faci ? Eu sunt tot bolnav, rău chiar de nervi, pe care mi i-a lăsat etapa trecută. Îmi pare rău, însă, ca să mor ! Tocmai acum ! Cum o mai duci cu îngrijitoarea ? Tot necăjit ești ? Îmi pare rău, mi se rupe sufletul chinuit cînd știu și pe altul suferind. Aș vrea să îmi comunicî un trai bun la viața, pe care o avem.

De cite ori îmi vine dor de D-ta te recitesc. Îți urez din adîncul inimii sănătate și viață lungă și liniștită. Fortunescu are adresa în str. Negru Vodă Craiova.

Te îmbrățișez cu dragoste,

C. Polycleit

București
Raion 23 August
Bulevardul G. Dimitrov nr. 24
D-lui Al. T. Stamatiad

Craiova
Str. Ilie Pintilie nr. 44
Expedito I. C. Popescu Polyclet

Original, carte poștală, cerneală albastră.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/20.

85

6 dec. (embrie)/954

Dragă prietene,

M-ai întrebat zilele trecute dacă actul pe care l-ai făcut cu menajera are putere de lege, adică nu mai trebuie întărit prin vreo judecată și ți-am răspuns că da, întrucât el dovedește pe deplin voința și identitatea persoanelor contractante. Am pierdut însă din vedere că actul pe care l-ai făcut singur, fără avocat, și în cazul acesta ai uitat poate formalitatea autentificării. Autentificarea garantează tocmai neprăschimbarea actului și identitatea persoanelor. Ea este foarte simplă. Mergeți la Tribunalul de notariat (sic!), sau la orice judecătorie cu o petiție prin care cereți autentificarea și duceți și o copie după act. Judecătorul pune semnătura sa, după 2—3 rinduri șampilate, și cu asta s-a terminat toată afacerea. Pe baza copiei, pe care o reține la arhivă, judecătorul, nu mai face judecata în viitor, de va fi cazul.

Poate că menajera face dificultăți. Ca s-o convingi, spune-i că numai pe baza actelor autentificate ea poate beneficia de măsuri protectoare pe viitor. Bunăoară să aibă cartela de alimente și îmbrăcăminte, de spor la salariu etc.

În caz de făceai actul cu avocat, acesta vă lua buletinele de populație și îndeplinea el singur autentificarea.

Îți scriu toate aceste, că poate le uităm — și eu am pe conștiință că nu le-am spus de la început.

Autentificarea se poate face încă. Nu e deloc prea tirziu.

Cu sănătate.

C. R. Motru

Tov. profesor

Al. T. Stamatiad

Loco

B-dul G. Dimitrov 24

la etaj

R. 23 August

Original, hîrtie cream, cerneală violetă.
Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2299/5.

86

ESENȚA RISULUI

și în genere comicul în artele plastice

Nu vreau să scriu un tratat asupra caricaturii. Vreau numai să împărtășesc cititorului, câteva păreri care mi-au trecut prin minte cu privire la acest gen unic. Aceste păreri deveniseră pentru mine un fel de idei fixe; am voit să scap de ele. Mi-am dat de altminteri toate silințele, ca să le pun în oarecare ordine și să le fac astfel mai ușor de mistuit. E un simplu articol de filosof și de artist. Nici vorbă, o istorie generală a caricaturii, în legătură cu toate faptele politice și religioase, serioase sau ușurate, cu privire la spiritul național sau la modă, care au frământat omenirea, este o operă de seamă. Lucrul rămîne încă de făcut; căci încercările publicate pînă astăzi, nu sunt decît un material brut. Dar m-am gîndit că ar trebui împărțit lucrul.

E lesne de înțeles că o lucrare asupra caricaturii astfel concepută, — este o istorie a faptelor, o imensă galerie anecdotică. În caricatură, mai mult decît în celelalte ramuri ale artei, există două feluri de opere prețioase și recomandabile, cu o însemnătate deosebită și aproape contradictorie. Acestea nu prețuiesc decît prin faptul pe care îl reprezintă. Au dreptul firește la atenția istoricului, arheologului și chiar a filosofului. Ele trebuie să-și ia locul în arhivele naționale, în registrele biografice ale gândirii omenești. Ca și foile volante ale jurnalismului, ele dispar luate de vîntul neîncetat care aduce veșnic altele; dar celelalte — și despre astea voi mai cu seamă să vorbesc, cuprind un clement misterios, tragic, veșnic, care le recomandă atenției artiștilor. Strecurarea acestui element nepipăibil al frumosului pînă în operele urcite să înfățișeze omului propria sa uriciune morală și fizică, e un lucru ciudat și cu adevărat demn de atențiune. Și lucru nu mai puțin misterios această înfățișare de plin, aștită în el o ilaritate nemuritoare și incorrigibilă. Iată adevăratul subiect al acestui articol. Un scrupul mă neliniștește. Mai trebuie oare să răspund printr-o demonstrație în regulă unei întrebări prealabile, pe care ar ridica-o fără indoială, în mod pieziș oarecari profesori îngîmfați de seriozitate, șarlatani plini de gravitate, cadavre pedante ieșite din recile bolți de morgă ale Institutului, și reveniți pe pămînt ca niște strigoi ca să mai smulgă cîțiva sfaști de la oficialitate. Mai întii, caricatura — ar zice ei, — este un gen? Nu, ar răspunde semenii lor, caricatura nu este un gen. Am auzit cu urechile mele, astfel de erezii la prînzurile academice. Acești oameni onești, treceau pe loc fără să prețuiască comedia lui Robert Macaire — marea lor însemnătate morală și literară. De-ar fi fost contemporani cu Rabelais l-ar fi tratat ca pe un bufon josnic și mîojic. În adevăr, ar mai fi nevoie să dovedesc că nimic din ce răsare din om nu este lipsit de însemnătate pentru un filosof. Cu siguranță tocmai acest element profund și misterios pe care nici o filosofie pînă azi nu l-a analizat în fond, va fi cel mai important. Ne vom ocupa deci de esența risului...

Original neterminat, hîrtie dictando, creion negru.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2297/6—C 41525/S 41.

. 87

PASTEL

Intre vase sînt canaluri

Și pe ele bărci legate

Care, în singurătate,

Cînd și cînd sînt clătinate

Lin, de valuri.

Original, hîrtie albastră filigranată, cerneală neagră.

Muzeul de Istorie Ploiești, fond Al. T. Stamatiad, inv. 2297/6—C 41525/S 41.

Résumé

L'auteur prouve en la présentant brièvement les dates biographiques de vie, en grande partie inconnu, de poète Al. T. Stamatiad.

En complément de son étude on met en évidence 87 documents inédits, trouvés en dépôt de Musée de l'Histoire Ploiești, qui relève les informations d'ordre biographique, en cherchant à démontrer que les principales sources d'information sont les archives.

Călătorul

Nouăzeci și nouă de zile

Ușilor zăvor :

Nici un șgonot nu se aude,

Doar un călător

De ușa o ferință să scinte

Pe intrăritul deam :

„Omul o o umbră, viața —

Pulbere și fum !”

A. T. Stamatiad

Facsimilul poeziei „Călătorul” de Al. T. Stamatiad

CAL. T. STAMATIAD

**REPERTORIUL CEASURILOR DE BUZUNAR
DIN PATRIMONIUL
MUZEULUI DE CEASURI PLOIEȘTI (II)**

MELANIA ZVIRID

După cum ne propuneam, în preambulul lucrării deja publicate¹, s-a realizat, integral², REPERTORIUL CEASURILOR DE BUZUNAR, din patrimoniul Muzeului de ceasuri, Ploiești, dezvoltându-se următoarele capitole :

I. CEASURI DE BUZUNAR, ÎNTOARCERE CU CHEIA

- 1) Cu mecanism cilindru
- 2) Cu mecanism ancăr
- 3) Cu mecanism știft-ancăr
- 4) Cu mecanism tip cronometru („de marină“)

II. CEASURI DE BUZUNAR, ÎNTOARCERE CU REMONTORUL

- 1) Cu mecanism cilindru
- 2) Cu mecanism ancăr
- 3) Cu mecanism știft-ancăr
- 4) Cu mecanism tip cronometru („de marină“)

★

★   ★

- ★ Ceasurile sînt prezentate în ordinea alfabetică a mărcilor.
- ★ Lucrarea cuprinde 233³ de ceasuri, incluzîndu-se și variantele aceleiași mărci.
- ★ Indexul alfabetic cuprinde, pe lingă mărci, și numele meșterilor notate pe ceasurile cu mecanism „fus cu lanț“, prezentate în lucrarea publicată (vezi nota nr. 1) ; pentru numele de meșteri se va da pagina per I, însemnînd PRIMA PARTE.

1) Cu mecanism cilindru

- BAUTTE**, Elv. 3/4 XIX, cadran metal cizelat, cifre turcești ; savonette⁴ (argint cizelat, email policrom) ; Ø 43 mm, gros. 10 mm ; (inv. 909074).
- BREGUET**, Fr. 3/4 XIX, cadran metal cizelat, cifre romane ; trei capace (AR), cel anterior — cu geam — ; Ø 53 mm, gros 10 mm ; (inv. 908859).
- HIPO**, Elv. 4/4 XIX, cadran email bicolor, cifre romane, secundar excentric⁵ ; trei capace, cel anterior cu geam, cel posterior cizelat ; Ø 57 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911525/6)⁶.
- LEBET & FILS**, Elv. 3/4 XIX, cadran email alb, cifre turcești ; patru capace (AR) ; Ø 62 mm, gros. 14 mm ; (inv. 908657).
- LEPAUTE**, Fr. 4/4 XIX, cadran metal cizelat, cifre prin afișaj ; trei capace (AR), anterior cu geam, posterior — cizelat ; Ø 45 mm, gros. 7 mm ; (inv. 907565).
- LERCH, F.**, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane ; trei capace, anterior cu geam, posterior — cizelat —, (AR) ; Ø 48 mm, gros. 9 mm ; (inv. 907944).
- MI-CHRONOMETRE**, Elv. 4/4 XIX 1/4 XX, cadran lipsă ; trei capace, anterior cu geam, posterior — cizelat, (metal) ; cu busolă ; Ø 52 mm, gros. 11 mm ; (inv. 908637).
- PERRIN-FRÈRES**, Elv. 4/4 XIX, cadran email, bandă circulară, cifre arabe, central se vede mecanismul ; sistem sonor : gong spiralat ; două capace, posterior — cizelat (AR) ; Ø 60 mm, gros. 11 mm ; (inv. 907566).
- ROBERT**, Elv. 4/4 XIX, cadranul email alb, cifre romane ; trei capace (AR), anterior cu geam ; Ø 42 mm, gros. 10 mm ; (inv. 9124707).

2) Cu mecanism ancăr

- A. B. C.**, Angl. 3/4 XIX, cadran email alb-auriu⁷, cifre turcești ; sec. ex. ; savonette, cizelat ; Ø 63 mm, gros. 13 mm ; (inv. 911190).
- AICHE & Co**, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; savonette, (AR), cizelat ; Ø 56 mm, gros. 13 mm ; (inv. 910876).
- BOUTTE, J. F.**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran cifre romane ; sec. ex. ; savonette, (AR), cizelat ; Ø 60 mm, gros. 13 mm ; (inv. 913145).
- BREGUET**, Fr. 3/4 XIX, cadran email bicolor, cifre romane ; sec. ex. trei capace (anterior cu geam) ; Ø 67 mm, gros. 13 mm ; (inv. 914013).

- BRITANICUS**, Angl. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, ornamentat, cifre turcești; sec. ex.; savonette (AR cizelat); Ø 63 mm, gros. 19 mm; (inv. 912970).
- DENT I.** Angl. 3/4 XIX, cadran alb-auriu, cifre turcești; sec. ex.; savonette;
 1 — cizelat; Ø 65 mm, gros. 17 mm; (inv. 911190/6).
 2 —, cadran lipsă; savonette, cizelat; Ø 62 mm, gros. 13 mm; (inv. 911190/7).
 3 —, cadran neoriginal; savonette, cizelat; Ø 57 mm, gros. 16 mm; argint; (inv. 914022).
 4 —, cadran email alb, cifre române; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; Ø 60 mm, gros. 14 mm; Elv. / a fost, probabil, o colaborare /; (inv. 914708)⁸.
- FREURY**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX; cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; Ø 52 mm, gros. 11 mm; (inv. 907883).
- GLLICOT, ROBT.**, Angl. 4/4 XIX; cadran email, cifre române; sec. ex.; savonette; (AR), cizelat; Ø 50 mm, gros. 11 mm; (910790).
- JACOT, GEORGE FAVRE**, Elv. 3/4 XIX, cadran email alb; savonette, (AR), cizelat; Ø 45 mm, gros. 18 mm; (inv. 907816).
- LONGINES**, Elv. 3/4 XIX, cadran email alb, cifre turcești; savonette, (AR), cizelat; sec. ex.; Ø 51 mm, gros. 15 mm; (inv. 912374).
- MONARD, Q^{TE}**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; Ø 65 mm, gros. 16 mm; (inv. 913644).
- PRIOR, EDWARD**, Angl. 3/4 XIX cadran email alb, ornamentat, cifre turcești; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; Ø 61 mm, gros. 17 mm; (inv. 909082).
- ROSKEL, ROBERT**, Angl. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, ornamentat, cifre
 1 —, arabe; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; colaborare cu GIACOMO BRATHERS; Ø 59 mm, gros. 15 mm; (inv. 911060).
 2 —, cadran email ornamentat, cifre romane; sec. ex.; un capac (posterior); (AR); Ø 58 mm, gros. 11 mm; (inv. 913790).
- TAVANNES**, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, ornamentat, cifre turcești; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; Ø 63 mm, gros. 16 mm; (inv. 915156).
- TELESCOPE**, Angl. 3/4 XIX, cadran email, cifre turcești; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; Ø 50 mm, gros. 20 mm; (inv. 914582).
- TROIS LEVÊES & CO.**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane; savonette, (AR), cizelat; Ø 54 mm, gros. 10 mm; (inv. 910823).

VACHERON, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane; sec. ex., savonette,

1 — cizelat; $\varnothing$ 511 mm, gros. 7 mm; (inv. 908865).

2 —, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; $\varnothing$ 51 mm, gros. 11 mm; (inv. 910875).

3) Cu mecanism știft-ancăr

BILLODES, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, ornamentat, cifre turcești; sec. ex.; savonette, cizelat; $\varnothing$ 65 mm, gros. 19 mm; (inv. 907951).

DENT, I., Angl. 3/4 XIX, cadran email alb, ornamentat, cifre turcești; savonette, (AR), cizelat; $\varnothing$ 65 mm, gros. 20 mm; (inv. 912655).

ORIS, Angl. 3/4 XIX, cadran lipsă; savonette, cizelat; $\varnothing$ 67 mm, gros. 16 mm; (inv. 913268).

ROSKOPF, Elv. 3/4 XIX, cadran email alb, ornamentat, cifre turcești; savonette, (AR), cizelat; $\varnothing$ 60 mm, gros. 17 mm; (inv. 914233).

4) Cu mecanism tip cronometru

FRODSHAM, CHAS, Angl. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; trei capace (anterior cu geam); $\varnothing$ 58 mm, gros 14 mm; (AR); (inv. 908857).

II. CEASURI DE BUZUNAR, ÎNTOARECE CU REMONTORUL

1) Cu mecanism cilindru

ECTUS, Elv. 2/4 XX, cadran email alb, cifre arabe (fosfor); două capace (posterior — cizelat — și mediu); sec. ex.; $\varnothing$ 50 mm⁹, gros. 10 mm; (inv. 911525/12)¹⁰.

ENIGMA, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; două

1 — capace (posterior — cizelat — și mediu); $\varnothing$ 58 mm, gros. 10 mm; (inv. 910588/80).

2 —, cadranul email alb, cifre arabe; savonette; $\varnothing$ 64 mm, gros. 10 mm; (inv. 911190/30).

3 —, 2/4 XX, cadran metal cizelat, cifre arabe; sec. ex.; două capace¹¹; $\varnothing$ 58 mm, gros. 11 mm; (inv. 911190/34).

4 —, 2/4 XX, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; două capace; $\varnothing$ 58 mm, gros. 11 mm; (inv. 913506).

ETERNA, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; un capac (posterior); $\varnothing$ 61 mm, gros. 15 mm; (inv. 913724).

HELA, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; trei capace (anterior cu geam); $\varnothing$ 57 mm, gros. 11 mm; (AR); (inv. 914720).

ILSE, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; trei capace (anterior cu geam) ; posterior — cizelat), (AR) ; $\varnothing$ 56 mm, gros. 13 mm ; (inv. 913104).

LANGENDORF, Germ. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; trei capace (anterior cu geam) ; $\varnothing$ 53 mm, gros. 11 mm ; (inv. 910588/64).

PATENT, Elv. 2/4 XX, cadran lipsă ; un capac (posterior) ; **dublu sistem de întoarcere : remontor și fluturași metalici aplicați direct la axe** ; $\varnothing$ 71 mm, gros. 16 mm ; (inv. 911190/1).

SAINT-MARTIN, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email **negru**, cifre romane aurii¹² ; sec. ex. ; un capac¹³ ; $\varnothing$ 62 mm, gros. 14 mm ; (inv. 914097).

SERAPH, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; savonette, cizelat ; $\varnothing$ 55 mm, gros. 12 mm ; (inv. 910588/1).

SOEKA, Elv. 4/4 XIX — 1/4, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; un capac ; $\varnothing$ 50 mm, gros. 11 mm ; (inv. 914813).

TABOR, Elv. 1/2 XX, cadran metal, cifre arabe ; sec. ex. ; un capac ;
1 — $\varnothing$ 60 mm, gros. 11 mm ; inv. 911190/36).
2 —, cadran email alb ; **cifraj dublu¹⁴ orar** (arabe) ; sec. ex. ; capac posterior ; $\varnothing$ 56 mm, gros. 9 mm ; (inv. 914250).

URANIA, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; două capace

1 — (posterior — cizelat) ; $\varnothing$ 61 mm, gros. 11 mm ; (inv. 911486).

2 —, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; savonette ; cizelat ; $\varnothing$ 55 mm, gros. 13 mm ; (inv. 914107).

3 —, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; savonette ; cizelat ; $\varnothing$ 57 mm, gros. 12 mm ; (inv. 914123).

4 —, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; savonette ; cizelat ; $\varnothing$ 60 mm, gros. 12 mm ; (inv. 914129).

VELOX, Elv. 1/2 XX, cadran metal alb, cizelat, cifre arabe ; sec. ex. ; un capac ; $\varnothing$ 59 mm, gros. 10 mm ; (inv. 911190/11).

VIGILANTE (LA), Italia, 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; un capac ; $\varnothing$ 60 mm, gros. 15 mm ; (inv. 911190/46).

2) Cu mecanism ancăr

ALLIANZ, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; trei capace (anterior cu geam) ; $\varnothing$ 50 mm, gros. 13 mm ; (inv. 914804).

ALPINA, Elv. 1/2 XX, cadran neoriginal ; sec. ex. ; două capace ; $\varnothing$ 47 mm, gros. 8 mm ; (inv. 914815).

ANIRA, Elv. 1/2 XX, cadran neoriginal ; savonette, cizelat ; $\varnothing$ 52 mm, gros. 6 mm ; (inv. 914816).

- ANKER-WATCH**, Elv. 2/4 XX, cadran metal vopsit, cifre arabe, metalice aplicate¹⁵, cifraj dublu orar ; sec. ex. ; un capac ; Ø 47 mm, gros. 8 mm ; (inv. 914798).
- BILLODES**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb ; sec. ex. ; cifre romane ; savonette, (AR), cizelat ; Ø 65 mm, gros. 13 mm ; (inv. 914108).
- BON HEURE**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, ornamentat, cifre romane ; balansier și ancarat vizibil printr-o decupură circulară în partea inferioară a cadranelui ; un capac ; întoarcere la 8 zile ; Ø 63 mm, gros. 7 mm ; (inv. 910588/58).
- BON ORA**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadranul lipsă ; balansier și ancarat vizibil pe față ; două capace (anterior și posterior), cizelate ; întoarcere la 8 zile ; Ø 65 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911190/21).
- BRITANNIA WATCH**, Elv. 1/2 XX, cadran email alb, cifraj orar dublu (arabe) ; sec. ex. ; două capace ; Ø 60 mm, gros. 10 mm ; (inv. 911190/39).
- BRITANNICUS**, Elv. 2/4 XX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; savonette, (AR), cizelat ; Ø 59 mm, gros. 11 mm ; (inv. 912088).
- CENTURY**, U.S.A., 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; un capac înfiletat, cu locomotivă cizelată ; Ø 76 mm, gros. 16 mm ; (inv. 911190/4).
- CHRONOMÈTRE**, Elv. 1/2 XX, cadran metal cizelat ; cifraj orar dublu (arabe) ; sec. ex. ; un capac cizelat ; Ø 57 mm, gros. 10 mm ; (inv. 914128).
- CYMA**, Elv. 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane ; un capac ; sec. ex. ;
 1 — Ø 59 mm, gros. 18 mm ; (inv. 911190/13).
 2 —, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; un capac ; Ø 60 mm, gros. 8 mm ; (inv. 911190/45).
 3 —, cadran metal alb, cifre arabe metalice, aplicate ; sec. ex. ; un capac ; Ø 55 mm, gros. 7 mm ; (inv. 911486/3).
 4 —, cadran neoriginal ; un capac ; Ø 47 mm, gros. 8 mm ; (inv. 914793).
- DIOGENE**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; (AR), cizelat, savonette ; Ø 62 mm, gros. 15 mm ; (inv. 911483).
- DOXA**, Elv. 1/4 XX, cadran email vernil, ornamentat, cifre romane ; sec. ex. ;
 1 — două capace (AR), posterior — cizelat ; antimagnetic ; Ø 90 mm, gros. 18 mm ; (inv. 910746).
 2 —, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; două capace (posterior — cizelat) ; antimagnetic ; Ø 84 mm, gros. 12 mm ; (inv. 9111016).
 3 —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe ; sec. ex. ; două capace, (AR), posterior — cizelat ; antimagnetic ; Ø 88 mm, gros. 17 mm ; (inv. 911626).

- 4 —, cadran email alb, ornamentat, cifre romane; sec. ex.; două capace,, (AR), posterior cizelat; Ø 89 mm, gros. 20 mm; (inv. 911790).
- 5 —, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; antimagnetic; două capace, (AR), posterior cizelat; Ø 87 mm, gros. 18 mm; (inv. 911791).
- 6 —, cadranul email alb, cifre romane; sec. ex.; două capace, posterior — cizelat; Ø 87 mm, gros. 13 mm; (inv. 913508).
7. —, cadranul email alb, cifre arabe; sec. ex.; două capace; 83 mm, gros. 22 mm; (inv. 914006).
8. —, cadranul email bleu, cifre romane; sec. ex.; două capace; Ø 78 mm, gros. 18 mm; (inv. 914023).
9. —, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; antimagnetic; două capace; Ø 85 mm, gros. 12 mm; (inv. 914100).
10. —, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; două capace; Ø 82 mm, gros. 13 mm; (inv. 14104).
11. —, cadran email bicolor, cifre romane; sec. ex.; (cadran ornamentat); **REGULATEUR**; două capace; Ø 82 mm, gros. 13 mm; (inv. 914122).
12. —, cadran email alb, cifraj orar dublu (arabe); sec. ex.; două capace; Ø 67 mm, gros. 10 mm; (inv. 914126).
13. —, cadran email alb, ornamentat, cifre romane; sec. ex.; două capace; Ø 83 mm, gros. 11 mm; (inv. 914246).
14. —, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; două capace; Ø 50 mm, gros. 11 mm; (inv. 1914786).

ELGIN, U.S.A., 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane;

1. — sec. ex.; savonette, cizelat; Ø 62 mm, gros. 12 mm; (inv. 912780).
2. —, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; capac posterior înfiletat, cizelat; Ø 60 mm, gros. 11 mm; (inv. 914101).
3. —, cadran email alb, cifre romane, ornamentat; sec. ex.; savonette, cizelat; Ø 63 mm, gros. 12 mm; (inv. 914102).

ETERNA, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX; cadranul email alb, cifraj orar dublu (arabe); sec. ex.; un capac; Ø 67 mm, gros. 18 mm; (inv. 912692).

FAVEUR, Elv. 2/4 XX, cadran metal AE, cifraj orar dublu (1 — 12 = arabe, metalice, aplicate); sec. ex.; capac posterior; Ø 61 mm, gros. 5 mm; (inv. 911486/6).

FAVORY, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, ornamentat, cifre

1. — arabe; sec. ex.; trei capace (anterior cu geam), (AR), cizelat; Ø 60 mm, gros. 15 mm; (inv. 914056).
2. —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; Ø 61 mm, gros. 15 mm; (inv. 914175).

GARNIER, PAUL, Franța, 1/2 XX, cadran email alb, cifre arabe albastre ;

1. — secundar central, cu stoper pentru cronometru ; cu cronograf ; două capace ; Ø 66 mm, gros. 12 mm ; (inv. 913505).
2. —, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; două capace ; Ø 63 mm, gros. 11 mm ; (inv. 911484).

GURZELEN, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran lipsă ; savonette, (AR), cizelat ; Ø 53 mm, gros. 12 mm ; (inv. 914130).

HEBDOMAS, Elv. 1/4 XX, cadranul metal alb, ornamentat, cifre arabe ;

1. — balansier și ancarat vizibil¹⁶ întoarcere la 8 zile¹⁷ ; trilingv ; comandă românească : 8 ZILE ; un capac Ø 64 mm, gros. 19 mm ; (inv. 911190/12).
2. —, cadran email lilă, cifre arabe, ornamentat ; bilingv ; comandă românească : 8 ZILE ; un capac ; Ø 59 mm, gros. 13 mm ; (inv. 911190/14).
3. —, cadran email alb, ornamentat ; cifre romane ; capac posterior cizelat ; lb. fr. ; Ø 55 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911190/19).
4. —, cadran email bicolor, ornamentat ; cifre arabe ; un capac ; Ø 60 mm, gros. 13 mm ; (inv. 911190/26).
5. —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe ; un capac ; Ø 63 mm, gros. 13 mm ; (inv. 911190/38).
6. —, cadran email alb, ornamentat, cifraj orar dublu (arabe) ; bilingv ; un capac ; Ø 60 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911190/41).
7. —, cadran metal ornamentat, cifre romane ; bilingv ; comandă românească : 8 ZILE ; un capac ; Ø 60 mm, gros. 13 mm ; (inv. 911190/43).
8. —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe ; un capac ; Ø 61 mm, gros. 11 mm ; (inv. 911485).
9. —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe ; un capac ; Ø 66 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911186/10).
10. —, cadran email alb, ornamentat, cifre romane ; două capace (anterior cu geam), (AR), cizelat ; Ø 65 mm, gros. 15 mm ; (inv. 913284).
11. —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe ; cvasi-savonette¹⁸, (AR) ; cizelat ; Ø 63 mm, gros. 12 mm ; (inv. 913944).
12. —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe ; bilingv ; un capac ; Ø 61 mm, gros. 14 mm ; (inv. 914098).
13. —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe ; un capac ; Ø 60 mm, gros. 15 mm ; (inv. 914115).
14. —, cadran metal ornamentat, cifre arabe ; două capace ; comandă românească : 8 ZILE ; Ø 49 mm, gros. 14 mm ; (inv. 914785).
15. —, cadran email alb, ornamentat¹⁹, cifre arabe ; un capac posterior ; Ø 50 mm, gros. 13 mm ; (inv. 914794).

INVICTA, Elv. 1/2 XX, cadranul email alb, cifre arabe; sec. ex.; două capace; Ø 55 mm, gros. 10 mm; (inv. 914249).

JUNGHANS, Germ., 2/4 XX, cadran email alb, cifre arabe (fosfor); sec.
1. — ex.; **sistem sonor de deșteptare**; un capac, Ø 65 mm, gros. 14 mm; (inv. 910588/63).
2. —, cadran email alb; cifraj orar dublu; sec. ex.; deșteptător; un capac; Ø 61 mm, gros. 19 mm; (inv. 914017).
3. —, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; două capace; Ø 46 mm, gros. 10 mm; (inv. 914814).

LONGINES, Elv. 1/4 XX, cadran lipsă, savonette, (AR), cizelat; Ø 59 mm,
1. — gros. 9 mm; (inv. 911482).
2. —, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; carcasă gen bazin (!)²⁰; Ø 74 mm, gros. 15 mm; (inv. 911483/7).
3. —, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; savonette, (AR), cizelat; Ø 60 mm, gros. 10 mm; (inv. 912781).
4. —, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; carcasă gen bazin (!); Ø 74 mm, gros. 19 mm; (inv. 913496).
5. —, cadran email alb, cifraj orar dublu (arabe); sec. ex.; carcasă ben bazin (capacul posterior are această formă); comandă românească: C.F.R. (cu locomotivă); Ø 74 mm, gros. 18 mm; (inv. 913503).
6. —, 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; două capace, (AR), cizelat; Ø 61 mm, gros. 16 mm; (inv. 913950).
7. —, cadran metal, cifre arabe; sec. ex.; două capace; Ø 58 mm, gros. 11 mm; (inv. 914004).
8. —, cadran metal cizelat, cifre arabe, metalice aplicate; sec. ex.; carcasă neoriginală; Ø 59 mm, gros. 12 mm; (inv. 914015).
9. —, cadran email alb, cifre arabe; sistem cronometru și cronograf; trei capace (AR), anterior cu geam²¹; Ø 65 mm, gros. 13 mm; (inv. 914109).
10. —, cadran lipsă; savonette, (AR), cizelat; Ø 62 mm, gros. 11 mm; (inv. 914256).
11. —, cadran metal cizelat, cifraj orar dublu (arabe); sec. ex.; un capac, (AR), cizelat; Ø 48 mm, gros. 10 mm; (inv. 914494).
12. —, cadran email negru, cifre romane aurii; sec. ex.; două capace; Ø 50 mm, gros. 11 mm; (inv. 914802).

MINERVA, Elv. 1/2 XX, cadran email alb, cifre romane; cronometru și cronograf; două capace; Ø 62 mm, gros. 14 mm; (inv. 914099).

MOSER, OSKAR-et Cie, Elv. 2/4 XX, cadran lipsă; savonette; (AR), cizelat cu email; Ø 59 mm, gros. 12 mm; (inv. 914121).

MYSTERIA, Elv. 2/4 XX, cadran metal cizelat, cifre arabe; sec. ex.;
1. — un capac; Ø 57 mm, gros. 10 mm; (inv. 911190/17).
2. —, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; un capac; Ø 60 mm, gros. 9 mm; (inv. 911436/2).

- NORMAL WATCH, (THE)**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, ornamentat, cu șase mici cadrane pe care se putea citi ora, simultan, din șase mari capitale; capac posterior; Ø 64 mm, gros. 15 mm; (inv. 913941).
- NORWICH WATCH Co**, U.S.A., 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; savonette, cizelat; Ø 66 mm, gros. 14 mm; (inv. 911019).
- OCTAVA-WATCH**, Elv. 1/2 XX, cadran email negru, cifre arabe albe; sec. ex.; două capace; Ø 62 mm, gros. 13 mm; (inv. 908658).
- OMEGA**, Elv. 1/2 XX, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; savonette,
1. — cizelat; Ø 61 mm, gros. 12 mm; (inv. 911190/16).
  2. —, cadran email alb, cifraj orar dublu (romane și arabe); sec. ex.; două capace; Ø 60 mm, gros. 13 mm; (inv. 911525/4).
  3. —, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; două capace; Ø 63 mm, gros. 13 mm; (inv. 913805).
  4. —, cadran email, cifre arabe; sec. ex.; un capac; Ø 62 mm, gros. 11 mm; (inv. 914018).
  5. —, cadranul email alb, cifre romane; sec. ex.; trei capace (anterior cu geam); cizelat; Ø 63 mm, gros. 13 mm; (inv. 914021).
  6. —, cadran metal, cifre arabe metalice aplicate; sec. ex.; un capac; Ø 53 mm, gros. 9 mm; (inv. 914247).
  7. —, cadran email alb, cifraj orar dublu; sec. ex.; două capace; Ø 47 mm, gros. 10 mm; (inv. 914792).
  8. —, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; două capace; Ø 53 mm, gros. 13 mm; (inv. 914795).
- ORTA**, Elv. 1/4 XX, cadran lipsă; savonette; Ø 63 mm, gros. 12 mm; (inv. 911525/3).
- PATENT**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe; sec.
1. — ex.; trei capace (anterior cu geam), (AR), cizelat; Ø 60 mm, gros. 11 mm; (inv. 911525/8).
  2. —, cadran neoriginal; două capace; Ø 57 mm, gros. 9 mm; (inv. 911525/13).
  3. —, cadran email alb, ornamentat; afișaj; savonette, (AR), cizelat; Ø 86 mm, gros. 14 mm; (inv. 914220).
- PAUMA WATCH Co**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane; sec. ex.; două capace; Ø 86 mm, gros. 14 mm; (inv. 913508).
- PRÉVÔTÉ**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe; sec. ex.; două capace; Ø 61 mm, gros. 12 mm; (inv. 911190/24).
- PRIMA HOMIS WATCH**, Elv. 2/4 XX, cadran metal alb; cifraj orar dublu (arabe; metalice aplicate; desenate); sec. ex.; un capac; Ø 55 mm, gros. 8 mm; (inv. 911190/8).

- RECORD WATCH C^o**, Elv. 2/4 XX, cadran metal alb, cifraj dublu orar ; sec. ex. ; două capace, cizelat ; Ø 53 mm, gros. 7 mm (inv. 911525/11).
- REGULATEUR**, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; două capace ; Ø 1055 mm, gros. 21 mm ; (inv. 912030).
- REX**, Elv. 4/4 XIX, cadran metal alb, cifre arabe ; sec. ex. ; savonette, (AR), cizelat ; Ø 63 mm, gros. 8 mm ; (inv. 914176).
- REYMOND**, Elv. 1/4 XX, cadran lipsă ; un capac, cizelat ; Ø 60 mm, gros. 10 mm ; (inv. 911190/33).
- RICHTIGE ZEIT**, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; două capace ; Ø 85 mm, gros. 15 mm ; (inv. 914012).
- SCHWAB, G. (LOEILLE)**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran sidef, cifrele înlocuite cu semne masonice ; carcasă triunghiulară, capac posterior, cizelat (AR) ; H 51 mm ; LA 53 mm ; gros. 9 mm ; (inv. 911594).
- SCHWOB, ARMAND & FRÈRES**, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran sticlă transparentă, rotativ, cifre romane aurii ; două capace, anterior, posterior, ambele cu decupuri circulare prin care se vede cadranul, (AR) ; **MISTERIEUSSE** ; Ø 53 mm, gros. 15 mm ; (inv. 907564).
- SELECTION**, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre romane, antimagnetic ; două capace ; Ø 54 mm, gros. 16 mm ; (inv. 914791).
- SOLORA**, Elv. 2/4 XX, cadran metal alb, cifre arabe ; un capac ; Ø 46 mm, gros. 12 mm ; (inv. 914803)).
- TAVANNES WATCH**, Elv. 1/2 XX, cadran email alb, cifre arabe ; cro-
1. — nometru ; un capac, comandă românească : **KILOMETRI/ORĂ** ; Ø 61 mm, gros. 13 mm ; (inv. 911449).
  2. —, cadran metal ornamentat, cifre arabe ; savonette, (AR), cizelat ; Ø 62 mm, gros. 7 mm ; (inv. 914112).
  3. —, cadran email alb, cifre arabe ; cronograf ; două capace ; comandă românească : **KILOMETRI/ORĂ** ; **PIESE DE SCHIMB** ; Ø 60 mm, gros. 11 mm ; (inv. 914173).
  4. —, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; un capac ; Ø 61 mm, gros. 8 mm ; (inv. 914174).
- TELLUS**, Elv. 2/4 XX, cadranul : mască metalică, decupuri, afişaj ; două
1. — capace ; Ø 57 mm, gros. 9 mm ; (inv. 911014).
  2. —, cadran email alb, cifraj dublu (arab) ; sec. ex. ; două capace ; comandă românească : **TELLUS GRĂNICER ; CORPUL GRĂNICERILOR 1931 ; APARTINE GRĂNICERULUI** ; Ø 62 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911123).
  3. —, cadran metal, cifre arabe ; sec. ex. ; două capace ; Ø 51 mm, gros. 9 mm ; (inv. 911190/42).
  4. —, cadran metal, cifre arabe (fosfor) ; sec. ex. ; două capace ; Ø 51 mm, gros. 9 mm ; (inv. 911525/15).

5. —, cadran email alb, cifraj orar dublu ; sec. ex. ; două capace ; comandă românească (idem TELLUS, varianta 2, pag. 13) ; Ø 62 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911527).

TELLUS CHRONOMETER, Elv. 1/2 XX, cadran metal alb, cifraj orar dublu (arab), metalice aplicate ; sec. ex. ; un capac ; Ø 46 mm, gros. 8 mm ; (inv. 914799).

TELLUS STANDARD, Elv. 1/2 XX, cadran metal, cifraj orar dublu (arabe, metalice aplicate) ; un capac ; Ø 54 mm, gros. 6 mm ; (inv. 911525/16).

TERMA, Elv. 2/4 XX, cadran celuloid, cifre arabe ; un capac cu locomotivă ; Ø 42 mm, gros. 11 mm ; (inv. 914790).

TRAWAYL, Elv. 2/4 XX, cadran metal, cifre arabe ; sec. ex. ; savonette, cizelat ; Ø 61 mm, gros. 8 mm ; (inv. 914172).

VERA, Elv. 2/4 XX, cadran metal cizelat, cifre arabe, metalice, aplicate ; sec. ex. ; un capac ; Ø 51 mm, gros. 7 mm ; (inv. 911190/22).

VICTORIA, Elv. 4/4 XIX, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; deșteptător ; un capac ; comandă românească : VICTORIA ; Ø 65 mm, gros. 15 mm ; (inv. 914120).

WALTHAM, U.S.A., 1/2 XX, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. :
1. — un capac ; Ø 75 mm, gros. 17 mm ; (inv. 911017).

2. —, cadran email alb, cifre romane ; cadran dublu²² ; sec. ex. ; trei capace, anterior cu decupură centrală circulară ; Ø 62 mm, gros. 11 mm ; (inv. 913753).

ZENITH, Elv. 1/2 XX, cadran lipsă ; două capace, cizelat ; Ø 63 mm, gros. 9 mm ; (inv. 911525/7).

3) Cu mecanism știft-ancăr

ALADIN, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane ; un capac ; Ø 65 mm, gros. 13 mm ; (inv. 912783).

CAVALIER, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; două capace ; Ø 64 mm, gros. 10 mm ; (inv. 9115255/6).

CROMETA WATCH, Germ. 2/4 XX, cadran metal, cifre arabe ; sec. ex. ; un capac ; Ø 51 mm, gros. 10 mm ; (inv. 911190/31).

EMES, Germ. 2/4 XX, cadran metal, cifre arabe ; sec. ex. ; un capac ; Ø 55 mm, gros. 9 mm ; (inv. 911525/1).

ENIGMA, Elv. 1/4 XX, cadran email alb, cifraj orar dublu, arab ; sec.
1. — ex. ; două capace ; Ø 57 mm, gros. 10 mm ; (inv. 911190/1).
2. —, cadran metal cizelat, cifre arabe ; două capace ; Ø 58 mm, gros. 9 mm ; (inv. 914132).

EXCELENT C.F.R., Elv. 2/4 XX, cadran metal, cifraj orar dublu, arab ; cu locomotivă ; un capac ; comandă românească : EXCELENT C.F.R. ; Ø 59 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911190/5).

HOROSCOPE, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre arabe ;

1. — un capac ; Ø 64 mm, gros. 15 mm ; (inv. 910588/62).

2. —, cadran email alb, cifraj orar dublu, arab ; două capace ;
Ø 61 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911486/5).

RUHLA, Germ. 2/4 XX, cadran metal, cifre arabe, fosfor ; sec. ex. ; un capac ; Ø 53 mm, gros. 7 mm ; (inv. 911525/14).

RAILWAY REGULATOR, Elv. 1/2 XX, cadran metalic, cifraj dublu orar ; un capac ; Ø 48 mm, gros. 11 mm ; (inv. 914811).

ROSKOPF, Elv. 4/4 XIX — 1/4 XX, cadran email alb, cifre romane ;

1. — **calendar** ; sec. ex. ; două capace ; Ø 65 mm, gros. 14 mm ; (inv. 909013).

2. —, cadran email alb, cu locomotivă, cifre romane ; două capace ; cizelat ; Ø 65 mm, gros. 13 mm ; (inv. 910588/85).

3. —, cadran email alb, cifraj orar dublu, arab ; un capac ; Ø 63 mm, gros. 14 mm ; (inv. 910588/68).

4. —, cadran metal **traforat**, dublat cu celuloid grenă, cifre arabe ; un capac cu locomotivă ; Ø 61 mm, gros. 15 mm ; (inv. 910588/68).

5. —, cadran lipsă ; savonette, cizelat ; Ø 63 mm, gros. 13 mm ; (inv. 910588/77).

6. —, cadran email alb, cifre romane ; două capace ; Ø 70 mm, gros. 19 mm ; (inv. 910822).

7. —, cadran metal, cifre arabe, marcaj orar dublu, fosfor ; un capac ornamentat ; Ø 60 mm, gros. 10 mm ; (inv. 911020).

8. —, cadran email alb, cu locomotivă, cifre romane ; un capac ; comandă românească : **OBSERVATORUL PATENT C.F.R.** ; Ø 62 mm, gros. 16 mm ; (inv. 911190/3).

9. —, cadran metal, cifre arabe ; un capac cu locomotivă ; Ø 61 mm, gros. 12 mm ; (inv. 911190/20).

10. —, cadran email alb, cifre arabe ; un capac ; Ø 62 mm, gros. 13 mm ; (inv. 911190/44) ; comandă românească : **SILISTRIA**.

11. —, cadran email alb, cifre romane ; un capac ; Ø 65 mm, gros. 15 mm ; (inv. 911485/6).

12. —, cadran email alb, ornamentat, cifre arabe ; un capac ; Ø 61 mm, gros. 12 mm ; comandă românească : **SILISTRIA** ; **ORIENTUL C.F.R.** ; (inv. 911485/9).

13. —, cadran email alb, cifre romane ; un capac ; comandă românească : **(G. C. N/ICOLAU — / ;** Ø 69 mm, gros. 20 mm ; (inv. 911486/7).

14. —, mască metalică, afişaj ; un capac ; Ø 61 mm, gros. 11 mm ; (inv. 912036).

15. —, mască metalică, afişaj ; un capac ; Ø 60 mm, gros. 12 mm ; (inv. 912037).

16. —, cadran email alb, cifre romane ; un capac ; Ø 62 mm, gros. 17 mm ; (inv. 912690).
17. —, cadran email alb, cifre romane ; sec. ex. ; două capace, (AR), cizelat ; Ø 88 mm, gros. 15 mm ; (inv. 913952).
18. —, cadran email alb, cu locomotivă, cifre arabe ; comandă românească : MERSUL CAILE FERATE ROMANIA MARE ; două capace ; Ø 66 mm, gros. 14 mm ; (inv. 914030).
19. —, cadran email alb, cifraj orar dublu, arab ; sec. ex. ; două capace ; Ø 64 mm, gros. 13 mm ; (inv. 914031).
20. —, cadran metal cizelat, cifraj orar dublu, arab ; savonette, cizelat ; Ø 63 mm, gros. 11 mm ; (inv. 914096).
21. —, cadran email alb, cifre arabe ; savonette, cizelat ; Ø 66 mm, gros. 155 mm ; (inv. 914105).
22. —, cadran email alb, cifre romane ; un capac ; Ø 68 mm, gros. 16 mm ; (inv. 914106).
23. —, cadran email alb, cifre romane ; două capace ; Ø 67 mm, gros. 16 mm ; (inv. 914116).
24. —, cadran email alb, cifre arabe ; sec. ex. ; un capac. Ø 64 mm, gros. 11 mm ; (inv. 914119).
25. —, cadran email alb, cifre arabe ; un capac ; Ø 81 mm, gros. 15 mm ; (inv. 914127).
26. —, cadran email alb, cifre arabe ; cu locomotivă ; un capac ; Ø 65 mm, gros. 12 mm ; (inv. 914253).
27. —, cadran email alb, cifre romane ; un capac ; Ø 51 mm, gros. 15 mm ; (inv. 914784).
28. —, cadran email alb, cifre romane ; două capace ; Ø 51 mm, gros. 15 mm ; (inv. 914786).
29. —, cadran email alb, cifre romane ; un capac ; Ø 50 mm, gros. 16 mm ;
30. —, cadran neoriginal ; savonette ; Ø 553 mm, gros. 13 mm ; (inv. 914796).
31. —, cadran metal alb, cifre arabe ; un capac ; Ø 48 mm, gros. 10 mm ; (inv. 914800).
32. —, cadran neoriginal ; un capac ; Ø 50 mm, gros. 12 mm ; (inv. 914801).

THIEL, Germ. 1/2 XX, cadran neoriginal ; sec. ex. ; un capac ; Ø 58 mm,

1. — gros. 14 mm ; (inv. 910588/75).
2. —, cadran metal, orele marcate în două moduri, cifre arabe pentru numerele cu soț și marcaj geometric (liniute, mici triunghiuri etc.) pentru numerele fără soț ; un capac ; Ø 54 mm, gros. 8 mm ; (inv. 911190/18).
3. —, cadran metal, cifraj dublu orar (arabe) ; sec. ex. ; un capac ; Ø 49 mm, gros. 10 mm ; (inv. 911190/32).
4. —, cadran carton, cifre arabe ; un capac cizelat ; Ø 67 mm, gros. 16 mm ; (inv. 913994).

5. —, cadran metal vopsit, cifre arabe (fosfor); sec. ex.; un capac; Ø 62 mm, gros. 10 mm; (inv. 914016).
6. —, cadran metal, cifraj orar dublu (arabe); sec. ex.; un capac; Ø 60 mm, gros. 10 mm; (inv. 914113).
7. —, cadran metal vopsit, cifre arabe; sec. ex.; un capac; Ø 50 mm, gros. 12 mm; (inv. 914797).
8. —, cadran metal, cifre arabe; sec. ex.; un capac; Ø 49 mm, gros. 14 mm; (inv. 914808).
9. —, cadran metal, cifraj orar dublu; un capac; Ø 50 mm, gros 10 mm; (inv. 914810).
10. —, cadran metal alb, cifre arabe; sec. ex.; un capac ci-
zelat; Ø 48 mm, gros. 10 mm; (inv. 914817).

VIOLETTE, Elv. 1/4 XX, cadran metal, cu locomotivă, arabe; un capac, cu locomotivă; Ø 61 mm, gros. 13 mm; (inv. 910588/68).

4) Cu mecanism tip cronometru

CHRONOMÈTRE, Elv. 1/4 XX, cadran metal, cifre arabe, fosfor; sec ex.; savonette; Ø 65 mm, gros. 17 mm; (inv. 914020).

- 1 Prima parte, intitulată : *Din repertoriul ceasurilor de buzunar — ceasuri tip întoarcere cu cheia, cu mecanism fus cu lanț*, a apărut în ANUARUL MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA ; STUDII ȘI CERCETĂRI VOL. I, Ploiești, 1984, p. 279—286. (N.B. Introducem următoarea erată cu scuzele de rigoare : a) Ceasul anonim (in. 913725), pag. 283, este de secol XIX ; b) Ceasul ROBIN, (inv. 908519), pag. 285, este de secol XVIII ; c) S-a omis, din cadrul ceasurilor de buzunar de secol XIX, pag. 285, ceasul anonim (inv. 908573), Angl., cadran email, cifre arabe ; carcasă fixă, email policrom ; coș traforat ; $\varnothing$ 55 mm, gros. 13 mm / Greșelile ne aparțin / ; d) La pag. 280, alineatele 4, 5 de sus, în loc de BREUGET, se va citi BREGUET ; e) La aceeași pag., alineatul 3 de jos, în loc de KERGXHAMEN, se va citi KERGXHAMER ; f) La pag. 281, alineatul 6 de jos, în loc de Londra se va citi Paris ; g) La pag. 283, alineatul 5 de sus, în loc de BETR, se va citi BEYR. / Erorile tipografiei /.
- 2 Nu sînt incluse în repertoriul de față ceasurile de buzunar care au avut un regim special în momentul cercetării (în expunere sau depozite greu abordabile) și ceasurile intrate în patrimoniu ulterior cercetării de față.
- 3 S-au studiat circa 400 ceasuri de buzunar. Cele neincluse în repertoriu sînt anonime și n-au putut fi identificate nici prin analogii. Poate o cercetare ulterioară va reuși să clarifice anonimatul de moment.
- 4 Termen franțuzesc folosit pentru carcasele formate din trei capace din metal compact, deci fără geam ; toate trei sînt prinse în balamale. (N.B. Terminologia pe profil a fost tradusă, cînd a fost posibil, din terminologia franceză ; în momentul în care traducerea unui termen ar fi produs echivoc s-a renunțat, păstrîndu-se terminologia franceză).
- 5 Se va folosi prescurtarea *sec. ex.*
- 6 Genul acesta de număr de inventar provine de la colecțiile totalitar inventariate.
- 7 Email alb, mărginit de o bandă aurie (circulară).
- 8 Prezentarea unor variante ale diverselor mărci (variantele provenind de la diferențe de calibru, ornamentare diferită, scriere adiferită a cifrelor, materiale diferite etc.) s-a făcut în ordinea crescătoare a numărului de inventar.
- 9 În diametru este inclusă și înălțimea remonterului.
- 10 Vezi nota 6.
- 11 Două capace = posterior și mediu, cadranul fiind protejat de geam în ramă metalică.
- 12 Pînă la acest ceas, cifrele au fost negre și vor fi negre în toate cazurile cînd nu se va specifica acest lucru.
- 13 Un capac = posterior.
- 14 Notarea celor douăzeci și patru de ore : 1—12 ; 13—24.
- 15 Cifre decupate din metal și aplicate prin lipire.
- 16 Toate variantele mărcii au această particularitate.
- 17 Această indicație este notată, pe cadran, uneori și în patru limbi.
- 18 Două capace : anterior și posterior, din metal compact (nu se vede cadranul) ; capacul mediu este înlocuit cu capacul tobei arcului.
- 19 Niciun ornament, la variantele mărcii, nu s-a repetat.
- 20 Ca la ceasurile cu mecanism fus cu lanț.
- 21 Piesa a fost lucrată după 1889.
- 22 Cadran și pe capacul anterior al ceasului, cifrele romane, notate circular în jurul, decupării centrale a capacului, decupură prin care se văd limbile ceasului.

INDEX ALFABETIC

ANGLIA

Sec. XVII

WILL . . . . . p. 279/I

Sec. XVIII

BERBER, BENJAMIN . . . . . p. 280/I
 CABRIER . . . . . p. 280/I
 CLARKE, GEORGE . . . . . p. 280/I
 LEU (ST.) DANIEL . . . . . p. 281/I
 MARKWICK, MARKHAM . . . . . p. 281/I
 NORTON, EARDLEY . . . . . p. 281/I
 PRIOR, GEORGE . . . . . p. 281/I, 282/I
 QUARE, DANIEL . . . . . p. 282/I
 ROBIN . . . . . p. 285/I
 SNOW . . . . . p. 282/I
 WHITT, THS . . . . . p. 282/I
 WIGHTMAN. JON . . . . . p. 282/I

Sec. XIX, 1/4

BORRELL, HEN . . . . . p. 284/I
 CHARLE, GEORGE . . . . . p. 283/I
 GOUT, RALPH . . . . . p. 283/I
 MARKO . . . . . p. 284/I
 MARKWICK, MARKHAM . . . . . p. 284/I
 MARKWICK, MARKHAM, PERIGAL . . . . . p. 284/I
 PRIOR, EDWARD . . . . . p. 284/I, 285/I
 RUNDELL, BRIDGE & RUNDELL . . . . . p. 285/I
 STROUD, ROBERT . . . . . p. 285/I

Sec. XIX, 3/4

A. B. C. . . . . p. 2
 DENT, I . . . . . p. 3, 4
 ORIS . . . . . p. 4
 PRIOR, EDWARD . . . . . p. 3
 TELESCOPE . . . . . p. 3

Sec. XIX, 4/4

GLLICOT, ROB . . . . . p. 3
 FRODSHAM, CHA . . . . . p. 4

Sec. XIX, 4/4 — sec. XX, 1/4	
BRATHERS, GIACOMO	p. 3
BRITANNICUS	p. 3
ROSHEL, ROBERT	p. 3

AUSTRIA

Sec. XVII	
IACOB, PHILLIP	p. 279/I
Sec. XVIII	
SCHMIDT, CARL	p. 282/I
Sec. XIX, 1/4	
BEYR	p. 283/I
STELLING, I. F.	p. 285/I

ELVETIA

Sec. XVIII	
BORDIER, ROMAN ROUX	p. 280/I
DUVAL	p. 280/I
HESS	p. 280/I
MEURON	p. 281/I
Sec. XIX, 1/4	
ACHARD	p. 283/I
COLLADON	p. 283/I
COURVOISIER	p. 283/I
IEANRENAUD, BRANDT & ROBERT	p. 284/I
VAUCHER FRÈRES	p. 285/I
Sec. XIX, 3/4	
BAUTTE	p. 2
JACOT, G. FAVRE	p. 3
LEBET & FILS	p. 2
ROSKOPF	p. 4
Sec. XIX, 4/4	
AICHE & Co	p. 2
ALLIANZ	p. 6
HIPO	p. 2
LERCH, F	p. 2
PERRIN FRÈRES	p. 2
REGULATEUR	p. 12
REX	p. 12
RICHTIGE ZEIT	p. 12
ROBERT	p. 2
SELECTION	p. 12
SERAPH	p. 5
URANIA	p. 5
VACHERON	p. 4
VICTORIA	p. 14

Sec. XIX, 4/4 — sec. XX, 1/4

ALADIN	p. 14
BILLODES	p. 4 ; p. 6
BON HEUR	p. 6
BON ORA	p. 6
BOUTTE, J. F.	p. 2
CAVALLIER	p. 14
DIOGENE	p. 7
ENIGMA	p. 4
ETERNA	p. 5 ; p. 8
FAVORY	p. 8
FLEURY	p. 3
GURZELEN	p. 8
HELA	p. 5
HOROSCOPE	p. 14
ILSE	p. 5
MI-CHRONOMETRE	p. 2
MONARD, Q	p. 3
NORMAL-WATCH (THE)	p. 11
PATENT	p. 12
PAUMA-WATCH	p. 12
PREVÔTE	p. 12
ROSKOPF	p. 15, 16, 17
SAINT MARTIN	p. 5
SCHWAB, G. LOEILLE	p. 12
SCHWOB, ARMAND	p. 12
TROIS LEVES	p. 4

Sec. XX, 1/4

CHRONOMETRE	p. 6
CYMA	p. 7, 8
DOXA	p. 7
ENIGMA	p. 14
HEBDOMAS	p. 8, 9
LONGINES	p. 3, 10
ORTA	p. 11
REYMOND, A	p. 12
TAVANNES	p. 3
VIOLETTE	p. 17

Sec. XX, 2/4

ANKER-WATCH	p. 6
BRITANNICUS	p. 6
ECTUS	p. 4
EXCELENT C. F. R.	p. 14
FAVEUR	p. 8
MOSER, OSKAR	p. 11
MYSTERIA	p. 11
PATENT	p. 5
PRIMA HOMIS-WATCH	p. 12
RECORD-WATCH	p. 12

SOLORA	p. 13
TELLUS	p. 13
TERMA	p. 13
TRAWAYL	p. 13
VERA	p. 14

Sec. XX, 1/2

ALPINA	p. 6
ANIRA	p. 6
BRITANNIA-WATCH	p. 6
CHRONOMETRE	p. 6
INVICTA	p. 9
MINERVA	p. 10
OCTAVA-WATCH	p. 11
OMEGA	p. 11
RAYLWAY REGULATOR	p. 15
TABOR	p. 5
TAVANNES-WATCH	p. 13
VELOX	p. 5
ZENITH	p. 14

FRANTA

Sec. XVIII

BREGUET	p. 280/I
KERGXFAMER	p. 280/I
LE ROY, JULIEN	p. 280/I, 281/I
MOILLIET	p. 281/I
VERNES	p. 282/I

Sec. XIX, 1/4

BREGUET ET FILS	p. 283/I
GIRARDIER, LAINE	p. 284/I
UDIN, CHARLES	p. 284/I

Sec. XIX, 3/4

BREGUET	p. 2, 3
-------------------	---------

Sec. XIX, 4/4

LEPAUTE	p. 2
-------------------	------

Sec. XX, 1/2

GARNIER, PAUL	p. 8
-------------------------	------

GERMANIA

Sec. XIX, 4/4 — sec. XX, 1/4

LANGENDORF	p. 5
----------------------	------

Sec. XX, 2/4

CROMETA WATCH	p. 14
EMES	p. 14
JUNGHANS	p. 10
RUHLA	p. 15

ITALIA

POLONIA

Résumé

Ce répertoire est une présentation des montre de poche qui ont circulées en Roumaine entre la fin du XIX-ième siècle et la première moitié du XX-ième siècle, des montres que se trouvent dans le patrimoine du Musée de l'horloge, de Ploiești.

Le matériel est ordonné en deux grands chapitres :

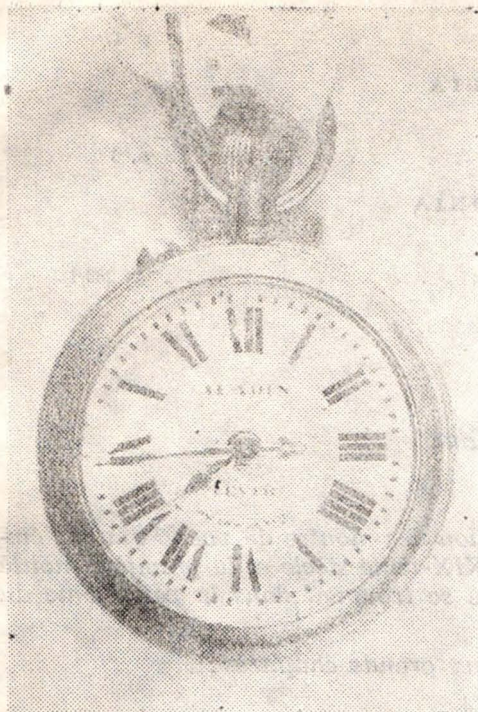
I Des montres, remontés à clé

II Des montres, remontés à remontoir ; les montres sont présentes en conformité avec le mécanisme : echappement cylindre, ancre, demi-ancre (?), chronometre. (Les oignons-des montres avec fussed à chaine-, des pièces d'exception ont été, déjà, publiés en L'annuaire du Musée d'histoire et d'archéologie, Prahova, 1/1984).

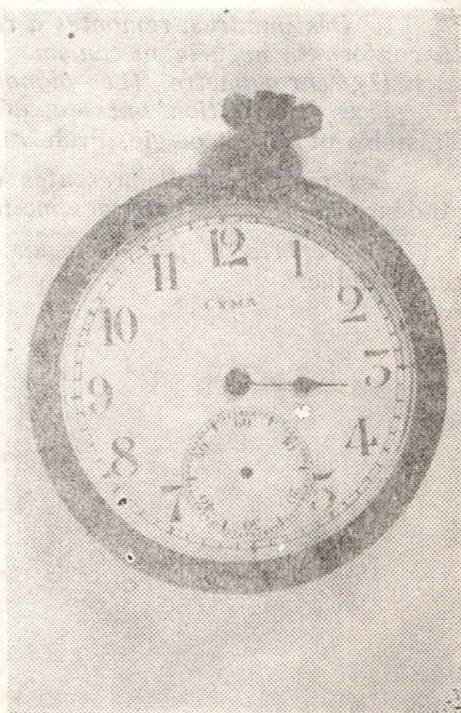
Les montres sont présentés en ordre alphabétique des marques : l'index présente et le nom des maitres des oignons.

Ce répertoire peut-être un guide pour tous ces intéressés en cet domaine.

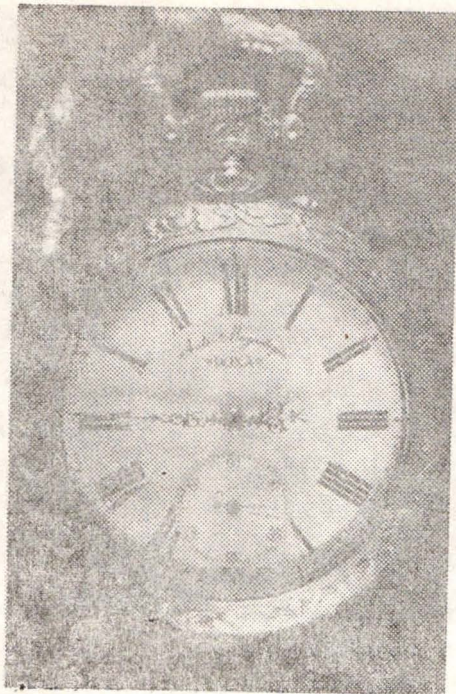
1. Ceas de buzunar marca ALADIN

2. Ceas de buzunar marca CYMA

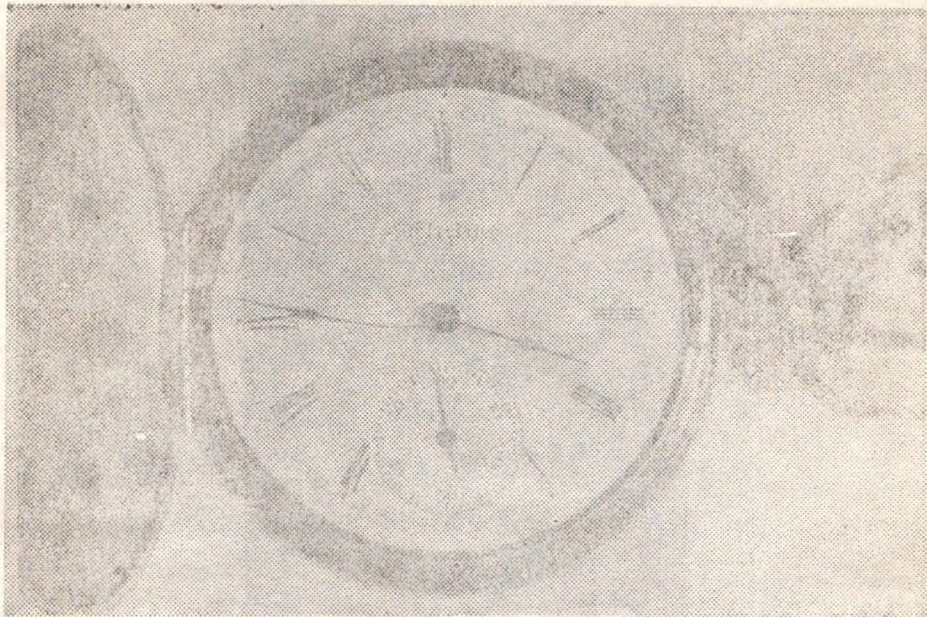

3. Ceas de buzunar marca DOXA (antimagnetic)

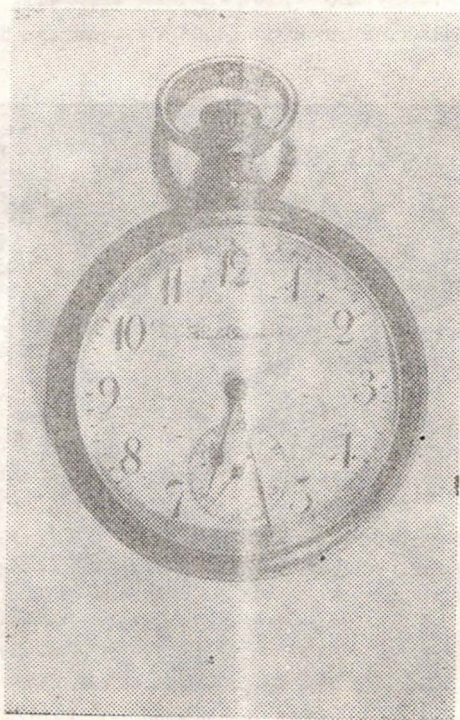

4. Ceas de buzunar marca DOXA (capac mediu : MEDAILLE D'OR MILAN 1906 ; HORS CONCOURS, LIEGE, 1905)

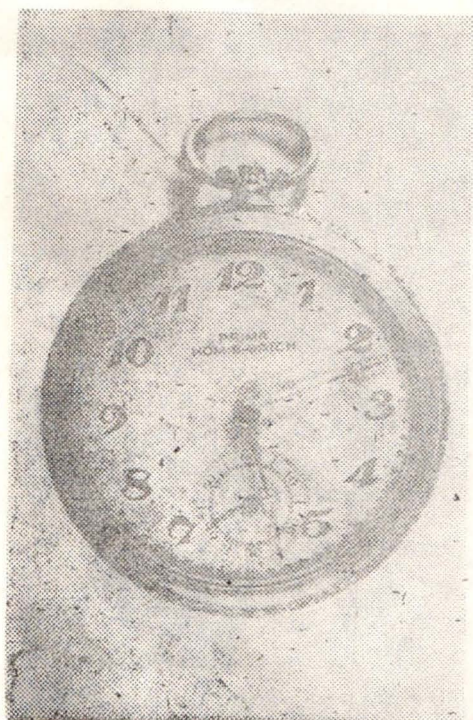
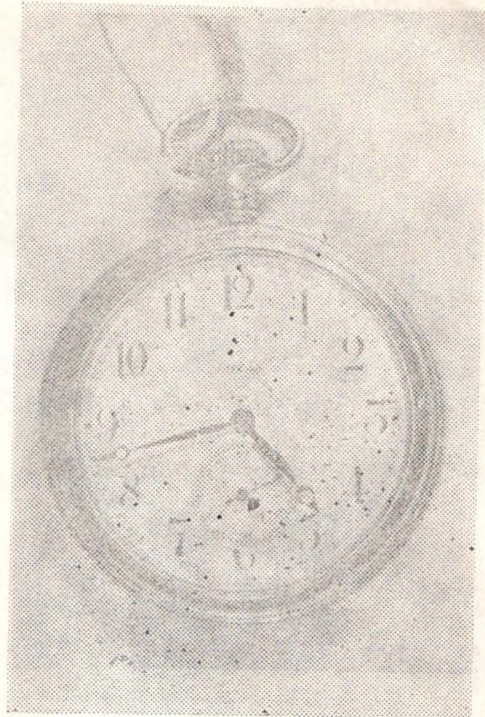
5. Ceas de buzunar marca ELGIN

6. Ceas de buzunar marca PAUL GARNIER

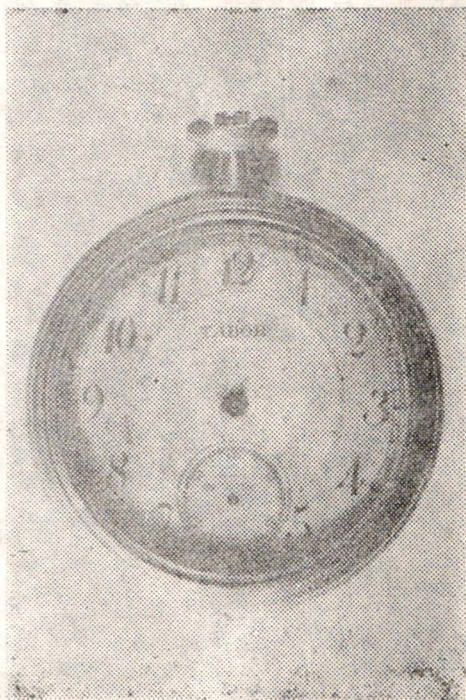
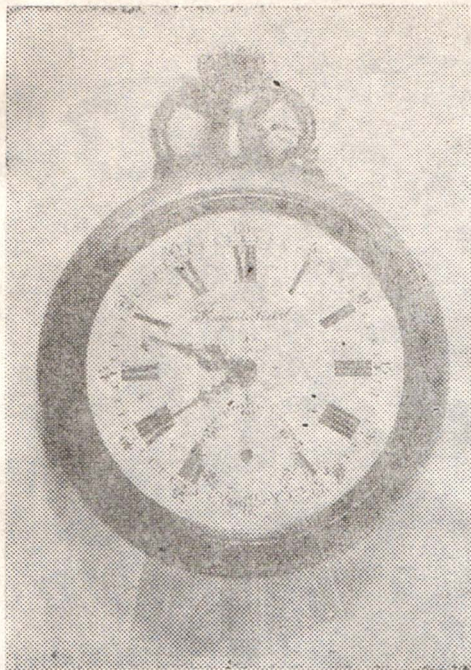
7. Ceas de buzunar marca OMEGA

8. Ceas de buzunar marca PRIMA
HOMIS WATCH

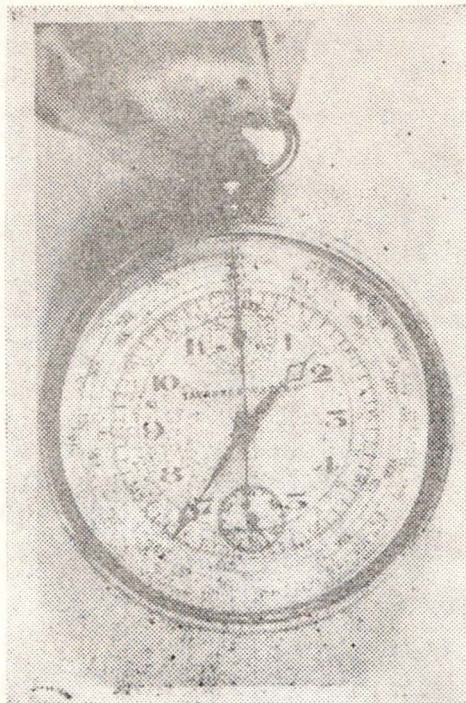

9. Ceas de buzunar marca REGULATEUR

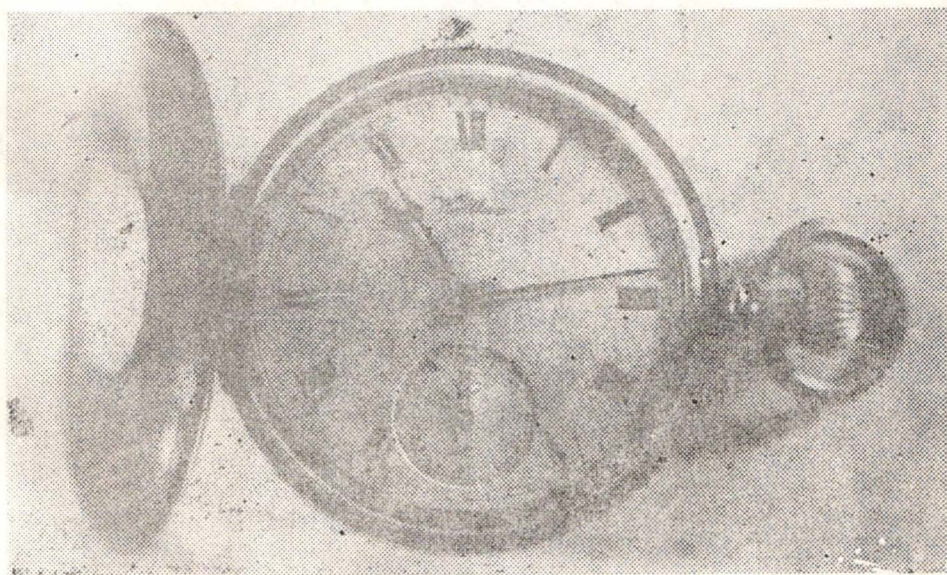

10. Ceas de buzunar marca TADOR

11. Ceas de buzunar marca TAVANNES ATCH Co

12. Ceas de buzunar marca WALTHAM

UNELE PROBLEME PRIVIND SALVAREA ȘI CONSERVAREA PATRIMONIULUI DE OROLOGERIE PE PLAN NAȚIONAL

DUMITRU NEDELEA

Un vast patrimoniu ce se află răspândit pe tot cuprinsul țării noastre, mai puțin studiat dar care a început să se impună ca valoare muzeistică, îl constituie orologeria.

Pentru ca acest patrimoniu să fie pus în valoare de către rețeaua muzeistică, considerăm ca o primă sarcină muzeistică și patriotică în același timp, firește de durată, devenită problematică în etapa actuală, aceea a salvării și conservării a tot ce cuprinde și deține sectorul orologeriei în ansamblu.

Patrimoniul orologeriei nu se referă numai la ceasurile în sine care sînt mult diversificate ca formă și sistem de funcționare, ci la ansamblul meșteșugului și accesoriilor ce au produs de-a lungul veacurilor, ustensile și mecanisme menite să compartimenteze timpul și apoi să-l măsoare.

Se știe că ceasul, își face apariția treptat în istoria civilizației, iar pe meleagurile patriei noastre, sînt amintite în documente mai întîi sub formă de „gnomon“ în cadrul observatorului astronomic de la Oradea pe la jumătatea secolului al XV-lea¹, apoi, tot în dotarea observatoarelor astronomice, sînt nominalizate în inventare pe lângă telescoape, sextante, micrometre și orologii. Exemplu: „Observatorul astronomic din Cluj-Napoca — 1759“², „Observatorul astronomic din Alba-Iulia — 1797“³ etc.

De asemenea sînt menționați și „primii meșteri ceasornicari la începutul secolului al XVI-lea“⁴ și tot atunci apariția „primelor bresle de ceasornicari“⁵. În concluzie, asistăm la răspîndirea ceasurilor mecanice de turn, începînd cu secolul XV⁶ iar la „Brașov în anii 1882 funcționa și o școală de orologerie“⁷.

Dar penetrația cea mai mare a ceasurilor de toate tipurile, se remarcă către sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX, deci odată cu apariția unor ramuri noi ale industriei, a unor instituții și întreprinderi unde timpul se cerea măsurat mai exact. Astfel, se fac comenzi speciale de ceasuri în Franța, Germania, Elveția, Anglia pentru personalul ce deservea Căile Ferate Române, pentru industria petrolului, poștă-telegraf, flota fluvială și maritimă, pentru armată etc.

Numărul mare de ceasuri din sectorul de stat și particular, au atras după sine și înmulțirea atelierelor de întreținere, de repararea acestui patrimoniu. În unele întreprinderi iau ființă servicii speciale cunoscute sub inițialele A.M.C. (aparate de măsură și control) în cadrul cărora se reglau aparatele de înregistrare având la bază, mecanisme asemănătoare ceasurilor. Adăugăm la aceasta și ceasurile de pontaj solicitate de majoritatea industriilor. Ca urmare, numărul meșterilor ceasornicari trece de ordinul miilor pe întreaga țară, iar patrimoniul de orologerie crește vertiginos. În anii socialismului apare și se dezvoltă industria românească de ceasuri la Arad pentru ceasuri mecanice și la București pentru ceasuri electronice.

În concluzie, dispunem de un imens și valoros patrimoniu în domeniul orologeriei, dar, așa cum am afirmat de la început, o parte, a acestuia, se află răspândit, necunoscut în totalitate și pe cale de a fi distrus nefiind conservat, într-un cuvânt condamnat la dispariție.

Să analizăm prima etapă pe scurt, felul cum s-a conservat acest patrimoniu de orologerie înainte de 23 August 1944 și s-au păstrat unele ceasuri de valoare, pînă-n zilele noastre. În primul rînd, salvatori și conservatori de ceasuri, au fost colecționarii. Dar colecționari de ceasuri au fost foarte puțini. Ei știau să aprecieze, valoarea ceasurilor — motivația : fie că erau atrași de forma artistică a ceasului, fie că ceasul prezenta unele caracteristici tehnice mai deosebite, fie că fostul posesor al ceasului era o personalitate, deci ceasul devenea și o piesă memorialistică.

În al doilea rînd, au fost marile întreprinderi, instituții ca de pildă : poștă-telegraf, căi-ferate, marină, aviație, observatoare astronomice, laboratoare, școli, întreprinderi petroliere, miniere, case de cultură, etc., unde s-au păstrat prin virtutea specificului ceasuri importante, mai mult cu caracter tehnic.

În sfîrșit, în al treilea rînd, posesorii unor ceasuri cumpărate din diferite țări și împrejurări, care țineau de domeniul amintirilor, moștenite din generație în generație.

Trecînd în revistă cele trei surse din care am putut să moștenim o parte din patrimoniul orologeriei, să vedem în continuare, de ce a devenit problematică salvarea și conservarea acestui patrimoniu, în etapa actuală.

Să analizăm sectorul particular, al acelor persoane izolate, care dețin ca amintire un ceas, sau mai multe, moștenite de la bunici și străbunici. În primul rînd asemenea ceasuri — din constatări personale — sînt expuse din neștiință, în medii micro-climatice necorespunzătoare și total neîntreținute. Neîntreținerea mecanismelor fine ale ceasurilor duce inevitabil la solidificarea uleiului dat din fabrică iar contactul cu umezitătatea din aer, de cele mai multe ori poluat, favorizează apariția diferitelor reacții chimice și, în final a ruginii. În afară de acest pericol, ceasul mai poate fi înstrăinat unei persoane care necunoscîndu-i valoarea la rîndul său, l-ar putea valorifica amatorilor de asemenea „chilipîruri” existînd apoi și posibilitatea scoaterii lor frauduloase din țară.

Prezentăm acum și situația ceasurilor din dotarea întreprinderilor și instituțiilor amintite mai sus. Cu mare regret trebuie să subliniem

că o bună parte din această categorie de ceasuri, au fost distruse cu bună știință, atunci când deveneau prea vechi și poate ireparabile, trecându-se cu ușurință la casarea lor, și-n final întocmindu-se un proces-verbal de scoatere totală din gestiune. Asemenea cazuri au avut loc în : marina militară și civilă, șantierul naval, aviație, întreprinderi, laboratoare. În cazul unor edificii de cult, nemaifuncționând ceasul din turnul clădirii, orologiul a fost demontat și predat la fier vechi, ori în cel mai fericit caz, depozitat într-o magazie la un loc cu alte obiecte scoase din uz, expuse intemperiilor, deci distrugerii.

Situația patrimoniului de orologerie din sectorul particular al colecționarilor, o prezentăm în cele ce urmează. Se pare că acest patrimoniu comparativ cu cele prezentate mai sus, s-a păstrat mai bine sub aspectul conservării. Dar și aici a existat riscul înstrăinării datorat fie decesului colecționarului, fie ivirii unei situații neprevăzute, în care colecționarul era nevoit să-și vândă colecția. Această situație ridică întrebări : pe mîna cui încapă colecția de ceasuri, ce se știe despre acea colecție, deoarece nu toți colecționarii își fișau și fotografiau ceasurile. În plus, prezența unei colecții de ceasuri în proprietate particulară presupune și condiții de securitate adecvate existînd riscul dispariției prin furt.

În concluzie, față de cele analizate privitor la problematica în discuție, generează pentru noi, lucrătorii din muzee, sarcini deosebite și foarte urgente, pe care le voi dezvolta în continuare.

După marele act de la 23 August 1944, cînd situația patrimoniului muzeistic din țara noastră capătă noi valențe, se pune un accent deosebit pe depistarea și salvarea pieselor care s-au pretat muzeelor de toate categoriile. Apar legi ce apără acest patrimoniu, se alocă sume considerabile muzeelor județene pentru achiziționarea acestor valori, se refac, se restaurează un număr mare de monumente istorice, se extind săpăturile arheologice etc.

Revenind la sectorul de orologerie, un prim pas în salvarea și conservarea unui asemenea patrimoniu, a fost, considerăm noi, punerea bazei a primului muzeu de ceasuri în anul 1963, la Ploiești, în cadrul Muzeului județean de istorie Prahova, din inițiativa fostului director — pe atunci — prof. emerit N.I. Simache. Mai întîi sub o formă de expoziție temporară, cu cca. 200—250 de ceasuri, organizată în Palatul Culturii, expoziție care și-a mărit patrimoniul pe parcursul timpului, ajungîndu-se în prezent la 3000 de asemenea obiecte și, cu imobil propriu din anul 1971. De menționat, că bazele acestui muzeu, s-au pus cu ajutorul și sprijinul organelor de partid și de stat de pe plan local, achiziționîndu-se colecții particulare de mare valoare din București, cum a fost cea a ceasornicarului și colecționar Sebastian, cît și din alte centre urbane din țară. Pe măsură ce creștea interesul depistării ceasurilor în diferite zone ale țării, în vederea achiziționării, deci stringerea la un loc (la muzeu), într-un cuvînt salvate, conservate și puse ulterior în adevărata lor valoare științifică, expozițională, personalul de specialitate și-a îndreptat atenția asupra vechilor ateliere de ceasornicărie. Astfel, au fost depistate și achiziționate la prețuri modeste, inventare întregi de scule și furnituri de orologerie de ordinul zecilor de mii, piese care după o atentă triere, au căpătat valori muzeistice, incluzîndu-se în inventare

anexe. Așa au fost salvate de pildă, cca. 800 de cadrane (majoritatea pentru ceasuri de buzunar) emailate cu nume de meșteri și mărci de circulație universală. Pentru ușurarea muncii de conservare, muncă de o considerabilă mîgală, în special pentru sectorul de furnituri și ustensile de orologerie, în anul 1981 ia ființă în cadrul Muzeului Ceasului, cercul „Prietenii Timpului“. În acest cerc au fost atrași în special elevi de toate clasele și diferiți oameni ai muncii pasionați de mecanica fină a ceasurilor. Cercul a dat rezultate foarte bune în : trierea pieselor de furnituri, la întreținerea sumară a lor și chiar a ceasurilor, confecționarea de ambalaje speciale necesare protecției cadranelor, în executarea micilor reparații și consolidări îndeosebi la carcassele de ceasuri de masă și perete. Patrimoniul de orologerie a fost în parte fotografiat, completîndu-se fișe tip de conservare, punîndu-se accent pe cele trei elemente principale la un ceas și anume : cadran, mecanism și carcasă, apoi în amănunt pe anamneza ceasului. Au mai urmat și alte operații de conservare privind tipologia pieselor pentru depozitare cît și a unei evidente relativ la conservarea pasivă și activă a tuturor ceasurilor din depozit și expoziția de bază.

O parte din muzeele județene posedă la ora actuală, mici colecții de ceasuri, și, pornindu-se de la acestea, se pot extinde cercetările în zona respectivă și mări inventarul cu piese care în final se pot include în colecțiile de istoria culturii.

În concluzie vom avea în vedere următoarele :

1. Cunoașterea stării de conservare a ceasurilor din cadrul sectorului de stat (întreprinderi, instituții, uzine, laboratoare, șantiere navale, școli, case de cultură etc). Pentru acest lucru este necesară fotografierea, luarea în evidență ca bunuri de patrimoniu sau bunuri culturale, acordîndu-se o atenție deosebită stării de conservare, mediului în care se află ceasul, posibilității de a intra în posesia muzeului etc.

2. Luarea în evidență a ceasurilor din sectorul particular. Această muncă este mai dificilă și de durată, se vor executa aceleași operații ca la primul punct, în plus, se vor avea în vedere și condițiile de păstrare sub aspectul securității. De menționat pentru persoane fizice, interzicerea înstrăinării peste hotarele țării a acestor bunuri conform Legii 63/1974. În acest sens Oficiile Județene pentru Patrimoniu, vor acorda viza favorabilă, numai persoanelor deținătoare de ceasuri recent fabricate la noi în țară, producție Arad, București și care se găsesc în magazine. Nu de puține ori s-a constatat, că o parte din Oficiile pentru Patrimoniu, au acordat cu multă ușurință vize de scoaterea unor ceasuri din țară, sub pretextul necunoașterii adevăratei valori, sau pentru că sînt lucrute la începutul secolului nostru.

3. Colecțiile particulare. În aceste cazuri problema conservării se prezintă ceva mai bine în comparație cu ceilalți posesori de ceasuri, însă și aici este necesar a se cunoaște gradul de asigurare a securității și cunoașterea acestor valori. În concluzie, se impune fotografierea, listarea și discutarea posibilităților de a fi achiziționate sau donate muzeului. Colecționarii de ceasuri trebuie atrași și activați în cadrul organizării unor expoziții temporare pe acest profil, ei pot fi considerați cei mai

apropiați colaboratori, putând să ajute cu multe cunoștințe asupra valorii unui ceas. Și tot prin acești pasionați, se poate ajunge la alte colecții etc.

4. Luarea în evidență a meșterilor ceasornicari cu atelierele lor de întreținere și repararea ceasurilor. Pentru muzeele județene care vor deține patrimoniul de orologerie, ceasornicarii vor constitui, activul de bază, deoarece ei vor ajuta la întreținerea și repararea ceasurilor din dotare și, tot prin ei se vor putea cunoaște persoanele ce dețin ceasuri mai deosebite. Nu de puține ori, ceasornicarii au fost și colecționari de ceasuri cu care se pot organiza micro-expoziții temporare cu o tematică diversificată. În preocupările specialiștilor, trebuie să stea mereu contactul cu acești meșteri, urmărindu-se permanent și conservarea ustensilelor vechi de ceasornicărie, ce pot deveni piese cu valori muzeistice. În aceeași măsură, trebuie avute în vedere și furniturile vechi (cadrane, carcase, piese detașate din mecanisme, capace simple cu embleme, axe, spirale etc.) care pot deveni obiecte anexe de muzeu și care pot fi folosite la repararea, completarea diverselor tipuri de ceasuri.

5. Depistarea și conservarea cărților, revistelor de specialitate din proprietatea colecționarilor și meșterilor ceasornicari — surse de documentații asupra patrimoniului de orologerie, pentru a fi pus în valoare.

6. Un sector care nu trebuie neglijat în domeniul orologeriei, îl formează cadranele solare trasate pe unele edificii în special pe cele de cult. Aici, este necesară fotografierea și, dacă este cazul a măsurilor de restaurare.

7. Extinderea cercetării pentru salvarea și conservarea patrimoniului de orologerie, nu numai în centrul de reședință al județului, ci și în orașele, comunele de pe tot teritoriul (județului), întrucât asemenea piese se află răspândite în locuri izolate.

Salvarea și conservarea patrimoniului de orologerie din țară, va deschide perspective deosebite în viața muzeelor și anume :

- a. cunoașterea unui potențial valoric în acest domeniu pe plan național ;
- b. valorificarea științifică, sub aspect muzeist expozițional, cu variate tematici ;
- c. redactarea de cataloage cu ceasuri și indexuri alfabetice cu mici biografii ale meșterilor ceasornicari cunoscuți din arhive, dar în special, cei găsiți (semnați) pe ceasurile din dotare ;
- d. lărgirea unor schimburi de experiență între muzeele județene, care posedă un astfel de patrimoniu, prin sesiuni de comunicări și publicarea lucrărilor în anuarele respective ;
- e. aprofundarea cercetărilor în cunoașterea istoriei orologeriei pe pământul patriei noastre, care poate fi scrisă de un colectiv de specialiști din mai multe județe, sau pe anumite tipuri de ceasuri mai frecvente aflate în zonă ;
- f. posibilitatea unor contacte și schimburi de experiență cu alte muzee de orologerie din Europa ;
- g. în final, prezența unei expoziții de ceasuri în cadrul unui muzeu județean, asigură un flux mare de vizitatori.

- ¹ I. M. ȘTEFAN, V. IONESCU-VLASCEANU. Momente și figuri din istoria astronomiei românești. Ed. Științifică, București, 1961, p. 28.
- ² Idem.
- ³ Ibidem.
- ⁴ Acad. ȘTEFAN PASCU. Meșteșugurile din Transilvania pînă în sec. al XVI-lea. Ed. Academiei R.P.R., 1954, pag. 76—97.
- ⁵ Idem, p. 216.
- ⁶ Ibidem, p. 217.
- ⁷ EUGEN PAVELESCU. Meșteșug și negoț la românii din Transilvania. Sec. XVII—XIX. Ed. Academiei R.S.R., București, 1970, pag. 415.

Résumé

L'article avec ce titre presente une synthèse des opinions ayant la base une oeuvre résultée d'une activité d'environ 25 annés, déployée au „MUSÉE D'HORLOGERIE“ Ploiești concernant la sauvegarde et la conservation du patrimoine d'horlogerie sur le plan national.

On mentione la nécessité de faire connaître ce patrimoine du point de vue documentaire, technique et artistique par les musées des département, patrimoine qui se trouve chez des personnes particulières, des collectionneurs ou comme propriété d'état.

Ce travail très détaillé et de longue période de temps, aura comme résultat la possibilité de valorifier, d'une manière scientifique, le patrimoine d'horlogerie pas seulement comme matériel d'exposition, mais, par une collaboration interzonale, de réaliser l'apparition des catalogues, des monographies et même, de rédacter une histoire de l'horlogerie sur le territoire de notre pays.

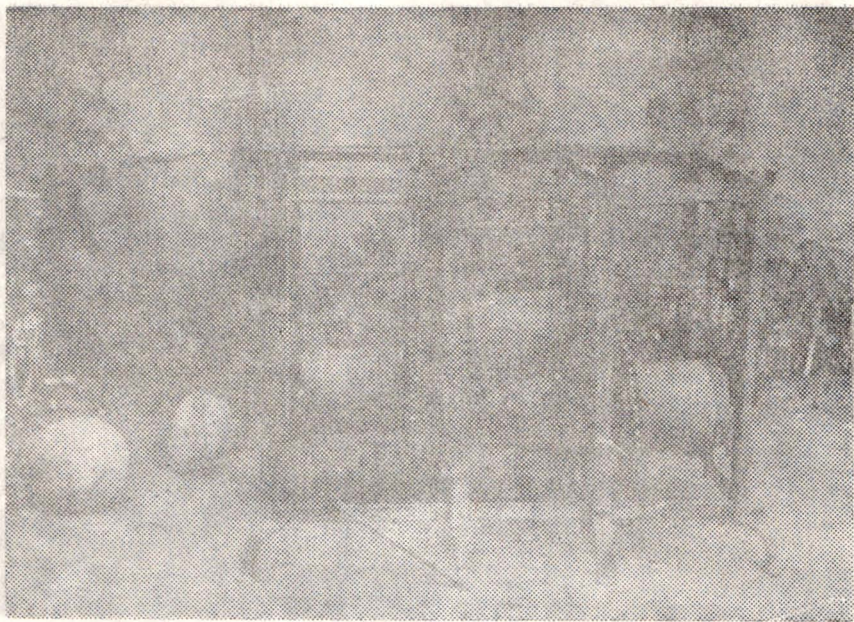

Fig. 1. — Mecanism de ceas de turn, sec. XIX, depistat în zona Sibiu și salvat de la „fier-vechi”.

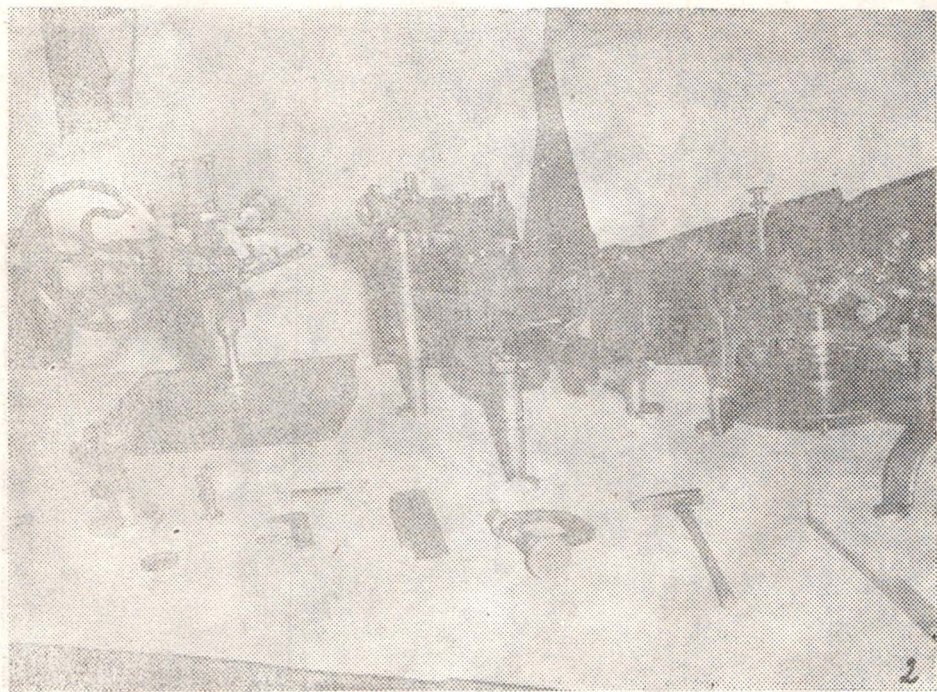

Fig. 2. — Ustensile vechi de ceasornicărie (strung, freză și raboteze) achiziționate de la iscusiți meșteri ceasornicari.

Fig. 3. — Aspecte din activitatea cercului „Prietenii Timpului” în prima selectare de furnituri.

Fig. 4. — Colectionarul Kis Laszlo (Cluj-Napoca), la masa de lucru, reparind un ceas de epocă. Corespondent activ al Muzeului Ceasului din Ploiești

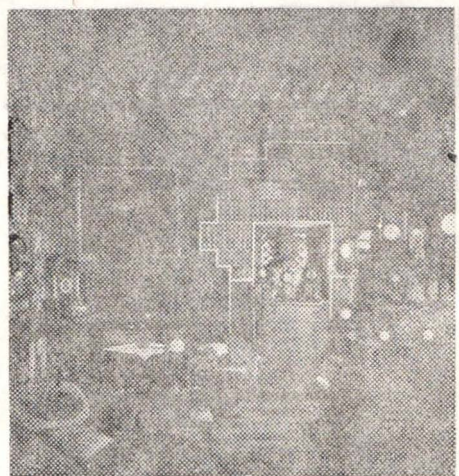

Fig. 4 bis. — Interior cu ceasuri (Kis Laszlo, Cluj-Napoca).

Fig. 5. — Lache Cornățeanu (Brăila) vestit ceasornicar și colecționar, autorul ceasului cu flori din Brăila. A contribuit la achiziționarea ceasurilor și instalațiilor cu muzică.

Fig. 6. — Iani Constantinescu (Galați) — alături de colecția sa de ceasuri — colaborator activ cu informații tehnice deosebite, în orologerie

Fig. 7. — Familie de ceasornicari (Borcanescu — București), meșteri renumiți în predarea acestui meșteșug tinerilor generații, deținători de mici arhive, privind învățămîntul în București pe acest profil (orologerie).

CONSTANTIN M. BONCU — O VIAȚĂ DE INTELLECTUAL

PETRE ȚURLEA

În ziua de 19 aprilie 1986 s-a stins din viață profesorul Constantin M. Boncu, cercetător cu vocație al trecutului istoric al românilor, dascăl ce a contribuit cu pasiune la educarea a zeci de generații.

S-a născut la 16 august 1906, în comuna Edilichioi, județul Constanța, ca fiu al unui învățător stabilit în Dobrogea după unirea acesteia cu România în 1878. Școala primară o va urma în satul natal, trecînd apoi la Liceul „Nicolae Filipescu” din Bazargic, după terminarea căruia optează pentru Facultatea de litere și filozofie a Universității București, cu specialitatea principală istorie și secundară geografie. Student foarte bun, format la școala marilor profesori ce predau atunci la această facultate, a obținut la absolvire calificativul „Magna cum laudae”, fapt care-l desemna chiar de la acel început de drum pe tărîmul științei ca pe un istoric serios. În perioada 1933—1942 a activat ca profesor în învățămîntul agricol, conștiinciozitatea cu care și-a îndeplinit toate sarcinile didactice aducîndu-i numirea de inspector școlar în cadrul Ministerului Agriculturii. În 1942, la cererea sa, a fost numit profesor la Liceul „Mircea cel Bătrîn” din Constanța, unde a întrunit aprecierea tuturor colegilor în frunte cu directorul Gheorghe Coriolan. Va activa apoi cîțiva ani la Liceul „Hașdeu” din Buzău, pentru a se muta definitiv la Ploiești în 1947. Aici a activat la mai multe școli: Școala tehnică de petrol, Liceul comercial, Liceul „Al. I. Cuza”. La ultimul a îndeplinit o lungă perioadă, pînă la pensionare, funcția de director.

În îndelungata sa activitate la catedră, profesorul Constantin M. Boncu a știut să transmită elevilor săi cunoștințe istorice solide, a contribuit la formarea sentimentelor lor patriotice, la formarea deprinderilor de muncă ordonată. A fost de o permanentă și exemplară urbanitate în relațiile cu elevii și colegii săi. Pentru meritele sale deosebite i s-a conferit diploma de profesor fruntaș în învățămînt și titlul de profesor emerit.

Celălalt domeniu major în care s-a ilustrat în mod deosebit profesorul Constantin M. Boncu a fost cercetarea științifică în planul istoriei, sfera de cuprindere fiind foarte largă: istoria economiei naționale, istoria învățămîntului, cea literară etc. Deși marea majoritate a vieții a trăit în provincie, în orașe cu o anumită tradiție culturală, dar care nu ofereau

posibilități majore de cercetare științifică, totuși lucrările sale au la bază o deplină cunoaștere a problemelor prezentate, până în cele mai mici amănunte, apelînd întotdeauna la sursele de informare majore, în special din București unde își petrecea, la Arhivele Statului sau Academie, toate momentele în care se putea desprinde de munca de la catedră. Îmbinarea pasiunii pentru trecutul istoric cu răbdarea absolută ce caracterizează pe cel ce știe că va ajunge la cunoaștere, dar drumul spre ea e lung și greu, a dus la formarea unui cercetător meticulos și tocmai de aceea foarte respectat, care a scos la lumină documente istorice de mare valoare și a întocmit studii de referință.

Pentru a sublinia varietatea temelor abordate, menționăm o parte a lucrărilor pe care le-a publicat. În periodice au apărut : **Documente privitoare la răscoala patentarilor din Ploiești**, în „Revista arhivelor“, anul III, nr. 2/1960 (în colaborare) ; **Societatea de binefacere a femeilor române**, în Idem, anul III, vol. XXXVII, nr. 4/1975 **Răscoala țăranilor din 1907 în județul Prahova**, în „Studii și articole de istorie“, nr. 3/1961 ; **Cu privire la aplicarea legii rurale din 1864**, în Idem, nr. 6/1964 ; **Învățămîntul în județul Prahova între anii 1849—1859**, în Idem, nr. 14/1968 ; **Aspecte din istoria petrolului românesc**, în „Petrol și gaze“, nr. 8/1965 ; **Extracția țițeiului în Țara Românească (sec. II—XIX)**, în Idem, nr. 7/1967 ; **Lupta moșnenilor producători de țiței din Țara Românească pînă la aplicarea Regulamentului Organic**, în Idem, nr. 4/1968 ; **Primul regulament privitor la extracția țițeiului în România. Un document inedit**, în Idem, nr. 6/1970 ; **Obținerea petrolului lampant. Primele „fabrici de gaze“**, în Idem, nr. 2/1972 ; **Primele manuale școlare de geografie din Dobrogea după înlăturarea dominației otomane**, în „Terra“ anul IX, nr. 1/1977 ; **I.L. Caragiale, elev la Școala elementară**, în „Limba și literatură“, nr. 1/1974 ; **Date noi privind anii de școală ai lui I.L. Caragiale**, în Idem, nr. 4/1976 și o serie de articole în „Flamura Prahovei“. În volume colective ; **Aspecte din vremea Unirii în județul Prahova**, în **Studii privind Unirea Principatelor. Volum omagial consacrat Unirii**, București, Edit. Academiei R.P.R., 1960 ; **Lupta pentru democratizarea țării și refacerea economiei naționale, domeniu în care s-a afirmat din plin dorința de libertate și dreptate socială a tinerilor din Valea Prahovei**, în **Tineretul prahovean în lupta revoluționară**, Ploiești, 1972 ; **Școli vechi pe teritoriul județului Prahova (sec. XVII—XIX)**, în **Slova Prahovei**, Ploiești, 1971 ; **Cîteva date privind epidemia de holeră din 1831 în Țara Românească**, în **Din istoria luptei antiepidemice în România**, București, Edit. Medicală, 1972 ; **Colonelul August Gorjanu și activitatea sa**, (în colaborare), în **Prahova, vatră de istorie**, Ploiești, 1977. Volume proprii : **Contribuții la istoria petrolului românesc**, Biblioteca istorică XXXI, București, Edit. Academiei R.S.R. 1971 ; **Școala prahoveană, (sec. X—XIX)**, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1976. În colaborare cu distinsa sa soție, profesoara Natalia Boncu, a publicat volumul **Constanța. Contribuții la istoricul localității**, București, Edit. Litera, 1979. Ultima lucrare publicată în timpul vieții a apărut în „Revista de istorie“, tom 34, nr. 7/1981, cu titlul **Date noi privind istoricul prelucrării petrolului în**

România. Mai multe lucrări au rămas în manuscris. Toate au fost apreciate în mod deosebit în lumea științifică, fiind obiectul unor recenzii elogioase.

Pînă în ultimele momente ale vieții profesorul Constantin M. Boncu a lucrat la definitivarea unor noi articole destinate mai multor reviste de specialitate. Studiul privitor la industria petrolului din România (1916—1918) — în colaborare — l-a încheiat în aprilie 1986, cu cîteva zile înainte de moarte. Iată un exemplu de muncă pînă la capăt pentru a lăsa oamenilor cît mai mult din ceea ce poți da, un exemplu cu care breasla istoricilor se poate mîndri. Estompînd durerea despărțirii de un asemenea om, imaginea luminoasă a ceea ce a realizat printr-o muncă de o viață consolidează în memoria celor care l-au cunoscut o amintire ce nu se poate șterge.

ÎN ATENȚIA COLABORATORILOR

Anuarul Muzeului de istorie și arheologie Prahova publică articole și studii ale cercetătorilor și profesorilor din muzee, arhive, biblioteci, institute de cercetare, școli, etc., în domeniile: arheologie, istorie, istoria culturii, artă, care valorifică patrimoniul cultural al județului Prahova.

Autorii sînt rugați să țină seama în redactarea textelor pe care le înaintează spre publicare de următoarele:

1. Lucrările să cuprindă 10—15 pagini dactilografiate la două rînduri, cu 30 de rînduri pe pagină, 70 de semne pe rînd, în două exemplare.
2. Sub titlul lucrării vor fi plasate numele și prenumele autorului.
3. În texte se vor indica cuvintele care trebuie culese cu litere cursive (prin subliniere) sau culese spațiat (prin subliniere cu linie întreruptă).
4. **Notele** vor fi prezentate separat la sfîrșitul lucrării.
5. Dacă textul înaintat spre publicare se bazează și pe alte lucrări în afara celor citate în **note**, acestea vor fi prezentate la sfîrșitul lucrării ca **Bibliografie**, în ordine alfabetică pentru autori și cronologică pentru lucrări ale aceluiași autor.
6. În cazul în care autorul folosește prescurtări în text, lista abrevierilor este obligatorie.
7. Fotografiile și materialul ilustrativ vor fi prezentate la sfîrșitul lucrării, fiind necesară și o **listă a ilustrațiilor**.
8. Lucrarea va fi însoțită de un scurt rezumat într-o limbă de circulație internațională.
9. Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază autorilor.

Tiparul executat la Tipografia Ploiești
cd. 14157

652u